

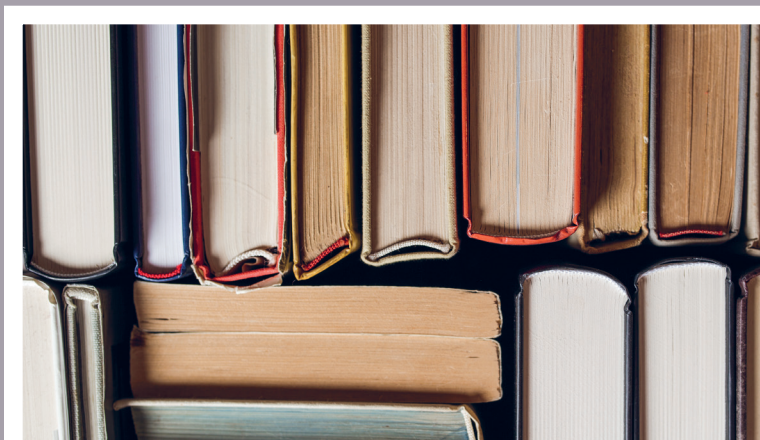
SKRIVANDETS VILLKOR *och* GEMENSKAP

FINLANDS SVENSKA
FÖRFATTAREFÖRENING

1919–2019

STEFAN NYGÅRD
HENRIKA TANDEFELT

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND

SKRIFTER UTGIVNA AV
SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND

832

SKRIVANDETS VILLKOR *och* GEMENSKAP

FINLANDS SVENSKA
FÖRFATTAREFÖRENING
1919–2019

STEFAN NYGÅRD
HENRIKA TANDEFELT

Boken utges med stöd av Ingrid, Margit och Henrik Höijers
donationsfond II inom Svenska litteratursällskapet i Finland.

© Författarna, Finlands svenska författareförening
och Svenska litteratursällskapet i Finland

Detta verk är licensierat under Creative Commons
Erkännande-Ickekommersiell-IngaBearbetningar 4.0 Internationell
(CC BY-NC-ND 4.0).

Tyvärr har samtliga rättsinnehavare inte kunnat nås. Tillstånd har därför inte
kunnat inhämtas. Vänligen kontakta Svenska litteratursällskapet i Finland
om du är rättsinnehavare till ett sådant verk (se Bildkällor, s. 432).

Omslag och grafisk formgivning: Fredrik Bäck

Boken är satt med Janson och Poetica.

ISBN 978-951-583-460-7 (tryckt utgåva)

ISBN 978-951-583-499-7 (epub)

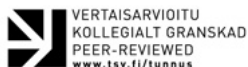
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-978-951-583-499-7>

ISBN 978-951-583-500-0 (pdf)

<http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-978-951-583-500-0>

Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland
ISSN 0039-6842 (tryckt) ISSN 2490-1547 (digital)

UDK 82, UDK 839.79.

INNEHÅLL

INLEDNING	9
Det litterära fältet	14
Om bokens struktur	17
Bakgrundsmaterial och författarnas tack	20
I. I STORFURSTENDÖMETS TID	
– TIDIGA DEBATTER	25
Tidig debatt om författaren och samhället	25
Behovet av en författarförening	35
II. I DEN NORDISKA KRETSEN	
– ORGANISERING OCH SÄLLSKAPSLIV	43
En impuls utifrån – författareföreningen grundas och åker till Köpenhamn	43
Medlemmar och andra aktörer	52
”Skönlitterära författare, kritiker och essayister”	52
Medlemmarnas sociala och regionala bakgrund	58
Kvinnorna i och omkring föreningen	71
De passiva medlemmarna	80
Författareföreningens rum och geografi	84
På restauranger och i konstopalats	84
Diktarhuset i Borgå: mecenater och ”den ideella, svenska saken”	93

Nationellt och internationellt	99
<i>Den nordiska författarkongressen i Helsingfors 1935</i>	99
<i>Finland, Norden och Europa</i>	104
<i>Upphovsrätten och litteraturindustrin</i>	109
<i>Författare, förläggare och bokmarknad</i>	118
Författarna, kriget och propagandan	124
<i>"Ärade fascist och antimodernist!" – gäster i Tredje riket</i>	124
<i>Kulturpolitik och litteraturmarknad</i>	131
<i>Krigstid</i>	136

III. I VÄLFÄRDSSAMHÄLLET

– FÖRFATTARYRKETS PROFESSIONALISERING 145

Litterär återhämtning i efterkrigstid	145
<i>Språkförsoning och kulturförvaltning</i>	145
<i>Kan man leva på att skriva?</i>	150
<i>Litteratur och politik</i>	156
Materiella villkor och nya stödformer	167
<i>Kulturpolitik och bokmarknad</i>	168
<i>Biblioteksstipendier och upphovsrätt</i>	175
<i>Rundradion och den teknologiska utvecklingen</i>	184
Föreningsliv och föreningens rum och geografi	188
<i>Föreningen får kansli och kanslist</i>	188
<i>Fester, matinéer och turnéer – en yngre generation</i>	
<i>och nya programformer</i>	192
<i>Diktarbemmet</i>	202
<i>Villa Biaudet</i>	207
Medlemmar och en författarroll i förändring	210
<i>Litterär regionalpolitik och</i>	
<i>medlemskårens demokratisering</i>	210
<i>Huvudstad och provins</i>	214
<i>"En mycket brokig församling"</i>	226
<i>1970-tal: mera medlemmar och öppenhet</i>	232
<i>Kvinnor och män</i>	242

Samhällsengagemang och protester	250
<i>Sedlighetsdebatter</i>	250
<i>Opinionsbildning och yttrandefrihet i en ny tid</i>	256
Internationella relationer	268

IV. I DEN KREATIVA EKONOMIN

– KULTURELL AVREGLERING	281

Författaren i samhället	281
<i>Världspolitisk och kulturpolitisk nyorientering</i>	281
<i>Författarroll och författarekonomi</i>	289
<i>Den kreativa ekonomin</i>	300
<i>Omvältningar på förlagsfronten</i>	314
<i>Uppslitande rättsfall om upphovsrätt</i>	321
Medlemmar och arbetsrum	323
<i>Plats att skriva – arbetslägenheter;</i>	
<i>Villa Biaudet, Villa Kivi</i>	325
<i>Diktarhuset – ett kulturarv som får ny ägare</i>	332
Världen växer	339
<i>Fundamentet: Sverige och Norden</i>	339
<i>Världen utanför Norden</i>	343

SKRIVANDETS VILLKOR OCH GEMENSKAP	357

Noter	364
Källor och litteratur	412
Bildkällor	432
Finlands svenska författareförenings styrelser och funktionärer 1919–2019	433
Finlands svenska författareförenings hedersmedlemmar	446
Personregister	447

INLEDNING

FINLANDS SVENSKA författareförenings verksamhet är sammanflätad med republiken Finlands historia. Föreningens grundande 1919 och de första åren färgades av de dramatiska händelserna 1917–1918. Efter självständighetsförklaring och inbördeskrig sökte Finland sin plats i ett Europa som orienterade sig mot en ny framtid efter första världskriget och de multinationella imperiernas fall. Författarna, både de som skrev på finska och de som skrev på svenska, var i hög grad delaktiga i att representera det kulturella Finland i världen. Arvet från 1800-talets nationella idealism som tillmätte konsten en stor betydelse för nationen och folket levde vidare också under 1900-talet. Å ena sidan förväntades författarna delta i skapandet av en livskraftig nationell kultur inåt gentemot det egna folket, som skulle se sig självt i konsten. Å andra sidan skulle författarna representera nationen utåt gentemot det övriga Europa och de stora kulturländerna, som utgjorde en viktig måttstock.

De finskspråkiga och de svenskspråkiga författarna i Finland engagerade sig redan under 1900-talets första hälft också i mera konkret samarbete och samtal med andra europeiska författare. Det här skedde i första hand inom ett synnerligen viktigt nordiskt sammanhang som uppkom direkt efter första världskriget. De nordiska författarna sökte tidigt stöd och impulser hos varandra och inledde gemensamma diskussioner om författarrättsliga frågor. Internationellt sett är Norden en föregångare i fråga om sådant som standardiserade kontrakt med förläggare, försvar av författarnas materiella existensvillkor, ersättning till författare för bibliotekslån och bevakningen av deras intressen i upphovsrättsliga frågor.

På ett annat plan har Finlands svenska författareförening sedan de första åren haft som uppgift att främja det sociala umgänget mellan författarna, och mellan författarna och samhället. De svenska författarna i Finland fick 1919 ett eget organiserat föreningssammanhang att mötas i, och författareföreningen ordnade ända från början litterära matinéer och annat program som lyfte fram litteraturen och författarna särskilt inför den läsande och bokköpande borgerliga publiken i huvudstaden.

Socialt umgänge, samt uppdraget att verka för litteraturen och göra den svenska litteraturen i Finland känd och läst, är uppgifter som föreningen arbetat med sedan begynnelsen, men ordval, uttryckssätt och ideologiska nyanser har varierat över tid. På 1930- och 1940-talet talades det om att överbrygga klyftan mellan "folksmak och finsmak", på 1960-talet ville man föra "boken till folket" och koppla litteraturen till samhällsförändringen. På 1980-talet kunde man använda uttrycket "litteraturens image" och författarens person blev allt viktigare för marknadsföringen, runt millennieskiftet handlade det om att definiera litteraturens förhållande till den "kreativa industrin" och tackla nya utmaningar på immaterialrättens område. Genom alla årtionden har författareföreningen också tagit del i den offentliga diskussionen om den svenskspråkiga litteraturens framtid i Finland. En viss domedagsstämning har tidvis dykt upp i pressklipp, verksamhetsberättelser och annat material, som här i ett utdrag från en paneldebatt i Vasa 1965: "Situationen för den finlandssvenska litteraturen är allvarlig just nu och åtgärder måste sättas in snart. Om 15 år kan det vara för sent!"¹ Femtiotre år senare, vintern 2018 när Helsingfors nya centrumbibliotek Ode skulle öppna för publik, fanns den finlandssvenska litteraturen kvar, liksom uppdraget att lyfta fram och försvara den svenska litteraturens synlighet och villkor i Finland. Bibliotekets invigningsprogram kritiserades i den finlandssvenska pressen för att marginalisera den svenska litteraturen i Finland som var sparsmakat företrädd. "Det är beklämmande att se programmet för invigningen av

Helsingfors centrumbibliotek Ode”, konstaterade föreningen i *Hufvudstadsbladet*.²

Den författarfackliga dimensionen av föreningens verksamhet – att författare tillsammans mobiliserar sig för att förbättra sina ekonomiska, juridiska och sociala villkor – växte i betydelse särskilt under tiden efter andra världskriget. Under mellankrigstiden var författarnas inställning till facklig organisering påfallande ambivalent. Litteratur och skrivande hade i den europeiska kulturen en upphöjd position; författaren skulle enligt en romantisk uppfattning helst inte befatta sig med sådana timliga frågor. Att gräla om inkomster och upphovsrätt var inte riktigt *comme il faut*, det var inte förenligt med intellektuell och andlig verksamhet. I europeisk jämförelse hör Finlands svenska författareförening ändå till de tidiga moderna författarorganisationerna med en förhållandevis lång historia också av fackföreningsrelaterad verksamhet. De nordiska författarorganisationerna var tidigt ute med tanke på att de flesta i dag verksamma europeiska författarförbunden uppstod först efter andra världskriget. Bara Société des gens de Lettres de France, som grundades 1838, närmar sig sitt 200-årsjubileum. De flesta övriga tidiga förbunden och föreningarna daterar sig till slutet av 1800-talet och sekelskiftet. Då grundades författarorganisationer som är verksamma också i dag i Belgien, Danmark, Finland, Nederländerna, Norge, Schweiz, Slovenien, Storbritannien och Sverige. Finlands finskspråkiga författarförbund, Suomen Kirjailijaliitto, grundat 1897, hör till den här gruppen. Också i Tyskland grundades under 1800-talet och vid 1900-talets början flera författarorganisationer med olika grad av fackligt engagemang, men den i dag verksamma tyska organisationen härstammar från de regionala förbund som skapades efter 1945. Strax efter första världskriget grundades förutom Finlands svenska författareförening i Finland också det estniska författarförbundet och Polens författarförening.³

Sveriges författarförening – sedan 1971 Sveriges författarförbund – och Den norske forfatterforening grundades båda 1893,

Dansk författerforening ett år senare 1894. Dessa var Finlands svenska författareförenings nordiska samarbetsparter under tiden före andra världskriget. Finlands svenska författareförening och Suomen Kirjailijaliitto grundade tillsammans med de nordiska föreningarna Nordiska författarrådet 1919, en föregångare när det gällde att skapa transnationella plattformar för samarbete mellan författare från olika länder. I dag heter rådet Nordiska författar- och översättarrådet och inkluderar flera nordiska författarföreningar, också fackboksförfattarna och översättarna, liksom de isländska, färöiska, grönländska och samiska författarna som organiserade sig under efterkrigstiden. De isländska författarna grundade på 1940-talet två föreningar som 1974 gick ihop till en, Rithöfundasamband Íslands. De färöiska författarna organiserade sig 1957 i Rithøvundafelag Føroya och de grönländska författarna grundade 1975 författarföreningen Kalaallit Atuakkiortut. De samiska författarnas förening, Sámi Girječálliid searvi som grundades 1979, avviker från de övriga genom att medlemmarna lever och verkar i hela den samiska regionen i Norge, Sverige, Finland och Ryssland.⁴

När Finlands svenska författareförening under intryck av de övriga nordiska föreningarna utvecklade en mera intressebevakande verksamhet handlade det främst om att driva författarnas intressen i relation till tre centrala parter: förläggarna, staten och Rundradion. Den sistnämnda började med reguljära radiosändningar 1926. Under 1900-talets sista decennier utvidgades fältet till att omfatta audiovisuell och digital teknologi samt nya internationella organisationer och lagar. Författarnas och litteraturens relation till dessa aktörer är central om man vill förstå vad en författarförening är och hur Finlands svenska författareförening har verkat under sina första hundra år. Lagstiftningen, finansieringen och litteraturspridningen skapar ramar för författarnas verksamhet, och författarföreningarna i Finland och andra länder verkar för att ta till vara och förbättra författarnas intressen och möjligheter på just dessa områden. Det handlar mycket om praktiska

grundvillkor för litteraturproduktion. Vilka förutsättningar ges författare att skriva? Vilka är deras möjligheter att försörja sig som författare och få betalt för sitt arbete? Hur når författaren och litteraturen sina läsare? Vid sidan av praktiska hänsyn kan man peka på en mera abstrakt nivå av återkommande frågor i det författarfackliga arbetet: Vad gör en skrivande människa till en författare i omvärldens ögon? Behöver staten och samhället litteraturen och konsten? Är litteratur och konst författarens, samhällets eller kanske mänsklighetens gemensamma egendom? Kan eller borde litteratur, eller konst i allmänhet, vara oberoende av utomkonstnärliga intressen? Är statlig eller privat finansiering att föredra? Dessa övergripande frågeställningar påverkar i hög grad hur de praktiska förutsättningarna organiseras.

I Finland verkar flera föreningar och förbund för olika slags författare och skribenter som får sin utkomst eller delar av den från litteraturen och bokmarknaden. Suomen Kirjailijaliitto är, som tidigare nämnts, den äldsta av de nu verksamma organisationerna och den nationella paraplyorganisationen för författare som skriver på finska i Finland. År 1919 grundades Finlands svenska författareförening och bara två år senare, 1921, det tvåspråkiga Finlands dramatikerförbund, som sedan 2012 heter Finlands Dramatiker och Manusförfattare. De samiska författarna i Finland har sedan 1979 verkat genom den ovannämnda samiska författarföreningen. Finlands översättar- och tolkförbund daterar sig till 1951, och år 1983 grundades föreningen Finlands facklitterära författare genom en sammanslagning av Fackboks författarnas Förbund och Läromedelsförfattarna.⁵ Författarorganisationerna är således indelade på språklig grund och utgående från vilken slags litterär verksamhet och genre det handlar om. Under de hundra år författareföreningen verkat har många föreningar hunnit grundas och upphöra medan andra fortsatt sin verksamhet; föreningar för barn- och ungdomslitteratur, lokalt och regionalt verksamma författar- och litteraturföreningar. De är för många för att räknas upp här, men flera av dem kommer att nämnas i boken i egenskap av författareföreningens

samarbetsparter och som övriga institutionella aktörer på det litterära fältet.

Det litterära fältet

Finlands svenska författareförenings hundraåriga historia kretsar kring författarens, föreningens och litteraturens position, roll och utrymme i samhället. Vi fokuserar i den här boken på författareföreningens verksamhet och på "det litterära fältet" där författarna och författarorganisationerna verkar tillsammans med olika aktörer: staten och statliga myndigheter, andra konstnärs- och intresseorganisationer, stiftelser, förlag och företag, teatrar, tidningspressen och andra medier, litteraturkritiker och den akademiska världens experter, samt litteraturföreningar och den litteraturintresserade allmänheten, de som lånar, köper, läser och pratar om böcker.

Uttrycket "det litterära fältet" hör till de få explicit teoretiska begreppen i boken. Med det litterära fältet syftar vi här på de sammanhang som formas kring litteraturproduktion, litteraturspridning och litteraturkonsumtion. Fältbegreppet hänger samman med ett perspektiv på den sociala verkligheten som ställer olika aktörer – både individer och organisationer – och deras relationer till varandra i centrum. Fokus ligger på hur dessa agerar och konkurrerar med varandra, har olika intressen, lägger upp strategier, söker fördelar, samarbetspartners och så vidare. Den bakomliggande tanken är att litteratur skapas i sociala, politiska, ekonomiska och kulturella sammanhang där människor både stöds av och nöts mot andra människor.

Begreppet fält i den här meningen kommer från den franska sociologen Pierre Bourdieu och hans teori om olika former av kulturellt och symboliskt kapital som används inom olika sociala fält, vart och ett med sina särskilda regler och normer. Bourdieus fält är med andra ord ett system av relationer mellan aktörer i olika positioner som konkurrerar om framgång i ett för dem

gemensamt sammanhang där de utgår från, och genom sina handlingar utvecklar, normer och regler för hur spelet ska spelas. Det litterära fältet utmärks av en strävan att öka sin relativa autonomi i förhållande till andra fält som det politiska, journalistiska och ekonomiska. Det är på fältet som avgörande makt och inflytande på spelregler och normer ska finnas för att det ska kunna uppfattas som ett fält i denna betydelse.⁶ De här normerna kan, då det gäller det litterära fältet, exempelvis gälla vilka genrer eller ämnen som anses känneteckna god litteratur eller hur en riktig författare förväntas agera i offentligheten. Fältets normer kan vara svåra att bryta, men är aldrig oföränderligt statiska. Kampen om fältets regler och normer i en författarförening är särskilt påtaglig vid generationsskiften då ”de unga” kämpar för att etablera nya positioner på det litterära fältet och de äldre för att försvara sina.

Finlands svenska författarförening kan i sig betraktas som ett fält med sina interna roller, positioner, normer och maktkamper, samtidigt som föreningen i ett större sammanhang utgör en aktör på nationella, nordiska och internationella fält. På det litterära fältet verkar dels institutioner som författarföreningen, dels enskilda personer. Vid sidan av författarna verkar där också litteraturkritiker och andra aktörer som på olika sätt uttalar sig om, tolkar och bedömer litteratur, till exempel professorer, docenter och lektorer i litteraturvetenskap och andra forskare, skri­varutbildningarnas handledare, liksom även förläggare och förlagsredaktörer, bokhandlare, bibliotekarier och lärare, bokbloggare, bokprisdomare samt arrangörer och entreprenörer för bokmässor. Alla som är involverade i beslutsfattande om stipendier, projektmedel, konstnärslöner och konstnärspensioner, liksom alla som är involverade i lagstiftning som gäller litteratur och författare är oundvikligen en del av det litterära fältet. De har olika positioner, prestige och inflytande i det gemensamma sammanhanget litteraturproduktion och litteraturkonsumtion, och deras agerande styrs av olika uppgifter och intressen. Det mångdimensionella sammanhang där

författareföreningen ingår visualiseras till exempel av en inramad teckning som finns på föreningens kansli (se s. 18).

När vi i boken talar om det litterära fältet är det den här sortens analytiska begrepp vi har i tankarna. Perspektivet kan och har kritiserats för att lägga för stor vikt vid samhället som en plats för maktkamp, konkurrens och egennyttiga intressen, men det ter sig ändå ganska naturligt att betrakta författarnas och konstnärernas intresseorganisationer också ur ett sådant fältsociologiskt perspektiv. Genom att organisera sig kan enskilda författare tillsammans med andra förstärka sina positioner och bättre bevaka sina intressen på nationell nivå. Den enskilda författarens prestige och position påverkas också på individplanet av medlemskap i professionella konstnärsorganisationer som Finlands svenska författareförening eller Suomen Kirjailijaliitto. Medlemskap ger ett slags bekräftelse på medlemmens professionalitet och kvalitet, vilket inte är helt oviktigt i samband med stipendieansökningar eller då urval för litteraturhistoriska översikter görs. Författarföreningarna kan ur detta perspektiv betraktas som institutionella aktörer som är med och definierar vilka de professionella författarna är och vad som anses vara professionell litterär verksamhet.

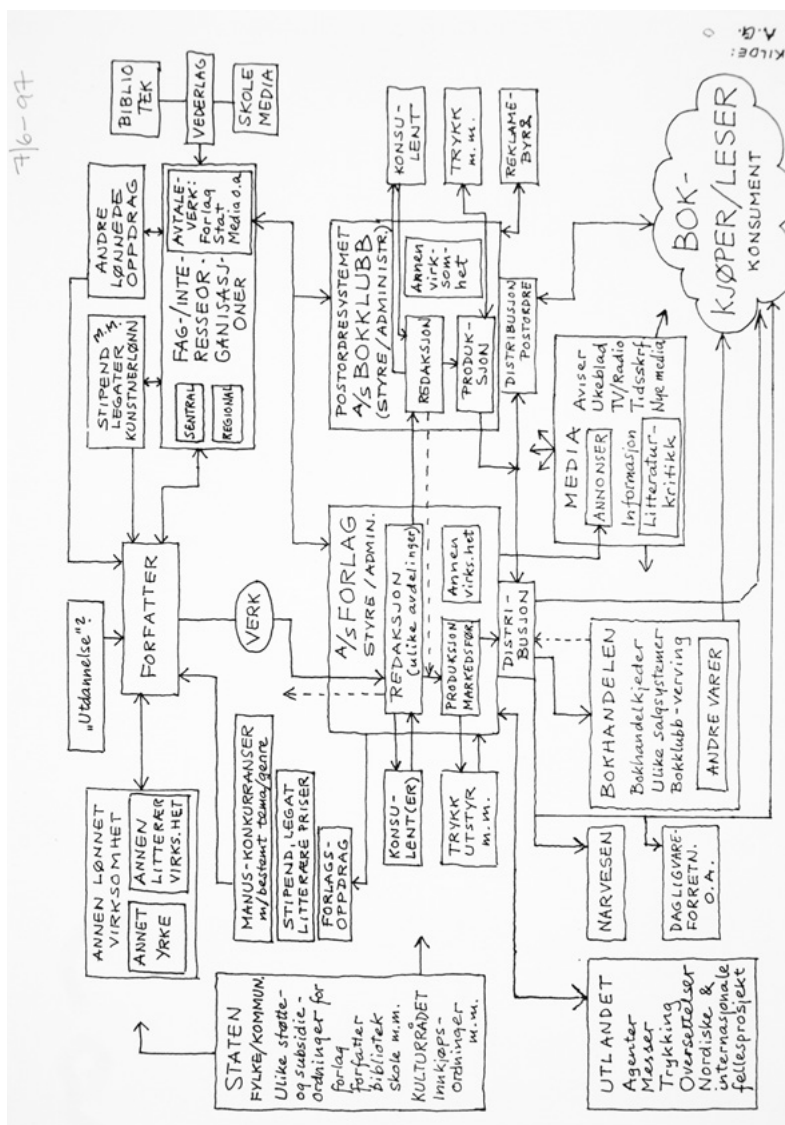
Ett sociologiskt perspektiv på positioneringsstrategier, koder och regler fångar samtidigt bara en del av dynamiken på det litterära fältet. I den här boken placerar vi Finlands svenska författareförening i ett historiskt sammanhang som är både nationellt, nordiskt och internationellt, och som hela tiden står i växelverkan med den politiska utvecklingen och samhällsdebatten. Finland och världen har förändrats under de gångna hundra åren, från den första republikens tid till EU-Finland och vår globala informationsteknologiska ålder. Författareföreningens historia speglar det omgivande samhällets förvandlingar, med till exempel demokratisering, informalisering av språk och umgängeskultur och förändrade könsnormer som har påverkat både det litterära fältet och förhållandet mellan författaren och det omgivande samhället.

Om bokens struktur

Boken är indelad i fyra kronologiskt ordnade huvudkapitel inom vilka några valda teman följs upp. Berättelsen tar sin början med kapitlet "I storfurstendömet tid" som handlar om det sena 1800-talets lantdagsdiskussioner där den gamla ståndslantdagens ledamöter i de fyra traditionella politiska stånden debatterar statens ansvar för litteraturen och författarnas ansvar inför nationen, en fråga som återkommer genom hela boken under olika tider och i olika skepnader. Redan i diskussionerna på 1890-talet dyker frågan om författarens relation till omvärlden och utlandet upp.

Följande huvudkapitel, "I den nordiska kretsen", inleds 1919 när föreningen grundas och går fram till krigstidens slut och de första fredsåren på 1940-talet. Det är en tid då Finland som självständig stat skapas och förhållandet mellan det finska och det svenska i Finland står i centrum för identitetspolitiska uppgörelser. Landet väljer att satsa på utrikespolitiskt samarbete med de nordiska länderna mer än med de övriga så kallade randstaterna vid gränsen till Sovjetunionen. Också författareföreningen fann sitt internationella sammanhang i det nordiska.

År 1947 trädde det så kallade nordiska normalkontraktet i kraft, en gemensam modell för kontrakt mellan författare och förläggare som de nordiska författar- och förläggarföreningarna efter ett grundligt transnationellt förberedande arbete hade förhandlat fram tillsammans. Där inleder vi det tredje huvudkapitlet, "I välfärdssamhället". Här är efterkrigstidens samhällsförändringar en drivande kraft, bland annat genom utbyggandet av välfärdsstatens strukturer som för författarnas del innebar en utvidgad ekonomisk och social trygghet. Tidigare sociala hierarkier blev allt mer ifrågasatta och rent praktiskt föråldrade. På det litterära fältet tog sig samhällets strukturomvandlingar uttryck i krockar och förändringar mellan centrum och periferi, elitism och folkbildning, intellektualism och kommersialism. Kapitlet för föreningens

Skiss över "det litterära fältet", inramad teckning av Asbjørn Grimse på författareföreningens kansli.

historia fram till 1970-talets slut, en tid då välfärdssamhället mognar och författarnas situation på många sätt förbättras. Det fjärde huvudkapitlet, "I den kreativa ekonomin", börjar med välfärdssamhällets storhetstid vid ingången till 1980-talet och avslutas i 2010-talet med omstruktureringar på flera fronter. Det blir nedskärningar, nya samarbetsorgan, globalisering och tekniska innovationer som ingen kunde föreställa sig 1919.

Förutom den kronologiska ordningen kommer läsaren att finna några tematiska frågor som vi följer upp över decennierna och ibland över de olika delarnas gränsår. Genomgående behandlas frågor om författarnas materiella villkor och synen på hur stödstrukturerna kring litteraturen borde byggas upp. Dessutom återkommer den snåriga debatten om upphovsrätt, som har varit påtagligt svåröverskådlig också för författarna själva, och som sedan 1900-talets slut ytterligare har komplicerats av den växande lagstiftningen om immaterialrätt och digital industri. Vi studerar vilka frågor föreningen drev och hur de här intressena uppfattades och togs emot i samhället, rådande politik och lagstiftning. Ofta strävar vi efter att jämföra utvecklingen i Finland med nordiska och europeiska förhållanden. Den andra återkommande frågan är: vilka är medlemmarna i författareföreningen, hur förändras medlemskåren och varför? Vi intresserar oss för vilka diskussioner som förts och vilka förändringar som gjorts gällande medlemskap och på vilket sätt detta speglar diskussioner och företeelser i samhället. I det här sammanhanget har vi lagt vikt vid kön och könsroller och vi har strävat efter att skriva både männens och kvinnornas historia. Vi tar också upp klass och region som kategorier i föreningens historia.

Det tredje fokusområdet är platser och rum. Vi har frågat oss var föreningen har verkat rent rumsligt och geografiskt; var i Helsingfors och i Finland har föreningen samlats och rört sig och hur hänger föreningens verksamhet och självbild ihop med en sådan rumslig dimension? I anslutning till de rumsliga perspektiven tar vi upp föreningens fastigheter och författarbostäder, särskilt

Diktarhemmet i Borgå, som tillhörde författareföreningen till år 2001, och Villa Biaudet i Lovisa. Den fjärde frågeställningen gäller internationella kontakter och samverkan med författarorganisationer och författare i andra länder. I dag talar vi gärna om att alla företeelser i vår globalt sammanlänkade värld är förankrade i större sammanhang än de nationella. Det här gäller också den värld där Finlands svenska författareförening uppkom i första världskrigets efterdyningar, där de nordiska författarföreningarna sökte kontakt och stöd hos varandra i den nya tid som randades. Tillsammans sökte de nordiska föreningarna sin plats i den internationella diskussionen om författarrätt, där i synnerhet Frankrike och England varit föregångare.

Bakgrundsmaterial och författarnas tack

Författarna i Norden organiserade sig jämförelsevis tidigt i ett internationellt perspektiv och i de flesta fall har historien om deras föreningar dokumenterats i jubileumsskrifter som denna. De svenska, norska och danska föreningarnas historia utkom på 1990-talet. Nils Johan Ringdals bok *Ordenes pris. Den Norske Forfatterforening 1893–1993* och Jan Gehlins *Floden och virvlarna. Linjer och episoder ur hundra års författarfacklig historia* kom ut 1993 då både den norska och den svenska föreningen fyllde 100 år. Lisbeth Worsøe-Schmidts *Forfatter i Danmark 1894–1994* utgavs året därpå. År 2017 utkom Kai Häggmans bok om det finska författarförbundet, *Kivelle perustettu. Suomen Kirjailijaliitto 1897–2017*. De här böckerna ger en bred bild av författarorganisering i Norden under 125 år. För oss har särskilt Häggmans bok om Kirjailijaliitto som även behandlar det litterära fältet, bokmarknad och kulturpolitik i Finland varit en viktig referenspunkt, liksom naturligtvis också Mårten Ringboms *Finlands Svenska Författareförening 1919–1969*, föreningens 50-årsskrift från 1969.

Den här boken bygger i första hand på skriftligt material. Gällande de senaste decennierna har vi haft förmånen att diskutera

med och intervjua några författare i föreningen (Peter Sandström, Mikaela Strömberg-Schalin och Thomas Wulff) och i ett tidigt skede av processen pratade vi också med Carl Fredrik Sandelin, Lars Huldén, Claes Andersson och Johan Bargum. Föreningens första kanslist Viveca Ramstedt har bidragit med information och hågkomster och föreningens mångåriga verksamhetsledare och skattmästare Merete Jensen har varit en ovärderlig informationskälla under arbetets gång. I första hand bygger vår framställning ändå på i skrift bevarade spår och dokumentation som på olika sätt belyser författarföreningen och det finländska samhället under de gångna hundra åren. Till vårt förfogande har vi haft föreningens egna handlingar som dels finns på kansliet i Helsingfors, dels i föreningens arkiv på Svenska litteratursällskapet i Finland, där materialet deponerades 1990.

Vi vill också rikta ett tack till de två av SLS utnämnda anonyma granskarna för värdefulla synpunkter, Trygve Söderling som vi diskuterat arbetet med, Carl Fredrik Sandelin som kommenterat bokmanuskriptet, Brages Pressarkiv vars existens och hjälpsamma personal betydligt underlättade vårt arbete, författarföreningens färska verksamhetsledare Johanna Sandberg som hjälpt till på slutrakan, och slutligen vår kunniga och tålmodiga redaktör Hedvig Rask för hennes arbete och ett inspirerande samarbete.

På föreningens kansli har vi haft tillgång till alla årsberättelser och protokoll med bilagor från årsmöten, medlemsmöten och styrelsemöten. Till detta kommer brevväxling och andra handlingar om verksamheten – projekt, fastigheter, ekonomi – under de senaste tjugo åren samt en del äldre material som affischer och medlemsblanketter. I föreningens arkiv på Svenska litteratursällskapet finns bland annat korrespondens fram till 2005, urklippsböcker, ekonomiska handlingar, seminarie- och konferensrapporter samt material om Diktarhuset, Villa Biaudet och föreningens olika projekt. Fotografier finns både på kansliet och i arkivet. Information och statistik om föreningens medlemskår har vi fått genom föreningens årsberättelser. Dessutom har vi använt statistik om

medlemskåren som ställts upp av Sven Willner 1979, Trygve Söderling 1983 och Lena Långbacka 1990.⁷

Gällande den äldre perioden har vi också använt oss av tidningen *Nordisk Författer-Tidende*, språkrör för Danmarks, Finlands, Islands, Norges och Sveriges författare, som gavs ut av Nordiska författarrådet 1920–1951. Emil Zilliacus och andra skrev under flera årtionden rapporter från Finland och författareföreningens verksamhet i tidningen. I den finländska dagspressen har det under årens lopp rapporterats en hel del både om föreningens verksamhet och det litterära fältet överlag. Debatter, notiser, insändare, intervjuer, redovisningar från årsmöten och ibland glammiga reportage från föreningens fester har fyllt tidningarnas sidor under de gångna hundra åren. Vi har använt föreningens egna urklippsböcker, som bevaras i föreningens arkiv på Svenska litteratursällskapet samt pressmaterial på Brages pressarkiv. Dessutom har vi använt Nationalbibliotekets digitala samlingar som ger öppen tillgång till digitaliserade finländska tidningar och tidskrifter fram till år 1929 (år 2019).⁸

Tidningsrapporteringen ger ibland mer tidsbilder och detaljer än de protokoll och årsberättelser som varje förening producerar. Hur skulle vi annars veta och komma ihåg att Birgitta Ulfsson hade pikanta röda strumpor på årsfesten 1960, om inte *Nya Pressen* hade berättat detta i ett ”i vimlet”-reportage. Att Bojen och Lars Huldén på 50-årsfesten 1969 på Societetshuset i Helsingfors utmärkte sig som danspar, särskilt då det gällde hambo, har inte dokumenterats i årsberättelsen eller protokoll, men däremot i artikeln ”Författartyper i 50-årsvimlet” i *Österbottningen*. Tidningen berättade också det på 1960-talet fortfarande anmärkningsvärda att de svenska gästerna Jan Gehlin och P.O. Sundman saknade slips och fluga, men hade vit skjorta med hög krage.⁹ Utöver detaljer som detta tydliggör tidningsmaterial ofta vilka de rådande debattfrågorna var.

Till 70-årsjubileet sammanställde föreningen en liten bok – *Finlands Svenska Författareförening 70 år* (1989) – med korta artiklar av alla då levande ordförande, från Carl Fredrik Sandelin till Ingmar

Svedberg, som berättade om deras tid i ledningen för föreningen. Annat publicerat minnesmaterial som vi har använt oss av är självbiografiska böcker av författare som deltagit i föreningens verksamhet på olika sätt. En del senare tryckta och utgivna brev och dagböcker har också gett mera personliga inblickar i föreningens historia och den värld den verkat i. När det gäller texter som skrivits ur en personlig horisont måste tilläggas att vissa författare har varit produktivare än andra. Därtill kommer att en del författares korrespondenser och dagböcker har getts ut av senare generationer, medan andras inte har det. Det här betyder att utgivna brev och dagböcker, liksom andra självbiografiska reflexioner och texter, inte helt rättvist visar vem som varit aktiv på andra arenor, till exempel i författareföreningen. Att brev och dagböcker som materialtyp skulle vara uttryckligen personligt och speciellt autentiskt, det vill säga ge en omedelbar inblick i en människas liv i ett visst skede, är också en sanning med modifikation. Genrekonventioner, önskan att påverka sin läsare och annat har format skrivandet på olika sätt. Brev- och dagboksgenrerna är inte heller helt privata, utan är också en form av litteratur, och skrivs delvis med sådana bevekelsegrunder.¹⁰

I.

I STORFURSTENDÖMETS TID – TIDIGA DEBATTER

I ett land, der statens tillgångar icke sällan anlitats till uppköp af bröd för folket, har visserligen för befrämjande af de estetiska intressen och den sköna konsten icke mycket kunnat göras; man har dock icke alldeles förbisett denna bildningens mäktiga häfstång.

Gabriel Rein, *Berättelse öfver Storfurstendömet
Finlands förvaltning ifrån år 1855 till början af 1862*¹

Tidig debatt om författaren och samhället

LIKHEIT MED andra yrkeskategorier tog författarna under 1800-talets sista årtionden några försiktiga steg mot professionalisering och organisering för att bevaka gemensamma intressen och rättigheter gentemot förlagen och bokmarknaden. Drivkrafter för kollegialt samarbete kring dessa frågor saknades under tidigare tidsperioder, eftersom det inte fanns nämnvärda ekonomiska intressen att bevaka eller statliga regelverk som garanterade utövare av icke-vinstbringande verksamheter en inkomst. Utanför Finland och Norden daterar sig den moderna författarrätten till engelska Statute of Anne från 1710. Före denna lagstiftning hade boktryckarnas skrå i London, "the Stationers' company", monopol på bokutgivning och ansvar för censurering. Upplysningens ekonomiska idéer ledde till en ny syn på ägande och arbete. Intellectuellt arbete var inget undantag från den övergripande målsättningen att göra slut på monopolen och förhindra möjligheten till avkastning genom improduktiv verksamhet (ränta).

Avkastningen skulle i stället knytas till arbetsinsatsen. Inom ramen för upplysningens idéer om förhållandet mellan intellektuellt arbete och inkomst ingår, speciellt i den europeiska civilrättsliga traditionen, en stark betoning av upphovspersonens moraliska rättigheter. Dessa rättigheter är knutna till författarens person och den personliga insats som betraktas som oupplösligt förbunden med den slutprodukt som den skapande verksamheten utmynnar i.²

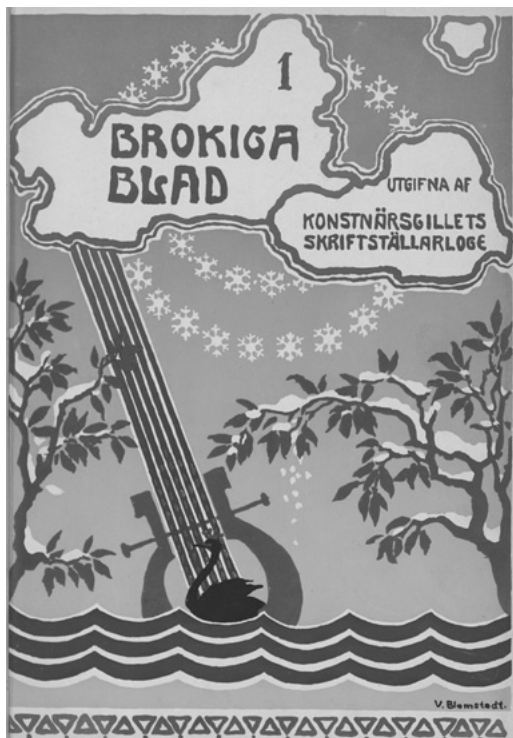
1700-talets idéer om författarens rätt till sitt verk har under årens lopp med jämna mellanrum uppdaterats och anpassats till teknologiska framsteg och ideologiska konjunkturner. Under bok- och tidningsindustrins expansionsskede i mitten av 1800-talet var till exempel den utbredda piratkopieringen av litterära verk en ständig plåga för författarna. Piratversionerna äventyrade deras möjligheter att dra nytta av den växande efterfrågan på litteratur hos det läshungriga borgerskapet, först i städerna och senare också på landsbygden.³ I en europeisk periferi som Finland var den litterära marknaden visserligen begränsad, men samma tendens med en växande offentlighet kan ändå iaktas också i storfurstendömet. Den läsande publiken växte också här. Läroplikt genomdrevs i Finland först 1921, men skolväsendet hade byggts ut redan under 1800-talet, vilket ökade läskunnigheten som tidigare främst handlade om förmågan att läsa bekanta religiösa texter som katekesen och psalmboken. Redan på 1840-talet växte den finskspråkiga tidningspressen vid sidan av den svenska pressen och erbjöd publikationskanaler för olika skriftställare. Följetongen i dagspressen var ett typiskt publiceringsformat på 1800-talet – i Finland hör Zacharias Topelius *Fältskärrns berättelser* i *Helsingfors Tidningar* 1855–1861 till de kända exemplen. Litterära kalendrar och album, det vill säga litterära antologier, var en annan typisk utgivningsform. Topelius och universitetsintelligentian i Helsingfors spelade en strategisk roll när det gällde att avgöra vilken slags litteratur som gavs ut och importerades till Finland. Det offentliga rummets gränser definierades av censur, nationell moralpolitik och den härskande kristligt-idealistiska

världsåskådningen.⁴ Den ryska överheten skärpte censuren under politiskt turbulenta perioder, som till exempel den europeiska revolutionsvågen 1848–49 eller Pariskommunen 1871, medan den finländska ”självcensuren” var knuten till bland annat frågan om hur det finska folket skulle avbildas på ett sätt som var förenligt med det nationella bildningsprogrammet. Inte minst debatten om Aleksis Kivis *Sju bröder* (1869) kretsade kring bilden av folket i litteraturen.

Den första lagen om upphovsrätt som stiftades i storfurstendömet kom 1829, inom ramen för den då fastställda censurförordningen, men det var först på 1870-talet som en mera fördjupad diskussion om författarnas och konstnärernas rätt till sitt arbete väcktes i lantdagen, som sedan 1863 sammanträdde regelbundet med några års mellanrum. Det här var den gamla fyraståndslantdagen där den politiska diskussionen fördes inom adelsståndet, prästeståndet, borgarståndet och bondeståndet. År 1880 stiftades en ny lag om upphovsrätt som delvis kom till efter tysk modell. Zacharias Topelius – som var ordförande för Konstnärsgillet och själv en både produktiv och säljande författare – deltog i beredningsarbetet och arbetade för att författarna inte skulle förlora rättigheterna till översättningar av sina verk. Det tvåspråkiga Konstnärsgillet i Finland–Suomen Taiteilijaseura, som hade grundats 1864, samlade medlemmar från alla konstområden som tillsammans skulle verka för den andliga bildningen i landet. På 1870-talet organiserades separata loger för arkitekter, bildkonstnärer, skulptörer, författare, skådespelare och musikutövare.⁵

Upphovsrätt och författarnas behov av statliga understöd debatterades också några gånger i lantdagen på 1880- och 1890-talen. De diskussioner ständerna förde kom redan vid denna tid på flera punkter in på frågor som den litteraturpolitiska debatten har kretsat kring genom hela 1900-talet och fram till våra dagar. Till de mest centrala och återkommande ämnena hörde frågan om litteraturen och litteraturens frihet bättre främjades av statliga stöd, mecenater eller den ”fria marknaden”. Därtill kom de särskilda

villkor och begränsningar som i dessa frågor gällde i språkligt och befolkningsmässigt perifera länder som Finland samt frågornas klass- och språkpolitiska aspekter. Diskussionen gällde också vilka instanser – lantdagen genom särskilda kulturdelegationer eller landets två litteratursällskap – som skulle ansvara för utdelningen av stipendier och priser. Även förhållandet mellan stöd till litteraturen

Konstnärsgillet's Skriftställarloge utgav 1899 albumet *Brokiga blad* med omslag av Väinö Blomstedt. Flera författare och konstnärer deltog, bland andra K.A. Täväststjerna, Juhani Aho och Helena Westermarck samt Helene Schjerfbeck, Sigrid af Forselles och Hugo Simberg. Albumet innehöll även en musikbilaga med bidrag av Robert Kajanus och Jean Sibelius. Ett antal samtida kulturpersonligheter fick i en längre text besvara den aktuella frågan: "Är en fullödlig konstnär möjlig utan fosterlandskänsla?".

och andra konstformer, som bildkonst och musik, var föremål för diskussion. En sista viktig fråga gällde litteraturens nationella betydelse både inåt, för att sammansvetsa befolkningen, och utåt för att förbättra landets position i den internationella konkurrensen på kulturens område.

När man i lantdagen började intressera sig för dessa frågor var konst- och litteraturstöd i form av pensioner och resebidrag begränsade till enstaka officiellt sanktionerade författare och konstnärer. Tanken på ett mera omfattande offentligt stödsystem föddes i slutet av 1800-talet när statens verksamhetsområde och budget expanderade, inte minst på grund av att skolnätet utvidgats kraftigt och var i behov av ökade statliga resurser. På 1880-talet fördes en kulturpolitisk debatt kring behovet att höja de anspråkslösa stödformerna för vetenskap och konst från 1839 respektive 1864, till en nivå som bättre motsvarade situationen i de nordiska och europeiska länder som man i Finland jämförde sig med. Det första steget hade tagits redan 1864 då senaten reserverade 8 000 mk för de sköna konsternas befrämjande.⁶

Förslag om ökat stöd till konsten framfördes vid lantdagen 1888 i två petitioner som utgick från borgar- och bondeståndet. Förslagen väckte kritiska reaktioner i synnerhet bland prästerskapet som avfärdade idén om konstnärspensioner på tre olika grunder. En del ansåg att stöden hade en moraliskt tvivelaktig verkan, det hade ju den samtida skandinaviska litteraturens stora namn – Henrik Ibsen, Bjørnstjerne Bjørnson, August Strindberg – bevisat. I synnerhet de norska författarna hade frikostigt bekostats av staten och resultatet ansågs moraliskt betänkligt ur en kristligt-idealistisk synpunkt. En annan misstanke som kom till uttryck i diskussionerna handlade om en modern syn på författarskapet. Att betrakta författandet som ett yrke bland andra, hette det, kunde resultera i artificiellt stöd för undermålig litteratur. Det fanns få ”riktiga talanger” och staten skulle inte på konstgjord väg försöka bredda underlaget, menade en del debattörer, med en argumentationslinje som har återkommit också i senare skeden och

sammanhang. Slutligen pekade prästerskapet på att stöden möjliggjorde en tillvaro som fjärmade författarna från verkligheten och världsliga bekymmer.⁷

En del av dessa farhågor bekräftades i viss utsträckning, vilket Kai Häggman påpekar i sin bok om Suomen Kirjailijaliittos historia. Trots att lantdagen 1888 gav tummen ner för författarpensioner utverkades nämligen resebidrag åt en framstående författare från vardera språkgruppen. Enligt kritiken hade ändå mottagarna, Juhani Aho och K.A. Tavaststjerna, under sina vistelser i Paris och Berlin i alltför hög grad fjärmat sig från nationella frågeställningar. Resultatet av resebidragen i form av Ahos roman *Yksin* (1889) och Tavaststjernas *Hårda tider* (1891) motsvarade inte förväntningarna. Ahos Parisroman avfärdades som moraliskt oduglig på grund av sina pornografiska inslag och bondeståndets ledare Agathon Meurman gillade inte att Tavaststjernas skildring av det finska folket i *Hårda tider* avvek från det idealistiska mönstret. I en diskussion om författarpris i lantdagen 1891 betvivlade Meurman att Ahos senaste bok verkligen uppmuntrade till att stödja de unga författarna. I prästeståndet frågade sig pastor Elias Bergroth om det norska folket hade någon glädje av att Henrik Ibsen och Bjørnstjerne Bjørnson hade fått författarunderstöd; Runeberg och Topelius hade ju inte behövt resa till Paris för att skapa stor litteratur.⁸

Argumenten *för* litteraturstöd i borgar- och bondeståndets petitioner på 1880-talet var nationella, sociala och kulturpolitiska. Kulturpolitiskt handlade det i synnerhet om att fästa uppmärksamhet vid hur staten behandlade litteraturen i jämförelse med andra konstarter. "Såsom känt, har vårt lands regering redan under årtal tagit sig an och med betydande statsanslag befrämjat den inhemska konsten, såsom dramatisk- och målarkonst, musik och sång. Den originala inhemska skönlitteraturen har deremot ända till våra dagar på sin lott erhållit nästan intet af denna regeringens omsorg." Så menade K. J. Högman i borgarståndet i sin petition från 1888.⁹ I adelsståndets diskussioner framhölls det att det fanns särskilda skäl att understödja just skönlitteraturen som på grund

av språket var så gott som uteslutande hänvisad till den inhemska marknaden. Tröskeln att nå en publik utanför landet var lägre för andra konstarter.¹⁰

Innan Finland 1928 anslöt sig till den internationella överenskommelsen för skydd av litterära och konstnärliga verk (Bernkonventionen) kunde författarna inte tjäna på verk som översatts till andra språk utanför landets gränser. I Finland där kulturimporten dominerade var detta visserligen inte ett stort problem. Det låg också i förlagens ekonomiska intresse att fördröja undertecknandet av konventionen, eftersom de då inte behövde betala upphovsrättsliga ersättningar till författare i andra länder för översättningar av deras verk. På ett annat, identitetspolitiskt plan var litteraturen en central beståndsdel i skapandet av en nationell kultur genom växelverkan mellan import och export. 1888 års petitionärer i bonde- och borgarståndet underströk litteraturens betydelse för ett litet land, där folket genom skönlitteraturen lär "känna sig sjelft" och "odlar sin nationella karaktär utan att för mycket sammansmälta med yttre element". Därigenom kunde Finland också bättre "häfda sin plats bland nationerna." Litteraturstödet hade med andra ord en funktion inåt och en annan utåt. Jonas Castrén i bondeståndet var ännu mera explicit på den här punkten. De små nationerna var tvungna att "söka sitt enda stöd i sina andliga frambringelser för att åtminstone på något område kunna i mensklighetens gemensamma utvecklingsarbete täfla med andra mäktiga folkslag".¹¹

Vid sidan av de kulturpolitiska och nationella grunderna för statligt bekostade litteraturstöd hade de sociala argumenten stöd av statistiken. Framstående finskspråkiga författare var enligt petitionärerna tvungna att nöja sig med mycket små arvoden – kring 80 mark per tryckark eller 125 mark för mera erkända författare, vilket var mindre än vad man betalade för översättningar. De flesta författare var med andra ord tvungna att söka sin utkomst på annat håll. Petitionären K. J. Högman hänvisade till det moderna författarskapets förändrade villkor som ett ytterligare argument

för regelbundna understöd. Skönlitterär produktion hade blivit ett slags ”vetenskapligt arbete, hvartill hör en noggrann undersökning af förhållanden och karaktärer, så att skapandet af ett verk fordrar långvariga förberedelser, med hvilka man ej kan vidtaga, derest ej den materiella utkomsten åtminstone i någon mån är betryggad”. Högman ansåg att ständerna borde överta det litteraturpolitiska ansvaret för författarpensionernas distribution. De litterära samfundet – Finska litteratursällskapet (grundat 1840) och Svenska litteratursällskapet i Finland (grundat 1885) – var enligt honom mindre lämpade för uppgiften eftersom de i allmänhet representerade ”en viss bestämd riktning”, vilket kunde verka negativt på författarens fria utveckling.¹²

I ett nordiskt perspektiv var författarstödet i Finland outvecklat i slutet av 1800-talet, i synnerhet i jämförelse med Norge. Stortinget beviljade författarhonorar och trots att läsekretsen på grund av den skandinaviska språkgemenskapen var betydligt större, var skillnaden ändå stor. Den norska modellen lyftes följaktligen fram som ett föredömligt exempel, inte minst med hänvisning till skönlitteraturens demokratiska potential, som särskilt betonades av Jonas Castrén i bondeståndet: ”Men skönlitteraturens största betydelse ligger dock deri, att den genom sin lättfattlighet tränger till alla folkklasser och således i mycket högre grad än någon annan konst uppfostrar det folk, för hvars lif det utgör ett uttryck och af hvilket det är en produkt.”¹³

Det första allvarliga försöket att i Finland driva igenom ett system för statligt litteraturstöd daterar sig med andra ord till 1888 års lantdag. De mångordiga diskussionerna handlade konkret om 12 000 mark för pensioner att fördelas jämnt på fyra författare, men förslaget gick inte igenom. Utskottet som behandlade frågan påpekade exempelvis att Finland inte kunde jämföras med Norge där litteraturtraditionen var längre framskriden, att tillämpningen av det norska Stortingets åtgärder ”allaredan hafva föranledt betänkligheter”, och slutligen att litteraturens och författarens frihet inte alls gynnades, utan tvärtom rubbades av de föreslagna

åtgärderna. Dessutom misstrodde man den föreslagna kultur-delegationens auktoritet och fruktade att staten skulle få alltför stor makt när det gällde att definiera den litterära utvecklingens riktning. Till stöd för påståendet påpekade utskottet att den statliga kulturpolitiken i ett land som Finland inte uppvägdes av privata mecenater. Det argumentet godtog inte W.N. Tavaststjerna; när frågan behandlades inom adeln betvivlade han att mecenatberoendet begränsade författarnas frihet mindre än den föreslagna statliga kommittén: "Liksom icke enskilda litteraturens gynnare kunde utöfva påtryckning på de af dem subventionerade författerenes åsikter. Säkert skola de alltid göra det i högre grad än ett kollegium, hvars medlemmar ombytas."¹⁴

När frågan om litteraturstöd på nytt kom upp i lantdagen tre år senare talades det inte längre om pensioner utan om pris och belöningar. Det var lättare att driva igenom litteraturstöd i form av belöningar, och nya litteraturpris delades ut 1900. Tidpunkten var mot bakgrund av de pågående striderna kring Finlands ställning i det ryska imperiet anmärkningsvärd och tyder på att S:t Petersburg, som godkände prisen, inte upplevde den finska litteraturen som ett starkt hot mot ryska intressen.¹⁵

Till kategorin nationella argument för litteraturstödet kan vi ännu tillägga ett, som under 1888 års lantdag framfördes av Johan Reinhold Taube inom adeln. Det kunde, menade Taube, vara problematiskt att med allmänna medel understödja konstnärer eller författare, som ju tenderade att resa bort och utöva sin verksamhet någon annanstans: "De flesta stanna qvar utrikes och emellertid har vårt land, som nog behöfver sina medel till ändamål, som mer direkt gagna oss, bekostat deras uppfostran och vi njuta för det vi utgifvit endast äran att hafva frambragt sådana förmågor. Det är visserligen mycket, men vi hafva många nödvändigare behof att tillfredsställa än att skaffa åt det öfriga Europa utmärkta målare, sångare, sångerskor och skulptörer."¹⁶

Taube hade en poäng. I Norge, där författarna hade tillgång till understöd, reste Henrik Ibsen till Italien och Tyskland 1864 med

stöd av ett statligt resebidrag och två år senare, efter pjäsen *Brand*, fick han ett konstnärstipendium på livstid. Han återvände inte till Norge på 27 år. De skandinaviska kolonierna i Europas kulturmetropoler utökades av Ibsens landsmän Bjørnstjerne Bjørnson och Jonas Lie, August Strindberg från Sverige och Georg Brandes från Danmark. Det moderna genombrott i Skandinavien litteratur som dessa författares namn associeras med, och vars idéer upprörde samtida kritiker, förbereddes med andra ord utanför Skandinavien.¹⁷

Den kulturpolitiska efterblivenheten i Finland betydde att makthavarna måste fatta beslut på basis av sina bedömningar av hur litteraturstödet verkade fungera i grannländerna. Så var det i slutet av 1800-talet och i viss mån genom hela 1900-talet. Töngivande röster på 1880-talet var inte alls övertygade om att man skulle följa den skandinaviska modellen. I Finland fanns dessutom den språkpolitiska situationen hela tiden i bakgrunden. En del av dem som förhöll sig kritiskt till fennomanins frammarsch använde sig av det internationella kortet för att försvara sin rörelsefrihet gentemot det nationella imperativet. Debatten om litteraturstödet i lantdagen sammanföll tidsmässigt med hetsiga motsättningar mellan "kosmopoliter" och "nationalister". Den finsksinnade adelsmannen Johan Reinhold Taube hörde till det nationalistiska lägret som såg utlandet som ett hot och en konkurrent till den egna nationen och nationella kulturen som författaren enligt honom borde stå i ett nära förhållande med.¹⁸

Den motsatta ståndpunkten var att konstnären och författaren behövde de internationella impulserna och sammanhangen för att utvecklas. Gunnar Castrén antyder i sin biografi över Juhani Aho att den unge internationalisten Hjalmar Neiglick bidrog till att den tidigare radikalfennomanen Aho sedermera blev förhållandevis likgiltig för den inhemska språkfrågan och antog en alltmera kritisk attityd till den nationella kulturens självständighet. Neiglick var en eldig personlighet, ett filosofiskt löfte, experimentell psykolog och kompetent litteraturkritiker redan som 25-åring, men han dog

ung några år senare. Också den berömda skådespelaren Ida Aalberg uppmanades av Neiglick att söka sig utomlands för att slippa det inskränkta "nationalhat" som enligt honom i Finland stod i vägen för stor konst. Mitt mål, skrev Neiglick i ett brev till Aalberg 1885, "är att afskräcka Er och mig själf och alla andra människor från att resignera oss i något svagt ögonblick och nöja oss för resten af vårt lif med patrioteri, köttgrytor och försoffning."¹⁹ Finlands framtid byggdes inte på detta, utan på att på alla fronter minska avståndet mellan Finland och Europa. Neiglicks program, som gick ut på att Finland skulle moderniseras genom att öppna dörrar till andra länder i stället för att stänga dem, fördes vidare av författaren K.A. Tavaststjerna och professorn och kritikern Werner Söderhjelm, som spelade en nyckelroll när Finlands svenska författareförening grundades på 1910-talet.²⁰

Behovet av en författarförening

De finska författarna lämnade Konstnärsgillet 1897 och bildade sin egen organisation. Som en följd av detta fanns det åtminstone 1897 och 1908 planer på att skapa en ny, särskild svensk förening för författare. De havererade föreningsförsöken kan ses som ett slags "defensiv nationalism" som under dessa decennier odlades inom det svenskspråkiga Finland. Det defensiva incitamentet räckte ändå inte för att mobilisera tillräckliga resurser för att hålla igång en förening på allvar. För det behövdes en impuls utifrån.

Diskussionerna före 1919 om behovet av en förening för landets svenska författare är intressanta och belyser vilka frågor som uppfattades som centrala. Relationen till det svenska språket i landet var en viktig nämnare, men det märks också att författarna i början av 1900-talet uppfattades som en särskild, professionell yrkeskår med sina särskilda intressen. På det hela taget exemplifierar författareföreningens förhistoria, mellan 1864 då Konstnärsgillet grundades och Finlands svenska författareförenings grundande 1919, såväl en begynnande specialisering inom det finländska

Många av de tidiga medlemmarna i författareföreningen var aktiva inom kretsen kring kulturtidskriften *Euterpe* åren 1901–1905. Fr. v. Torsten Söderhjelm, Werner Söderhjelm, Axel Cedercreutz, Jean Piroit, Sigurd Frosterus, Gunnar Castrén, Björn Cederhvarf och Bertel Gripenberg. Vid bordet finns initiativtagaren till författareföreningen (W. Söderhjelm) och två blivande ordförande (Castrén och Gripenberg).

kulturlivet som den växande språkliga tudelningen. Inom Konstnärsgillet, som i tjugofem år leddes av Zacharias Topelius, fanns från och med 1870-talet en särskild skriftställarloge som på sätt och vis fungerade som Finlands första författarförening. Tyngdpunkten i logens verksamhet låg visserligen mera på det sociala än på intressebevakning. Formellt var Konstnärsgillet tvåspråkigt, i praktiken svenskspråkigt.²¹

I början av 1890-talet tog en grupp författare i samband med en sång- och musikfest i Kuopio initiativ till grundandet av en separat tvåspråkig författarförening med säte i Helsingfors. Den här föreningens verksamhet inskränkte sig till några klubbaftnar. Förfat-

tarna valde att fortsätta inom Konstnärsgillet tills de finskspråkiga författarna 1897 bröt sig ut ur skriftställarlogen och bildade Suomen kaunokirjailijaliitto, "Finlands skönlitterära författarförbund".²² Vid den här tidpunkten hade också de svenskspråkiga författarna planer på att organisera sig inom en ny förening. "En svenskspråkig författareförening har planlagts i hufvudstaden", rapporterade *Wiborgsbladet* i september 1897. Föreningen skulle inte begränsa sig till bara skönlitterära författare, utan även "personer, som öfver hufvud intressera sig för literatur och som i egenskap af dilettanter försökt sig på skriftställarevärksamhet."²³

År 1906 döptes Suomen kaunokirjailijaliitto om till Suomen Kirjailijaliitto, Finlands författarförbund. Inom denna första moderna författarförening i Finland spelade den kulturella nationalismen på språklig basis en framträdande roll.²⁴ Det gjorde den också när man 1908 försökte skapa en renodlat svenskspråkig författarförening i Finland, ett drygt årtionde efter grundandet av Suomen Kirjailijaliitto. Ett antal författare och akademiker samlades då på Hôtel Fennia i Helsingfors med avsikt att grunda den "Svenska skriftställareföreningen". Ordförande var historikern M.G. Schybergson. Närvarande på mötet var också arkitekten och författaren Jac. Ahrenberg, lektorn, ingenjören och författaren Jonathan Reuter samt bildkonstnären och författaren Hanna Rönnerberg – samtliga bekanta från Konstnärsgillet författarloge.²⁵

Även Svenska skriftställareföreningens historia blev kort. I dess namn utgavs ett julalbum, *Flingor*, 1908 men så mycket mera blev det inte. Orsaken till misslyckandet var, enligt kåsören och debattören Guss Mattsson i *Argus* 1908, att föreningen alltför tydligt var knuten till Svenska folkpartiet. Det blev klart redan under föreningens andra möte då man fattade ett beslut "som icke tyder på att man avser ett samarbete mellan alla svenskspråkiga författare i Finland eller, om man så vill, i Helsingfors". Mötet beslöt enligt Mattsson sammanställa ett album till julen och intäkterna skulle gå till Svenska folkpartiets fond. De svenska skriftställare som inte tillhörde partiet hade således inget att skaffa

i föreningen, konstaterade Mattsson, och fortsatte: ”Jag tror att de sålunda uteslutna icke äro alldeles få och att de i fråga om litterära intressen och kärlek till svenskspråkig odling i landet måhända ej äro alldeles renons.”²⁶ Utmärkande för tiden och dess hetsiga språkliga konflikter var också att den nya skriftställarföreningens styrelse som orsak till varför den tidigare författarlogen inom Konstnärsgillet inte längre dög, angav dess (principiella) tvåspråkighet som orsak. Inom ”centrala svensketskretsar” hade man ”principiellt beslutit avliva eller utträda ur dylika sällskap för att bilda rent svenskspråkiga”.²⁷ Mattsson, som ställde sig skeptisk till en partidelning på språklig grund, hade förmodligen hellre ställt sig bakom den tvåspråkiga organisation för intressebevakning som fanns på agendan i början av 1890-talet, innan Suomen Kirjailijaliitto grundades.²⁸

Historikern P.O. von Törne, som 1908 valdes till den nya svenska skriftställarföreningens sekreterare, försvarade i *Argus* valet att grunda en enspråkig svensk förening, men gled förbi Mattssons centrala kritik av kopplingen till Svenska folkpartiet. Författarna som skrev på finska i Finland hade ju redan tio år tidigare brutit sig ut ur den tvåspråkiga skriftställarlogen, konstaterade Törne i sitt svar.²⁹ Delningen i en finsk och en svensk offentlighet var en så stark drivande kraft att de som verkade för tvåspråkiga lösningar arbetade i kraftig motvind. I sitt svar på Mattssons polemik antydde P.O. von Törne att det också fanns andra än språkliga hänsyn som motiverade bildandet av en ny förening för svenska författare i Finland. Det handlade om den pågående specialiseringen inom kulturlivet. Enligt Törne kunde författarna och konstnärerna inte fortsätta enligt den gamla modellen: ”[I] grund och botten är sambandet mellan skriftställare och konstnärer icke nog starkt att kunna sammanhålla dem i en förening eller ett förbund med gemensamt syfte. Den nära förbindelsen med Konstnärsgillet gav Skriftställarlogen en prägel av artistisk klubb eller jag vet ej vad, som illa sammanstod med dess allvarliga uppgift att tillvarata skriftställarnes och den finsksvenska litteraturens intressen i och

utom Finland.”³⁰ Törnes yttrande visar på en idé om författarna som en särskild yrkeskår, med en ”allvarlig uppgift” och särskilda intressen som skilde sig från andra konstutövers, och som behövde bevakas av en särskild förening för de författare som skrev på svenska i Finland.

År 1910 skrev Guss Mattsson på nytt i *Argus* om avsaknaden av en verksam och aktiv skriftställar- eller författarförening. Han var fortfarande på krigsstigen. Den två år tidigare grundade skriftställarföreningens medlemmar hade samlats på hotell, antagit stadgar och gett ut ett julalbum, men sedan hade man inte hört något mera från föreningen. Mattsson fortsatte:

Tillsammans med skriftställarlogen svävar nu skriftställarföreningen uti obefintlighetens kyliga eter, väntande på ett skriftställarförbund, ett skriftställarsällskap, skriftställarsamfund och en skriftställarakademi, vilka åren 1925, 1950, 1975 och 2000 skola antaga stadgar, ge ut varsitt julalbum och försvinna i bemälda eter. På så sätt befolkas denna småningom av flere generationer solidariska och företagsamma svenska skriftställare i Finland, medan de efterlevande samlas till minnesfester och prisa kulturarvets lätthet. De många avlidna pegaserna inspirera 2000-talets främste till en serie ”Hästar som jag känt” och för övrigt uträttas intet i kraft av en helig tradition från de tider då Svenska skriftställareföreningen i Finland verkade.³¹

I artikeln kom Mattsson med ett konkret förslag på vad Svenska skriftställareföreningen eller någon annan förening för författare borde ägna sig åt, och hans förslag hade påtagligt lite att göra med intressebevakning. En förening för svenska författare i Finland borde enligt Mattsson arbeta för svensk språkrenhet i Finland, exempelvis genom filologiska och estetiska kåserier i dagspressen. Han antog ”att våra svenska tidningar med nöje skola bereda plats åt en t.ex. någon gång varje månad gjord lättläst och vägledande sammanställning av fennicism, finlandismer, oegentligheter och

smaklösheter som betunga vårt tal och våra tidningars text”. Ett samarbete mellan författarna och den svenska publicistföreningen kunde komma på fråga.³²

Det svenska språket i Finland, dess kvaliteter och brister, var aktuella frågor vid en tid då man bekymrade sig för språkets renhet i relation till svenskan i Sverige. År 1917 kom första upplagan av Hugo Bergroths bok *Finlandssvenska.Handledning till undvikande av provinsialismer i tal och skrift*.³³ Att Guss Mattsson tyckte att en svensk författarförening i Finland särskilt skulle behövas för att ansa ”vårt svenska modersmål” är således inte märkligt. Intressant är ändå att se att varken han eller P.O. von Törne – som svarade i ett genmäle i *Argus* två nummer senare – överhuvudtaget nämnde att en sammanslutning av författare borde arbeta för författarnas rättigheter gentemot förläggare eller på bokmarknaden. I Törnes svar dyker däremot en av föreningslivets evighetsfrågor upp på ett roande sätt när han skriver: ”Framför allt gäller det initiativet: det går icke om ej de yngre äro med. De böra vara med om starten, synas i tidningarna, uppfylla lokalerna, utfylla programmen; kort sagt, taga hand om det hela och tycka att det icke är tråkigt.”³⁴ Åttio år senare skriver Johan Bargum i Finlands svenska författareförenings 70-årsskrift: ”Var fan håller alla de unga hus?”³⁵ Vissa frågor är helt enkelt återkommande i alla föreningar, och de äldres oro över att de yngre inte engagerar sig hör till dem.

Den finskspråkiga föreningen orienterade sig tidigare än den svenskspråkiga mot fackliga frågor. Under de första decennierna ägnade sig visserligen också Suomen Kirjailijaliitto mera åt umgängesliv och andra litterära frågor. År 1917 bröt sig en grupp författare bestående av bland annat Maria Jotuni, Eino Leino, Joel Lehtonen och litteraturkritikern Viljo Tarkiainen – som 1920 blev Kirjailijaliittos ordförande – ut ur det finska förbundet och grundade en ny gruppering. Den fick namnet Kirjallinen Työ, Litterärt arbete. Tanken var att bättre kunna arbeta för författarnas försörjning, en fråga som grundarna menade att Kirjailijaliitto inte drev tillräckligt starkt.³⁶ Från och med mitten av 1910-talet gavs

fackliga frågor ändå alltmera utrymme också inom Kirjailijaliitto och författarna i utbrytargruppen återvände till förbundet, eftersom det trots allt var lättare att driva intressefrågorna inom det. Till en början handlade det till exempel om att samla in medel för en sjukkasse. Mot årtiondets slut fäste förbundet uppmärksamhet vid författarrättsliga frågor. I december 1919 föreläste Kirjailijaliittos dåvarande styrelsemedlem och senare ordförande Viljo Tarkianen i Hörhammers konstsalong om Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk. Han nämnde då att man i Finland var i färd med att förbereda ett lagförslag om den litterära och konstnärliga äganderätten, som i sin tur skulle möjliggöra Finlands anslutning till Bernkonventionen.³⁷ Beredningen drog ut på tiden och lagen trädde i kraft först 1927. Året därpå undertecknade Finland Bernkonventionen. Norge hade undertecknat konventionen 1897, Danmark 1903 och Sverige 1904.

Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk

Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk är en internationell överenskommelse om upphovsrätt som slöts på schweiziskt initiativ 1886 i Bern i Schweiz. Bernkonventionen förutsatte att medlemsländerna gav ett minimiskydd för bokförlag och författare. Lagen gav upphovsrättsligt skydd för verk också utanför de nationella gränserna. Medlemsländerna förband sig till att skydda upphovsrätten för verk skapade av upphovsmän i alla medlemsländer. Bernkonventionen har reviderats många gånger och flera medlemmar har anslutit sig under årens lopp. Finland anslöt sig år 1928 och deltog i förhandlingarna om konventionens revidering i Rom samma år. Norge anslöt sig till avtalet 1896, Danmark 1903 och Sverige 1904. Av de nordiska länderna var Island sist med att ansluta sig till Bernkonventionen 1947. År 2018 hade 176 länder globalt anslutit sig till och erkänt Bernkonventionen. Källa: Wipo (World Intellectual Property Organisation) 2018.

II.

I DEN NORDISKA KRETSEN – ORGANISERING OCH SÄLLSKAPSLIV

En svensk författarförening är en nödvändig institution, som säkert skall visa sig lika nyttig som angenäm för sina medlemmar.

Svenska Tidningen 10.1.1919

En impuls utifrån – författareföreningen grundas och åker till Köpenhamn

PROFESSORN I ALLMÄN och inhemsk litteraturhistoria Werner Söderhjelm blev i december 1917 utsedd till chef för Finlands informationsbyrå i Köpenhamn under utrikesministeriet. Det här var innan Danmark erkände Finlands suveränitet i januari 1918. Hösten 1918 tog Söderhjelm emot en inbjudan för Finlands författare att delta i en nordisk författarkongress som Dansk Forfatterforening planerade i anslutning till sitt 25-årsjubileum.¹ På agendan stod planer på ett nordiskt bibliotek i Köpenhamn, fördjupandet av redan existerande och nya former av författarsamarbete i Norden och frågan om behovet av översättningar mellan de nordiska länderna. Vidare ville man diskutera möjligheten att skapa en nordisk allians för att tillvarata de nordiska författarnas intressen i utlandet, med modell från tyska Schutzverband deutscher Schriftsteller (grundat 1909), samt befrämjandet av nordisk litteratur i världen och upprättandet av en gemensam modell för förlagskontrakt.²

Inbjudan från Köpenhamn gällde fem finskspråkiga och lika många svenskspråkiga författare i Finland, men eftersom den kunde

riktas endast till Suomen Kirjailijaliitto riskerade de svenskspråkiga författarna, som saknade en egen förening, att bli utanför de nya nordiska författarsamarbetsformer som planerades. Rese- och deltagarkostnaderna var på grund av inflationen betungande för de finländska deltagarna och staten beslöt därför understödja varje deltagare med 1 500 mark i resebidrag. I sin rapport från författarmötet konstaterade Werner Söderhjelm i *Nya Argus* att det här var det första nordiska mötet där en kulturdelegation från det självständiga Finland skulle delta. Vi kan anta att författarmötet därför var betydelsefullt också ur statens perspektiv. Mitt under pågående självständighetskrig hade också de estniska författarna vänt sig till den danska föreningen med anhållan om deltagande i författarmötet, men fick under de turbulenta omständigheterna nöja sig med ett hövligt avslag.³

Finlands svenska författareförening kom så att grundas för att de svenska författarna i Finland skulle kunna medverka i det nordiska författarsamarbetet. Werner Söderhjelm var en central aktör i det finländska kulturlivet sedan 1880-talet, och i början av 1900-talet i de opinionsbildande kretsarna kring tidskrifterna *Euterpe* och *Argus*. Han var särskilt lämpad för uppgiften att representera författarnas intressen utomlands, oberoende av språk. Han hade länge haft en medlande position mellan finsk- och svenskspråkig nationalism, vilket inte alltid gjorde honom populär bland mindre kompromissvilliga kolleger som fördömde hans ovilja att välja sida.⁴ Kosmopoliten Söderhjelm var lika hemma i danska, svenska och norska författarkretsar som i tyska och franska. Han förespråkade ett slags europeiserande fennomani som inte alltid togs så väl emot i hemlandet.

På Werner Söderhjelm's förslag grundades Finlands svenska författareförening den 11 januari 1919. Det var kort efter att första världskriget upphört hösten 1918, innan stormakterna erkänt Finlands självständighet och medan man orienterade sig från monarkistiska planer mot den republikanska regeringsform som antogs senare på våren. "Våra svenska författare" kallades några

Werner Söderhjelm vid sitt skrivbord på Finlands informationsbyrå i Köpenhamn 1919.

dagarna tidigare i en notis i *Svenska Tidningen* (en föregångare till *Svenska Pressen*) till ett stiftande möte för att grunda en förening. "En Svensk författarförening är en nödvändig institution, som säkert skall visa sig lika nyttig som angenäm för sina medlemmar", konstaterades i notisen. "Det finns flera frågor som beröra våra förf. gemensamt och kloka samkväm förljuva förvisso tillvaron."⁵ Runar Schildt ledde ordet och Hagar Olsson var sekreterare vid det första mötet, där man för att understryka hur den nya föreningen skilde sig från den tidigare skriftställarlogen antecknade i mötesprotokollet att det var fråga om "en ren facksammanslutning av skönlitterära författare, kritiker och essayister." Stadgarna utarbetades av Emil Hasselblatt, Ture Janson och Runar Schildt, och vid det konstituerande mötet i Stenmans konstsalong den 26

mars beslöts att "det ankommer å styrelsen att pröva vem som är medlem av föreningen". Den första styrelsen bestod av Bertel Gripenberg som ordförande, medlemmarna Emil Hasselblatt (vice ordförande), Erik Grotenfelt, Jarl Hemmer och Runar Schildt samt suppleanterna Ragnar Ekelund och Ture Janson. Det var således fem styrelsemedlemmar varav en var sekreterare och en utsågs till skattmästare. När Erik Grotenfelt kort efter mötet tog sitt liv valdes Emil Zilliacus in i styrelsen och Torsten Helsingius efterträdde vännen Grotenfelt på posten som sekreterare. Runar Schildt var skattmästare en kort tid, men efterträddes snart av Emil Hasselblatt.⁶

Finlands svenska författareförening existerade officiellt från och med den 30 september 1920 då myndigheterna godkände föreningens förtydligade stadgar. År 1926 infördes en stadgeändring genom vilken den så kallade förstärkta styrelsen tillkom. Förstärkta styrelsen bestod, och består fortfarande, av ordinarie styrelsen samt ytterligare fyra personer, som också väljs vid årsmötet. Avsikten med förstärkta styrelsen är att fler än bara den ordinarie styrelsen deltar i beslut som gäller stipendier, pris och andra ekonomiska fördelar, som till exempel boende i Diktarhuset och Villa Biaudet. På 1920-talet förfogade styrelsen redan över en del medel som skulle delas ut som stipendier till medlemmar och man ville att detta skulle ske med bred sakkunskap. Antalet styrelsemedlemmar ökades också 1926 genom att de två suppleanterna inkorporerades i styrelsen som ordinarie medlemmar. I en följande stadgeändring 1937 infördes ytterligare en första och en andra suppleantpost och så har det förblivit sedan dess.⁷

Till föreningens första hedersledamöter valdes 1919 Mikael Lybeck och Werner Söderhjelm. I Ture Jansons litterära och kåserande beskrivning av mötet i *Boken om Helsingfors* 1927 får Lybeck exemplifiera skillnaden mellan olika syner på författarroll och facklig verksamhet: "Tack vare sitt trötta öra var Mikael Lybeck befriad från att uppfatta det historiskt seriösa och djupt allvarstunga draget i de utdragna förhandlingarna och hans enskilda

konversation rörde sig om vardagligare och verkligare ting, sådana som i regel ligga en författare om hjärtat.”⁸

Övergången från den tidigare skriftställarlogens i huvudsak sociala verksamhetsformer till en mera professionell förening som arbetade med intressebevakning och deltog i lagstiftningsarbetet skedde gradvis. Den sociala aspekten var och förblev viktig för föreningen, men tyngdpunkten försköts över en längre period mot det fackliga. Det blev allt mindre tid över för att diskutera böcker och litteratur på styrelsemötena. Professionaliseringen uppfattades av olika orsaker inte enbart som något positivt bland föreningens medlemmar. Dels fortlevde en äldre romantisk uppfattning om den fria författaren som varken behövde befatta sig med standardiserade kontrakt eller komplicerade frågor om upphovsrätt. Dels var facklig organisering inte en neutral angelägenhet i det vita Finland som ständigt var på sin vakt mot den röda faran. Den ryska revolutionen och det finska inbördeskriget hade fört in en motsättning i litteraturen mellan rött och vitt – det vita Finlands och arbetarrörelsens kampdikter var lika oförsonliga – utöver de sedan tidigare existerande skiljelinjerna mellan finskt och svenskt samt nationalromantiskt och modernt.

För författareföreningens del var det nordiska samarbetet och de intryck som förmedlades på de nordiska författarmötena särskilt viktiga. Med statliga resebidrag reste fem representanter för den nygrundade författareföreningen och fem representanter för Suomen Kirjailijaliitto till Köpenhamn i maj 1919. Den finska delegationen bestod av Aino Kallas, Anna-Maria Tallgren, Eino Kalim, Larin-Kyösti (Karl Gustav Larson) och Arvid Lydecken. Av de svenska författarna anmälde sig Hjalmar Procopé, Arvid Mörne, Ture Janson, Runar Schildt och Jarl Hemmer. Den finländska representationen leddes av Werner Söderhjelm, som i Köpenhamn välkomnade gästerna med en lunch på Tivoli i sällskap med bland andra danska förbundets ordförande Sophus Michaëlis, Selma Lagerlöf och den svenska konsthistorikern Carl G. Laurin, som också var verksam inom bokförlaget P.A. Norstedts & söner. Den

sistnämnda beklagade sig för Söderhjelm att hans bordsdam Aino Kallas inte verkade förstå svenska, medan Selma Lagerlöf uppträdde med ett emotionellt tal till Finland.⁹

Den unga republiken Finland gav hög prioritet åt närvaro på arenor utomlands och i internationella organ. Danmark och Köpenhamn hade länge fungerat som en knutpunkt mellan nordisk och europeisk litteratur, konst och vetenskap. De finska deltagarna Aino Kallas och Anna-Maria Tallgren hade i samband med mötet möjlighet att besöka själva personifikationen av Köpenhamns förmedlande funktion sedan 1800-talets sista årtionden, den ålderstigna kritikern och litteraturhistorikern Georg Brandes, Nordens litterära kungamakare, Nietzscheintroduktör i Skandinavien och Europa, och Finlands och andra små nationers beskyddare mot imperiernas förtyck. De finländska deltagarna tillmätte författarmötet stor betydelse för möjligheten att bryta den kulturella isolationen efter världs- och inbördeskrig. "Efter femtio år av isolering öppnades fönstren till Europa", skriver Suomen Kirjailijaliittos långvariga styrelsemedlem och sekreterare Huugo Jalkanen om den här tiden i sina memoarer från 1950-talet.¹⁰ I *Nya Argus* rapporterade Werner Söderhjelm efter kongressen: "[D]et var första gången representanter för vårt land efter vår självständighets erkännande voro med om en stor sammankomst av kulturella krafter i norden och att vi därvid hälsades med en varm och omedelbar sympati, vilken rentav överväldigade oss på samma gång den fyllde oss med glädje och tacksamhet."¹¹

Mötet öppnades med en högtidlig ceremoni under vilken man välkomnade de finländska deltagarna med en hyllningsdikt: "Se, vi hilser dig, vi alle / du er yngst av Nordens Skjalde / ved vor faelles Fest, / Bror og Søn, du maa ej savnes, / du er Hjertet naest." Högst på agendan över de författarrättsliga frågorna som skulle behandlas stod post-mortem skyddstidens längd (trettio eller femtio år) och grundandet av ett nordiskt författarråd som kunde sammanträda vid behov. Med undantag av Söderhjelm spelade de finländska deltagarna en undanskymd roll på själva

mötet, kanske på grund av att de behandlade frågorna ännu var förhållandevis obekanta i Finland. För en del författare framstod de författarfackliga diskussionerna som alltför främmande och svåra att bilda sig en åsikt om, inte minst frågan om upphovsrätten. Aino Kallas visste till exempel inte hur hon skulle förhålla sig till en mera världslig syn på litteratur: "Diktens förvandling till Penningar! Med lätt samvete lämnade vi det ärendet till andra, mera kloka och praktiska, att lösa, i vissheten om att de skulle se till också våra intressen." Så citerar Hugo Jalkanen Aino Kallas i sin bok.¹² Men det fanns också andra orsaker till att finländarna inte kunde ta ställning till kärnfrågorna på mötet. "Vi voro rätt skamsna över att nödgas hålla oss helt utanför denna debatt, då vår

Gruppbild av deltagarna i den nordiska författarkongressen i Köpenhamn 1919 i ett Europa strax efter världskrig, fortfarande präglad av social och politiskt turbulens. I sitt festtal i Köpenhamns universitets festsal uttryckte danska föreningens ordförande Sophus Michaëlis förhoppningen att ingen klasskamp skulle få de samlade författarna att glömma att de är "idéernas talesmän". Bilden är hämtad ur Kyösti Larsons (Larin-Kyösti) fotoalbum. Han var en av representanterna för Suomen Kirjailijaliitto på kongressen.

anslutning till Bernkonventionen ännu icke blivit av", påpekade Werner Söderhjelm.¹³

De nordiska sammanhangen förblev avgörande under hela mellankrigstiden för landets båda författarorganisationer, eller närmare bestämt alla tre eftersom de socialistiska författarna 1936 också organiserade sig i föreningen Kiila. Den år 1920 grundade samnordiska tidskriften *Nordisk Forfatter-Tidende*, med Emil Zilliacus som långvarig finländsk redaktör, var under den här perioden både författareföreningens och Suomen Kirjailijaliittos språkrör. Många viktiga reformer hade nordisk grund, i synnerhet den modell för förlagskontrakt som togs i bruk efter andra världskriget efter förberedande förhandlingar på de nordiska mötena under 1920- och 1930-talen. Detsamma gällde diskussionerna om upphovsrätt samt de nordiska systemen för biblioteksstipendier som också förverkligades efter kriget. Till en början var de finländska författarnas roll i dessa diskussioner närmast passivt mottagande. Den juridiska expertisen på området var så mycket längre hunnen i Sverige och Danmark, medan man i Finland låg efter i lagstiftningsarbetet och kunskapen på flera områden, bland annat gällande upphovsrätten.¹⁴ Situationen förbättrades när Werner Söderhjelmson, juristen, tidigare justitieombudsmannen och politikern J.O. Söderhjelm, 1932 invaldes som skattnästare i författareföreningens styrelse.

Under sina två första årtionden växte författareföreningen genom donationer och ett expanderande verksamhetsfält till "en stor institution, som kräver åtskilligt av sin styrelse och sina funktionärer", konstaterade tidigare ordföranden Hans Ruin i en intervju 1937. Till de nya verksamheterna hörde förhandlingarna med Rundradion om radiohonorar, där skattnästaren J.O. Söderhjelmson var central. En stor del av de honorar som föreningen fördelade gick enligt Ruin till icke-medlemmar eftersom det mest var "österbottniska bondeförfattare och bondeskalder, vilkas arbeten läsas upp genom de lokala studiorna i Österbotten".¹⁵ Vid Rundradion hade man 1934 grundat en egen avdelning och studio på Fabiansgatan 15 i

Helsingfors för radiopjäser och författaruppläsningar, vilket blev en stor publiksuccé.¹⁶

Ruins efterträdare på ordförandeposten var Richard Malmberg, vars skönlitterära produktion kom ut under pseudonymen Gustav Alm. Han bekräftade i en intervju 1937 att arbetsfältet expanderade samtidigt som resurserna släpade efter. Förändringen hade enligt Malmberg framförallt att göra med att föreningen som till en början "varit av övervägande ideell karaktär utvecklats till en för sina medlemmar betydelsefull understödsorganisation".¹⁷ Så länge den ideella verksamheten var huvudsaken hade föreningen inte gjort så mycket väsen av sig. Det växande arbetsfältet förde med sig ett större behov att orientera sig utåt, genom i första hand uppläsningar, som enligt Malmberg ordnades både för att understödja "det ideella syftet att bringa författarna i kontakt med allmänheten", men också i hopp "om en blygsam vinst för vår ansträngda kassa". Att värva deltagare till dessa uppläsningar förorsakade särskilda bekymmer för föreningen: "Det är ingalunda så lätt att få ihop ett antal uppläsande författare som man kanske tror. Våra författare tillhöra i allmänhet ett skyggt och ömtåligt släkte, som drar sig för offentlighetens ljus och helst burar in sig i den trånga kammaren."¹⁸

I sin introduktion till en uppläsning 1937 på Konservatoriets scen i Helsingfors berörde Malmberg den finlandssvenska litteraturens villkor. Det rädde enligt honom ingen brist på talang eller bredd, men förhållandena var ändå mindre fördelaktiga än kring sekelskiftet. Den svenskspråkiga kulturens och litteraturens position i Finland var inte lika självklar som tidigare och den var dessutom utsatt för "en förut nästan okänd konkurrens med den internationella bokfloden, icke minst med det gods av lättaste slag, som denna för med sig".¹⁹

Medlemmar och andra aktörer

"SKÖNLITTERÄRA FÖRFATTARE, KRITIKER OCH ESSAYISTER"

Inval av nya medlemmar i Finlands svenska författareförening skedde så att två medlemmar skriftligen föreslog en ny medlem för styrelsen, som röstade om saken. Om två eller flera motsatte sig inval gick frågan till följande föreningsmöte där alla deltagare röstade med slutna sedlar. För inval krävdes då att minst två tredjedelar röstade för. Det här systemet följdes fram till början av 1970-talet.²⁰ Fyrtiosju medlemmar valdes in i författareföreningen under det första året och antalet medlemmar ökade snabbt. Fem år senare var medlemsantalet 64 och ytterligare fem år senare, 1929, hade föreningen 88 medlemmar. Antalet ökade årligen stadigt, år 1934 till strax över etthundra, år 1956 var man uppe i 141 medlemmar.²¹

Vilka var dessa medlemmar? Tidiga mötesprotokoll hade definierat föreningen som "en ren facksammanslutning av skönlitterära författare, kritiker och essayister." Det här låg i linje med P.O. von Törnes åsikt i *Nya Argus* 1910 att "de egentliga författarna och skalderna" måste vara med för att en författarförening skulle fungera.²² Den tidigare, och mycket kortlivade, skriftställarföreningens memoarförfattare, historiker, arkitekter och andra skrivande skönandar kunde inte bära upp en förening för författare, menade Törne, som själv var docent i allmän historia. Vid den här tiden fanns det redan en tydlig uppfattning om att "författare" och "skönlitteratur" var särskilda, estetiskt och genremässigt avgränsade kategorier inom ett bredare fält av skriftställerier, som benämndes "vitterhet". Ordet vitterhet användes långt in på 1800-talet och kunde syfta på historieverk, memoarer, tal, brev, inskriptioner, reseberättelser, moraliska betraktelser med mera, och det hade sin grund i en tradition av humanistisk och retorisk bildning.²³ Med de "egentliga författarna" menade Törne uppenbarligen de skönlitterärt skrivande författarna. Han konstaterade vidare

i sin replik att skriftställarlogen bara hade haft en medlem som var *diktare*, och denne hade varit bosatt i landsorten långt från Helsingfors, och inte deltagit aktivt i verksamheten.²⁴

Med det tillagda epitetet "egentlig" ville Törne dock sannolikt inte bara föra tankarna till författare som skrev skönlitteratur i snävare mening, utan också till att de gjorde det på ett seriöst och yrkesmässigt sätt. Begreppet författare kom nämligen att få den betydelsen under 1800-talet och det skapades småningom, i olika takt i olika länder, ett gap mellan *amatören* och *den professionella författaren*. Amatören skrev för en snävare krets, som ett privat nöje eller för att roa i sällskapslivet, men hade inga anspråk på att publicera sina verk för offentligheten. Kvalitetskraven var inte lika höga och amatören skrev ofta i mindre anspråksfulla genrer. Amatören ingick inte i *nationallitteraturen*, ett begrepp som också skapades under 1800-talet parallellt med idén om nationen. Den "professionella" författaren skulle däremot publicera sig i offentligheten och den litterära kvaliteten prövades mot en annan måttstock, nationell och universell. Den professionella författaren skrev litteratur som inte bara var relevant för en lokalt och socialt begränsad läsekrets.²⁵

Den äldre synen på litteratur eller vitterhet hade betonat författarens hantverkskunnande högre än originalitet. Detsamma gällde synen på konst och konstnärskap i allmänhet före 1800-talet. Med romantiken kom ett annat förhållningssätt till konsten och litteraturen, liksom till konstnärskapet och författarskapet. Originalitet – något utöver det väl utförda hantverket – eftersträvades och konstnärskapet i sig själv blev något som värderades högt i samhället. Också det här märks i epitetet "egentlig författare". Den nya författarrollen som den formades på 1800-talet – den professionella författaren – har också setts och förklarats som en del av århundradets samhällsförändringar. 1800-talsförfattaren, så som en Victor Hugo, Zacharias Topelius eller Fredrika Bremer, var starkt förbunden med den moderna romanens födelse. Romanen som genre var i sin tur knuten till dess publik, det läsande borger-

skapet, för vilken regelbundenhet, precision, arbete och flit var centrala dygder och till dess forum, tidningspressen där romanerna utkom som följetonger.²⁶ Nytt och flit var återkommande begrepp också när fennomanska folkbildare i slutet av 1800-talet skulle lära det finska folket inte bara läsa utan också läsa på rätt sätt, och ta avstånd från den sortens lättsinniga läsvanor som förknippades med den svenskspråkiga överklassen.²⁷ Professionalisering och specialisering skedde också på andra konst- och i samhällsområden. Begreppet amatör förvandlades småningom från att ha varit högt värderat – en aristokratisk dygd – till att vara ett nedvärderande epitet. Att vara amatör var inte längre ett tecken på kvalitet på 1900-talet, tvärtom.

Både Finlands svenska författareförening och Suomen kaunokirjailijaliitto, senare Suomen Kirjailijaliitto, ställde mot bakgrund av denna förändrade författarroll, följdriktigt kravet att medlemmarna skulle ha gett ut eller offentliggjort minst ett verk i bokform eller på teaterscenen. Författareföreningens stadgar 1919 slog fast att medlemmarna skulle ha ”utgivit i bokmarknaden minst ett originalarbete, vilket tillhör skönlitteraturen eller eljest beträffande framställningssättet har rätt till estetiskt bedömande, eller i bokform publicerat en konstnärligt värdefull översättning, eller ock på offentlig teater fått uppfört minst ett teaterstycke”.²⁸ Vid författareföreningens första möte den 11 januari 1919 slog deltagarna också fast att föreningen skulle vara en facksammanslutning av skönlitterära författare, kritiker och essäister.²⁹ De skönlitterära författarna dominerade gruppen och utgjorde i hög grad normen för ”författare”, men också facklitterära författare ingick de facto i medlemskåren, även om formuleringen i protokollet 1919 enbart nämner litteraturkritikerna som i sitt arbete skrev om och förstod sig på litteratur. Här följde Finlands svenska författareförening den praxis som tillämpades av Suomen Kirjailijaliitto och de övriga nordiska författarföreningarna. Först under efterkrigstiden grundades i Finland en särskild förening för fackboksförfattarna som började skapa sig en egen differentierad yrkesidentitet.³⁰

Samma utveckling syns även vad gäller översättarna som under författareföreningens första decennier också utgjorde en tydlig medlemsgrupp. Finlands översättar- och tolkförbund grundades först 1955, mer än trettio år efter författareföreningen.³¹ Dessutom var det inte ovanligt att författare också översatte skönlitteratur. Gränsen mellan översättare och författare var diffus. Bland de första styrelsemedlemmarna i författareföreningen har till exempel Bertel Gripenberg, Jarl Hemmer, Runar Schildt och Emil Zilliacus gjort sig namn också som översättare. Det var ändå inte ovanligt med medlemmar som i första hand eller enbart verkade som översättare, som till exempel Karin Hirn som valdes in i förstärkta styrelsen då den tillkom 1926.³² Först i en stadgeändring 1973 ströks översättarna i beskrivningen av vilka som kan bli medlemmar av författareföreningen, medan essäisterna och litteraturkritikerna bibehölls genom formuleringen "[t]ill medlem kan även antas person som offentliggjort litterärt värdefulla arbeten av icke-skönlitterär natur eller som på annat sätt gjort sig särskilt förtjänt om den finlandssvenska litteraturen".³³

Litteraturhistoriker och litteraturkritiker valdes in i föreningen från början och har ofta varit av stor betydelse för verksamheten. På samma sätt som med översättarna har det inte gått vattentäta skott mellan författar- och kritikeryrkena. Styrelsemedlemmar som Hagar Olsson och Ture Janson har liksom många andra förenat de här rollerna. Andra medlemmar har i första hand varit litteraturkritiker. I den första styrelsen var underbibliotekarien vid Helsingfors universitetsbibliotek Emil Hasselblatt, som var vice ordförande till år 1925, uttryckligen litteraturkritiker och inte skönlitterär författare. Hans enda bidrag i en skönlitterär genre räknades knappast till den höglitterära kategorin. Hasselblatt var nämligen en av tre amanuenser vid universitetsbiblioteket som 1914 gav ut några detektivhistorier under titeln *Herr Corpwirth, gentleman-detektiv. Hans första äventyr framställda af Tre herrar*.³⁴

Under det första året var det i hög grad Hasselblatt som ledde föreningens verksamhet, medan ordföranden Bertel Gripenberg

hade en mera symbolisk och formell roll.³⁵ Många av föreningens senare ordföranden har varit professorer i litteratur: Gunnar Castrén (1924–1928), Emil Zilliacus (1929, 1933–1935), Olof Enckell (1938–1942) och P.O. Barck (1953–1955).³⁶ Henrik Hildén, som var ordförande för föreningen 1931, var en av många som förenade akademiskt och skönlitterärt skrivande. Han räknas som en av de så kallade dagdrivarförfattarna, men var också docent i svensk litteratur sedan 1926. När Erik Ekelund blev invald i styrelsen 1937 var han doktor i litteratur och ett årtionde senare professor vid Åbo Akademi. Hans efterträdare som professor i Åbo var P.O. Barck. Clas Zilliacus, professor i litteraturvetenskap vid Åbo Akademi 1986–2008, som bland annat har varit vice ordförande i författareföreningen 1988–1990, har under de senaste årtiondena byggt vidare på traditionen av i föreningen aktiva professorer i litteraturhistoria, eller litteraturvetenskap som ämnet började kallas under 1900-talets andra hälft. Ingmar Svedberg, ordförande 1988–1994, var också verksam som universitetslärare i litteratur, både vid Helsingfors universitet och vid Teaterhögskolan.

Andra exempel på litteraturhistoriker i medlemskåren är Thomas Warburton, styrelsemedlem i över ett årtionde på 1940- och 1950-talet, och Karin Allardt Ekelund som var medlem av föreningen sedan 1928 och blev hedersmedlem 1984. Också hon var disputerad litteraturhistoriker, men som kvinna blev hon aldrig professor, utan var länge verksam som lärare och rektor i Helsingfors. Föreningens ordförande 1956–1960, J.O. Tallqvist, gjorde efter avslutade litteraturhistoriska studier sin livsgärning som publicist. Sammantaget bidrog föreningens litteraturhistoriker i mycket hög grad till hur 1900-talets finlandssvenska litteratur porträtterades: P.O. Barck och J.O. Tallqvist på kulturjournalistikens område, Ekelund och Warburton med sina litteraturhistoriska översiktsverk *Finlands svenska litteratur* (1968–1969) och *Femtio år av finlandssvensk litteratur* (1951), och Clas Zilliacus som utgivare av 1900-talsdelen av *Finlands svenska litteraturhistoria* (2000). Till dessa kan också tilläggas Karin Allardt Ekelunds *Folkliv i Finlandssvensk*

diktning (1951), en antologi med folklivsskildrare från 1880- till 1940-talet.

Vid sidan av litteraturhistorikerna har historiker, konsthistoriker, arkitekter och filosofer också varit medlemmar i författareföreningen i egenskap av essäister och skribenter som "har rätt till ett estetiskt bedömande", som formuleringen löd i stadgarna 1919. Eirik Hornborg (ordförande 1922–1923, 1932) och Hans Ruin (ordförande 1936, 1943–1944) rörde sig i likhet med många andra mellan det akademiska, litterära och journalistiska fältet. Filosofen Ruin hörde till landets främsta essäister och historikern-publicisten Hornborg producerade skönlitteratur och äventyrsböcker både under eget namn och under pseudonymen Edward M. Henderson. Andra medlemmar som kan nämnas är till exempel arkitekten Sigurd Frosterus, konsthandlaren Leonard Bäcksbäck, konsthistorikerna Bertel Hintze och Marta Hirn samt historikerna Alma Söderhjelm och Svante Dahlström.

Dessa medlemmar, vars viktigaste litterära produktion inte har skett på skönlitteraturens område, har haft en stor betydelse sedan föreningens första år. Författareföreningen har behövt deras kunskap och engagemang, både för föreningen och för (den svenska) litteraturens och författarnas ställning i samhället. Till dessa viktiga och aktiva medlemmar som förtjänar att lyftas fram hör också Mårten Ringbom, som gav ut en diktsamling, men är mera känd för sina kultur- och samhällsprogram i Rundradion och som filosof och översättare av Aristoteles. Mårten Ringbom var föreningens sekreterare 1960–1964 och vice ordförande 1968–1976 och hans penna formulerade många av föreningens skrivelser under de här åren. Tillsammans med Carl Fredrik Sandelin var han särskilt väl insatt i frågor om upphovsrätt och författarnas villkor och rättigheter i Norden. Sin författarrättsliga kunskap sammanfattade han bland annat i publikationen *Författarens villkor i Norden* 1973, som författareföreningen gav ut inför en nordisk författarkongress i Helsingfors samma år. Ringbom skrev också författareföreningens 50-årshistorik som gavs ut år 1969.³⁷

Litteraturvetarna och litteraturkritikerna i medlemskåren har minskat i antal från och med 1980-talet, liksom även andelen universitetslärdar inom andra humanistiska ämnen. Från 1990-talet och framåt är det oftare journalister som har valts in i egenskap av essäister och litteraturkritiker, medan forskarna – doktorerna, docenterna och professorerna – inom humanistiska discipliner har sökt sig till andra organisationer för facklig bevakning och samhällsengagemang, bland annat till Professorsförbundet eller Forskarförbundet under Centralorganisationen för högutbildade i Finland, Akava. En del fackboks författare som skriver på svenska har anslutit sig till föreningen Suomen tietokirjailijat – Finlands facklitterära författare, som sedan 1983 samlar både fackboks- och läromedelsförfattare. Samma tydliga organisatoriska delning av författarfältet i skönlitterära författare och fackboks författare, som skett på finskt håll sedan Tietokirjailijain liitto grundades 1961 på direkt initiativ av Suomen Kirjailijaliitto, har ändå inte skett på svenskt håll.³⁸

På 1920-talet var fältet av olika slag av författare ännu inte differentierat på samma sätt, utan översättare, litteraturkritiker, litteraturhistoriker och författare inom olika genrer – inom både skönlitteratur och fackprosa – kunde samsas i en och samma förening och driva gemensamma frågor. När den moderna kulturbyråkratin utvecklades alltmer efter andra världskriget var detta inte längre möjligt. Samtidigt kan det understrykas att differentieringen mellan olika grupper har skett över en lång tidsperiod. Redan inom författareföreningens föregångare – Konstnärsgilletts skriftställarloge – uppfattade författarna i slutet av 1800-talet att det inte var ändamålsenligt att författare och konstnärer samlades i en gemensam intresseförening.

MEDLEMMARNAS SOCIALA OCH REGIONALA BAKGRUND

Den sociala sammansättningen i medlemskåren var väldigt homogen under de första decennierna. De flesta kom från vad man kunde

kalla överklass och övre medelklass, vilket dock inte alltid innebar en ekonomiskt stabil ställning, men däremot ofta socialt och kulturellt kapital, utbildning och en hemmastaddhet i en skrivande miljö. År 1920 kom upp till 90% av författareföreningens medlemmar ur övre medelklass och överklass enligt Lena Långbackas beräkningar. Sven Willner räknade att 54 av föreningens 84 medlemmar 1925 tillhörde överklassen.³⁹ Även om den relativa andelen författare med verklig överklassbakgrund var mindre på finskt håll, kan man se en liknande tendens också i Suomen Kirjailijaliittos sammansättning under förbundets första decennier. Författarna var i de flesta fall herrskap, ”författarna beskrev ’folket’, men de härstammade mera sällan själva från folket”, konstaterar Kai Häggman i sin bok om Kirjailijaliittos historia. Av alla författare, både finsk- och svenskspråkiga, som debuterade i Finland mellan 1870 och 1918 hade två tredjedelar medel- och överklassbakgrund. Suomen kaunokirjailijaliitto hade 28 medlemmar under förbundets första verksamhetsår. Av dessa hade nästan alla avlagt studentexamen och fem var filosofie doktorer, vilket på 1890-talet direkt korrelerade med högre samhällsställning.⁴⁰ De fennomanska strävandena att skapa en finsk och finstalande bildad klass – det som på finska kallas *sivistyneistö* – hade redan burit frukt under slutet av 1800-talet. De fennomanska nätverken var vid denna tid betydelsefulla i den finska författarkåren. Många finska författare var prästsöner från det inre av Finland och släkt med varandra, påpekar Häggman. Nätverk, kontakter och släktskapsband har alltid varit av betydelse i formandet av litterära sammanhang och författarskap, oberoende av språkgrupp.⁴¹

Sven Willner konstaterar 1979 i sin studie om författarnas sociala bakgrund att skillnaden mellan de finska och de finlandssvenska författarna var den att överklassinslaget inom den finlandssvenska författarkåren var större än bland de finska författarna. Andelen författare med bakgrund i jordbrukarmiljö och särskilt arbetarbakgrund var mindre på svenskt håll, vilket enligt Willner avspeglade det faktum att den finlandssvenska överklassen var ”så mycket

äldre och traditionsrikare än den finska”. Han konstaterar också att andelen författare med överklassbakgrund som skrev på svenska kan ha varit extra hög för att samhälls- och språkförändringen i landet ledde till att de högre statliga och kommunala ämbetena inte längre på samma sätt som tidigare fylldes upp av den traditionellt svensktalande överklassen. Författarrollen var ett ståndsmässigt alternativ för personer som ett halvt århundrade tidigare hade slussats in i ämbetsverk och en tjänstemannakarriär.⁴²

En pendang till frågan varför överklass och högre medelklass varit så starkt företrädd i författarföreningarna är varför lägre medelklass, bonde- och arbetarklass varit så svagt företrädda. Både ekonomiska och sociala faktorer inverkade på vem som kunde bli författare. Det har ändå funnits många fler publicerade skribenter än det funnits medlemmar i författarföreningarna. Den sociala sammansättningen i de finländska författarföreningarnas medlemskåror reflekterar inte direkt antalet författare i en bredare mening i Finland. Både den finska och den svenska författarföreningen uteslöt dem som enbart publicerade dikter eller berättelser i litterära kalendrar, landsortspress, veckotidningar eller mindre arbetartidningar.⁴³ Medlemmar skulle ha gett ut hela verk. Den rådande synen på riktigt författarskap och god litteratur inkluderade inte dem vars publik, litterära traditioner och publiceringskanaler var andra, ofta mera lokalt förankrade, än de etablerade författarnas.

Trygve Söderling räknade 1983 ut hur stor del av de författare som debuterade på svenska i Finland som blev medlemmar i författareföreningen. För medlemskap krävdes ju först ett och sedermera två publicerade, eller på teater uppförda, verk samt fram till 1973 att författaren föreslogs som medlem av två personer som redan var medlemmar i författareföreningen. Söderling kunde konstatera att det under många decennier (fram till 1970-talet) var något över hälften av debutanterna som beviljades medlemskap i föreningen. 1920- och 1940-talen framstod som undantag då bara drygt en tredjedel av debutanterna fick, som Söderling uttrycker det, auktorisering i form av medlemskap i författareföreningen.

Söderling visar att många av dem som inte blev medlemmar var författare som publicerat sig på det folkliga förlaget Bro i Åbo. Det var också i proportion flera som var kvinnor och flera som hade bonde- eller arbetarbakgrund.⁴⁴

Eftersom man inte kunde ansöka om medlemskap under största delen av den tid som Söderling undersöker, är det svårt att veta hur många som närde förhoppningar om att inkluderas i föreningens krets. Det litterära fältet på svenska i Finland var länge så starkt och hierarkiskt skiktat att alla eventuellt inte upplevde sig vara författare på det sätt som krävdes för att bli medlem i författarföreningen. Intervjun med Hans Ruin 1937 i *Svenska Pressen* illustrerar en sådan gräns mellan författare och författare (se ovan s. 50). Han berättar om föreningens ansvar för distributionen av radiohonorar, som dock ofta gick till "österbottniska bondeförfattare och bondeskaldar", som inte var föreningens medlemmar. Det här uttrycktes som en självklarhet och behövde inte förklaras.⁴⁵ Bondeförfattare skrev "bygdelitteratur" och detta var något som sällan uppnådde kvalitetskraven, eller krav på litteraturens universalitet. En annan genre som inte heller räknades som riktig litteratur, varken på svenska eller på finska, var den romantiska eller sentimentala förströrelselitteraturen om hjärta och smärta, det som ibland kallades pigromaner, ibland rätt och slätt skräplitteratur.⁴⁶ *Vem* det var som skrev (social position, yrke, kön), *var* texterna publicerades och vilka *ämnen* som behandlades påverkade bedömningen om huruvida det var frågan om populärlitteratur av begränsat intresse eller om det handlade om riktig och höglitterär kvalitetslitteratur. Till detta kom också litterära frågor, till exempel om språket var originellt och utarbetat eller mera stereotyp, om intrig och persongalleri var sammansatta och intressanta, eller skapade utgående från stående klichéer med mera.⁴⁷

Ur det här perspektivet inser man hur sensationellt det var när den 30-åriga åländska emigranten Sally Salminen, från en fattig småbrukarfamilj på Vårdö och med endast folkskola bakom sig, 1936 belönades med ett litterärt romanpris som hade utlysts av

förlaget Wahlström och Widstrand i Sverige och Holger Schildts förlag i Finland. Romanen *Katrina* hade hon skrivit under lediga stunder vid sidan av sitt arbete som hembiträde i New York. I en intervju för *Hufvudstadsbladet* berättade Salminen senare samma år hur svårt det hade varit att kombinera skrivandet med hushållsarbete. Hon skrev romanen för hand och ”betalade en väninna för utskrivningen på maskin, ett ganska petigt jobb för denna, då hon ständigt fick sätta punkter över a och o, eftersom å, ä och ö inte finnas på en amerikansk typewriter.”⁴⁸ Tack vare den stora framgången med *Katrina* blev intresset för Sally Salminen stort i Finland och i Sverige, men också i USA. Boken kom ut i femton upplagor under utgivningsåret och översattes snart till över tjugo språk. Salminen blev och gjordes så till en finländsk författare, vilket kanske aldrig hade skett utan den uppmärksamhet

Sally Salminen lämnade New York efter sin succé med romanen *Katrina*. Hon intervjuas här i november 1936 av pressen som tilltalades av den tidigare hushållerskans askungesaga. Intervjuer hade blivit en vanlig form i pressen under 1930-talet och nytagna foton var en central del av dem.

som pristävlingen förde med sig.⁴⁹ En del av sin framgång delade hon också med författareföreningen, i form av en check på 12 000 mk som hon 1937 donerade till föreningen för att läggas till dess stipendie- och understödsmedel.⁵⁰

Romantävlingen hade utlysts för att berika litteraturen med god läsning för folket. Medlemmarna i den finländska prisnämnden, som alla var förankrade i Finlands svenska författareförening, hade förväntningar på att pristagaren skulle tillföra "äkta" och "sund" realism och folklighet i den svenska litteraturen i Finland.⁵¹ I mottagandet i den finlandssvenska pressen betonades också att romanen *Katrina* svarade mot efterfrågan på en sund och levande, folklig svenskhet i språkstridernas Finland. I en recension i *Bonniers litterära magasin* i Sverige skrev Artur Lundkvist att Sally Salminen "har sinne för äktheten hos människor och det sanna värdet av deras gärningar; hon står på folkets sida, hon talar för de djupa leden och låter Katrina i sin krafts dagar sträva att komma till rätta med några av de fjättrande myter som blivit dem pålagda. Konst har det knappast blivit, men man vill gärna kalla hennes berättelse en god folkbok."⁵²

Sally Salminen själv verkar ha kämpat under hela sin fortsatta karriär med denna av andra givna författarroll och de förväntningar som ställdes på henne.⁵³ Hon blev medlem av författareföreningen 1937, men flyttade bara några år efter framgången med *Katrina* till Danmark där hon gifte sig med konstnären Johannes Dührkop. Salminens syster Aili Nordgren, också hon författare, blev sedermera (1943) medlem av författareföreningen och var suppleant i styrelsen några år på 1950-talet. Också Anna Bondestam blev medlem 1937; med romanen *Panik i Rölleby* vann hon andra pris i samma litteraturtävling som Sally Salminen. Anna Bondestam verkade som författareföreningens sekreterare under sju år på 1930- och 1940-talet. Bondestam och Nordgren representerade den litterära vänstern inom styrelsen.

Det fanns alltså vägar in i författarkretsarna för begåvade författare med arbetar- och småbrukarbakgrund. Författarna med

bakgrund i allmoge och arbetarklass var ändå inte så många att de skulle ha utgjort en särskild grupp som kunde eller ville agera med gemensam agenda, men de var inte alls osynliga i föreningen eftersom medlemskåren var så liten – 112 personer år 1936. Sigrid Backman, Elmer Diktonius och Atos Wirtanen hör, vid sidan av Anna Bondestam och Aili Nordgren, till de författare med arbetar- och jordbrukarbakgrund som hade ett mera uttalat klassmedvetande.⁵⁴ Av dessa var Diktonius styrelsemedlem i tjugo år 1932–1951, medan Atos Wirtanen var suppleant i styrelsen nästan lika länge, 1937–1951.

Det fanns flera skäl till att författarna oftast kom ur medel- och överklass. Dels var det svårare för författare med annat socialt ursprung att skapa sig en plats i det litterära etablissemangen, dels var det inte lätt att försörja sig som författare. Under 1920-talet och under många årtionden därefter gav författarskap på svenska i Finland ingen ekonomisk trygghet att räkna med, varken genom statliga stödformer eller försäljningsinkomster. Den litterära chefen vid Schildts förlag Thure Svedlin skrev 1936 till Sally Salminen, när hon skulle återvända till Finland, och varnade för att "det ekonomiska utbytet av skriftställarverksamhet i våra små förhållanden" sällan var rikligt: "Under normala förhållanden äro både upplagor och honorar så små, att inte ens våra mest framträdande författare kunna reda sig ekonomiskt med det de förtjäna med sin penna".⁵⁵ Att det som en svensk författare i Finland var så gott som omöjligt att leva på marknadens villkor, intygade också Elmer Diktonius i ett brev till författaren Harry Blomberg i Sverige: "[V]i svenskar får nu så dåliga honorär här, att om det fortsätter i den riktningen, så har blott miljonärer råd att idka författari. Detta är djävligt allvarligt. (Jag tror för övrigt att i detta land efter 50 år ej kommer att utges svenska böcker, om de ej samtidigt utges även i Sverige. Finnarna är djävligt aggressiva i sin språkpolitik.)"⁵⁶ Diktonius hörde under den här tiden till den vänsterintellektuella kretsen kring författaren Hella Wuolijoki, som i början av 1920-talet tillsammans med sin syster Salme Pekkala

delvis bekostade Diktonius resor till Paris och London, där han kom i kontakt med den internationella Clarté-rörelsen kring Henri Barbusse och Ivan Goll.⁵⁷

För någon som Diktonius som kämpade sig genom 1920-talet med i huvudsak sporadiska tidningshonorar blev författareföreningen en räddning. Till en början räknade han visserligen inte med stöd från föreningen och bedömde i ett privat brev 1924 att där nog inte fanns "en levande kotte som ids agitera för mig, när Hgr [Hagar Olsson] är borta".⁵⁸ Två år senare ställde sig emellertid föreningen bakom Diktonius. Cid Tallvist, Gunnar Björling och Arvid Mörne ordnade då en insamling för "underlättande av författaren E.D:s hemresa från Paris", där han vintern 1926–1927 befann sig utan pengar eller förtjänstmöjligheter.⁵⁹ Ett år efter att ha blivit invald i föreningens styrelse 1932 redogjorde Diktonius utförligt i ett brev till Gunnar Castrén för sin uppfattning om författarens ställning i Finland:

Utpinad av min förvildade ekonomi, som unnar mig varken arbets- eller annan ro och fullständigt hotar förstöra mina nerver, har mina tankar på sistone ofta kretsat kring frågan: manne ej staten på något sätt kunde träda hjälpende emellan, då det inte finns någon annan makt att ty sig till? Min 12-åriga, hela tiden under vidriga förhållanden bedrivna författarverksamhet borde ha övertygat vederbörandena åtminstone därom, att här dock finns något att ta vara på, något som inte finge lämnas vind för våg. Jag nalkas småningom den ålder och den erfarenhet, då man känner sig mogen att skapa krävande verk, men denna dagliga, ofta fåvitska kamp för nödiga existensmedel ger mig ingen ro – vad jag hittills skrivit har skett på sidan av mitt ordinarie hundliv, under stulna stunder för vilka jag senare fått sota. Och ändå har jag ingalunda legat på latsidan. Min journalistiska verksamhet t.ex. torde vara den vidlyftigaste någon av landets svenska författare hittills måst belasta sig med – redan nu omfattar den 7 stora urklippsvolymer á 100 sidor. Men vad för det, då

honoraren hos oss är så vidunderligt små och placeringsmöjligheterna så inskränkta. Sverge är stundom den räddande ängeln, men vem har råd att vänta ett par veckor på honorar som borde ha kommit igår. [...] Bokhonoraren är så obetydliga, att de inte spelar någon större roll – i synnerhet då man måste utta dem i förskott. Stipendier kan man i bästa fall erhålla en gång vartannat år, som icke akademisk medborgare kan jag räkna på understöd blott ur den Ahlströmska fonden. Så ser det ut!⁶⁰

Som icke-akademisk, socialistisk författare var Diktonius en udda medlem av föreningens styrelse mellan första och andra världskriget. Den trängda ekonomin är ett återkommande tema i hans brevväxling. Det handlade både om riktiga ekonomiska bekymmer och om en författarpersona, den kompromisslösa konstnären som kämpar för att få skapa.⁶¹ En helt rättvis analys av författarnas ekonomiska villkor kan inte göras enbart på basis av deras brev, men den kunskap som finns om mellankrigstidens arvoden, litterära stödformer och förlagskontrakt talar för att författarskap rent allmänt inte gav fet förtjänst. Hade man inte de ekonomiska förutsättningarna behövdes andra resurser och nätverk. Diktonius var inte den enda i sitt slag, men förutsättningarna för författare med arbetarbakgrund att klättra upp på parnassen var på det hela taget oförmånliga, inte minst ekonomiskt.

Förmågan och benägenheten att börja skriva och bli publicerad var också kopplad till skolgång och utbildning.⁶² Det här gällde praktiska hinder som kunde uppstå, men också de starka föreställningar om författande som en intellektuell syssla som särskilt förbands med lärda personer och nationella "stormän" som Runeberg och Topelius. Ännu 1969 kunde Anni Blomqvist konstatera om sina populära böcker om Stormskärs-Maja att de "är ju bara ett berättande". Författare, eller författarinna, kunde hon rakt inte se sig som.⁶³ Lena Långbacka har visat att det i författareföreningens medlemskår under 1900-talet finns ett tydligt samband mellan låg utbildning och sen debutålder.⁶⁴

Vägen till författarskap har oftast varit längre för dem som inte fått möjlighet till högre utbildning, vilket under 1900-talets första hälft tydligt korrelerade med familjens sociala position. Skolgången och utbildningen var socialt skiktade med olika utbildningsvägar för barn ur olika sociala grupper, och in på 1900-talet ofta också skild utbildningsgång för flickor och pojkar. Egentligen var det först grundskolereformen på 1970-talet som införde samma skolgång för alla barn i Finland i åldern sju till femton år. År 1920 hade över hälften (60%) av författareföreningens medlemmar, som då var 52 till antalet, akademisk utbildning och hade uppnått högre eller lägre akademiska grader. Därutöver hade 11% konststudier bakom sig, 15% hade avlagt åtminstone studentexamen och således studerat vid läroverk. Bara 10%, eller fem personer, hade enbart någon form av mellan- eller yrkesskolbakgrund, medan medlemmar som bara gått folkskola saknades vid den här tiden.⁶⁵ Eftersom medlemskåren under de första decennierna också bestod av många översättare, litteraturkritiker, litteraturhistoriker och andra med humanistisk utbildning är det inte förvånande att andelen medlemmar med universitetsutbildning – inte sällan studier i litteratur, historia eller språk – var så dominerande. Också de med P.O. von Törnes ord "egentliga författarna" hade ofta studier inom humaniora i bagaget, men visst har det också funnits andra utbildningsvägar. Bertel Gripenberg hade avbrutna studier i kadettskolan och senare i juridik vid universitetet i Helsingfors i botten.⁶⁶

Andelen medlemmar med lägre utbildning steg något under de första decennierna av författareföreningens verksamhet. År 1950 hade tre personer av de 161 medlemmarna bara folkskola bakom sig, medan 26 personer gått endast mellan- eller yrkesskola. Andelen licentiat och doktorer hade sjunkit något sedan 1920 så att de medlemmarna utgjorde bara 15%, medan medlemmar som gått läroverk och avlagt studentexamen hade stigit i motsvarande mån till 29%.⁶⁷ År 1920 var en av de 52 medlemmarna jordbrukare och en medlem kan definieras som arbetare. Tio år senare hade

antalet stigit med några personer, år 1950 var cirka 11% av de 163 medlemmarna jordbrukare och arbetare.⁶⁸

Att medlemmarna i Finlands svenska författareförening på 1920- och 1930-talet i hög grad representerade övre medelklass och överklass märks kanske också i deras syn på författarrollen, författarens upphovsrätt och försörjning. De finländska författarna hade överlag en ganska negativ syn på att staten blandade sig i litteratur och författarekonomi. Författandet uppfattades som en ideell verksamhet som inte fick inskränkas av materiella hänsyn. Det outtalade idealet var en författare som fick sina timliga behov mötta på andra sätt, genom annan inkomst eller ekonomiskt stöd via egna nätverk.⁶⁹ Den här förklaringen ska ändå inte överbetonas. Ideologi, generation och graden av insatthet i intressebevakningen påverkade författarnas åsikter om betydelsen av att författarnas upphovsrätt och ekonomiska ställning diskuterades. Clas Zilliacus har pekat på en annan rimlig orsak till det han kallar "den långvariga finländska oförmågan att se den materiella rätt som tillkommer författarna", nämligen den nära kopplingen mellan litteraturen och nationsbygget som stödde den ideella uppfattningen om litteraturen som nationens gemensamma egendom.⁷⁰

Regionalt sett hade författareföreningens medlemmar 1920 rätt så blandad bakgrund, om man ser till födelseort. Ser man på var medlemmarna var bosatta dominerade däremot Helsingfors. År 1920 var 66% av de 52 medlemmarna bosatta i huvudstaden.⁷¹ Också bland medlemmarna i Suomen Kirjailijaliitto fanns en kantring mot Helsingfors. Under de första åtta åren var ungefär varannan medlem i det finska författarförbundet bosatt i huvudstaden.⁷² Det är inte helt överraskande om man ser till medlemmarnas sociala sammansättning och utbildning. Helsingfors universitet var landets enda universitet fram till 1919 då Åbo Akademi inledde sin verksamhet. År 1920 grundades också det finskspråkiga Åbo universitet. För att få en högre utbildning i Finland måste man söka sig till Helsingfors eller Åbo. I Helsingfors fanns också statsförvaltningen, de stora tidskrifterna och tidningarna, teatrar

samt de stora bokförlagen, för de svenska författarnas del Schildts och Söderströms förlag. Kort sagt: i huvudstaden fanns nätverk, arbete och utkomst för människor som ville försörja sig på sitt skrivande och göra litterär karriär.

Även om majoriteten av författareföreningens medlemmar 1920 bodde i Helsingfors var bara 31% av dem (16 personer) födda i staden. Bland de inflyttade finner man en del österbottningar; 13% av medlemmarna var födda i Österbotten, men bara 4% var bosatta där 1920. Den grupp som dominerade var ändå medlemmar som var födda på orter utanför Nyland, Åboland, Österbotten eller på Åland.⁷³ Några decennier senare, och i dag, är enbart ett fåtal av författareföreningens medlemmar födda eller bosatta på orter som ligger utanför det som kallas Svenskfinland eller på Åland. Vid 1800-talets slut, och under 1900-talets början, var svensktalande ståndspersoner – den krets som genererade flest svenska författare i Finland – däremot bosatta över större delar av landet, också i finskspråkiga områden och städer, bland annat på bruks- och industriorter eller på herrgårdar och gods.⁷⁴

Författareföreningens första styrelse visar prov på stor regional spridning gällande födelseort. Styrelsemedlemmarnas födelseorter och härkomst vittnar om ett Finland som geografiskt, socialt och politiskt var mycket annorlunda än i dag. Ordföranden Bertel Gripenberg var född i S:t Petersburg, där hans far var ämbetsman vid statssekretariatet för Finland, och vice ordföranden Emil Hasselblatt var född i Uleåborg, där fadern var borgmästare tills han blev assessor vid Vasa hovrätt 1896. Erik Grotenfelt var född i Viborgs landskommun, fadern var assessor i Viborgs hovrätt. Efter Grotenfelts död 1919 efterträddes han i styrelsen av Torsten Helsingius, som var född i Lojo i västra Nyland. Helsingius far var fattigvårdsinspektör och omorganiserade fattigvårdsväsendet i Finland. Jarl Hemmer var född i Vasa, där fadern var hovrätts-assessor och bankdirektör. Runar Schildt var den enda i styrelsen som var född i Helsingfors. Fadern var stadskamrer och modern var bankanställd. Emil Zilliacus var född i Tammerfors och son

till en väg- och vatteningenjör, medan Ragnar Ekelund var född i Kangasniemi i södra Savolax, där hans far var apotekare. Ture Janson som var född i Åbo är den enda som inte hade en far som var tjänsteman. Fadern var litograf, och innehade således en position någonstans på gränsen mellan ståndsperson och arbetare. Fadern Frans Leonard Jansson hade sina rötter i den åboländska landsbygden, men sonen Ture gick i läroverk och blev student i Helsingfors dit familjen flyttade när han var tretton år.⁷⁵

Trots att de första medlemmarna och styrelsemedlemmarna hade sitt ursprung i olika delar av landet mellan Viborg och Åbo, Helsingfors och Uleåborg, så var kretsarna inom den finlandssvenska kulturella eliten trots allt små med Helsingfors som starkt centrum. Det var mycket vanligt att en person hade flera överlappande förtroendeuppdrag. Frapperande många av föreningens medlemmar under de första decennierna skrev i *Argus* och *Nya Argus*. Ett annat liknande forum där man möter många av de tidiga medlemmarna är tidskriften *Euterpe*.⁷⁶ Hans Ruins son Olof noterar i sin bok om fadern att denne inte var den enda som på samma gång var aktiv inom *Nya Argus*, författareföreningen och Svenska litteratursällskapet. "Denna typ av mångaktivitet utgjorde snarare ett mönster i svenska Finland", framhåller han och nämner som exempel Emil Zilliacus, Gunnar Castrén och Eirik Hornborg. Samma personer samlades i informella sällskap som det så kallade Fredagssällskapet, en litterär klubb som i mitten av 1930-talet grundades på initiativ av bland annat två kommande ordföranden för författareföreningen, P.O. Barck och J.O. Tallqvist. "All denna kulturella aktivitet, som det ankom på ett fåtal att utveckla, bekräftar i sig litenheten i den finlandssvenska kretsen."⁷⁷

Där författareföreningen tog sig an författarrättsliga frågor och ansvarade för kontakterna till staten och stiftelser, blev Fredagssällskapet ett forum för litterär debatt som i offentligheten också kom med kollektiva ställningstaganden i litterära frågor. På finskt håll hade man ett motsvarande forum i den 1933 grundade Kerho 33 (Klubb 33). Svenska litteratursällskapet i Finland å sin

sida representerade arbetet att förvalta och stödja det svenska språket och den svenska kulturen i Finland. Fyra av författareföreningens ordförande har också varit ordföranden för Svenska litteratursällskapet: Gunnar Castrén 1924–1934, Eirik Hornborg 1934–1947, P.O. Barck 1966–1974 och Lars Huldén 1983–1992.

KVINNORNA I OCH OMKRING FÖRENINGEN

År 1920 var 17 (32%) av föreningens 53 medlemmar kvinnor och 36 (68%) män. Könsfördelningen förblev ungefär densamma under de följande decennierna. Trettio år senare, 1950, var 65 (39%) av föreningens 166 medlemmar kvinnor och 101 (61%) män.⁷⁸ Den första kvinnliga styrelsemedlemmen var Hagar Olsson som deltog redan i de första stiftande mötena 1919 och var suppleant i styrelsen 1921–1923. Från och med 1926 har det utan avbrott suttit åtminstone en eller två kvinnor i styrelsen eller i den förstärkta styrelsen. Samma år blev både poeten Kerstin Söderholm och översättaren Karin Hirn invalda i förstärkta styrelsen. Kerstin Söderholm blev sedermera ordinarie styrelsemedlem och var verksam som sådan till sin död 1943. Hon var också sekreterare under sju år och efterträddes på posten av Anna Bondestam (1938–1944) och Ingegerd Lundén Cronström (1945–1952). Alla ordföranden och vice ordföranden var däremot män fram till 1980-talet.

Trots att ledande och synliga positioner i offentliga sammanhang, liksom också delvis författarskap, uppfattades vara mera männens domäner än kvinnornas, var författareföreningen aldrig en exklusivt manlig klubb. Det var inte heller de övriga nordiska författarföreningarna. De svenska och danska föreningarna fick i Marika Stiernstedt och Thit Jensen sina första kvinnliga ordföranden samma år, 1931. Sigrid Undset, som hade mottagit Nobels litteraturpris 1928, var ordförande för Den Norske Forfatterforening 1935–1940. I Suomen Kirjailijaliitto ingick det ofta minst en kvinna i förbundets styrelse, och föreningen hade redan tidigt aktiva kvinnliga medlemmar som Maila Talvio och L. Onerva.⁷⁹

Hagar Olsson vid sin skrivmaskin 1939. Olsson förde protokollet vid författarföreningens första möte 1919.

I Finlands svenska författareförening har kvinnor sedan 1920-talet deltagit i möten om stipendier och föreningens verksamhet, men fram till 1900-talets sista decennier var kvinnorna alltid i minoritet i de styrande organen. Generellt sett var kvinnorna i underläge i den litterära och akademiska offentligheten. Med Arne Toftgaard Pedersens ord fanns det "en lika oridderlig som grundmurad föreställning om att det var fritt fram för förolämpningar" i recensioner av kvinnliga författares verk.⁸⁰ Också när kvinnors konst och skrivande hyllades blev det ofta tydligt att kvinnliga författare tillhörde en annan kategori än manliga, som till exempel när Elmer Diktonius uttryckte sin aktning för författarkollegorna Edith Södergrans och Hagar Olssons konstnärskap och i samma andetag uttalade sin förtvivlan över den manliga kreativitetens impotens som möjliggjorde detta "andens matriarkat".⁸¹ Huruvida kvinnor verkligen platsade i intellektuella sammanhang kunde

ifrågasättas länge efter att lärdomens och konstens domän blivit tillgängliga för dem. Vid Helsingfors universitet, där de kvinnliga studenterna sedan terminen 1948–49 var i majoritet, kunde man till exempel ännu på 1950-talet öppet diskutera hur universitetet och dess undervisning påverkades av det stora antalet kvinnliga studenter då kvinnor som känt i regel hade lägre intelligens.⁸²

Parallellt med den nedvärderande synen på kvinnors intellektuella förmåga och kreativitet, fanns redan vid sekelskiftet 1900 också en helt annan kvinnobild. "Den nya kvinnan" – ibland kallad "nutidskvinnan" eller "den moderna kvinnan" – framträdde som ett av tidens moderna fenomen. "Den nya kvinnan" figurerade särskilt på 1910- och 1920-talen i veckopressen, debatter och inte minst i böcker skrivna av kvinnor. Det var kvinnan med shinglat hår som kunde köra bil, röka och visa vaderna, men också en kvinna som inte var rädd för att tänka, tycka eller skapa.⁸³ Om de kvinnliga författarna under en stor del av 1800-talet oftast hade varit diskreta och försiktiga med att utmana männens monopol på offentlig och intellektuell verksamhet – många skrev till exempel gärna under pseudonym – hade världen förändrats på denna punkt när Finlands svenska författareförening grundades.⁸⁴ Utbildning och yrkesliv hade börjat öppna sig för borgerliga kvinnor redan under 1800-talets andra hälft. För arbetarklassens och allmogens kvinnor, som alltid hade arbetat både i och utanför hemmet, kan man däremot inte på samma sätt tala om att arbetslivet öppnade sig i och med kvinnoemancipationen. Ogifta kvinnor var sedan 1864 myndiga, medan gifta kvinnor blev myndiga i Finland först 1929 i samband med den nya, efter skandinavisk modell formade äktenskapslag som trädde i kraft det året. Sedan 1906 hade både ogifta och gifta kvinnor fått rösta i statliga val och ställa upp i lantdagsval (sedermera riksdagsval), och från och med 1919 fick gifta kvinnor yrkesarbeta utan sin mans medgivande.⁸⁵

Vi behöver således inte anta att författareföreningens första kvinnliga styrelsemedlemmar var försiktiga fruntimmer som lät

männen fatta alla beslut, men någon direkt jämställdhet mellan könen kan man inte heller tala om. En eller två kvinnor fick länge tillfredsställa behovet att ge också kvinnor plats i beslutande organ. Under de första trettio åren av föreningens historia 1919–1949 satt sammanlagt 44 av föreningens medlemmar i styrelsen eller förstärkta styrelsen. Av dessa var nio kvinnor (20%) och 35 män (80%). Man kan alltså konstatera att den i samhället rådande könsordningen, som i de flesta fall gav männen företräde, gällde också i författareföreningen. Det var i första hand männen som fattade beslut och kvinnorna som skötte praktiska sysslor och sekreteraruppgifter. Kerstin Söderholms beskrivning av sin första sits med författareföreningen 1926 illustrerar de sociala plikter som uttryckligen kvinnorna upplevde i sällskapslivet:

Natten mot den 12 maj. Jag har varit med om min första sits med bara författare (d. 9 mars räknar jag inte nu). Jag var naturligtvis sjuk – hur skulle jag inte vara det vid ett sådant tillfälle, fastän jag inte varit det många gånger annars under året. Höll mig med möda oppe. Det var alltså Författarföreningens årsmöte med supé i Viktoriasalen. Jag var den enda damen. Därför hade ansvaret för mig varit dubbelt att försöka hålla liv i det hela – men jag var som sagt alltför trött.⁸⁶

Vid sidan av de i styrelsen verksamma kvinnorna fanns också en stor grupp kvinnor utanför styrelsen och medlemskåren som spelade en avgörande roll i föreningens verksamhet. Det var kvinnor som engagerade sig i planering och genomförande av basarer, fester och annat program vars intäkter gick till föreningen och dess stipendiefonder. Deras arbete för föreningen, och särskilt för dess ekonomi, var av stor betydelse ända fram till början av 1960-talet.⁸⁷ Från och med 1938 omnämns en ”Finlands Svenska Författareförenings permanenta damkommitté”, vars uppgift definieras i protokollet för det konstituerande mötet: damkommittén skulle ”vid tillfällen då föreningen behöver ekonomisk

Kerstin Söderholm var aktiv i styrelsearbetet nästan två decennier. Hennes modernistiska poesi med tragisk underton skiljer sig från de mer extroverta finlandssvenska modernisterna.

hjälp för sin verksamhet, (denna gång för sina löpande uppgifter), vidtaga arrangement för anskaffandet av ifrågavarande medel”.⁸⁸ Årsberättelsen över 1938 tar upp detta:

Bland Föreningens passiva medlemmar har bildats en damkommitté, bestående av fru Ester Margaret von Frenckell, ordf., fru Astrid Appelberg, sekr. och skattnästare, fruarna Mila Schildt, Elin Svedlin, Anita Tigerstedt och Saga Hemmer samt fröken Ida Nissen. Kommittén har tagit till sin uppgift att genom anordnande av basarer och dyl. skaffa Föreningen ökade inkomster. Det första resultatet av damkommitténs verksamhet var basaren den 3 november, som inbragte Föreningen en nettovinst på 105 000 mk. Av dessa medel ha 40 000 mk fonderats. Av återstoden har en del använts till återbetalning av lån ur Föreningens egna fonder, medan resten skall användas för Föreningens löpande utgifter.

Styrelsens representant i kommittén har varit Hans Ruin.⁸⁹

Denna inre krets och etablerade damkommitté leddes under flera år av teater- och kulturhistorikern Ester-Margaret von Frenckell. Kommittén rekryterade sedan en långt större krets av kvinnor och tidvis också några män. I en notis i *Hufvudstadsbladet* om förenings höstbasar 1938 berättas: "Drygt femtio damer med litterära och människovänliga intressen sitta redan och utarbeta aktionsplaner".⁹⁰ En vecka senare berättade tidningen under rubriken "Antikviteter och nyheter från Paris" att en av damerna i författareföreningens damkommitté "själv varit nerrest till den franska huvudstaden för att hämta med sig hem något extra trevligt att bjuda basarpubliken på". Det var Ida Nissen som under en resa inhandlat basarvaror för den stundande höstbasaren. "Dit skola vi alla gå för att köpa vackra saker och tänka på litteraturens upphovsmän! Inte sant?" konkluderade notisen i tidningen käckt.⁹¹

Det här handlade om en formalisering av en redan förekommande praxis. Ibland nämndes denna kvinnliga verksamhet i årsberättelserna, till exempel 1923 då några damer "som stod föreningen nära" hade hjälpt att ordna ett lotteri till förmån för föreningen, särskilt med tanke på utgifterna för renoveringen av Diktarhemmet som författareföreningen mottagit som donation 1921.⁹² När författareföreningen i december 1920 ordnade sin första stora fest i Grand Hôtel Fennias vinterträdgård ansvarade doktorn, författaren och kvinnosakskvinnan Sigrid Heinricius för de praktiska arrangemangen.⁹³ År 1934 meddelar årsberättelsen att föreningen ordnat en författarkarneval "med biträde av ett större antal damer i Helsingfors".⁹⁴ Det var över tjugo fruar och några fröknar som deltog i planeringen och genomförandet av de rätt så elaborerade arrangemangen i Konsthallen i Helsingfors. Konsthallens salar dekorerades enligt temat paradiset, skärselden, helvetet och tillbaka på jorden. Illustratören Signe Hammarsten-Jansson gjorde detaljutsmyckningarna i salarna där det ordnades lotteri, kaffeservering och bar. På kvällen var det supé och följande dag ordnades en "kaffekonsert" med diktuppläsning. Besökarna köpte inträdesbiljett. Evenemangen inbringade 108 027 mark som fonderades.⁹⁵

Ester-Margaret von Frenckell

Ester-Margaret von Frenckell arbetade från 1930-talets slut till 1960-talet för författareföreningen, särskilt genom dess damkommitté. Frenckell blev som 41-åring fil.kand. vid Helsingfors universitet och inledde därefter en forskarbana inom teater- och kulturhistoria. Hon doktorerade 1943 med avhandlingen *Offentliga nöjen och privata i Helsingfors 1812–1827* – med Gunnar Castrén som opponert vid disputationen – och blev Finlands första docent i teaterhistoria. Hon var starkt influerad av sin lärare vid universitetet Yrjö Hirn, som med sin fru, översättaren Karin Hirn var aktiv medlem i författareföreningen. Vid sidan av sin litterära produktion och en relativt kort bana vid universitetet hade Ester-Margaret von Frenckell många förtroendeuppdrag som gick utanför hennes akademiska uppdrag. Hon var bland annat ordförande för Barnavårdsföreningen i Finland 1950–1965. År 1966 tilldelades hon professors titel.

Damkommittén som företeelse var typisk för föreningsliv vid den här tiden och byggde på idén att män och kvinnor hade olika kompetens- och ansvarsområden, och på att det fortfarande fanns en stor krets av icke-förvärvsarbetsande (eller möjligen deltidsarbetsande) fruar som hade tid att sätta på kultiverat och intressant samhällsengagemang. Paralleller kan dras till de särskilda fruntimmersföreningar som på 1800-talet gav högreståndsdamer möjlighet till filantropisk verksamhet i samhället, eller till det borgerliga sällskapslivets könskodning med manliga herrmiddagar med alkohol, cigarr och kortspel samt kvinnliga tebjudningar och damluncher.⁹⁶ Genom att etablera en permanent damkommitté kunde man ge kvinnorna i och kring olika föreningar formaliserade befogenheter, en institutionaliserad roll och synlighet. I festkommittéer och damkommittéer kunde kvinnorna utnämnas ordförande, vice ordförande, sekreterare och skattmästare samt andra ansvarspersoner och underkommittéer som hade formell makt att ordna och verkställa program för föreningen.

Medlemmarna i författareföreningens dam- och festkommittéer kom från Helsingfors borgerliga societet, det vill säga från samma krets som skulle strömma till och öppna plånboken då det ordnades basarer, matinéer och supéer för publik. Vid ordnandet av basarer kom kontakter till lämpliga företag också väl till pass. Att damerna var välförankrade och hade breda kontaktnät framkommer i de protokoll som bevarats från åren 1938, 1945 och 1955–57. Firmor och privatpersoner donerade lotterivinster och marknadsvaror – vid Fiesta-karnevalen 1956 var en tur-retur resa till Köpenhamn huvudvinst i lotteriet – hotell och restauranger erbjöd lokaler till förmånligt pris och musiker och konstnärer stod till förfogande för lämpliga arvoden.⁹⁷

Några av kvinnorna i damkommittéverksamheten var också själva författare och var eller blev medlemmar av föreningen, som till exempel Ingegerd Lundén Cronström, Elsa von Born och Ester Margaret von Frenckell. Andra ingick helt enkelt i samma umgängeskretsar som författareföreningens medlemmar.

Det finns en viss likhet med föreningen Professorsfruarna vid Helsingfors universitet som grundades 1950 och som i hög grad arbetade med välgörenhet, främst med anknytning till universitetet och universitetets studenter. Även det obetalda och mindre uppmärksammade arbete som direktörsfruar inom förtagarfamiljer har gjort företagen och företagarmakarna till fromma har likheter med arbetet i damkommittén.⁹⁸ I författareföreningens permanenta damkommitté finner vi både författar- och förläggarfruar. Saga Hemmer var gift med Jarl Hemmer, Anita Tigerstedt var gift med Örnulf Tigerstedt och Mila Schildt var änka efter Runar Schildt. Elin Svedlin var gift med Thure Svedlin som var verkställande direktör för Schildts förlag och Astrid Appelberg var gift med Bertel Appelberg som var verkställande direktör för Söderströms förlag. Bland arrangörerna för höstbasaren 1938 finner vi ytterligare

29.

Välkomna till
FÖRFATTARNAS FIESTA-MARKNAD
Palace, övre restaurangen 4. 2. 1956 kl. 10—18.

Försäljning av delikatesser, keramik, glas, förnäma husgerådsartiklar, textil- och pappersvaror. Bric-à-brac. Bouquiniststånd. Fiske för stora och små.

Snabblotteri med fina vinster, var femte lott vinner.

Lunchservering kl. 12—15.

Tea time talk med program kl. 16—17.

Kaffeservering hela dagen, marknadsgyckel och ströprogram.

Till förmån för
FINLANDS SVENSKA FÖRFATTAREFÖRENINGIS STIPENDIEFONDER

Ni har väl biljetter till Fiestan på kvällen?

Bilaga P. prst. 18.1.56.

Författarnas Fiestamarknad 1956 genomfördes av damkommittén för att bringa in pengar till föreningen bland annat genom lotterier, förplägning och marknadsstånd. Under det annonserade tea-time-talk uppträdde skådespelaren Börje Lampenius och pianisten Einar Englund.

kvinnor som hade nära förbindelser till föreningen genom sina äkta män, bland andra Thyra Castrén som gift var med Gunnar Castrén, Karin Kihlman som var gift med Bertel Kihlman och Dagmar Enckell som var gift med Olof Enckell.⁹⁹

Inom författareföreningen försvann eller förändrades damkommittén som verksamhetsmodell på 1960-talet. Allt flera fruar förvärvsarbetade och småningom upplevdes det som mindre lämpligt att så öppet signalera att kvinnornas uppgift var att ”koka kaffet”. Det är möjligt att verksamheten på 1960- och 1970-talen också började uppfattas som för borgerlig och ytlig, eftersom den så tydligt var riktad till huvudstadens kulturella societet. När föreningen på 1970-talet på ett lite motsvarande sätt tacklade den dåliga ekonomin genom att ordna ”familjespektakel” på Svenska Teatern var det delvis en återgång till damkommittéernas basar- och lotteri-betonade festfixararrangemang. De traditionella författarmatinéerna och uppläsningarna som föreningen ordnat fusionerades med damkommittéernas cocktailpartyn, men nu var det inte föreningen närstående damer, utan föreningens medlemmar och styrelsemedlemmar av båda könen som planerade och genomförde evenemangen.¹⁰⁰

DE PASSIVA MEDLEMMARNA

De passiva medlemmarna som nämndes ovan i citatet ur årsberättelsen 1938 var en medlemskategori för personer som inte själva var författare, men som ville understödja författareföreningen, dess medlemmar och i förlängningen den svenska litteraturen i Finland. De passiva medlemmarna hade inte rätt att delta i föreningens möten och kunde inte väljas in i styrelsen, men de inbjöds till samkväm och fester. Dessutom fick de passiva medlemmarna varje år en nyutkommen finlandssvensk bok, signerad och i numrerad upplaga. Schildts och Söderströms förlag donerade från och med 1941 vartannat år en bok för ändamålet ända fram till 2012, då förlagen fusionerades till Schildts och Söderströms förlag som

donerade en bok varje år under några års tid. År 2018 donerade Förlaget M boken till de understödjande medlemmarna, som man numera kallar denna medlemskategori.¹⁰¹

Idén till denna medlemskategori kom från de verkställande direktörerna på Schildts och Söderströms förlag, Thure Svedlin och Bertel Appelberg, vars fruar var aktiva i damverksamheten kring författareföreningen. Det skedde enligt föreningens ordförande Hans Ruin en avsevärd förbättring i föreningens ekonomi när de passiva medlemmarna introducerades 1936. Värningen gick enligt Ruin till på följande sätt:

Medlemsanskaffningen bedrevs under ledning av en energisk damkommitté med fru Ester von Frenckell i spetsen och fruarna Mila Schildt och Astrid Appelberg vid hennes sida. Det gick också över förväntan väl. Vi fingo närmare 500 medlemmar, som erlagga årsavgiften 100 mark, och inemot 50 ständiga medlemmar som betala 1,000 mark en gång för alla. Årsmedlemmarnas avgifter gå omedelbart till två stipendier, av vilka det ena tillfaller en äldre, det andra en yngre författare. Den summa som uppkommer genom de ständiga medlemmarnas avgifter fondernas, och om räntemedlens användning bestämmes senare.¹⁰²

Förväntningarna på de passiva medlemmarnas roll och plats i föreningen var inte alltid helt samstämmiga. Författaren Elsa von Born, som hade engagerat sig i damkommitténs verksamhet, och själv var medlem av författareföreningen sedan 1933, skrev 1947 i en insändare i *Hufvudstadsbladet* att tanken med de passiva medlemmarna förutom den ekonomiska sidan också hade varit att skapa kontakt mellan författarna och läsarna. ”Publiken och författarna stod främmande för varandra. En personlig bekantskap, sammanträffandet på gemensam botten skulle ge tillfälle till meningsutbyte och uppnå kontakt”, skrev Elsa von Born. Hon menade att den läsande publiken skulle ha större intresse av att läsa böcker av författare som den hade en egen relation till. Många

ville gärna få tillfälle att muntligen höra vad författarna tänkte, och kanske skulle författarna själva vilja lära känna sin publik. Hon resonerade alltså som de som i dag talar för betydelsen av författarintervjuer och offentliga uppträdanden för marknadsföringen av litteratur. Orsaken till Elsa von Borns insändare var en upplevelse på författareföreningens årsfest 1947, där mottagandet av de passiva medlemmarna i föreningen inte blev vad hon hade hoppats på. "Ingen tog hand om de passiva medlemmarna eller presenterade dem och vid bordet placerades de i grupp för sig medan författareliten satt i högsätet och de olika författarklickarna bänkades samman", skrev Elsa von Born i insändaren.¹⁰³

I författareföreningens styrelse blev man förtörnad av Elsa von Borns offentliga kritik. Styrelsen skrev ett privat brev som svar och en kort och syrlig insändare där man meddelade att det här var en intern angelägenhet. Man påpekade att det vid det så kallade honnörsbordet hade suttit sju författare och sju passiva medlemmar, och att en kopia av brevet till friherrinnan von Born fanns på tidningens redaktion för den som intresserade sig mera för bordsplaceringen.¹⁰⁴ Föreningen behövde sina passiva medlemmar, men relationen mellan författarmedlemmarna och de understödjande medlemmarna var antagligen inte helt klar. Kanske upplevde en del författare att plikten att konversera och bjuda på privat umgänge var ansträngande och utanför deras förpliktelser som författare. Här fanns också en viss klassproblematik som snappades upp av socialdemokraten Nils Nilsson som skrev kåserier i *Arbetarbladet* under pseudonymen Sokrates. I en reflexion under rubriken "Societet och kultur" som en vecka senare publicerades i *Arbetarbladet* skrev Sokrates:

Den högvälborna damen ger uttryck åt de försmåddas klagan, deras som icke blivit tillräckligt fint placerade med berömdheter. Vi undrar i vilken utsträckning hon själv i allmänhet brukar se till att de mindre bemärkta vid olika tillfällen får sin plats i solen.

– 'Friherrinnan och mindervärdet eller de ombytta rollerna'. [...] det är så roligt om en författare någon gång struntar i friherrinnor och hänvisar dem till den plats som tillkommer dem på basen av deras personlighet och icke deras titlar.¹⁰⁵

Elsa von Born hade själv inte lyft fram sin friherrinnetitel i insändaren, utan framhåvt sitt eget medlemskap i författareföreningen, men i *Arbetsbladet* beskrevs hon inte som författare utan som friherrinna och en representant för en "halvsocietet" som var mer intresserad av sin egen värdighet än av kultur. Det var typiskt nog kvinnorna som hamnade i skottgluggen när pseudonymen Sokrates kritiserade ett etablissemang "som brinner av billig fåfänga och självhävdelselust, där i synnerhet kvinnorna är färdiga att klösa ögonen ur varandra om de kommer en eller två stolar längre bort från honnörsbordet".¹⁰⁶ Kontroversen som så här luftades i tidningsspalterna pekar på spänningar kring klass och kön i samhället 1947 och på den för författarna återkommande frågan om vilken roll de förväntas och vill spela i offentligheten.

Efter kriget, 1950, då man gjorde det möjligt för svenskar att bli passiva medlemmar i Finlands svenska författareförening fick föreningen betydande hjälp av två svenska kvinnor. Värdet av avkastningen från föreningens stipendiefonder hade sjunkit drastiskt på 1940-talet och föreningen var i akut behov av mera medel. Den rikssvenska författaren Margareta Suber-Topelius blev under ett besök i Finland engagerad i saken och hon lyckades intressera den Finlandsbördiga konsulinnan Agda Wilén att värva rikssvenska passiva medlemmar. År 1951 infördes de rikssvenska passiva medlemmarnas stipendium.¹⁰⁷ Inkasserandet av de svenska passiva medlemmarnas avgifter sköttes av civilekonom Bo Hedvall från 1950-talet fram till hans död 1989 då kansliet i Helsingfors tog över uppgiften.¹⁰⁸ Föreningen värvade fortfarande passiva medlemmar under 1990-talet, men intresset för den här sortens mecenatskap i miniformat minskade och det blev allt svårare att engagera passiva medlemmar. Medlemskategorin har inte

avskaffats men antalet understödjande medlemmar, som de alltså kallas i dag, minskar för varje år.¹⁰⁹ År 2005 hade föreningen 118 understödjande medlemmar i Finland och Sverige, 2015 var antalet nere i 53 medlemmar.¹¹⁰ Ursprungligen var de "passiva" medlemmarnas antal 500.

Författareföreningens rum och geografi

PÅ RESTAURANGER OCH I KONSTPALATS

Författareföreningens historia berättad i rumsliga termer handlar under många år i hög grad om olika offentliga platser i Helsingfors centrum. Lokalen för en skriftställar- eller författarförenings sammankomster är viktigare än man först kunde tro, skrev P.O. von Törne i *Argus* 1910 när han grubblade över förutsättningarna för en fungerande förening för författare. Lyckligtvis var förutsättningarna bättre i Helsingfors 1910 än några år tidigare, konstaterade Törne hoppfullt.¹¹¹ År 1910 hade Helsingfors för första gången över 100 000 invånare. Staden aspirerade på att åtminstone inom en snar framtid uppfattas som en storstad, med tillhörande infrastruktur, elektrifiering och kommunikationer – som spårvagnstrafik från 1891 – och med borgerliga konsumtionsvanor, varuhus och kaféer. Helsingfors kunde bjuda på ett modernt kulturutbud med museer, konstsalonger, teatrar och biografer, men staden präglades också av klass- och industrisamhällets avigsidor i form av social polarisering, proletarisering och det urbana landskapets hierarkisering. En del av borgerskapet som tyckte att det blev för trångt och osunt i huvudstaden flyttade ut till nygrundade villastäder som Haga, Brändö och Grankulla.¹¹²

"Esplanadgatan kan i vissa, snabba ögonblick ge intryck av en storstad – en liten storstad, naturligtvis – genom att i en brännpunkt koncentrera vad Helsingfors äger av pulserande liv, av charm och glans", berättade Ture Janson i *Boken om Helsingfors* 1927. Boken inleds modernt och mondänt i ett "aeroplan" som glider över

staden som breder ut sig under den fiktiva ”bevingade kärran”: ”Det är en stad för lilleputtar man ser, men den är inte så liten ändå, den griper omkring sig, den sträcker ut sina armar och gör sina landvinningar. [...] Broholmen nere i djupet ger redan bilden av ett mäktigt förstadscity med ett pulserande liv på Långa bron, den trygga, breda förbindelseleden till staden.” Nere bland människor, bilar och byggnader guidar bokens berättare läsaren mellan både historiska och moderna sevärdheter. På Esplanaden för stegen mot en fashionabel restaurang: ”Vi skynda över gatan och glida med många andra automatiskt in i hotell Kämps vestibul. Flygfärden har gett aptit, låt gå för en tidig lunch.”¹¹³

Det är denna lilla storstad som utgjorde scenen för Finlands svenska författareförenings verksamhet under de första decennierna. Föreningens möten, sitsar och program arrangerades i stadens borgerliga centrum, i restauranger, hotell och konstsalonger som andades modernitet, urbanitet och en internationell standard, vilket också säger något om den profil föreningen hade. Det första mötet, där Runar Schildt ledde ordet och Hagar Olsson förde protokollet den 11 januari 1919, hölls i Konstnärsgilletts lokal, i Salomo Wuorios hus på Unionsgatan 30, i en några år tidigare uppförd byggnad ritad av Herman Gesellius och Armas Lindgren. Det konstituerande mötet den 26 mars samma år hölls i Stenmans konstsalong.¹¹⁴ Konsthandlaren Gösta Stenman hade hösten 1914 öppnat Stenmans konstsalong på Skillnads-gatan 7. Han satsade på de unga avantgardekonstnärerna och i sin konstsalong ställdes han ut och sålde verk av bland andra Tyko Sallinen, Jalmari Ruokokoski, Wäinö Aaltonen och Helene Schjerfbeck. Stenman var framgångsrik och 1919 kunde han flytta sin verksamhet till en stor fastighet på Henriksesplanaden (i dag Mannerheimvägen 6), mitt emot Svenska Teatern, där han inredde Stenmans konstpalats i tre våningar. Författareföreningen inbjöds att använda det nya konstpalatset som samlingslokal och under de första åren hölls föreningens allmänna möten och styrelsemöten ofta där.¹¹⁵

I slutet av 1920-talet var Gösta Stenman tvungen att lägga ned sin konsthandel i Helsingfors. Han måste avyttra sin konstsamling för att betala skulder och flyttade från Finland.¹¹⁶ Författareföreningen fick söka sig andra samlingslokaler. I årsberättelsen 1926 konstateras: "En ny samlingslokal har föreningen funnit i Svenska gården, där Svenska Folkskolans Vänner med välvilligt tillmötesgående ställt sin lokal till föreningens förfogande."¹¹⁷ Svenska gården var en byggnad i fyra våningar, ritad av arkitekten Valter Jung, som på 1920-talet hade uppförts för restaurang- och festbruk på gården innanför de gamla empirebyggnaderna på Alexandersgatan 16–18, också känd som Vita salens hus.¹¹⁸ År 1929 samlades föreningens medlemmar också på restaurang Fregatten, känd för konstnären Henry Ericssons dekorationsmålningar, i källaren till Sederholmska huset på samma adress.

Författareföreningens fester och klubbaftnar ordnades under de första åren bland annat på Hôtel Fennia på Mikaelsgatan 17 vid Järnvägstorget och Restaurang Börs på Fabiansgatan 14. Hôtel Fennia – sedermera Grand Hôtel Fennia – med sin vinterträdgård och springbrunn invigdes 1899 och var känt för sina stora societetsfester. Restaurang Börs i Helsingfors Börshus som öppnade 1912 hade bland annat en stor balsal där man 1917 började ordna kabarékvällar under rubriken Chat Noir, och en rund pelarsal som inretts för att efterlikna den distingerade atmosfären på en stor atlantångare. Det fanns också en sal som hade inretts i orientalisk stil och ibland beskrevs som turkisk, ibland som marockansk.¹¹⁹ Ledningen för Hôtel Fennia hade enligt *Hufvudstadsbladet* "ställt samtliga lokaler till författarnas disposition" för den fest som arrangerades den 4 december 1920 för att stärka föreningens ekonomi. Festen som kulminerade i "deklamation av Anders de Wahl, telegram av Mannerheim och hypermodern dans" inbringade 13 643 mk 14 penni.¹²⁰ Holger Schildts förlag var också en plats för föreningens verksamhet. Där kunde man lösa ut biljetter till festen på Hôtel Fennia 1920, och åtminstone ett styrelsemöte hölls där under 1919.¹²¹

Den mondäna och moderna storstaden växer fram: Salomo Wuorios hus på Unionsgatan 30 fotograferat 1913 av Eric Sundström. Här höll författareföreningen sitt stiftande möte den 11 januari 1919 i Konstnärsgilletts lokal.

Klubbafton, kollation, samkväm, fest och mindre festlighet är typiska benämningar på föreningens verksamhet i årsberättelserna under de första decennierna. Restaurangen – Börs, Royal, Fregatten, Grand Hôtel Fennia – och de långa, uppsluppna och våta middagarna var typiska miljöer för det tidiga 1900-talets författare, eller kanske hellre en typisk inramning för en författar- och konstnärssroll som är bekant från berättelser om ”de stora och bohemiska konstnärerna” på hotell Kämp eller andra berömda restauranger och hotell i Europas storstäder. Suomen Kirjailijaliittos verksamhet hade samma profil och utspelade sig

på liknande platser i stadens centrum tills förbundet flyttade till en fastighet i Tölö på 1930-talet.¹²²

Kerstin Söderholm, som i sin dagbok känsligt avläste stämningar och intryck, har beskrivit några sitsar med författareföreningen. Den 12 maj 1926 var hon den enda kvinnan. I dagboken beskriver hon hur hon upplevde de övriga författarna. Platsen, eller vad de åt och drack, får vi tyvärr inte veta mer om, inte heller samtalsämnena eller det faktum att förbudslagen pågick och påverkade sällskapslivet. Däremot registrerar hon noggrant sina intryck av samtalstonen, människornas väsen och deras inbördes dynamik. "Luften är full av brännbara ämnen. Ingen vågar yttra sig för att icke trampa den andra på fötterna. Man går därför omkring allt, tar plötsligt upp ett ämne och förkastar det igen, så snart det osar bränt."¹²³ Skildringen är färgad av hennes känsliga och introspektiva temperament, men ger ändå en inblick i umgänget inom föreningen.

Mitt emot sig vid bordet hade hon Emil Zilliacus, föreningens vice ordförande: "Han är okonstlad och vinnande – icke för artig – kombinerar i allmänhet icke överhövan hastigt. Han kan ock oförmodat vara snabb i replikföringen – nästan slagfärdig – och t.o.m. ironisk på ett nästan omedvetet sätt med det mest oskyldiga tonfall i världen". Bredvid Zilliacus satt Rolf Lagerborg. "Av det roligaste under kvällen är att höra de tvås skärmytslingar och små stick åt varandra – i allra största vänskap – men ändå träffande just av det ömtåligaste." Emil Hasselblatt, som satt till vänster om henne, beskrev Kerstin Söderholm som "den försonande och förstående anden i sällskapet", och Erik Kihlman fick omdömet "bedömer logiskt och lugnt utan hetta eller förivring". Ordföranden Gunnar Castrén, som satt på andra sidan om Hasselblatt, verkade "försonande och icke aggressiv"; "han avböjer tålmodigt L:borgs angrepp – men han ger icke själv ett tydligt eller bestående intryck."¹²⁴

Vid sidan av kollationerna, sitsarna och festerna bestod föreningens offentliga verksamhet också av litterära uppläsningar och "författarkarnevalen", som ordnades i Svenska Gården och senare

i Konsthallen i Främre Tölö som invigdes 1928. Inte sällan var det en damkommitté som stod bakom arrangemangen. ”Deras roll hade sannerligen inte bara bestått i att vara ’femmes inspiratrices’, nej, de hade nog fått stå i och bära det mesta av dagens tunga och hetta för att inte tala om nattens!”, skrev tidningen *Astra* efter författarkarnevalen 1933. Konsthallen hade dekorerats tematiskt. En sal var ett japansk tehus med blommande körsbärsträd, girlander och skärmar. Där serverade ”söta små geishor” smörgåsar som

Urbana och bohema hotell- och restaurangmiljöer passade författareföreningarnas tidiga profil och verksamhet. Greta Hällfors-Sipilä: *Tulo Fenniaan* (Ankomst till Fennia), gouache 1930. © Kuvasto 2019.

enligt tidningen var dekorerade ”i japanska mönster”. En annan sal var inredd som en italiensk osteria med apelsinträd och spaljéer av murgröna.¹²⁵

År 1934, när temat för karnevalen var Dantes *Divina Commedia*, väckte programmet ont blod i den kyrkliga tidningen *Kotimaa* där pseudonymen Seppä menade att bildade människor som författare borde inse att det inte passade sig att skämta med helvetet, skärshelden och paradiset, och att programmet var snudd på hädelse. Den socialdemokratiska tidningen *Suomen sosialidemokraatti* noterade detta och tidningens redaktör Yrjö Räisänen hoppades spefult i ett kåseri att religionens och dygdens försvarare skulle föra saken till justitieministern.¹²⁶ 1930-talets Finland präglades starkt av en tro på kristen och nationell dygd med krav på att litteraturen skulle vara uppbygglig och författarna moraliska. Här kunde både socialdemokrater och lössläppt borgerlig festkultur krocka med de dygdiga idealen. Några andra följder än upprörda känslor i tidningen *Kotimaa* fick författarkarnevalen 1934 ändå inte. Dagen efter karnevalen var en ”kaffekonsert” med diktuppläsning som också den var välbesökt.¹²⁷ Syftet med de här evenemangen var, både då och under senare tider, att samla in pengar för föreningens verksamhet.

Mycket arbete och konstnärlig kreativitet sattes på arrangementen för författarkarnevalerna. Till karnevalen 1933 gjordes stora författarhuvuden av papp som bars i ett komiskt författartåg.¹²⁸ Föreningens ordförande Emil Zilliacus var framställd ”i grekisk dräkt” och med lyra i handen. Han var specialist på den grekiska antiken och en betydande översättare av grekiskt drama och grekisk lyrik till svenska. Styrelsemedlemmen friherre Bertel Gripenberg presenterades i tåget som en nyländsk dragon dundrande fram på en käpphäst. Historikern och författaren Alma Söderhjelm trippade, enligt tidningen *Astra*, med en miniatyr av prins Wilhelm i sin hand – en pikant detalj som syftade på hennes memoarer från 1932 i vilka hon skrev om vännen som hört berättas att hon var den svenska prins Wilhelms älskarinna. ”Tänk, vad du är lite historiskt

bildad. Vet du inte ens, att det heter mätress?”, löd hennes svar enligt memoarerna.¹²⁹

I Diktarhusets gästbok finns en på skrivmaskin skriven ”sångtext till karikatyrståget på Författareföreningens första karneval i Konsthallen” med rubriken ”Vår Akademi”, som uppenbarligen härstammar från denna kväll 1933 och enligt uppgift är författad av Örnulf Tigerstedt. Sången presenterar föreningens författare som de gick i det uppslupna karikatyrståget. Först kommer Emil Zilliacus efterföljd av Arvid Mörne och så vidare i fem strofer: ”Och se här i grekska dräkten / skrider Emil, främst av släkten. / Lagerkransad, Foibos broder och i band det stora gull. / Efter honom Arvid Mörne, / han som här i Suomihörne / slåss för gamla Borgakarla och för svenska jordens mull.”¹³⁰

Författarna i sångtexten representerar mycket olika och delvis oförenliga politiska och estetiska ideal, men ändå får alla plats i samma komiska festprocession, och i föreningen. I den fjärde strofen kommer motsättningarna tydligast fram, liksom också en form av till och med jovialisk vänskaplighet mellan människor med väldigt olika ideal och värderingar:

Bland de män, som mycket tänka
se vi vännen Hemmer blänka.
Med sitt hjärta som kompass han letar uti livets paj.
Medan Håkan, den fluren,
på elefanter ryggjar buren
söker äventyrens vägar uti djungeln i Malay.
Men se här kommer Tigern, den svarte lappoman.
Kanske blir han snart diktator, om Hornborg ej det hindra kan.
Men passopp. Nu kommer sisten,
trenne vilda modernister.
Mörk men stark som stenkol för Diktonius kämpaskaran an.¹³¹

”Tigern, den svarte lappoman” är Örnulf Tigerstedt. Han var anhängare av den antikommunistiska och antidemokratiska Lappor-

”På Författarkarneval” av illustratören och grafikern Signe Hammarsten-Jansson, signaturen Ham, troligen från början av 1930-talet. Hon var känd tecknare i skämttidningen *Garm* och stod författareföreningen nära. Ham bidrog bland annat med planering av dekorationer till olika evenemang.

© Moomin Characters

rörelsen, som inte väjde för att bruka utomparlamentariska medel i sin strävan att hindra all försoningspolitik gentemot kommunister och socialdemokrater i landet. Tigerstedt hör till de högerradikala författarna i gruppen och var styrelsemedlem 1932–1939. Historikern, rektorn och opinionsbildaren Eirik Hornborg, som var författareföreningens ordförande 1922–1923 och 1932, är däremot känd som stridbar antifascist. Modernisterna, med Elmer Diktonius i spetsen, representerar här en ny och radikal estetik, men Diktonius var också rent politiskt långt borta från Tigerstedts fascism. Dikten eller sången "Vår Akademi" illustrerar både författarkarnevalens uppslupna och genomtänkta program, som måste ha tagit tid och energi att genomföra, och föreningens blandade medlemskår och styrelse där olika åskådningar levde sida vid sida på ett i dagens ögon märkligt sett.

DIKTARHEMMET I BORGÅ:

MECENATER OCH "DEN IDEELLA, SVENSKA SAKEN"

De två förlagen Schildts och Söderströms var sedan föreningens start viktiga mecenater och understödjare. År 1921 donerade bokförläggaren Holger Schildt och hans fru Mathilda Schildt den så kallade Flensborgska gården i Borgå med villkoret att gården istandsätts som ett "svenskt författarhem" vars första innehavare skulle vara diktaren Hjalmar Procopé.¹³² Holger Schildt talade först med sin kusin, författaren Runar Schildt, som skrev till vännen och styrelsemedlemmen Emil Zilliacus. I brevet kallar han gården en "Æresbolig", ett begrepp som arkitekten Gustaf Strengell också senare kom att använda.¹³³ Det är möjligt att Holger Schildt var influerad av den danska æresbolig, eller hedersbostad, som 1914 hade inrättats i bryggaren och konstsamlaren J.C. Jacobsens villa i Köpenhamn. Jacobsen, som var grundaren till Carlsbergs bryggeri, hade i sitt testamente stiftat att villan efter hans och hans närmas-tes bortgång skulle bli en hedersbostad för en man eller kvinna som sysslade med vetenskap, konst eller litteratur. Den förste

som flyttade in i villan 1914 var Harald Høffding, en av tidens filosofiska storheter i Norden och Europa. Høffding hade besökt Helsingfors bara några år tidigare och då hållit uppmärksammade föreläsningar på universitetet.¹³⁴

Att gården i Borgå skulle bli dyr att renovera stod klart redan för Holger Schildt, som hade börjat utreda hur författareföreningen skulle få ihop medel för detta. Runar Schildts brev till Emil Ziliacus slutar med raden: ”ansätt alla rika vänner och försök förmå dem att skänka medlen till reparationerna.”¹³⁵ På tomten fanns ett stenhus på 350 m² i tre våningar som hade uppförts på 1760-talet av fortifikationsbyggmästaren Gotthard Flensburg. Med Diktarhemmet – som under de första åren också benämndes författargården och diktargården – fick Finlands svenska författareförening en egen plats och ett hus utanför Helsingfors, i historisk och litterär miljö. Borgå hade en lång historia som skol- och lärdomsstad, och som J.L. Runebergs hemstad. Runebergs hem i Borgå hade varit museum sedan 1880-talet och redan länge fört intresserade till staden. Samma år som Hjalmar Procopé flyttade in i Diktarhemmet grundades ett särskilt svenskt stift och i samband med det blev Borgå också stiftsstad.¹³⁶ Diktarhemmet infogades snart i stadens offentliga bild som historiens och litteraturens hemvist, som ”Borgå – Minnenas stad”: ”Borgå grundl. i början av 1300-talet, en stad rik på historiska minnen, gammal domkyrka, Runebergs stad framom andra, säte för det svenska stiftet och det svenska diktarhemmet”, berättades i den turistbroschyr på fyra språk som Svensk-Finlands Turistförening publicerade på 1930-talet.¹³⁷

Att Diktarhemmet uttryckligen kan och ska knytas till den historiska staden Borgå, och till den rörelse för bevarandet av det gamla Borgå som hade uppkommit redan på 1890-talet, antydde Rolf Lagerborg i en artikel han skrev 1945 om sin flytt till Diktarhemmet.¹³⁸ Den svenska konstnären och möbeldesignern Louis Sparres tal från 1898 om hotet mot den historiska stadens estetiska och historiska värden hade getts ut i en andra upp-

laga av Schildts förlag år 1919, så helt på fel spår var Lagerborg tydligen inte.¹³⁹

Med Diktarhemmet kom det ansvar som fast egendom och fastigheter innebär, med därtill hörande arbete med lagfarter, brandförsäkringar, beställningar, räkningar och administration av både ekonomi och byggnadsvård. Arkitekten Gustaf Strengell – som också var konstkritiker och föreningsmedlem – ställde sig till förfogande kostnadsfritt för det konstnärliga och praktiska arbetet, ett åtagande som sannolikt var större än han först kunde ana.¹⁴⁰

Upprustningen och renoveringen av den Flensborgska gården byggde helt på gåvor och donationer. Förutsättningen för att författareföreningen skulle kunna rusta upp och upprätthålla gården var att det skulle inflyta medel för arbetet från andra instanser och personer. Trots betänkligheter tog författareföreningen emot den generösa gåvan och ”förlitade sig på välvilligt understöd från andra välvilliga maecenaters sida”.¹⁴¹ Holger Schildt sköt till 50 000 mark för renovering och genom hans kontakter kom Albert Bonniers förlag i Sverige att bidra med 75 000 mark.¹⁴² Därutöver bidrog flera privatpersoner med mindre summor. Många företag inom byggmaterial och -handel deltog också med bidrag av varierande storlek eller erbjöd kännbara rabatter. Företaget Aug. Eklöf i Borgå donerade trävaror och snickeriarbeten, Pargas och Lojo kalkbruk bistod med cement och kalk, Stensviks tegelbruk i Esbo donerade tegel, Julius Tallberg Ab donerade glas, Högfors fabrik värmelement och Åbo kakelfabrik kakelugnar. Företaget Radiator bidrog med värme- och vatteninstallationer, och det finlandssvenska andelslaget Labor donerade ”diverse material”.¹⁴³ Föreningen lät trycka ett elegant tackbrev som undertecknades av ordföranden Eirik Hornborg och sekreteraren Jarl Hemmer och sändes till alla som donerat medel för renoveringen 1922–1923:

Finlands Svenska Författareförening sänder Eder sin varma
tacksägelse för det vackra understöd Ni skänkt Diktargården

i Borgå. Endast genom Eder och andras frikostiga hjälp har vi fått se en tanke förverkligad, som blott för några år sedan skulle förefallit som en utopi. Litteraturens utövare i månget rikare rustat land kunna avundas oss detta ståtliga hem, som numera står färdigt på vår diktnings klassiska mark. Härmed äger Finlands svenska diktning den fasta borg, som skall bliva en förvaltare av dess stora forntid och en fristad för dess nutid. Det är i namn av denna diktning vi sända Eder vårt värd-sammaste tack.¹⁴⁴

Också för inredningen av Diktarhemmet fick författareföreningen bidrag från privatpersoner och företag. Apotekaren S. Methers i Lovisa skänkte en gustaviansk spegel, friherre Knut Richard De la Chapelle på Saaris gård i Mäntsälä skänkte ett biedermeier-möblemang av mahogny, tändsticksfabrikören Herman Holmberg i Mäntsälä skänkte ett taffelpiano av mahogny som tillverkats på Kjellströms pianofabrik i Åbo och den framgångsrika Tammerforsköpmannen, kommerserådet Nikolai Tirkkonen donerade en stor engelsk hårmatta med mönster i ljusgrönt och violett. Varuhuset Stockmann i Helsingfors donerade en "stor bekväm hvilstol, s.k. 'laiskanlinna'" och firman S. Wuorio (Salomo Wuorio) i Helsingfors donerade ett orientaliskt rökbord.¹⁴⁵ Det är 1920-talets eleganta, högborgerliga hem med den materiella värld som hörde därtill som avspeglar sig i förteckningen över donerade möbler, tavlor och böcker.

Varför var det så många som ville bidra? Donatorernas gåvor till Diktarhemmets lösöre har nedtecknats i en liten bok i läderband. Donatorerna fanns på flera håll, givetvis i Borgå, men också i Mäntsälä, Helsingfors, Stockholm, Björneborg, Vasa och på Prästbacka gård i Askola.¹⁴⁶ För ett lokalt företag som Aug. Eklöf Ab, som fortsatte att bidra med donationer för upprustande och upprätthållande av Diktarhemmet också långt senare, handlade det säkert om en investering i staden Borgå som historisk kulturstad. Orsaken till att Borgå Sparbank, som hade beviljat lån till

Denna teckning av Signe Hammarsten-Jansson (Ham) publicerades i skämttidningen *Garm* 1.2.1924. Enligt uppgift beskriver bilden författarkollegorna som ryckt ut efter att ett vattenrör sprungit läck i Diktarhemmet hos dess första invånare Hjalmar Procopé. Ett signerat exemplar finns inramat på författareföreningens kansli med titeln "Diktarhemmet under reparation". På gården ses Procopé och mannen med spaden är Arvid Mörne. Huset målas av Runar Schildt (t.v.) och (troligen) Henry Rein, redaktör för *Garm*. Mannen med släggan är Elmer Diktonius. I flaggstången Jarl Hemmer, på taket (troligen) Olof Enckell och Ture Jansson. © Moomin Characters

författareföreningen, under hela 1930-talet donerade pengar för betalning av räntor på föreningens lån hos samma bank kan säkert ses som en sådan lokalpatriotisk insats.

Lika viktigt var säkert rollen som kulturmecenat, som vid denna tid fortfarande förgyllde ett företags och dess ägares habitus. En ställning i samhällets högre skikt markerades ofta genom den här sortens donationer, och genom att man lät uppföra praktfulla byggnader – liksom det tidigare nämnda Salomo Wuorios hus på Unionsgatan 1930 där Konstnärsgillet hade en lokal – som inreddes med eleganta möblemang och tavelsamlingar. Salomo Wuorio, Nikolai Tirkkonen och Julius Tallberg är kända för sina många donationer till Finlands konstliv.¹⁴⁷

Det är den här kontexten – en värld där samhällets elit förväntades stödja konst och kultur – som tillkomsten av Diktarhemmet också kan och bör knytas till. Vid sidan av detta kan intresset att bistå författareföreningen med donationer under 1920-talets första år – och också senare – även ses som ett engagemang för den svenska kulturen i Finland. Arkitekten Gustaf Strengell beskrev sitt arbete för Diktarhemmet som framsprunget ”av intresse för det ideella, svenska syftet”.¹⁴⁸ Språkstriderna, som präglade samhällslivet i Finland sedan 1800-talets slut, hade lett till ett aktivt skapande av en särskild svensk gemenskap i Finland. Ordet finlandssvensk och benämningen Svensk-Finland skapades på 1910-talet för att beskriva och framhålla denna identitet. Vid sidan av den finska offentligheten uppkom en parallell finlandssvensk offentlighet med egna symboler, ritualer och hjältar.¹⁴⁹ Samma år som författareföreningen grundades hade också regeringsformen för republiken Finland trätt i kraft och i paragraf 14 slog lagen fast att ”finska och svenska äro republikens nationalspråk”. Hur omständigheterna för svenska språkets ställning i landet skulle utvecklas var ändå oklart. Under de följande decennierna fortsatte språkstriderna och i 1920-talets svenska Finland intensifierades strävandena att definiera och bygga upp en finlandssvensk gemenskap, till exempel genom att bidra till skapandet av ett diktarhem och en fast borg

för den svenska diktningens forntid och framtid.¹⁵⁰ När byggnaden var upprustad och inredd 1923 flyttade Hjalmar Procopé in. Han bodde i Diktarhemmet till sin död 1927.

Efter Hjalmar Procopés död erbjöd författareföreningen Diktarhemmet till Arvid Mörne som hade varit föreningens ordförande 1920 och 1921, men han tackade nej. Bertel Gripenberg tackade däremot ja och flyttade in 1928 tillsammans med sin fru Hanna och deras tre barn Ulf, Erwin och Hans.¹⁵¹ Nya renoveringar krävdes på 1930-talet innan Jarl Hemmer med sin fru Saga och barnen Erland och Marie-Louise flyttade in 1933.¹⁵² Hemmers tid i Diktarhemmet blev tragisk. Den började med att hans vänner, Erik och Gunnel Kihlman samt Henry och Quita Ericsson körde ner sin bil i Borgå å och drunknade när de var på väg hem från Diktarhemmet en kväll hösten 1933. Hemmer kom aldrig över händelsen, och fann sig heller aldrig till ro i Diktarhemmet som han inte ansåg lämpad för skapande: "Bäst arbetade jag när jag en gång funnit en fristad uppe på en stallvind", skriver han till Hans Ruin 1940. "Där hade jag bara ett bord, en stol och kala väggar. Allt det "ombonade" distraherar mig. Allt det där som kallas hemkultur, vackra mattor, broderier, vaser, blomsterpottor i fönstren och tjänsteandar, som funktionerar som urverk vid matbordet och morgonkaffet. Hela fina stassen!"¹⁵³ Fyra år senare tog Jarl Hemmer sitt liv, efter elva år i Diktarhemmet. Saga Hemmer bodde kvar till sommaren 1945. Samma höst flyttade skriftställaren och filosofen professor Rolf Lagerborg in.¹⁵⁴

Nationellt och internationellt

DEN NORDISKA FÖRFATTARKONGRESSEN I HELSINGFORS 1935

När föreningen föddes var kulturpolitiken inte högsta prioritet i Finland, samtidigt som kulturella prestationer i sig värderades högt när den nya republiken etablerade sig som självständig stat.

För att försöka förbättra sina egna existensvillkor kunde de finländska författarna och konstnärerna dra nytta av internationella och i synnerhet nordiska nätverk. Med stöd av dessa och det 1919 etablerade systemet med regelbundet sammanträdande nordiska författarråd och kongresser kunde författarna småningom driva igenom också sådana författarrättsliga krav som inledningsvis stötte på hårt motstånd hemma. Efter att föreningen grundats i samband med det första författarmötet i Köpenhamn 1919 hölls nordiska möten i Stockholm 1924 och Oslo 1930. År 1935 gick värdskapet till Helsingfors.¹⁵⁵

Centrala frågor i författareföreningens verksamhet under hela mellankrigstiden och framöver var språkstriden som försvårade samarbetet mellan den finska och svenska föreningen, censuren i Finland, förlagskontrakten, upphovsrätten och biblioteksstipendierna. Dessa frågor präglade också Helsingforsmötet 1935, som inledningsvis omgavs av en viss dramatik som hade med språkstriden att göra. ”Finlands svenska författarförening har nämligen för några veckor sedan föreslagit den finska författarföreningen ett avbrytande av förberedelserna, detta under motivering av att den språkpolitiska hetsen i vårt land gjort atmosfären mindre lämpad för en sådan kongress”, rapporterar *Hufvudstadsbladet*. Enligt *Uusi Suomi* handlade det konkret om att stämningen kunde bli hotfull för de nordiska gästerna, eftersom sessionerna skulle äga rum i Ständerhuset, mittemot statyn av J.V. Snellman som var de äktfinska demonstranternas samlingspunkt.¹⁵⁶ Med ”språkpolitisk hets” avsågs den eldfångda debatten om universitetslagen och universitetets förfinskning som pågick under vintern 1934–1935, där måltavlan för finsknationalistiska Akademiska Karelen-Sällskapets offensiv var Rolf Lagerborg.

Filosofen Lagerborg var medlem av författareföreningen sedan 1919, sedermera föreningens hedersmedlem och invånare i Diktarhemmet 1945–1959. Vid en tidpunkt då äktfinska studenter alltmera högljutt demonstrerade mot svenskans ställning vid universitetet och gick omkring och tjärade svenska gatuskyltar i Helsingfors,

hade Lagerborg genom sina oförsiktiga uttalanden om det politiska klimatet i Finland i den svenska pressen brutit mot den oskrivna regeln att inte vädra inhemska strider i utlandet. Detta ledde till att AKS-studenterna avslutade en av sina demonstrationer utanför den friskspråkiga filosofens hem i Tölö och krävde att han inte skulle få fortsätta undervisa på universitet. Suomen Kirjailijaliitto vädjade till författareföreningen genom att understryka sin egen opolitiskhet och hoppades att det nordiska mötet inte behövde ställas in på grund av en intern angelägenhet.¹⁵⁷

Samarbetet mellan de finländska föreningarna hade länge varit ansträngt och på 1930-talet aktualiserade Suomen Kirjailijaliitto en "arvstvist", som daterade sig till 1921 och handlade om avkastningen från den då inrättade Ahlströmska fonden. Medlen skulle enligt affärsmannen Rafael Ahlströms testamente till Helsingfors stad fördelas mellan finsk- och svenskspråkig litteratur och konst. Med arvingarnas stöd godkändes 1934 författareföreningens förslag att fördela medlen i två lika stora delar mot Kirjailijaliittos förslag att tillämpa en proportionalitetsprincip.¹⁵⁸ Dessa och andra meningsskiljaktigheter försvårade samarbetet mellan föreningarna bland annat när det gällde den utdragna förberedningen av lagen om upphovsrätt 1927 eller de återkommande förhandlingarna med Rundradion. Betydande framsteg på det föfattarrättsliga området gjordes egentligen först efter andra världskriget, åtminstone till en del på grund av det förbättrade samarbetsklimatet mellan den finska och svenska föreningen.

Under det nordiska mötet i Helsingfors 1935 förefaller språkgrälen ändå ha lagts åt sidan. "En lättnad var ju, att samarbetet med finnarna var så gott, att inga slitningar förekom; tvärtom visade de stort erkännande för vårt arbete", konstaterar Kerstin Söderholm i sin dagbok efter mötet.¹⁵⁹ Kerstin Söderholm och Emil Zilliacus – sekreterare och ordförande för författareföreningen – var de organisatoriska, bärande krafterna under kongressen. Att exkursionsprogrammet under mötet var tydligt uppdelat i ett finskt och ett svenskt program vittnar ändå om en omisskännlig

tudelnig av litteraturens symboluniversum, hjältar och platser i Finland. Under det svenska programmet fördes gästerna till Borgå, Runebergs hem och Diktarhemmet, medan man under det finska programmet strövade i Aleksis Kivis fotspår i Nurmijärvi och Tusby. Sprickor i den finländska idyll som värdarna gjorde sitt bästa för att hålla vid liv kunde man inte helt undvika. Under gästernas besök på Sveaborg avbröt till exempel den norska författaren Nini Roll Anker officeren som visade författarna runt fästningen. Officeren som prisade de vitas tapperhet och de rödas vanära under inbördeskriget berättade hur några röda kvinnor som försökte lura vakterna blivit avrättade. Då kunde inte den ”röda” författaren från Norge hålla tillbaka: ”Var de *så* tapre!” En besvärande tystnad följde.¹⁶⁰

En annan underliggande fråga under Helsingforskongressen var det kontroversiella samarbetet med det tysk-nordiska författarhuset i Travemünde (Deutsch-Nordisches Schriftstellerhaus) som hade inlett sin verksamhet 1934. De finländska författarna lockades av samarbetsmöjligheter och nya marknader i Tyskland, men vistelserna i diktarhuset politiserades allt tydligare när den bakomliggande föreningen, Nordische Gesellschaft, placerades under nationalsocialistisk kontroll 1933. Samma år ägde bokbålen rum i Tyskland på våren och tre år senare underställdes författarhuset propagandaminister Joseph Goebbels rikskulturkammare.¹⁶¹ Att Göran Stenius och V.A. Koskeniemi accepterade inbjudan till Travemünde 1936 väckte uppmärksamhet i Finland. Året innan beslöt de finländska författarföreningarna inför den nordiska kongressen i Helsingfors rikta en personlig inbjudan till föreståndaren för författarhuset i Travemünde Fred J. Domes från Nordische Gesellschaft.¹⁶²

En tredje besvärlig fråga för Finland, som också råkade sammanfalla med tidpunkten för den nordiska kongressen, var censurrättegången mot journalisten och författaren Erkki Vala. Han åtalades för blasfemi efter att han i sin vänstertidskrift *Tulenkantajat* (Eldbärarna) – en fortsättning på de finska modernisternas organ med samma namn från 1920-talet – publicerat utdrag ur Jaroslav

Hašeks *Den tappre soldaten Švejs äventyr under världskriget* (1921). Boken, som på ett humoristiskt sett skildrar militärförhållanden i Habsburgska imperiet, hade redan tidigare kunnat läsas på svenska i Finland. Justitieminister Eric J. Serlachius baserade åtalet mot Vala på att denne i sin tidskrift den 24 november 1934 hade publicerat ett avsnitt ur boken som handlade om en drucken kadetts drömmar om att komma till himlen som general. Författareföreningen engagerade sig inte som förening i målet, men det nordiska mötet kan indirekt ha bidragit till att Vala frikändes. Nordborna tyckte att hela affären var pinsam, vilket i sin tur var pinsamt för den unga republiken Finland som var mån om sitt internationella, och inte minst sitt nordiska, anseende. En del av de skandinaviska deltagarna noterade att Helsingforsmötet på olika sätt skilde sig från de tre tidigare nordiska författarmötena. Dels var Helsingfors och Finland okänd mark för flera av dem, dels var förläggarna inbjudna, och inbjuden var också "Nordische Gesellschaft", vilket introducerade en ny politisk och geografisk dimension till det "nordiska" samarbetet.¹⁶³

I den svenska pressen menade Eyvind Johnson att åtalet mot Vala var lika komiskt som det textavsnitt det baserade sig på. *Švejs äventyr* var en internationell bästsäljare som spridit mycket glädje i världen, med eller utan de finska myndigheternas medverkan, påpekade i sin tur Josef Kjellgren.¹⁶⁴ Inom det finlandssvenska kulturfältet togs Vala och yttrandefriheten i försvar av Gunnar Castrén, Yrjö Hirn, Gunnar Landtman och P.O. Barck. Ett språkrör för den liberala kritiken på finska sidan var i sin tur Lauri Viljanen, medan ledande krafter inom Kirjailijaliitto som Mika Waltari och Eino Railo försvarade den litterära kontrollen.¹⁶⁵ Hirn, Landtman, Castrén och Hagar Olsson fanns bland de 27 undertecknarna av en vädjan till statsmakten för Erkki Vala när denne två år senare fängslades med stöd av en så kallad uppviglingslag, som vid tidpunkten i själva verket redan upphört att gälla. Vala anklagades för att i *Tulenkantajat* ha citerat engelska och skandinaviska röster ur en internationell kampanj som hade mobiliserats till försvar av

den finländske kommunisten Toivo Antikainen, som dömts för högförräderi. Vänstern och en del liberaler betraktade Antikainen som en politisk fånge. När Vala avtjänat sitt straff hälsades han av några svenska författare, bland andra Eyvind Johnson och Arnold Ljungdahl, med följande telegram: "Vi hälsa er välkommen tillbaka till friheten. Det intellektuella Sverige ser i er dom ett återfall tillbaka i en lappoanda, som illa rimmar med talet om Finlands samhörighet med det demokratiska Norden".¹⁶⁶

Fallet Vala är ett exempel på yttrandefrihetsprocesser som skapade debatt om förhållandet mellan författarens ansvar och frihet i olika länder. Lagen var ofta öppen för olika tolkningar i frågan om när, hur och om författaren hade gjort sig skyldig till en straffbar handling. De uppmärksammade rättegångarna i Paris under föregående århundrade mot Gustave Flaubert och Charles Baudelaire för *Madame Bovary* respektive *Ondskans blommor* – båda ägde rum 1857 – ledde till exempel till att den förre frikändes medan den senare censurerades och bötfälldes.¹⁶⁷

FINLAND, NORDEN OCH EUROPA

Kontakterna västerut hade från början en central plats i författareföreningens verksamhet. Det kunde handla om deltagande i nordiska författarrådets möten och de nordiska författarkongresserna, om uppläsningar med svenska gäster i Helsingfors och vice versa, om deltagande vid Ibsen-festligheten i Oslo 1928, och mycket annat. Den sjätte nordiska författarkongressen som inleddes i Helsingfors den 27 maj 1935 med en mottagning på restaurang Börs var en av höjdpunkterna i dessa kontakter under mellankrigstiden. Förhandlingarna ägde rum under de två följande dagarna och leddes av Emil Zilliacus som representerat författareföreningen i nordiska sammanhang sedan starten 1919.¹⁶⁸

Kopplingen mellan författarnas internationella kontakter och Finlands utrikespolitik präglade föreningens tillkomst inför Köpenhamnsmötet 1919 och fortsatte under hela perioden mellan

Deltagare i den nordiska författarkongressen 1935 har anlänt till Helsingfors. Det här året ordnades kongressen första gången i Finland, av författarföreningen och Suomen Kirjailijaliitto.

världskrigen. Betydelsen av de skandinaviska kontakterna aktualiserades mot bakgrund av det in- och utrikespolitiskt spända läget vid tidpunkten för Helsingforsmötet. Mötet öppnades högtidligt i universitetets solennitetssal, i den politiska, diplomatiska och akademiska elitens närvaro, med hälsningstal av utrikesminister Antti Hackzell och radioorkestern som uppförde Sibelius *Finlandia*. Mötets officiösa karaktär understryker den politiska betydelsen av författarkongressen vid en tidpunkt då den finska statsledningen sökte utrikespolitiskt stöd i Skandinavien och Sverige. Kvällsmottagningarna i presidentens slott och statsrådets festlokal Smolna bör ses mot den här bakgrunden.¹⁶⁹ "Arbetslunch" serverades på Restaurang Kapellet, te i "A/B Stockmanns Affärspalats" och ett avslutande cocktail-party ägde rum på Restaurang Börs. Olof Ruin, son till dåvarande vice ordförande Hans Ruin, minns den ceremoniella stämningen under mötet: "Mitt barndomsintryck av det litet högtidliga i Författarföreningens verksamhet hade

grundlagts 1935 när organisationen var en av värdarna för det fjärde nordiska författarmötet vilket ägde rum i Helsingfors och jag minns att pappa skulle iklädas frack inför själva avskedsbanketten. På bilder som jag senare sett av denna bankett sitter nordiska författare, sådana som Marika Stiernstedt från Sverige och Sigrid Undset från Norge, inklämda mellan företrädare för det officiella Finland och nordiska ambassadörer i Helsingfors.”¹⁷⁰

Själva mötet utmynnade i en allmän resolution som blev ett slags sammanfattning av de författarfackliga diskussionerna i Norden under författareföreningens två första årtionden. Resolutionen uppmanade respektive länders regeringar att lagstiftningsvägen arbeta för en förbättring av författarnas ekonomiska ställning och upprätta fonder för litteraturens främjande. Mårten Ringbom påpekar att det var en nyhet att också förläggarna och bokhandlarna deltog i mötet. Man diskuterade bland annat ”Fixerande av bestämmelser för närmare ordnande av rättsförhållandet mellan författare och förläggare”, på förslag av den svenska föreningens ordförande Marika Stiernstedt. Den övergripande målsättningen, som förverkligades ett drygt årtionde senare genom en nordisk standardmodell för kontrakt mellan författare och förläggare (det så kallade nordiska normalkontraktet), var att utarbeta ”ett detaljerat, klart och enkelt, hela förhållandet författare-förläggare omslutande kontraktsformulär, som båda parter kan acceptera och vars användning båda bör kräva.”¹⁷¹ Efter förhandlingarna följde två dagar med socialt program och utfärder till Nurmijärvi, Tusby och Sveaborg samt till Borgå, där Sigrid Undset från Norge, Marika Stiernstedt från Sverige och Inger Bentzon från Danmark höll tal vid Runebergs grav och man besökte Jarl Hemmer i Diktarhuset.

De nordiska länderna var internationellt sett tidigt ute när det gällde gränsöverskridande författarfackligt samarbete. Ofta uppträdde de också gemensamt på europeiska arenor. Marika Stiernstedt deltog i egenskap av den svenska föreningens ordförande – och som Finlands svenska författareförenings officiella representant – vid möten som ordnats 1931 och 1933 av den franskledda

Marika Stiernstedt var ordförande för Sveriges Författarförening 1931–1936 och 1940–1943. Vid författarkongressen i Helsingfors 1935 överräckte hon med följande ord en gästbok till författareföreningen. ”Från Sveriges Författareförening ber jag att till vänner och kolleger i Suomen Kirjailijaliitto och Finlands Svenska Författareförening få överlämna var sin gästbok, prov, om inte på svensk bokkonst, så åtminstone på svenskt bokhantverk, i hopp om att ni vilja deponera dessa band i Era samlingslokaler, så att kommande hos Er kära gäster där få teckna sina namn.” Gästboken är fortfarande i användning.

”Internationella federationen av professionella författarföreningar”. Dessa möten hölls i Paris i Société des Gens de Lettres lokal under ledning av det franska samfundets president, författaren Gaston Rageot. ”Federationen befinner sig ännu i sin linda, men den kan komma att få prestige och moralisk makt”, rapporterar Stiernstedt från det andra mötet 1933.¹⁷² Till de behandlade frågorna inom den

internationella författarfederationen hörde bland annat revision av Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk, som man mycket riktigt förutspådde att skulle företas allt oftare ”då problemen i och med teknikens framsteg mångfaldigats”. En konkret importvara som efterhand överfördes till den nordiska lagstiftningen om förlagskontrakt var den franska modellen med en skiljedomsinstitution mellan författar- och förläggarorganisationer. ”[S]aken synes undertecknad ej vara utan intresse för oss i de nordiska länderna, där litterära processer visserligen äro sällsynta, men där en del smärre besvärligheter i förlagsangelägenheter borde kunna bringas till lösning, även interskandinaviskt”, ansåg Stiernstedt. Mötet i Paris enades slutligen om en önskan att federationen skulle slås ihop med den äldre Confédération Internationale des Sociétés d’Auteurs et Compositeurs (grundad 1926) och med det internationella bokförläggarförbundet till en ”bred gemensam front till skydd för författarrätten på samtliga dess plan”.¹⁷³ Stiernstedt trodde inte det var möjligt att uniformera de europeiska föreningarnas verksamhet med tanke på hur det författarorganisatoriska fältet i Europa såg ut på 1930-talet: ”De olika författarföreningarna verkar under alltför olikartade förhållanden från land till land. I vissa länder, t.ex. Tyskland, äro föreningarna flera stycken, medan Frankrike och Italien ha blott var sin, båda rika och inflytelserika. De smärre länderna, t.ex. nordens länder, äga föreningar som i stort sett verka ideellt, icke kommersiellt.”¹⁷⁴

De nordiska föreningarnas förvandling från ”ideella” till ”kommersiella” eller professionella föreningar hade således också en bredare europeisk förankring. Personer som Marika Stiernstedt var viktiga när det gällde att förmedla impulser från kontinenten och selektivt importera sådant som ansågs lämpligt för nordiska förhållanden. När dessa ”professionella” idéer på 1920- och 1930-talet kom till Finland väckte de blandade känslor inom författarkåren, där 1800-talets romantiska författarideal löpte parallellt med den moderna föreställningen om en författarkår också som intressegemenskap.

UPPHOVSRÄTTEN OCH LITTERATURINDUSTRIEN

Ty staten som ett folks främsta kulturförvaltare är något, som kanske ej i lika hög grad jämnar vägen till ett frikostigt mecenat-skap som det pålägger ett tungt och arbetsdrygt ansvar.

”Staten som litteraturförvaltare”, *Hufvudstadsbladet* 12 februari 1927

Många finländska författare verkade under mellankrigstiden huvudsakligen på den nationella litterära scenen. Men de författare som reste och gjorde karriär utanför Finland ingick i ett internationaliserat litterärt nätverk av författare, kritiker, förlag, förmedlare och agenter. Sally Salminens fängslande karriär är ett gott exempel. Hon fick som nämnts sitt nordiska och internationella genombrott tack vare ett svenskt-finländskt litteraturpris 1936, som hon mottog i Massachusetts där hon arbetade som hembiträde på värdfamiljens sommarställe. Salminen tog tacksamt emot uppmärksamheten i amerikanska medier, låt vara att Åland placerades utanför Danmark eller, som i *New York Times*, mellan Danmark och Finland. Samtidigt kom hon i kontakt med en helt ny värld av förlag, filmbolag och litterära agenter som alla bad att få en ”carbon copy” av hennes verk. När Salminen svarade dem att copyrighten fanns i Helsingfors såg de till att förlagskontraktet översattes till engelska ”så att man visste vad man vågade och inte vågade företa sig”.¹⁷⁵

”*Literary Agency* – institutioner, yrken jag aldrig haft en aning om att de existerade”, berättar Sally Salminen om sina erfarenheter i USA, ”dök upp kring mig som svamp efter ett ljumt regn”. Bland dem fanns en Annie Laurie Williams. Williams som enligt Salminen var av sydamerikansk-dansk härkomst förmedlade kring samma tid Margaret Mitchells *Gone with the wind* (*Borta med vinden*) och John Steinbecks *The Grapes of Wrath* (*Vredens druvor*) och *Of Mice and Men* (*Möss och människor*) till filmbolagen. Uppmärksamheten var naturligtvis smickrande för Salminen, men det gällde också att vara försiktig. När hon skrev på ett kontrakt för ”en liten

radiosändning” märkte hon inte att hon i samma veva hade tecknat på ett kontrakt för agenten Clark H. Getts att i två år verka som hennes personliga representant och manager ”i engagemang i radio och television, på teater och grammfon, i föredrag och personliga uppträdanden med mera”.¹⁷⁶

De litterära agenterna representerade ett nytt mellanskikt mellan författaren och publiken som hade uppkommit i samband med den romanläsande publikens expansion. Säljande 1800-talsförfattare som Victor Hugo i Frankrike kunde vara tvungna att avstå över en fjärdedel av sina inkomster till agenter.¹⁷⁷ Sally Salminen berättar hur de amerikanska agenterna under sommaren 1936 ivrigt ställde sig till hennes förfogande – ”to handle it for you” – när nyheten om hennes framgång på andra sidan Atlanten spred sig. Eftersom upphovsrätten var en svår fråga för både debuterande och mera erfarna författare agerade agenterna som ett slags privata, kommersiella föregångare till professionella författarfackliga organisationer. De uppträdde som experter på kontraktsfrågor, förmedlade mellan författare och förlag, bevakade författarens rätt gentemot utgivare och erbjöd moraliskt stöd, men många missbrukade också sin position. I Salminens fall avbröts kontakterna till världen av litterära *brokers* i USA med hennes resa tillbaka till Norden. Det blev ingen Hollywood-filmatisering av *Katrina*, däremot en svensk filmversion några år senare, men under de veckor och månader som förhandlingarna pågick i USA fick Salminen på nära håll uppleva mötet mellan litteratur och storkapital. Bakom radioprogrammet hon skulle uppträda i fanns till exempel industrikoncernen Heinz och Annie Laurie Williams stod i kontakt med stora filmbolag som Warner Bros.¹⁷⁸

Decennierna före Salminens genombrott fördes i Finland utdragna diskussioner om upphovsrätt i ett främst inhemskt sammanhang. Under Arvid Mörnes tid som ordförande för författareföreningen 1920–1922 kretsade diskussionerna kring ett förslag till en ny ”Lag om upphovsmannarätt till litterära och musikaliska verk”. Trots att frågan uppfattades som en viktig

förutsättning för Finlands anslutning till Bernkonventionen drog förberedelserna ut på tiden på grund av regeringarnas korta livslängder på 1920-talet. Lagen trädde i kraft först 1927. Följande år undertecknade Finland Bernkonventionen, långt senare än de skandinaviska länderna.¹⁷⁹

Åsikterna om upphovsrätt färgades av den borgerliga opinionen som vid den här tiden mestadels förhöll sig kritisk till statens inblandning i litteratur- och kulturproduktion.¹⁸⁰ En central person i de förhandlingar som ledde till 1927 års lag var professorn i litteratur Gunnar Castrén, föreningens ordförande 1924–1928. Castrén var medlem i den finska statens första litteraturkommission, där Werner Söderhjelm var ordförande, och hörde till de av politikern och professorn E.N. Setälä 1918 skapade Expertkommissionerna för vetenskap och konst. Castrén hade också deltagit i den nordiska författarkongressen i Stockholm 1924, som utmynnade i en resolution om att författarrätten skulle likställas med den materiella äganderätten eller att författarna åtminstone skulle kompenseras om staten "av kulturella eller andra skäl bibehåller inskränkningen i författarrätten".¹⁸¹ Arbetet med den finska lagen om upphovsrätt 1927 byggde inledningsvis på en motsvarande lagstiftning i Sverige. År 1920 tog föreningens styrelse ändå avstånd från tanken att man i Finland i likhet med Sverige skulle förkorta skyddstiden efter upphovspersonens död till trettio år, och under arbetets gång distanserade sig lagberedningen i vissa frågor från den svenska modellen till förmån för ett norskt lagförslag om upphovsrätt från 1925. Det norska förslaget inspirerade E.N. Setälä som i egenskap av t.f. undervisningsminister var den drivande kraften bakom 1927 års lag.¹⁸² Centrala delar av hans utkast var direkta översättningar av det norska förslaget.¹⁸³ Impulser hämtades också från internationella upphovsrättskongressen i Warszawa 1926, där Castrén inte deltog men Suomen Kirjailijaliitto representerades av Huugo Jalkanen.¹⁸⁴

Enligt Mårten Ringbom hade författareföreningen, åtminstone delvis på grund av det dåliga samarbetet med Suomen Kirjailijaliitto,

Gunnar Castrén var professor i litteratur, författareföreningens ordförande 1924–1928, och en nyckelperson i det författarrättsliga arbetet i Finland på 1920-talet.

ingen andel i utformningen av den slutliga propositionen som regeringen avlät i december 1926. Författarna var särskilt missnöjda med att lagen inte beaktade den fria recitationsrätten av redan publicerade verk. Det betydde att författarna gick miste om viktiga radiohonorar som däremot kompositörerna kom i åtnjutande av.¹⁸⁵ Hjalmar Krokfors påminde i *Granskaren* 1939 om att författarens ställning i Finland var sämre än komponistens, vars upphovsrätt var garanterad. Även radion kunde uppbära avgifter av lyssnarna och den inhemska varuproduktionen skyddades av skyddstullar, medan utländska böcker fick importeras fritt.¹⁸⁶

De finska och finlandssvenska föreningarna var oense i synnerhet när det gällde principen om den så kallade *domaine public payant* i regeringens lagförslag. Principen byggde på att staten, efter att skyddstiden gått ut, skulle samla upphovsrättsliga medel till en kulturfond och skydda verken från missbruk. Castrén tog kraftigt avstånd från idén i en artikel om "Litterär upphovsmannarätt" i

Nya Argus 1926. Det var å ena sidan enligt Castrén i högsta grad på tiden att man i Finland förverkligade ett mål som länge hägrat i fjärran: "att Finland genom att ansluta sig till Bernkonventionen definitivt skulle träda ut ur de staters antal, där litterär tjuvnad ännu legalt anses fullt tillåtlig." I frågan om copyright förenade han sig å andra sidan med till exempel Juhani Aho:s tidigare försvar av den litterära äganderätten. För eventuella begränsningar av den var staten enligt Castrén skyldig att kompensera upphovspersonerna: "Men det bör kraftigt betonas att då den litterära ägande- och arvsrätten sålunda inskränkes mer än annan dylik rätt, detta också ålägger staten skyldighet att särskilt understödja de medborgare, som drabbas av denna undantagslagstiftning, och att sålunda statens understöd åt författare – och konstnärer – icke få betraktas såsom några rena gåvor åt dem: de äro bl.a. ersättning för rättigheter dessa medborgare gått miste om."¹⁸⁷

När Castrén tog avstånd från strävanden "att göra litteraturen till statsegendom" menade han att det inte fanns några garantier för att en *domaine public payant* verkligen gynnade författarna eller det allmänna bildningsintresset. Denna uppfattning hade den internationella upphovsrättskongressen i Warszawa enligt honom bekräftat. Därför skulle Finland enligt Castrén och författareföreningen driva på anslutningen till Bernkonventionen, men avstyra en för långt driven socialisering, en "förstatligad Apollon".¹⁸⁸

Den politiska debatten om upphovsrättsproblematiken är komplex och mera överskådlig skulle den inte bli genom den fortsatta teknologiska utvecklingen under 1900-talet. Centrala frågor ser olika ut om man betraktar dem ur ett strikt ekonomiskt äganderättsperspektiv, ur samhällets, eller ur den kulturella kreativitetens perspektiv. Detta har inte hindrat de olika debattörerna att presentera kategoriska ståndpunkter utifrån sina respektive tolkningshorisonter.¹⁸⁹ För den finlandssvenska borgerliga pressen på 1920-talet gällde det framför allt att skydda kultur och litteratur från politisering och statlig inblandning. Staten hade, löd resonemanget, inte någon anledning "att spela upp sig

till ett slags litterär och konstnärlig förmyndare, bestämmande och vägledande".¹⁹⁰ I bakgrunden fanns inte bara ideologiska motsättningar, utan också en allmän brist på förtroende för staten och det sköra politiska systemet i 1920-talets Finland. Demokratis kris i Europa mellan världskrigen fördjupades i Finland av det misstroende som fortfarande präglade förhållandet mellan de motsatta lägren i 1918 års krig. Tiden präglades av regeringar som avlöste varandra i snabb takt och återkommande angrepp mot parlamentariska procedurer såväl från kommunisterna på vänsterkanten som från skyddskårerna och det äktfinska AKS (Akademiska Karelen-Sällskapet) på högerkanten. De antikommunistiska stämningarna kulminerade i den så kallade Lapporörelsen som 1930 drev igenom ett förbud mot offentlig kommunistisk verksamhet.

Författarnas ovilja att understödja insamling av medel till statligt förvaltade understöd genom att beskatta klassiska verk, kunde tolkas som ett bevis på hur mycket "de senaste årens politiska utveckling hos oss fränt på statsmaktens anseende och intellektuella kredit", som saken uttrycktes i *Hufvudstadsbladet*.¹⁹¹ Gunnar Castrén hyste heller inget större förtroende för statens förmåga att under rådande förhållanden förvalta dessa medel: "Hos oss med våra skarpa partiförhållanden tillkommer ytterligare en omständighet, som är ägnad att öka betänkligheterna. Man riskerade att en regering skulle motarbeta spridningen av sådana verk som ur en eller annan synpunkt vore den misshagliga; det är alls icke otänkbart att en konservativ regering funne t.ex. Konrad Lehtimäkis arbeten olämpliga och därför då de blivit statsegendom på ett eller annat sätt gjorde dem svåråtkomliga, eller att en socialistisk regering på samma sätt behandlade låt oss säga [Bertel] Gripenbergs."¹⁹²

Idén om en *domaine public payant* var enligt Castrén särskilt skadlig för den finlandssvenska bokmarknaden. Om verken efter att skyddstiden upphört i Sverige blev fria och statsegendom i Finland skulle det bli billigare att ge ut sådana upplagor i Sverige – upplagor som inte fick införas till Finland. Det skulle också bli

svårt att ge ut gemensamma svenska och finska upplagor av ledande finlandssvenska författare, "vilket måste i väsentlig grad fördyra dem och alltså verka kulturfientligt". Också förläggarföreningen och högsta domstolen motsatte sig förslaget att ge staten ensamrätt till verken efter skyddstiden, med motiveringen att detta skulle höja priset och vara skadligt för bildningsintresset.¹⁹³

Riksdagen godkände 1927 års lag trots att den juridiska expertisen ansåg att den var illa förberedd. Det gjorde man för att lagen var en förutsättning för anslutning till Bernkonventionen. När lagen utvärderades i Bern-kontorets publikation *Le Droit D'Auteur* (3/1928) placerades Finland närmare den franska modellen med utvidgad upphovsrätt än den tyska modellen som tilldelade upphovspersonen endast begränsade rättigheter.¹⁹⁴ Mannen bakom regeringens förslag, E.N. Setälä, erkände att lagen i sin slutliga form knappast kunde betraktas som "synnerligen vittbärande eller banbrytande". Han ansåg ändå att den uppfyllde sitt syfte att möjliggöra anslutningen till Bernkonventionen och befria Finland från stämpeln att vara ett kulturellt underutvecklat land. Genom 1927 års lag hade Finland "rentvätt sig från beskyllningen att vara efterblivet på ett område, inom vilket negerrepubliken Liberia sedan år tillbaka stått lika högt som de stora kulturländerna", skrev *Hufvudstadsbladet* med tidstypiskt språkbruk.¹⁹⁵

Det handlade alltså inte bara om intressebevakning utan också om att vara i rätt sällskap – de i utlandet översatta finländska författare som Bernkonventionen skyddade var trots allt få. Att översättningstrafiken mellan Finland och utlandet var nästan enkelriktad innebar dessutom potentiellt stora förluster för de finländska förlagen, som mycket riktigt föreslog reservationer till Finlands anslutning till konventionen.¹⁹⁶ Också i fråga om de statliga anslagen till litteraturen i form av pris och resestipendier fanns det en benägenhet att mäta sig internationellt. Med anledning av en anspråkslös höjning av anslaget mellan 1926 och 1927 påpekade *Nya Argus* att man fortfarande släpade långt efter Skandinavien, men också det södra grannlandet Estland, och undrade hur långt

söderut jämförelsen behövde utsträckas för att utfalla till Finlands fördel.¹⁹⁷ Författarrätten hade tydligen också sin egna geografi.

Bernkonventionen reviderades redan samma år som den undertecknades av Finland (1928) på grund av de nya krav som i synnerhet radion ställde på upphovsrätten.¹⁹⁸ I Finland lyftes frågan fram av J.O. Söderhjelm, som representerade författareföreningens juridiska expertis. I riksdagen 1934 efterlyste Söderhjelm en uppdatering av upphovsrätten för att garantera författarna kompensation för radiouppläsningar, som med Rundradions utveckling hade blivit en viktig inkomstkälla för dem. Motionens behandling i riksdagen illustrerar de huvudsakliga skiljelinjerna i upphovsrättsfrågan på 1930-talet. Trots att Söderhjelm ”undvikit att alls tala om principer och endast fasthållit vid de rent praktiska omständigheterna” hade saken naturligtvis också en ideologisk dimension som vänstern och landsbygdspartiet tog fasta på. Till motståndet mot Söderhjelm motion bidrog en vid denna tid pågående strid mellan Rundradion och kompositörernas och musikindustrins intresseförening Teosto (grundad 1928), där den senare yrkade på en starkt utvidgad upphovsrätt. De parallella diskussionerna buntades ihop till något som Söderhjelm uttryckligen ville undvika: en principiell diskussion om upphovspersonens rätt å den ena sidan och medborgarsamhällets å den andra, där den socialdemokratiska före detta statsministern Väinö Tanner försvarade publikens rätt mot en utvidgning av upphovsrätten. I bakgrunden fanns en socialdemokratisk undervisnings- och bildningspolitisk linjedragning från 1926 om medborgarnas rätt att ta del av det som kulturlivet hade att erbjuda och deras plikt att bilda sig. Söderhjelm målsättning att förbättra författarnas ekonomiska situation hade ett brett understöd i riksdagen, men i slutändan var det Tanners argument för allmänintresset och försäkrandet av publikens tillgång till verket som drog det längre strået.¹⁹⁹

Det författarrättsliga samarbetet i Norden intensifierades i slutet av 1930-talet. Vintern 1938–1939 tillsattes en kommission bestående av två tjänstemän från varje nordiskt land för att bereda

Gunnar Björling, Rabbe Enckell, Olof Enckell och Elmer Diktonius på författareföreningens årsmöte 1937. I bakgrunden skymtar föreningens skattmästare, juristen och politikern J.O. Söderhjelm, och författaren Harald Hornborg.

en gemensam upphovsrättslig lagstiftning. I den finländska delegationen deltog Emil Zilliacus och Olof Enckell från författareföreningens sida.²⁰⁰ Samtidigt som detta nordiska arbete pågick visade Arvid Mörne i de nordiska författarföreningarnas gemensamma organ *Nordisk Forfatter-Tidende* (1939) ett konkret exempel på den litterära upphovsrättens betydelse. Den norska nationalsocialistiska tidskriften *Ragnarok* hade utan författarens tillstånd använt sig av Mörnes dikt "Ödemarkslandet" (1915) – i förvanskad form och i dagspolitiskt syfte. Då dikten dessutom hade döpts om till "Blodets djupa sång" och placerats omedelbart efter ett bidrag av Bertel Gripenberg med titeln "Et ohederlig demokrati", var det enligt Mörne klart att "alla läsare, som känner mitt författarskap och plötsligt ser mig uppträda som Bertel Gripenbergs sekundant i hans strid mot demokratin, härefter hålla mig för en överlöpare och ärelös vinglare".²⁰¹

FÖRFATTARE, FÖRLÄGGARE OCH BOKMARKNAD

Hvad åter den ekonomiska sidan af saken beträffar erhålla författarna ytterst små honorar eller också den tvetydiga äran att dela den möjliga vinsten med förläggarbolaget.

”Litet kallprat om den svensk-finska litteraturen”,
Hufvudstadsbladet 2.2.1913

Eftersom upphovsrättsbaserade kompensationer eller statliga litteraturstöd saknades var förlagen författarnas huvudsakliga inkomstkälla. Författarföreningarnas påverkningsmöjligheter motsvarade inte Förläggarföreningens under mellankrigstiden och kontrakten var ofta ofördelaktiga för författaren. Författarnas anspråk bollades länge mellan olika institutioner. Vid det nordiska mötet i Stockholm 1924 hade författarna meddelats att de inte kunde vänta sig någon direkt ersättning av staten och uppmanades vända sig till förläggarna. Det blev snart en välkänd melodi, påpekar Hjalmar Krokfors under följande årtionde. ”Staten sade: Gå till förläggarna. Förläggarna sade: Vi ha ingenting att ge, men det är rimligt, att biblioteken ger er ersättning. Biblioteken ryckte på axlarna: Vi ha ingenting. Gå till staten. I denna triangel kunde författarna sedan vandra sig trötta.”²⁰²

Förlagsberoendet fanns också på agendan under författarkongressen i Helsingfors 1935, där man diskuterade behovet av en standardiserad nordisk modell för förlagskontrakt. Den svenska föreningens ordförande Marika Stiernstedt inledde diskussionen under rubriken ”Fixerande av bestämmelser för närmare ordnande av rättsförhållandena mellan författare och förläggare”. Förläggaren Tor Bonnier hänvisade till Amerika och varnade för överlånga kontrakt på flera tiotals sidor. Detta var knappast önskvärt menade också Stiernstedt, huvudsaken gällde enligt henne ”att icke förhållandet mellan författare och förläggare i bokvärlden företer en sådan vildmark som det delvis ännu gör”.²⁰³ Exempel på denna vildmark fanns det gott om i Finland, där till

exempel författaren Gunnar Björling i sitt kontrakt med Söderströms förlag för boken *Korset och löftet* 1925 själv tog ansvaret för en eventuell försäljningsförlust. Förlagen hade i allmänhet inte heller någon skyldighet att redovisa för upplagens storlek. Författarna lyckades åstadkomma en förbättring i den här frågan i slutet av 1930-talet, men samtidigt försämrades deras ställning i kontrakten genom en så kallad livegenskapsklausul som förband författaren att i första hand erbjuda det aktuella förlaget sin nästa bok.²⁰⁴

Av de svenska, danska och norska deltagarnas inlägg på det nordiska författarmötet framgår att kontraktsfrågan redan var långt förberedd i dessa länder i mitten av 1930-talet. De finlandssvenska författarna ställde sig däremot på förlagens sida. Jarl Hemmer ansåg till exempel att det var bättre om kontrakten som tidigare gjordes upp på förtroendebasis. Han tog avstånd från en materiell syn på skrivandet, som enligt honom kom till uttryck under diskussionerna:

Jag tror att om en opartisk åhörare, som icke hade förstått våra språk, hade hört på diskussionen, så hade han trott att han suttit i en socialistisk fackförening, så mycket har det handlat om ekonomi. Jag tror att jag gör mig till tolk för många som se litet annorlunda på saken och icke bara tänka på alla dessa paragrafer. Det kan vara bra, naturligtvis, med normalkontrakt och översättningskontrakt och kontrakt om radioutsändningar och grammofer och allt möjligt sådant, men det är icke huvudsaken. [...] För min del tror jag att alla dessa saker kunna göras upp på ett ganska praktiskt sätt. Om man överhuvudtaget tänker på Nordens största författare så ha de rett sig utan alla dessa paragrafer. Man kan nämna huru många som hälst, man kan sedan nämna om att tiderna förändrats och att allt har blivit mera invecklat o.s.v. och fordrar mera organisation, *men är det icke så att ju mera organiserade vi bliva och ju mer fackföreningsmässiga vi bliva, dess sämre diktare bliva vi.*²⁰⁵

Hemmers motstånd mot författarkårens organisering i ett professionaliserat kulturfält var rätt ensamt bland de övriga författar-replikerna i diskussionen, med undantag av det flankstöd han fick från landsmannen Örnulf Tigerstedt: "Man har talat om att vi vill röja undan och skingra den romantiska och dimmiga atmosfär som råder mellan förläggare och författare. Även jag vill uttala den kätterska åsikten att gudarna må låta denna romantiska atmosfär så länge som möjligt bestå. Om det skall bliva så att förhållandet mellan författare och förläggare blir en ren affärssak, om det skall förhandlas mellan oss som mellan affärsmän, då tror jag att det blir vi som blir den förlorande parten."²⁰⁶ Liknande diskussioner om förhållandet mellan författarnas och förläggarnas organisationer fördes i slutet av 1920-talet inom Kirjailijaliitto, där Erkki Vala anklagade den finska föreningen för tamhet gentemot förläggarna och för att i sin styrelse endast inkludera författare som godkändes av förlagen. Kai Häggman berättar att debatten blossade upp när Holger Schildt försökte erövra positioner på den finska marknaden med en finskspråkig avdelning på sitt förlag. Strävan att bryta de etablerade finska förlagens monopolställning stöddes av en del medlemmar i Kirjailijaliitto, men motståndet från Finlands förlagsförening var för starkt och Holger Schildt flyttade besviken till Sverige 1928 för att etablera sig som förläggare där.²⁰⁷

Författarnas misstro mot facklig organisering kan förefalla märklig mot bakgrund av att man alltsedan det första författarmötet i Köpenhamn 1919 diskuterat behovet av standardiserade kontrakt med förläggare som bättre garanterade författarnas intressen. I sitt diskussionsinlägg under kongressen 1935 delade Suomen Kirjailijaliittos representant Eino Railo de finlandssvenska författarnas skepsis mot att kräva för mycket av förläggarna. Det skulle driva upp bokpriserna, vilket inte gynnade författarna. I stället uttryckte Railo en försiktig förhoppning om att genom biblioteksersättningar åstadkomma en förbättring av författarnas ekonomi. Men, tillägger han, "vi ha ännu icke vågat dryfta denna fråga publikt, ty vi äro säkra på att den väcker ett starkt motstånd.

Rättsförhållandet mellan författare och förläggare var en central och känslig fråga under 1930-talet. Hjalmar Procopé, Runar Schildt, Jarl Hemmer och Henry Rein (redaktör för skämttidningen *Garm*) på förläggaren Holger Schildts sommarställe Kungshamn i Pellinge 1922.

Uppfattningen om den litterära äganderätten är mycket outvecklad här i Finland.”²⁰⁸

Två år efter den nordiska kongressen i Helsingfors rekommenderade författareföreningen att förlagsrätten skulle ingå i upphovsrätten som i sin tur borde revideras ”helst i samband med en samfällid nordisk lagstiftning på området”.²⁰⁹ I anslutning till den pågående lagberedningen i frågan gav juristen Gunnar Nybergh ut undersökningen *Förlagsrättsliga studier jämte kritiska betraktelser över lagberedningens förslag till förlagsavtal* (1939). Studien utlöste en principiell diskussion om förlags- och författarrättens natur. I sin anmälan av boken betonar Olof Enckell att det i ett förlagsavtal ofta är omöjligt att veta vem som är arbetsgivare och vem som är arbetstagare. Förhållandet kunde inte liknas vid en vanlig affärstransaktion eftersom förläggarens roll var att

ekonomiskt förmedla mellan författare och allmänhet. Till sin natur var dessa avtal dessutom personliga och vilade på en rad ömsesidiga förpliktelser: "Båda parterna har nämligen här intresse inte endast av medkontrahentens prestation utan även av sin egen; man kan tala om en nästan absolut intressegemenskap. Eller som Nybergh uttrycker det: det litterära kontraktsförhållandet är i utomordentlig grad ett tillitsförhållande (*contractus uberrimae fidei*), som ställer stora krav på ömsesidigt hänsynstagande och ömsesidig pliktuppfyllelse."²¹⁰

En god förläggare betraktar inte boken som enbart en handelsvara, underströk också det norska förlaget Gyldendals chef Harald Grieg under den norska författarföreningens och förläggarföreningens gemensamma 50-årsfest 1945. De nordiska författarna som var i färd med att förbereda en gemensam lagstiftning om förlagskontrakt krävde ändå något mer än vackra ord, som också kunde vändas mot författaren. *Nordisk Forfatter-Tidende* (1946) talar om "bok-affärsmännen" som föga överraskande tycker att man kan klara sig utan lagar som hindrar dem "att utnyttja och slå under sig ett andligt arbetes resultat" genom att utöva makt över den svagare och ofta opraktiska eller oerfarna parten i ett kontraktsförhållande.²¹¹ Några år tidigare riktade Jarl Hemmer i Finland kritik mot författaren som affärsman och litteraturen som kommers: "Förläggarnas liksom de flesta författarnas högsta ambition bli allt mer en ren försäljningsfråga och arbetar med vida större reklamapparat än t.ex. lädermarknaden eller skjortfabrikationen." Som en följd har "författaryrket numera blivit något av det banalaste som existerar", bedömer Hemmer 1937 i tidskriften *Nu*. I Sverige såg man mindre pessimistiskt på den expanderande litteraturproduktionen, "bokfloden" som med jämna mellanrum debatterades i pressen under dessa årtionden. Georg Svensson, som var redaktör för *Bonniers Litterära Magasin* (grundat 1932), tyckte inte att det fanns någon anledning till oro och ännu mindre att diskutera "konstlade åtgärder att hålla bokutgivningen nere".²¹² I Finland kontrasterade Hemmers pessimism mot dem som trots allt

tog den växande underhållningslitteraturen i försvar. Till exempel Ann-Mari Grönvik påpekade i *Helsingfors Journalen* att kritiken gärna använde ordet underhållningslitteratur som ett invektiv, "ett tillhygge varmed den krossar böcker som inte fyller litterära krav". Men det fanns trots allt bättre och sämre förströelselitteratur. Även det som inte kunde göra anspråk på att vara konst kunde betraktas som gott hantverk. "Det finns rum för både konst och hantverk på litteraturens fält", menade Grönvik.²¹³

Kriget avbröt det nordiska arbetet kring standardiserade förlagskontrakt, men redan 1947 antogs det nordiska normalkontraktet gemensamt av författarnas och bokförläggarnas nordiska organisationer, Nordiska författarrådet och Nordiska Bokförläggarrådet. Det utvidgade rättsskyddet för författarna i Finland hade varit helt beroende av det nordiska samarbetet och den juridiska expertis som man lyckades mobilisera i syfte att motverka förläggarnas dominans på 1920- och 1930-talens nordiska bokmarknader. Men det var inte endast förlagskontrakten som orsakade bekymmer för författarföreningarna. Allmänhetens intresse för litteratur höll enligt vissa bedömningar på att minska på grund av konkurrens "i form av film, radio och allehanda tidskrifter, vilka bjuda den jäktade allmänheten en lättsmält underhållning". Eller som Elmer Diktonius uttryckte det, "det finns best sellers och bio och radio och fan och hans mormor och läget i världen, som efter det stora kriget haft föga behov av s.k. skönhetsvärden". Så länge författarrätten var så outvecklad som den var i 1930-talets Finland omsattes förminskad köplust direkt i materiellt försämrade förutsättningar för författarna.²¹⁴ Ett särskilt problem var uppkomsten av privata bokbarer, ett slags bibliotek som lånade ut nyutkommen litteratur mot en liten avgift per lånedugn. Fenomenet spred sig på 1930-talet till Finland från Danmark och Sverige, där bokbarerna drog nytta av det faktum att de allmänna biblioteken inte fick låna ut alldeles färska böcker. I Helsingfors fanns enligt Hjalmar Krokfors "åtminstone en sådan bokstuga och låneavgiften är 2–3 mark". Som kompensation för försäljningsförluster efterlyste författarna

statliga eller kommunala stöd som till exempel kunde finansieras med avgifter på bibliotekslånen.²¹⁵

Författarna, kriget och propagandan

"ÄRADE FASCIST OCH ANTIMODERNIST!"

– GÄSTER I TREDJE RIKET

Bland gästerna vid den nordiska författarkongressen i Helsingfors 1935 fanns Fred J. Domes från föreningen Nordische Gesellschaft i Lübeck. De finländska författarföreningarna hade riktat en personlig inbjudan till Domes som sedan slutet av 1920-talet var en ledande gestalt inom det nordisk-tyska kultursamarbetet och lektor i tyska vid universitetet i Aarhus. Nordische Gesellschaft i sin tur hade grundats 1921 i Lübeck med målsättningen att främja det kulturella och vetenskapliga samarbetet mellan Tyskland och Norden. För de nordiska författarna erbjöd sällskapet internationella kontakter och kanaler till en större bokmarknad. I Tyskland präglade den sedan romantiken odlade särskilda relationen till det nordiska som något ursprungligt, rent och fångslande föreningens publikationer. Från och med 1931 ordnade Nordische Gesellschaft nordiska temadagar i Lübeck i juni och följande år började man ge ut tidskriften *Der Norden*.²¹⁶ Tre år senare fick föreningen genom en donation en villa i Travemünde till sitt förfogande, dit man årligen inbjöd nordiska deltagare att tillbringa sommaren i sällskap med tyska författare. Domes var husets föreståndare och huvudansvarig för kontakterna till de nordiska författarföreningarna. Travemündevillan, som invigdes i juni 1934, hette Deutsch-Nordisches Schriftstellerhaus, informellt "Dichterhaus", "Dichterheim", eller "diktarhuset" på svenska.²¹⁷ Valet av gäster gjordes av de olika ländernas författarföreningar. Efter Domes framgångsrika propagandabesök i Helsingfors 1935 besökte han Finland – och Maila Tälviös författarbostad i Mejlans – flera gånger under de kommande åren.²¹⁸

Nordische Gesellschaft ställdes efter Hitlers maktövertagande 1933 under den nationalsocialistiska ideologen Alfred Rosenbergs kontroll. När sällskapet lades under propagandaministern Joseph Goebbels Reichskulturkammer inkorporerades det i den tyska kulturpropagandans strävanden att påverka opinionerna i Norden. Föreningens tidskrifter spred idéer om en tysk-nordisk ras- och kulturgemenskap runt Östersjön med rötter bland annat i den medeltida Hansan och andra romantiska förebilder. Till kulturpropagandan hörde också en "nordisk halvtimme" som sändes varje fredag i den tyska riksradiion.²¹⁹

Författarna i Norden blev bekanta med föreningen framförallt genom diktarhuset i Travemünde. Vilhelm Moberg, som vistades i Travemünde sommaren 1935, beskrev föreningen som en skickligt kamouflerad propagandainstitution. I kontakterna med de nordiska författarföreningarna var Nordische Gesellschaft också efter 1933 mån om att undvika direkt politisk propaganda eller begränsa samarbetet till enbart nationalsocialistiska författare.²²⁰ I författarvillan bedrevs samtidigt underrättelseverksamhet och de nordiska gästernas yttranden registrerades. Trots avsaknaden av explicit propaganda – den fick man i stället ta del av under utfärder och kulturella evenemang utanför huset – var stämningen miss-tänksam och försiktig under den skenbara vänligheten. Det ansåg i varje fall Olavi Paavolainen som besökte diktarhemmet 1936.²²¹ Kulturellt samarbete och propaganda flöt samman i Travemünde på motsvarande sätt som den finska intelligentians traditionsenliga beundran för allt tyskt blandades med en beundran för Hitler och Tredje riket. Mellan nationalromantik och nationalsocialism präglades Nordische Gesellschafts verksamhet först av det ena och senare av det andra. Från Finlands svenska författareförening deltog Kerstin Söderholm, Tito Colliander och hans kusin Örnulf Tigerstedt redan på de första författardagarna i Lübeck i september 1931.²²²

De gäster som sommaren 1936 gjorde Paavolainen och Göran Stenius sällskap i författarhuset var, med Paavolainens karakteri-

Breite Strasse 50 i Lybeck 1936. Här låg "Haus der Nordischen Gesellschaft", med inskription och vapen av Alfred Mahlau. Sällskapet erbjöde finländska och nordiska författarna en kanal till en större bokmarknad och möjlighet till vistelse i "diktarhuset" i Travemünde.

seringar, Eyvind Mehle, "den svartaste av alla nattsvarta fascister", Sven Stolpe, den enda som öppet vågade kritisera Tredje riket, den "godhjärtade och orevolutionära" dansken Erik Bertelsen, de tyska författarna Rupert Rupp, Fritz Helke och Ottfried Graf von Finckenstein samt värdarna, doktor Fred J. Domes och fru Lisa Hayn.²²³ Trots sin i övrigt kritiska hållning till gästerna i Lübeck visade Elmer Diktonius i sin recension av Paavolainens bok i *Nya Argus* 1937 uppskattning för hans skildring av kulturella förhållanden, kvinnofrågan och sociala problem i Tredje rikets Tyskland.²²⁴ Före Paavolainen hade Tito Colliander, som tillsammans med Lauri Viljanen representerade Finland under det första året 1934, återgett sina betydligt mindre förbehållsamma upplevelser i *Glimtar från Tyskland* (1934). I *Nya Argus* förklarade Colliander 1935 att Nordische Gesellschafts uppgift i Tyskland var "att bibringa en allt större krets av tyskar förståelse för deras

nordiska samhörighet och deras nordiska ursprung, hela det tyska väsendets nordiskt betonade karaktär och dess värde som sådant". Sällskapet syftade enligt Colliander till att ge en "motvikt till den mindervärdighetskomplex alstrande främlingsdyrkan, som i många decennier, ja sekler, satt sin prägel på tysk civilisation och under den senaste tiden visat en sådan ödesdiger verkan."²²⁵

År 1937 hade sammanlagt nio tyska och fjorton nordiska författare vistats i Travemünde, samtliga män eftersom kvinnliga författare enligt husets stadgar inte kunde komma på fråga.²²⁶ Senast 1936 var det för dem som accepterade inbjudan omöjligt att undvika en pro-nazistisk stämpel. "Nazistisk plantskola", var det sista vi hörde från våra liberala vänner när vi i Helsingfors hamn embarkerade Tysklandsbåten", berättar Göran Stenius i *Femte akten. Litterär resa genom det yngsta Tyskland* (1937).²²⁷ Till de liberala vännerna inom författareföreningen hörde Hans Ruin, som tog avstånd från den tyska kulturpropagandan i reseskildringen *Gycklare och apostlar* (1934), och några år senare i *Väl mött, Europa!* (1938), samt P.O. Barck, vars kritik i essän "Svart Harnesk" i samlingen *Dikt och förkunne* (1936) riktade sig mot Örnulf Tigerstedt, irrationalism och maktdyrkan i litteraturen.

Tillsammans med Tigerstedt, Colliander, E.R. Gummerus, Lorenz von Numers och Olof Enckell hörde Stenius till en grupp yngre författare som kallade sig "svarta gardet", skrev artiklar i tidskriften *Svensk Botten* (1937–1944), och samlades i det höger-radikala Aktiva studentförbundet. En central figur var Bertel Appelberg på Söderströms förlag, konservativ litteraturhistoriker och ordförande för Aktiva studentförbundet 1931–1939. Appelbergs politiska profil medförde enligt Göran Stjernschantz inte en direkt ideologisk styrning av förlagets verksamhet. Tvärtom medverkade Appelberg till att hans liberala motståndare Nils Meinander 1940 valdes in i förlagets styrelse. Elmer Diktonius hade en annan uppfattning om den finlandssvenska elitens förmåga att styra det offentliga samtalet. De "finlandssvenska mörkmännen" bildade enligt honom "en liten men penningstark klick" som i kraft av

en monopoliserad tidningsmarknad gjorde det mycket svårt för "demokratiska krafter" att hävda sig mot deras makt.²²⁸

En av svartgardisterna, E.R. Gummerus, utgav 1930 på Söderströms boken *Fascismen och det moderna Italien* som illustrerar den vacklande hållning som många länge intog till fascismen. Gummerus var inte okritisk till Mussolinis Italien, men föreställde sig i likhet med många andra att parlamentarismens kris i Europa skulle utmynna i en vidräkning mellan kommunism och fascism och att den senare var den mindre faran. Med växlande entusiasm ställde sig svartgardisterna följaktligen bakom Mussolini, Franco och Hitler. I dessa tider av väntan på en kommande uppgörelse förhöll man sig både på höger- och vänsterkanten kritiskt till en intelligentia och författarkår som drog sig tillbaka från striden, och talet om "elfenbenstornet" som en bild för den intellektuelles tillbakadragenhet spred sig i den europeiska och amerikanska kulturdebatten. Tiderna var sådana att ingen kunde tillåta sig att ställa sig på sidan om.²²⁹ I Finland gjorde sig Örnulf Tigerstedt till språkrör för kravet på befolkningens totalmobilisering, också med kulturens hjälp. Först kom striden, sedan skulle det nog bli tid också för poesin, visionerade han i ett brev till Bertel Gripenberg i början på 1930-talet.²³⁰

Enligt Tomi Mertanen förefaller Göran Stenius ha varit besvärad av de upprepade kontakterna från tyskt håll, samtidigt som han brevväxlade med Fred J. Domes in på 1950-talet och fungerade som förmedlare mellan Tyskland och det finlandssvenska litterära fältet före kriget. Bland annat planerades genom Stenius en antologi med finlandssvensk litteratur för den tyska marknaden, med bidrag av honom själv och vildmarksförfattaren Ludwig Munsterhjelm.²³¹ I *Den femte akten* anklagade han inte Dichterhaus-arrangemanget för avsiktlig propaganda: "[Ä]nnu torde ingen ha återvänt från Travemünde som nazistisk konvertit. Det är inte heller dr. Domes eller någon annans mening." I stället var avsikten med den "kuriösa författarvillan" att förvärva "icke agenter för N.S.D.A.P., utan vänner av tysk kultur".²³² Andra var från början

mera kritiska till den propagandistiska sidan av författarhusets verksamhet, såsom Suomen Kirjailijaliittos första gäst Lauri Viljanen, och den danska föreningen som avstod från att skicka gäster till Travemünde.²³³

Stenius reseskildring *Den femte akten* är i likhet med E.R. Gummerus bok om den italienska fascismen sympatiserande eller åtminstone förstående, men inte utan reservationer. Framställningen är visserligen mindre reserverad än Paavolainens *Som gäst i tredje riket*, men också mindre entusiastisk än Collianders skildring från 1934 och motsvarade knappast de förväntningar som man från tyskt håll ställde på de nordiska gästerna. Stenius tog bland annat avstånd från rasläran. Han förstod att de yngre tyska kolleger som han presenterades för hade en programmatisk

E.R. Gummerus *Fascismen och det moderna Italien* (1930) och Olavi Paavolainens *Kolmannen valtakunnan vieruana* (*Som gäst i tredje riket*) från 1936 är både skeptiska och entusiastiska inför det moderna i den italienska fascismen och den tyska nationalsocialismen.

uppgift ”att en gång förverkliga det Tredje Rikets kulturdrömmar” och underströk att den litteratur de producerade helt klart var modern tendenspoesi av medioker litterär kvalitet: ”Tredje Riket måste ha fram en egen, självständig författargeneration, som skall resa portalen till den av Hitler proklamerade nationalsocialistiska konstepoken.”²³⁴

Vid den här tidpunkten, då i synnerhet Pentti Haanpää och Erkki Vala, som hörde till den socialistiska författarföreningen Kiila, ett antal gånger angreps av censuren i Finland, var det inte sällan författarna själva som definierade det litterära manövringsutrymmet. I *Suomalainen Suomi* 1933 menade Mika Waltari att man skulle vara försiktig med att översätta den osedliga, intellektuellt giftiga och uppviglande anglosaxiska, svenska och franska litteraturen. Vad gäller den officiella censurpolitiken visade affären kring Erkki Vala 1935–1936 att nedsättande uttalanden om kyrkan, armén och fosterlandet inte gick ostraffade i den finska offentligheten.²³⁵

Så höga gick ändå inte stridens vågor att författarna skulle ha gett avkall på artighetskulturen i det svenska Finland. Man umgicks hövligt över de ideologiska gränslinjerna, dels på grund av att kretsarna var små, dels för att man värnade om ett gemensamt kulturellt rum utanför politiken. Till och med så politiskt oförenliga personer som Elmer Diktonius och Örnulf Tigerstedt brevväxlade kamratligt och visade uppskattning för motpartens konstnärliga prestationer, låt vara att styrelsemedlemmen Diktonius inledde sitt brev till styrelsemedlemmen Tigerstedt 1936 med ”Ärade fascist och antimodernist!”²³⁶ Jarl Hemmer, som också hörde till styrelsen, hade tillbringat sommaren innan hos Tigerstedt i Hangö och berättar i ett brev till förläggaren Tor Bonnier hur det kunde gå till: ”[Tigerstedt] visade sig vara en frenetisk lappoman och nazze, sysselsatt med ett otal agitatoriska artiklar. Varje morgon tassade jag ned från min kammare i övre våningen och snöt mig ljudligt i hans över huvudgården upphängda hakkorsfana, varvid han vaknade och dagens fäktning började.”²³⁷

Resorna till Tyskland bekostades av författareföreningen och författarhuset i Travemünde stod för uppehållet. Från 1937 övergick tyskarna till att kontakta gäster genom personliga inbjudningar i stället för att som tidigare gå genom författarföreningarna. Orsaken var deras missnöje med tidigare val av i synnerhet svenska gäster, men också den frispråkiga Olavi Paavolainen. Trots det hade Finlands svenska författareförening våren 1937 valt att skicka Lorenz von Numers (som anmält sitt intresse redan 1936), eftersom man tydligen ännu var omedveten om det nya förfarandet. Diktarhuset gick med på valet, men von Numers ändrade åsikt och avböjde. Det gjorde också Colliander och Stenius som hade övervägt att tillbringa en kortare tid i huset. Avslagen kan ha berott på debatten i Finland kring Paavolainens bok, varefter författarhusets gäster ännu mindre än tidigare kunde undgå den nationalsocialistiska stämpeln. Trots det övervägde von Numers och Olof Enckell att resa ännu 1938, men de valde ändå att avstå. Den enda gästen från Finland det året var Unto Seppänen, och i Sverige hade tyska Stockholmslegationen värvat Albin Widén. Den sista gästen från Finland var Reino Palmroth (Hirviseppä) sommaren 1939.²³⁸

KULTURPOLITIK OCH LITTERATURMARKNAD

De finländska författarnas ställningstaganden i 1930-talets ideologiska och geopolitiska kamp hade också en kulturpolitisk och författarfacklig dimension. Under 1920-talet hade man inom ramen för Nationernas förbund tagit ett viktigt steg mot en internationell organisering av "de intellektuella arbetarna" genom den i Genève 1922 inrättade kommissionen för internationellt intellektuellt samarbete (Commission internationale de coopération intellectuelle). Den politiska situationen i Europa försvårade emellertid kommissionens arbete från början. Tyskarna och italienarna blev alltmer övertygade om att den liberala internationalismen gynnade västmakterna och de grundade därför på 1930-talet sina egna internationella organisationer för filmmakare, kompositörer och

författare. Målsättningen var att på kulturens område förbereda den nya världsordning som skulle ersätta den fransk-brittiska hegemonin som etablerats efter Versaillesfreden 1919.²³⁹

Av särskild betydelse i det här sammanhanget är den nya fascistiska ordningens löften om ökat statligt stöd för kulturproduktion som ett skydd mot marknadsliberalism och kulturlivets proletarisering. Dessa förhoppningar banade också i Finland väg för allianser mellan kulturidkare och förespråkare för den starka staten, i synnerhet som de tysk-italienska initiativen dessutom särskilt uppmärksammade de europeiska småstaternas förutsättningar att klara sig i den internationella konkurrensen. Det här var ett led i deras försvar av den "nationella kulturen", som paradoxalt nog skedde inom ramen för ett livligt gränsöverskridande kulturellt samarbete. I linje med de fascistiska idealen om ett slags internationaliserad korporativism var i synnerhet Italien föregångare på den intellektuella copyrightens område. Till exempel musikindustrins alltjämt verkande International Federation of the Phonographic Industry daterar sig till ett initiativ från Rom 1933. Den tysk-italienska alliansen stärkte likaså sitt grepp på den 1926 grundade internationella föreningen för författare och kompositörer (Confédération internationale des sociétés d'auteurs et compositeurs), men valde snart att grunda en ny europeisk copyrightorganisation (Vereinigung der europäischen Urheberrechtsgesellschaften) med säte i Berlin, för att motverka internationalisering och befästa nationalitetsprincipens betydelse för det europeiska kulturlivets organisering.²⁴⁰

I de tyska bokhandlarna kunde man vid den här tiden råka på översättningar av ett flertal finländska författare. En del av dem hade mobiliserats av den tyska kulturpropagandan som effektivt vädjade till nationalromantiska känslor. Minnet av våren 1918 – när tyskarna tågade in i Helsingfors – fick V.A. Koskenniemi, det vita Finlands poet, att se och prisa en ödesgemenskap mellan Tyskland och Finland. Maila Talvio, vars historiska romantrilogi *Östersjöns dotter* var en bästsäljare i Tyskland på 1930-talet, var särskilt aktiv på Nordische Gesellschafts nordiska dagar i Lübeck, där hon

1936 bjöd på en "finsk landsbygdsmåltid" som serverades bland andra Alfred Rosenberg. Örnulf Tigerstedt, som hade etablerat sig i Tyskland genom att publicera sig i tyska tidskrifter och föreläsa om Finland, var sedan mitten av 1930-talet i kontakt med "Union Nationaler Schriftsteller" och skrev på hösten 1939 en dikt ("Det raka svärdet") som tillägnades och skickades personligen till Hermann Göring.²⁴¹

Kirjailijaliittos vice ordförande Arvi Kivimaa och Örnulf Tigerstedt – som vid denna tidpunkt inte längre satt i författareföreningens styrelse – undertecknade tillsammans med författare från flera europeiska länder i mars 1942 det konstituerande dokumentet för Europäische Schriftsteller-Vereinigung, som grundats året innan i Weimar. De finlandssvenska författarna var brett representerade bland de finländska medlemmarna i det nazityska författarförbundet. Föreningen Svenska Tysklandsvänner i Finland nämner i ett infoblad från december 1942 att trettio finska och tolv finlandssvenska författare hade anslutit sig till förbundet. "I förhållande till folkmängden, bortåt 400.000, är den finlandssvenska gruppen för närvarande den utan jämförelse största inom den europeiska författarföreningen. Utöver Ö. Tigerstedt höra hit i detta nu Olof Enckell (ordf. i Finlands Svenska Författarförening), Jarl Hemmer, Bertel Gripenberg, Harald Hornborg, Hjalmar Dahl, Tito Colliander, Jarl Gallén, Göran Stenius, J. Ch. Fabritius, E.R. Gummerus och Lorenz von Numers. Ytterligare nya medlemmar ha anmälts."²⁴² Örnulf Tigerstedt skriver i ett brev från 1942 att han var övertygad om att kulturens alla delområden i det nya Europa under Tysklands ledning skulle vara organiserade i sådana korporationer som man nu genom det europeiska författarförbundet höll på att bygga upp.²⁴³

Ordförande i förbundet var den tyske författaren Hans Carossa, läkaren från Bayern och Rilkes vän som under kriget valde den "inre emigrationen" och försökte inta en apolitisk position. I syfte att framställa den tyska kulturen som partipolitiskt obunden hade det tyska propagandaministeriet uttryckligen som målsättning att

välja opolitiska men lojala personer till kulturella ledarpositioner; Carossa hörde inte till det nazistiska partiet och hade också 1933 avböjt inval i nazisternas preussiska författarakademi 1933. Att Koskenniemi, Kirjailijaliittos ordförande 1941–1946, avancerade till andra vice ordförandeposten i nazisternas europeiska författarförbund, var delvis en följd av litterär stormaktspolitik och en italiensk-tysk kulturkamp.²⁴⁴ En italiensk fascistisk humanism som stödde sig på det grekisk-romerska arvet hade länge stöd också i Tyskland, vid sidan av de mera urgermanska nordiska idealen. Men när kampen trappades upp försökte deltagarna på förbundets möten vinna stöd för den ena eller den andra riktningen. Valet av Koskenniemi förbereddes av förbundets italienska sekreterare Giovanni Papini som egentligen hade Spanien eller Frankrike i tankarna när han föreslog att ledningen skulle breddas genom att tillsätta en andra vice ordförande. Men tyskarna, som motsatte sig ett latinskt block, såg till att det blev finnen Koskenniemi i stället.²⁴⁵

De författare som deltog i det europeiska författarförbundets verksamhet var inte alla fascister eller nationalsocialister. Många av dem deltog halvt officiellt och vicepresidenten Papini var själv kritisk till rasideologin och den tyska dominansen i föreningen.²⁴⁶ Efter kriget blev det naturligtvis viktigt, för den som kunde, att påminna om sin motvilja mot det tyska författarförbundet. När Hagar Olsson i en debatt 1945 efterlyste självprövning och uppgörelser replikerade författareföreningens vice ordförande Paul Nyberg att han själv ”trots ivriga uppmaningar vägrat att ansluta sig till det ’europeiska författarförbundet’, eller vad det nu heter”.²⁴⁷ P.O. Barck som under kriget gjorde en insats i den liberala fredsoppositionen sökte efteråt förklaringar till det litterära stödet för nazismen i författarnas benägenhet till överdriven estetisering. När allting reducerades till en fråga om ”stil”, ansåg Barck, ställdes de moraliska problemen i skuggan, både när det gällde nordiska kolleger som Knut Hamsun i Norge och Harry Blomberg i Sverige samt finlandssvenska författare som Bertel Gripenberg och Örnulf

Tigerstedt. Det är, menade han, ”även detta som ger förklaringen till att den estetiske drömmaren kan utvecklas till nazist utan att observera huru fruktansvärt det minutiöst disciplinerande och med brutal terror upprätthållna samhället svär mot hans egen innersta upplevelse av primära livsvärden”.²⁴⁸

Man kunde också lyfta fram mera jordnära aspekter på de litterära kontakterna till Tredje riket. Med tanke på de finländska författarnas resultatlösa ansträngningar för att förbättra sin ekonomiska situation under 1920- och 1930-talen får man anta att praktiska och materiella synpunkter var en viktig bidragande faktor till deras stöd för det tyska initiativet att omorganisera det europeiska litterära fältet. Under fortsättningskriget hade till exempel Tito Colliander en inkomst från en tysk pressagentur i Lübeck som förmedlade hans noveller och artiklar.²⁴⁹ Det nämnda informationsbladet som distribuerades av föreningen Svenska Tysklandsvänner i Finland i slutet av 1942 fäste uppmärksamhet vid att det i Tyskland rådde ”ett stort intresse för finlandssvensk litteratur”, att man hade startat en bokserie med översättningar av finländska författare avsedd för tyska soldater i Finland och att den tyska bokmarknaden vida överträffade den finländska.²⁵⁰ Den tyska bokhandeln var den mest betydande utländska marknaden för många finländska och nordiska författare. Bland de finlandssvenska författarna sålde till exempel Sally Salminens *Katrina*, som utkom på tyska 1937, i en upplaga på 40 000 exemplar medan Jarl Hemmers *Die Morgengabe* trycktes i 15 000 exemplar.²⁵¹ Hemmer var författareföreningens vice ordförande 1936 då Hans Ruin var ordförande. Ruins kritiska analys av Tredje rikets idévärld i essäsamlingen *Gycklare och apostlar* fick i sin tur ett kyligt bemötande när den utkom i Wien 1937. ”Narren und Aposteln” fick inte ingå tyska bokkataloger och de exemplar som nådde den tyska bokhandeln beslagtogs slutligen av myndigheterna.²⁵²

För *Hufvudstadsbladets* läsare presenterade Tigerstedt det europeiska författarförbundet som en opolitisk sammanslutning med uppgift att främja den internationella litterära diskussionen. Därför

var Europäische Schriftsteller-Vereinigung också speciellt viktig för "de små litteraturerna", menade Tigerstedt, eftersom författarna genom förbundet kom i åtnjutande av resebidrag och fick sina böcker översatta. Som exempel på aktuella översättningar nämner Tigerstedt sina egna böcker och verk av Harald Hornborg, Tito Colliander och Bertel Gripenberg.²⁵³ Till förbundets målsättningar hörde att omdefiniera den "europeiska litteraturen" bland annat genom att lyfta fram sådant som stod utanför världslitteraturens fransk-universalistiska kanon, i synnerhet den nationella och nationalistiska litteraturen i den europeiska periferin.²⁵⁴ Om nu tyskarna med sitt nya förbund och sin kampanj för en ny europeisk litteratur såg ut att vilja ställa denna litteratur i centrum kan man förstå att det utövade en viss dragningskraft på finländska författare som i årtionden kämpat för uppmärksamhet och spridning också utanför landets gränser.

KRIGSTID

Hur påverkades författareföreningens verksamhet av kriget utöver det politiserade samarbetet med Tyskland? Som en indirekt följd av krigsåren kom språkstriden som länge försvårat samarbetet mellan Finlands författarföreningar att ställas i skuggan till förmån för intern försoning inför yttre tryck. Redan i slutet av 1930-talet såg man tecken på en försoning i språkkampen. Förhandlingarna mellan Hitler och Chamberlain om Tjeckoslovakien fanns i bakgrunden när författareföreningen på restaurang Royal den 24 september 1938 gav en festmiddag för tre nya hedersmedlemmar, 60-åringarna Emil Zilliacus och Bertel Gripenberg samt F.E. Sillanpää som fyllde 50. Styrelsemedlemmen Hans Ruin gav samma år sin tolkning av tidsläget i det litterära resereportaget *Väl mött, Europa!*. På argentinska statens bekostnad hade Ruin tillsammans med ett trettiotal andra författare rest över Atlanten med S/S Florida till PEN-klubbarnas fjortonde internationella kongress i Buenos Aires. Trots påminnelser om författarnas ansvar under

kongressen och "diktarnas genljud i världen" var stämningen enligt Ruin övervägande militant: "Hat, misstroende, lögnaktighet, lust att såra och förolämpa. Fredsduvan vi sände ut kom icke tillbaka med ett friskt olivblad i sin näbb. Författarna lovade stort, men höllo föga, de hade stora munnar, men trånga hjärtan. Arken, som landade i Sydamerika och som skulle rädda kulturen, kom med frakt av explosiva ämnen från gamla världen."²⁵⁵

Också det nordiska samarbetet stannade upp under kriget. Det var meningen att Helsingfors skulle stå värd för ett nordiskt författarrådsmöte i slutet av 1939. När detta på grund av kriget inte var möjligt och mötet flyttades till Oslo,²⁵⁶ sände de nordiska kollegerna följande telegram till Helsingfors i februari 1940: "Det nordiske Författerråd samlet til møte i Oslo sender sin hilsen til kameratene i Finnland som nå kjemper for selve grunnlaget for vårt arbeide."²⁵⁷ Svenska författare som Vilhelm Moberg, Eyvind Johnson och Harry Martinson visade personligen sin solidaritet genom att avstå från honoraren för de finska upplagorna av sina nya verk.²⁵⁸

I ett föredrag i Stockholm vintern 1940–1941 meddelade författareföreningens ordförande Olof Enckell att få medlemmar av författareföreningen eller Kirjailijaliitto hade omkommit i kriget. Många av dem hade på grund av ålder inte inkallats i militärtjänst utan i stället deltagit i krigspropaganda, i tidningar, radio och i tjänst vid statens informationsverk.²⁵⁹ Förutom att författarna fick ta emot nya uppgifter och författareföreningens internationella kontakter avbröts, påverkades föreningens arbete på andra sätt under de första krigsåren. Man fick till exempel ställa in en planerad utställning av "inlandssvensk litteratur" och en radioafton för reservister. Hösten 1939 tecknade föreningen 40 000 mk på statens försvarslån och följande vinter ordnade man en uppläsning på varuhuset Stockmann till förmån för invalidier. Bland publiken vid den litterära matinén noterar *Svenska Pressen* en klart större manlig närvaro än tidigare: "Om man får döma av de uppläsningstillfällen som tidigare försiggått i vår vintriga

huvudstad, så har den maskulina världen inte i allmänhet känt sig delaktig av det kulturella liv som bl. a. en sådan litterär matiné är ett uttryck för. I år var det annorlunda. Litteraturen hade blivit ett värde också för män, och bland damhattarna och lockarna såg man rikligt med kala hjässor och unga manliga luggar.”²⁶⁰ Finlands allians med Tyskland syntes under våren och sommaren 1941 i det litterära livet i Helsingfors och Finland, som då besöktes av tyska så kallade *Blut und Boden*-författare och anhängare av den ”nordiska tanken” som odlades i den nationalsocialistiska propagandan.²⁶¹

Erfarenheterna från kriget påverkade också författareföreningen och kulturlivet på ett strukturellt plan. I synnerhet bland akademierna hägrade emigration som ett alternativ till den ekonomiska och politiska osäkerheten i Finland. Författareföreningens ordförande Hans Ruin hörde till dem som efter kriget sökte sig till Sverige, delvis på grund av att utvecklingen inom hans akademiska område, filosofin, i Finland gick i en riktning som passade honom sämre än den nya miljön i Lund. Före flytten noterade han i december 1944 till sin stora besvikelse, då ännu som föreningens ordförande, att den finlandssvenska litteraturen höll på att fjärmas från den svenska. Ett exempel var att Ruin hört sig för om den svenska författarföreningen tänkte uppvakta vid Jarl Hemmers grav (han dog den 6 december 1944) och fått som svar att man inte brukade uppvakta vid utländska författares gravar. ”Finlands svenska litteratur utländsk litteratur!”, antecknar han i dagboken. ”Så litet känner en svensk i Sverige nationell samhörighet med svensktalande utanför det egna landets gränser.”²⁶²

Det var ett stort bakslag för författareföreningen att den finlandssvenska litteraturen blev styvmoderligt behandlad i Sverige. Under hela mellankrigstiden hade föreningen, som grundats uttryckligen för att odla de nordiska kontakterna, kämpat emot just detta. Den dystra stämningen efter kriget förvärrades därför av att det sedan tidigare snäva rummet som den finlandssvenska litteraturen verkade i minskade ytterligare när den inte lika naturligt

som tidigare betraktades som en del av den svenska litteraturen. Samtidigt var den finlandssvenska litteraturen inte heller längre en lika självklar del av "Finlands litteratur" som tidigare. När en del av föreningens medlemmar dessutom närmade sig den socialistiska författarföreningen Kiila var slutresultatet att fältet reducerades från tre olika håll samtidigt.

Ruin var inte den enda som sökte sig västerut efter kriget. Det gjorde också den inflytelserika kritikern och journalisten Bengt Holmqvist och litteraturhistorikern E.N. Tigerstedt. Materiella faktorer var säkert en viktig orsak till utvandringen. Professorernas löner i Finland hade sjunkit till en tredjedel jämfört med situationen 1914. I Sverige, där till exempel neurofysiologen och sedermera Nobelpristagaren Ragnar Granit etablerat sig redan tidigare, var de ekonomiska villkoren avsevärt bättre. Göran Schildt påpekade att han "med ett minimum av ansträngning" tjänade dubbelt så mycket som kulturskribent i Sverige jämfört med att vara professor i Finland.²⁶³

Bokförsäljningen upplevde i och för sig ingen lågkonjunktur under kriget, tvärtom bedömde förläggarna redan vid krigsutbrottet att man kunde se fram emot en rik bokskörd. De oroliga tiderna sporrade läsintresset och den inhemska bokhandeln stimulerades när införseln av utländsk skönlitteratur försvårades av licensbestämmelser. Resultatet var å ena sidan litterär isolering, å andra sidan högkonjunktur inom den inhemska bokproduktionen som i början av kriget dominerades av ett snabbt växande utbud och efterfrågan på krigsskildringar av brokig kvalitet, tills denna litteratur på hösten 1940 ställdes under myndigheternas skärpta kontroll.²⁶⁴ Det är svårt att bedöma i vilken grad bokhandelns boom under krigsåren underlättade författarnas materiella situation. Elmer Diktonius var i varje fall skeptisk och menade att det på den här punkten inte hade skett någon förbättring sedan 1920-talet. Dessutom hade staten under de rådande undantagsförhållandena "stuckit sin hand också i de ringa stipendie- och övriga fonder, som står författarna till buds".²⁶⁵ Författareföreningens egna

stipendiefonder förlorade kraftigt i värde under krigsåren, vilket påverkade föreningens kapacitet att understödja medlemmarna ännu under de första fredsåren.²⁶⁶

Under fortsättningskriget 1941–1944 uppstod en ny tysk kundkrets på Akademiska bokhandeln i Helsingfors, för vilken man inrättade en särskild Fennica-avdelning med böcker publicerade på tyska om Finland.²⁶⁷ Särskilt djupt förefaller den tyska bokpropagandan eller censurering av icke-tyskvänlig litteratur inte ha sträckt sig under kriget. I januari 1945 kunde P.O. Barck konstatera att uttalat antinazistisk litteratur hade fått stå helt i fred på stadsbibliotekets hyllor i Helsingfors, till och med en i det neutrala Sverige förbjuden bok som Hermann Rauschnings *Samtal med Hitler*, som 1940 översattes till svenska. Senare såg man sig visserligen på biblioteket tvungen att lägga den åt sidan och låna den under disken åt pålitliga kunder. Att den antinazistiska litteraturen i viss mån sipprade igenom censuren, också till bokhandlarna, tolkade Barck som ett tecken på ”att vår demokrati i alla fall andades med ena lungan”.²⁶⁸ Den efterkrigstida censuren i kraft av vapenstilleståndsfördraget med Sovjet sträckte sig däremot – vid sidan av revisionen av Rysslandsbilden i skolböckerna – även till biblioteken, bokhandlarna och bokförlagen som rensades på böcker som ansågs ha ett antisovjetiskt eller fascistiskt innehåll. Drygt tio dagar efter att de allierades kontrollkommission (i praktiken under sovjetisk egid) i oktober 1944 under Andrej Zjdanovs ledning inrättat sig i hotell Torni i Helsingfors, gick finska utrikesministeriet ut med en order om att bokhandlarna och biblioteken skulle avlägsna all litteratur som äventyrade Sovjetunionens intressen. I Akademiska bokhandeln packade man ned den ”farliga” litteraturen i 22 lådor som ställdes undan för tio år. Biblioteken avskrev över tusen titlar. Dessa böcker, på svenska till exempel Svenska Tysklandsvänners skriftserie, stuvades undan i bibliotekens så kallade giftskåp. Det rörde sig totalt om närmare 1 800 titlar och över 30 000 böcker.²⁶⁹

Solveig von Schoultz lyfter i sina memoarer fram författarföreningens sociala betydelse under krigsåren: ”Det fanns ett slags

En hälsning till Jarl Hemmers

grav.

Ljus var sången
men med mörker under:
Rostid, lärktid, snart förgången
vit extas i gryningstider!

Mörkret svällde,
sväller, skymmer, men förgör ej.
Lärksång trotsar nattens välde.
Ros av Jeriko, du dör ej!

Varm och ljus och oförstörbar
lever sången i det frusna
mörkret över Hadesängar,

klingar bortom döden hörbar
med en makt i spända strängar,
som får mörkret självt att ljusna.

Karl Asplund.

Den svenska författarkollegan Karl Asplunds dikt till Jarl Hemmers begravning. Dikten finns inklistrad i Diktarhusets gästbok.

sammanhang mellan författarna under de här krigsåren och strax efter dem, vi ville råkas, känna varandra på pulsen, utbyta åsikter eller helt enkelt fira livets återkomst.” Föreningen blev ”ett slags hem som öppnade dörrarna, också för extra möten, ett ställe inte bara för fackfrågor utan för umgänge. Man ville också festa och klä upp sig, jag minns ett glansfullt årsmöte i Kämps stora sal bland guldinramade speglar. Kämp! Man behöver bara nämna ordet för att väcka nostalgiska känslor hos alla dem som vet vad det innebär. Många konstnärer satt där längs hela dagarna, också när de inte hade råd, det var svårt att slita sig från de kära sofforna.”²⁷⁰ Om föreningen på så sätt garanterade en viss kontinuitet under de svåra krigsåren hade kriget däremot en dramatisk inverkan på föreningens styrelse. Av dem som suttit i styrelsen på 1930-talet hade Hans Ruin emigrerat och Örnulf Tigerstedt flytt till Sverige. Också Kerstin Söderholm lämnade Finland och begick sedermera självmord i Småland 1943, medan Jarl Hemmer följande år tog sitt liv i Diktarhemmet.

Författareföreningen återupptog med nya krafter sin verksamhet under storstilade förhållanden med en jubileumsfest på Restaurang Royal i mars 1945. Då passade man också på att fira 25-årsjubileum, vilket inte hade varit möjligt året innan. *Nya Pressen* rapporterar:

En ytlig överblick av församlingen kunde möjligen ha förlett en oinvigd till slutsatsen, att Finlands svenska författare är en mycket burgen och borgerlig kår ... så många välskurna smokingar och eleganta damtoaletter syntes i vimlet. Men det bör genast påpekas att de flesta platinarävarna tillhörde ”ständigt passiva” medlemmar och att även den antiborgerliga oppositionen var rikt representerad med bl.a. Atos Wirtanen, Tito Colliander och Gunnar Björling i stor form. [...] Författare blir vanliga människor vid stora kollationer också i det hänseendet att inte ett förnuftigt ord blir sagt, det bara äts och köps lotter och konverseras och hälsas och presenteras. Stryker man diskret förbi den kända essayisten och den distingerade romanförfatta-

ren kan det hända man för höra repliker som ”Vad får du betala för din kessu?” och författarinnor råkar ideligen in på det icke ovanliga konversationsämnet rumstemperatur i Helsingfors.²⁷¹

III.

I VÄLFÄRDSSAMHÄLLET – FÖRFATTARYRKETS PROFESSIONALISERING

Först när de grå miljonerna återvänt hem från sitt helvete av blod och järn kan vi vänta den dikt som ger oss bilden av kriget och dess konsekvenser inom människan själv. Men om freden vet vi ingenting så länge kampen går vidare. Vilken den andliga miljön då blir beror av många faktorer och det är onödigt att leka kloka gubben i Lovisa.

P.O. Barck, *Hufvudstadsbladet* 10 februari 1945

Litterär återhämtning i efterkrigstid

SPRÅKFÖRSONING OCH KULTURFÖRVALTNING

UNDER 1930-TALET hade de svenskspråkiga författarna i Finland upplevt att de inte längre hade en självskriven plats i Finlands litteratur. Ledande kritiker som Hagar Olsson och Elmer Diktonius ansåg att marginaliseringen var till skada för hela landets litteratur. "Vår tvåsträngiga lyra är ett dyrbart instrument, fulltonigare än de flesta", framhåller Diktonius i *Arbetsbladets*. "Men somliga saknar kanske vilja att anamma den musiken".¹

Situationen förändrades i viss mån efter andra världskriget. Om det under 1930-talets språkstrider hade funnits en tendens att utesluta de svenskspråkiga författarna från den "nationella litteraturen" i Finland präglades efterkrigstiden av en större vilja att bereda rum för den svenskspråkiga kulturen. För författareföreningen kom det att innebära närmare samarbete

med Kirjailijaliitto, vilket snart skulle ge resultat i det författarfackliga arbetet.² Föreningens medlemmar kunde också glädja sig åt det faktum att bokproduktionen i Finland på båda språken upplevde en högkonjunktur efter kriget. Trots pappersbrist och hårda tider trycktes böcker som aldrig tidigare. Lëshungern var stor efter kriget, förlagen rentav annonserade efter debutanter, men kritikerna fäste uppmärksamhet vid den ojämna kvaliteten. I synnerhet var man på sin vakt mot utländska bestsellers. Förläggarna tyckte att kritiken var överdriven, men som Lorenz von Numers konstaterade: ”de är affärsmän, och i den mån någon av dem också är en kulturpersonlighet får man tacka Gud”. Det handlade som alltid i dessa diskussioner om hur publiken skulle lockas att konsumera ”rätt” slags litteratur. Vad som stod på spel var rätten att definiera en sådan litteratur. *Svenska Pressens* J.O. Tallqvist, föreningens ordförande 1956–1961, var tydlig på den här punkten: ”hur ska vi få en bättre litteratur och hur ska vi få allmänheten att läsa denna bättre litteratur”. Författare, förläggare och recensenter hade en gemensam uppgift att ”höja och förbättra publiksmaken”.³

I språkfrågan var litteraturhistorikern Kai Laitinen, som 1959 blivit invald i Kirjailijaliittos styrelse, en viktig person när det gällde att bryta språkbarriären mellan författarna. I hans *Suomen kirjallisuus 1917–1967 (Finlands moderna litteratur)* var den svensk-språkiga litteraturen en självklar del av Finlands litteraturhistoria. ”Förnämt akademipris till finsk-svensk brobyggare” rubricerade *Hufvudstadsbladet* när Laitinen vid författareföreningens årsfest 1968 tilldelades Svenska Akademiens pris.⁴ För sin långvariga insats på det här området belönades Laitinen även med hedersmedlemskap i författareföreningen 1974, och 1982 i Svenska litteratursällskapet i Finland. År 1969 konstaterade Mårten Ringbom i sina avslutande framtidsperspektiv i författareföreningens 50-årsskrift: ”Likaså öppnar det allt intensivare samarbetet mellan finsk- och svenskspråkiga författare möjligheter till ökad kommunikation över språkgränsen.”⁵

Närmandet mellan finskt och svenskt ledde småningom till spekulationer om i vilken utsträckning den finlandssvenska litteraturen höll på att integreras i den finska. Frågan ställdes bland annat av Sven Willner 1979 i en litteraturhistorisk översikt över de föregående årtiondenas utveckling.⁶ Litteraturen följde här den allmänna demografiska utvecklingen i Finland, där den svensk-språkiga befolkningens andel av hela befolkningen minskade samtidigt som tvåspråkigheten ökade i synnerhet i Helsingfors.

Författareföreningen och Kirjailijaliitto samarbetade till exempel när det gällde att uppvakta utländska gäster, som oftast var antingen sovjetiska eller nordiska. Det här samarbetet inleddes omedelbart efter kriget när man i januari 1945 tog emot de sovjetiska författarna Leonid Leonov och Vladimir Kemenov, ordförande för organisationen VOKS som bildats 1925 för att främja de sovjetiska författarnas och andra kulturarbetares utländska relationer. Kemenov avslutade sitt tal i Helsingfors med en uppmaning att på kulturens område och med kulturens medel slutföra kampen mot fascismen, samtidigt som "marskalk Stalin nu går mot Berlin för att tillintetgöra det fascistiska rovdjurets sista näste".⁷

Samarbetet mellan den finska och svenska föreningen underlättades när författareföreningen år 1963 blev underhyresgäst hos Kirjailijaliitto på Runebergsgatan 32 i Tölö i Helsingfors. Närheten var till fördel för föreningarnas gemensamma förhandlingar med statsmakten, Rundradion och förläggarna.⁸ Den praktiskt och ideellt betingade samarbetsviljan över språkgränsen låg bakom grundandet av det tvåspråkiga "Förbundet för litterärt arbete – Kirjallisen Työn Liitto", som leddes av Mårten Ringbom inom ramen för Kirjailijaliittos och författareföreningens verksamhet och hade som målsättning att koordinera de splittrande tendenserna på fältet mellan finskt och svenskt, skönlitterära och fackförfattare, dramatiker och kritiker. Fem år senare förenades de svensk- och finskspråkiga författarna i Helsingfors i den tvåspråkiga föreningen Helsingin Kirjailijat – Helsingfors Författare. Eila Pennanen valdes till ordförande och från Finlands svenska författareförening deltog

bland annat Robert Alftan (vice ordförande), Johan Mickwitz, Mauritz Nylund och Johan Bargum som sedermera verkade som föreningens ordförande 1970–1971.⁹

Bargum var också 1972–1974 ordförande för Författarcentrum, som både författareföreningen och Suomen Kirjailijaliitto var med om att grunda 1972. ”Författarcentrum kommer att vara viktigt för kontakterna över språkgränsen”, hävdade Mårten Ringbom på föreningens allmänna möte i januari 1972 där det planerade centret diskuterades. ”Går det att trygga Författarcentrums arbete i de svenskspråkiga bygderna”, frågade Gösta Ågren under mötet, vilket är en påminnelse om att det i synen på de tvåspråkiga lösningarna i författareföreningen och i det svenska Finland alltid funnits olika och också motstridiga röster. Mötet ställde sig ändå positivt till Författarcentrum som grundades samma år och idag heter Läscentrum.¹⁰

På det statliga planet inleddes arbetet för språkförsoning redan under fortsättningskriget av en språkfredskommitté som verkade 1941–44.¹¹ En av de två svenskspråkiga representanterna i kommittén var J.O. Söderhjelm, författareföreningens skattnästare på 1930-talet och en central aktör inom det finländska näringslivet. Söderhjelm tjänade sedermera som justitieminister i sex olika regeringar och ansvarade för den juridiska expertisen vid de avgörande förhandlingarna om finsk-sovjetiska relationer 1940, 1944 och 1948.¹²

Önskan att närma finskt och svenskt ingick i strävandena att efter krigen motverka splittrande tendenser mellan olika grupper i det finländska samhället. Under 1920- och 1930-talen dominerade högerns och extremhögerns program för nationell konsolidering efter inbördeskriget. När vänstern tog över efter 1944 tog också mittenpartier som Svenska Folkpartiet ett steg vänsterut. Av större betydelse än det språkliga närmandet för det författarfackliga arbetets utveckling i skuggan av samhällspolitiken, var de stora nationalekonomiska satsningarna under efterkrigstiden. Mellankrigstidens New Deal i USA och klasskompromisserna

i Norden förebådade statens aktivare roll när det gällde att garantera befolkningens ekonomiska och sociala välfärd efter andra världskriget. De materiella resurserna fördelades på ett expanderande fält för intressebevakning som omfattade även kulturproduktionen. I Finland engagerade sig representanter för konst och litteratur i planerings- och kommittéarbete inom ramen för statens åtta olika konstkommissioner. Författareföreningen utvecklades egentligen först under den här perioden till den fackförening som en del av föreningens grundare hade i tankarna redan 1919. Att professionaliseringen utvecklades långsamt berodde i synnerhet på Finlands politiska och ekonomiska bräcklighet under föreningens första årtionden. När Finland 1949 övertog redigeringsansvaret för *Nordisk Forfatter-Tidende*, de nordiska föreningsarnas gemensamma organ, hänvisade man också till den romantiska författarrollen: "Men vi vet ju också att författarna i egenskap av typiska individualister drar sig för att framträda i gemensamma fackliga angelägenheter."¹³

Att författarna möjligen också drog sig för att befatta sig med ekonomi drabbade i sin tur författareföreningens finanser. I början av 1950-talet upptäckte dåvarande sekreteraren Carl Fredrik Sandelin att någonting inte stämde, särskilt gällande förmedlingen av radiohonoraren till författare i Finland och Norden. Efter en grundlig revision visade det sig att skattnästaren, en tjänsteman vid Nordiska Föreningsbanken, under en period på fem år hade använt ett belopp på närmare 3 miljoner mark för egna syften. Skattnästaren hade dessutom under flera år (1952–1955) försummat att lyfta statsbidrag avsedda för föreningen, vilket enligt den extra revision som gjordes i frågan betydde att "Författareföreningen med rund hand skänkt staten över 1 miljon mark". Tjänstemannen erkände fifflet och förband sig att ersätta skadan, men det var pinsamt för styrelsen att en förskingring av den storleken överhuvudtaget varit möjlig. Man resonerade att det måste ha gått till såhär: "De genom år fortgående förskingringarna har möjliggjorts genom att föreningen litat på styrelsen, styrelsen litat på revisorerna,

revisorerna litat på skattnästaren, skattnästaren på sin egen tur – och kanske också på den myt om de blåögda författarnas godtrogenhet och låt-gå mentalitet, som man knappast helt kan frikänna styrelsen från att ha gett näring åt.” Händelsen utlöste av förstäliga skäl en grundlig sanering av föreningens ekonomi för att få ordning på hushållningen.¹⁴

KAN MAN LEVA PÅ ATT SKRIVA?

Efter kriget återupptog de nordiska författarna de gemensamma författarrättsliga strävandena som även de finländska författarna deltagit i under 1920- och 1930-talen. Under rubriken ”Inför en ny epok” inleder Fredrik Ström det enda numret i 1945-års årgång av *Nordisk Forfatter-Tidende* med att peka på de nordiska författarnas behov av varandra. Mycket hade lagts åt sidan under kriget. Ström som var ordförande i Sveriges författarförening väntade sig en ny epok med nya frågor. ”Vid sidan om den eviga vakthållningen kring frihetens eldar och de andliga värdena har författarna att värna om sin egen nakna existens, sina möjligheter att få verka genom ordet, att få sitt arbete uppskattat efter dess betydelse i samhällslivet, att få sin ålderdom tryggad.”¹⁵ Det fackliga arbetet återupptogs snabbt och effektivt på det första nordiska författarrådsmötet i Stockholm, i september 1945. Ett gemensamt pressmeddelande redogjorde för mötets centrala målsättningar att försäkra författarna ersättning för biblioteks- och annan form av utlåning, att se till att regeringarna vidtog nödvändiga justeringar av upphovsrätten, att få till stånd en gemensam nordisk modell för förlagskontrakt och att uppnå avtal med radion, teatern och filmproducenter.¹⁶ I de här frågorna som blev återkommande under en lång tid framöver var samarbetet med de nordiska systerföreningarna livsviktigt. Det insåg bland annat Ragnar Ekelund, som var ordförande 1945–1953. ”Det är klart att vår författarförening spelade en stor roll när det gällde att slå upp fönstren”, minns Solveig von Schoultz, som beskriver Ekelund som en ”skenbart lite tafatt person

Foto utanför Diktarhemmet, daterat Kristi himmelfärdsdag 30.5.1957 med tre ordförande från perioden efter kriget. Övre raden fr. v. dåvarande sekr. C.F. Sandelin (ordf. 1961–1972), Arvid Ekelund, dåvarande ordf. J.O. Tallqvist (ordf. 1956–1961) och Singa Sandelin. Sittande fr.v. Rolf Lagerborg, Helena Lagerborg, Eva Olsoni och Ragnar Ekelund (ordf. 1945–1953).

som läste upp orden från en papperslapp när han var tvungen att hålla tal men han hade ett skarpt öga och kunde vara dräpande sarkastisk”. Ekelund försummade aldrig tillfällen att bjuda in nordiska gäster. En av dessa var den norska poeten Halldis Moren Vesaas som var författareföreningens gäst under några veckor efter kriget.¹⁷

För den som försökte livnära sig på sitt skrivande hade säkrare existensvillkor länge tett sig som en önskedröm. Önskningarna kom småningom att om inte förverkligas så åtminstone att te sig som mindre utopiska under de gynnsamma ekonomiska konjunkturerna efter kriget. Den ekonomiska tillväxten garanterade den relativa stabiliteten efter kriget, liksom också Finlands relationer till och fördelaktiga handelsavtal med Sovjetunionen under Urho Kekkonens ledning. Fördraget om vänskap, samarbete och ömsesidigt bistånd med det östra grannlandet hade 1948 avlägsnat det omedelbara hotet för sovjetisk ockupation. Denna stabilitet var en förutsättning för det sysselsättande keynesianska programmet förverkligande, vilket i sin tur lade den materiella grunden för utvidgade stödsystem för konst och litteratur. I Sverige hade man ett visst försprång. Medan Finlands svenska författareförening såg sina stipendiemedel stadigt sjunka efter 1937 och blev tvungen att inställa firandet av sitt 25-års jubileum på grund av bombardemangen i Helsingfors våren 1944, meddelar Sveriges författarförening följande om sin verksamhet under krigsåren: ”Egendomligt nog har författareföreningens starkaste och utan tvivel mest betydelsefulla utveckling inträffat under de år, då nedrivningen och förödelsen intensivt hotat alla bestående värden av såväl kulturell som materiell art inte minst i Norden.”¹⁸

Den ekonomiska boomen efter kriget ledde till att BNP per capita mer än fördubblades i Finland mellan 1947 och 1967. Handeln gynnades av den så kallade clearinghandeln med Sovjetunionen och i början av 1960-talet också det europeiska frihandelsavtalet (EFTA). Tillväxten fördelades därtill jämnare i hela västvärlden än både tidigare och senare tack vare en socialpolitik vars ledande

namn var Pekka Kuusi i Finland och Gunnar Myrdal i Sverige.¹⁹ I en situation då såväl andra världskrigets som kalla krigets skugga sporrade till en ekonomisk politik som siktade mot inhemska investeringar, industrisatsningar, bostadsproduktion med mera, var förutsättningarna att idka nationell kultur- och litteraturpolitik på längre sikt gynnsammare än under den föregående perioden.

Vid den här tiden gick den finlandssvenska litteraturen mot sin "tredje storhetstid". Uttrycket härstammar från Thomas Henriks situationsbedömning vid mitten av 1960-talet.²⁰ Om en "tredje storhetstid" efter Runeberg och 1920-talsmodernismen var en träffande karakterisering av läget eller inte är förstås en tolkningsfråga. Samtidigt som Hagar Olsson i *Nya Pressen* inledde sin efterkrigstida kritik med frågan "Är kulturen död i vårt land?" (8.11.1945) debuterade bland andra Tove Jansson, Marianne Alopaeus, Oscar Parland och Henrik Tikkanen. Deras generation skulle i sina böcker behandla det moderna Finland som på en mycket kort tid övergick från ett fattigt agrarland till ett relativt urbant samhälle som dominerades av serviceyrken och en jämförelsevis välutbildad befolkning. Industrialiseringen – och följaktligen också arbetarlitteraturen – blev en kort parentes i Finland.

Om författarnas möjligheter att tjäna på sitt skrivande inte nämnvärt förändrats under första hälften av 1900-talet, ledde utvecklingen efter andra världskriget till vissa förbättringar i de materiella villkoren. Författareföreningen hade tillsammans med Kirjailijaliitto en nyckelposition när det gällde att bygga upp statliga stöd- och stipendiesystem, som i långa loppet minskade beroendet av privat finansiering och förläggare. Kontrasten mellan tiden före och efter statliga konst- och litteraturstöd var enorm. År 1986 kunde Marianne Backlén i en essä om Sally Salminens New York och 1930-tal konstatera att förläggaren Thure Svedlins förmanande ord 1936 – om hur svårt det var att leva som en författare "i våra små förhållanden" – var nyttig läsning för finländska författare ett halvt århundrade senare som var "rent av bortskämda med

stipendier och understöd”. Backléns egen vistelse i New York föregående år hade till exempel möjliggjorts av ett statligt konstnärstipendium.²¹

Författareföreningens ekonomi 1960 vilade till ungefär lika stor del på statliga och privata medel, medan statsbidragens andel var något högre 1970 (13 000 mk i statsbidrag, 9 000 mk genom donationer), och avsevärt högre 1980 då statsbidraget ökat till 50 000 mk och de privata donationerna uppgick till 28 000 mk.²² Förhållandet mellan offentlig och privat finansiering förändrades på nytt under 1980-talet, när föreningens ekonomi omstrukturerades genom aktieplaceringar. Utvecklingen återspeglar de stora linjerna i finländsk kulturpolitik, som i den kulturhistoriska forskningen schematiskt indelats i en nationell period, fram till 1960-talet, följd av en välfärdsstatlig kulturpolitik och slutligen en marknadsekonomiskt orienterad period från 1990-talet.²³ Överlag var stödet till litteraturen anspråkslöst ända fram till 1960-talet och det överskuggades av stödet till bild-, scen- och tonkonsten.

Övergången från de något osystematiska arrangemangen under den ”nationella perioden” – då beslut om stöd och författarpensioner fattades från fall till fall och tilldelades författare som Juhani Aho, Arvid Järnefelt och Teuvo Pakkala²⁴ – skedde stegvis över två årtionden, i stort sett mellan lagen om Finlands Akademi 1947 och 1967 års lag om konstfrämjande som ersatte det äldre systemet med statliga konstkommissioner från 1918. Principiellt implicerade övergången en ny syn på kulturpolitikens uppgifter som inte längre byggde på folkbildning och inte heller på marknadslogik som senare. Det handlade om en kombination av dels ideal om demokratisering, befolkningens aktivering och kulturens betydelse för samhällsutvecklingen, dels i viss mån motsatta ideal om konstens och litteraturens möjligheter att utvecklas på egna villkor. De understöddes av det faktum att författarna och konstutövarna själva i stor utsträckning definierade principerna för hur resurser som tillkom kulturfältet skulle fördelas. Statens kulturpolitiska kommittébetänkande från 1965 där Carl Fredrik

Sandelin representerade författareföreningen var en milstolpe i den här utvecklingen. Betänkandet garanterade litteraturen och konsten, genom sina organisationer och representanter, en mycket hög grad av autonomi när det gällde att fastställa regler och normer för den egna verksamheten.²⁵

En direkt konsekvens av kulturlivets byråkratisering var att planeringen och fördelningen av de nya statliga medlen tog en allt större del av styrelsemedlemmarnas tid i anspråk. Två årtionden tidigare hade föreningens årsberättelse (1946) uppgett att "Föreningens representant i statens litterära expertnämnd har varit Olof Enckell och i Delegationen för den svenska litteraturens främjande Paul Nyberg"²⁶. År 1966 lydde motsvarande passage:

Föreningens företrädare i olika kommittéer och nämnder under verksamhetsåret har varit följande: Delegationen för den svenska litteraturens främjande – Åke Gulin; Statens litteraturnämnd för biblioteksstipendier åt författare och översättare – Mårten Ringbom med C. F. Sandelin som personlig suppleant; statens konstkommitté – C. F. Sandelin; kommittén för Helsingfors stads konst- och litteraturstipendier – N.B. Stormbom med Karin Allardt Ekelund som personlig suppleant. I statens upphovsrättsliga expertnämnd har föreningen och Suomen Kirjailijaliitto gemensamt företrätt av advokat Christian Reims med C. F. Sandelin som personlig suppleant, medan Oscar Parland på bägge föreningarnas förslag varit medlem i statens s.k. pornografinämnd.

Föreningen har under året varit ansluten till följande organisationer: Arbetarnas bildningsförbunds svenska sekretariat, Finlands Svenska radioförbund, Folkets bildningsförbund, Förbundet Pohjola-Norden, Forum Artis och Svenska upplysningsbyrån i Helsingfors.²⁷

Under perioden mellan 1940- och 1970-talen, de så kallade *trente glorieuses* i den europeiska välfärdsstatens historia,²⁸ deltog för-

fattareföreningen således i strävandena att trygga också "kulturarbetarnas" sociala och ekonomiska välfärd. Centrala aktörer inom föreningen som P.O. Barck, ordförande 1953–55, satt i statens expertnämnd för litteratur under två perioder när de nya bidragssystemen planerades (1946–47 och 1952–58). Carl Fredrik Sandelin tog över efter honom.

LITTERATUR OCH POLITIK

Det författarfackliga arbetet på svenska i Finland påverkades inte bara av språkförsoning och makroekonomiskt nytänkande. Såväl det intellektuella manövreringsutrymmet som det kulturella organisationsfältet justerades ständigt på grund av geopolitiska och säkerhetspolitiska konjunkturer och i takt med den finska samhällsutvecklingen efter kriget. I kraft av 25% av rösterna i riksdagsvalet 1945 var det yttervänstern som satte agendan under den omedelbara efterkrigstiden. Krigsansvarighetsprocesserna som inleddes vid den här tiden drabbade också de författare som aktivast propagerat för samarbete med Nazitysklands kulturliv. Främst bland dem på svenskt håll var Örnulf Tigerstedt som suttit i föreningens styrelse under nästan hela 1930-talet och efter kriget beviljades politisk asyl i Sverige, trots att en kampanj fördes mot honom i den svenska pressen. Utöver sin roll som språkrör för tyskarnas kulturpropaganda arbetade Tigerstedt under kriget för den finska underrättelsetjänsten. Hans böcker om det sovjetiska spionaget, *Statpolisen slår till* (1942) och *Hemliga stämplingar* (1944), fanns på bokhandlarnas och bibliotekens listor över förbjuden litteratur efter kriget.²⁹

Den turbulenta inrikespolitiken i Finland rörde sig efter kriget i en triangel mellan agrarer, folk- och socialdemokrater. Det var inte de senare utan Agrarförbundet (sedermera Centerpartiet) som efter de så kallade "farans år" (perioden 1944–48) kom att definiera inrikespolitiken i Sovjetunionens skugga, med Urho Kekkonen som inledde sin första period som president 1956. Kekkone

Sovjetstödda linje befästes kring 1958 då också Paasikivisamfundet bildades med Jan-Magnus Jansson bland initiativtagarna. Under de två första åren efter fredsslutet såg den sovjetiska kontrollkommissionen i hotell Torni i Helsingfors och den inhemska yttervänsstern till att kultur- och vetenskapsproduktionen efter krigen utvecklades i en mindre anti-sovjetisk riktning. I det finsk-sovjetiska säkerhetspolitiska avtalet om "vänskap, samarbete och bistånd", som undertecknades i april 1948, sades det att Finland skulle hålla sig utanför stormakternas intressekonflikter. Den polarisering som den något senare (1961) uppförda Berlinmuren symboliserade gjorde Finland och Helsingfors till ett globalt centrum i öst/väst-dialogen, också på litteraturens och kulturlivets område. Den finska utrikespolitiken kallades "finlandisering" om man ville understryka dess karaktär av småstatsopportunist och undfallenhet, eller "den finska paradoxen" om man som Urho Kekkonen ville betona nödvändigheten av att genom eftergifter österut köpa sig manövreringsutrymme västerut.

De politiska konfliktlinjerna höll på att spränga Kirjailijaliitto under "franska åren". Från vänsterhåll var man angelägen om att krigstida "kollaboratörer" som V.A. Koskeniemi, förbundets ordförande, inte gavs möjlighet att klänga sig fast vid kulturpolitiska maktpositioner. För högern personifierades den pro-sovjetiska politiska riktningen inom Kirjailijaliitto av Hella Wuolijoki, som i egenskap av Rundradions generaldirektör övervakade det finländska mediefältet mellan 1945 och 1949. En annan central gestalt var den vänsterlitterära föreningen Kiilas Raoul Palmgren som stod i direkt förbindelse med folkfrontsregeringen och vars tidning *Vapaa Sana* – där också författareföreningens medlemmar medverkade – under några år var särskilt tongivande. Palmgrens plötsliga maktposition inom litteraturfältet backades upp av hans position som sekreterare i en statlig kommitté som 1945 tillsattes för att utreda bokbranschens tillstånd och missförhållanden. Folkdemokraten Yrjö Räisänen (känd under pseudonymen Sasu Punanen) var ordförande i kommittén som i sitt betänkande lyfte

fram författareföreningens och Kirjailijaliittos svaga förhandlingsposition gentemot förlagen. Mellan dessa poler sökte och fann man inom Kirjailijaliitto slutligen en kompromiss, men inte utan att förbundet under en tid splittrades i fyra rivaliserande fraktioner, med Ryhmä 13 (Grupp 13) och en liten grupp ”kulturliberaler” som Olavi Paavolainen och Lauri Viljanen mellan högern och vänstern. Kiila gick till och med ut med ett pressuttalande den 13 oktober 1945 om att Kirjailijaliitto hade splittrats. Situationen inom förbundet var mycket polariserad ända tills kontrollkommissionen lämnade hotell Torni när fredsavtalet slöts på hösten 1947 och DFFF (Demokratiska förbundet för Finlands folk) upplevde en valnedgång följande år.³⁰

Inom det litterära området var det framför allt föreningen Kiila som signalerade tyngdpunktsförskjutningen på fältet, också bland medlemmarna i Finlands svenska författareförening. Kiilas medlemsantal mångdubblades efter krigsslutet och föreningen fick ny auktoritet och självförtroende på kulturfältet.³¹ Kiila och oppositionsgruppen inom Kirjailijaliitto, Ryhmä 13, krävde V.A. Koskenniemis avgång från ordförandeposten i Kirjailijaliitto, och hösten 1945 rekommenderade *Arbetarbladet* att författareföreningen skulle säga upp samarbetet med Kirjailijaliitto, som enligt tidningen nu skulle gå en nationellt och internationellt isolerad framtid till mötes. Under det möte där Kirjailijaliitto behandlade detta hade Olavi Paavolainen framfört hälsningar från Sverige och Norge att det nordiska samarbetet äventyrades om man höll fast vid den överdrivna högerriktningen.³² Ett exempel på de politiska meningsskiljaktigheterna var att en intrig ledde till att enbart finska vänsterförfattare deltog i ett nordiskt författarmöte i Saltsjöbaden i Stockholm i november 1946. Norrmannen Arnulf Øverland väckte stort uppseende vid detta möte när han i sitt avslutningstal i stället för att läsa upp dikter gav en geopolitisk lägesbedömning, där han hävdade att det nordiska kultursamarbetet äventyrades av att Finland i den aktuella situationen enligt honom tappat kontrollen över sin utrikespolitik. Atos Wirtanen, medlem i författareföreningen

och chefredaktör för *Arbetsbladet*, mobiliserade då 25 nordiska kolleger till en protest mot vad pressen beskrev som ett tanklöst yttrande av Øverland i en delikat situation.³³

Som så ofta i Finland vid den här tiden fördes inrikespolitiska debatter med utländska referenser också i kulturfrågor. Det sovjetiska kortet hade en uppenbar betydelse, men också det nordiska kortet användes flitigt. På det ovannämnda författarmötet i Stockholm mobiliserades den nordiska opinionen således på två olika sätt, mot vad som uppfattades som "kollaboratörernas" fortsatta dominans efter kriget och från det motsatta hållet mot den Sovjetstyrda vänsterns frammarsch. Den norska författarföreningens 50-årsjubileum användes vid samma tid som ett inrikespolitiskt slagträ i uppgörelserna kring Kirjailijaliitto när Olavi Paavolainen på föreningens möte på hösten 1945 förmedlade hälsningar från den norska föreningen och antydde

Atos Wirtanen och Gunnar Björling 1938. Wirtanen blev 1947 chefredaktör för *Folktidningen Ny Tid* och var en av förmedlarna till den finskspråkiga vänsterintelligentian och deras samlingspunkt, författarorganisationen Kiila.

att det finska förbundets representanter inte var välkomna att delta i det norska jubileet förrän man hade rensat styrelsen på kollaboratörer.³⁴

Oppositionen inom Kirjailijaliitto övervägde olika lösningar på konflikten, också möjligheten att grunda en ny tvåspråkig finländsk författarförening diskuterades. I slutändan lyckades den litterära vänstern trots allt inte bryta högerens dominans. Kirjailijaliitto kom ut ur krisen med en styrelse där den yttersta vänstern saknade representanter efter att också Jarno Pennanen åsidosatts hösten 1947.³⁵ I jämförelse med dessa hetsiga och politiska kamper i Kirjailijaliitto mellan 1944 och 1947 var de politiska uppgörelserna kring Finlands svenska författareförening mindre framträdande åtminstone i offentligheten. Också styrelsen var ideologiskt mera heterogen efter 1947 i jämförelse med den finska systerföreningen.

Den svenskspråkiga intellektuella vänstern fick ett nytt organ i *Folktidningen* som började utkomma i slutet av 1944 och bytte namn till *Folktidningen Ny Tid* 1947, då med Atos Wirtanen som chefredaktör. Wirtanen, som också var suppleant i författareföreningens styrelse, kom till *Ny Tid* från *Arbetarbladet*, efter att han 1946 bytte riksdagsgrupp från socialdemokraterna till folkdemokraterna. Den ideologiska omorienteringen i Finland försköt också en del av det litterära fältet geografiskt till det icke-borgerliga Helsingfors på andra sidan Långa bron. *Ny Tid* hade sitt kontor på Kotkagatan i Alphyddan där också Eva Wichman arbetade. Hon hade lämnat "Fin-Helsingfors" och beskriver i *Där vi går* (1949) förhållandena i arbetarkvarteren efter kriget.³⁶ Wirtanen och Sven Grönvall förmedlade kontakterna till den finskspråkiga intellektuella vänstern och föreningen Kiila, som stod för en obunden vänsterradikalism och pacifism. Enligt den tidigare nämnda Raoul Palmgren, ledande marxistisk intellektuell och medlem av fredsoppositionen, mobiliserade Kiila författare från båda språkgrupperna kring en ny optimism som bröt med en tidigare generations tvivel, pessimism och livströtthet. Litteraturens, konstens och vetenskapens uppgift

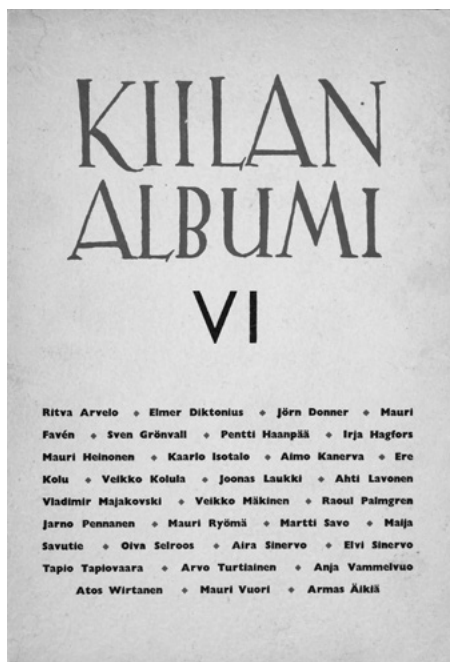
Folktidningen Ny Tid grundades 1944 som svenskspråkigt språkrör för Demokratiska förbundet för Finlands folk (DFFF). Redaktionen 1950: fr. v. maskinskrivaren Margareta Romberg, redaktionssekreteraren Allan Asplund och Eva Wichman, som arbetade på redaktionen som skribent och korrekturläsare.

blev att komplettera det sociala och ekonomiska framskridandet – ”ty kulturmänniskan lever inte av bröd allenast” – som en organisk del av det samhälleliga återuppbyggnadsarbetet. När Eva Wichman 1951 anslöt sig till Finlands kommunistiska parti fick hon också en ny yrkesidentitet: ”henkinen työntekijä” (”andlig arbetare”) stod det i medlemsboken.³⁷

Atos Wirtanen och *Ny Tid* var också viktiga för Jörn Donner, som vid samma tid började skriva i *Ny Tid*. Sommaren 1951 blev han indragen i en debatt kring tidskriften *Arena*, redan före den utkommit med sitt första nummer. Med unga liberaler och vänsterintellektuella som utgivare hade *Arena* genom Donner gått ut med en förhandsanmälan i pressen. Östra Nylands chefredaktör G.G. Neovius satte igång debatten när han i en ledare menade att det var ”mörkmän i farten” som ville skapa ett nytt forum för kommunister. Under den livliga polemiken togs den planerade

tidskriften i försvar också av unga liberaler som Bo Carpelan och Carl Fredrik Sandelin.³⁸

Ur författareföreningens led anslöt sig vid den här tiden ett betydande antal finlandssvenska författare till Kiila. Atos Wirtanen agerade förmedlare när Kiila ordnade ett välkomstmöte på restaurang Espilä i Helsingfors i november 1948, vilket resulterade i att ett tiotal finlandssvenska författare anslöt sig till föreningen. Thomas Warburton utnämndes till utomstående finlandssvensk representant i Kiilas styrelse. Enligt Matti Rinne, som skrivit Kiilas historia, blev kontakterna flyktiga för en del av de anslutna finlandssvenska författarna, medan Aili Nordgren, Oscar Parland, Eva Wichman och Jörn Donner var mera engagerade. Wichman och Nordgren blev invalda i styrelsen 1950. Den unge Donner valdes två år senare till vice ordförande och 1957 till ordförande. Elmer Diktonius och Hagar Olsson valdes till hedersmedlemmar.³⁹

Flera finlandssvenska författare anslöt sig i slutet av 1940-talet till författarorganisationen Kiila. En del av dem deltog med bidrag till *Kiilan albumi* VI (1954).

Efter krigsåren publicerade sig flera av dessa författare i vänsterintelligentians tidningar *40-luku*, *Vapaa sana* och *Folktidningen Ny Tid*, också sådana som inte var socialister. Till de centrala liberala opinionsbildarna på det litteraturpolitiska fältet vid den här tiden hörde P.O. Barck, som under sommaren 1944 varit fångslad på grund av sin aktivitet inom fredsoppositionen och för publikationen *Selvät sanat*, som han redigerat tillsammans med Atos Wirtanen, Nils Meinander och Ralf Parland. Barck blev invald i Samfundet Finland-Sovjetunionen, som grundades efter vapenstillståndet i september 1944 och på det institutionella planet spelade en viktig roll i efterkrigstidens kulturpolitik. Redan i slutet av år 1945 hade samfundet 170 000 medlemmar och avdelningar runtom i landet. Samfundets svenska sekreterare Aili Nordgren var medlem av författareföreningen, liksom Atos Wirtanen som var huvudredaktör för samfundets svenskspråkiga publikation *Kontakt*. Eva Wichman var redaktionssekreterare 1950.⁴⁰

Personer som i likhet med Barck hade tillhört den fredsopposition som under och efter kriget förenade svenskspråkiga liberaler och en del av vänsterintelligentian åtnjöt naturligtvis stor legitimitet efter 1944. Ungefär samtidigt med Barck frigavs också Raoul Palmgren, som varit politisk fånge tillsammans med ett tiotal andra medlemmar av Kiila under fortsättningskriget. Palmgren kastade sig in i diskussionen om återhämtningens ideologiska riktlinjer med ett brett uppmärksammat förslag som återknöt till den nationella väckelsens demokratiska potential. Av särskild betydelse i just det här sammanhanget är att Palmgren, som framställde sitt förslag som en återgång till den snellmanska tanken på nationellt framåt-skridande rensad på vad vänstern uppfattade som post-snellmansk högeravridning, efterlyste gränsöverskridande samarbete mellan klasser och partier.⁴¹ Kiila och Palmgrens tidning *Vapaa sana* stod följaktligen öppna för bidrag av liberaler.

Den finlandssvenska entusiasmen för det palmgrenska programmet under de omedelbara efterkrigsåren, som beroende på iakttagaren betecknats som antingen "farans år" eller den

”nya riktningen”, bör ses mot denna bakgrund. Atos Wirtanen var som folkdemokrat och chefredaktör för *Folktidningen Ny Tid* nyckelpersonen i den svenskspråkiga vänsterintelligentian. Till fredsoppositionen hörde också Anna Bondestam, författareföreningens sekreterare 1939–1945. I egenskap av kvinnlig författare med arbetarklassbakgrund från Österbotten var Bondestam ett slags outsider i trippel mening inom styrelsen. Inom ramen för Helsingfors svenska arbetarförenings verksamhet deltog hon i 1930-talets antifascistiska kulturrörelse. Utanförskapet som hon på olika sätt tematiserade i sina romaner, i synnerhet hennes erfarenheter bland kontorsproletariatet i huvudstaden (*Fröken Elna Johansson*, 1939) eller arbetarliv i Jakobstad (*Lågt i tak*, 1943), gällde också hennes egen ställning i Helsingfors författarkretsar. Hon var filosofie magister och hade studerat historia vid Helsingfors universitet, men var varken borgerlig, liberal eller modernist. Till och med när hon var föreningens sekreterare upplevde hon att kollegerna betraktade henne som en ”andra klassens författare”.⁴²

Författareföreningens verksamhet påverkades naturligtvis av de nya vindarna efter kriget. I memoarboken *Mina oroliga år* sammanfattar P.O. Barck den sökande stämningen i återhämtningens Finland:

De krafter som frigjordes efter vapenstilleståndet hade ett framträdande inslag av författare och intellektuella. Man mötte dem i Samfundet Finland-Sovjetunionen, där de spelade en mycket aktiv roll, man mötte dem i en brokig publicistik och i den litterära månadstidskriften ”40-luku” (40-tal), som bars upp av en grupp som kallade sig Kiila (Kilen). Här kom en socialistisk kultursyn och de radikala traditionerna i finskt kulturliv till uttryck, ofta i programmatisk form. Under krigsåren var de brännbara ämnena omsorgsfullt utrensade ur debatten. Nu var fördämningarna sprängda och det nya läget gjorde det nödvändigt att räkna med de radikala strömningarna på olika områden som ofrånkomliga inslag i utvecklingen.⁴³

För *Hufvudstadsbladet* och Amos Anderson, författareföreningens hedersmedlem sedan 1945, fungerade Barck som en förbindelselänk till vänsterintelligentian efter kriget. En händelse som författareföreningens storslagna uppvaktning av Diktonius på hans 50-årsdag 1946 kunde enligt Olof Enckell ses som "en vänsterdemonstration i det efter krigsslutet kuvade borgerliga Finland och storkapitalistens [Amos Andersons] närvaro tedde sig sensationell."⁴⁴

Samtidigt intog författarna på 1940-talet en ambivalent position i den politiska debatten. En "riktig författare" skriver för evigheten "eller åtminstone för eftervärlden", står ovanför dagspolitiken och "det simpla spelet om makten i samhället". Så beskriver Thomas Warburton allmänhetens syn på det litterära engagemanget i tidskriften 1947. *Litteratur – Konst – Politik*. Men även om det fanns en tendens att stämpla författarna som välmenande, blåögda idealister med bristande känsla för livets realiteter, stod de vid mitten av 1900-talet knappast utanför det vardagliga livet. Tvärtom var de var i högsta grad beroende av alldeles vanliga arbeten som upptog huvuddelen av deras tid. I en sådan situation hade det väl, enligt Warburton, varit konstigt om de "vägrade att befatta sig med den ständigt pågående intressekampen mellan grupper, klasser eller nationer." Dessutom krävde den aktuella situationen uttryckligen att författarna tog ställning:

För de flesta människor bör det vid detta laget stå klart, att världen de närmaste åren liksom de senaste ytterst kommer att styras genom aktivt våld eller hot om våld. Också fredliga åtgärder, också uppbyggnad och återuppbyggnad, också överenskommelser och avtal måste fås till stånd mot bakgrunden av detta faktum.

Det konstnärliga skapandet är inte undantaget härifrån. Antingen en författare ignorerar politiska hänsyn och skeenden, erkänner dem, trotsar dem eller överdriver deras roll, handlar han idag i relation till våldet eller hotet om våld.⁴⁵

Samtidigt upplevde litteraturen ett uppsving efter kriget. Kulturklimatet var enligt Bo Carpelan sällsynt livligt då man försökte ta igen det som man gått miste om 1939–44: ”Jag kommer ihåg när jag jobbade i Akademiska bokhandeln och fick bevittna julruschen 1944. Det var otroligt! Folk formligen slet böckerna ur händerna på försäljarna. Böckerna från Sverige staplades upp och försvann på nolltid. Folk hade ingenting annat att köpa – det fanns ju ingenting i butikerna utom böcker; stora tjocka böcker tryckta på tjockt brunt papper och limmade ryggar som sa ’pang’ när man öppnade dem...” Marknadsföringen var okomplicerad och Carpelan nämner som exempel Gunnar Björling som försökte sälja sina böcker direkt till folk eller skänkte friexemplar till potentiella köpare.⁴⁶

Författareföreningens verksamhet påverkades av återhämtningen efter kriget, tydligast när man arrangerade en insamling till förmån för de evakuerade från den av Sovjetunionen 1944 annekterade Porkala udd, i själva verket en stor del av den västnyländska skärgården med 6 000 invånare. Det var en bråkdel i jämförelse med

Författaruppläsning i Borgå Folkhögskola på 1940-talet. Fr. v. V.V. Järner, Helene af Enehjelm, Björn Landström, Karin Allardt Ekelund, Rolf Lagerborg, fru Schulman och Göran Schildt.

befolkningsförflyttningen från Karelen, men inflyttarna behövde icke desto mindre omplaceras i första hand i Helsingforsregionen. Författareföreningens insamlingar skedde i damkommitténs regi i form av en litterär matiné på Stockmanns restaurang i december 1944, med tal och uppläsningar av J.O. Tallqvist, Margit Niininen, Victor Hoving, Ester-Margaret von Frenckell, Karin Mandelstam, Ralf Parland, Ole Torvalds, Lorenz von Numers med flera. Vinsten på 40 000 mk överläts till Porkalaförbundet. Ytterligare 6 000 mk insamlades följande månad under ett motsvarande evenemang i Borgå.⁴⁷ Porkala som hade arrenderats på femtio år som flottbas till Sovjetunionen återbördades tidigare än väntat, redan 1956, när området inte längre ansågs vara nödvändigt för Leningrads försvar.

Materiella villkor och nya stödformer

Med få undantag var det statliga bidraget till författarnas uppehälle anspråkslöst före 1960-talets slut. Trots att bara en minoritet av författareföreningens medlemmar också senare kunde leva på sina författarskap, förbättrades författarnas ekonomiska utsikter betydligt när ett nytt system med så kallade bibliotekersättningsstipendier kom igång i mitten av 1960-talet. När välfärdssamhällets socialpolitik utsträcktes till litteraturfältet började författarskap som yrke snarare än bisyssla framstå som åtminstone en teoretisk möjlighet. Att ett växande antal författare dessutom genom statliga stipendiesystem kunde leva på sitt författarskap i perioder mellan ett och fem år hade en särskild betydelse för finlandssvenska författare, vars möjligheter att leva på marknadens villkor var sämre än för både sverigesvenska och finska författare. Det ansåg i varje fall Sven Willner när han 1979 såg tillbaka på den senaste utvecklingen: "Med eller utan stipendiernas hjälp har en rad finlandssvenska författare kunnat leva som nästan fria författare, utan egentligt brödyrke i bakgrunden, delvis dock med hjälp av de inkomster som medarbetarskap i andra medier har givit".⁴⁸

KULTURPOLITIK OCH BOKMARKNAD

Den efterkrigstida utvecklingen var övervägande fördelaktig för författande och bokutgivning. Stödet från statsmakten möjliggjorde en professionalisering av författaryrket och en utvidgad autonomi som innebar att litteraturen i högre grad än tidigare (och senare) kunde utvecklas i enlighet med principer som fastställdes av författarna själva. En del förmåner som var särskilt viktiga för bokmarknaden, och följaktligen också för författarna, återtogs emellertid redan på 1960-talet. Till exempel utsträcktes omsättningsskatten 1964 till böcker, som varit skattefria sedan 1951. Före det, efter att omsättningsskatt introducerats i Finland 1941, var den 15 procent på böcker. Varje gång oms-frågan togs upp till behandling av statsledningen mobiliserade den författarföreningarna till kampanjer, skrivelser i tidningar och kontakter med beslutsfattare. Protesterna mot boks-katten förenade bokbranschen i sin helhet och förde också den finska och svenska föreningen närmare varandra. Den 15–20 procents sänkning i bokpriser som kampanjerna kring 1951 resulterade i fick önskad effekt i form av en accelererande bokförsäljning i början av 1950-talet.⁴⁹

Oms-friheten var på 1950-talet en betydande indirekt stödform för litteraturen. Förslaget om dess slopande i början av 1960-talet väckte protester från såväl författarnas som förlagens och bokhandelns sida. Det konkurrensbefrämjande förslaget gällde inte bara skattefriheten utan också de fasta försäljningspriserna på böckerna. Kirjailijaliittos Tuomas Anhava reagerade då mot att den skattefrihet som det tryckta ordet delvis åtnjöt också enligt de nya förslagen gällde tidningar och tidskrifter men inte böcker. Carl Fredrik Sandelin, som var ordförande för författareföreningen, tyckte att man i Finland först skulle vänta och se vilken effekt reformen fick i Sverige.⁵⁰

Bokmarknadens avreglering diskuterades under flera år efter att man i Finland 1964 i princip frångått fasta priser. Bokbranschen lyckades till en början förhandla om reglerade bokpriser

som var i kraft under ytterligare några år. Författareföreningen följde noggrant med debatten om de fria bokprisernas möjliga konsekvenser. I en artikel i augusti 1968 i *Hufvudstadsbladet* hänvisade J.O. Tallqvist till en utredning om bokkonsumtionen i Sverige, initierad av utbildningsminister Olof Palme. Palme hade påpekat att bokinköp styrdes av ekonomi och sociala normer och traditioner knutna till social bakgrund, att höga bokpriser var en orsak till att litteraturspridningen inte ökade, att det behövdes mera kunskap om läs- och bokvanor och om hur samhället bäst gynnade spridningen av kvalitetslitteratur.⁵¹ Förlags- och författarföreningarna i Finland lyckades bromsa avregleringen fram till 1971 då priserna frigjordes, men bara delvis eftersom de fasta priserna ersattes av riktp priser.⁵² Samtidigt upphörde bokhandelns monopol på bokförsäljning. Trots att staten på olika sätt hjälpte till att stödja den ekonomiskt olönsamma litteraturen besannades en del farhågor bland yrkesfolket om ”kulturlivets amerikanisering”, bokhandelns kedjefiering och kommersialisering. I viss mån kom kedjorna att ta över bokmarknaden och försäljningen av andra produkter än böcker i bokhandlarna ökade. Å andra sidan var den smala litteraturens överlevnad en viktig målsättning för kulturpolitiken.⁵³

Bland relaterade innovationer som togs upp till diskussion på författareföreningens möten kan nämnas ”bokklubbifieringen”. På 1970-talet spred sig bokklubbarna i Finland och i början av 1980-talet kunde arton klubbar räkna med över en halv miljon medlemmar. Som Kai Häggman konstaterat blev dessa en viktig födkrok för de finska förlagen under denna tidsperiod, men författarna uppfattade ofta bokklubbarna som distributionskanaler som spred och marknadsförde bara de populära och lättillgängliga böckerna.⁵⁴

Föreningens möjligheter att driva fackliga frågor förbättrades avsevärt under årtiondena efter krigsslutet. Det nordiska normalkontraktet, som i fortsättningen utgjorde grunden för avtal mellan författare och förläggare, genomdrevs såsom framgått redan 1947.

Därmed upphörde vad Mårten Ringbom i författareföreningens 50-årshistorik beskriver som "förläggarnas gyllene tid".⁵⁵ Normalkontraktet innebar framför allt att royaltyprincipen erkändes av förläggarna. I Finland och Sverige var royaltyn 16 2/3 % av bokhandelspriset före skatt. Förläggaren ålades att redovisa för upplaga och försäljning, och man gjorde sig av med en så kallad livegenskapsklausul som i tidigare avtal bundit författaren vid ett bestämt förlag. Författaren skulle få en del av ersättningen i förskott utan återbetalningsskyldighet och en förlagsavtalsnämnd tillsattes för att medla i eventuella tvister. Föreningens årsberättelse 1947 uppger att de villkor som kontraktet erbjöd författarna "kan betraktas som moraliskt och ekonomiskt tillfredsställande".⁵⁶

J.O. Söderhjelm stod för den juridiska kunskap som det författarfackliga arbetet förutsatte.⁵⁷ Också den nordiska juridiska expertisen var viktig i synnerhet mellan krigen då samarbetet med Kirjailijaliitto ansträngdes av språkgrälen, men också senare. När man efter andra världskriget grävde ner stridsyxan blev det inhemska samarbetet i kulturpolitiska frågor allt viktigare. Till samarbetsparterna hörde förutom Kirjailijaliitto och Kiila även dramatikerförbundet och det 1951 grundade samarbetsorganet Forum, som 1963 bytte namn till Forum Artis. Forums tillblivelse var en reaktion på undervisningsministeriets beslut att 1950 banta ned och omorganisera statens konstnärliga expertnämnder utan att konsultera fackorganisationerna.⁵⁸ Bland annat ingick en halvering av den svenskspråkiga litterära expertisen i undervisningsministeriets plan 1950, från två personer till en. Efter föreningens och Svenska litteratursällskapets påtryckning invaldes P.O. Barck 1952 vid sidan av Olof Enckell i statens konstkommission.⁵⁹

Den centrala kultur- och vetenskapspolitiska händelsen efter kriget var den ideologiskt heta debatten om instiftandet av Finlands Akademi vid 1940-talets slut. Då utstakades de stora linjerna för hur konsten och vetenskapen skulle diskuteras och organiseras i Finland under kommande årtionden. Vänstern, som i resursfrågorna stod för en kollektiv syn på det vetenskapliga arbetet, prioriterade

en jämnare resursfördelning framför satsningar på enstaka stjärnor men högern, som intog motsatt ståndpunkt, drog i slutändan det längre strået i akademidebatten. Tolv kulturella stormän utnämndes 1948 till "akademiker" på livstid. Att en del av dem räknades till kategorin krigstida nazisympatisörer väckte debatt. Bland de första akademikerna fanns två författar-professorer, V.A. Koskenniemi och Onni Okkonen. Det bakomliggande vetenskapspolitiska idealet utgick från att dessa tolv akademiker skulle bilda internationellt konkurrenskraftiga skolor kring sig.⁶⁰

Författarföreningarna i Finland hade motsatt sig akademiförslaget bland annat för att man ansåg att det inte tjänade den kulturella utvecklingen i landet i stort. Finlands svenska författareförening framhöll "att den tvivelaktiga nyttan av en sådan akademi inte stod i något rimligt förhållande till kostnaderna; i stället borde de medel den krävde användas för att utöka de statsstipendier, som också förutsattes i lagförslaget, och av vilka som bekant fyra är avsedda för finlandssvenska diktare".⁶¹ Med tanke på fortsatta ansträngningar för att förbättra författarskapets materiella villkor var lagen om Finlands Akademi från 1947 ändå betydelsefull som ett led i utvecklingen av ett statligt system med konst- och litteraturstipendier. Från och med 1948 reserverade lagen femtio ett- och tre-åriga statliga konststipendier att fördelas mellan de olika konstområdena. Antalet stipendier fördubblades 1966. Tre av de tolv akademikerna skulle vara konstnärer.⁶²

Om akademilagen och det nordiska normalkontraktet 1947 representerade framgångar på det författarrättsliga området efter kriget, arbetade föreningen i övrigt i motvind: "Den fortlöpande inflationen har minskat föreningens stipendiemedel till en bråkdel av deras värde före kriget, och ansträngningarna att detta till trots genom stipendier och understöd kunna stöda föreningsmedlemmarnas litterära produktion har präglat styrelsens arbete", rapporterar årsberättelsen 1947.⁶³ En omedelbar lösning på problemet blev de svenska understödjande medlemmarna som kunde värvas med hjälp av de i Sverige bosatta Margareta Suber-Topelius och Agda

Wilén. Det var den traditionella mecenatvägen som gav behövligt resultat och ett nytt årligt stipendium i form av de svenska passiva medlemmarnas stipendium.⁶⁴ Arbetet för mera långsiktiga statliga lösningar var den modernare väg som föreningen alltså deltog i att utveckla, framförallt genom Mårten Ringbom som var sekreterare 1960–1965 (vice ordförande 1968–1976) och föreningens ordförande Carl Fredrik Sandelin, som 1962–1965 representerade de svenskspråkiga författarna i statens konstkommitté.

Kommitténs utredning om författarnas och konstnärernas ekonomiska och sociala villkor och behov banade väg för en ny lag om konstfrämjande 1967. Åtta statliga konstkommissioner inrättades för olika grenar av konstlivet och en centralkommission för dem alla. I detta system beslöt riksdagen om summorna och intresseorganisationer som författareföreningen ansvarade för fördelningen av resurserna. Konstkommissionernas uppgift, summerar Sandelin i ett inlägg i *Hufvudstadsbladet* 1968, var att fungera som rådgivande organ för ministeriet och regeringen, som de skulle förse med ekonomiskt, juridiskt och praktiskt realistiska förslag.⁶⁵ Under kommissionernas första treårsperiod (1968–1970) representerade Lars Huldén och Mårten Ringbom författareföreningen. Stödet till författarorganisationerna, liksom de statliga litteraturprisen, togs ur vinstmedlen från statens penninglotteri och tipsbolaget.⁶⁶

Med 1967 års lag inrättades också konstnärsstipendier på ett, tre och fem år (1982–1992 även på femton år), utdelade genom statens litteraturkommissioner, samt konstprofessurer. Kommissionerna som hade som uppgift att ”främja det skapande och återgivande konstnärliga arbetet, konstkännedom, -intresse och -forskning samt att verka som expertorgan på konstområdet”, utsågs på tre år av statsrådet och länsstyrelsen.⁶⁷ Dessutom fanns en särskild biblioteksersättningsnämnd bestående av representanter för undervisningsministeriet och finansministeriet samt representanter för författar-, dramatiker- och översättarorganisationerna. Enligt 1967 års lag skulle det i varje län också finnas en länskonstkommission. Kulturbyråkratin kompletterades av kommunala kulturnämnder,

eller biblioteksnämnder i mindre landskommuner.⁶⁸ När den gamla lagen om Finlands Akademi 1969 ersattes av lagen om konstnärsproufessurer och konstnärstipendier var författareföreningen missnöjd med att de ett- och treåriga stipendiernas antal inte ökades – endast två årliga femårstipendier tillkom – och att det nya systemet gynnade bildkonsten.

Samma år grundades en ny litterär takorganisation (Kirjalliset Järjestöt r.y. – De Litterära Samfunden r.f.).⁶⁹ Med anledning av dessa många och delvis överlappande organisationer konstaterar författareföreningen med hänvisning till en rapport från Forum Artis vårmöte 1969 att det fanns en viss risk för överorganisation.⁷⁰ Samtidigt innebar 1960-talets byråkratisering av kulturlivet principiellt att författarna, vars identitet i århundraden fluktuerat mellan författaren som självständig yrkesidkare, lönearbetare eller servicearbetare, av staten erkändes som en yrkeskategori, om än en ambivalent sådan. Idémässigt präglades 1965 års konstkommittés arbete av en stark tro på konstens betydelse för samhällsutveckling och demokratisering samt på konstidkarnas rätt att själva – genom utvalda representanter – uppställa de regler och normer som gällde på kulturfältet. Konsten definierades som en väsentlig del av samhället och ett fungerande konstfält betraktades som ett nationellt existensvillkor.⁷¹ Utvecklingen pekade mot en ökad autonomi för konst- och litteraturfältet som en följd av det minskade beroendet av marknaden, men också mot ett nytt beroendeförhållande i relation till staten genom den pågående byråkratiseringen. Denna begränsade sig inte till att förbättra den litterära verksamhetens yttre villkor, utan bidrog också till att direkt eller indirekt (genom stöd och stipendier) definiera vad som räknades till god konst.

Med tidstypiska begrepp som ”kulturarbetare” kopplades frågan om författarens ställning dels till 1960-talets klasskamp, dels till den långvariga diskussionen om författarens offentliga status. Redan tvåhundra år tidigare föreskrev den revolutionära lagstiftningen i Frankrike att författarna skulle kompenseras för ”ädelt arbete”,

samtidigt som man betonade deras betydelse för nationen genom att erbjuda offentliga tjänster. Författaryrkets professionalisering markerades av att begreppet *auteur* vid den här tiden introducerades vid sidan av det äldre *homme de lettre*.⁷² Men professionaliseringen framskred ojämnt och långsamt. Ännu i slutet av 1800-talet fanns det enligt Kai Häggman i Finland en benägenhet att betrakta all slags "bokarbetare" som herrskap, eller åtminstone halvherrar.⁷³ År 1968 var författarna i någon mån fortfarande fångade mellan förebråelser för elitism från den ena sidan och för vänsterengagemang från den andra. På det finlandssvenska litterära fältet myntades bland österbottniska författare på 1970-talet begreppet "skrivare" för att markera distans till vad man uppfattade som högborgerlig huvudstadsroll och tillhörande författarroll.⁷⁴

Mot bakgrund av dessa ihållande spänningar på det litterära fältet hade de successiva förbättringarna på lagstiftningens område därför inte enbart en ekonomisk betydelse. De representerade också ett steg mot författaryrkets normalisering. Under den föregående perioden existerade inte några egentliga statliga stödformer, med undantag av pensioner åt enstaka redan etablerade och särskilt meriterade författare. Det har även framgått att det inte var ovanligt att författarna själva på 1920- och 1930-talen ansåg att staten så litet som möjligt skulle blanda sig i litteraturen och att statliga stöd rentav hade en hämmande verkan på kreativiteten. Den här uppfattningen avtog givetvis inte över en natt. Även inom de litterära institutionerna rädde länge, åtminstone fram till 1960-talet, delade meningar om de fackliga strävandena, statens roll i litteraturstyrningen och kulturbyråkratin. För författareföreningens del markerade Carl Fredrik Sandelins ordförandeskap 1961–1972 en definitiv brytning. I början av hans ordförandeskap gällde det framför allt att uppdatera den tidigare lagstiftningen om stipendier som daterade sig till 1947 års lag om Finlands Akademi och konstens befrämjande. Antalet stipendier upplevdes otillräckligt från första början. Tio år senare släpade de utdelade summorna ohjälpligt efter och författarföreningarna ansåg att författarens

ekonomiska ställning i Finland försämrats jämfört med slutet av 1940-talet när lagen trädde i kraft.⁷⁵

BIBLIOTEKSSTIPENDIER OCH UPPHOVSRÄTT

De så kallade biblioteksersättningsstipendierna, som i Finland förverkligades förhållandevis sent i nordiskt perspektiv, innebar ett betydande framsteg i det författarfackliga arbetet. Idén om ersättning till författarna för boklån hade diskuterats redan på det nordiska författarmötet i Köpenhamn 1919. Den danska författaren, och senare ordföranden för danska författarföreningen, Thit Jensen hade på mötet föreslagit att författarna skulle driva idén att fem öres skatt borde läggas på varje boklån för att ersätta författaren. Förslaget vann inte understöd den gången, bland annat med motiveringen att biblioteken skulle vara avgiftsfria. Författarna trodde inte 1919 att de kunde få de respektive staterna med på ett system där ersättningen bekostades med offentliga medel.⁷⁶

I Danmark och Norge infördes biblioteksersättningar på 1940-talet, i Sverige 1957. Trots att ärendet var på bordet också i Finland under hela mellankrigstiden, var politikerna länge måttligt intresserade av att föra saken vidare. Kirjailijaliitto och författareföreningen gjorde efter andra världskriget tillsammans sitt bästa för att fästa myndigheternas uppmärksamhet vid behovet av biblioteksersättningar, till exempel med modell från det danska systemet med en summa som motsvarade fem procent av biblioteksanslaget. Men frågan stod länge i skuggan av diskussionen om böckernas frihet från omsättningsskatt. Skattefrihet på böcker var också det bästa sättet för staten att understödja författarna enligt det på 1950-talet högerdominerade finska författarförbundet. Författarna skulle enligt den då rådande uppfattningen så långt som möjligt själva stå för sitt uppehälle.⁷⁷

När biblioteksfrågan inte avancerade fortsatte föreningarna att driva på saken med skrivelser i tidningarna, offentliga uttalanden och kontakter till riksdagen, i synnerhet när bibliotekslagen behand-

lades i riksdagen 1960–1961. Mycket tack vare Kirjailijaliittos påtryckningar fastställdes stödet till fem procent av biblioteksanslaget, i stället för en procent som regeringen ursprungligen föreslagit – det var pinsamt lågt i jämförelse med situationen i de västra grannländerna, påpekade författareföreningen och Kirjailijaliitto i sina gemensamma skrivelser och diskussioner med beslutsfattare. Lagen om vissa stipendier och understöd åt författare och översättare (231/61) var en viktig milstolpe för litteraturstödet i Finland, som genom bibliotekspengarna avsevärt breddades när systemet kom igång i mitten av 1960-talet.⁷⁸

Enligt Carl Fredrik Sandelin fungerade systemet knaggligt i början: ”Det gick några år innan pengarna började komma efter påminnelser från författarorganisationernas sida. Vi hade i början också skäl att noga följa med att ersättningarna faktiskt motsvarade den fastslagna procentuella andelen av anslagen till de kommunala biblioteken.”⁷⁹ En lagändring 1967 fastställde att aktiva författare skulle få 45% av anslaget, medan 10% skulle utdelas till översättare, 25% till ålderstigna författare och översättare och 20% till sjuka eller arbetsoförmögna författare och översättare. Bibliotekstersättningsstipendier söktes 1968 av 215 personer och det utdelade beloppet uppgick till 492 000 mk.⁸⁰ Författarna insåg vikten av bibliotekstersättningarna, eller stipendierna som det egentligen var fråga om. De hade blivit en grundpelare i det statliga stödet som i Finland för författarnas del länge släpade efter stödet till musik- och bildkonsten. Kirjailijaliittos tidigare ordförande Martti Santavuori jämförde till exempel bibliotekspengarna som 1966 uppgick till nästan 200 000 mk med de författararvoden på cirka en miljon mark som de nio största förlagen betalade det året.⁸¹

Medlen för bibliotekstersättningsstipendierna motsvarade fem procent av föregående års statsbidrag till de allmänna biblioteken, men stora variationer i totalbeloppen förekom på grund av eftersläpningar i bibliotekens redovisningar och utbetalningen av bibliotekens statsbidrag. Beräkningsgrunderna ändrades 1978

då ersättningarna fastställdes till nio procent av bibliotekens sammanlagda utgifter för uttryckligen bokinköp. Författarna opponerade sig först mot reformen, eftersom de ansåg att det fanns en större garanti för att bibliotekersättningsstipendierna följde inflationen i det gamla systemet där anslaget var bundet till en viss procent av den årliga budgeten för biblioteken.⁸² Men när de nya beräkningsgrunderna trädde i kraft visade det sig att summorna åtminstone inledningsvis mångdubblades: "Under 1980 utdelades 7,4 milj. mk, vilket är närapå en trefaldig förhöjning av det anslag som utdelades 1979 (2,5 milj. mk)", uppger årsberättelsen 1980.⁸³

Systemet med bibliotekersättningsstipendier var, som mycket annat på det författarfackliga området i Finland, ursprungligen ett gemensamt nordiskt projekt, men fördelningsprinciperna var olika i de olika länderna. I Danmark, som var först i världen med sitt i början av 1940-talet inrättade system, var utdelningen knuten till utlåningsfrekvens, medan Finland och Norge tillämpade en princip om solidarisk resursfördelning som inte gav företräde åt mest utlånade författare. Den kollektiva ersättningen till författarkåren som helhet administrerades i Finland av en särskild nämnd som var underställd undervisningsministeriet.

Trots att arrangemanget gynnade den smala litteraturen, inklusive den finlandssvenska, uppfattades det inte som problemfritt. I synnerhet väckte avsaknaden av principer för fördelningen mellan svenskspråkiga och finskspråkiga författare debatt.⁸⁴ Frågan diskuterades bland annat vid föreningens årsmöte i mars 1981. Då framförde österbottningarna Wava Stürmer och Gösta Ågren kritik mot att en så stor del av stipendierna gick till Helsingfors. Stürmer efterlyste som lösning finlandssvensk autonomi när det gällde att fördela stipendierna, i stället för att finskspråkiga författare i enlighet med det rådande systemet fick vara med och bestämma vilka svenskspråkiga författare som beviljades statliga stipendier. I sin rapport från årsmötet fäste *Vasabladet* uppmärksamhet vid att förfarandet gynnade Helsingfors också för att österbottniska

Bibliotekersättningarna var ett gemensamt nordiskt ärende som diskuterades mycket efter kriget. Länderna stannade ändå för olika system. Nordiska författarrådet i Oslo 25.1.1951. Kring bordet: Ragnar Ekelund (Finlands svenska författareförening), Yrjö Soini (Suomen Kirjaliljaliitto), Cai M. Woel (Danmark), Harriet Ruud (Norge), Stellan Arvidson (Sverige) Stående: Thomas Vollquartz (Danmark), Hans Heiberg (Norge) och okänd deltagare.

författares verk mera sällan översattes till finska, vilket inte ökade deras möjligheter att beaktas av de finskspråkiga representanterna i litteraturkommissionen.⁸⁵ Bo Carpelan, vid tidpunkten en av tre finlandssvenska representanter i litteraturkommissionen, motsatte sig förslaget. Den svenskspråkiga litteraturen, påpekade Carpelan, hade under de senaste åren i själva verket fått mer bibliotekersättningsmedel än vad procentandelen finlandssvenskar skulle förutsätta. I en modell där pengarna på språklig grund delades i två delar skulle de finlandssvenska författarna knappast kunna vänta sig en så stor andel. En arbetsgrupp som utredde finlandssvensk bokutgivning och distribution 1979–1982, konstaterade att de

finlandssvenska författarna vid denna tid fick närmare 20 % av biblioteksansättningsstipendierna. Andelen kan förefalla hög, men ersätter inte den relativa "förlusten" på grund av mindre upplagor och försäljning jämfört med finska författarkolleger.⁸⁶

I Sverige stannade man för en kompromisslösning mellan den danska individuella och den finsk-norska kollektiva principen för bibliotekspengarnas fördelning genom att knyta hälften av ersättningen till utlåningsfrekvens. Mot bakgrund av skillnaderna mellan de olika modellerna i Norden var man 1956 trots upprepade försök tvungen att konstatera att det inte var möjligt att förena de olika nationella systemen.⁸⁷ Eftersom biblioteksansättningsmedlen i Finland var kopplade till bibliotekens införskaffningar var systemet konjunkturkänsligt. Under 1990-talets ekonomiska depression kunde man till exempel konstatera en stadig nedgång i den statliga budgeten för bokinköp från 17,7 miljoner mark 1991 till 13,6 miljoner 1996. En återkommande fråga var huruvida biblioteksansättningsstipendierna skulle gälla också fack- och läromedelsförfattare. Kirjailijaliitto motsatte sig och påpekade redan 1968 att det egentligen inte var fråga om ersättningar, utan stipendier och understöd för skapande litterärt arbete. År 1984 utsträcktes likväl systemet till fackboksförfattare. Med beaktande av författarnas kritik höjdes anslaget då från nio till tio procent av bibliotekens budget för bokinköp.⁸⁸

Fackboksförfattarna, som fick tio procent av dessa medel, upplevde sin andel som otillräcklig och drev under 1980- och 1990-talen en kampanj för att höja anslaget till 12,5 % av bibliotekens bokinköp, så att ökningen skulle gå till fackboks- och läromedelsförfattarna. Kampen mellan skönlitterära författare och fackboksförfattare tillspetsades under 1990-talets krisår när man tävlade om sjunkande biblioteksmedel. Fack- och läromedelsförfattarna lyckades trots upprepade försök inte komma i närheten av de summor som tilldelades skönlitterära författare. Kampen handlade också om gränsdragningar. Fackboksförfattarna godkände inte att de ensidigt placerades i kategorin "kunskapsförmedling" utan att beakta de

skapande aspekterna av deras arbete. Kirjailiitos Tuomas Anhava menade redan på 1960-talet att facklitteraturen inte uppfyllde kravet på nyskapande och därför skulle betraktas som en kunskapsförmedlande litteratur. Dessutom var de facklitterära författarnas ekonomiska situation i allmänhet avsevärt bättre än de skönlitterära författarnas.⁸⁹ Diskussionerna om vad som skulle räknas som litteratur och vem som skulle få erhålla medel reserverade i statsbudgeten för litteratur fortsatte i årtionden. Mot den här bakgrunden väckte till exempel Claes Anderssons utnämning till kulturminister 1995 mindre entusiasm bland fackboks författarna än bland de skönlitterära författarna.⁹⁰

Trots att det statliga systemet med litteraturstöd lanserats i mitten av 1960-talet påpekade föreningens sekreterare Mårten Ringbom tio år senare att royalties, inkomster av frilansverksamhet i massmedia och stipendier ”är det som författarna nu liksom tidigare lever av”.⁹¹ Kort efter att systemet kommit igång var man på 1980-talet dessutom redan på defensiven i författarfackliga frågor, vare sig det gällde regeringens förslag att öka fackboks författarnas andel av biblioteksstipendierna (1984), beskatta konstnärspensionerna (1985) eller skära ned deras antal (1986). En tydlig vändning i riktning mot marknad och konkurrens syntes i ett kommittébetänkande i början av 1990-talet (1992:36). Kulturpolitiken skulle inte enbart bygga på stipendier utan i högre grad än tidigare främja författares och konstnärers möjligheter att tjäna på sitt arbete.⁹²

Biblioteksstipendierna, som varit en viktig inkomstkälla för det stora flertalet författare som inte sålde i stora upplagor, skapade kontinuitet i 1980-talets utveckling från en välfärdsstatlig till en mera marknadsorienterad kulturpolitik. Konstnärsstipendier, pris, projektfinansiering och andra stipendier var inte något man kunde räkna med.⁹³ ”I och med de höjda anslagen, och genom att de enskilda stipendierna höjts till maximalt 30.000 mk, har biblioteksersättningsmedlen kommit att innebära ett viktigt komplement till de alltför fåtaliga långtidsstipendierna”, sammanfattar författareföreningens årsberättelse 1980.⁹⁴

Författarnas upphovsrättsbaserade inkomster ökade när Kopiosto grundades 1978. Upphovsrätsorganisationens syfte var att förenkla det tidigare bruket att be om tillstånd för kopiering av både upphovspersonen och förläggaren. Bakgrunden var den teknologiska utvecklingen på fotokopieringens område efter att amerikanska Xerox 1959 hade introducerat den första kopieringsmaskinen. Några år senare anlände dessa maskiner också till Finland, först till storföretagen, sedan till högskolor, läroverk och skolor. Den upphovsrättsliga lagstiftningen behövde ses över för att bevaka författarnas intressen. Arbetet koordinerades liksom det mesta på det författarfackliga området mellan de nordiska länderna. Särskilda organisationer grundades i de nordiska länderna – Bonus i Sverige, Copydan i Danmark – med ansvar för kopieringsersättningarnas fördelning.⁹⁵ I Finland grundades Kopiosto fem år efter det svenska Bonus-avtalet 1973. När verksamheten kom igång fördelades kopieringsersättningar i Finland genom ett trettioåtal medlemsorganisationer i form av pris och stipendier, och till förläggarna i huvudsak som direkt kompensation.⁹⁶ Kopiostorsättningar var betydande, 1985 uppgick enbart statens andel av dem till drygt fem miljoner mark. En stor del av summan gick till läromedelsförfattare eftersom kopiering i skolorna svarade för en stor del av ersättningarna.⁹⁷

Kärnfrågan i författarrättens historia, förhållandet mellan allmänhetens rätt till kultur och kulturproducentens rätt till en inkomst, blossade upp på nytt på 1970-talet. I Sverige framhöll statsrådet Bertil Zachrisson 1974 att ”så länge upphovsrätten gäller, så existerar ingen kulturell allemansrätt”. Kulturarbetarna skulle enligt resonemanget som alla andra ”ha ordentligt betalt för ett hederligt jobb, men resultatet bör på något sätt tjäna helheten och stå till allas förfogande”. De upphovsrättsliga principernas politisering väckte protester från upphovsrättsinnehavarnas sida. I finländska tidningar talades det enligt Ragnar Meinander ”på fullt allvar om att det nu gällde att slå tillbaka det angrepp Nordiska rådet riktat mot upphovsmännen genom att helt skrota ned skyddet

för deras alster och göra det tillåtet för vem det vara månde att knycka litterära alster och sprida dem i nya upplagor". Protesten uppnådde sitt mål och "de mest tillspetsade uttrycken för den s.k. progressiva synen på upphovsrätten" redigerades bort i Nordiska ministerrådets behandling av ärendet.⁹⁸

Juristen och diplomaten Tom Grönberg fäste sig under ett nordiskt symposium om upphovsrätt, som hölls 1975 i Esbo på Hanaholmen – kulturcentrum för Sverige och Finland, vid den långvariga spänningen mellan upphovsrättens expansion och värnandet om kulturell bredd. Om man lät spridningen avgöra vilket ekonomiskt utbyte rättsinnehavarna fick skulle de verk gynnas som "bäst motsvarar tidens populärkulturella krav, böcker av typen 'Love Story', skvalmusik osv.", medan upphovspersoner till mera exklusiva verk skulle ha föga nytta av upphovsrätten. Det gällde att skapa förutsättningar för ett mångsidigt kulturliv och "upphovsrättens stimulanseffekt" kunde anses leda till ett snävare och mer kommersiellt orienterat kulturutbud. "Att kulturskapandet ändå utvecklats på det sätt som skett, beror i betydande utsträckning på det ekonomiska stödet från samhällets sida", sammanfattade Grönberg.⁹⁹ Den ekonomiskt olönsamma litteraturens öde och olika sätt att värna om bredden genom till exempel statliga uppköp av böcker som var ofördelaktiga för förlagen diskuterades utförligt i statliga kommittéer vid den här tiden.¹⁰⁰

Samtidigt som diskussionen om upphovsrätt har avspeglat ideologiska skiften har den teknologiska utvecklingen gett anledning till regelbundna justeringar av lagen, vilket uppkomsten av Kopioisto 1978 visade. Vid den här tiden handlade det inte enbart om nya kopieringstekniker. Också datoriseringen, när den kring 1970 tillämpades på tryckeriernas fotosättning, accelererade tryckprocessen till och med femtiofaldigt.¹⁰¹ En samnordisk upphovsrättskommitté tillsattes då för att utreda om lagarna behövde justeras på grund av reproduktionstekniska framsteg. Kommitténs arbete avbröts 1974 när debatten politiserades och beredningen splittrades i nationella kommittéer vars resultat koordinerades på

nordisk nivå.¹⁰² Resultaten diskuterades under det ovannämnda upphovsrättssymposiet under panelrubriker som "Upphovsrätten och den tekniska explosionen" och "Upphovsrättens funktion i dagens samhälle". Under symposiet anklagade Jan Gehlin från Sveriges Författarförbund politikerna för att uppgivet slå ut med händerna i stället för att ta itu med att anpassa upphovsrätten till den senaste utvecklingen inom reproduktions- och datateknik och kabel-tv: "När tekniska och kommersiella utvecklingar hotar medborgare brukar samhället söka skydda dem. Det vore i enlighet härmed naturligast att den tekniska explosionen väckte politikerna till medvetande om att ökat skydd för upphovsmännen är påkallat."¹⁰³

I Gehlins resonemang främjades kommersiella intressen på upphovspersonernas bekostnad. Samtidigt lät han förstå att de upphovsrättsliga frågorna var svåra att greppa, både för dem som påverkades av nya bestämmelser och för politikerna, till och med för dem som var direkt engagerade i kommittéarbeten på området. Författarna själva har oftast nöjt sig med att engagera sig passivt genom sina intresseorganisationer. Detsamma gäller naturligtvis alla former av intressebevakning, men frågan har en särskild betydelse för författare med tanke på den inställning som till exempel Örnulf Tigerstedt gav uttryck för under 1930-talets författarfackliga diskussioner, att det kanske var rentav önskvärt att författarna hade en dålig kännedom om ekonomin – annars riskerade de att bli "mera affärsmän och mindre författare".¹⁰⁴ Det tycks överhuvudtaget ha varit svårt att mobilisera författareföreningens medlemskår i upphovsrättsliga frågor. När föreningen 1976 med ett cirkulär om upphovsrättslagstiftningen ville höra medlemmarnas åsikter i frågan blev resultatet av uppmaningen att sända in synpunkter "dock lika med noll".¹⁰⁵ I stället har författarföreningarna, den finska såväl som den svenska, med framgång mobiliserat experter som tagit över ansvaret och samarbetat sinsemellan. Författareföreningen hade sedan 1980-talet stöd i det här arbetet av juristen Päivi Liedes, Suomen Kirjailijaliittos verksamhetsledare 1981–2010, och sakkunskapen inom Sveriges författarförbund.¹⁰⁶

RUNDRADION OCH DEN TEKNOLOGISKA UTVECKLINGEN

Rundradion övergick 1934 i den finska statens regi och var under hela 1900-talet i centrum för kulturpolitiken i Finland. Tryggandet av författarnas rättigheter i radio och tv var ett återkommande diskussionsämne inom författareföreningen, i dess gemensamma strävanden med Kirjailijaliitto och andra inhemska föreningar och även i nordiska sammanhang. De första inhemska ersättningarna för radiouppläsningar lyckades Kirjailijaliitto utverka 1929, författareföreningen något senare (1935). Enligt den då gällande lagstiftningen – 1927 års lag om upphovsrätt – hade författarna ett sämre utgångsläge än kompositörerna eftersom lagen hade gett vem som helst möjlighet att muntligen framföra redan publicerade verk. Förutom ersättningar ville författareföreningen påverka innehållet i de litterära programmen. På liknande sätt hade föreningen aktivt engagerat sig för att påverka tidningarnas litteraturbevakning i början av 1950-talet efter en utdragen debatt som började när Amos Anderson inte utsåg någon efterträdare till P.O. Barck, som avgått från sin mångåriga post som kulturredaktör vid *Hufvudstadsbladet*. Amos Anderson, som var hedersmedlem i författareföreningen sedan 1945, uppvaktades av en deputation från föreningen. Efter att föreningens egen kandidat Thomas Warburton avslagits på grund av sin frispråkighet mot tidningens ledning anställdes Nils-Börje Stormbom som kulturredaktör. Även han var medlem av författareföreningen.¹⁰⁷ En liknande debatt om kritikens förfall – och motsvarande oro för nivån på den kommersialiserade litteraturen under krigsåren – fördes inom Kirjailijaliitto omedelbart efter kriget. Den tidigare nämnda oppositionsgruppen inom förbundet, Ryhmä 13 (Grupp 13) bestående av yngre författare, ställde radikala krav på professionalisering av hela litteraturfältet, inklusive författaryrket som skulle förnyas genom att erbjuda högskoleutbildning för författare.¹⁰⁸

Förhandlingarna mellan författareföreningen och Rundradion var tätt återkommande och ibland hetsiga, berättar Mårten Ringbom:

”Hösten 1954 var situationen så tillspetsad, att organisationerna, som efter kriget inlett ett allt intimare samarbete, hotade med att förklara radion i blockad, innan en tillfredsställande överenskomelse kunde nås. Men i allmänhet har förhandlingarna kunnat föras i en mera avspänd atmosfär.”¹⁰⁹ På grund av Rundradions betydelse som avtalspartner var föreningens ordförande P.O. Barck tvungen att avstå från sitt uppdrag inom föreningen när han 1956 anställdes av Rundradion.¹¹⁰ En ny bojkott av radion hotade när man hösten 1960 tillsammans med Suomen Kirjailijaliitto, Finlands Kritikerförbund och Finlands Översättarförening försökte driva igenom en ny avtalsmodell med Rundradion för upphovsrättsliga ersättningar och föredragshonorar med modell från Flycos (Fria Litterära Yrkesutövarnas Centralorganisation) avtal i Sverige.¹¹¹

År 1961 ingick Rundradion ett avtal om ersättningar för prosa och lyrik med författarföreningarna och översättarförbundet. Dessutom stärktes författarnas ställning i ljud- och bildmedier då man samma år genom samarbete med Finlands översättarförening, Finlands kritikerförbund, Akava (Centralorganisationen för högutbildade i Finland), Finlands journalistförbund och tidskriftsredaktörernas förbund undertecknade ett upphovsrättsligt avtal med Rundradion gällande medverkan i tv och radio. Följande revision gjordes 1967 när det på grund av tv:ns ökade betydelse blev nödvändigt att göra upp skilda avtal för radio och tv.¹¹² Storleken på de ersättningar som utbetalades i kraft av dessa avtal visar att skönlitteraturens betydelse för radion var stor ännu på 1970-talet för att sedan minska något under 1980- och 1990-talens lopp.¹¹³

Förändringarna i medielandskapet påverkade finländarnas och författarnas vardag. När familjer i hela västvärlden från och med 1950-talet började samlas kring televisionen förlorade radion efterhand sin centrala plats i hemmen. Den sortens genombrott i särskilt underhållningens, men också kunskapens demokratisering som tv:n medförde skedde i Finland 1955 när den första tv-sändningen ägde rum. Tre år senare började Rundradion med

regelbundna sändningar. De nya apparaterna väckte, som alla teknologiska innovationer, både entusiasm och moralpanik. Några år efter att påven Pius XII från Rom 1954 sände ut ett "brev om televisionen" – där han varnade för att tv:n hotade föra in den förgiftade atmosfär av materialism, tanklöshet och hedonism som omgav människor på biograferna i hemmet – ställde Rabbe Enckell i *Essayer om livets framfart* (1961) en retorisk fråga om film, radio och tv kunde ersätta litteraturen.¹¹⁴ Visst, menade Enckell, om man med litteratur avsåg en litteratur som redan från början var film, radio och television; men "litteratur i egentlig mening" kunde tv:n aldrig förmedla. Don Camillo, en bokserie som blev ännu populärare i filmformat på 1950- och 1960-talet, var litteratur lika mycket som papegojan är människa, konstaterade Enckell.

Litteratur är bara det som inte kan reproduceras och som trotsar varje reproduktionsförsök. Litteratur är skrift och vad endast skriften ger. Allt som ingenting har att förlora, så snart det överbringas i ett annat medium än bokstavens, kan gärna övergå i dessa andra medier och på så sätt ersätta litteraturen. Ändå skall allt värdefullt i bokväg återstå, suveränt oöversättbar och oersättbart. Litteratur är allt det som film, radio och television skulle dö av, om de matades med det.

När skall vi få Eckermanns Samtal med Goethe, med hem-inredning, kakor och kompotter, i television?¹¹⁵

Radions litteraturuppläsning och klassisk radioteater levde ändå kvar som kanal för litteraturöverföring under 1900-talets andra hälft. För författarna förlorade radion inte sin privilegierade position till det nya universella tv-mediet.

Att effektiverad distribution och reproduktion av litteratur och konst till följd av teknologiska innovationer försvårade bevakningen av upphovsrätten gällde såväl tidningsbranschens industrialisering på 1800-talet, radions genombrott på 1920-talet som tv:ns några årtionden senare. De mest aktuella frågorna i 1970-talets nordiska

och nationella kommittéer och symposier gällde fotokopieringens, kassetternas, satellit- och kabel-tv:ns inverkan på upphovsrätten. I bakgrunden fanns sinsemellan konkurrerande synpunkter på frågan mellan det kalla krigets antagonister. Den amerikanska rättsliga traditionen tenderade överlag att sudda ut gränserna mellan immateriell egendom och egendom i allmänhet, medan den sovjetiska sidan hävdade att ägande och avgifter för utnyttjande i fråga om kultur och kulturförmedling var överflödiga i deras system som inte grundade sig på den privata äganderätten. De rivaliserande systemen försvarades på det tidigare nämnda nordiska upphovsrättsliga symposiet på Hanaholmens kulturcentrum i juni 1975 av Barbara Ringer och E.P. Gavrilov, några månader innan den europeiska säkerhets- och samarbetskonferensen (ESSK) ägde rum i Helsingfors. Ringer var en drivande kraft bakom amerikanska Copyright Act från 1976, som anpassade lagstiftningen i USA till internationella regler och teknologiska framsteg, medan Gavrilov representerade den sovjetiska upphovsrättsliga organisationen VAAP.¹¹⁶

Lagstiftningen om immateriella rättigheter höll på att växa till en storindustri. En sådan verklighet låg utanför förväntningshorisonten när de första trevande försöken att skydda författarnas rätt till sina verk gjordes några århundraden tidigare. Nu fanns en värld där så gott som alla till följd av skolsystemets utveckling kunde läsa och därigenom tillägna sig författarnas produkter, där en stor del av mänskligheten till följd av datoriserad tryckteknik och analoga och senare digitala spridningskanaler under större delen av tiden var omgiven av musik, litteratur och journalistik, och där stora ekonomiska förhoppningar projicerades på immateriella produktionsformer i en alltmera postindustriell verklighet.

Föreningsliv och föreningens rum och geografi

FÖRENINGEN FÅR KANSLI OCH KANSLIST

Författareföreningen verkade fram till 1963 utan eget kansli. "Av min företrädare ärvde jag ett litet skåp, ett par tunna mappar korrespondens och en bunt skrivpapper", beskriver Carl Fredrik Sandelin 1989 föreningens materiella existens då han tillträdde som sekreterare 36 år tidigare. "Årsberättelserna och styrelseprotokollen från 1919 framåt saknades, med undantag för de allra senaste åren. Handlingarna påträffades dock i en kappsäck på vinden hos en tidigare sekreterare."¹¹⁷ Verksamheten växte kraftigt under efterkrigstiden, både den fackliga aktiviteten, som Sandelin aktivt gick in för att bygga ut, och annat program som författarmöten och litterära uppläsningar. Det var samarbeten, skrivelser, utlåtan- den, stipendieutdelning, stadgerevisioner, programplanering, ekonomiska ärenden och representation.

Våren 1963 löstes situationen så att författareföreningen blev hyresgäst under Suomen Kirjailijaliitto på Runebergsgatan 32 i Tölö, där det finska författarförbundet har varit verksamt sedan 1929. Författareföreningen som tidigare saknat egen adress fick en fast punkt, mitt emot konstnärsrestaurangen Elite, för sin verksamhet och föreningens ordförande och sekreterare, Carl Fredrik Sandelin och Mårten Ringbom, fick en arbetsplats där de kunde sköta föreningens ärenden. Kansliet började hålla öppet två timmar två gånger i veckan.¹¹⁸ De första åren hade författareföreningen också Översättarförbundet, Kritikerförbundet och Dramatikerförbundet som underhyresgäster och man delade på arbetstiden i kansliet. Det här blev snart besvärligt och från och med början av 1967 förfogade författareföreningen ensam över kanslilokalen.¹¹⁹

Det egna kansliet och den konkreta närheten till Kirjailijaliitto gav viktiga materiella förutsättningar för att sköta en växande mängd uppgifter. Man samarbetade också med andra föreningar på det

alltmera specialiserade organisationsfältet, med äldre föreningar som Dramatikerförbundet och nyare som Konstnärsorganisationernas samarbetsförening Forum Artis och Finlands kritikerförbund (båda grundade 1950) samt Finlands översättar- och tolkförbund (1955). Kirjailijaliitto hade sitt kansli bredvid författareföreningens, vilket möjliggjorde intensifierade kontakter och praktiskt samarbete med föreningens "broderorganisation", som årsberättelsen 1963 verbaliserade relationen. Man kunde samlas kring gemensamma aktioner gentemot statsmakten, Rundradion och förläggarna – de parter man förde förhandlingar med om författarnas upphovsrättsliga ersättningar samt sociala och ekonomiska situation. Men det var också praktiskt att arbeta granne med Kirjailijaliitto för de hade kontorsmaskiner, till exempel en dupliceringsapparat, som författareföreningen kunde använda mot en viss ersättning.¹²⁰

År 1968 fattade föreningen beslutet att anställa en sekreterare på deltid. "Till uppgifterna hör sedvanliga sekreteraråligganden, skötseln av föreningens arkiv samt skötseln av kontakt- och informationsverksamheten", stod det i annonsen som publicerades i *Hufvudstadsbladet*.¹²¹ Pol. stud. Viveca Ramstedt-Bergman anställdes i slutet av våren och kansliet kunde hålla öppet några timmar längre. Ramstedt-Bergman tog över sekreterarsysslan efter styrelsemedlemmen Ralf Nordgren som skött den under några år efter att Mårten Ringbom blivit vice ordförande. Under sin tid som sekreterare engagerades Ramstedt-Bergman i den nya och aktivare utåtriktade verksamheten som författareföreningen – senare tillsammans med Författarcentrum (grundat 1972) – byggde upp kring författarbesök och uppläsningar. Dessutom bistod hon Mårten Ringbom med arbetet på den historik han skrev för 50-årsjubileet 1969.¹²² Ramstedt-Bergman efterträddes 1971 av Sickan Park som 1973 efterträddes av Agneta Glad och sedermera av Kerstin Nyqvist som var författareföreningens sekreterare från november 1973 till hösten 1979 när Merete Jensen tillträdde som föreningens sekreterare och skattnästare. Vid 1990-talets slut blev Merete Jensen verksamhetsledare för föreningen och i den

Merete Jensen vid sin dator på kansliet på Urho Kekkonens gata 1999.
Hon arbetade på författareföreningen 1979–2017, först som skattmästare och sekreterare, och senare som verksamhetsledare.

egenskapen verkade hon formellt inom föreningen fram till 2017 då hon efterträddes av Johanna Sandberg.

Kansliets öppethållningstider ökade under 1970-talet, även om man vissa år måste hålla stängt under sommarmånaderna för att få ned sekreterarens arbetstimmar och således kostnaderna, under åren av lågkonjunktur och oljekris. Kansliet skötte inte enbart författareföreningens interna byråkrati, utan gav också svar och råd till författare gällande upphovsrättsliga och ekonomiska frågor. När det ekonomiska läget var som sämst övervägde man att stänga kansliet. ”Som du vet har föreningen stora ekonomiska bekymmer, till största delen orsakade av att inkomsterna inte stiger i kapp med utgifterna. En radikal åtgärd vore att stänga kansliet och återgå till den situation som var rådande under sextiotalet. Det kan mycket väl hända att vi måste göra det en dag. Men styrelsen försöker i det längsta spjärna emot. Det är nämligen uppenbart att den service som kansliet ger författarna är synnerligen värde-

full", skrev föreningens ordförande Lars Huldén till författaren, konstkritikern och industrimannen, samt tidigare vice ordföranden i författareföreningen, Åke Gulin våren 1977.¹²³ I det här skedet var det osäkert om man skulle klara av att hålla kvar kansliet och föreningen fruktade sparåtgärder "för att ytterligare knappa in på vad författarna har vant sig att kunna räkna med".¹²⁴ År 1978 lyckades man trots allt hålla kansliet öppet bland annat tack vare medel som föreningen samlat in under ett "litterärt familjespektakel" på Svenska Teatern i november med uppläsning, lopptorg, kaffeservering och program för barn samt en auktion där ett signerat exemplar av president Kekkonens *Mina brev 1956-1975*, som hade kommit ut samma år, hörde till de auktionerade föremålen.¹²⁵ För att åstadkomma en mera bestående lösning diskuterade man tillsammans med Kirjailijaliitto möjligheten att en procent av författarnas biblioteksmedel skulle gå till föreningarna, men det finska förbundet stödde inte den utvägen.¹²⁶

Förutom att arbetet vid kansliet professionaliserades under 1960- och 1970-talen fick föreningen småningom också egna kontorsmaskiner som underlättade arbetet med en ökande mängd pappershantering. År 1977 donerade Ömsesidiga försäkringsbolaget Svensk-Finland en obetydligt begagnad dupliceringsmaskin, det vill säga en stencilapparat, och året därpå köpte föreningen en elektrisk skrivmaskin till kansliet, en Triumph Gabriele 5000. År 1979, på författareföreningens 60-årsjubileum, överräckte Sveriges, Danmarks och Norges författarförbund gemensamt en check på 3 000 svenska kronor för inköp av en kopieringsapparat till kansliet och under året köptes en kopieringsmaskin av märket Eskofot 1626.¹²⁷ Följande steg var telefaxapparater, datorer och skrivare som införskaffades under tidigt 1990-tal. Centralen för litteraturfrämjande beviljade 1992 medel – 12 000 mark – med vilka författareföreningen köpte en Macintosh LC II persondator och en Style Writer II-skrivare.¹²⁸

FESTER, MATINÉER OCH TURNÉER

– EN YNGRE GENERATION OCH NYA PROGRAMFORMER

Även om författareföreningen sedan 1963 har haft ett kansli med en fast adress där man på 1970-talet började hålla årsmöten och andra medlemsmöten, tar inte föreningens och Helsingforsrestaurangernas gemensamma historia slut. Reviret hade vuxit sedan 1920-talet då all viktigt verksamhet skedde vid eller i närheten av Alexandersgatan. Restaurang Elite, känd som helsingforsisk konstnärskrog sedan 1930-talet, blev en hållpunkt i Främre Tölö. ”Ibland när jag passerade restaurang Elite fick jag en impuls att smyga mig in där och sälla mig till det ostsmörgåsätande och vitvinsdrickande gänget med Ingmar, Johan, Tua, Lasse, Gurli, Peter, Erik, Thomas, Merete, Mauritz, Sven, Karl-Erik, Solveig, Bitte, Anita, Tomas, Mette och Märta i spetsen”, skriver Claes Andersson 1989 om saknaden efter samvaron och diskussionerna inom styrelsen.¹²⁹ Han var föreningens ordförande 1978–1983. Möten hölls också i Tekniska föreningens hus som 1962 stod färdigt i hörnet av Eriksgatan och Georgsgatan, och på Svenska klubben på Mauritzgatan 6 i Kronohagen. Även årsfester ordnades ibland på Svenska klubben. På 1950-talet firades många årsfester på Hotel Kämp på Norra Esplanaden, innan hotellets interiör i mitten av 1960-talet revs och byggnaden förvandlades till bankpalats. På Socis (Societetshuset) på Brunnsgatan ordnade föreningen den stora årsfesten under 50-årsjubileet 1969, och där firades några årsfester under 1970-talets slut. En årsfest på 1970-talet ordnades utanför Helsingfors. Det var 1975 under Lars Huldéns tid som ordförande, på Stadshotellet i Jakobstad, då också årsmötet hölls i staden. Nästan lika exotiskt, eller åtminstone traditionsbrytande, var det när föreningen 1982 ordnade sin första årsfest utanför centrala Helsingfors, på restaurang Blue Peter på Drumsö.¹³⁰

Författareföreningens matinéer, litterära program och familjespektakel har också haft sin givna geografi. Förutom utflykter till

Föreningens medlemmar engagerade sig 1977 och 1979 i ett evenemang kallat Litterärt familjespektakel på Svenska Teatern. Bakom bordet Lars Huldén.

andra orter, med evenemang i Jakobstad (1975 och 1980), Esbo stadsbibliotek i Alberga (1976) och Sibelius-museet i Åbo (1983), ordnade föreningen oftast matinéer i Helsingfors. Amos Andersons museum, Lilla Teatern, Stockmanns restaurang, Svenska klubben och Helsingfors arbetarinstitut Arbis var ofta återkommande platser för matinéerna.¹³¹ Stockmanns restaurang var vid den här tiden en kulturell samlingspunkt i Helsingfors på ett annat sätt än i dag. Akademiska bokhandeln fanns i varuhuset fram till 1969 och redan på 1930-talet hade den driftige butikschefen A.W. Stenberg arrangerat litterära program både i restaurangen och i bokhandeln. Det ordnades program både på svenska och finska, och dessa spreds också till en större åhörarskara genom att de tidvis sändes i radio.¹³² Stockmanns restaurang hörde till de utvalda utskänkningsställen i staden där kvinnor redan tidigt kunde träffas och äta också utan manligt sällskap.¹³³ I samma våning som restaurangen, i hissgal-
leriet i varuhusets åttonde våning, ordnade författareföreningen

under 50-årsjubileet 1969 en bokutställning över Finlands svenska litteratur med omkring 300 utställda böcker som presenterades kronologiskt: första upplagor, översättningar till finska, litterära tidskrifter. Utställningskommissarie var Karin Allardt Ekelund som särskilt hade vinnlagt sig om att också presentera de unga författarna och den nya litteraturen.¹³⁴

De traditionella litterära matinéerna som hade ingått i föreningens verksamhet sedan 1920-talet kompletterades på 1970-talet med andra former av utåtriktad verksamhet som förde föreningen till nya platser. Föreningen engagerades 1968, med inspiration från de skandinaviska systerföreningarna, av idéer om att föra ut litteraturen och författarna till människor som inte söker sig till författarmatinéer. Författarna borde själva föra litteraturen till platser som skolor, åldringshem, fängelser med mera var tanken bakom detta nya program. Det finns tydliga kopplingar till den litteratursyn som förde författarna och skönlitteraturen mot samhällsengagemang, samhällskritik och ett realistiskt och dokumenterande berättande, och mot en önskan att aktivt kommunicera med sina läsare. Trygve Söderling har noterat att Claes Andersson ofta under den så kallade modernistdebatten – där yngre och mera samhällsengagerade finlandssvenska författare i hetsig tidningsdebatt 1965–1966 gick till storms mot den modernistiska diktningen och dess estetiska utgångspunkter – skrev om att ”kommunicera” som författare, och om dikt ”som fungerar”.¹³⁵

Inom författareföreningen och dess styrelse ledde modernistdebatten inte till motsvarande häftiga kontroverser som i den finlandssvenska litterära offentligheten, där de vassa inläggen haglade under en tid. Mindre justeringar skedde dock. Rabbe Enckell som i debatten blev hårt åtgången som representant för modernisterna, och själv aktiv deltog med debattartiklar som försvarade hans egen och modernisternas litteratursyn, bodde till 1972 i Diktarhemmet i Borgå som han beviljats som hedersbostad av föreningen 1960. Han hade suttit i förstärkt styrelsen 1950–1957 och varit föreningens styrelsemedlem sedan 1958, men 1966

lämnade han styrelsen och efterträddes av Lars Huldén. Den som tog över Huldéns suppleantplats i styrelsen var Claes Andersson, som hörde till de unga författare som i debatten aktivt talat för förnyelse och nya litterära ideal. Följande år lämnade Nils-Börje Stormbom sin plats i förstärkta styrelsen. Han var litteraturredaktör på *Vasabladet* och i den egenskapen en av aktörerna som hade satt igång och upprätthållit hela modernistdebatten.

Den unga generationens författare som bland annat förenades av den finlandssvenska litterära tidskriften *FBT*, som på grund av penningbrist lades ned hösten 1968, blev invalda på styrelseposter under slutet av 1960-talet och början av 1970-talet. Claes Andersson var suppleant 1966 och 1967, och ordinarie medlem 1968–1970 då han efterträddes av Bengt Ahlfors. Johan Bargum kom in som suppleant 1970 och satt i styrelsen några år, Johan Mickwitz och Ralf Nordgren var suppleanter respektive 1966 och 1967–1968. Då valdes också Gösta Ågren in som suppleant, och representerade sedan som ordinarie styrelsemedlem på 1970-talet (liksom också senare i egenskap av föreningsmedlem) de samhällskritiskt och samhällsengagerat orienterade författarna i föreningen. Styrelsen rensades ändå inte på medlemmar med annan litteratursyn. Bo Carpelan, som 1965–1966 aktivt deltog i modernistdebatten mot den yngre generationens attack, var styrelsemedlem 1962–1972 och satt flera år i förstärkta styrelsen under 1980-talet. Mårten Ringbom blev vice ordförande 1968 och satt i styrelsen fram till mitten av 1970-talet, medan Solveig von Schoultz blev styrelsemedlem 1947 och satt kvar till 1968 då Inga-Britt Wik kom in. Peter Sandelin och Tua Forsström, som sedermera varit styrelsemedlemmar, kan också räknas till den krets av författare som utvecklade den litterära modernismen. Balansen mellan de olika författarna och litteraturstilarna upprätthölls således, liksom ett artigt förhållningssätt gentemot varandra inom föreningen. I föreningens sätt att arbeta kom dock de nya idealen och samhällsengagemangen in, till exempel i form av författarbesök och uppläsningar bland fångar, sjuka och åldringar.

Hösten 1969 arrangerade föreningen författarbesök till ålderdomshem i Helsingforstrakten, och det ordnades också några besök i fängelser med både finlandssvenska och finska författare, men den här verksamheten – och uppdraget att förmedla författare till bibliotek, skolor, ungdomsförbund, arbetarinstitut med mera – flyttade sedan organisatoriskt över till Författarcentrum som startades 1972 med författareföreningen, Suomen Kirjailijaliitto, Kansanvalistusseura (Folkupplysningssällskapet) och Finlands biblioteksförening som grundande organisationer.¹³⁶ Ett några år tidigare grundat författarcentrum i Sverige tjänade som modell.¹³⁷ Besök i skolor på olika håll i landet har blivit en del av författareföreningens repertoar också efter 1960- och 1970-talets starka samhällsorientering, särskilt som en del av större litterära turnéer. Föreningen har då ofta prioriterat skolor och orter utanför Helsingfors. Skolor och ungdomar är också numera en viktig målgrupp för Författarcentrum som i dag heter Läscentrum, Lukukeskus på finska.¹³⁸

Olof Granholm diskuterar med Tom Sandell på en av Kielimuurin takaa-turnéerna i mitten av 1970-talet. Nere t.v. Mauritz Nylund. I bakgrunden syns Tuula Apajalahti från Kirjailijaliitto.

Författarturnéer blev en viktig verksamhetsform under 1900-talets sista decennier med det växande intresset för att bredda kulturkonsumtionen och nå ut till allmänheten. År 1975 deltog författareföreningen tillsammans med Författarcentrum i arrangerandet av projektet Kielimuurin takaa ("På andra sidan språkmuren"), en författarturné som inleddes på Helsingfors finska arbetarinstitut och sedan fortsatte till de helfinska städerna Joensuu och Kuopio i det inre av landet. Två år senare genomförde författareföreningen och Författarcentrum en ny turné, denna gång till Uleåborg – en av de så kallade språköarna med en liten svensk befolkning och skola i en i övrigt finskspråkig stad – där författarna besökte skolor, industrier och Uleåborgs universitet.¹³⁹ Två stora författarjippon i Stockholm på Stockholms stadsteater, på inbjudan av teaterchefen Vivica Bandler 1974 och 1975, kan räknas till samma turnékultur. År 1974 åkte trettio författare till Stockholm tillsammans med skådespelarna Elina Salo och Lars Svedberg samt spelmansparet Maja Granvik (Brunskärs-Maja) och Erik Jansson (Espö-Jansson); deras sång och musik från Åbolands skärgård var mycket populära vid denna tidpunkt. Både 1974 och 1975 var programmet stort uppslaget med diktuppläsning, musik och paneldebatter.¹⁴⁰ Den kraftigt växande samhällsorienterade verksamheten låg i linje med den kulturpolitiska utvecklingen i Finland på 1970-talet. Om man på 1960-talet betonade konstens och litteraturens betydelse i det demokratiska samhället, kom 1970-talet framförallt att handla om kulturbegreppets demokratisering. Litteratur och konst skulle föras ut till folket och författarrollen skulle inte vara begränsad till kultureliten utan vem som helst kunde bli författare genom att delta på till exempel de skrivarkurser som författareföreningen ordnade.¹⁴¹

En senare satsning på de svenska språköarna i det finska Finland var den finlandssvenska kulturveckan Hejsan Tampere! i Svenska kulturfondens regi 1991 och författarbesök i Uleåborg 1993 då man gjorde skolbesök i fyra gymnasier, i det svenska gymnasiet och i tre finska.¹⁴² Satsningarna på utåtriktad verksamhet i det

finska Finland harmonierar med tanken som ofta uttrycktes att den finlandssvenska litteraturen också behövde slå igenom och ha läsare ”på andra sidan språkmuren”. Ett typiskt uttryck för känslan av att vara i kläm mellan det finska Finland och det svenska Sverige – och samtidigt i ett stort behov av läsare i åtminstone någondera gruppen – är Märta Tikkanens slängiga uttalande i en av paneldebatterna på Stockholms stadsteater 1974. ”Märta Tikkanen undrade pessimistiskt om inte de finlandssvenska författarna i framtiden tvingas göra finskan till sitt språk för att kunna uttrycka sig och bli lästa”, skrev Åsa Wall i en rapport från jippet i *Svenska Dagbladet*.¹⁴³

De här tongångarna kunde den så kallade hurrarrörelsen (efter finskans pejorativa ord *hurri* för svensktalande finländare)¹⁴⁴ inte acceptera. Deras österbottniska språkliga verklighet var en annan och de beskrev den här hållningen som typisk helsingforsisk hukarmentalitet. ”Hurrarna” talade för en regionalt och folkligt förankrad finlandssvenskhet, rätten till och styrkan i en separat finlandssvensk identitet och ett finlandssvenskt folk.¹⁴⁵ I en kommentar till Sven Willners bok *Nederlagets söner* (1979) skrev Gösta Ågren 1980: ”Författare skriver framför allt för sitt eget folk, på dess språk, om dess verklighet. Det är deras samhälleliga uppdrag. Följaktligen är också de finlandssvenska författarnas centrala uppgift att skriva böcker för det finlandssvenska folket, inte att bli översatta till finska eller komma ut i Sverige.”¹⁴⁶

Samma år som författareföreningen första gången besökte Stockholms stadsteater utgav Gösta Ågren tillsammans med Olof Granholm på Författarnas Andelslag samlingsskriften *Hurrarna. En stridsskrift om finlandssvenskarnas nutid* (1974), som formulerade hurrarnas idéer. I Stockholmsjippet deltog författare som representerade olika ståndpunkter kring denna i sig gamla finlandssvenska fråga och det stormade till i paneldebatter inför den förvånade Stockholmspubliken. Frågan är egentligen ett helt kluster av frågor som har återkommit i diskussionerna i olika former allt sedan benämningen finlandssvensk och Svenskfinland skapades: Hur

Stockholms Stadsteater presenterar

• 30 FINLANDSSVENSKA FÖRFATTARE

- poesi
- prosa
- diskussion
- sång
- musik
- information

• söndag den 3 februari kl 14 – 22
• måndag den 4 februari kl 16 – midnatt

i Finland

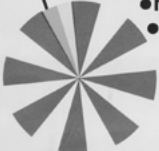
- bor 302 000 finlandssvenskar
- har 6,5 % svenska som modersmål
- 180 författare skriver på svenska

• Biljetter kan beställas i förväg på telefon 23 84 30 och 23 84 31 eller köpas direkt i biljettkassan

• KLARATEATERN, Drottninggatan 34 i Kulturhuset

• Biljettkontoret är öppet vardagar från kl 10.00 och söndagar från kl 11.00

Klarateatern

Reklamplansch för
evenemanget 30
Finlandssvenska för-
fattare på Stockholms
stadsteater 1974.

bevaras det svenska i Finland bäst, vem är mer finlandssvensk än den andra, går det en skiljelinje mellan ett finlandssvenskt folkligt folk och en urbaniserad medel- och överklass, kan det svenska i Finland bestå på annat sätt än med regional autonomi. Sammanfattningsvis: vad är den rätta finlandssvenska identiteten och hur bör den försvaras eller bör den försvaras? Helsingforssvenskarna är inte representativa för finlandssvenskarna som grupp, menade en upprörd Gösta Ågren på stadsteaterns scen, och Solveig von Schoultz teaterviskade från sin plats i panelen att man borde vädra de interna finlandssvenska konflikterna på hemmaplan och inte utsätta den svenska publiken för dem. I publiken fanns ändå de som tyckte att diskussionen var uttryck för samma konflikt mellan centrum och periferi som var aktuell också i Sverige.¹⁴⁷

Regionerna var aktiva i många delar av Europa på 1970-talet, även i Norden. De österbottniska författarna hade kontakter särskilt till författarna i norra Sverige som var organiserade i Norrländska litteratursällskapet (grundat 1954) och Författarcentrum Norr (grundat 1967). I Norge var konflikten mellan stad och land samt nord och syd liksom i Finland gammal. Författare utanför storstäderna i Norge ställdes inför liknande problem som författare i Finlands regioner upplevt gällande stipendier och status på det litterära fältet. År 1972 organiserade sig de nordnorska författarna i Nordnorsk forfatterlag och fem år senare organiserade sig författarna i Trønderlag. Författarna i de nordligare och mera "perifera" delarna av Norge, Sverige och Finland – inklusive de samiska författarna – upprätthöll kontakt med varandra.¹⁴⁸

Större och mindre författarturnéer med syftet att möta ny och gammal publik har varit stora kraftmätningar och krävt mycket arbete av deltagande författare och föreningens kansli. Turnén "Leve boken", initierad av Johan Bargum, gick 1988 genom det svenska Finland från söder till norr. Den inleddes i Lovisa och fortsatte till Borgå, Vanda, Karis, Ekenäs, Pargas, Nagu, Åbo, Mariehamn, Kristinestad, Yttermark, Närpes, Korsholm, Vasa, Nykarleby, Jakobstad och Karleby. Det var författaruppläsningar, besök i skolor, yrkesskolor och högskolor samt torgshower. Det här var författareföreningens sätt att delta i firandet av boken i Finland 500 år. Det hade nämligen 1988 gått 500 sedan Finlands äldsta tryckta bok och enda inkunabel, mässboken *Missale Aboense*, trycktes i Lübeck.¹⁴⁹ På torget i Jakobstad ordnades under programmet en demonstration med tre minuters tystnad mot regeringens snåla kulturbudget för 1989.¹⁵⁰ En del av texterna som de deltagande författarna läste upp under turnén publicerades följande år i den skrift som föreningen gav ut med anledning av sitt 70-årsjubileum, *Finlands svenska författareförening 70 år*.

Turnéerna har inte bara gett de deltagande författarna kontakt med läsare på olika håll, utan också gett författare i olika delar av det svenska Finland möjlighet att träffas och umgås med varandra.

Camilla Mickwitz plansch
för turnén Leve Boken 1988.

Gruppfoto i Kristinestad i september 1988 under turnén Leve boken. Fr. v.
Inga-Britt Wik, Kurt Högnäs, Ingmar Svedberg, Bodil Lindfors, Henrik
Jansson, Marita Lindquist, Anita Wikman, Nalle Valtiala och Erik Ågren.

”Hej, och tack för att jag fick vara med på en fin turné! Nu vet jag bättre vad Österbotten vill säga, och jag blev vän med flera kolleger som jag tidigare bara snuddat vid”, skrev till exempel Nalle Valtiala efter Leve boken-turnén 1988.¹⁵¹ Från en tidigare epok minns Solveig von Schoultz en författarturné ”nångång i Österbotten” och en gumma som var hänförd av Gunnar Björling: ”Ja si int förstod jag vad han läste, men han hade så vackra ögon.”¹⁵²

Om författareföreningen tidigare hade varit en Helsingfors-centrerad förening som endast tidvis reste och rörde på sig i samband med det internationella, och särskilt nordiska samarbetet så kom föreningens nationella rum och rörlighet att utvidgas efter andra världskriget på det sätt som skissats ovan. Diktarhemmet i Borgå var ett undantag under tiden före 1950-talet som en samlingspunkt och ett utflyktsmål utanför Helsingfors. Både Diktarhemmet och Villa Biaudet, som föreningen erhöll genom testamente 1969, var också under 1900-talets senare hälft viktiga platser för föreningen utanför huvudstadsregionen.

DIKTARHEMMET

Diktarhemmet i Borgå fortsatte under efterkrigstiden att vara en samlingsplats för författareföreningen, och en hedersbostad ”för en prominent svensk författare” i Finland som gavs rätten att bo i den historiska gården på obestämd tid. År 1945 flyttade 70-åriga professorn i filosofi, kulturradikalen, polemikern och skriftställaren Rolf Lagerborg in i Diktarhemmet där han bodde till sin död 1959. Lagerborg var medlem av författareföreningen sedan 1919. Tre år innan han flyttade in hade han gett ut första delen av sina memoarer, *I egna ögon och andras. En bok om att känna sig själv* (1942). Memoarverkets andra del, *Ord och inga visor. Andras och egna* kom ut ett år efter flytten till Borgå. Efter Lagerborgs död 1959 erbjöds Diktarhemmet till författaren och konstnären Rabbe Enckell, som flyttade in hösten 1960 med sin fru Aina Enckell som också var konstnär. I Diktarhemmets gårdsbyggnad

Diktarhemmet på Flensborgsbacken i Borgå var ett självklart utfärds-mål både för föreningens medlemmar och utländska gäster.

inredde de med hjälp av arkitekten Hilding Ekelund en ateljé.¹⁵³ När författareföreningens styrelse den 1 oktober 1960 firade invigningsfest med Diktarhemmets nya invånare höll föreningens ordförande J.O. Tallqvist ett tal på vers, i vilket han bland annat konstaterade:

När Rabbe Enckell nyss som värden nummer fem
har flyttat in i detta skaldehem,
det genomgått med dagblads hjälp en restaurering.
Vi tror vi gjort med Enckells – dubbel investering!¹⁵⁴

”Med dagblads hjälp” avsågs *Svenska Dagbladet* som våren 1959 hade gjort en insamling i Sverige för Diktarhemmet vilket möjliggjorde renovering. De svenskspråkiga författarnas villkor och verksamhet i Finland var ännu på 1950-talet något som *Svenska Dagbladets* läsare förväntades känna till och som engagerade åtminstone en del av

dem. Särskilt under 1940-talet hade författareföreningen fått flera donationer från Sverige.¹⁵⁵ När insamlingen för Diktarhemmet satte igång i mars 1959 skrev tidningen: "I medvetande om den positiva inställning till finlandssvenskt kulturarbete som Svenska Dagbladets läsare många gånger förr har lagt i dagen, har tidningen därför velat ge tillfälle till penninggåva till diktarhemmet i Borgå, på sin tid donerat av bokförläggare Holger Schildt."¹⁵⁶

Efter paret Enckell flyttade professor Lars Huldén och hans fru Ingeborg "Bojen" Huldén till Diktarhemmet 1973. Samma år förklarades Diktarhemmets huvudbyggnad och lillstuga på författareföreningens ansökan skyddade enligt lagen om skydd för kulturhistoriskt märkliga byggnader.¹⁵⁷ Lars Huldén var författareföreningens ordförande 1973–1977. Han var författare och språkvetare med såväl ortnamn, Runeberg som Bellman som specialiteter i sitt vetenskapliga geschäft, och en stor skönlitterär produktion. Lars och Bojen Huldén bodde i Diktarhemmet i tjugo år. "Den 15 augusti 1973 flyttade jag och Bojen och våra två yngsta söner in i Diktarhemmet. Plötsligt har det gått tjugo år sedan dess. Och då jag nu skriver till Styrelsen är det för att meddela, att vi kommer att flytta bort. Men jag vill ännu hellre få sagt hur mycket vi har uppskattat tiden i Diktarhemmet. En bättre skrivmiljö än det gamla huset i Gamla Borgå kan jag inte tänka mig. Jag är djupt tacksam över att ha fått vara en i raden av författande beboare", konkluderade Lars Huldén tiden i Diktarhemmet då han i januari 1993 skrev till styrelsen och meddelade att han och Bojen skulle flytta ut.¹⁵⁸

Under Lagerborgs, Enckells och Huldéns tid i Diktarhemmet fortsatte huset att vara en plats för föreningens sammankomster. Vid större evenemang eller då föreningen hade internationella gäster hörde en utflykt till Borgå till programmet. När författareföreningen hösten 1956 ordnade ett författarmöte i Helsingfors för att förbättra kontakten mellan författarna i huvudstaden och på andra orter arrangerades den andra dagen en exkursion till Borgå. Man besökte både Runebergs hem, där litteraturhistorikern

och föreningsmedlemmen Karin Allardt Ekelund visade runt, och Diktarhemmet där Rolf Lagerborg tog emot.¹⁵⁹ I samband med föreningens 50-årsjubileum 1969 var det lika självklart att bjuda de nordiska gästerna till Rabbe och Aina Enckell i Diktarhemmet.¹⁶⁰ År 1975 konkluderar årsberättelsen: "Livet i Diktarhemmet har förflutit lugnt. De rikssvenska, sovjetiska och danska författargrupperna besökte huset i samband med sina resor."¹⁶¹

Lika stark var traditionen att upprätthållandet av Diktarhemmet krävde ständiga reparationer och förnyelser, och ansökningar om

Lars Huldéns son Niklas Huldén tecknade denna situationsbild "När det bildades ett Bellmansällskap i Diktarhemmet 10.2.1974" i Diktarhemmets gästbok.

medel för att täcka kostnaderna. När Lars och Bojen Huldén med sönerna Jockum och Niklas skulle flytta in 1973 hade det gjorts reparationer och en allmän uppsnyggning av huvudbyggnaden. Fönster, väggar och tak målades, golven slipades och lackades, kök och badrum moderniserades, varmvatten installerades i andra och tredje våningen. Året innan hade en ny gårdskarlsbostad inretts.¹⁶² Andelslaget Labor och Aug. Eklöf Ab hade hört till donatorerna då Diktarhemmet renoverades under de första åren och ställde upp med bidrag också senare. Familjeföretaget Aug. Eklöf Ab i Borgå som verkade inom sågvarubranschen var en återkommande donator. Företaget svarade länge för uppvärmningen av huset och gårdskarlsbostaden. När det på 1960-talet avvecklades och gick upp i Ab Tampella Oy fortsatte Tampella att leverera ved för uppvärmning från sågen i Tolkis. När oljeeldning installerades i Diktarhemmet 1960 skänkte firman A.W. Enbom värmepannan. Föreningen kunde sälja en del av den donerade veden och den vägen få in pengar för att betala oljeräkningen. Följande årtionde var detta system inte längre i bruk, men när författareföreningens ekonomi var riktigt svag 1976 vände sig föreningen genom ordförande Lars Huldén och sekreterare Kerstin Nyqvist till styrelsen för Tampella med en fråga om företaget kunde återknyta till traditionen och understödja Diktarhemmet med ett årligt anslag, som dock inte beviljades.¹⁶³

Från och med 1970-talet trädde staten, genom undervisningsministeriet och Museiverket, samt flera finlandssvenska fonder in som de stora bidragsgivarna för upprätthållandet av Diktarhemmet, vid sidan av några företag. Borgåföretaget Sydfinska Kraft bidrog med återkommande mindre summor under 1980- och 1990-talen. Behovet av renovering och uppsnyggning fortfor också under dessa decennier. Föreningen behövde tidvis lyfta nya lån och Svenska litteratursällskapet, Svenska Folkskolans Vänner, Arbetets vänner och Konstsamfundet, liksom Museiverket och andra parter, fick anledning att träda in med bidrag också senare.

VILLA BIAUDET

År 1969 fick författareföreningen ytterligare en gammal och fin byggnad i östra Nyland som donation när författaren Ulla Bjerne-Biaudet, medlem i föreningen sedan 1931, och hennes man läkaren Léon Biaudet visade sig ha testamenterat hela sin förmögenhet och egendom i Lovisa till föreningen. Enligt testamentet skulle Finlands svenska författareförening utse en författare som för tre år i sänder skulle få bo i deras hem på Östra Åsgatan 7 som kallades för Villa Biaudet.¹⁶⁴ Ulla Bjerne, född 1890 som Gully Cecilia Ohlsson, kom från en köpmansfamilj i Söderhamn som ligger vid kusten mot Bottniska viken i Hälsingland i Sverige. Hon hade sökt sig bort hemifrån i ung ålder och 1912 kom hon till Paris. Där kom hon i kontakt med konstnärskretsar och gjorde vad hon kunde för att inte leva ett småborgerligt liv. Egenhändigt

Ulla Bjerne i sitt hem i Lovisa. I bakgrunden skymtar en tavla från 1914 av den svenska konstnären Einar Jolin, som föreställer Bjerne och skådespelaren Nils Asther.

designade byxkjolar, cigaretter, spatserkäppar och en androgyn stil som har förevigats bland annat på porträtt av Nils von Dardel hörde till detta. Hon debuterade år 1916 med boken *Mitt andra jag*. Författarskapet var produktivt och hon skrev också filmmanus vid slutet av 1910-talet för att försörja sig. Senare beskrev Ulla Bjerne sitt liv i tre självbiografiska böcker: *Livet väntar dig* 1955, *Den glada otryggheten* 1958 och *Botad oskuld* 1961. Då var hon redan sedan 1921 gift med kirurgen Léon Biaudet – en lika färgstark person som hon – och bosatt i Lovisa.¹⁶⁵ Åren i Paris hade visat att det bohemiska konstnärslivet var hårdare och svårare för en kvinna än för en man.¹⁶⁶ I Lovisa flyttade paret till villan uppe på åsen på Östra Åsvägen. Redan innan författareföreningen fick villan som donation höll Ulla Bjerne salong för finlandssvenska författare i sitt hem. Solveig von Schoultz berättar: "Det fanns många förgreningar i umgänget, liksom i en släkt med närmare och mera avlägsna fränder." Man talade om stort och smått: "Sällan talar ju konstnärer om sitt yrke men jag minns att Rabbe och jag engång munhöggs om skiljetecken, jag försvarade semikolonet medan Rabbe höll på sitt tankstreck, det tyckte jag var att fly mödan, att lämna fortsättningen åt läsaren."¹⁶⁷

Paret Biaudet testamenterade sin egendom till författareföreningen med följande villkor:

All vår egendom tillfaller Finlands Svenska Författareförening att disponeras på följande sätt:

1. Vår fastighet på åsen i Lovisa jämte inredning och inventarier bibehålles såvitt möjligt i sitt nuvarande skick och förvaltas av Författareföreningen med bestämmelsen, att en av föreningen utsedd författare för tre år i sänder avgiftsfritt får bebo hela fastigheten.
2. Den övriga egendomen i värdepapper och bankdepositioner förvaltas av Sparbanken i Lovisa. Av avkastningen skall 10% procent årligen reserveras för fastighetens nödiga utlägg och underhåll, medan återstoden som underhållsbidrag tillfaller

den författare som för tiden bebor huset på åsen, att till honom utbetalas i månatliga rater då han kvarbor i huset.¹⁶⁸

Om avkastningen från värdepappren inte räckte till ett underhållsbidrag skulle summan i stället läggas till kapitalet, bestämde makarna Biaudet, och så har också sedermera gjorts. Däremot har man inte behövt tillämpa de två följande punkterna som slog fast att föreningen vid behov kan sälja hela fastigheten och bilda en fond vars medel ska delas ut som stipendium för tre år i sänder samt att om föreningen upphör ska fastigheten och tillhörande medel övergå till en motsvarande kulturell institution eller Svenska kulturfonden.¹⁶⁹ Dagböcker, brev samt en del fotografier och manuskript gick efter Ulla Bjerne-Biaudets beslut till Åbo Akademi och finns i dag i Ulla Bjernes samling i Åbo Akademis Bibliotek.¹⁷⁰ Om Diktarhuset som donerades på 1920-talet utformades till en hedersbostad för en aktningvärd diktare, var Villa Biaudet snarare tänkt som en arbetsbostad och en förmån som under de kommande åren skulle ge flera författare möjlighet till arbetsro.

Behovet av arbetsrum för författare var något som både Finlands svenska författareförening och Suomen Kirjailijaliitto hade fört diskussioner om under de föregående åren. År 1967 hade Eino Leinosällskapet, Kirjailijaliitto, Finlands svenska författareförening och andra författarorganisationer överlämnat en skrivelse till Helsingfors stad om att Sederholmska huset vid Senatstorget borde överlåtas mot en symbolisk hyra för att tjäna som författarhus.¹⁷¹ Något sådant författarhus blev det aldrig av Sederholmska huset som senare blev en del av Helsingfors stadsmuseum.

Författareföreningens förstärkta styrelse som också fattade beslut om föreningens stipendiemedel, beslöt om vem som skulle ges rätten att bo i Villa Biaudet de kommande tre åren. Valet föll på författaren och regissören Bengt Ahlfors. Villan reparerades under sommaren 1970 och på hösten flyttade Ahlfors med familj in. ”Det var märkligt att stiga in i ett hem där människor, som levat där länge, just hade gått ut genom dörren”, skriver Bengt Ahlfors

fyra årtionden senare: ”Här skulle vi alltså bo, i deras hem, där känslan av dem ännu var stark. På väggarna hängde deras tavlor, vackra och värdefulla. Många av dem hade Ulla fått av sina intima Parisvänner, några hade hon stått modell för. I bokhyllorna fanns deras böcker med författarnas dedikation. Ingenting hade kastats bort, varken trasigt porslin eller skurtrasor.”¹⁷²

Ahlfors minns att han skämdes för att sitta vid skrivbordet och skriva dikter när hantverkare kom till huset för att ägna sig åt de nödvändiga reparationerna. Men när han väl kom igång blev det en produktiv tid i Lovisa, småstaden som höll på att moderniseras i skuggan av det kärnkraftverk som började byggas samma år som Ahlfors flyttade in i Villa Biaudet. Där skrev han bland annat sin första bok, utöver filmmanuskript, skådespel och tv-program. Under det första decenniet beboddes Villa Biaudet också av Claes Andersson, Per-Hakon Påwals och Johan Bargum med familjer.

Medlemmar och en författarroll i förändring

Den finlandssvenska författarkåren, med sin förankring i Nyland-Åbolands ämbetsverk, universitet, herrgårdar och stora företag, hade dominerats av överklassen och medelklassen under de gångna decennierna. [...] Det var upplagt för den första stora, litterära kollisionen mellan de två finlandssvenska landskapen, en kollision med regionala, sociala, politiska och estetiska inslag.

Gösta Ågren, ”Liftraser. En finlandssvensk litteraturdebatt 1957” (1983)

LITTERÄR REGIONALPOLITIK OCH MEDLEMSKÅRENS DEMOKRATISERING

”Författarnas del i utbyggandet av en demokratisk kultur måste uppmärksammas”, framhöll *Nordisk Forfatter-Tidende* 1946.¹⁷³ I linje med den nya tidens krav på demokratisering inledde också

författareföreningen efterkrigstiden med en stadigt växande utåtriktad verksamhet. "De litterära uppläsningssaftnarna i landsorten ingår som ett led i föreningens strävanden att knyta intimare kontakt med den svenska allmänheten överallt i landet och kommer troligen snart att följas av flera", rapporterade föreningen året innan.¹⁷⁴ Radion och pressen underlättade kontakterna mellan författarna och publiken, men läsarna nåddes också genom uppläsningar, bokdagar och utställningar, såväl inom landet som i samarbete med de nordiska systerorganisationerna.¹⁷⁵ Den kulturella demokratisering och de kamper mot motsättningen mellan högt och lågt som fördes under de här decennierna, hade samband med vänsterorienteringen och de samhälleliga reformerna efter krigsslutet. 1960-talets kulturradikala period föregicks av en också politiskt laddad diskussion om "högkulturens" plats i samhället redan under de föregående decennierna. På författareföreningens styrelsemöte på restaurang Royal i oktober 1945 refererades en diskussion från det nordiska föfattarrådets möte i Stockholm samma år, under vilket ordföranden Fredrik Ström lyfte fram den anti-intellektuella stämningen bland arbetare och bönder i Sverige: "Det är en allmän känsla i djupa svenska led att litteratur, musik och konst är lyxbetonade ting." Ström påpekade också att den här opinionen spritt sig "till de s.k. folkbildarna".¹⁷⁶

På det strukturella planet framskred demokratiseringen långsamt inom det svenskspråkiga litterära rummet i Finland. Författarkårens sociala sammansättning står i och för sig sällan i ett 1:1 förhållande till den allmänna demografiska strukturen, men som Thomas Warburton (1951) och andra har framhållit bar den svenska litteraturen i Finland länge en starkt borgerlig prägel och under 1900-talets första hälft kom författarna med få undantag ur en socialt begränsad minoritet. Att förhållandet luckrades upp under den andra delen av århundradet kan ändå tydligt läsas ur författareföreningens medlemsstatistik även om utjämningen var måttfull.¹⁷⁷ Finland hade inte heller en arbetarlitteratur eller vänsterintelligentia i samma utsträckning som i Sverige.

Elmer Diktonius betonade i slutet av 1930-talet den finlandssvenska litteraturens inkluderande karaktär. Den "finlandssvenska litteraturens fadersfamn" rymmer författare av alla kalibrer och kulörer, förklarar han för *Arbetarbladets* läsare. "Hemmer och Björling, Tigerstedt och Hagar Olsson, ingen behöver stå utanför".¹⁷⁸ Hans uppfattning om vilka som ingick i "alla" hade ändå sina blinda fläckar och det fanns vid den här tiden, i slutet av 1930-talet, också de som ansåg att de inte hade tillträde till de litterära finrummen i Svenskfinland. Hagar Olsson hörde till dem som inom författareföreningen tidigast tog upp frågan om centrum och periferi i det litterära Finland. Österbotten tjänade som ett slagträ när hon ville problematisera såväl den svenska litteraturen i landet som författareföreningens arbete. Hon hävdade att föreningen, som det svenskspråkiga litterära fältets institutionella centrum, präglades av elitism, huvudstadsprovinsialism och idébrist: "... vad organisationerna beträffar så dåsar de för det mesta vidare i den gamla unkna tebjudningsatmosfären utan att låta sig störas av tanken på förestående nya uppgifter". Både litteraturen och organisationsfältet behövde skakas om.¹⁷⁹

Huvudstadens författarkretsar behövde enligt Olsson vitaliseras genom att söka kontakt med nya krafter och perspektiv. Det här fann hon särskilt i Österbotten, men hon efterlyste också konsolidering på andra fronter, mellan höger och vänster, finskt och svenskt, och mellan kulturlivets olika branscher. Det var enligt henne oändamålsenligt att man i Finland hade tre olika författarorganisationer. Dels försvagade fragmenteringen deras röst i hemlandet, dels var det i internationella sammanhang pinsamt när man inte alltid visste vem som skulle representera landet. Hon fällde i sammanhanget – och mot bakgrund av pågående ideologiska strider inom Kirjailijaliitto – hårda ord om författareföreningen: "Nu skulle ögonblicket kanske vara inne att blåsa liv också i den skuggförening som heter Finlands svenska författareförening. Den sköts för närvarande helt som styrelsens privata lilla företag – helt diktatoriskt och på sidan om alla besvärliga

meningsbrytningar och ståndpunktstaganden! – och kan inte på något sätt anses företräda den finlandssvenska författarvärlden som ju dock på det intimaste berörs av den allmänna kulturkrisen i landet.”¹⁸⁰

Styrelsen bestod på den här tidpunkten av Ragnar Ekelund (ordförande), Paul Nyberg (vice ordförande), Anna Bondestam (sekreterare) samt Elmer Diktonius, Olof Enckell, Bertel Kihlman, Emil Zilliacus och suppleanterna Greta Thesleff och Atos Wirtanen. I förstärkta styrelsen ingick också Hjalmar Dahl, Harald Hornborg, Solveig von Schoultz och Thomas Warburton. Föreningens viceordförande Paul Nyberg uppmanade den under krigsåren i Sverige bosatta Olsson att återvända till verkligheten: ”Är kulturen död i vårt land? Vad är nu detta för nonsens? Ännu ryker ruinerna efter brända och bombade hus. Ännu kämpar man med nästan övermäktiga svårigheter på alla håll, kulturella och materiella. De förhållanden under vilka en andens arbetare lever här är beklämmande. Vår hemfrid är förstörd. Vår ekonomi är undergrävd. Och så kommer man med klander och förebråelser.”¹⁸¹

Kulturlivets demokratisering och det svenska folket i bygderna hade inte någon framträdande betydelse för det tidigare litterära avantgardet, som modernisterna på 1920-talet och kretsen kring tidskriften *Quosego* (1928). Men under efterkrigstiden engagerades författarna, inte bara i det svenska Finland utan på många håll i Europa och världen, i frågor om vem som nås av litteraturen, hur böcker påverkar människor eller vilka det är som skriver böcker. Den sociala snedvridningen på det litterära fältet kolliderade med demokratiseringen efter kriget. De nya samhällspolitiska vindarna förde med sig en kritisk diskussion om litteraturbegreppets innehåll (debatten om ”finsmak och folksmak”), allmänhetens läsvanor och bokdistribution samt författarnas rättigheter gentemot förläggarna.

Även det finlandssvenska litterära fältets och författareföreningens sociala struktur och Helsingfors dominans utsattes för kritisk granskning. Dessa frågor, och något senare också frågan om de kvinnliga författarnas synlighet och villkor, var i stor utsträckning

sammanflätade med varandra. I synnerhet gick den geografiska och sociala dimensionen hand i hand. Med målsättningen att överbrygga klyftan mellan litteraturens centrum och periferi riktade Hagar Olsson intresset både mot Österbotten och författare ur lägre samhällsklass än medelklass.¹⁸² Den borgerliga litteraturen i Helsingfors angreps omväxlande med regionala och sociala argument. För författaren Eva Wichman, som på 1950-talet var medlem av Finlands kommunistiska parti, gick skiljelinjen vid Långa bron som både symboliskt och konkret skiljde huvudstadens centrala delar från arbetarstadsdelarna i norra Helsingfors. I artiklar som "Borgerlighetens anda – begränsningen" i *Folktidningen Ny Tid* (9.6.1950) riktade hon sig mot huvudstadens "obegriplighetsförfattare", "De Kulturella" och den inåtvända, socialt ointresserade finlandssvenska kulturpubliken.¹⁸³

HUVUDSTAD OCH PROVINS

Lena Långbackas undersökning av de finlandssvenska författarna visar att många författare som är födda på andra orter har flyttat till och verkat i Helsingfors, och att detta var särskilt markant för de österbottniska författarna. År 1920 var 13 % av medlemmarna födda i Österbotten, men bara 4 % bodde kvar i regionen. Femtio år senare, 1970, hade en liten förskjutning skett, men huvudstaden drog fortfarande, liksom den gjort under de därpå följande decennierna och än i dag. År 1970 var 41 % av föreningens då 168 medlemmar födda i Helsingfors och 63 % av dess medlemmar bosatta där. För Österbottens del var den procentuella och faktiska fördelningen fortfarande den motsatta: 18 % av medlemskåren var född i Österbotten, men endast 4 % bodde kvar i regionen.¹⁸⁴

Efter andra världskriget skapades ändå en egen litterär miljö i Österbotten, i medveten opposition mot Finlands och det svensk-språkiga Finlands litterära centrum i söder. Det sätt på vilket denna miljö eftersträvade och uppnådde en position av relativ autonomi i förhållande till Helsingfors, vittnar om ett samspel

mellan litterära centrum och periferier som är bekant från olika hörn av världen. I grunden fanns naturligtvis de österbottniska författarnas indignation över Helsingfors dominans. När Elise Mannberg och Sven-Olof Högnäs 1947 började planera ett nytt forum för "de utsparkade provinsskribenterna" handlade det på sätt och vis om att göra utestängdheten till en dygd. Man övervägde att samlas inom en förening för "Föraktade Folksmaksförfattare", men Otto Andersson på förlaget Bro varnade för begreppet folksmak ("Namnet klingar inte bra").¹⁸⁵

Trots att debatten mellan österbottnisk och sydfinländsk syn på litteraturen gick het på 1950-talet närmade de sig samtidigt varandra. Evert Huldén (t.h.), här tillsammans med Gunnar Björling, var den första i Österbotten bosatta författare som blev invald i författareföreningens styrelse.

Det kom också initiativ från Helsingfors och ur författareföreningens egna led, till exempel genom Hagar Olssons artikel i *Vasabladet* ("En vädjan till Österbotten", 1950). Olsson återkom i artikeln till sin egen fråga om kulturens livskraft från fem år tidigare ("Är kulturen död i vårt land?"), genom att presentera de österbottniska författarna som ett välbehövligt botemedel mot kulturell stagnation i Svenskfinland. Österbotten 1950 stod i Olssons framställning för sund radikalism och oräddhet, upptäckarlust, vitalism, bondesamhällets frihetstraditioner, färg och fart. Allt det som den huvudstadscentrerade finlandssvenska litteraturen enligt henne saknade.¹⁸⁶

Det är ingen slump att just Österbotten, med sin traditionellt demokratiska samhällsstruktur och den jämförelsevis måttliga variationen i jordbrukens storlek i svenska Österbotten, kom att stå i centrum av de överlappande sociala, språkliga och geografiska spänningarna också på litteraturfältet.¹⁸⁷ De österbottniska författarnas situation och böndernas bildningskamp skildrades av J.J. Huldén i den självbiografiska romanen *Janne Stubb söker sin väg* (1938). Ett år tidigare fäste Huldén uppmärksamhet vid det växande litteraturintresset hos landsbygdens ungdomar: "Det bildas studiecirkelar och bokringar, och det litterära intresset synes vara ganska livskraftigt."¹⁸⁸ Några månader efter att Olssons artikel "En vädjan till Österbotten" hade publicerats i *Vasabladet* 1950 grundades Svenska Österbottens litteraturförening. År 1954 började föreningen ge ut tidskriften *Horisont*. År 1957 skapade J.J. Huldéns bror Evert Huldén tillsammans med Ingmar Nykvist, Ingolf Friman samt Leo och Gösta Ågren en löst organiserad författargrupp som de kallade Liftraser, "den livskraftiga", efter berättelsen om Ragnarök i den nordiska mytologin där Liftraser och Lif grundar ett nytt människosläkte efter att Ragnarök dragit över världen och förgjort alla andra.¹⁸⁹ Lars Huldén har skrivit om reaktionerna på författargruppen i de litterära kretsarna i Helsingfors i förordet till Gösta Ågrens bok *En man gick genom stormen. Leo Ågrens liv och diktning* (1984): "Det som irriterade var kanske, att gruppen

ställde sig i opposition till det som min far [Evert Huldén] kallade "lekandet med porslinsbitar" i den finlandssvenska litteraturen. Man ville bröd och salt, för att citera ett annat ord av honom, dikt i sak helt enkelt."¹⁹⁰

År 1951 påstod Thomas Warburton i *Femtio år av finlandssvensk litteratur* att den finlandssvenska litteraturen trots allt med få undantag uppstod inom ett avgränsat socialt skikt som producerade medelklasslitteratur om borgerliga medelklassproblem.¹⁹¹ Mot den bakgrunden förstår man att de österbottniska författare som inte representerade detta skikt (som just bröderna Ågren, Evert Huldén med flera) upplevde att de inte räknades i höglitterära sammanhang, och att de ville komma in på fältet där "riktig litteratur" skapas, vara den som blir omnämnd i litteraturhistoriska verk. "Skriv pojkar, dilla inte", lär *Hufvudstadsbladet* ha rubricerat en artikel från tiden då den österbottniska föreningen grundades, vilket i och för sig också visar att den österbottniska aktiviteten, som till en början uteslutande verkar ha inkluderat skrivande män, genast uppmärksammades också i södra Finland.¹⁹²

Också utanför Finland har periferier naturligtvis spelat en särskild roll för litterärt nytänkande, i varje fall om man vill generalisera utifrån kända exempel som Henrik Ibsen, James Joyce, Jorge Luis Borges eller Rubén Darío. Trots ett marginellt utgångsläge geografiskt och kulturellt lyckades dessa författare kämpa sig till en position i centrum av det internationella litterära rummet. På motsvarande sätt som en litterär självständighetsförklaring i förhållande till det språkliga moderlandet Sverige hade varit en viktig sporre bakom den finlandssvenska 1920-talsmodernismen, uppstod efter andra världskriget en ny och på många sätt fruktbar spänning mellan lokala centrum och periferier, i synnerhet mellan Helsingfors och Österbotten. "Man skall kanske inte bortse från att utestängdhetsattityden kan vara litterärt stimulerande", påminner Lars Huldén med hänvisning till de österbottniska författare som på 1950-talet kände "motiga vindar från det litterära centralfältet".¹⁹³ Asymmetriska kulturförhållanden präglas dessutom av en viss

ömsesidighet mellan centrum och periferi. Hagar Olsson "behövde" Österbotten för att driva sin sak, och det litterära Österbotten "behövde" Helsingfors som både en motbild och som en plats där man trots allt fick legitimitet som författare, genom förlag, tidningar och andra litterära institutioner. Samma dynamik gäller på flera plan. Liksom det var viktigt för Ibsen, Joyce och Borges att vinna erkännande i Paris och andra kulturella centrum i Europa,¹⁹⁴ var det viktigt för de mest framstående österbottniska författarna att bli invalda i författareföreningens styrelse. När Gösta Ågren år 1989 vann det stora, nationella Finlandiapriset för diktsamlingen *Jär* (1988) upplevde många det som en bekräftelse på författarna i Österbotten som grupp, och intresset för den österbottniska litteraturen överlag ökade också i södra Finland.¹⁹⁵

Som alltid när man diskuterar status och positionering på sociala fält är det svårt att tydligt kunna skilja på subjektiva upplevelser och faktiska förhållanden, eftersom verkligheten vi lever i består av båda delarna. Carl Fredrik Sandelin har senare konstaterat att det inom föreningen på 1950- och 1960-talet inte fanns någon "som helst avsiktlighet att föreningen skulle framstå som en huvudstadsorganisation som delade medlemmarna i klasser", och han fortsätter: "Medlemmarna var författare-kollegor, ingen var bättre eller sämre".¹⁹⁶ Situationen kunde säkert se sig rentav väldigt olik beroende på perspektivet. På årsmötet 1956 kritiserade den unge Jörn Donner föreningens styrelse för att föreningen så starkt antog formen av en huvudstadsorganisation. Han föreslog att föreningsmedlemmar utanför huvudstaden borde kunna delta i beslutsfattandet vid föreningsmöten per fullmakt. Föreningen riktade sig enligt Donner i alltför hög grad till "den högborgerliga societeten", och fjärmade författarna från den breda läsekretsen.¹⁹⁷ Igen: frågan om region löpte parallellt med frågan om klass.

Behovet att överbrygga avstånd mellan de nyländska författarna, ofta bosatta i Helsingfors, och författare utanför denna region, särskilt, men förstås inte uteslutande, i Österbotten var något som

började påverka verksamheten på 1950-talet. Samtidigt som den ibland häftiga ordväxlingen pågick mellan det litterära Helsingfors och Österbotten blev de österbottniska författarna representerade i föreningens styrelse genom Evert Huldén, som 1956 blev invald i förstärkta styrelsen, och Gösta Ågren som 1958 blev suppleant-medlem av styrelsen. Styrelsen ställde sig också bakom Leo Ågren som i ett ekonomiskt nödläge hade vänt sig till föreningen, varpå man föreslog honom för ett ettårigt statsstipendium 1959.¹⁹⁸ I vissa fall upplevdes ändå verksamheten i Österbotten som alltför lokal. Författareföreningen mottog i januari 1961 en skrivelse av Liftrasers "träff-utskott" som anhöll om medel för att arrangera en författarträff mellan österbottniska och norrländska författare. Med hänvisning till "träffens begränsade natur och föreningens ansträngda ekonomi" avslogs förslaget.¹⁹⁹

Den "icke-dominerande" litteraturen i Svenskfinland var också splittrad på olika sätt. Mellan olika periferier, mellan folklivs- och arbetarförfattare, och på 1940-talet också på vänsterhåll mellan socialdemokrater som Anna Bondestam och folkdemokrater som Eva Wichman och Aili Nordgren. För sistnämnda grupp gällde det inte sällan att positionera sig mellan det litterära etablissemang och "folksmaken". Folklivsskildringar och allmogelitteratur hade getts ut från och med 1939 då professorn i musikvetenskap och folkdiktsforskning vid Åbo Akademi Otto Andersson grundade Åboförlaget Bro, kring vilket det uppstod en lång och passionerad debatt om litterär smak, välsäljande litteratur och konstnärliga kriterier. En bakgrund var den folkliga förströelselitteraturen som hade gått bra åt i Finland under krigsåren då bokförsäljningen upplevde en högkonjunktur och förlagsverksamheten blomstrade, vilket både på svenska och på finska i Finland föranledde en kritisk diskussion om vilken litteratur som borde ges ut, och hur litteraturen påverkade läsarna, folket.²⁰⁰ Samma diskussioner om litterär kvalitet, kommersialisering av litteraturen och kulturen fördes också på andra håll vid samma tid. I den anglosaxiska världen har tiden 1920–1960 beskrivits som "the battle of the brows" (kampen

mellan höglitteratur och låglitteratur och den opportunistiska mellankategorin "middlebrow").²⁰¹

Förlaget Bro fungerade fram till 1962 som ett alternativt svenskspråkigt förlag i Finland, en föregångare till såväl 1970-talets österbottniska Författarnas andelslag (1973) och Skrivor (1975) som till Boklaget i södra Finland (1974). Både Bro och de senare alternativa förlagen kan ur författareföreningens synvinkel ses som ett uttryck för samma iver att demokratisera litteraturen och öka läslusten också utanför det av etablerade förläggare och kritiker definierade kulturella rummet. De alternativa förlagen bidrog från sitt håll till denna utveckling, och författareföreningen gjorde det genom att ordna bokturnéer och skrivarkurser. Ibland blev det konflikt om vem som hade rätt att demokratisera, men också forma läskulturen. Föreningens sekreterare Anna Bondestam angrep 1943 i *Arbetsbladets* allmogeförfattarna, "[v]åra folkliga romanfabrikanter" som enligt henne inte hade "något eget och originalt att komma med annat än möjligen själva stoffet".²⁰² Följande år skrev P.O. Barck i *Nya Argus* att det inte fanns en så dålig bok att den inte fick beröm av någon tidning i bygderna.²⁰³ Dessa böcker borde helst tigas ihjäl, men det var svårt när kritikerna svek sitt ansvar, menade Barck.²⁰⁴

Debatten fortsatte, men ledde inte till försoning. Einar Hagman summerade i *Hufvudstadsbladet* provinsens intryck att författarna och kritikerna i huvudstaden bildar en sluten cirkel där man inte längre vet vem som är författare och vem som är kritiker. För en utomstående var det så gott som omöjligt "att tränga in i detta skrå", som i kritikernas ögon bildade en sluten och säkrad marknad.²⁰⁵ Barck försvarade sig med att understryka att det inte handlade om huvudstad och provins, utan om litteratur och litteratur. Den (svensk)nationella dimensionen var central i Barcks resonemang; en språklig minoritet i ett litet land hade inte råd att pruta på sina litterära ambitioner.²⁰⁶ Den "höglitterära kritiken" beskrev oftast allmogelitteraturens frammarsch som en kulturfara. Om läsarna fick vänja sig vid värdelös underhållning gynnades inte litteratursmakens

utveckling. De ledande kritikernas rätt att definiera god litteratur utmanades av förlaget Bros Otto Andersson som förargade sig över att allmogelitteraturen inte togs på allvar och undrade vem som hade monopol på att definiera det litterära värdet. Också här, i försvaret av det som kallades bygdelitteratur, fanns en stark svensknationell aspekt. Det var den ständigt återkommande frågan om vilka som sannast och bäst representerade det svenska i Finland. Medlande röster i debatten försvarade det principiellt värdefulla i allmogelitteraturen, men efterlyste större kvalitetskontroll och noggrannare språkgranskning.²⁰⁷

Diskussionen om folksmak och finsmak fortsatte in på 1950-talet. Författareföreningen reagerade på den växande litterära aktiviteten utanför Helsingfors genom att välja in författaren och jordbrukaren Evert Huldén från Munsala i förstärkta styrelsen 1956.

Det litterära uppvaknandet i Österbotten manifesterades av Svenska Österbottens litteraturförening som grundades 1950 med Evert Huldén som initiativtagare. Claes Andersson (t.v.), Anna Bondestam och Johan Mickwitz på föreningens debattmöte om tryckfrihet och moral i Vasa 1965.

Huldén, som hade varit med om att grunda Svenska Österbottens litteraturförening sex år tidigare, var den första i Österbotten bosatta och verksamma författaren som valdes in i styrelsen för Finlands svenska författareförening. Hans första diktsamling *Jord och drömmar* hade kommit ut 1951. Anna Bondestam, som kom från Jakobstad och vars sociala profil avvek från det dominerande mönstret inom författareföreningen, hade suttit i styrelsen 1938–1945, men hon hade flyttat till Helsingfors 1925 och studerat litteratur och historia vid universitetet. Detsamma gällde österbottningen, skolrådet Richard Malmberg, som publicerade sig under pseudonymen Gustav Alm. Han var ordförande 1937 och suppleant 1938–1942.²⁰⁸

Det var givetvis ingen nyhet att personer som Malmberg och Bondestam från Österbotten sökte sig till Helsingfors för att skapa sig en karriär som författare, akademiker, lärare, journalister med mera. Det nya var att Österbotten tematiserades som en självständig litterär miljö med särskilda kvaliteter i opposition mot den rådande smaken i huvudstaden. Det gjordes också försök att överbrygga klyftan. Samma år som Evert Huldén valdes in i förstärkta styrelsen ordnade föreningen ett författarmöte i Helsingfors för "att sammanföra de i huvudstaden och de i landsorten bosatta författarna till diskussion om gemensamma angelägenheter och till personlig samvaro".²⁰⁹ Åttio deltagare samlades i Svenska handelshögskolan för att diskutera bland annat kännedomen om den finlandssvenska litteraturen i Sverige och i det finska Finland (ett ständigt aktuellt diskussionsämne), författaren och "det andra yrket" och "positivt och negativt i dagens finlandssvenska litteratur". På kvällen ordnades en programafton för allmänheten under rubriken "Parnassens kavalkad". Femtio minuter av programmet sändes i radio. Följande dag gjordes en utflykt till Borgå där författarna besökte Runebergs hem och den då ålderstigne Rolf Lagerborg i Diktarhemmet. Schildts och Söderströms förlag bjöd på lunch, och en kvällssitts ordnades på Kämp.²¹⁰ Två år senare ordnades ett nytt författarmöte, denna gång i Vasa.²¹¹

På 1970-talet – när Evert Huldéns son, författaren och professor i nordiska språk Lars Huldén var ordförande – förlades ett årsmöte i Österbotten. Att föreningen 1975 beslöt hålla årsmötet utanför Helsingfors, i Jakobstad, väckte en del kritik påminner sig Lars Huldén 1989 i föreningens 70-årsskrift.²¹² Då satt också de i Österbotten verksamma författarna Erik Granvik, Gurli Lindén och Gösta Ågren i styrelsen, och Kaj Hagman, redaktör för *Horisont* och *Vasabladet*, satt i förstärkta styrelsen. Tjugotre röstberättigade medlemmar deltog i mötet och Jakobstads stad bjöd på lunch. Ett trettiotal personer deltog i årsfesten på stadshotellet. Följande år ordnades ett av styrelsemötena i Terjärv, och i oktober 1980, när Claes Andersson var ordförande, hölls ett medlemsmöte i Jakobstad där tjugotre personer deltog.²¹³

De utdragna debatterna om smak och kulturell demokratisering har ofta kretsat kring samma frågeställning: ser man spridning och breddning av kultur som framsteg och emancipation eller som vulgarisering och smakens förfall i masskulturen? ”Driver folkets smak fram lektyren, pressar lektyren ned folkets smak?”, lyder en artikelrubrik av Bengt Holmqvist i *Nya Pressen* 1947.²¹⁴ Eller som i en debatt som initierades av Johannes Salminen och Jörn Donner mer än tre årtionden senare (1981): är det tillräckligt att en författare inmutar ett nytt litterärt motiv och särskilt behjärtansvärda ämnen eller borde man ställa andra krav? Jörn Donners raljerande formulering om huruvida det räckte att vara ”gravid småbrukarhustru från Österbotten som skriver om fred och hälsokost” för att få bli publicerad, har stannat i minnet hos många och visar på var de finlandssvenska sociala och regionala gränserna gick.²¹⁵

I det här sammanhanget är det anmärkningsvärt att förhållandet mellan de politiska och regionala spänningarna såg olika ut i det finska och det svenska Finland. Att döma av protokollen kring det ”galna året” 1968 och det röda 1970-talet ledde den politiska polariseringen inom författareföreningen inte till motsvarande situation som i Kirjailijaliitto, där årsmötena i början av 1970-talet

präglades av en påtaglig fientlighet och misstänksamhet mellan de motsatta ideologiska grupperingarna. Enligt Kai Häggman var motsättningen mellan höger och vänster på det hela taget djupare än den mellan huvudstad och landsbygd. Visserligen fanns också den senare frågan på Kirjailijaliittos agenda och ledde år 1970 till att man utvidgade styrelsen med två icke-Helsingforsiska representanter.²¹⁶ Men de regionala klyftorna förefaller inte på finskt håll ha lett till lika djupa sprickor i Kirjailijaliittos arbete som den ideologiska polariseringen. Frågan är om inte förhållandet var det motsatta på finlandssvenskt håll.

Debatterna om Helsingfors position i det svenska Finlands litterära geografi fortsatte och fortsätter tidvis än i dag. De hör till de centrala stridsäpplena kring frågor gällande konstnärliga normsystem, vad räknas som riktig litteratur och vem räknas som riktig författare, vem är värd stipendier och bidrag, vem blir invald i beslutande organ och så vidare. Inför ett styrelsemöte 1980 hade Kvinnoskribentgruppen i Österbotten med bland andra Wava Stürmer, Anita Wikman och Gurli Lindén (som vid denna tidpunkt var den enda österbottningen i styrelsen) lämnat in en skrivelse som tog upp frågan om österbottnisk representation i styrelsen. Alla regioner skulle vara rättvist representerade menade gruppen, även om de började skrivelsen med att uttrycka sin glädje över att styrelsen möttes i Jakobstad. *Vasabladet* rapporterade om de diskussioner som fördes. Motargumentet byggde på det praktiska värdet av att en stor del av styrelsemedlemmarna befann sig i Helsingfors eller i närområdet, vilket givetvis underlättade deras deltagande i den omfattande och viktiga fackliga och kulturbyråkratiska verksamheten som till övervägande del var förlagd till huvudstaden.²¹⁷ Att missnöjet mot Helsingfordominansen kvarstod hade att göra med det litterära rummets och generellt sett det svenskspråkiga Finlands geografi, intygar Lars Huldén 1989:

Det finlandssvenska området har från en organisationssynpunkt något olycklig form. Landsändarna ligger för långt från var-

andra. I författarföreningen är en snedbelastning av territoriet särskilt påtaglig, eftersom den absoluta majoriteten av medlemmarna bor i Helsingforsstrakten. Det gör att de som bor i periferin ofta känner sig förfördelade.

Speciellt de österbottniska författarna har namn om sig att vara känsliga och lätt irriterade.²¹⁸

När Huldén skrev detta hade debatten redan pågått i ett halvt århundrade. Den hade förändrats men egentligen inte ebbat ut och fortsatte in på följande århundrade när *Ett stycke finlandssvensk litteraturhistoria* (2002) utgavs i protest mot vad man uppfattade som en provinsiell helsingforsisk universalism i Svenska litteratursällskapets *Finlands svenska litteraturhistoria* (2000). ”Vem hade trott att det fanns så starka konflikter inom den finlandssvenska litteraturen?”, frågade sig en av recensenterna.²¹⁹

Dragkampen mellan huvudstaden och regionen, centrum och periferi har självfallet aldrig varit enbart en finlandssvensk fråga. Också inom Suomen Kirjailijaliitto har det tidvis blossat upp konflikter som haft sin grund i centrum–periferi-disharmoni. Författaren Timo K. Mukka från Lappland hörde till dem som under efterkrigstiden frispråkigt kritiserade det i Helsingfors baserade Kirjailijaliitto och bland annat efterlyste flera stipendier och kommunala författartjänster till regionerna. Mukkas angrepp föranledde i mitten av 1960-talet regionalpolitiska diskussioner inom förbundet. Särskilt författarna i norra och östra Finland uppfattade att de inte fick någon information från styrelsen och att de befann sig i marginalen. Under 1960-talet och särskilt 1970-talet gynnade det allmänna politiska och ideologiska klimatet regionalismen, både på finskt och svenskt håll. De statliga länskonstnärstjänsterna skapades 1972, och den första länsförfattaren Matti Paavilainen anställdes av Kymmene län. Samma år inledde Suomen maakuntakirjailijat (Finlands landsortsförfattare) sin verksamhet, med uppdraget att förena författare, skrivare (kirjoittajat), kritiker och översättare som delade en ”landsortscentrerad

livsåskådning”. Tendensen var alltså delvis densamma på finska som på svenska vid denna tid.²²⁰

Även om det finska förbundet saknade den extra dimension som en de facto minoritetsställning – och därav följande identitetsdiskussioner om den svenska nationaliteten – gav den återkommande dragkampen mellan Österbotten och Nyland, så känner man igen andra utgångspunkter som är lika i Kirjailijaliittos konflikter mellan centrum och periferi. När regionernas krav på att få vara med vid köttgrytorna under 1970-talet tillgodosetts bland annat genom uppkomsten av länens egna konstkommissiner, kom kritiken från de etablerade och professionellt skrivande författarna. När statens konststöd till stor del delades ut genom konstkommissionerna i länen gick stödet i ökande grad till projekt som stödde amatörer, skrivarkurser och kampanjer för läsning, medan de professionella författarna fick allt mindre av kakan. Det hävdade till exempel Antti Tuuri i tidskriften *Parnasso* 1979, och fick medhåll av andra.²²¹

”EN MYCKET BROKIG FÖRSAMLING”

Åren efter krigsslutet hade Finlands svenska författareförening omkring 140 medlemmar, 1947 var de 139 till antalet. Krigsåren hade inte lett till en minskning av medlemskåren, tvärtom. Nya medlemmar hade godkänts varje år, medan antalet avlidna medlemmar hade hållits ungefär på samma nivå som tidigare. Medlemskåren fortsatte växa under efterkrigstiden så att föreningen åren kring 1980 hade omkring 190 medlemmar och sex hedersmedlemmar. I en tidningsartikel från början av 1960-talet presenteras föreningens verksamhet och medlemskår för en bredare publik med följande beskrivning: ”Föreningens medlemsantal är mellan 160 och 170. Där finns alla våra finlandssvenska författare, skaldar av den traditionella skolan och av den svåra, romanförfattare, noveller, filosofer, kulturhistoriker, österbottningar, helsingforsare, sådana som redan slutat skriva och sådana som ger ut en bok om

året, gamla och mycket unga, författare ur olika socialgrupper och med lika växlande inställning till samhällsproblemen som finlandssvenskarna i allmänhet. Äldst är Aline Pipping, född 1863. Många unga – Carolus Rein o.a. – födda på 1930-talet. En mycket brokig församling.”²²²

Carolus Rein hade studerat vid Helsingfors universitet, skrivit litteraturkritik i *Hufvudstadsbladet* och *Nya Argus*, och fram till 1960 hade han gett ut fem diktsamlingar.²²³ Översättaren Aline Pipping, som översatt bland annat *Pinocchio's äventyr* och Dantes *Divina Commedia*, representerade med sin sociala tillhörighet en fortsatt starkt företrädd grupp inom föreningens medlemskår, som kunde benämnas överklass. Fadern var överstelöjtnant, brodern blev professor. Själv hade Aline Pipping fått en utbildning som begåvade flickor ur hennes samhällsklass kunde få i hennes ungdom; efter att ha gått ut Svenska fruntimmersskolan i Helsingfors 1879 reste hon i Europa och studerade språk där.²²⁴ Av detta kunde hon, liksom andra kvinnor som fått en modern fruntimmersutbildning i slutet av 1800-talet, senare skapa sig en profession och karriär som översättare även om hon saknade formell yrkesutbildning och möjligheterna för kvinnor att förvärvsarbeta fortfarande var begränsade.

Enligt Lena Långbackas statistik över författareföreningens medlemskår representerade drygt tre fjärdedelar av föreningens medlemmar 1960 den övre medelklassen och överklassen, och drygt 60% bodde i Helsingfors. De övriga medlemmarna bodde på olika håll i Svenskfinland, men bara en eller två i övriga, finska Finland.²²⁵ Det är inte helt lätt att dra gränser mellan överklass, övre medelklass och medelklass, eftersom samhället samt kriterierna och förutsättningarna för att tillhöra överklass har förändrats. Under början av 1900-talet var till exempel en hög akademisk examen en markör för överklass, medan hög utbildning vid 1900-talets slut och på 2000-talet inte längre är en inkörsport till överklassposition.²²⁶ Enligt Sven Willners uträkningar år 1979 motsvarade antalet finlandssvenska överklassförfattare under perioden 1952–1978

ungefär 30% av författarkåren.²²⁷ En långsam förändring mot en större social spridning inom författareföreningens medlemskår skedde tydligt även om majoriteten av medlemmarna under hela 1900-talet hade mer eller mindre hög utbildning och kom från en socialt burgen bakgrund, vilket inte automatiskt betyder att en stor majoritet av den på svenska skrivande författarkåren skulle ha varit förmögen.

Antalet medlemmar som kan kategoriseras som jordbrukare och arbetare steg under efterkrigstiden både i relativa och absoluta tal.²²⁸ Den sociala förändringen syns också i förändringar i medlemmarnas utbildningsnivå. År 1980 hade ca 12% av de 186 medlemmarna (22 personer) enbart folkskola eller folkhögskola bakom sig. År 1940 och 1950 var det bara 2% av medlemskåren som hade denna utbildningsnivå. 1970-talets inkluderande kulturklimat verkar ha påverkat här, för 1970 hade ca 6% av de 167 medlemmarna (10 personer) denna utbildningsnivå, medan antalet bara tio år senare alltså hade vuxit till över det dubbla.²²⁹ Akademisk slutexamen och forskarutbildning var dock under hela denna tid starkt representerade: 43% av medlemmarna 1940 och 37% av medlemmarna 1980 hade en universitetsexamen. Andelen medlemmar som har studentexamen som högsta examen och utbildningsnivå har också stigit under decennierna.²³⁰ Det kan bero på att en växande andel av befolkningen i Finland fortsatte skolgången i gymnasiet och avlade studentexamen, men denna trend gäller tydligare 1900-talets sista årtionden. Andelen personer som avlagt examen efter första utbildningsstadiet bland 25–34-åringar ökade från 50% år 1975 och till 82% år 1995.²³¹ Av hela den finlandssvenska befolkningen 1980 var det bara 11,8% som endast hade studentexamen i bagaget.²³²

Presentationen av medlemskåren i tidningsartikeln från tidigt 1960-tal som citeras ovan visar på en medvetenhet och en önskan att framhålla att alla medlemmar av Finlands svenska författareförening inte hörde till kategorin överklass eller övre medelklass och var bosatt i Helsingfors. Författarna kom från olika regioner, de skrev i olika genrer och stilar och var i olika åldrar. När

Claes Andersson, dåvarande ordförande, år 1981 presenterade författareföreningen och den finlandssvenska författarkåren i det svenska författarförbundets tidning *Författaren*, kunde han också konstatera att författarkåren rekryterades från en betydligt bredare bas än tidigare. Eftersom föreningen fyra år tidigare hade börjat dokumentera medlemmarnas boningsort kunde Andersson mota alla misstankar om att föreningens författare enbart bodde i landets huvudstad med hjälp av färsk statistik från 1980: "Av föreningens medlemmar är 46% bosatta i Helsingfors och 13% i övriga Nyland, 15% i Österbotten, 5% i Åboland, 5% på Åland, 1% i övriga Finland, 10% i Sverige och 1% i andra länder."²³³ Den uppmärksamma läsaren märker att procenträkning inte varit föreningens styrka här, för man har tappat bort fyra procentenheter. Helsingforsare var de facto 47% av medlemmarna, och 4% av medlemmarna bodde i andra länder än Finland och Sverige.²³⁴

Tre, eller egentligen fyra tydliga trender, kan skönjas när man betraktar de uppgifter om medlemskårens födelse- och boningsort som finns tack vare föreningens egen dokumentation från och med 1977 framåt samt Lena Långbackas siffror som går fram till 1990. Den första trenden är att den tydliga Helsingforsdominansen minskade under hela 1900-talet och särskilt efter 1970, även om författare bosatta i huvudstaden fortfarande är i majoritet också på 2010-talet. Den andra är att Österbotten och Nyland från 1970 har blivit de stora regionerna, medan författarna bosatta i Åboland och på Åland hela tiden har varit betydligt färre. Den tredje trenden är att medlemmarna som är bosatta i "övriga Finland", det vill säga inte i det regionalt definierade Svenskfinland, under samma tid har varit försvinnande få, medan Sverige hela tiden varit en stor finlandssvensk region. År 1979 började föreningen räkna också antalet medlemmar i utlandet, med Sverige och övriga länder som två olika punkter. Antalet medlemmar i Sverige har sedan dess varit rätt så konstant och pendlat mellan 17 och 22 personer. Först på 2000-talet har antalet medlemmar i Åboland stigit till nästan samma siffror, men Sverige är fortfarande en större region än Åboland.

Ser man till andelen finlandssvenskar i Nyland, Åboland, Österbotten, "övriga Finland" och Sverige överlag märker man att detta inte är en trend som enbart utmärker författarna, utan att antalet svenskspråkiga i Finland är störst i Nyland och Österbotten.²³⁵

Den sociala differentieringen av den finlandssvenska författarkåren som skedde under efterkrigstiden och fram till 1900-talets slut hör samman med samhällsförändringen under denna tid, och med därtill hörande utbildnings- och kulturpolitiska reformer. Genom grundskolereformen och andra reformer har samhället strävat efter att komma bort från den socialt skiktade utbildningen. Det utvidgade statliga stödet till konst och litteratur gjorde det möjligt för flera personer att i allt högre grad försörja sig till exempel på författarskap. Det här är processer som författareföreningen och andra konstnärsföreningar var delaktiga i. Samtidigt var det litterära fältet överlag från och med 1960- och 1970-talet allt öppnare för olika typer av författarskap och författare; gränser mellan hög och låg, fin och folklig tonades ner och man ville kanske inte framstå som för fin och exklusiv.

De finlandssvenska författardagarna på Stockholms stadsteater 1974 och 1975 vittnar också för sin del om att man inte ville profilera det finlandssvenska och den finlandssvenska litteraturen som högborgerlig och elitistisk. De deltagande författarna 1974 – sammanlagt trettio – representerade olika delar av det svenska Finland och hade olika bakgrund. Vid sidan av de arton författarna från huvudstadsregionen (Helsingfors, Esbo och Grankulla) kom fyra deltagare från Vasa och två från Jakobstad i Österbotten, en från Geta på Åland, två från Pargas i Åboland samt en från Ekenäs i Västra Nyland, en från Lovisa och en från Borgå i Östra Nyland. De två östnylänningarna var Claes Andersson, som då var bosatt i Villa Biaudet i Lovisa, och Lars Huldén, som bodde i Diktarhuset i Borgå. Bland deltagarna fanns Karl-Erik Bergman som var fiskare och författare, Olof Granholm som hade arbetat som slaktare och boskapsuppköpare, Erik Ågren som också hade bakgrund som kroppsarbetare, liksom Gösta Ågren. Författarna

presenterade sig själva för publiken i en stencil. Viola Renvall beskrev sig som en helt vanlig hustru, mor och mormor, "men säg det inte till mig, för jag tycker inte om att vara vanlig".²³⁶ Vid sidan av författarna var också två musiker som spelade spelmansmusik med bland de uppträdande. Här ville man helt tydligt inte spåda på myten om finlandssvenskhet som ett överklassfenomen.

Också på andra punkter var författareföreningens Stockholmsgrupp 1974 "en brokig församling", som kan få representera den mångfald som faktiskt existerat i författarkåren och inom föreningen överlag. Olika genrer, storsäljare och mindre kända författare, litteratur för vuxna och för barn var företrädade. Ungefär hälften hade skrivit för radio och tv. En del var också översättare. I stencilen med författarpresentationer uttryckte en del författare tydliga ideologiska ståndpunkter – "socialist och pacifist", "i sin verksamhet inriktad på att konkret och gripbart gestalta de former av förtryck som präglar det så kallade välfärdssamhället", "är någotslags socialist [...] utan partibok" – medan andra inte gjorde det. Många nämnde ingenting alls om politik eller ideologi, en konstaterade: "tror inte på politik". En del representerade en samhällstillvänd litteratur, andra inte. "Ingående i naturen – i den universella naturen, med människodjuret inskrivet – är för mig kanske det väsentligaste. Min 'ideologi': universum[s] anti-ideologiska vindar", konstaterade en. "Mer och mer blir jag övertygad om att enbart den samhälleligt aktiva litteraturen är värd att läsas och skrivas och utges", menade en annan. Några var den finlandssvenska litteraturens stora och säljande namn, som till exempel Tove Jansson, Solveig von Schoultz och Bo Carpelan. Både Wava Stürmer och Märta Tikkanen blev på 1970-talet bekanta i Sverige genom sina texter med kvinnopolitisk udd. Jörn Donner hade blivit anställd vid Svenska Filminstitutet 1972 och blev snart dess verkställande direktör (1978–1982) och kändis också i Sverige.

Andra som deltog i författardagarna kom aldrig över nyhets-tröskeln i Sverige med sina böcker. Problemet hör till evighets-

frågorna inom författareföreningen och i de finlandssvenska kultursidornas spalter. Genom sina artiklar i *Svenska Dagbladet* gjorde Göran Schildt under flera årtionden efter andra världskriget mycket för att synliggöra finlandssvenska författare i Sverige. Som alltid i fråga om kulturförmedling måste man göra ett urval, och personer som Schildt hade en nyckelroll när det gällde att bestämma vad det lönade sig att försöka exportera. År 1973 fick *Svenska Dagbladets* läsare genom honom bland annat veta följande: "Av de cirka femtio skönlitterära verk som ett normalår produceras av finlandssvenskarna fungerar flertalet så lokalt eller når en så anspråkslös nivå att det inte är någon mening med att försöka sprida dem över Bottenviken."²³⁷

Sju av de trettio finlandssvenska författare som deltog i programmet på Stockholms stadsteater 1974 var kvinnor, 24 %, vilket också var tidstypiskt. Att 1970-talet vad gäller mans- och kvinnoroller ändå förändrats sedan 1920- eller 1950-talet visar Peter Sandelins inledande rad i beskrivningen av sig själv i stencilen från 1974: "Just nu sköter jag barn 24 timmar i dygnet. Det är kanske en timme för mycket – fast de är underbara. En timme att tänka. Måla. Komponera. Vandra i naturen".²³⁸

1970-TAL: MERA MEDLEMMAR OCH ÖPPENHET

Under årtiondena efter kriget tog författareföreningen in flest nya medlemmar på 1970-talet. Eftersom föreningen årligen också måste avskriva medlemmar som avlidit, som själva valt att utträda eller som inte hade betalat sina medlemsavgifter, kan man inte säga att föreningen växte explosionsartat, men det är tydligt att medlemsstatistiken tar ett skutt under detta decennium. Det här blir särskilt tydligt om man jämför uttryckligen hur många nya medlemmar som togs in under de olika decennierna. Under åren 1970–1979 valdes sammanlagt 67 nya medlemmar in, vilket är fler än under något annat decennium under tiden efter 1945. År 1976 fick föreningen femton nya medlemmar på ett år, vilket är

Märta Tikkanen och Claes Andersson tecknade av Henrik Tikkanen på författareföreningens möte i november 1974.

ett rekordår i föreningens historia där två-sex nyinvalda per år har varit normen. Elva kvinnor och fyra män valdes in det året, vilket vad gäller könsfördelningen också är anmärkningsvärt.²³⁹

I början av 1970-talet gjordes en förändring i bestämmelserna kring hur man blir medlem. Fram till 1970-talets början kunde man bli medlem i författareföreningen endast genom att två redan invalda medlemmar föreslog inval genom en skriftlig anmälan till ordföranden. Det här förfarandet togs till diskussion vid årsmötet 1972, och principerna ändrades i de stadgar som trädde i kraft 1973 då ordalydelsen i den berörda paragrafen i föreningens stadgar ändrades till: "Medlemskap kan beviljas av styrelsen efter skriftlig ansökan eller på grund av skriftligt förslag från två medlemmar."²⁴⁰ Det blev således möjligt också för personer som inte kände någon inom det redan etablerade författaretablissemang att ansöka om medlemskap. I paragrafen infördes också möjligheten till besvär som inte hade funnits tidigare. Skriftliga besvär skulle behandlas

av nästa föreningsmöte som skulle bestämma om styrelsens avslag var hållbart: "Avslår styrelsen ansökan eller invalsförslag, bör den sökande eller förslagsställarna omedelbart underrättas härom samt meddelas besväransvisning. Besvär över avslag inlämnas skriftligen till styrelsen, som bör hänskjuta ärendet till nästa föreningsmöte. Finner mötet att tillräckliga skäl för avslag icke föreligger, bör styrelsen återta sitt beslut och underrätta den sökande eller föreslagna om att medlemskap beviljats."²⁴¹

Här infördes alltså en princip om större öppenhet. Vem som helst som ansåg sig uppfylla de formella kraven kunde lämna in en ansökan, och genom det nya besvärsförfarandet kunde inte styrelsen längre avgöra om avslag utan att höra övriga medlemmar. De formella kraven på den som ansökte om medlemskap ändrades däremot inte i stadgeändringen 1973. Fortfarande förutsattes att medlemmarna hade publicerat eller offentliggjort sina verk som ett tecken på professionalitet i författarskapet.

Medlemskap gav tillgång till föreningens stipendiefonder, vilket gjorde det angeläget att definiera formella krav på att medlemmarna var verksamma som författare och hade publicerat verk. Föreningens uppdrag hade ju också under hela efterkrigstiden blivit allt tydligare inriktat på bevakning av författarnas juridiska, ekonomiska och sociala intressen, vilket byggde på idén att det var en sammanslutning för yrkesutövande författare. I stadgarna 1945 formulerades kraven så här: "Berättigade till inval i föreningen äro personer, som på svenska språket antingen utgivit i bokmarknaden minst ett originalarbete, vilket tillhör skönlitteraturen eller eljest beträffande framställningssättet befinnes innehava konstnärligt värde, eller i bokform publicerat en konstnärligt värdefull översättning, eller på offentlig teater fått uppfört minst ett teaterstycke av litterär kvalitet."²⁴² År 1973 infördes kravet att blivande medlemmar hade gett ut *två* originalverk på svenska i stället för bara ett. Samma kriterium med två verk hade också Kirjailijaliitto infört redan efter kriget.²⁴³ Mot bakgrund av "demokratiseringstrycket" var det också betydelsefullt att begreppet "konstnärligt värde" slopades

i författarföreningens uppställda kriterier för medlemskap: "Till medlem kan antas finlandssvensk författare som offentliggjort minst två skönlitterära originalverk på svenska. Vid formen för offentliggörandet fästes icke avseende. Till medlem kan även antas person som offentliggjort litterärt värdefulla arbeten av icke-skönlitterär natur eller som på annat sätt gjort sig särskilt förtjänt om den finlandssvenska litteraturen."²⁴⁴

År 1973 infördes ordet *finlandssvensk* för första gången i stadgarna. Paragraf 6 talade om att föreningen antog finlandssvenska författare, och i den andra paragrafen som beskriver föreningen konstaterades: "Föreningens ändamål är att tillvarata de finlandssvenska författarnas ideella och allmänna ekonomiska intressen, och att främja den finlandssvenska litteraturen. Föreningen företräder dessa författare som kår och yrkesgrupp." I de tidigare stadgarna beskrevs föreningen som en sammanslutning för "svenska författare i Finland".²⁴⁵ Begreppet finlandssvensk, som skapades under början av 1900-talet, efter lantdagsreformen 1906, då också Svenska folkpartiet grundades för att samla de svenska rösterna i landet, fick spridning under 1910- och 1920-talen. Litteraturen hade tidigt involverats i företaget att konstruera en finlandssvensk identitet,²⁴⁶ men i Finlands svenska författareförenings stadgar förekommer själva ordet alltså inte förrän på 1970-talet. Det var vid samma tid som särskilt de österbottniska författarna och Hurrarrörelsen aktualiserade diskussionen om vem och vad en finlandssvensk är, också inom författareföreningen. Impulserna kom från egna, lokala förhållanden, men också från omvärlden. Även i ett större perspektiv försvarade man vid den här tiden regional, språklig och etnisk särart på olika håll i Europa, från de brittiska öarna, Katalonien, Baskien och Bretagne, till samer och kväner.

År 1974, samma år som han blev invald i författareföreningens styrelse, tog Gösta Ågren i *Hurrarna. En stridsskrift om finlandssvenskarnas nutid* avstånd från den pragmatiska tvåspråkigheten i huvudstaden, som han uppfattade som ett hot mot finlandssvensk

egenart: "För Helsingforstrakten är svenska ett undantag. I denna enspråkigt finska miljö försvinner medvetenheten om det finlandssvenska folkets existens. [...] Är man politiker i en sådan miljö blir man naturligtvis 'rikspolitiker' – den stora finska majoriteten förefaller vara den enda reellt existerande nationaliteten i landet."²⁴⁷ Närmandet mellan svenskt och finskt i Helsingfors behövde inte nödvändigtvis betyda att den ena litteraturen höll på att uppgå i den andra. Sven Willner menade tvärtom att det var just under 1970-talet som den finlandssvenska litteraturen upptäckte sig själv som uttryckligen finlandssvensk, som en särskild form av svensk litteratur vars läsare i första hand var finlandssvenskarna själva.²⁴⁸ Om föreningen 1919 inte tyckte att det relativt nya ordet finlandssvensk ringade in de tänkta medlemmarna, författare som skriver på svenska i Finland, så hade benämningen på 1970-talet blivit ett begrepp som alla kunde samlas kring.

Att det var i början av 1970-talet som stadgarna ändrades så att man inte längre behövde känna någon i föreningen för att kunna bli invald är talande, och det är lätt att förankra förändringen i den pågående demokratiseringen av litteraturfältet. Det här var en tid då allt fler ville att litteraturen inte skulle vara ett välavgränsat (fin)rum som behövde vaktas av smakdomare. Författareföreningens ordförande P.O. Barck hävdade på 1950-talet att ungdomens estetiska och psykologiska utveckling kunde ta skada av den undermåliga så kallade bygdelitteraturen.²⁴⁹ Uppfattningarna om vad god litteratur är kom sedermera i gungning ordentligt på 1960-talet. Ungdomsrevolten, populärkulturens frammarsch och samhällets och kulturens steg åt vänster ifrågasatte på olika sätt den konsoliderade goda smaken och dess väktare.²⁵⁰ Gamla värderingar utmanades och litteratursynen breddades i Finland och globalt. Den bredare litteratursynen och författarrollen syns på olika sätt i författareföreningens verksamhet under dessa år. År 1970 hade föreningen till exempel i en skrivelse till en statligt tillsatt arbetsgrupp för utvecklande av barn- och ungdomsteater betonat författarens roll inte bara som textleverantör, utan också

vid planering av teaterverksamhet, diskussioner i skolorna och i dramaundervisningen.²⁵¹

I sitt tal på författareföreningens 50-årsfest den 21 mars 1969, som publicerades i *Hufvudstadsbladet* samma dag, diskuterade föreningens tidigare ordförande J.O. Tallqvist det sena 1960-talets litteratursyn. "En ny syn på konsten och litteraturen tränger sig fram just nu. Robert Altan sjunger: "Det värsta ord / jag vet / är ordet / poet". Prosaförfattaren Jarl Sjöblom delar denna antiestetiska syn på litteraturen när han förklarar att han inte alls har några ambitioner på att skapa konst, han vill bara författa. Om det sedan trots allt råkar bli både poesi och konst, är det inte författarnas fel." Tallqvist själv ställde sig inte direkt bakom den nya litteratursynen, talet avslutades med orden som blev rubrik i *Hufvudstadsbladet*: "Många är kallade få är utvalda".²⁵²

Vid den här tiden breddades också den finlandssvenska litteraturen genremässigt och författarkåren blev socialt mera sammanfatt.²⁵³ Skrivarutbildningar och skrivarverkstäder för människor som inte genom till exempel utbildning eller sociala nätverk hade givna ingångar till författarskap startades på svenska i Finland på 1970-talet. Skrivarseminariet i Vörå, på Norrvalla folkhögskola och i Svenska Österbottens litteraturförenings regi 1969 var en sådan tidig och betydelsefull institution som gav möjlighet till övning, respons och diskussioner och som har sporrat flera generationer av österbottniska författare. År 1976 konstaterade litteraturföreningen: "Kursverksamhet för författare är väsentligt. Landskapet saknar i stort sett akademisk utbildning av den typ som kunde vara stöd för författarskap. Skrivarseminarierna har erbjudit något av det slaget. [...] Också nya förmågor skall få prova sig fram genom antologier, Horisont, recitationer vid fester osv."²⁵⁴ Författareföreningen nappade bara några år senare på idén och ordnade på 1970-talet skrivar- eller författarkurser (båda begreppen användes) tillsammans med Finns folkhögskola i Köklax i Esbo. Den första fem dagar långa kursen arrangerades i maj 1974 med Vöråseminariet som modell. I ett informationsbrev

om den planerade kursen formulerade ordföranden Lars Huldén föreningens utgångspunkter och visioner så här:

Det är viktigt att det sägs någonting om den här tiden och om oss som lever i den. Att vi berättar för varandra om olika sätt att vara och se, och att vi berättar vad vi ser. Det är en hjälp, en tröst, ett nöje, en glädje, ett stöd, en styrka och allt möjligt annat för den som läser och för den som skriver.

Allt som har setts och erfärits och tänkts har satt djupa spår i språket. Det är lätt att köra i språkets gamla hjulspår när man skriver. Det svåra är att köra som man själv vill med sin diktarskottkärra. Ingen kan det, men man är skyldig att försöka. En tanke är sällan ny, men sättet att säga den är i bästa fall nytt.

Kursen på Finns är avsedd att vara till ledning för dem som söker sin språkliga form för sin livserfarenhet, men också för dem som har funnit ett eget uttryckssätt; det kanske behöver förnyas. Under diskussioner kring kursdeltagarnas egna texter skall vi försöka komma fram till vad som är originellt och riktigt och varför det känns så. Facklig kunskap kommer dessutom att utskänkas i som vi hoppas lagom stora ransoner.

Deltagarna, det skall alltså vara både etablerade författare och sådana som gärna vill bli det och sådana som bara har den synnerligen hedervärda ambitionen att de vill lära sig att uttrycka sina tankar så bra som möjligt. Om man kan ge sina tankar en bra språklig form vågar man kanske börja lita på dem.

Ingen är ovanför och ingen nedanför på kursen på Finns. Vi skall sitta i ring och prata med varandra om varandras dikter, visor, prosaskisser, kortnoveller, romanavsnitt och vad vi själva har att bidra med.²⁵⁵

Sammanlagt 25 personer deltog, både "etablerade författare" och "nya skrivare". Föreläsare och kursledare var föreningens ordförande Lars Huldén, Hans Fors som hade erfarenhet av arbetet med Vöråseminariet, Claes Andersson, Solveig von Schoultz,

Östen Engström och Thomas Warburton. Kursen blev en succé och nya skrivardagar hölls på Finns folkhögskola i maj 1975 och 1977.²⁵⁶ År 1976 blev det ingen kurs för deltagarantalet var för lågt, vilket verkar ha berott på att föreningen hade annonserat att skrivardagarna särskilt skulle behandla litteratur för barn och ungdomar samt religiös dikt. Det var tydligen för smalt.²⁵⁷

Skrivarkurserna i Österbotten och Nyland hade som syfte att uppmuntra skrivintresset hos allmänheten, som författareföreningens årsberättelse 1974 uttryckte saken. De stödde och sporrade både människor som ville uttrycka sig genom skrivande för sin egen skull och personer som sedermera blev publicerade författare. Kurserna byggde delvis på samma idé om att litteraturen och kulturen skulle tillhöra alla som den utåtriktade verksamhet som författareföreningen hade inlett 1968 efter svensk modell. Böcker, läsning och diskussion om litteratur skulle föras ut till skolor, fängelser, åldringshem och alla som ville skriva skulle ges verktyg och handledning eftersom alla kan utvecklas och må bra genom att skriva.

Begreppet "skrivare" som i Finland hade lanserats av de österbottniska författarna användes också i författareföreningens årsberättelse 1974. Ibland användes begreppet som i årsberättelsen för att skilja på professionella författare och amatörsribenter. Andra gånger, som hos de österbottniska författarna som träffades i Wava Stürmers skrivarrum i Jakobstad, har begreppet skrivare också signalerat ett annat slags författarskap; det har varit ett sätt att markera en "outsiderposition" i relation till en mera etablerad högkultur, och ett sätt att ta ned författarskapet från sin piedestal och minska på gränsdragningen mellan "författaren" och "amatören".²⁵⁸ På det här sättet breddades på 1970-talet bilden av vad en författare är, vad författarskap är. Författareföreningens styrelse var visserligen inte enig om klokheden i dessa initiativ. "Flera i styrelsen, bl.a. Henrik Tikkanen som satt där då, tyckte att det inte är författarföreningens uppgift att lära amatörer skriva böcker, och det kanske han hade rätt i", mindes Lars Huldén 20 år senare.²⁵⁹

På 1980-talet lämnade författareföreningen skrivarkurserna i andra organisatörers händer.

I samma tider som författareföreningen omformulerade sina stadgar 1973, och skrivarkurserna började samla och handleda människor som ville skriva, skedde också viktiga förändringar på förläggarfronten. Våren 1973 grundades Författarnas andelslag i Österbotten och följande år etablerades Boklaget för södra Finland. När de etablerade förlagen Schildts och Söderströms uppgav att de inte kunde ge ut böcker som de ansåg vara för svårsålda och marginella såg man det som sin uppgift att ge ut böckerna själv och på egna villkor. Flera författare skulle få möjlighet att publicera och utbudet av böcker på svenska i Finland skulle breddas för att intressera alla. Böcker skulle göras billigt och vara tillgängliga för alla.²⁶⁰ Ur ett österbottniskt perspektiv var förlagen i Helsingfors avlägsna både geografiskt och ideologiskt. "Vi måste själva skapa våra andliga centra på jorden", hävdade Författarnas andelslag i den första folder som gavs ut om det nygrundade andelslaget.²⁶¹

Både Författarnas andelslag och Boklaget grundades för att ge utrymme för en motkultur, för andra berättelser, experimentell litteratur och debattböcker. "Schildts och Söderströms position inom den finlandssvenska bokutgivningen är sen gammalt så dominerande att risk för maktnissbruk eller bara vanlig försåtlig slentrian alltid föreligger", konstaterade Johannes Salminen, som var litterär chef på Söderströms förlag 1977.²⁶² Han påpekade också att det även i finlandssvenska förhållanden hade blivit vanligt att skilja mellan kommersiella och icke-kommersiella aktörer, vilket enligt Salminen saknade grund i verkligheten: "Så långt är ett förlag som Söderströms givetvis kommersiellt att det själv måste skaffa fram pengarna för sin verksamhet. Men skulle vinsten vara det primära målet för vår eller Schildts repertoarpolitik skulle den finlandssvenska parnassen på rekordtid decimeras ända till oigenkännlighet. Så pass svag utdelning ger nämligen ekonomiskt sett flertalet av de skönlitterära förlagsobjekten."²⁶³

Trots att det fanns starka intressen att motverka tendensen att låta bokförlagen skötas som affärsföretag, på bekostnad av en traditionellt bred utgivning, tedde sig framtiden oviss. Planer på statliga produktionsstöd hade inte förverkligats, tillverkningskostnaderna steg och befolkningsunderlaget sviktade. Mot en sådan bakgrund var Författarnas Andelslag, Boklaget för södra Finland och andra med sin frivilliga arbetskraft närmast en nödvändighet. "Utan den avlastningen har vi en litterär nattfrost över oss mycket snabbare än någon tror", menade Salminen. Till de positiva särdragen i den finlandssvenska förlagsvärlden räknade han däremot avsaknaden av ideologisk styrning. Också detta kunde betraktas som ett slags nödvändighet, eftersom förlagen klarade sig i den hårda konkurrensen bara genom att "tillgodogöra sig hela den finlandssvenska begåvningspotentialen, oberoende av parti och trostillhörighet". Men Salminen gav också uttryck för en i sådana sammanhang rätt ovanlig optimism. Det finlandssvenska litterära fältet hade "sällan gjort ett så vitalt intryck som i dag".²⁶⁴

Gösta Ågren var ordförande för den styrelse som tillträdde för Författarnas andelslag 1973. Han satt vid denna tid även i författareföreningens styrelse, som suppleant 1968–1972 och som ordinarie medlem 1973–1976. Johan Bargum som var med och grundade Boklaget 1974 var också suppleant i styrelsen för författareföreningen 1970–1972 samt senare ordinarie medlem och ordförande. Det verkar foljdriktigt att samma människor som arbetade för att flera skribenter skulle få ge ut sina böcker genom de alternativa förlagen också inom författareföreningen var med och gjorde invalspeduren mera öppen och demokratisk. Att fortsätta välja in medlemmar enbart efter förslag av två redan invalda medlemmar hade varit en stark konservativ markering under detta decennium. Suomen Kirjailijaliitto har aldrig haft samma system som författareföreningen, det vill säga att enbart medlemmar kan föreslå nya medlemmar, utan de finska författarna har alltid själva kunnat ansöka om medlemskap.

Samtidigt som författarrollen genom sådant som skrivarkurser blev mera inkluderande "neråt" blev den också avgränsande och smalare "uppåt". De akademiska medlemmarna i styrelsen minskade avsevärt jämfört med situationen före andra världskriget. Som akademisk författare och föreningens ordförande 1973–1977 uppfattade sig Lars Huldén stundom "isolerad från de egentliga författarna". Han hade ofta "haft en känsla av att jag inte räknas som egentlig författare därför att jag är professor vid universitetet, ordförande i litteratursällskapet osv", berättar han i en intervju 1992. "Jag tror inte att jag har stärkt min status bland författarna på något vis genom att åta mig sådana uppgifter."²⁶⁵

KVINNOR OCH MÄN

Eftersom författareföreningen år 1980 började anteckna antalet kvinnor och män i årsberättelserna vet vi att det under det året fanns 81 (ca 43 %) kvinnliga medlemmar och 108 (ca 57 %) manliga medlemmar. Före det tyckte man inte att dokumentation av medlemmarnas kön var nödvändig, utan nöjde sig med att meddela hur många nya medlemmar som anslutits och hur många som avlidit.²⁶⁶ Tack vare Lena Långbackas uträkningar över medlemskåren från 1990 vet vi ändå att andelen kvinnor 1940 var 36 % av de 133 medlemmarna. Fram till 1970 var relationen mellan antalet manliga och kvinnliga medlemmar ungefär densamma, men under 1970-talet då antalet nya medlemmar överlag var högt, växte andelen kvinnor mer än tidigare.²⁶⁷

Under 1900-talets första decennier hade kvinnliga författare i Finland och Norden börjat söka en egen säkerhet och roll som författare på ett sätt som 1800-talets kvinnor inte kunde göra. Trots det var männen i majoritet, i författarföreningar, i litteraturhistoriska verk och i offentligheten. Också under efterkrigstiden var det länge i regel den manliga författaren som definierade det normala och universella. "Femtio författare, författarhustrur, föreningsfunktionärer firade fryntligt författareföreningens fyrtio-

nionde fest", skrev pseudonymen Johan i vimlet i *Nya Pressen* om författareföreningens årsfest 1968.²⁶⁸ Att det eventuellt fanns några kvinnliga författare med äkta män var inget man behövde skriva ut, vilket i förlängningen bidrog till att den kvinnliga författaren beskrevs som ett undantag utan att skribenten nödvändigtvis var aktivt ute efter att marginalisera eller osynliggöra. I ingressen 1968 valde Johan i vimlet att lyfta upp tre män: "[Per-Hakon] Påwals pratade poesi, [Oscar] Parland psykologi, [Jarno] Pennanen pohdiskeli."²⁶⁹

Att kvinnor och kvinnliga författare inte aktivt synliggjordes var allmän praxis under 1950- och 1960-talet. "Bröder!" inledde till exempel Mårten Ringbom helt självklart sitt inlägg i *Vasabladet* i maj 1965 då han kommenterade den begynnande modernistdebatten.²⁷⁰ Nio år tidigare frågade sig Christer Kihlman i en artikel i *Dagens Nyheter*: "Varför skriver den finlandssvenska författaren inga breda samhällsskildringar? Varför är hans böcker så uppseendeväckande ofta snävt avgränsade mot allt som inte berör internt psykologiska förhållanden? Varför skriver han på det hela taget så anmärkningsvärt mycket dålig prosa, och varför vill han av alla tecken att döma hellre skriva lyrik?"²⁷¹ "Han" var här ett generiskt han som rent grammatikaliskt kunde uppfattas som underförstått könsneutralt, bruket av formuleringen "han och hon" hade ännu inte införts som rekommendation i svenska språket vid den här tiden,²⁷² men "han" som pronomen för "den finlandssvenska författaren" kan ändå läsas som en normativ utsaga, den riktiga författaren *är* en man. Enligt samma språkliga praxis var ordföranden och föreningsmedlemmen fortfarande år 1984 "han" i Finlands svenska författareförenings stadgar: "Medlem kan i varje angelägenhet, som är av allmänt intresse för litteraturen eller författarna, eller som berör hans egna intressen som författare, vända sig till föreningens styrelse, som äger behandla ärendet", fastslog § 23.²⁷³ Det var ett generiskt han, samtidigt som ordföranden i föreningen faktiskt alltid varit en han, fram till 1996 då Agneta Ara blev den första kvinnliga ordföranden.

Solveig von Schoultz, här på ett fotografi från 1963, gjorde en lång insats för författareföreningen. Hon valdes in i förstärkta styrelsen 1945 och satt därefter med i styrelsen över trettio år samt ytterligare en period på 1980-talet.

Fram till 1980-talet satt det en till två kvinnor i författareföreningens styrelser, ibland tre. Några kvinnor var styrelsemedlemmar under långa perioder. Av dessa är Solveig von Schoultz den som har den allra längsta historien i styrelsen, hon satt med under 1940–60-talet och ytterligare en period på 1980-talet.²⁷⁴ Förstärkta styrelsens fyra personer starka förstärkningsdel bestod under flera år (1939–1944, 1947–1949 och 1953–1977) enbart av män. År 1978 inträdde Merete Mazzarella i denna grupp och efter det har det alltid suttit minst en kvinna också i den förstärkta styrelsen. I det här skedet hade de kvinnliga medlemmarna – eller en del av dem – aktivt börjat arbeta för att förändra synsätt och praxis gällande kvinnornas roll i föreningen och på det litterära fältet överlag, vilket också syns i styrelsernas sammansättning från 1980-talet framåt. Könsfördelningen i styrelserna har nämligen sedan dess varit mycket jämn, ibland med kvinnlig och ibland med manlig majoritet. Märta Tikkanen blev första kvinnliga vice ordföranden

1983. Det året infördes systemet med två vice ordföranden och den oskrivna principen att minst en av de två vice ordförandena skulle vara kvinna.²⁷⁵

Förändringen i styrelsens sammansättning var resultatet av förändrade attityder i samhället och aktivt arbete för att lyfta fram jämställdhetsfrågor inom föreningen, på det litterära fältet och i litteraturen. På svenska i Finland hade Marianne Alopaeus, Wava Stürmer, Märta Tikkanen och flera andra kvinnliga författare sedan 1950-talet på olika sätt tematiserat frågor om kvinnlig utveckling, sexualitet, äktenskap och vardag. På 1960-talet var husmorsidealet fortfarande starkt i Finland även om kvinnor på grund av ekonomiska orsaker de facto förvärvsarbetade oftare i Finland än till exempel i Sverige. Liksom i övriga Norden hade de könspolitiska diskussionerna i Finland intensifierats vid slutet av 1960-talet och på 1970-talet samtidigt som den politiska och samhällspolitiska debatten överlag radikaliserades.²⁷⁶ År 1968 utkom Elina Haavio-Mannilas sociologiska undersökning *Suomalainen nainen ja mies* (Den finländska kvinnan och mannen), den första systematiska studien i Finland av kvinnors och mäns roller och ställning i samhället. Under 1970-talet ledde de könspolitiska strävandena till ny lagstiftning. Abort tilläts i lagen, preventivrådgivning för alla skrevs in i folkhälsolagstiftningen, en lag som gjorde kommunerna skyldiga att ordna dagvård infördes samt en lag om skild beskattning för makar och faderskapsledighet.²⁷⁷

1970- och 1980-talens kvinnorörelse arbetade för kvinnors sociala, ekonomiska och juridiska rättigheter, men också för att synliggöra kvinnor och göra kvinnor hörda i samhället, "å-å-å tjejer, vi måste höja våra röster för att höras", lyder ju till exempel den berömda titelraden i Suzanne Ostens och Margareta Garpes sång "Vi måste höja våra röster" som 1971 spelades in i Sverige på skivan *Sånger om kvinnor*. På samma skiva finns också sången "Vi är många" av Wava Stürmer, en av de kvinnliga författare och medlemmar som valdes in i författareföreningens styrelse i början av 1980-talet.²⁷⁸

Kvinnorörelsens arbete för att synliggöra kvinnor och kvinnors insatser i samhället i samtiden och historien riktade också in sig på kvinnliga författarskap och den litterära offentligheten där "författaren" så länge varit man. Samtida skrivande kvinnor och redan döda kvinnliga författare behövde erövra den litterära arenan, menade till exempel den svenska kvinnoorganisationen Grupp 8 vars tidning *Kvinnobulletinen* kontinuerligt presenterade bortglömda eller marginaliserade kvinnliga författare och anmälde ny litteratur skriven av kvinnor.²⁷⁹ Som ett resultat av arbetet med att erövra litteraturhistorien och de litterära arenorna utkom under 1980-talet flera böcker där man ville skriva om eller komplettera den existerande och kanoniserade litteraturhistorien. I Sverige utgavs *Kvinnornas litteraturhistoria* 1–2 åren 1981 och 1983. Antologin *Finlandssvenska kvinnor skriver* utkom 1985, liksom Merete Mazzarellas *Från Fredrika Runeberg till Märta Tikkanen. Frihet och beroende i finlandssvensk kvinnolitteratur*. På finska kom 1989 boken *Sain roolin jobon en mahdu. Suomalaisen naiskirjallisuuden linjoja*. Det nordiska storverket *Nordisk kvinnolitteraturhistoria – Nordisk Kvinde-litteraturhistorie*, som kom ut 1993–1998 är en produkt av detta arbete under de föregående årtiondena i de nordiska länderna.²⁸⁰

Om 1960- och 1970-talen inom föreningen hade gått in det fackliga framåtskridandets tecken, hörde de kvinnliga författarnas roll i föreningen och den kvinnliga representationen i styrelsen till 1980-talets stora frågor. Bakgrunden till de förändringar som skedde under 1980-talet finns i 1970-talets feministiska tänkande och gemenskap. Redan 1977 behandlades kvinnofrågor och kvinnors skrivande på skrivarseminariet på Finns folkhögskola vars övergripande tema var "Att skildra sin vardag". Kursledare det året var Merete Mazzarella. Birgitta Boucht, som under det av Förenta nationerna utlysta internationella kvinnoåret 1975 hade gett ut boken *Denna värld är vår. Handbok i systerskap* med Carita Nyström, talade om kvinnor och skrivande, och under den sista dagen diskuterades "kvinnosak och kvinnoproblem".²⁸¹ Inför årsmötet 1977 vände sig Wava Stürmer till styrelsen för

Finlandssvenska kvinnor skriver
från 1985. Omslag av Kati
Bondestam, träsnitt av Ina
Colliander.

att föra upp kvinnofrågan på årsmötets agenda. Sekreteraren Kerstin Nyqvist svarade: "Vi tar upp frågan om de kvinnliga författarnas ställning i föreningen på årsmötet. Styrelsen tyckte inte det behövdes någon skriftlig inläga." Mycket riktigt nämner möteskallelsen i *Hufvudstadsbladet* att årsmötet skulle behandla de kvinnliga författarnas ställning i föreningen. Gösta Ågren föreslog på mötet att Tua Forsström skulle väljas till ny vice ordförande "för att äntligen bryta ett mångårigt och mångordigt mansvälde".²⁸² Så blev det inte, men nu började det ändå hända saker.

De nordiska kontakterna var även denna gång en viktig impuls och ett stöd. Boken *Finlandssvenska kvinnor skriver* kom till efter samtal under de första nordiska kvinnoförfattarseminarierna där också ett antal finlandssvenska författare och medlemmar av Finlands svenska författareförening deltog. Det första seminariet ordnades på Biskops Arnö vid Mälaren 1978 på initiativ av kvinnoskribentgruppen inom Sveriges författarförbund. Fyra år senare

ordnades ett seminarium i Lillehammer i Norge. På seminarierna diskuterades bland annat hur man kunde synliggöra de kvinnliga författarna och författarskapen. Sporrade av diskussionerna med de nordiska kollegerna, och drivna av en önskan att göra de finlandssvenska kvinnliga författarna mera kända i de nordiska grannländerna, bildade Marianne Backlén, Inga-Britt Wik, Anita Wikman och Tatiana Sundgren en arbetsgrupp för att ge ut en bok som presenterade samtida kvinnliga finlandssvenska författare. De vände sig till de kvinnliga medlemmarna i Finlands svenska författareförening och bad dem själva presentera sina författarskap och 1985 utkom boken med sjuttiotre författarpresentationer.²⁸³

Efter det första nordiska kvinno-författarseminariet 1978 grundade Gurli Lindén, Anita Wikman, Gunnel Högholm, Solveig Emtö och Wava Stürmer Kvinnoskribentgruppen i Österbotten som var aktiv under hela 1980-talet. Flera kvinnor anslöt sig och deltog i program som gruppen ordnade. Under gruppens andra träff, i februari 1979, formulerade kvinnorna sig som "en aktionsgrupp inom Finlands Svenska Författareförening" med Österbotten som sitt arbetsfält. I sina målsättningar formulerade de ett brett feministiskt program.²⁸⁴ Alla kvinnor som hörde till författareföreningen skulle ha rätt att ansluta sig. När kvinno-skribentgruppen följande månad reste ned till Helsingfors för att delta i författareföreningens årsmöte den 18 mars 1979 ordnades en träff på Svenska arbetarinstitutet Arbis i Helsingfors med kvinnliga författare i södra Finland där kvinno-skribentgruppen i Österbotten berättade om sin start och sina målsättningar.²⁸⁵

Samma sommar ordnade gruppen ett kvinnoläger på Fäboda i Jakobstad med elva deltagare från Österbotten och Nyland. På lägret diskuterades bland annat fackliga frågor med kvinnopolitisk vinkling.²⁸⁶ Författareföreningen fick också sin beskärda del av kritiken om hur kvinnor inte synliggörs. Aldrig hade föreningen haft en kvinnlig ordförande, men många kvinnliga sekreterare, konstaterade Wava Stürmer i sin inledning. Förutom kvinnors representation i författareföreningens styrelse diskuterades bland

Wava Stürmer, Gurli Lindén och och Solveig Emtö uppmärksammar Internationella kvinnodagen på torget i Jakobstad den 8 mars 1979.

annat svårigheten för kvinnor att få långvariga stipendier för sitt arbete genom de etablerade kanalerna. "Argumentet 'Skriv tillräckligt bra så får ni nog också stipendier' är oerhört svårt att bemöta. Där måste vi stöda varandra", konstaterade Stürmer. Kontakt mellan kvinnorna i de olika regionerna upplevdes som ett viktigt sätt att arbeta mot fördomar och missförstånd.²⁸⁷

Några år senare skrev Birgitta Boucht i *Kvinnornas litteraturhistoria* (1983): "Statistiken talar sitt tydliga språk, samma som i alla undersökningar av kvinnliga författares situation: de är underrepresenterade i antologier och läroböcker, i författareföreningens styrelse där det bland annat aldrig funnits en kvinnlig ordförande, förbigångna i stipendieutdelningar, ekonomiskt sämre lottade än sina manliga kolleger." Under 1970-talet som enligt kritikern Sven Willner "i mera än ett avseende blev kvinnornas decennium i finlandssvensk litteratur" fick männen 130 av de hett åtrådda statliga stipendierna, medan kvinnorna fick 36.²⁸⁸

Märta Tikkanen har senare konstaterat att kvinnorna och österbottningarna på 1970- och 1980-talen kunde "förena sina kamper" och uppfattas som bråkiga.²⁸⁹ Birgitta Boucht skrev i *Kvinnornas litteraturhistoria*: "Avsikten med denna diktning var tydlig: att bygga en plattform för dig själv och andra, att ge röst åt tystnaden, att skapa nya former av kontakt mellan det som tidigare varit marginal och periferi: kvinnorna, de geografiska regionerna Österbotten, Åboland."²⁹⁰ På motsvarande sätt som frågan om klass under debatterna på 1940- och 1950-talen och framöver flöt samman med frågan om regionala centrum och periferier, var frågan om kvinnornas ställning på det litterära fältet följande dimension av begreppet periferi. Diskussionerna på kvinnskribentgruppens sommarläger 1979 hade handlat om just detta. Fem år efter antologin *Finlandssvenska kvinnor skriver* kom boken *Femtiosex österbottniska författare om sig själva*, redigerad av Yvonne Hoffman, Wava Stürmer och Anita Wikman.²⁹¹

Samhällsengagemang och protester

Litteraturen håller på att få en stor ny publik, men de gamla vägarna till denna är trånga och krokiga. [...] Författarna som vill nå den stora nya publiken måste själva ta itu med problemen. Detta kan de inte göra enskilt, de måste göra det genom sina organisationer.

"Litteraturen och publiken", *Nordisk Forfatter-Tidende* 1/1946

SEDLIGHETSDEBATTER

Alltsedan begreppet "de intellektuella" spred sig från Dreyfus-affärens Frankrike vid sekelskiftet 1900 har det *kollektiva* engagemanget stått i centrum för själva idén om de intellektuella eller en intelligencia som ett slags *avant garde* i samhället.²⁹² Genom

kollektivt undertecknade petitioner i pressen mobiliserade författare, konstnärer och vetenskapsmän den nya publiken, vilket citatet ovan från 1946 hänvisar till. Det kulturella och vetenskapliga samfundet "blandade sig i" saker som låg utanför deras egentliga verksamhetsområde, uttryckligen med åberopande av det slags kvalifikationer och auktoritet som kom med deras intellektuella verksamhet vid sidan om omedelbara dagsaktuella intressen. Att just författare ofta uppträdde som engagerade intellektuella i offentligheten hade att göra med att andra grupper som tidigare fyllt denna kritiska funktion, vetenskapsmän i synnerhet, under 1800-talet blivit mera integrerade i samhället som tjänstemän vid statliga universitet.²⁹³

Den franska modellen för det intellektuella engagemanget exporterades och anpassades till nya nationella kontexter i Finland och andra länder i Europa. Det kollektiva uppträdandet var ändå förbundet med svårigheter, liksom också mötet med "den nya publiken". Författareföreningens ordförande Hans Ruin fick i en intervju slutet av 1930-talet frågan om inte föreningen utöver sina uppläsningssaftnar också planerade "opinionsmöten", som man på den tiden ordnade i Sverige. Det trodde inte Ruin. "Våra författare ligga inte för offentliga diskussioner", menade han. "Vi ha inte några herrar som skulle stå på talarpodiet med yvig lugg och brännande ögon. Det tyder inte på att vi skulle brista i andlig vakenhet och intresse. Ingalunda. Men vi äro mera stillsamma och kontemplativa, mera reserverade [...]".²⁹⁴

Ruin själv var inte alls främmande för talarpodiet, men herrarna "med yvig lugg" kom först några årtionden senare, särskilt med 1960-talets kulturdebatter som på många sätt omformade också författareföreningens verksamhet, och då var det inte enbart manliga författare som ordnade opinionsmöten. 1960-talets samhällstillvända författarideal kulminerade i och med den i finlands-svensk litteraturhistoria omtalade "M-debatten" om modernismen och den då radikala yngre generation som startade diskussionen. Agendan sattes av generationens tidskrift *FBT* som uttryckligen

uppträdde som en grupp med ett gemensamt program och i sitt manifest förklarade att kultur- och samhällspolitik är två sidor av samma sak. Med Claes Anderssons ord efterlyste man en litteratur som inte ställde sig på sidan om, utan mitt i samhällsdebatten.²⁹⁵ Det är människan det gäller, hävdade det versalfria manifestet som utkom som flygblad på valborgsmässoaftonen 1965, "om man inte intresserar sig för människan är man också ointresserad av det som händer i vietnam, av minoritetsproblem, abortfrågor, bostadspolitik, är man ointresserad av människor och deras relationer är man också ointresserad av vad en christer kihlman eller en enzensberger har att säga".²⁹⁶

Det var visserligen inte första gången en radikal författargeneration uttalade sådana förhoppningar. I en finländsk och finlands-svensk kontext byggde 1960-talets demokratiserande etos vidare på tidigare strävanden för att demokratisera läs- och bokkulturen, diskussionen om elitens kontra folkets smak och debatten om centrum och periferi på det litterära fältet, diskussioner som daterar sig till tiden omkring andra världskriget och, som vi sett, inte heller var frånvarande under det "apolitiska" litterära 1950-talet. Nytt för 1960-talet var inte minst den välfärdsstatliga kulturbyråkratin som höll på att byggas ut och skapade nya förutsättningar för dem som ville göra litteraturen till en progressiv kraft i samhället. FBT-gruppen stod i nära förbindelse med den folkdemokratiska föreningen Progress, vars tidskriftsnummer 1/1965 redigerades av Claes Andersson och juristen Lars D. Eriksson. "Hur många litterära ådror har inte kvävts i en gäspning inför Runebergs patriarkaliska monumentalitet?" frågade Claes Andersson i sitt bidrag "Nekrofilerna i det sjunkande huset – eller, Ett strå i likets skägg".²⁹⁷

På ett allmänna plan fick konsten och kulturen i välfärdsstaten en ny roll som ett slags kitt mellan sociala grupper.²⁹⁸ De litterära debatterna, samhällsvetenskapen och den officiella kulturpolitiken betonade från var sitt håll konstens betydelse för samhällsutvecklingen. I bakgrunden fanns också den ekonomiska och sociala

utvecklingen efter andra världskriget som frigjorde tid för läsande, genom lagstiftning om arbetstid och årssemestrar, grundskole-reformen som förbereddes på 1960-talet och inflyttningen till städerna, till vilka en stor del av litteraturproduktionen och de litterära marknaderna koncentrerades. De litterära och social- och humanvetenskapliga analyserna av dessa förändringar skapade på 1960-talet en marknad för en ny, ofta i pocketform distribuerad åsiktslitteratur.²⁹⁹

Författareföreningen bidrog från sitt håll till att bredda både kontaktytorna mellan författare och samhälle och uppfattningen om litteraturens roll samt bereda möjlighet för författare att gripa sig an aktuella samhällsfrågor. Ett område där den yngre generationen på 1950- och 1960-talet kom på kollisionkurs med de äldre var sedligheten och sexualiteten.³⁰⁰ Temat kom vid den här tiden in i litteraturen både i fackböckerna i form av sexualupplysning och i skönlitteratur av olika slag, vilket ledde till några uppmärksammade fall av bokcensur. År 1957 skapades den statliga så kallade pornografinämnden med uppdraget att övervaka att en äldre lag om undertryckande av osedliga publikationer spridning efterlevdes. Redan samma år råkade den norska författaren Agnar Mykles roman *Sangen om den røde rubin* (1956), som det året gavs ut i finsk översättning, ut för pornografinämndens åtgärder och beslagtogs i Finland. I det här sällsynta bokbålet brändes, på justitiekansler Olavi Honkas order, 5 000 exemplar i Raumo där boken hade tryckts.³⁰¹ Debatten kring Mykle, som också gällde den finska översättningen av en tidigare roman (*Lasso rundt fru Luna*, 1954), fortsatte och författareföreningen blev i ett brev från Sveriges författarbund uppmanad att ta ställning i frågan. I ett gemensamt utlåtande med Suomen Kirjailijaliitto kritiserade författareföreningen åtgärderna mot Mykles roman som enligt föreningarna vidtagits utan att landets litterära expertis getts möjlighet att delta i diskussionerna. När ärendet diskuterades inom styrelsen ansåg Göran Stenius, som tyckte att frågan var principiellt viktig, att ett offentligt uttalande förlorar i kraft ju oftare författare uttalar sig.³⁰²

I maj samma år hade 37 av föreningens medlemmar uttalat sig i den då aktuella frågan om atomvapenprov i en skrivelse där de uttryckte sitt stöd för Albert Schweitzers varning för fortsatta kärnvapenexperiment.³⁰³ År 1962 – när också Pentti Saarikoskis finska översättning av Henry Millers roman *Kräftans vändkrets* (*Kravun kääntöpiiri*) fällt i Finland för sitt pornografiska innehåll – krävde författarföreningarna tillsammans med Eino Leino-sällskapet och Finlands kritikerförbund i en skrivelse till justitieministern att pornografinämnden förutom präster, jurister och agronomer också skulle ha representanter för författar- och kritikerkårerna. I årsberättelsen 1963 kunde författareföreningen konstatera: "Den s.k. 'pornografinämndens' sammansättning har under året utökats med en företrädare för den konstnärliga sakkunskapen. Till sådan medlem utsåg justitieministeriet på förslag av Kirjailijaliitto och föreningen författaren, med.lic. Oscar Parland." Parland var vid denna tid också överläkare för Nickby mentalsjukhus.³⁰⁴

Sexualitet och sedlighet var eldfångda teman som lätt skapade debatt och konflikt, men de var också frågor på stark fram-marsch. Erotik och sexualupplysning hör till de stora nyheterna på 1960-talets finländska bokmarknad.³⁰⁵ Författareföreningens medlemmar deltog i tidningsdebatten om hur man skulle förhålla sig till skönlitteratur med skildringar av sexualitet eller ren pornografi. Mårten Ringbom konstaterar att föreningen dock låg lågt i frågan om domen mot den finska översättningen *Kravun kääntöpiiri* bland annat för att den svenska översättningen hela tiden var tillåten och tillgänglig. Man ville inte rikta sedlighetsivrarnas blickar mot den.³⁰⁶ Rättsfall där litteratur och traditionell kristen sedlighet krockade förekom också på andra håll. År 1965 hade ett rättsfall i Storbritannien gällande publicering av den erotiska 1700-talsromanen *Fanny Hill. Memoires of a Woman of Pleasure* pekat ut traditionella, borgerliga gränser för det acceptabla, men de här gränserna var redan på glid på olika håll i Europa. Norden och särskilt Sverige uppfattades som en föregångare, eller som näste för lössläppthet och "den svenska synden". Finland profilerade sig inte

som lika radikalt modernt och sedlighetsfallen fortsatte. Vid den här tiden har någon klistrat in artikeln "Posten som sedlighetspolis" av juristen Lars D. Eriksson i författareföreningens urklippsbok. Eriksson kritiserade postens sätt att konfiskera den svenska novell-antologin *Kärlek II* (1965) och den finska översättningen *Rakkaus II* som således inte kunde distribueras i Finland.³⁰⁷

Föreningen följde på detta sätt med tidens debatter om bokcensur, yttrandefrihet och sedlighet. Den äldre generationen – också bland författarna – stod ibland frågande inför den sexuella frigörelsen som litterärt motiv, och här fortsatte man ett redan etablerat krigståg mot "skräplitteratur" och "pigromaner". Överstelöjtnanten och krigsveteranen Martti Santavuori, som var ordförande för Suomen Kirjailijaliitto 1958–1964, hörde till dem som uttryckte sin oro över att bokförläggare och bokhandlare helt okritiskt publicerade och sålde litteratur som han ansåg använde erotik eller pornografi som lockmedel för läsare som inte förstod bättre.³⁰⁸ Samma perspektiv på sexualitet och litteratur uttryckte Anders Cleve i en intervju i *Hufvudstadsbladet* hösten 1968 där han ställde sig avvisande till att använda pornografi i, som han beskrev det, "spekulationssyfte" i litteratur. Det var beklagligt att så många författare såg sig tvungna att skriva pornografiskt för att locka läsare, menade Cleve. I samma tidning konfronterades hans åsikt av den unge litteraturkritikern Ingmar Svedberg: "Jag vill nu fråga Dig, Anders Cleve om Du tycker att Du gagnat författarnas sak genom att ge näring åt de allmänna fördomar om författaren som en person som skriver enbart i spekulationssyfte för att komma sig upp?". Cleve svarade artigt bagatelliserande och menade att han talat i allmänna ordalag, men stod fast vid sin åsikt.³⁰⁹

Föreningen hade fingret på tidens puls i maj 1965 när man tillsammans med Församlingsförbundet ordnade ett seminarium på Lärkkulla kursgård i Karis under rubriken "Sexualiteten som livsform". Tanken var att präster och författare skulle mötas och tillsammans prata om frågor kring sexualitet. Två diskussioner hölls, den ena om "Sexualiteten som faktum", och den andra

under rubriken "Sexualitetens glädje och tristess". Föreningen representerades av Walentin Chorell, Oscar och Heidi Parland, Mårten Ringbom, Simon Parmet, Hjalmar Krokfors, Viola Renvall och Johan Mickwitz. Christer Kihlman var inbjuden inledare i den sista diskussionen.³¹⁰

OPINIONSBILDNING OCH YTTRANDEFRIHET I EN NY TID

I det kollektiva minnet har de två första efterkrigstida årtiondenas demokratisering ansetts kulminera 1968 då arbetar- och studentuppror av växlande intensitet ägde rum på olika håll i Europa. Det året deltog författareföreningen på ett hörn i den första bokmässan i Finland som ordnades på Gamla Studenthuset i Helsingfors. Det var en mindre ikonisk och tumultuarisk händelse än studenternas okkupation av samma byggnad i november samma år, men hade ändå betydelse för den finländska bokmarknadens utveckling. Visserligen var bokmässan i Helsingfors en stillsam händelse jämfört med den mäsas som samma år ordnades i Frankfurt och slutade i kaos, men mässan på Gamla Studenthuset bekräftade på sitt sätt författarens nya folkliga habitus och populärkulturens efterfrågan på stjärnor och ett nytt sekulärt prästerskap. Det handlade inte bara om radikalism. På Helsingforsmässan introducerades också nya former av marknadsföring i form av jippon och tävlingar där arrangörerna delade ut bokpriser.³¹¹ Författareföreningen hade 1966 spelat in skivan *Finlandssvenska diktarröster* som såldes på mässan. Föreningen informerade också om sin verksamhet på mässan och spelade musik. De traditionella förlagen Schildts och Söderströms avvaktade och bedömde att det "inte lönar sig för dem att göra propaganda i en sådan här form". "Pengarna kan användas på bättre sätt", menade förlagen, men det var möjligt att de skulle delta ett annat år meddelade *Hufvudstadsbladet*.³¹² Reklam kunde vid den här tiden fortfarande uppfattas som något stötande och olämpligt när det handlade om bokförlag som uppfattades som nationella kulturinstitutioner och inte i första hand vinstgenererande företag.³¹³

Med 15 000 besökare på tre dagar blev bokmässan 1968 ändå en publikframgång. Studenterna gick omkring på mässan med "röda pocketböcker" under armen och ett av talen hölls av professorn i sociologi Antti Eskola som försvarade forskarens rätt att stiga ned från katedern och skriva opinionslitteratur.³¹⁴

Pocketböckerna som slog igenom vid den här tiden väckte motstånd, liksom andra former av litteraturens "förbilligande". Bokhandeln och litteraturkritikerna såg ogärna att litteraturen – genom pocketböcker, fria bokpriser, nya distributionskanaler (bokförsäljning i kiosker och matbutiker i synnerhet på landsbygden), bokklubbar med mera – nedvärderades till en konsumtionsvara bland andra. Men i *Nya Argus* 1968 förutspådde översättaren Gisbert Jänicke att "[h]ela bokbegreppet och de därmed förknippade konsumtionsföreställningarna kommer att undergå en förändring". "Privatbibliotek och statussymboler i linne och skinn kommer att ersättas av informationsarkiv", konstaterade han, och fortsatte: "Fickboken kommer också i Finland att inleda sitt segertåg. Pamfletter i massupplagor till billigt pris, kommer att tjäna snabbinformation." ³¹⁵ Bokhandeln talade om risken för priskrig och likriktning, men dessa kunde enligt Jänicke undvikas bara man förstod att ta vara på nya möjligheter för specialisering och "de möjligheter som modern management och modern försäljningspsykologi erbjuder". ³¹⁶

68-rörelsens krav på nya kulturformer för en ny tid manifesterade sig i både makro- och mikroperspektiv. I avslutningen till föreningsens 50-årshistorik 1969 diskuterade Mårten Ringbom nya kanaler genom vilka författarna kunde nå ut till publiken. Förslag som att trycka dikter på mjölkförpackningar och aforismer på öletiketter skulle inte uppfattas som skämt, menade han då han blickade framåt och diskuterade nya vägar för litteraturen och föreningen. ³¹⁷ Diktspridning på livsmedelsförpackningar genomfördes ändå inte i författareföreningens regi, men däremot lät föreningen 1966 och 1976 spela in några LP-skivor för att sprida litteratur på ett nytt sätt och till nya läsare vid sidan av föreningens äldre kanaler

för litteraturspridning: författaruppläsningar i radion eller på författarmatinéer i städer och på landsbygden. År 1976 samarbetade föreningen med skivbolaget Love Records som var ett alternativt skivbolag som hade grundats för att ge ut icke-kommersiell musik skapad i musikbranschens marginaler. Bolaget hade alltså delvis samma utgångspunkter som de alternativa förlagen vilka också grundades i Finland på 1970-talet.³¹⁸

Kampen om författarens nya roller och samhällsengagemanget pågick naturligtvis både före och efter 1968. Vid årsfesten 1960 tog föreningens ordförande J.O. Tallqvist avstånd från författarnas samhällsengagemang och betecknade sig enligt *Nya Pressens* referat "för säkerhets skull" som en "reaktionär estet" i anslutning till en ordväxling med Jörn Donner som i litteraturdebatten angripit "den bedrövliga finlandssvenska författarskepnaden".³¹⁹ De interna arbets- och umgängesformerna inom författareföreningen förblev inte heller opåverkade. Claes Andersson och Johan Bargum fick till exempel 1970 i uppdrag av styrelsen att "utarbeta ett förslag till en ny och friare form för den årliga matinén".³²⁰

Författareföreningens roll i offentligheten accentuerades när gränserna för det fria ordet prövades under det kulturradikala 60-talet. Debatten om författarnas roll som offentliga debattörer hade enligt Kaj Hagman i *Vasabladet* 1968 bara börjat: "Ur samhällets synpunkt är det viktigt att det finns människor, författare, som ger uttryck för uppfattningar och visioner, som förhindrar att samhällsutvecklingen styrs enligt normer som råkar föreskrivas av rådande värderingar och makthavande."³²¹ För den mest uppmärksammade yttrandefrihetsaffären i Finland efter kriget stod den finska författaren Hannu Salama, som hade övergett sitt yrke som elmontör för författarskap på heltid och 1965 på grund romanen *Juhannustanssit* (*Midsummardansen*, 1964) blev åtalad för blasfemi. Begränsning av yttrandefriheten genom åtal hörde inte till vardagen i Finland, men de exempel från tidigare epoker som redan berörts gällde också blasfemi: den uppmärksammade affären kring Erkki Vala 1935 som åtalades för att ha publicerat översättningar

LP-skivan *Finlandssvenska diktarröster* spelades in 1966 genom egen produktion. År 1976 gavs två skivor ut i samarbete med det alternativa skivbolaget Love Records. Kassetten *Finlandssvenska Diktarröster 3* gavs ut av föreningen 1983 och kassetten *Ung lyrik* kom ut 1994 när föreningen fyllde 75 år. Den innehåller lyrik och uppläsning av tolv yngre finlandssvenska poeter och producerades av Östen Engström.

av utdrag ur *Soldaten Svejks* äventyr i tidningen *Tulenkantajat*, och det mindre uppmärksammade fallet Alice Granfelt-Karlberg två årtionden tidigare 1915. Vid författareföreningens 50-årsfest 1969 skämtade Granfelt-Karlberg – som var med redan när föreningen grundades 1919 – i anslutning till Salama-affären: ”Det var nästan så att jag kände mig kränkt, när man i tidningspressen relaterade Salamas händelse mål och ingen kom ihåg när jag stod inför rätta.” Hon hade blivit offentligt uppmärksammas debutverket *Tankar och fantasier* (1915). Ärkebiskopen Gustaf Johansson ogillade hennes formuleringar om religionen som ”en stor lögn som blivit helig för människorna”. Boken beslagtogs och den 19-åriga Alice Granfelt åtalades för hädelse och gäckeri. Hennes far kontaktade en jurist och ärendet gick vidare till Åbo hovrätt som slutligen frikände

Omslag till Alice Granfelts *Tankar och fantasier* från 1915. Boken beslagtogs på grund av raljerande religionskritik ett halvsekel innan det uppmärksammade blasfemifallet med Hannu Salamas *Midsommardansen* från 1964.

henne. Att Hannu Salama ett halvt sekel senare fick så mycket mera uppmärksamhet, spekulerar Granfelt-Karlberg senare, berodde väl på att första världskriget "skymde bort en så obetydlig händelse som en liten flickas händelseprocess."³²²

En annan episod från föreningens femtionde verksamhetsår handlade om radioprogrammet "Mene mene tekel". Med anledning av den svenska vetenskapsmannen och debattören Georg Borgströms bok *Flykt från verkligheten* (1969) hade programmets unge redaktör Karl Henrik Nikula beskyllt författarna för att vara världsfrånvända och som bevis för sitt påstående läst upp avsnitt ur i synnerhet Rabbe Enckells, men också andra finlandssvenska författaresh produktion. Det handlade alltså om en version av modernistdebatten, denna gång genom radiomediet. Författarföreningen hade under tidningsdebatten 1965–1966 legat lågt som

förening, men i debatten om Nikulas radioprogram kunde styrelsen inte ställa sig på sidan om eftersom det inte bara handlade om litteratursyn, utan om kränkning av upphovsrätten. Redaktörens sätt att plocka och citera valda delar av litterära verk, och sammanfoga citaten enligt eget tycke för att driva sina poänger uppfattades som särskilt kränkande och förkastligt.³²³

Genom sådana kontroverser blev författareföreningen indragen i 1960-talets debatter om moral, samhällsengagemang och yttrandefrihet, föranledda av både den globala radikalismen och den geopolitiska verklighet som i Finland satte gränser för det intellektuella manövreringsutrymmet. I föreningens mötesprotokoll inleds 1960-talet med en ordväxling kring dessa gränser. Debattörerna var föreningens ordförande J.O. Tallqvist och Aili Nordgren, vid tidpunkten svensk sekreterare i Samfundet Finland-Sovjetunionen. Nordgren anklagade Tallqvist för att i radioprogrammet *Lergöken* ha gått för långt i sin satir över den dominerande utrikespolitiska linjen. Utvecklingen i Finland, menade Nordgren, dikterade att "det är Paasikivilinjens anhängare, i alla partier, som nu måste hålla huvudet kallt och inte medverka till att en sån atmosfär skapas som kan skada vår utrikespolitiska orientering". Frågans betydelse framgår av att Nordgren ville ha – och fick – sin anmärkning mot Tallqvists offentliga uppträdande i hans egenskap av ordförande antecknad i årsmötesprotokollet. I sitt försvar hävdade Tallqvist att han inte enbart hade agerat som föreningens ordförande och han ifrågasatte Nordgrens vilja att frånta honom rätten att beröra allmänna politiska förhållanden: "Konsekvensen av Ditt resonemang är att förvandla vår föreningsordförande till en politisk nolla, en medborgare som inte har rätt att uttala åsikter, eftersom varje åsikt stöter någon i en heterogen författarkår. [...] Ditt ideella krav att en författareförenings ordförande skall vara neutral och undertrycka sina egna åsikter anser jag vara rena åsiktsförtrycket."³²⁴

Brevväxlingen och konflikten mellan Nordgren och Tallqvist var varken första eller sista gången föreningen diskuterade hur man *som förening* skulle hantera offentliga ställningstaganden i frågor

som gick utanför bevakningen av författarnas fackliga intressen. Till de uppmärksammade frågorna hörde fallet Repo i början av följande årtionde. Frågan gällde även denna gång om föreningen skulle uttala sig eller inte, om ärendet var för politiskt, om det låg utanför föreningens kompetens och stadgar, eller om det tvärtom var en för viktig fråga om yttrandefrihet för att lämnas okommenterad. Den Kekkonentrogne tjänstemannen Eino S. Repo hade 1969 på grund av sin välvilliga inställning till vänsterradikalismen förlorat centerpartiets förtroende och nedklassats från sin position som Rundradions chef till ansvarig för radiosändningar. Repo, som för den konservativa kritiken blev en symbol för allt det upprivande i 1960-talsradikalismen, avsattes tillfälligt från sin post som en följd av de kontroversiella ”röda” radiosändningar som han auktoriserat i samband med första maj-firandet 1972.³²⁵ Marianne Alopaeus tyckte att föreningen var skyldig att uttala sig: ”Om författarnas fackorganisationer undandrar sig ansvaret att ingripa då yttrande- och informationsfriheten hotas, så har de väl svikit en av sina huvuduppgifter?” Kritik mot författareföreningens agerande hade framförts i *Hufvudstadsbladet*.³²⁶ Jörn Donner föreslog däremot att styrelsen inte skulle befatta sig med saken och Rabbe Enckells protestbrev mot att föreningen ”uttryckte ett ideologiskt partitagande med klar politisk färgning” har bevarats som bilaga till styrelseprotokollet där frågan behandlas:

Det är som fackförening, närmast i frågor rörande författarrätten och dess ekonomiska tillvaratagande Föreningen har sin givna sakliga funktion. Allt som går därutöver bör Föreningen i sin helhet få ta ställning till från fall till fall. Om ej så sker bör det stå klart att det endast är Styrelsen som uttalar sig. Det får inte vara så att Styrelsen i väsentliga frågor påtar sig en ställföreträdande roll [...]. Styrelsen har enligt min mening osakligt identifierat det fria ordet med fallet Repo [...]. Det fria ordet kan inte tillhöra och ensidigt representeras av en i sin krets oemotsagd vänsteraktiverad regim [...]. Om inte det fria ordet

ges tillfälle ens inom föreningen, då är det hyckleri att tro sig ha rätt att offentligt träda till dess försvar.³²⁷

I sitt försvar hänvisade styrelsen till att begränsningen av yttrandefriheten i högsta grad motiverade en reaktion från föreningens sida. Och att det inte alls var första gången man yttrat sig i politiska frågor: "Senast i sept. 1971 gjorde styrelsen ett offentligt utlåtande i en fråga med politisk bakgrund, när den med anledning av striden vid Joensuu teater tog parti för skådespelarna, dvs. konstnärernas frihet mot teaterns styrelse." Sammanfattningsvis konstaterades: "Var gränsen skall dras mellan politiska och opolitiska frågor är oklart och måste ändå avgöras av styrelsen."³²⁸ Sjutton år senare skildrade Lars Huldén händelsen i föreningens 70-årsskrift. Huldén var nytillträdd ordförande då beslutet fattades om att föreningen skulle delta som undertecknare i en skrivelse som uttryckte stöd för Repo. "Det dröjde inte länge innan författare som var av en annan mening började skriva insändare i Hufvudstadsbladet", berättade Huldén 1989. "Nu började också en och annan styrelsemedlem vackla; det hade varit hett i rummet där styrelsen sammanträdde anfördes bl.a. som förklaring till att beslutet blev vad det blev." Senare på hösten 1972 när Rabbe Enckells 70-årsdag firades var det P.O. Barck som fick överrätta författareföreningens gåva i stället för Huldén, som Enckell fortfarande var arg på. "Men misstämningen förflyktigades efter en tid."³²⁹

Frågor om vilka ideologiska värderingar föreningen representerar, när man som förening ska reagera på sakförhållanden i omvärlden, samt hur eller hur ofta, hör till de frågor som har väckt känslor i författareföreningens historia. De ställningstaganden som författareföreningen har gjort under åren har främst kretsat kring litteraturbevakningen i medier, litteraturens villkor och yttrandefrihet i Finland. Men det handlade också tidvis – som i den nämnda kärnvapenapellen 1957 – om att rikta sina ställningstaganden mot en större omvärld. År 1964 protesterade föreningen tillsammans med de övriga nordiska författarföreningarna mot

rättegången mot den spanska, samhällskritiska författaren Carlos Álvarez Cruz. År 1965 var det åtalet mot Hannu Salama i Finland och upplösningen av författarnas fackförbund i diktatorn Salazars Portugal som engagerade föreningen.

I Salama-fallet krävde författareföreningen tillsammans med Kirjailijaliitto och kritikerförbundet en ändring av strafflagen som ansågs innehålla föråldrade begränsningar av tryckfriheten. I bakgrunden fanns den redan nämnda pornografilagstiftningen och uppståndelsen kring Agnar Mykles verk 1957 och Pentti Saarikoskis översättning av Henry Millers *Kräftans vändkrets* fem år senare. Martti Santavuori, Kirjailijaliittos ordförande 1958–1964, placerade båda verken i kategorin moraliskt skadlig och konstnärligt undermålig litteratur. I bagaget fanns även diskussionerna om den enligt den konservativa opinionen överdrivet realistiska bilden av det finska folket i Väinö Linnas och Paavo Rintalas romaner på 1950-talet – för mycket sex och sprit. I dessa fall var det sedlighet och tryckfrihet som ställdes mot varandra, men viktiga var även de utrikespolitiska frågorna som ledde till att censuren drabbade också det som uppfattades som antisovjetisk litteratur.³³⁰

Debatten kring Salama sattes igång av ärkebiskop Martti Simojoki i slutet av 1964 och drevs vidare av samlingspartisten Margit Borg-Sundman, som var känd för sitt engagemang inom den amerikansk-internationella rörelsen för Moralisk upprustning (*Moral ReArmament*). I Salama-affären stod således den kristligt-konservativa opinionens möjligheter att fastställa regler för författarnas ansvar och gränser för litterär yttrandefrihet på spel. Från författareföreningens sida ingrep Mårten Ringbom med ett förslag till justering av paragrafen om hädelse i strafflagen. Förslaget justerades av föreningens ordförande Carl Fredrik Sandelin och förmedlades vidare till justitieministern – och författareföreningens tidigare skattmästare – J.O. Söderhjelm. I den tidigare Mykle-affären hade Söderhjelm som justitieminister vägrat att föreslå åtal, men han såg sig nu tvungen att följa den så kallade hädelseparagrafen. Det här var i januari 1965. Salama togs genast i försvar av kolleger

och kulturtidskrifter, på svenskt håll av Christer Kihlman och *Nya Argus*. Författareföreningen protesterade tillsammans med Kirjailija-liitto och kritikerförbundet i namn av tryckfrihet och tolerans. Ringboms förslag utgick från att den diskuterade hädelseparagrafen i strafflagens tionde kapitel skulle omformuleras, och inte avskaffas som en del krävde – något författareföreningen avfärdade som en orealistisk strategi. Också detta kompromissförslag, där hädelse mot Gud hade ersatts med skymf mot ”sådant som av i Finland erkänt, lovligt eller tolererat trossamfund hålles heligt”, stötte på motstånd i riksdagens lagutskott. Efter ytterligare försök att få till stånd en lagförändring stadfäste Högsta domstolen i mars 1968 Helsingfors hovrätts domslut från tre år tidigare om tre månaders villkorligt fängelsestraff och böter. I augusti benådades Salama av president Kekkonen. Varken han eller förlaget Otava behövde betala staten den fastslagna summan på 30 000 mk för olovlig ekonomisk nytta.³³¹ Affären som tidsmässigt sammanföll med den finlandssvenska M-debatten fungerade som katalysator för den pågående uppgörelsen mellan den äldre och den yngre generationen, mellan en kristligt färgad nationalism och 1960-talets nya idéer om sexualitet, Gud och fosterland.

Salama-fallet gav också anledning att reflektera över hur man agerat i motsvarande situationer tidigare, särskilt under Vala-affären på 1930-talet då man senast åberopat hädelseparagrafen i Finland och ”som på sin tid försatte vårt lands rättsväsende i en löjlig dager runt om i världen”.³³² På 1930-talet hade författareföreningens styrelse valt att inte befatta sig med tryckfrihetsfrågan kring *Tulenkantajat* och de finlandssvenska författarna deltog inte heller som förening i de nordiska författarorganisationernas protester mot förföljelser av judiska författare och intellektuella i Tyskland 1933. Den inskränkning i yttrandefriheten som processen mot Salama på 1960-talet innebar mobiliserade däremot de finländska författarföreningarna till offentliga ställningstaganden.³³³ Frågan råkade dessutom sammanfalla med ett besök av filosofen Jean-Paul Sartre, som var inbjuden till Helsingfors av Finlands fredsförbund

sommaren 1965. Sartre påpekade att han skulle ha suttit flera gånger i fängelse om man i Frankrike hade samma inställning till författarens ansvar och rättigheter som i Finland.³³⁴ I en intervju med Salama på hösten summerade *Svenska Dagbladet*: ”Man smädar inte Gud ostraffat i Finland.”³³⁵

År 1969 talar föreningens årsberättelse om Nordiska författarrådets begäran om omprövning av domen mot den jugoslaviska författaren Mihail Mihailov och vädjan till den grekiska regeringen gällande behandlingen av författare och intellektuella i Grekland som 1969–1974 styrdes av en militärjunta. Årsberättelsen 1976 uppger: ”I ett brev till det västtyska författarförbundet (Verband Deutscher Schriftsteller), daterat den 7 juni, uttryckte styrelsen sin solidaritet med de tyska och utländska författarorganisationer som protesterat mot lagen 88 a, som anses kränka yttrandefriheten i Västtyskland”. År 1983 undertecknade 58 medlemmar en skrivelse till regeringen i Polen där krigstillstånd rådde sedan 1981, med kritik mot att polska författarförbundet hade upplösts.³³⁶ Samma år tilldelades varvsarbetaren och grundaren av den fria polska fackföreningsrörelsen Solidaritet Lech Wałęsa Nobels fredspris.

Det rådde ofta delade meningar om hur författareföreningen skulle agera i frågor som gick utanför föreningens syfte att ”tillvarata de finlandssvenska författarnas ideella och allmänna ekonomiska intressen, och att främja den finlandssvenska litteraturen” (§2, stadgar 1973). Styrelserna har i allmänhet varit försiktiga med att ta ställning, som till exempel då man 1965 diskuterade hur författare borde göra om de erbjöds bokkontrakt i Sydafrika där apartheidregimen förtryckte den icke-vita befolkningen. Den norska författarföreningen hade aktualiserat frågan med ett brev. Styrelsens protokoll relaterar diskussionen: ”Chorell konstaterade att någon kulturell blockad av Sydafrika inte existerar. Ringbom underströk att föreningen inte har partidisciplin och Huldén påpekade att föreningen inte har någon möjlighet att hindra någon från att publicera sina verk i översättning i Sydafrika. Föreningen kan göra ett principiellt uttalande, men inte ge direktiv, ansåg

Ringbom.”³³⁷ Här var man på samma linje som Suomen Kirjailijaliitto.³³⁸ När styrelsen 1977 fick frågan om man inte kunde göra mera för Mihail Mihailov beslöt styrelsen att ordföranden Lars Huldén skulle kontakta Kirjailijaliitto för att diskutera en möjlig gemensam aktion. Men Huldén skrev till initiativtagaren Nalle Valtiala: ”Man tyckte att det finns så mycket för föreningen att protestera mot, om den uppmärksam följer med världens gång, att den inte nu ville framträda som förening, synnerligast som ett organ som vi är medlemmar i (Nordiska författarrådet) för inte så länge sedan varit aktiv i ärendet.”³³⁹

Trots all försiktighet är 1960- och 1970-talen ändå tydligt samhälls-engagemangets årtionden också i föreningens verksamhet. Frågan om hur litteraturen skulle nå läsare oberoende av socio-ekonomisk ställning engagerade både författareföreningen och Kirjailijaliitto. Också i den här frågan fanns förebilderna i Sverige. År 1967 var de svenska författarna Peter Curman och Gösta Friberg i Helsingfors på inbjudan av författareföreningen och Kirjailijaliitto för att berätta om svenska Författarcentrum, som hade grundats som en fristående institution för att främja kontakten mellan författare och publik. Dels fungerade Författarcentrum som en ”arbetsförmedling” som förmedlade uppläsningssupdrag, dels var syftet att föra författare till människor som hörde till marginaliserade grupper, som till exempel till fängelsernas slutna världar.³⁴⁰ Författareföreningen, Kirjailijaliitto och det för folkbildningen verkande sällskapet Kansanvalistusseura (Folkupplysningssällskapet) förde kring 1970 diskussioner om grundandet av ett författarcentrum i Finland. Innan centret två år senare grundades hade författareföreningen och Kirjailijaliitto i egen regi ordnat några besök i fängelser och på åldringshem delvis med stöd av extra anslag från undervisningsministeriet.³⁴¹

Den 15 oktober 1970 besökte Reijo Lehtinen, Johan Bargum, Brita Polttila och Nalle Valtiala Helsingfors länsfängelse på Skatudden, den 3 november var Claes Andersson, Aulikki Oksanen, Ralf Nordgren och Arvo Salo i ungdomsfängelset i Kervo och den 23

november besökte Robert Alftan, Rolf Sandqvist, Arvo Turtiainen och Liisa Vuoristo Helsingfors centralfängelse i Sörnäs. Flera förlag hade donerat böcker (skönlitteratur, debattlitteratur, studie- och läroböcker) och Rundradion, *Nya Pressen* och skivbolaget Love Records hade donerat både böcker och grammofonskivor som distribuerades till fängelsebibliotek i landet.³⁴² Föreningens sekreterare och kanslist Viveca Ramstedt koordinerade besöken med både svenska och finska författare. Nästan ett halvt sekel senare minns hon hur svårt det kunde vara att styra författarna som inte alltid höll tidtabeller eller följde instruktioner. I Sörnäs fängelse roade Arvo Turtiainen de övriga med peka ut sin gamla cell sig från den tid då han under fortsättningskriget satt fängslad på grund av vapenvägran.³⁴³

Internationella relationer

Tyngdpunktsområdena i de internationella relationerna och deras betydelse för föreningens verksamhet anpassades till den nya verkligheten efter krigen. Den geopolitiska situationen där öst mötte väst i Helsingfors låg naturligtvis bakom behovet för Finland att, som P.O. Barck uttryckte sig, "hålla fast vid det dubbla perspektiv som är nödvändigt för vår framtid". Följaktligen hade författareföreningen 1945 besök av både Vilhelm Moberg från Sverige och Leonid Leonov från Sovjetunionen.³⁴⁴ Vid ett besök i Helsingfors i maj samma år underströk den svenska författaren Erik Blomberg hur viktigt det var att Finland inte blev en mur utan en bro mellan Sovjetunionen och de nordiska länderna.³⁴⁵

Vid sidan av omedelbara politiska hänsyn ställde internationell positionering särskilda krav på en språkgrupp vars existens och villkor i regel inte hörde till allmänbildningen utanför det egna landets gränser. Hur skulle man kunna skriva om finländska människor i finländska miljöer, frågade sig en gång Jörn Donner. Problemet är bekant för alla författare från små länder och perifera språkområden som sneglat på den globala marknaden. "Det område i världen som

vi skriver om är alltför främmande”, säger Donner. ”Där hjälper det inte att hävda att människans psykologiska problem är evigt desamma. Varken japanska, turkiska eller nigerianska berättare har samma möjligheter som de engelskspråkiga.”³⁴⁶ De små ländernas och språkområdenas ställning i ”världslitteraturen” var ett ständigt bekymmer för de författare som blickade utanför de egna ländernas gränser. Georg Brandes menade under en tidigare epok, i en artikel

Vilhelm Moberg (t.v.) besökte Finland första gången när han deltog i den nordiska författarkongressen 1935 i Helsingfors och därefter ofta i samband med att hans pjäser sattes upp. Här möter han John Steinbeck på restaurang Royal i Helsingfors 1963. Steinbeck var på genomresa i Finland och blev inbjuden att delta i författareföreningens sammankomst. I mitten ordförande Carl Fredrik Sandelin och nere på bilden Helen af Enehjelm.

om "Weltliteratur" i den tyska tidskriften *Das literarische Echo* 1899, att det var mycket lättare för en tredje rangens författare från ett dominerande språkområde att göra sig gällande internationellt än för en första rangens författare från ett marginellt språkområde.³⁴⁷

Enligt Hagar Olsson fanns det både strukturella och mentala hinder för finlandssvenska författare, vilket hon lyfte fram 1951 i en bedömning av den finlandssvenska litteraturens villkor för en svensk publik. Hon påpekade att problemet i Finland inte var enbart ekonomiskt – i fråga om stipendier hade "en betydande förbättring skett efter kriget" – utan framför allt den andliga isoleringen och "de kringskurna förtjänstmöjligheterna".³⁴⁸ Å ena sidan var finlandssvenska författare på grund av utgångsläget mindre marknadsorienterade, å andra sidan var deras utsikter att nå en publik utanför hemlandet betydligt sämre än för svenska författare. Att Edith Södergran fortfarande var ett okänt namn i världen "medan flera av de yngre rikssvenska poeterna redan blivit översatta till franska och andra språk", berättade enligt Olsson en hel del om den finlandssvenska litteraturens ställning och om svårigheterna för finlandssvenska författare att göra sig gällande internationellt. Och som i alla asymmetriska kulturförhållanden ingick i de svensk-finlandssvenska relationerna också ett visst mått av periferins självhävdelse inför semiperiferin. "Vi borde kanske också frita oss från de litterära bugningarna för smörjan i Sverige", tyckte Rabbe Enckell 1927 i ett brev till Elmer Diktonius.³⁴⁹

Om det fanns en tendens att hävda litterär autonomi i förhållande till det "forna moderlandet", var relationerna till Sverige och det övriga Norden av grundläggande betydelse för föreningens fackliga, upphovsrättsliga och sociala verksamhet. Exempelvis var lagtexternas inledande avsnitt i 1961 års lag om upphovsrätt – som i Finland ersatte den tidigare från 1927 (174/27) och delvis också en äldre lag från 1880³⁵⁰ – identiska i Finland, Sverige och Danmark. De geografiska tyngdpunktsområdena förblev i stort sett oförändrade när det gäller föreningens verksamhet efter krigstiden. De bevarade protokollen behandlar i första hand inhemska,

och då övervägande helsingforsiska förhållanden. På andra plats kommer, liksom under den föregående perioden, Norden och då i huvudsak Sverige. Därtill kommer de efter 1944 allt viktigare östrelationerna. Kontakterna till det övriga Europa spelade under det första halvseket av föreningens verksamhet en underordnad roll, för att inte tala om de så gott som obefintliga kontakterna till resten av världen.

Den institutionaliserade nordismen efter andra världskriget byggde på de väletablerade nordiska samarbetskanalerna från 1920- och 1930-talen. Föreningen Norden grundades i Sverige, Norge och Danmark samma år som Finlands svenska författareförening och föreningen Pohjola-Norden i Finland fem år senare, 1924. I centrum för författarföreningarnas samarbetsformer stod från början tidskriften *Nordisk Forfatter-Tidende*, de nordiska föreningarnas gemensamma språkrör, de regelbundna nordiska författarmötena och ett långtgående samarbete på intressebevakningens område. Under samma tider som man tog i bruk en gemensam modell för kontrakt mellan författare och förläggare (1947) instiftades också nordiska samarbetsorgan för teaterdirektörer, ett organ för revy författare och kompositörer samt en nordisk dramatikerunion. Skådespelarna organiserade sig nordiskt redan 1936.³⁵¹

År 1944 och under de kommande åren fick de nordiska författarkontakterna en ny säkerhets- och identitetspolitisk dimension. I december 1944 hade man efter överläggningar inom styrelsen per telefon gått med på att tillsammans med Kirjailijaliitto – på den nyvalda styrelsemedlemmen Hella Wuolijokis begäran – ordna en supé för den danska författaren Martin Andersen Nexø, som under vinterkriget öppet uttryckt sitt stöd för Sovjetunionen och Otto Ville Kuusinen's Terijokiregering.³⁵² Följande år satte författareföreningen undan inkomster från årsfesten för att finansiera en rikssvensk författares uppehälle i Finland. Genom att avstå från radiohonorar lyckades man samla ihop medel till ett motsvarande stipendium för en norsk författare. Den första svenska stipendiaten, Josef Kjellgren bodde under vistelsen hos

sekreteraren Ingegerd Lundén Cronström och passade under sitt besök på att besöka sin gamla vän Diktonius.³⁵³ Samtliga svenska gäster under året 1945 företrädde den i finländsk litteratur underrepresenterade arbetarlitteraturen. I januari tog man tillsammans med Kirjailijaliitto emot Vilhelm Moberg på Kämp, i juni Erik Blomberg och Arnold Ljungdahl tillsammans med Kiila, och på hösten var författareföreningen värd för Jan Fridegård, Anna Lenah Engström och Eyvind Johnson. Författareföreningen förhandlade dessutom med den svenska föreningen om möjligheten att använda de svenska författarnas tillgodohavanden i Finland till att grunda en stipendiefond för finländska författare i Sverige: "Mag. P.O. Barck fick i uppdrag att vid sin förestående resa till Stockholm sondera den delikata frågan med advokat Ulf von Konow", meddelar styrelsens protokoll.³⁵⁴ Samma år anhöll föreningen tillsammans med Kiila hos regeringen om valutalicens för inköp av "nyare rikssvensk litteratur av skönlitterär och populärvetenskaplig karaktär".³⁵⁵

Sverige var fortfarande modelland och förbindelselänk till Europa och västvärlden. De litterära självständighetsförklaringarna gentemot det rikssvenska fortsatte ändå på 1950-talet i de spår som Elmer Diktonius utstakat under den föregående efterkrigstiden på 1920-talet, med sin kritik mot det svenska Finlands ställning som Sveriges lydland. Nu var det exempelvis Kurt Sanmark som i *Hufvudstadsbladet* (5.3.1958) undrade om man i Finland vågade tro på den egna litteraturens styrka att stå på egna ben – "eftersom vi alltid är benägna att med den fattiga släktingens 'moraliska rätt' mer eller mindre förtäckt 'kräva understöd och intresse västerifrån'?" Å andra sidan såg man också nostalgiskt tillbaka på det sena 1800-talet då de nordiska litteraturerna varit i högre grad sammanflätade. "Nu betraktas t.o.m. den finlandssvenska som en främmande litteratur i Sverige", suckar Sven Willner 1979. "Och den rikssvenska är på väg att få samma ställning i Svenskfinland." I själva verket hade man enligt Willner här att göra med ett märkligt isolerande fenomen på kulturens område, som gick emot det globala storkapitalets gränsöverskridande tryck.³⁵⁶

Gösta Ågren (t.v.) och Anders Fischer (Sveriges författarförbund) diskuterar "Massmediakakan" på kursen "Författarnas villkor i Norden" på Ålands folkhögskola i Finström i augusti 1973.

De demokratiserande ideal som i de inhemska debatterna omedelbart efter kriget manifesterade sig i krav på en social och geografisk breddning av det litterära fältet, var starkt närvarande också i nordiska sammanhang. Målsättningen att utvidga kulturbegreppet och fästa större uppmärksamhet vid kulturförmedling fanns på agendan under Nordiska rådets första möten på 1950-talet, och var alltså inte något som enbart hörde till 1960- och 1970-talets demokratiserande kulturpolitik.³⁵⁷ Samtidigt som man kunde bygga vidare på etablerade nordiska samarbetsformer var målsättningen att utvidga det nordiska litterära rummet utan att försöka återskapa 1800-talets vitala men också snäva skandinaviska litterära republik. Vad man däremot önskade bevara från äldre tider var bruket att läsa grannländernas litteratur på originalspråk, något som författarna diskuterat redan på sin första nordiska författarkongress 1919.³⁵⁸ På 1950-talet presenterades därför ett flertal initiativ för

att understödja den gemensamma nordiska bokmarknaden.³⁵⁹ Stor betydelse fick också Nordiska rådets litteraturpris. Det lanserades på Nordiska rådets möte 1961 och delades ut första gången under rådets tionde session i Helsingfors 1962. Priset tillföll då Eyvind Johnson för *Hans nådes tid*.

Utvecklandet av kulturrelationerna både öster- och västerut var högsta prioritet i Finland efter kriget. "Den nordiska tanken och det nordiska arvet är en del av det levande och framtidsdugliga Finlands väsen", skriver föreningens senare ordförande P.O. Barck i november 1944. "Men anknytningen västerut får inte ske i ett underförstått motsatsförhållande till Ryssland." Tillsammans med Kirjailijaliitto och andra organisationer tog man i februari 1945 emot ryska konstnärer på Societetshuset.³⁶⁰ De båda författarföreningarna i Finland inledde ett tätt samarbete med Sovjetiska författarförbundet, men samarbetet var övervägande sakligt, formellt och ceremoniellt. I en bilaga till författareföreningens protokoll om de finsk-sovjetiska författarkontakterna från våren 1969 står följande: "Diskussionen fördes på ett sakligt plan och känsliga frågor, som bl.a. de ryska författarrättegångarna och protesterna mot dem i Finland och andra länder, berördes inte även om de varit orsak till ett avbrott i kontakterna."³⁶¹ Efter ett finländskt-sovjetiskt författarseminarium i Helsingfors 1973 påpekade Lars Huldén att även om mötet hade varit en framgång kunde man inte vänta sig för mycket av diskussionerna. "Det allra viktigaste är att dessa årliga seminarier, som turvis hålls här och i Sovjet, breddar kontaktytan till sovjetförfattarna."³⁶²

En särskild händelse i de finländsk-sovjetiska författarrelationerna var avtäckningen av Edith Södergrans minnessten i Raivola/Rosjtjino på Karelska näset hösten 1960. Föreningen hade fått 150 000 mark i tilläggsmedel av staten för att bekosta minnesstenen. Resan till Raivola i samband med avtäckningen måste skjutas upp på grund av revolutionsfestligheter och firandet av 50-årsminnet av Leo Tolstojs död. Årsberättelsen 1960 rapporterar: "Lördagen den 26 november samlades slutligen 26 finländska författare och

journalister på Helsingfors järnvägsstation, där de äntrade en rysk järnvägsvagn som reserverats för dem. Sent på kvällen anlände sällskapet till Leningrad, där en talrik skara sovjetiska författare och journalister hälsade dem välkomna med blommor och kransar. [...] Själva avteckningen förrättades av Finlands Svenska Författareförenings ordförande J.O. Tallqvist, medan Afanasij Salynskij, Vera Inber och Michail Dudin talade från rysk sida.”³⁶³

Avtäckningen efterföljdes av bankett på hotell Astoria i Leningrad, under vilken Olavi Paavolainen inför Barck och de andra middagsgästerna uttryckte sitt missnöje över att man under påkostade former firade minnet av en under sin livstid svältande författare.³⁶⁴ Tretton år senare, 1973, då det gått femtio år sedan Edith Södergrans död gjorde föreningen en ny resa till Raivola. Lars Huldén berättar i författareföreningens 70-årsskrift om den middag som hölls på restaurang Hjorten i Zelenogorsk (Terijoki.) ”Bordet var en imponerande syn, ca trettio meter långt och med

50-årspresent till Lars Huldén (1976) av Ralf Parland (signerad 1973). Enligt Parlands text på baksidan av tavlan föreställer den president Urho Kekkonen vid avtäckningen av Elmer Diktonius gravmonument och Lars Huldén med finländska och sovjetiska kollegor och ortsbefolkning vid uppvaktningen vid Edith Södergrans minnessten i Raivola.

vodkaflaskor uppradade skuldra vid skuldra längs bordets hela längd. Alla skålar föregicks av ett tal, och talen blev efterhand alltmer idiotiska. Men det var ingen som märkte det, utom kanske de medhavda barnen.”³⁶⁵

Om de politiskt betingade kontakterna med Sovjetunionens författarorganisationer inte blev särskilt djupa, gjorde det geopolitiska läget trots allt Finland till ett centrum för den internationella dialogen mellan öst och väst på det litterära området. I den här situationen föddes bland annat det internationella författarmötet som hölls i Mukkula (Mokulla) utanför Lahtis ungefär vartannat år från och med 1963 (2009 flyttade mötet till Messilä nära Lahtis). Under kalla krigets tid kritiserades mötena för en något ofokuserad karaktär, men de var samtidigt uppskattade som ett forum där man till exempel kunde jämföra författarens roll i socialistiska och kapitalistiska länder och – 1963 på Jan Myrdals initiativ – litteraturens möjligheter i den industrialiserade och tredje världen. I Lahtis påbörjades under det första mötet också en utdragen debatt mellan den socialistiska realismens förespråkare Vladimir Jermilov och Claude Simon som försvarade den franska *nouveau roman*. Christer Kihlman anklagade Simon för såväl aristokratisk isolationism som tendenser till politisk styrning på litteraturfältet. Diskussionen leddes av författareföreningens ordförande Carl Fredrik Sandelin, förlaget Otavas Erkki Reenpää och Eino S. Repo som då representerade tidningen *Apu*. Sandelin och Repo var ordföranden vid det första mötet som arrangerades av Eino Leino-sällskapet. Tio år senare anknöt Pekka Tärkka i sitt inledningsanförande till Hannu Salama och diskussionerna urartade i ett internt gräl där de ryska författarna inte hade möjlighet uttala sig. Däremot deltog de aktivt i en diskussion om hur flykten från landsbygden och urbaniseringens avigsidor behandlades i litteraturen: några sådana avigsidor vidkändes de ryska författarna inte.³⁶⁶

Minoritetslitteraturer ägnades särskild uppmärksamhet vid 1963 års möte, med ett inledande föredrag av den franska litteratur-

kritikern, författaren och sociologen Roger Caillois som lyfte fram de små litteraturernas roll i världslitteraturen. Till dessa konferenser hörde givetvis också ett socialt program med samvaro i den finska sommarnatten – mötet ägde rum i juni före midsommaren – och från och med 1968 fotbollsmatcher vid midnatt mellan Finland och resten av världen. I det finska laget utmärkte sig poeterna Claes Andersson och Pentti Saaritsa.³⁶⁷

Ur föreningens synvinkel var samarbetet med de sovjetiska författarna också en ekonomisk fråga. Det förekom en viss oenighet gällande kostnaderna som förorsakades av de regelbundna besöken. När författareföreningen och Kirjailijaliitto tog emot översättarna och författarna A. Prokofjev, V. Bogatjev och N. Braun våren 1965 antecknades i mötesprotokollet: "Utgifterna för 'mottagningen' bestrides av föreningen." Föreningen beslöt ansöka om statsanslag för att täcka kostnaderna i samband med besöket.³⁶⁸ Dessutom ansträngdes samarbetet med grannen i öst av uteblivna författarhonorar från Sovjetunionen. Eftersom dessa endast fick lyftas på plats uppfattades de som antingen frusna eller beslagtagna. En inbjudan från den sovjetiska föreningen till det nordiska författarrådet 1969 för att "diskutera gemensamma angelägenheter i Leningrad", väckte förhoppningar om att hitta en lösning på frågan. "Nordiska författare översätts i rätt stor utsträckning till ryska nuförtiden, men någon ersättning har inte kunnat fås ut från Sovjet", rapporterade *Hufvudstadsbladet*. "Från nordisk sida är man naturligtvis intresserad av att dryfta denna sak. Likaledes är man från författarhåll starkt intresserad av kontakt med sovjetryska kollegor i frågor som gäller yttrandefriheten framgick det vid mötet i dag."³⁶⁹ Kai Laitinen och Carl Fredrik Sandelin, som representerade de finländska föreningarna vid mötet, trodde inte att Sovjetunionen hade för avsikt att ansluta sig till Bernkonventionen, men att man möjligen kunde få till stånd en överenskommelse genom en ny internationell copyrightorganisation under Unesco. Under förberedelserna inför mötet, som arrangerades under titeln "Leningrad 1969", diskuterades

även finländsk-sovjetiska författarutbyten. När man från sovjetisk sida föreslog att 100-årsminnet av Lenins födelse skulle firas med en gemensam resa och publikation, hänvisade de inhemska föreningarna emellertid till Samfundet Finland-Sovjetunionen som en lämpligare samarbetspartner.³⁷⁰

Författareföreningen och Kirjailijaliitto mottog regelbundet inbjudningar från det sovjetiska författarförbundet. Lars Huldén berättar hur det kunde gå till under de hyperofficiella besöken på andra sidan järnridån. Året var 1978: ”Så åkte vi till Moskva och där var först en fest i författarföreningens lokal som rymmer 700 personer, och där var väl 40 personer i panelen, av vilka alla uttalade sig. Huvudfesten var på Stora teatern, Bolsjojteatern som rymmer 2000 personer, och där var det 110 personer i panelen. Men då uttalade sig inte alla och publiken var van vid sådant, så de pratade med varandra och gick av och an och träffade bekanta, och ingen brydde sig om vad panelen sa. Det gjorde ett oerhört djupt intryck.”³⁷¹ Huldén tog också i början av sin ordförandeperiod (1973–1977) initiativ till antologin *Segel* om havet och Finska viken, med illustrationer av Henrik Tikkanen och tio finländska, tio ryska och tio estniska bidrag.³⁷²

Författareföreningen engagerade sig i mån av möjlighet i bevakningen av sina medlemmars intressen på andra sidan järnridån. Huvudfrågan var den redan behandlade svårigheten att utverka upphovsrättsbaserade ersättningar i Sovjetunionen. Men det kunde också gälla isolerade händelser, som när föreningen i ett brev från 1977 vände sig till Tjeckoslovakiens ambassadör i Finland med en förfrågan om varför Christer Boucht avvisats vid gränsen när han skulle delta i en skidtävling i Tjeckoslovakien. ”Finlands Svenska Författareförenings styrelse, som hyser de vänskapligaste känslor för Tjeckoslovakien, vill härmed framhålla att Christer Boucht är en anhängare av fredliga kontakter mellan alla folk, oberoende av ländernas politiska system, och att han uttalat sig positivt om Ert land. Vi är därför förvånade att han förvägrats rätten att besöka det”, formulerade sig Lars Huldén och Kerstin Nyqvist som då

var sekreterare. "Det är viktigt att författare bereds tillfälle att informera sig om alla länder; genom sitt skriftställarskap kan de mer än andra bidra till att öka den mellanfolkliga förståelsen i världen."³⁷³

IV.

I DEN KREATIVA EKONOMIN – KULTURELL AVREGLERING

Författaren i samhället

VÄRLDSPOLITISK OCH KULTURPOLITISK NYORIENTERING

NÄR CLAES Andersson 1978 valdes till ordförande för Finlands svenska författareförening och dess 190 medlemmar, befann sig Finland och Helsingfors fortfarande mellan öst och väst i det kalla krig mellan stormaktsblocken som verkade ha kommit för att stanna. Lika bestående som Sovjetunionen föreföll den sittande presidentens makt i Finland; Urho Kekkonen inledde detta år sin fjärde presidentperiod. Samtidigt som författarna tack vare de fackliga framgångarna på 1960- och 1970-talen levde i en period av relativ stabilitet jämfört med tidigare årtionden,¹ gjorde sig de storpolitiska och ekonomiska omvälvningarna påmind under föreningens styrelsemöten på 1970-talet. Richard Nixons plötsliga beslut att avveckla det internationella valutasystemet genom att koppla loss dollarn från guld 1971 och oljekrisen två år senare blottade de nationella ekonomiernas sårbarhet inför globala chocker. Under decenniets sista år debuterade några politiska och religiösa ledare som skulle komma utöva en långvarig verkan på den politiska utvecklingen i världen: Margaret Thatcher i England med sin marknadsliberala revolution, Deng Xiaoping med en försiktigare öppning av den kinesiska ekonomin. I Vatikanen tände den polskfödda påven Johannes Paulus II en gnista i kampen mot Sovjetregimen med sitt rop ”Var inte rädda!”.² Till dessa påverkare hörde också Ayatollah Khomeini i ledningen för den islamska revolutionen i Iran 1979, som följande år nådde författareföreningen i

form av en inbjudan till föreningens medlemmar från universitetet i Isfahan att delta i en essätävling vars ämne var den islamska revolutionen, ett tema som var tämligen främmande i Finland 1980.³ Att temat var mindre obekant tio år senare berodde i synnerhet på uppståndelsen kring Salman Rushdies roman *The Satanic Verses* (*Satansverserna*) som hade publicerats i Storbritannien hösten 1988. Samma vinter utfärdade Khomeini en fatwa, ett slags bannbulla, mot den brittisk-indiska författaren. Hans roman innehöll enligt Khomeini och andra som beskrev sig som rätttroende muslimer passager som hädade islam. Kombinationen litteratur, religion och politik som i Europa tidigare skapat tvister mellan författare och kristen fundamentalism gav nu upphov till en global konflikt som aktualiserade frågor om ordets och tankens frihet, individens frihet och den politiska maktordningen i världen.⁴

Rushdieaffären sammanföll med omvälvningen i stormaktspolitiken kring 1990 då Michail Gorbatsjovs reformpolitik i Sovjetunionen inte lyckades undvika den systemkollaps som Berlinmurens fall i slutet av 1989 blev en symbol för, två år före Sovjetunionens upplösning i december 1991. Parallellt med den förändrade världspolitiska kartan nämndes europeisk integration första gången i författareföreningens årsberättelse 1989. När kalla krigets indelning av världen i öst- och västblock började falla samman fanns det utrymme att utveckla andra, nygamla regionala identiteter och enheter, den europeiska i synnerhet. 1990-talet blev Europatankens decennium samtidigt som Östersjöregionen och Centraleuropa återupptäckte sig som kulturella och ekonomiska regioner, något som också fick återverkningar på författareföreningens internationella kontakter och verksamhet under de kommande decennierna.⁵

År 1995 gick Finland och Sverige efter folkomröstningar med i Europeiska unionen, vilket påverkade också författarrättsliga frågor om upphovsrätt, biblioteksmedel och kulturpolitik. Samma år diskuterades unionens inverkan på litteraturen och författaryrket under rubriken ”Norden – författarnas lyckoland?” på Nordiska författarkongressen på Hanaholmens kulturcentrum i Esbo.

I sin rapport i *Hufvudstadsbladet* ("Hur illa mår litteraturen i EU") gav Elisabeth Nordgren mycket utrymme åt kritiska synpunkter. "Europeiska Unionen med sin fruktansvärda byråkrati ser inte ut att innebära något gott för litteraturen", menade bland andra ordföranden för Norges författarförening Thorvald Steen. Han ansåg att lyrikens och novellernas ställning försämrats i de tre stora EU-länderna, England, Frankrike och Tyskland. Begreppet marknadsliberalism, både som ideal och skällsord, kom in i diskussionerna på 1990-talet. Det var just genom detta fenomen som också Thorvald Steen såg hoten komma: "Nu har marknadsliberalismen fått en dominerande ställning vilket också inverkar på EU-ländernas skönlitterära utgivning i negativ riktning."⁶

Den teknologiska utvecklingen låg bakom grundandet av upphovsrättsorganisationen Kopioisto (1978), som nämndes i förra kapitlet. Dess uppgift var att bevaka författarnas rätt till ersättning för kopiering, vilket blivit en allt viktigare fråga till följd av en rad nya tekniker, medier och kanaler som underlättade kopiering och distribution av litteratur, i synnerhet i skolorna. På 1970- och 1980-talen handlade det om ljuskopior, text-tv och bandinspelningar, från och med millennieskiftet alltmera om digitalisering och spridning av material över internet som från och med 1990-talet blev en allt viktigare del av arbetslivet och sedermera också fritiden. Informationsteknik och upphovsrätt debatterades flitigt redan på 1980-talet. År 1993 fäster årsberättelsen uppmärksamhet vid att juridiken inte hängde med den teknologiska utvecklingen, "men för närvarande undergår upphovsrättslagstiftningen en revision i hela Norden och det är viktigt att författarna bevakar sina intressen".⁷

Om det sena 1900-talets nationella och internationella ekonomiska konjunkturer gick upp och ned så gick föreningens egen ekonomi kroniskt på sparlåga också under 1980-talet. Den blev inte bättre när depressionen i början av 1990-talet drabbade föreningens stipendiefonder, samtidigt som en allmän oro för statliga nedskärningar inom kultursektorn spred sig.⁸ En motvikt var att föreningens verksamhet kunde stärkas när Merete Jensen

anställdes som sekreterare och skattmästare 1979, efter Kerstin Nyqvist som i egenskap av kanslist varit en bärande kraft under 1970-talet. Mellan 1979 och 2017 var Merete Jensen en viktig aktör i föreningens författarfackliga och sociala verksamhet i Finland och internationellt.

Den återkommande kritiken om att litteraturen inte uppmärksammas i den finska och finlandssvenska offentligheten är något som upprepas i författareföreningens utåtriktade verksamhet sedan starten 1919. Måltavlan var inte sällan *Hufvudstadsbladet*. Efter att J.O. Tallqvist avgått som kulturredaktör i mitten av 1970-talet saknade tidningen en heltidsanställd litteraturorienterad redaktör. Föreningens ordförande Lars Huldén beklagade i ett brev till chefredaktör Jan-Magnus Jansson 1977 att kultursidornas begränsade utrymme ”i påfallande grad tas i anspråk för tämligen ovidkommande material av typ underhållningsartiklar”. Tidningen hade visserligen sina goda dagar, men att ”det är bara det, att vi väntar oss av en tidning som Hufvudstadsbladet att den skall vara vaken varje dag”.⁹ Två år senare kritiserade föreningen Rundradion för nedläggningen av lyrikprogrammet Önskedikten samt den svaga bevakningen av ny finlandssvensk lyrik i radion. Ett drygt årtionde senare var frågan fortfarande aktuell. Då ansåg föreningen att Rundradion på bekostnad av bland annat de litterära radioprogrammen styrde sina resurser in på ett ”kvalitativt ganska lågtstående TV-utbud”.¹⁰ Samma frågeställning återkommer i kulturjournalisternas rapportering från föreningens årsmöten: ”Radions minskade skönlitterära utbud på svenska och stödstrategier för litteraturen ventilerades på Finlands Svenska Författareförenings årsmöte igår i Helsingfors” (1990) och ”Nonchalerar radion finlandssvensk litteratur?” (1993).¹¹ Frågorna är fortfarande aktuella och oroar både författarna och författarföreningarna ett kvartssekel senare. I juli 2016 ingick i *Hufvudstadsbladet* en insändare av Claes Andersson där han kritiserade kanalen Yle Fem för bristande bevakning av litteratur.¹²

Kopiistoavtalet som undertecknades 1978 inleder en period som på det författarrättsliga området präglas av alltmera invecklade

Radions minskade litterära utbud var ett aktuellt ämne i slutet av seklet. Sveriges Riksradios direktsändning från Runebergs hem 6.2.1982. Runt bordet fr. v. Lars Huldén, Bengt Ahlfors, Tua Forsström, Claes Andersson och Johan Bargum. T.v. producenten Barbro Skarström.

upphovsrättsliga frågor med anknytning till distribution och digitalisering. Tyngdpunkten i den upphovsrättsliga diskussionen försköts under följande årtionden mot marknad, europeisk integration och informationssamhället.¹³ Finlands författarföreningar deltog tillsammans med andra intresseorganisationer i regelbundna förhandlingar med staten, förlagen och medier om kontrakt, ersättningar och rättigheter. Förhandlingar är nyckelordet när det gäller Finland och Norden. Kirjailijaliittos verksamhetsledare Päivi Liedes förklarade 1986 i en promemoria inför ett europeiskt författarmöte i San Sebastián att man i Finland framom strejker och gatudemonstrationer föredrog att odla direkta kontakter till den högsta verkställande makten.¹⁴ Författarföreningarna som skötte dessa kontakter hörde till de centrala litteraturpolitiska påverkarna, inte minst genom sin utdelning av pris och stipendier, bibliotek ersättningsstipendier och upphovsrättsbaserade

ersättningar. Med undantag av den kraftigt utbyggda kulturbyråkratin i välfärdsstaten var förhandlingsparterna och författareföreningens verksamhetsfält på 1980- och 1990-talen i stort sett desamma som före andra världskriget: de två finlandssvenska förlagen, Rundradion, med vilken man förhandlade om upphovsrättsliga avtal och tariffer, och kulturredaktionerna vid landets ledande tidningar. Från och med 1963 fram till 1999 hade den finska och svenska författarföreningen sina kanslier bredvid varandra och samarbetade tätt i fackliga ärenden. Också efter att författareföreningen vid millennieskiftet flyttade till ett eget kansli har samarbetet mellan de två organisationerna fortsatt.

Mycket i föreningens liv kom naturligtvis att förändras under påverkan av de politiska och sociala omvälvningarna i slutet av 1900-talet: det kalla krigets slut, globaliseringen och avlägsnandet av hinder för kapitalets och människors fria rörlighet, den fördjupade europeiska integrationen och den gemensamma valutan. Allt detta hade direkta konsekvenser för arbetet inom föreningen. De internationella nätverken breddades och ett nytt intresse för Östersjösamarbete ersatte de tidigare reguljära kontakterna med det sovjetiska författarförbundet. Den ekonomiska globaliseringen resulterade i en accelererande monopolutveckling inom bokbranschen, med gigantiska förlags- och bokhandelskoncerner som opererade i ett allt brokigare verksamhetsfält där boken inte längre hade en lika självklar plats i centrum som tidigare, och dessutom stod för en försvinnande liten del av den ekonomiska vinsten. Finlands EU-medlemskap 1995 föranledde förändringar i den upphovsrättsliga lagstiftningen, och som en följd av immigrationen uppstod en ny kategori författare som kunde välja att orientera sig mot någondera eller bägge nationallitteraturerna i Finland, eller att låta bli.

En ny röst i diskussionerna om Finlands svenska litteratur på 1980-talet representerades av tidskrifterna *BLÅ* och *Klō*, som med Sven Willners ord inte längre kände ett behov att göra uppror med den så kallade klassiska finlandssvenska modernismen.¹⁵

Där den föregående FBT-generationen i sitt manifest utropade "modernismen är död, när blir begravningen?" kunde följande generation betrakta frågan från ett mera distanserat perspektiv och såg andra motbilder. Det här hade kännetecknat också tidskrifterna *Fågel Fenix* och *Otid* som utkom under 1970-talet med bland annat Thomas Wulff – som senare blev ordförande för författareföreningen – som medarbetare. Man sökte det apolitiska, fantasifulla och intellektuella i konsten från ett slags undergroundperspektiv. "Inte ett konstnärligt manifest", var rubriken på Jonna Kevins ledare i *Klos* första nummer 1986 som kritiserade tidens fåbless för de nyaste (ytliga) trenderna – symboliserad av gratistidningen *City-lehti*, för en ung och urban publik, som inledde sin verksamhet samma vår efter modell av svenska *Nöjesmagasinet* – och bristen på bildning och kritiskt tänkande.¹⁶ När *Klo* avvecklades tog tidskriften *ai-ai* över 1988 med en medvetet intellektuell och litterärt krävande profil.¹⁷ Delvis var 1970-talets realistiska och samtidsengagerade litteratur en motbild för 1980-talets unga och aspirerande författare i Finland, Norden och övriga Europa. I sitt andra nummer 1986 presenterade *Klo* tre unga, danska författare som uttryckligen representerade en ny litteratur i relation till en äldre "stram, nykter, social- och psykologisk realism, som gärna skulle kombineras med ett uttalat samhällsligt engagemang hos författaren: vänsterrörelsen, feminism, ekologi o.s.v.", som Kjell Westö formulerade saken i sin presentation av författarna.¹⁸

Som i alla fackliga sammanslutningar fanns det bland medlemskåren de som var mera och de som var mindre aktiva. Författareföreningen avviker knappast på den här punkten från det som Nils Johan Ringdal sammanfattande skriver om den norska föreningen: "Én ting er sikkert: Noen forfattere er passive og andre aktive i de små og store diskusjonene om stipendier og ytringsfrihet som forfatterne alltid holder på med. En vesentlig andel av norske forfattere har ikke desto mindre gjennom alle år først og fremst sett møtene i sin forening som påskudd til en skikkelig fest."¹⁹ Det finns kontinuitet i författareföreningen som går tillbaka till

Zacharias Topelius och Konstnärsgillet på 1800-talet, där den sociala sidan var minst lika viktig som den professionella.

Årsfesterna har hört till de årligen återkommande höjdpunkterna. På årsfesten 1984 beskrev tidigare ordföranden Lars Huldén i en dikt på alexandriner och i många strofer föreningens medlemskår och framgångar som situationen såg ut just då. "Sång om Finlands svenska författarförening till dess gäster 1984" kallade han dikten vars inledande strofer vi citerar här:²⁰

Jag sjunger om en corps som sotar och som bländar
i det den bränner glatt sitt ljus i bägge ändar
den uppgift som den har är att för Finlands folk
med svenska språkets ord stå fram som tidens tolk.
Dess numerär i dag är hundranitti själar –
författare som segt med språk och ämnen trälär.
Bedömd procentuellt är deras andel stor
av svenskarna som här i republiken bor.
Var sextonhundrade av de tre hundra tusen
får räknas in bland de dubbeltända ljusen.
De flesta har ett jobb vid sidan av sitt värv,
ty alltför liten är normalförfattarns skärv.
Ett yrke som ger bröd är för de flesta basen
för lyxen att ibland få trampa på pegasen.
Dock lönas bättre nu vår möda, pust- och svettning
när vi har ordnat vår biblioteksersättning.
Systemet har byggts upp utifrån svensk modell
men ändrats här och där. – Farvädel, faderwäll
av fattigdom och nöd kan ännu knappast tagas,
men det ser nästan ut som om det börjar dagas.
För detta framsteg är författarn skyldig tack
till dem som ledningen har av vårt ädla fack.

Av statens understöd för bokköp tas det tio
procent till upphovsmän; författarna får nio.

Föreningen ger ut stipendier och pris,
 Nu ganska nyligen drygt hundratusen flis.
 Ett sista större steg är att vi lyfter löner.
 När den reformen sker, den fackets mödor kröner.

Vi är en liten grupp som måste ha kontakt
 med andra när vi vill om någonting slå vakt.
 Vår vänskap håller gott till Kirjailijaliitto.
 Om andra systerband och brors- kan sägas dito.
 Naturligt nog är vi rätt nyfikna ibland
 på hur man ser på oss i Sveriges svenska land.
 Man kan få goda råd: Slå om och skriv på finska.
 Den svenska diktens flod skulle lite minska.
 Men inget annat språk kan modersmålet slå
 Som språk att skriva dikt och lösa korsord på.

FÖRFATTARROLL OCH FÖRFATTAREKONOMI

Årets verksamhet har i normal ordning koncentrerats kring
 handhavandet av den finlandssvenska författarkårens fackliga
 frågor i en strävan att garantera allt flera författare större
 ekonomisk trygghet i arbetet.

Under det gångna året har bokens ställning diskuterats livligare
 än förr. Flera faktorer förefaller verka i en för boken negativ
 riktning: det växande utbudet av video- och annan kommunika-
 tionsteknik, bokhandelsdöden, minskningen i bokförsäljningen,
 avsaknaden av ett väsentligt litteraturstöd, osv.

Årsberättelser 1980 & 1984

På 1980-talet representerade medlemskåren en yrkeskategori
 som var integrerad i välfärdssamhället på ett annat sätt än några
 årtionden tidigare. Det var fortfarande bara ett fåtal som kunde
 ägna sig åt skrivandet som huvudsyssla – bland Kirjailijaliittos

medlemmar rörde det sig om ett tjugotal – men någonting hade förändrats. ”Jag vet inte varför, men påfallande många av mina generationskamrater har blivit författare, yrkesförfattare, enbart författare”, noterar Jörn Donner 1980. Det kan enligt honom ha berott på ”att behovet av ord har ökat” eller på att antalet stipendier och understöd ökat: ”Någon måste betala yrkesförfattarna. Det kan inte vara böckerna, eftersom jag inte tror att bokmarknaden så radikalt förändrats, att den skulle ge plats för alla.”²¹ I Benita Alannes undersökning från 1993 angav fyra av 101 tillfrågade bland författareföreningens medlemmar royalty och försäljning som huvudsaklig inkomstkälla. För de flesta kom dessa intäkter på tredje eller fjärde plats.²² Statliga långtidsstipendier var lika exceptionella som kommersiellt lönsamma författarskap. Ur den synvinkeln skiljde sig situationen inte så mycket från 1800-talet, när Runeberg från och med 1839 fick sina 300 silverruble årligen, och ett fåtal hyllade författare som Pietari Päiväranta, Juhani Aho och Arvid Järnefelt kring sekelskiftet 1900 åtnjöt konstnärspensioner. Även om också de finskspråkiga författarna i slutet av 1900-talet med få undantag svårigen kunde försörja sig på marknadens villkor, var undantagen desto färre på svenskt håll.

Det som hade förändrats var att en större krets – genom stipendier, projektmedel och understöd – åtminstone periodvis kunde jobba med författarskap på heltid. När Benita Alanne 1991 kontaktade författareföreningens medlemmar med en enkät och ställde frågor om deras försörjning, arbete och syn på situationen för författarna, svarade många att de var nöjda med stipendiesystemet och särskilt bibliotekersättningsstipendierna, medan andra konstaterade att det ändå inte gick att leva enbart på författarskap.²³ Situationen var densamma tjugosex år senare då Marit Lindqvist ställde samma frågor i en enkät till föreningens medlemmar. ”Få författare har ekonomiska förutsättningar att fokusera helt och hållet på sitt författarskap; en del författare kan ägna sig åt att skriva på heltid periodvis medan de allra flesta tvingas arbeta med annat vid sidan av sitt författarskap”, summerar Lindqvist.²⁴

Det statliga stipendieväsendet, såsom det inrättades under den föregående perioden, kom med tiden att betraktas som ett grundvillkor för den materiella sidan av landets litterära utveckling. 1970-talets kulturpolitiska etos ställde "den fria marknadshushållningen" mot "en till sitt arturval rik och mångfasetterad litteraturproduktion", som det då hette i ett av författareföreningens utlåtanden i frågan om litteratur- och konststöd.²⁵ Keynesianism och statskapitalism utgjorde den makroekonomiska grunden för en kulturbyråkrati vars övergripande målsättning var att garantera eller i varje fall öka litteraturens och konstens relativa oberoende av mecenater, marknaden och journalistiken. En allmän föreställning bland personer utanför det litterära fältet, och som vi sett särskilt i början av 1900-talet också bland författarna själva, var att författare inte alltför mycket skulle syssla med eller ens veta så mycket om ekonomi, eftersom man ansåg att de inte blev bättre diktare av det, tvärtom. Sociologen Pierre Bourdieu talar om ett slags omvänd ekonomi som utmärker sociala fält där så kallat symboliskt kapital står på spel och där kommersiell framgång korrelerar negativt med det konstnärliga värdet.²⁶ Den omvända ekonomin gäller inte bara författaryrket, ofta ingår den också som ett element i den sociala miljö som åtminstone en del av författarna vuxit upp eller in i. Kjell Lindblad (f. 1951) påpekar att det i hans barndomshem varken fanns tv eller bil, men familjen identifierade sig inte heller som arbetarklass: "Enligt mina föräldrars värderingar var det "finare" att tillhöra en fattig men akademisk och boklärd familj där man läste poesi och lyssnade på klassisk musik än att komma från ett aldrig så rikt hem där pappan var avdelningschef eller direktör men saknade humanistisk bildning och kulturella intressen."²⁷

Författarnas ambivalenta inställning till pengar och marknad har färgat författarrättsliga debatter så länge "författare" existerat som en grupp i det moderna samhället. Med mycket få undantag har författare i Europas mindre språkregioner helt och hållet varit beroende av statliga och privata understöd. Trots det undgick de finländska författarna och bokmarknaden inte att beröras av den

globala vändningen mot marknadsorienterad styrning och retorik, som på 1990-talet kolliderade med det nordiska välfärdsstatliga paradigmet. Också den Europeiska författarkongressen varnade för marknadskrafternas inverkan på den litterära bredden. Inför den 19:de europeiska författarkongressen i Amsterdam 2005 reagerade rådets president Trond Andreassen i fråga om förlagsbranschens utveckling mot ett ”doktrinärt konkurrenstänkande som reducerade författarna till innehållsproducenter på en marknadsplats”.²⁸

En något defensiv anda i dessa frågor rådde emellertid inom föreningen redan på 1980-talet. Det gällde då att försvara de föregående decenniernas kulturpolitiska framsteg mot nya utmaningar. Samtidigt behövde till exempel upphovsrätten anpassas till nya medier och distributionsformer. Johan Bargum skrev i föreningens 70-årsskrift 1989 att hans föregångare som ordförande, Claes Andersson, hade inlett årsberättelserna med ”Det gångna året innebar en fortsatt utveckling och konsolidering av författarnas ekonomiska villkor”, men själv hade han under sin tid (1983–1988) egentligen inte kunnat tala om en utveckling, utan enbart om konsolidering av uppnådda fördelar. Årsberättelsen över 1985 inleds till exempel med kampen mot regeringens budget för 1986 som innehöll ett förslag om att skära ned antalet konstnärspensioner med hälften.²⁹ Den som fick lotsa föreningen genom de svåraste åren var Ingmar Svedberg som blev ordförande 1988. I *Hufvudstadsbladets* reportage från årsmötet det året konstaterade Svedberg: ”Jobbet är oglamoröst och handlar mycket om förhandlingar. Men vår linje finns redan och den fortsätter. Positionerna skall inte bara hållas utan också kompletteras med nyskapande aktivitet”.³⁰ Den nyskapande aktiviteten under Svedbergs tid var till exempel det nya transnationella Östersjösamarbetet, men den ekonomiska tillbakagången gjorde att man inte kunde satsa på det så mycket som man ville. Föreningens statsunderstöd förblev vid det gamla trots att kostnaderna steg. Ungefär hälften av författareföreningens verksamhet bekostades av ett statsstöd som föreningen erhöll sedan 1943. ”Ekonomi kommer även i fortsättningen att kräva

Merete Jensen och Agneta Ara på författareföreningens resa till Färöarna 1996. Ett år tidigare hade Ara blivit vald till ordförande och blev därmed föreningens första kvinnliga ordförande.

stor uppmärksamhet, särskilt då vi inte ännu vet hur de kommande statliga nedskärningarna kommer att påverka kulturbudgeten”, måste styrelsen skriva i årsberättelsen för 1994 när Finland efter Sovjetunionens sammanbrott hade sjunkit i en svår ekonomisk depression.³¹

Osthyveln gick häftigt över den statliga finansieringen av kultursektorn. När Agneta Ara 1995 genom omröstning ersatte Svedberg som ordförande fördes diskussioner om huruvida föreningens ordförande och styrelse under de gångna åren borde ha gjort mera för att försvara författarna. Fyra månader före författareföreningens årsmöte hade riksdagen röstat om att slopa de femtonåriga konstnärstipendierna och ersätta dem med femåriga stipendier. Svedberg förklarade att styrelsen inte varit överksam, att man protesterat hos kulturministern Tytti Isohookana-Asunmaa i många ärenden och att nedskärningarna och statsmaktens tendens att dra åt svängremmen gällde hela konstfältet. Kirjailijaliitto, filmbran-

schen, alla hade med lika dålig framgång protesterat. ”Det är fel att kritisera Jesper [Ingmar Svedberg] för att han inte ordnat en bättre kulturminister”, konstaterade Claes Andersson som då var Vänsterförbundets ordförande.³²

Den förändrade synen på förhållandet mellan staten och marknaden som under årtiondena runt millennieskiftet manifesterade sig i resultatstyrning och *new public management* inom den offentliga sektorn samt privatisering av statsbolag gav också upphov till kulturpolitiska paradigmskiftet. Mot bakgrund av den välfärdsstatliga kulturpolitikens målsättning att maximera författarnas möjligheter att påverka det litterära fältets regler hade författarföreningarna en privilegierad roll i försvaret av inte enbart medlemmarnas ekonomiska villkor, utan också den tidigare nämnda omvända ekonomins princip enligt vilken marknaden inte skulle bestämma det litterära värdet eller hur resurser, stöd och stipendier skulle fördelas. Den officiella kulturpolitiken, pris- och understödssystemen och tolkningar av den upphovsrättsliga lagstiftningen understödde i varierande grad denna uppfattning. I en ideal värld skulle statens uppgift bestå i att garantera olika konstarter och olik tjänande konstutövare någorlunda likställda arbetsvillkor. Det eftersträlvade idealet förverkligades förstås bara delvis. Framförallt begränsades litteraturens och konstens autonomi periodvis av partipolitiska hänsyn.³³

Den kulturbyråkrati som etablerades under 1960- och 1970-talen har bara delvis avvecklats till följd av de nya vindarna, i synnerhet efter 1990-talets lågkonjunktur. Återspeglings av de ideologiska förskjutningarna i riktning mot marknad, konkurrens och individualism kan skönjas också i litteraturpolitiken i form av till exempel de nya låneersättningarna som i kraft av EU-direktiv utbetalas till författare för boklån på biblioteken på basis av utlåningsfrekvens. Andra exempel på dessa förskjutningar var biblioteksstipendier som fördelades bland färre mottagare, den privata (fond)finansieringens ökande betydelse i jämförelse med statliga stödformer, och framför allt en ny retorik i lagtexter och kulturpolitiska utredningar där man på olika sätt försökte kombinera författande, konstutövning

och ”mervärde”. Ibland var det fråga om subtila, ibland tydligare tyngdpunktsförskjutningar. På basis av en summarisk jämförelse av litteraturpolitiska rapporter under en fyrtioårsperiod mellan 1970 och 2010 kan man tala om en ideologisk helomvändning, åtminstone på det retoriska planet. Den mest påtagliga skillnaden mellan tiden före och efter ungefär 1990 är, kanske föga överraskande, att man efter 1990 i stället för att som tidigare betrakta författarna som en yrkeskategori som skulle ges möjlighet att utvecklas på egna villkor började tala om författarens ansvar att försörja sig och bidra till ”den kreativa ekonomin”.³⁴

Marknaden skulle ges större möjlighet att påverka fördelningen av litterära resurser, i stället för välfärdsstatens smakdomare som samlades i kulturförvaltningens kommittéer. ”Nu sägs det att också författarskap ska bygga på ’resultatansvar’”, konstaterade Gustav Widén i en artikel om författareföreningens 75-årsjubileum 1994. Föreningens ordförande Ingmar Svedberg tog avstånd från de nya trenderna: ”I dagens klimat skulle inte Södergran eller Björling ha klarat sig särskilt bra.”³⁵ Bokhandlarna och förlagen gick samtidigt in för att koncentrera utgivningen kring ett mindre antal säljande volymer. ”Det har förstås alltid varit så att vissa böcker och vissa författare får mer uppmärksamhet än andra”, påpekade Johan Bargum, ”men risken med den utveckling som nu är på gång är att den på längre sikt stänger dörren för sådan litteratur som inte går att sälja”. Samma problem gällde biblioteken, som också kunde gå in för att satsa på några utvalda och efterfrågade titlar. Ett marknadsekonomiskt sätt att resonera kring litteraturproduktion var utan tvekan en utmaning för mycket av det som författareföreningen arbetat för under de föregående årtiondena. Det finns ju de, sammanfattade Bargum, ”som anser att litteratur är en produkt som vilken annan som helst – det handlar då om tillgång och efterfrågan, och de ska överleva som klarar det”.³⁶

Tidningarnas och tv:ns försäljningsbetingade efterfrågan på intellektuella kändisar ställde författarna inför ett dilemma. Att en alltför stark närvaro i kvällspressen inte gynnade en författares

ställning på det litterära fältet visste Jörn Donner bättre än många andra. Så här låter det i en självbiografisk reflektion 1980: "Jag försöker kompensera min bitterhet och avund mot K[ihlman] och T[ikkanen] med att konstatera att ingen av de två har penetrerat kändismarknaden så grundligt som jag. Men min ryktbarhet i Finland och Sverige är inte litterär, den uppskattning som kommer mig till del offentliggörs inte i tidningarna. / Statsministrar och andens potentater talar om deras böcker. / Fyllon och andra suspekta element som jag träffar känner igen mig, trots att de inte har läst mina litterära försök. / De har sett mig på TV."³⁷

Finlandiapriset som delades ut första gången 1984 illustrerar publikframgångens, den öppna konkurrensens och tv-närvarons växande betydelse. Priset delas ut av Finlands bokstiftelse som grundades 1983 av Finlands förlagsförening och undervisningsministeriet. Med prissumman på 100 000 mark (i dag 30 000 euro) och idén att belöna "årets bästa bok" eftersträvades något synligt och prestigefullt som årligen skulle göra litteraturen till ett offentligt samtalsämne och förstås öka bokförsäljningen. Författarens och litteraturens tidigare något högtidliga roll i den nationella eller universella konstens framtidskridande hamnade i skuggan för mera profana hänsyn. Författarna, liksom författarorganisationerna, var mer negativt än positivt inställda till en jippofiering som man befarade att inte skulle gynna litteraturen som helhet.³⁸ Fenomenet och den kritiska diskussionen var bekant från andra länder. Det svenska Augustipriset som delas ut av Svenska förläggarföreningen kom på 1980-talet, sex år efter det första Finlandiapriset. Avsikten var likaledes att skapa medial uppmärksamhet för bokbranschen genom att dela ut ett stort pris i "Oscar-galainspirerade former". Det talades uttryckligen om bokbranschen, inte litteraturen. Sveriges Författarförbund avböjde att medverka i tillsättandet av den grupp elektoror av "branschfolk" som skulle utse den slutgiltiga vinnaren.³⁹

Den kritiska diskussionen om pris och samhällets förväntningar på författaren fortsatte på 1990-talet. Agneta Ara, som då var

ordförande för författareföreningen, beskrev i en kolumn i *Hufvudstadsbladet* 1996 mötet med offentlighetens förväntningar på att författaren söker och kan leva på kändisskap:

När jag för en tid sedan närvarade vid en tillställning där man fick beskåda hur en bok blev tryckt på ett par minuter med den digitala Print-on-Demand-metoden framhöll storföretagets konsult för mig förträffligheten med denna metod som bl.a. möjliggör små bokupplagor utan att detta blir ekonomiskt betungande för förlaget.

Jag fäste hans uppmärksamhet vid att små upplagor försämrar författarens ekonomi, varvid konsulten utbrast: 'men man kan ju bli känd!' Å. Jag påpekade att en författare inte skriver för att bli känd.

Konsulten förstod mig inte.⁴⁰

Ara beskrev i kolumnen hur obekvämt det var att som författare bli gratulerad för att hennes bild varit i tidningen, eller beklagad för att hon inte blivit nominerad till Finlandiapriset. "Glitter och glamour" besvarade författaren, liksom den nya författarrollen som kändes obekväm ("en författare behöver bara få skriva i fred") och Ara tyckte att det hade varit bättre om prispengarna delades ut som arbetsstipendier. Det är ju ändå det varenda författare använder sina prispengar till, till att leva och arbeta, konstaterade hon.⁴¹ Kritiken mot Finlandiapriset och litterära priser fortsatte i *Hufvudstadsbladet* följande månad när också Kjell Lindblad problematiserade prisbelöningsmekanismerna under rubriken "Mr. eller Miss Finlandia".⁴² I ett samtal om romanskrivande (1997) bedömde också Marianne Backlén att personfixeringen blivit värre. "Jag blev nyligen fotograferad för förlaget i en ateljé. Det var vidrigt. Jag skulle posera. Somliga kvinnliga författare klarar av det, till och med njuter av det, gör drama av det." Monika Fagerholm påpekade att fenomenet också gällde manliga författare – "Det räcker inte med att skriva böcker, man ska helst också vara på

något vis aptitlig” – medan Pirkko Lindberg konstaterade att det blev bättre med åldern: ”Det är ganska skönt att bli äldre i det avseendet. För deras intresse minskar ju äldre man blir.”⁴³

Uppfattningen att pristävlingar på litteraturens område har en mer demoraliserande än stimulerande verkan hade långa rötter, samtidigt som pristävlingar inte heller var en helt ny företeelse på 1980-talet. Det var ju genom en litterär pristävling som Schildts förlag i Finland och Wahlström & Widstrand i Sverige redan 1936 hade sökt nya förmågor och författare som kunde skriva ”folklitteratur” som tillfredsställde högt uppsatta litterära krav. ”De skäl som anförs till förmån för de numera så vanliga litterära pristävlingarna torde te sig rätt magra”, inledde Artur Lundkvist samma år sin recension av de två prisbelönta ”folkromanerna” av Sally Salminen och Albin Widén. Tillfällig berömmelse, artificiell

Finlands bokstiftelse delar sedan 1984 ut ett årligt pris för en bok skriven av en finländsk författare. År 2018 var de nominerade (fr. v.) Olli Jalonen, Jari Järvelä, Katja Kettu, J. Pekka Mäkelä, Pauliina Rauhala och Lars Sund.

stimulans och en förenklat kommersiell syn på litteraturen var vad Lundkvist såg i pristävlingarna.⁴⁴ Helt motsatt tanke hade Svenska Folkskolans Vänner, som stod bakom Schildts förlag, när föreningen 1987 instiftade Arvid Mörne-priset för personer under trettio år som inte tidigare gett ut ett litterärt verk. Genom en pristävling (dikt och noveller) ville föreningen öka intresset hos unga människor för att skriva skönlitteratur och skapa en kanal genom vilken de finlandssvenska förlagen skulle kunna hitta nya begåvningar. Bland pristagare och hedersomnämmanden finns många som sedermera debuterade som författare, bland andra Henrika Ringbom, Monika Fagerholm, Malin Kivelä, Hannele Mikaela Taivassalo, Bosse Hellsten, Kaj Korkea-aho och Matilda Södergran. År 2018 beslöt Svenska Folkskolans Vänner dessutom att den som vann första pris förutom en prissumma skulle belönas med en veckolång skrivarkurs på folkhögskolan Biskops Arnö, den svenska Föreningen Nordens folkhögskola på en ö i Mälaren. Tävlningen kompletterades 2004 med Solveig von Schoultz-tävlingen som riktar sig till personer över trettio år.⁴⁵

Marknadens och medieoffentlighetens ökade betydelse har gått hand i hand sedan 1980-talet. Förskjutningen syntes också i biblioteksstipendiernas omfördelning. De statliga anslagen för dessa växte stadigt till ungefär 1990, varefter de stagnerade eller till och med minskade till förmån för det nya systemet med upphovsrättsbaserade kompensationer.⁴⁶ Därför har författarföreningen efterlyst en höjning av den procentandel på basis av vilken biblioteksstipendierna betalas, vilken länge motsvarat tio procent av bibliotekens bokinköp under föregående år.⁴⁷

I mitten av 1990-talet slopades också de femtonåriga konstnärstipendierna som hade tagits i bruk 1982. Samtidigt har de privata fondernas andel ökat över hela konst- och litteraturfältet. I början av 1990-talet motsvarade stiftelsernas bidrag ungefär en sjättedel av statens konststöd. I slutet av 2000-talet var den redan hälften. ”Den privata sektorns finansiering av kulturfältet i form av direkt eller indirekt sponsring har utvecklats till ett komplext nätverk av

samarbeten mellan flera sektorer”, sammanfattar Maria Hirvi-Ijäs 2014 i en kulturpolitisk utredning om det finlandssvenska fältet.⁴⁸ När Marit Lindqvist 2017 kontaktade författareföreningens medlemmar med en enkät där hon bland annat ställde frågor om författarnas inkomster och stipendier, meddelade tre fjärdedelar av de 64 personer som svarade att de under de gångna fem åren fått stipendier från finlandssvenska fonder medan en tiondel uppgav att de fått rikssvenska stipendier. Hälften av de svarande hade under denna femårsperiod i något skede lyft ett statligt stipendium.⁴⁹ Stiftelsernas roll i Finland på 2000-talet är inte längre att fylla luckorna efter de statliga stöden, utan att tävla med staten i synnerhet i fråga om arbetsstipendier. De stipendier som beviljats av privata finansiärer som stiftelser, fonder och föreningar varierar dock mycket mera i storlek än de statliga stipendierna. Den nya trenden har kritiserats för att göra det litterära stödssystemet mera konjunktürkänsligt.⁵⁰

DEN KREATIVA EKONOMIN

Till de mera subtila förändringarna hör utbredningen av försäljnings- och businessjargongen inom kulturlivet som ett led i den kulturella verksamhetens ekonomisering.⁵¹ Närmanden mellan det konstnärliga fältet och näringslivet stimulerades genom storsatsningar på nationella projekt som nätverket ”Luova Suomi” (Det kreativa Finland) för aktörer inom det som nu definierades som den kreativa ekonomin. Till de mest påtagliga förändringarna i kulturpolitiken i Finland mellan 1960-talet och 2000-talet hör förskjutningen från en planeringsorienterad syn på det kulturella fältet, med fokus på litteraturens och konstens betydelse i relation till samhällsutvecklingen och välfärdsbygget, till en individorienterad kulturpolitik som i stället för normativ planering eftersträvar större kontaktytor mellan författaren/konstnären och marknaden. Kulturpolitiken stod inte utanför det program för en kostnadseffektiverad offentlig förvaltning (*new public management*)

som lanserades i Europa genom Margaret Thatcher på 1980-talet. I Storbritannien ledde detta till nya kulturpolitiska initiativ med målsättningen att öka den privata finansieringens betydelse ("Business Sponsorship Incentive Scheme").⁵² Den globala reaktionen mot vänsterdominans och välfärdssamhälle kulminerade i USA i "Reaganomics" angrepp mot skatter, reglering och den offentliga sektorn. Samtidigt som penningmarknaden avreglerades i Finland återvände Samlingspartiet under Harri Holkeris ledning 1987 till regeringsarbetet efter 21 år i opposition under den så kallade Kekkoneneran.

Diskussionen om kulturindustrin i Europa på 1980- och 1990-talen hade också samband med behovet att investera i kultursektorn för att främja ekonomisk tillväxt antingen genom direkt försäljning, genom att understöda kulturell PR och turism eller genom att locka högt utbildad arbetskraft till en region. De nya nyckelbegreppen kreativitet och innovation i den kultur- och samhällsekonomiska diskussionen var uttryck för en strävan att kombinera (kulturellt) värde och (ekonomiskt) mervärde, inte minst i millennieskiftets diskussion om kreativa städer. Tanken är i stort sett den att städer som utmärks av tolerans, diversitet och kreativitet drar till sig kreativa förmågor som är viktiga för företag i den moderna ekonomin, vilka i sin tur söker sig till städer som har sådana resurser.⁵³

Samtidigt var det naturligtvis inte heller vid denna tidpunkt så att fundamentalt motsatta kulturpolitiska system avlöste varandra från en period till en annan. Snarare handlade det ofta om tyngdpunktsförskjutningar mellan sinsemellan konkurrerande principer. Avregleringen började dessutom på sätt och vis redan i slutet av 1960-talet och på 1970-talet när också bokpriserna "frigjordes" och bok- och förlagsmarknaden "amerikaniserades" genom import av nya organisationsmodeller och medvetna satsningar på ett minskat urval till förmån för starka namn och bestsellers som gavs stor synlighet i den "kedjefierade" bokhandeln och i bokklubbarnas kataloger. Författarrollen och litteraturens roll och plats i samhället påverkades också

sedan 1970-talet av förskjutningen mot en mera icke-normativ, kulturrelativistisk och individcentrerad kultursyn. Läsaren uppfattas inte längre på 2000-talet som en medborgare som behöver utvecklas och bildas uppifrån med hjälp av bland annat litteraturen. Litteraturen, förlagen, kritikerna och författarna har inte längre i första hand ett folkbildande ansvar. Läsaren ska inte behandlas paternalistiskt av välmenande folkbildare, utan betraktas i stället som en självständig aktör som gör sina egna val, i förlängningen en fri konsument i en värld där gamla regler om högt och lågt har avskaffats eller åtminstone relativiserats. I det sammanhanget blir författaren och konstnären snarare en producent och företagare, en tanke som författarna och författarorganisationerna också på 2000-talet har motsatt sig.

I en kolumn i LäsaCentrums nättidning *Kiiltomato – Lysmasken* 2007 skrev Mikaela Strömberg (då Sundström) som nybliven ordförande för författareföreningen apropå de då aktuella planerna att flytta ärenden gällande upphovsrätt från undervisningsministeriet till ett nytt arbetskrafts- och näringslivsministerium, att författare inte säljer produkter: "Den grundläggande feltanken är att man ser författaren som en företagare. En författare är inte en företagare med en produkt att sälja. Det börjar vara dags att frångå de ekonomiska metaforerna, de kan och skall inte tillämpas analogt överallt."⁵⁴ Strömberg granskade den ökade marknadsstyrningen – som var ett hett ämne exempelvis på den europeiska författarkongressen i Amsterdam två år tidigare – i förhållande till upphovsrätten. Digitalisering och internet aktualiserade spänningen mellan upphovsrätt och fri och demokratisk delaktighet i det intensifierade informationsflödet, mellan den enskilda uphovspersonens moraliska och ekonomiska rätt till sitt arbete och var och ens rätt att ta del av samhällets vetenskapliga och kulturella liv. Nu liksom tidigare i upphovsrättens historia framkallade teknologiska framsteg ett behov att se över balansen mellan dessa principer. Frågan behandlades samma år vid europeiska författarkongressen 2007 under kampanjsloganen "Do texts grow on trees?"⁵⁵

Mikaela Strömberg,
författare och jurist, var
författareföreningens ord-
förande 2007–2013. Under
hennes tid förbereddes en
viktig reform för författare,
en lag om pensionsskydd för
stipendiemottagare.

I den nya samhällsekonomiska och teknologiska situationen fortsatte författareföreningens fackliga verksamhet i slutet av 1900-talet samtidigt i de spår som utstakades under debatterna om författarskapets professionalisering mellan första och andra världskriget. Liksom tidigare arbetade man för ökad erkänsla för litteraturens och författarens roll i samhället och staten. I avsaknad av formell utbildning och examen för författare var författareföreningens och Kirjailijaliittos betydelse desto viktigare. Man blev författare genom att verka som författare och accepteras av sin omvärld som sådan, det vill säga genom att ge ut verk som motsvarade kollegialt fastställda normer och kriterier. Rollen som författare bekräftades av stipendier och pris, publikens, kritikernas och förlagens inställning, författarkåren och kulturbyråkratin, möjligheten att utnyttja arbetslokaler avsedda för författare med mera.⁵⁶ I den bästa av världar, tänkte man sig, skulle den pågående professionaliseringen av författaryrket få sin motsvarighet i en

elementär ekonomisk trygghet. Då skulle också drömmen om att skriva på heltid framstå som mindre utopisk.

Vad gäller författarföreningarna som en inkörsport till professionellt författarskap skedde på 1980-talet en åtstramning efter 1970-talets mera öppna och vidsynta inställning. Föreningen tog inte in nya medlemmar lika frikostigt som tidigare samtidigt som litteraturen och litteratursynen förändrades mot nya, också experimentella håll. Merete Mazzarella formulerade i en diskussion om litteraturkritik i tidskriften *Klo* oron för att för många lockades att tro att de hade en tryggad framtid som författare: ”Jag tycker att ett av de riktigt stora problemen är det här med att så gränslöst många människor går in i den här författarrollen och har den här heltidsförfattarambitionen att de säger upp sina borgerliga jobb och lämnar det ena och det andra och så ska de försörjas som författare. Jag tänker nu inte på det ur en stipendiesynpunkt utan lite mera ur identitetssynpunkt, det är lite farligt att uppmuntra folk i en konstnärsroll eller författarroll och där tror jag det kan vara farligt att höja debutanter till skyarna, det blir lätt för svårt sen.”⁵⁷

Drömmen om heltidsskrivande var således tudelad. Å ena sidan arbetade författareföreningen för medlemmarnas rätt och möjligheter att få sin utkomst som författare, å andra sidan tedde sig idén att alla som skriver ska kunna vara författare på heltid som problematisk. På 2000-talet har frågan aktualiserats igen i och med det växande utbudet av författarskolor och författarutbildningar på både svenska och finska. ”Det är något oroande att så många vill skriva men så få vill läsa. Det gäller förstås inte bara den finlandssvenska litteraturen”, konstaterade en författare i sitt svar på enkäten ”Författare i Svenskfinland i dag” 2017.⁵⁸

Författareföreningen engagerade sig på 1970-talet med egna skrivarkurser i tidens strävan att demokratisera skrivandet, men lämnade efter tre kurser verksamheten åt andra organisatörer. På 2000-talet har författarutbildningarna fått både mera bredd och tyngd. Kurser ordnas av flera olika aktörer: litteraturföreningar, bibliotek, folkhögskolor, arbetar- och medborgarinstitut, privata

aktörer och högskolor.⁵⁹ Det har varit möjligt att delta i utbildningar som ordnats på högskolenivå både på finska och svenska. Fortbildningscentralen vid Åbo Akademi (som 2009 blev Centret för livslångt lärande) började 2000 erbjuda utbildning i litterärt skapande där deltagarna följde ett deltidsutbildningsprogram under två år. Flera av författareföreningens medlemmar och styrelsemedlemmar har deltagit som handledare och föreläsare, bland andra Peter Sandström, Henrik Jansson och Monika Fagerholm. ”För dig som vill lyfta ditt skrivande till en professionell nivå”, utlovade Centret för livslångt lärande i sin presentation av Litterärt skapande VII som pågick från januari 2016 till december 2017.⁶⁰

Alla som gått skrivarkurser på 2000-talet har inte aspirerat på att debutera som författare, de olika kurserna tjänar också som plattformar för kreativitet och självkännedom, men utbildningarna har ändå blivit en allt viktigare del av den process som leder till författarskap. ”Vain aniharva kirjailija saa nykyään esikoisteoksensa julkaistuksi ilman kirjoittajakurssia” (Bara mycket få författare kan i dag debutera utan att ha gått en författarkurs), rubricerade *Helsingin Sanomat* 2017 en artikel om finska författarutbildningar.⁶¹ Att det är många som vill skriva visar författar- och skivrarutbildningarnas framgång, liksom Svenska Folkskolans Vänners populära pristävlingar (Arvid Mörne- och Solveig von Schoultz-tävlingarna), även om författaryrket fortfarande inte garanterar heltidsskrivande med månadslön. Här har det övriga samhället på sätt och vis kommit närmare författarförsörjningen i stället för tvärtom, med 2000-talets jargong om ett arbetsliv där arbetstagaren själv skapar sitt arbete som finansieras med varierande projektfinansiering. Om allt färre universitetsstuderande och andra ungdomar ser framför sig en realistiskt möjlig eller eftersträvensvärd framtid med fast anställning framstår författaryrket som en dynamisk och kreativ möjlighet.

På det strukturella planet påverkades författarnas ställning mellan 1990- och 2010-talen av förlagsfältets omstrukturering.⁶²

Hela den postindustriella politiska ekonomin förankrades i ett explosionsartat växande informations- och kunskapsfält som i förening med högprioriterade satsningar på ”innovation”, ”kreativ industri” och digitalisering ställde samtliga utövare av intellektuella yrken i ett nytt ljus. Trots att skönlitterära författare i början av 2000-talet naturligtvis stod för en marginell del av tillväxten i den ”skapande industrin” och till det mervärde på 8,7 miljarder euro (4,7 % av BNP) som de upphovsrättsliga branscherna 2008 sammanlagt svarade för,⁶³ hamnade den flera hundra år gamla frågan om författarnas rätt till sina verk och till kompensation i en helt ny lagstiftningskontext där agendan sattes av såväl de stora skiv- och filmbolagen som av teknologi-, bioteknologi- och läkemedels- och spelindustrins behov att skydda sin immateriella egendom.⁶⁴ I Arbets- och näringsministeriets visioner och planeringsverksamhet räknas författarna på 2010-talet till den väldigt brokiga kategorin ”kreativa branscher”, som med ekonomiska mått domineras av program- och spelvarubranschen. Tillsammans bidrog de så kallade copyright-baserade industrierna i början av 2000-talet mera till BNP än traditionella industrier som mat- och dryckesproduktion, eller elektronik.⁶⁵ Författarna måste således orientera sig i en ny situation där immateriella rättigheter hade upphöjts till en första rangens fråga i kunskaps- och informationssamhället, med kraftigt polariserade åsikter om upphovsrättens utvidgning eller förminskning,⁶⁶ och ett nytt administrativt språk som förenade idéer om modernt självföretagande med en fokusering på kulturens betydelse i skapandet av mervärde i den kreativa ekonomin.⁶⁷

För författarnas och de övriga skapande yrkenas intresseorganisationer gällde det att från och med 1900-talets sista decennier anpassa sig till det nya makroekonomiska paradigmet.⁶⁸ På mikronivå var författareföreningens egen ekonomi länge ett kroniskt bekymmer. ”Som du vet är föreningens ekonomi dålig, t.o.m. riktigt fruktansvärt dålig”, fick Tove Jansson läsa i ett brev 1977 från Lars Huldén, där han diskuterade uteblivna höjningar av statsunderstödet.⁶⁹ ”Det

kärva ekonomiska läget har satt sina gränser för verksamheten under året”, hette det ännu i mitten av 1990-talet när lågkonjunkturen fortfarande präglade samhället. ”Statsunderstödet har varit oförändrat, trots ökade kostnader. Radioprovisionerna har fortsatt att sjunka och utomstående bidragsgivare har varit svåra att uppbringa. Det har tvingat oss att inskränka det internationella samarbetet och möteskostnaderna. Ekonomin kommer även i fortsättningen att kräva stor uppmärksamhet”, meddelar årsberättelsen 1994, ”särskilt då vi inte ännu vet hur de kommande statliga nedskärningarna kommer att påverka kulturbudgeten.”⁷⁰

En mera bestående förbättring av föreningens ekonomi var emellertid redan på gång, som en lycklig följdverkan av kapitalmarknadernas avreglering på 1980-talet. Fondförvaltning hade traditionellt inte haft hög prioritet inom föreningen och under reglerade marknadsförhållanden var det finansiella manövreringsutrymmet begränsat. När marknaderna släpptes fria tog en mera professionell egendomsförvaltning över i slutet av 1980-talet varefter föreningens ekonomi i stora drag följer den kurva som Henry Wiklund tecknar i sin beskrivning av Svenska litteratursällskapets utveckling från svåra ekonomiska bekymmer i början av 1980-talet till en helt annan verklighet två årtionden senare. Det gällde enligt Wiklund ”att positionera sig inför den avreglering av ekonomin som globaliseringen medförde under de följande åren”.⁷¹ SLS framgång grundade sig på finansmarknadernas avreglering, gynnsamma konjunkturer, skickliga förmögenhetsförvaltare och god tur. Också författareföreningen, som i samråd med direktör Jerker Hedman på Aktia, hade gjort sig av med största delen av sina Nokia-aktier när IT-bubblan sprack i början av 2000-talet hanterade situationen framgångsrikt.⁷² Författareföreningen har under 2000-talet kunnat dela ut av föreningens egna stipendier till många medlemmar. Under de senaste åren (2015–2018) har 40–50 medlemmar årligen kommit i åtnjutande av stipendier på 4 000–20 000 euro. Den sammanlagda årliga summan för dessa arbetsstipendier under dessa år har legat på omkring 400 000 euro.

Därutöver har föreningen delat ut resebidrag och bidrag till hyra av arbetsrum.⁷³

Den här sortens ekonomiska tänkande, där också en författarförening drar nytta av ekonomisk rådgivning och aktieplacering, förankrades inte med en gång i författarföreningen. Inställningen till den nya ekonomiska kulturen var inledningsvis snarare skeptisk. Det här syntes också i hur föreningens finanser uppfattades och diskuterades. På årsmötet 1990 var nyckelordet för en väl skött ekonomi som alltid tidigare *sparsambet*, medan ett aktivt köpande och säljande av fondernas aktier låg nära begrepp som *spekulation* eller *spela på börsen*:

Därförinnan hade hedersmedlemmen Carl Fredrik Sandelin på tal om fonderna hänvisat till de tillfälliga vinster som föreningen kunde göra genom att spela på börsen. Men enligt honom passar detta inte FSF:s karaktär.

– Ja, borde vi börja spela på börsen, undrade [Ingmar] Svedberg, vi har ju skickliga rådgivare.

– Det är nog radioprovisionerna som skall diskuteras, sade Carita Nyström. För frågan är om inte radion i sina omställningar gått för hårt fram. Till de slojade inslagen hör diktuppläsning vid 12-slaget.⁷⁴

Föreningen hade sedan 1970 ett särskilt fond- och fastighetsutskott som ansvarade för de två fastigheterna Diktarhuset och Villa Biaudet, men också föreningens egna fonderade medel som användes för stipendier. Carl Fredrik Sandelin, som avgick som ordförande för föreningen 1972, fortsatte som ordförande för fond- och fastighetsutskottet till millennieskiftet då han efterträddes av Johan Bargum. Även om Sandelin 1990 ställde sig kritisk till att ”spela på börsen” kom föreningens och utskottets hantering av fonder att ändras på 1990-talet.

När det gäller de för författarna viktiga bibliotekspengarna tog Finland ett steg mot den upphovsättsbaserade modellen, som i

Norden tidigare tillämpats framförallt i Danmark, när de olika nationella systemen synkroniserades på 2000-talet i kraft av EU-direktiv. Det ifrågavarande direktivet om uthyrning och utlåning härstammade från 1990-talets början, men många länder inklusive Finland struntade i det tills EU-kommissionen utfärdade formella varningar 2004. Följande år grundade Suomen Kirjailijaliitto, Finlands svenska författareförening, Finlands översättar- och tolkförbund och Finlands facklitterära författare organisationen Sanasto för att övervaka och främja de finländska författarnas upphovsrätt nationellt och internationellt. Direktivets ledande princip var upphovspersonens rätt till ersättning enligt utlåningsfrekvens, som ett slags kompensation för den försäljningsförlust som man antog att biblioteksutlåningen orsakade. Låneersättningen gynnade följaktligen säljande författare.⁷⁵ Kirjailijaliittos verksamhetsledare Päivi Liedes var en stark bakgrundskraft till att Sanasto grundades, och modell togs av den rikssvenska motsvarigheten ALIS.⁷⁶

Från författareföreningens sida sammanfattade Peter Mickwitz, som satt med i nämnden för fördelning av biblioteksstipendier, förändringen på följande sätt:

Det skall skrivas en ny lag, anslaget har reellt räknat minskat kraftigt de senaste 10–15 åren. Många beslutsfattare har säkert svårt att skilja mellan de behovsprövade biblioteksstipendierna och biblioteksersättningarna som delas ut enligt en automatik, och därför heller ingen förståelse för biblioteksstipendierna. Jag för min del anser att behovsprövade stipendier gör betydligt mer nytta för den finländska litteraturen än pengar som delas ut på basis av hur mycket författarnas böcker lånas på biblioteken. Också här finns det med andra ord en risk för en tendens att flytta över stöd till säljande författare bland vilka det finns ytterst få finlandssvenskar; de säljande författarna är ofta samma författare som lånas mest.⁷⁷

Mickwitz ställde hotet mot biblioteksstipendierna i samband med marknadsorienteringen inom den finländska kulturpolitiken. Att frågan väckte debatt är förståeligt med beaktande av att det rörde sig om en stödform som motsvarade ungefär hälften av det sammanlagda statliga litteraturstödet.⁷⁸

Parallellt med debatten kring biblioteksmedlen diskuterades konstnärspensionerna som enligt författareföreningen (genom Mickwitz) inte hade anpassats till den åldrande befolkningen och författarkåren. Det här nämnde Thomas Wulff 2003 som en av de viktiga frågorna för författareföreningen, Kirjalijaliitto, fackboksförfattarna och översättarförbundet,⁷⁹ men det tog lång tid att hitta en ny lösning. Också Mikaela Strömberg fick tampas med frågan under sin tid som ordförande och som medlem i konstnärorganisationernas samarbetsgrupp för stipendiemottagares socialskydd. Frågan löstes slutligen när både statliga konstnärstipendier och stipendier från privata fonder blev pensionsgrundande i kraft av en social- och pensionsskyddsreform för stipendiater 2009. Sedan dess är stipendier inom alla branscher, som erhållit ett stipendium för minst fyra månaders arbete, förpliktade att teckna pensionsförsäkring hos Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt (LPA), ett system som ersatte en tidigare praxis enligt vilken författarna betraktades som företagare och skulle teckna pensionsförsäkring för företagare. Detta var en ända sedan 1970-talet efterlängtd reform. Författarföreningarna hade kritiserat 1970 års lag om pension för företagare sedan den stiftades utan att uppnå förändring. År 2005 visade en undersökning att största delen av författarna i Finland inte kunde betala de för företagare anpassade pensionsförsäkringspremierna regelbundet.⁸⁰

EU-kommissionens påminnelser till de medlemsländer som inte tagit i bruk det upphovsrättsbaserade låneersättningssystemet ledde i början av 2000-talet till protester på många håll i Europa. Den italienska författaren Dario Fo fungerade som språkrör i en kamp mot vad en del uppfattade som en ohanterlig börda för biblioteken och ett hot mot fri tillgång till litteratur. Under

världsboksdagen 2007 ordnade det globaliseringskritiska nätverket ATTAC och studenter i Spanien en demonstration under vilken man läste *Don Quijote* för premiärminister José Luis Zapatero och förklarade att det var en pirathandling att begära pengar för boklån.⁸¹ I Finland förhandlade man med myndigheterna och anpassade upphovsrättslagen (41 §) för att möjliggöra ersättning på basis av utlåningsfrekvens, vilket vittnar såväl om olika debattkulturer som olika verkligheter för bibliotek och författarstöd – och det faktum att den upphovsrättsliga tematiken är komplicerad. Suomen Kirjailijaliittos verksamhetsledare Päivi Liedes spelade en central roll då författarorganisationerna i Finland arbetade för att anpassa systemen till både författarnas behov och EU:s krav.⁸² Trots att författarna i Finland redan i början av 1990-talet i samband med förhandlingarna om inträde i Europeiska unionen fruktade att medlemskap innebar ett hot mot det nationella stipendiesystemet,⁸³ kvarstod biblioteksersättningsstipendierna och kompletterades av det nya systemet med ersättning enligt lånefrekvens. Efter lagändringen var de genom Sanasto sedan 2007 utdelade låneersättningarna tre gånger större än biblioteksersättningsstipendierna. Tio år senare 2017 var förhållandet redan 1:6. Låneersättningarna ökade markant när Sanasto efter en lång kampanj ("Boken lever" 2011–2016) lyckades driva igenom en ökning av låneersättningsmedlen till över tio miljoner euro, vilket närmade sig svensk och dansk praxis, och utsträcka ersättningarna till de vetenskapliga biblioteken.⁸⁴

Hur dessa nya principer för resursfördelning i längden kommer att påverka det litterära fältet återstår att se. I framtiden kommer sannolikt också lagstiftningen om den inre digitala marknaden i Europa att få konsekvenser för de upphovsrättsbaserade kompensationerna.⁸⁵ Det nya systemet med låneersättningar gynnade i varje fall inte bara skönlitterära bästsäljare, utan också barn- och ungdomslitteraturen som hör till bibliotekens ofta utlånade litteraturkategori och som länge hade blivit styvmoderligt behandlad i dessa sammanhang.⁸⁶ Samtidigt fick mindre säljande författare

nöja sig med relativt anspråkslösa summor. Principiellt markerade det nya systemet därför en förskjutning från den behovsprövade stödform som biblioteksstipendierna representerade.⁸⁷ I den tidigare nämnda enkäten till författareföreningens medlemmar 2017, som besvarades av 64 personer, meddelade nästan hälften av författarna att den ersättning som utbetalas till dem via Sanasto var lägre än femtio euro per år. Sju av de tillfrågade författarna uppgav att ersättningen de fick var mellan 500 och 1 000 euro per år.⁸⁸ Biblioteksersättningsstipendierna och låneersättningarna är inte alternativa system, utan de kompletterar varandra.⁸⁹ Trenden är ändå helt klart att de förstnämnda stagnerat medan de senare växer med fart. Att biblioteksstipendierna inte växer har att göra med att systemet är kopplat till bibliotekens bokinköp, som inte heller ökar.⁹⁰ I siffror uppgick biblioteksstipendierna år 2017 till 2,5 miljoner euro, fördelade på 287 skönlitterära författare, 60 översättare samt 43 fackboksförfattare och översättare av facklitteratur, på basis av 971 ansökningar. De största beloppen (14 500 euro) var avsedda för nio månaders arbete.⁹¹ Låneersättningarna uppgick till totalt 14,2 miljoner euro 2017, då systemet också utvidgades till att gälla lån från högskolornas bibliotek.⁹²

Om upphovsrätten länge varit en komplicerad fråga som olika intressenter tolkat på olika sätt, har det på 2000-talet varit närmast otänkbart att försöka uppnå en objektiv balans mellan de olika perspektiven på den upphovsrättsliga lagstiftningen.⁹³ Åtminstone retoriskt hade man i någon mån distanserat sig från 1970- och 1980-talens nordiska paradig, som försvarade behovet av att skydda litterära och konstnärliga verk i den mån detta främjade samhällsnyttan. Rent praktiskt var de nya möjligheterna till sekundärutnyttjande av litterära verk en central orsak till att författareföreningens verksamhet expanderade under 1900-talets sista årtionden. I en forskningsrapport om upphovsrätt och teknologi i anslutning till kulturindustrins tillstånd i Finland och Europa från 1980-talet konstaterar sociologen Pekka Gronow att den teknologiska utveckling som då påkallade förändringar

i upphovsrätten handlade om ljud- och bildbandspelarnas och fotokopieringsmaskinernas utveckling, men också kabel- och satellit-tv:ns expansion. Härnäst skulle lagstiftarna bli tvungna att ta ställning till förhållandet mellan datorer och upphovsrätt, förutspådde Gronow 1985.⁹⁴ Ritva Mitchell framhöll att det i Finland fanns en tendens att uppfatta den nya tekniken som en utmaning som samhället och konsten förutsattes reagera på, inte minst genom att försöka skydda ”inhemsk kvalitetskultur” från ”internationell skräpkultur”.⁹⁵

Den upphovsrättsliga diskussionen tog i slutet av 1900-talet en ny vändning mot bakgrund av storföretagens ökande behov att skydda sin immateriella egendom. Gamla frågor kom i ny belysning när digitalålderns ”innehållsproducenter” återupptog författarnas vanliga argument att den allmänna nyttan vann på att författarna garanterades rätten att skörda frukterna av sitt arbete gentemot utgivarna, enligt resonemanget att det låg i allmänhetens intresse att sporra författaren att leverera verk av hög kvalitet. Förlagen hade i första hand ett ekonomiskt intresse och deras kvalitetskontroll uppnådde följaktligen inte samma nivå. Idén hade framförts redan på 1800-talet av Victor Hugo när han inför den franska författarföreningen Société des Gens de Lettres de France (1878) försvarade författarens rätt till ”litterär egendom” med hänvisning till det allmänna intresset. Från Victor Hugo till 2000-talets digitala landskap har upphovsrättens utvidgning motiverats med hänsyn till allmänhetens intresse att garantera författaren rimlig ersättning för sitt arbete. Bevakningen av upphovsinnehavarnas intressen mot bakgrund av de nya möjligheterna till piratkopiering i den digitala åldern handlar givetvis om mycket annat än författarrätt i traditionell bemärkelse, men argumenten och vokabulären bygger vidare på en flera århundraden lång diskussion. När dessutom förlagens position i Finland och globalt tenderade att förstärkas på författarens bekostnad,⁹⁶ kunde motivationen och ambitionen hos författare och andra konstutövare utvecklas i negativ riktning.

En särskild utmaning när det gäller det digitala publiceringslandskapet är den massiva koncentrationen av försäljning och distribution på bokmarknaden, med Amazon och Google som de centrala aktörerna. En optimistisk tolkning av den här utvecklingen fäster uppmärksamhet vid att (en stor del av) hela världens litteratur är tillgänglig i en enda nätbutik och ett online-bibliotek; ett slags virtuellt förverkligande av den långvariga drömmen om ett universalbibliotek, från antikens Alexandria till Google Books. En kritisk tolkning understryker att dessa tjänster helt och hållet styrs av ekonomiska intressen.⁹⁷ Författareföreningen har aktivt samarbetat med Kirjailijaliitto och med konstnärsfältet överlag när det gäller att stå emot trycket på upphovsrätterna. ”En av de återkommande frågorna är huruvida konsten har ett värde i sig eller är en komponent i näringslivet”, heter det i årsberättelsen för 2008.

OMVÄLVNINGAR PÅ FÖRLAGSFRONTEN

Samtidigt som bevakningen av upphovsrätten på 2000-talet påverkades av de nya villkor för bokproduktion, distribution och handel som digitaliseringen och globaliseringen skapade, kvarstod kärnan i författarorganisationens fackliga verksamhet på många sätt oförändrad. 2000-talets stridsäpplen gällde bland annat resurs- och statusfördelningen mellan enskilda författare och de växande förlagen som anammade moderna organisationsmodeller och aktiverade sig på aktiemarknaden – och av författarna beskylldes för att ha svikit sin uppgift som fondförvaltare. Till exempel i romanen *Stilla dagar i Mejlans* (2016) diskuterar Claes Andersson det asymmetriska förhållandet mellan de stora förlagen och den lilla författaren, och huruvida författaren skall betraktas som arbetstagare eller arbetsgivare gentemot förlagen.

Under de senaste femtio åren har maktkoncentration på förlagsfältet omväxlande skett i statens och ”marknadens” regi, oftast som en kombination av bägge. När en litteraturpolitisk arbetsgrupp i Finland i början av 1970-talet övervägde möjligheten att

koncentrera den icke-vinstbringande litteraturen till ett statligt bokförlag under ledning av ett litteraturråd bestående av elva medlemmar, fäste författareföreningens styrelse uppmärksamhet vid de uppenbara risker som var förbundna med att makten koncentrerades till ett fåtal statliga litteraturpåverkare.⁹⁸ Att beslutsfattandet i olika former av konst- och litteraturstöd tvärtom har byggt på förhandlingar och kompromisser mellan ett förhållandevis stort antal aktörer och institutioner hör enligt Merja Heikkinen till de särskilda styrkorna i det finländska konststödsystemet i internationell jämförelse. Under sådana förhållanden minimerades risken för att systemet stagnerade i alltför rigida kategorier för konstutövning.⁹⁹

Det är anmärkningsvärt att 1970-talets monopoliserande tendenser på förlagsfronten inte nådde upp till samma nivå som i slutet av 1900-talet och början av 2000-talet. Förlagsfusioner följde under den senare perioden på grund av förlagens ökade ansvar gentemot investerare, med tillhörande krav på rationalisering och effektivisering. 2000-talet hämtade med sig mycket nytt, men också en accelerering av tidigare tendenser. Bokförlagens anpassning till de senaste trenderna inom företagsledning och -administration, marknadsundersökningar och reklam, hade till exempel pågått en längre tid. Kai Häggman berättar hur ledningen för det dynamiska förlaget Weilin+Göös efter amerikansk modell redan på 1960-talet deltog i "business management"-kurser. Vid samma tid grundades – också som en amerikansk importprodukt – den första bokklubben, Suuri Suomalainen Kirjakerho Oy, något senare än i övriga Norden på grund av bokhandelns starka ställning i Finland.¹⁰⁰ Författareföreningen hade den gången ställt sig bakom förlagen i motståndet mot "en bokdistribution som inte sker genom bokhandelns kanaler eller skapar osund konkurrens".¹⁰¹

I en situation då författarnas inkomstmöjligheter kring millennieskiftet hotades av växande konkurrens från massmedier och fritidsaktiviteter väcktes frågan om man skulle återinföra de fasta bokpriserna som hade slopats på 1970-talet. Temat hade

återaktualiserats i Norden, men de finländska förläggarna var enligt författareföreningen ointresserade.¹⁰² För att klara sig i konkurrensen drev förläggarna redan 1980 en kampanj ("Straffa inte den som läser") för att avskaffa omsättningsskatten på böcker. Priserna hölls nämligen inte längre inom ramen för deras "Koskenkorva-index", det vill säga att en bok inte skulle kosta mer än en flaska starksprit. Författareföreningens styrelse ansåg i slutet av 1980-talet att det var viktigt att noggrant följa med utvecklingen inom bokbranschen nationellt och internationellt.¹⁰³ Det hade man alldeles rätt i. Bokbranschen befann sig i början av en utvecklingstrend som präglades av dels koncentration och "rationalisering", dels en tendens att binda samman såväl bokhandelns som förlagens kärnverksamhet med andra verksamheter som var mer eller mindre knutna till böcker. Till de stora händelserna hörde svenska Bonniers entré på den finska bokmarknaden 1996 genom köp av förlagen Tammi och Kirjayhtymä Oy. Två år senare uppstod megakoncernen SanomaWSOY. Följande år växte koncernen ytterligare när den fusionerades med kioskföretagskedjan Rautakirja och blev näststörst i Norden och framstående också i Europa.¹⁰⁴

SanomaWSOY är ett exempel på en global trend. När amerikanska Random House 2012 fusionerades med Penguin utkom var fjärde bok i världen på deras förlag.¹⁰⁵ Finska SanomaWSOY:s inhemska verksamhet omfattade såväl den dominerande tidnings-, tidskrift- och bokutgivningen – inklusive de tidningar som recenserade böcker utkomna inom koncernen – som distribution genom Rautakirja och Suomalainen Kirjakauppa, Finnkino och kabel-tv. Följande vändpunkt i utvecklingen mot allt tätare ägarstrukturer ägde rum 2011 när Sanoma-koncernen sålde WSOY till Bonnier. När också de två finlandssvenska förlagen Schildts och Söderströms samma år annonserade att de skulle gå samman, kan man tala om verkligt betydande omvälvningar på det finländska förlagsfältet under en mycket kort tid.¹⁰⁶

Vilka särskilda följder fick det nya globaliserade och "kvartal-kapitaliserade" fältet för bokproduktion och -distribution för

en perifer del av den litterära världen som den finlandssvenska? De svenskspråkiga förlagen försökte hänga med i utvecklingen och bredda sina marknader genom att i slutet av 1990-talet ge ut även finskspråkig litteratur och senare satsa på bland annat digitala läromedel. Påverkan från kapitalmarknaden har ändå varit närmast indirekt. Verkligheten bakom profit- och rationaliseringsjargongen bestod fortfarande i att den finlandssvenska litteraturen till övervägande del stod i relation till staten och fonderna, som visserligen inte stod utanför marknaden. Överlag handlar det om att den bild av till exempel Londons litterära handelsplats som George Kissing ger i *New Grub Street* (1891) inte kan överföras på de små ländernas och än mindre minoritetsspråkens Europa. Skillnaden mellan marknad och icke-marknad betyder att en författare som inte var en bästsäljare, till exempel Henry James i England kring sekelskiftet 1900, ändå sålde 5 000 exemplar av sina minst framgångsrika titlar, vilket naturligtvis inte varit möjligt för en mindre entusiastiskt mottagen titel i ett land som Finland, oavsett språk. De litterära marknadernas utveckling i olika delar av Europa och världen är påtagligt asymmetriska, delvis på grund av den litteraturkonsumerande publikens omfattning. Ett begränsat litterärt rum har förstås inte samma förutsättningar att utvecklas i riktning mot specialiserade marknadssegment som länder med större litterära marknader. Det som Donald Sassoon menar att gällde för litteraturen i England på 1800-talet – att författare när den läsande publiken är relativt begränsad måste nå ut till en stor del av den – fortsatte i viss mån att definiera litteraturproduktionen i Finland under 1900-talet.¹⁰⁷ Men: de litterära stödssystemen i Finland och Norden har som bekant trots allt möjliggjort specialisering och bredd. Den ”nyliberala” trenden på 2000-talet att låta marknaden överta en större roll i litteraturstyrningen har därför kraftigt ifrågasatts av både nationella och internationella författarorganisationer som påpekar att en sådan utveckling i mycket hög grad och speciellt i mindre länder sker på bekostnad av mångfalden.

De finlandssvenska författarna har också varit tydliga på den här punkten. "Svenskfinland, detta lilla samfund, är vi egentligen en marknad? Det tror jag vi aldrig någonsin har varit", hävdar Kjell Westö i en intervju 2014. "Förlagets ägare är några allmännyttiga samfund som har ett kulturuppdrag, dvs de är en form av kultur-mecenater. Men de mål som de nu uppställer är historiskt sett orimliga", ansåg också Monika Fagerholm. "Det krassa faktumet är att den finlandssvenska litteraturen aldrig har varit lönsam. Marknaden har alltid varit för liten för att man skall kunna gå på plus. Uppdraget är inte ett kommersiellt uppdrag."¹⁰⁸

Samtidigt ingick den finlandssvenska bokmarknaden i ett större sammanhang där litteraturproduktionens villkor förändrades i takt med samhällsutvecklingen i Finland och världen. Till de mest synliga tecknen på förskjutningen mot litteratur som marknad hör de litteraturjippon, bokmässor och litteraturdagar som exploderat världen runt och samlar en växande publik, samtidigt som den fysiska boken gått tillbaka. De tjänar såväl publikens läshunger, förlagens marknadsföringssyften som nationella, språkliga och urbana gemenskapers kulturella PR-syften. Författarnas förväntas marknadsföra sina verk och sig själva som författare i en annan utsträckning än tidigare.

Konsekvenserna av litteraturens och kulturproduktionens förändrade villkor är ännu svåröverskådliga. Om de tidigare nationella och välfärdsstatliga regimerna i den finländska och europeiska kulturpolitiken var förbundna med särskilda problem som hade att göra med ideologi eller en tungrodd kulturbyråkrati, är det ovisst i vilken mån den nyliberala orienteringen mot individ och konkurrens gynnar just det som upphöjts till nyckelbegrepp i 2000-talets kulturpolitik: kreativitet och innovation. Vad betyder det att kulturproduktionen i ett 200-årigt perspektiv gjort en cirkelrörelse och på nytt närmar sig kapitalistisk produktion i allmänhet – inte bara med böcker utan som vi sett i växande grad sedan 1960-talet också författarens person som marknadsförbara produkter¹⁰⁹ – i synnerhet när denna produktion har en tendens

att försöka maximera förutsägbarhet genom standardisering? I storverket *The Culture of the Europeans. From 1800 to the Present* påminner Donald Sassoon om att det visserligen finns gränser för hur långt kulturproduktionen kan standardiseras. En bok, film eller pjäs är trots allt i någon mån alltid en riskabel investering.¹¹⁰ Men om den alltöverskuggande strävan är att minimera risker och öka förutsägbarhet gynnas inte kreativitet och innovation.

Marknadstänkandets utbredning i bokvärlden väckte kritiska reaktioner också bland de finlandssvenska författarna. Kjell Westö och Monika Fagerholm ansåg att det framförallt var ödesdigert om stiftelserna började drivas som börsbolag.¹¹¹ Westö pekar i intervjun på tre förhållanden och tendenser som vittnade om ett paradigmskifte i ägarkretsarnas syn på kulturens roll: förlagsfusionen, krisen i KSF Media och sjunkande upplagor samt Svenska

För bokmarknaden är de årliga bokmässorna viktiga mötesplatser. Det finns både fackmässor för bokbranschen och publikmässor riktade till allmänheten. Många mässor innehåller båda delarna, som Helsingfors bokmessa som årligen samlar cirka 300 utställare och 80 000 deltagare. Bild från mässan 2014.

Teaterns stora satsningar på publiktillvända musikalerna. Spänningar mellan konst, kultur och marknadsekonomi kom man förstås aldrig ifrån, men enligt Westö var fordran att kulturen och konsten skulle följa en kvartalkapitalistisk logik större på 2010-talet än tidigare.¹¹² Författarna undrade om det inte var fråga om ett slags skuggverklighet, att man försökte leka stora världen i Svenskfinland, som Peter Mickwitz uttryckte sig.¹¹³ För ett litet språkområde som det finlandssvenska var det kanske ändå viktigare att tänka i andra än snävt ekonomiska banor, särskilt om man ville synas på internationella arenor. Det var, påpekar Westö, ”knappast någon som i tiderna krävde eller förväntade sig ekonomisk lönsamhet av Edith Södergran, Gunnar Björling eller Elmer Diktonius. Ändå blev de uppmärksammade i hela den internationella litterära världen och har varit otroligt viktiga för hela Svenskfinland – trots att de aldrig sålt böcker i stora mängder.”¹¹⁴

När Söderströms och Schildts 2012 fusionerades till ett stort förlag var reaktionerna starka på det finlandssvenska kulturfältet, men författareföreningen tog inte ställning till saken som förening. Samma sak gällde då företaget Moomin Characters, som förvaltar arvet efter Tove Jansson, 2015 grundade Förlaget M och många av Schildts & Söderströms författare gick över till det nya förlaget. För föreningens del innebar uppkomsten av det nya förlaget att man behövde skapa ett nytt modellavtal för pappersbok och e-bok med en ny part (årsberättelse 2015), men i övrigt gick författareföreningen inte in i de diskussioner som fördes i offentligheten annat än på ett helt allmänt plan: det var bättre för författarna att det fanns två finlandssvenska starka förlagsaktörer än bara en. Grundandet av Förlaget M återställde på sitt sätt den tidigare balansen med två stora Helsingforsförlag, men till skillnad från Schildts & Söderströms hade det nya förlaget ett aktiebolag och inte en allmännyttig fond i ryggen.

Förlaget M var inte den enda nykomlingen på förlagsfältet. Flera nya finlandssvenska och finska småförlag bildades i början av 2000-talet som ett slags motvikt till sammanslagningarna av

de större förlagen. Digitaliseringen hade avsevärt förenklat bokproduktionen och tröskeln att grunda nya förlag var lägre än tidigare.¹¹⁵ De österbottniska författarna Ralf Andtbacka och Metha Skog grundade 2010 förlaget Ellips som i huvudsak har gett ut poesi och kortprosa, texter som enligt förlagets egen beskrivning tänjer på gränserna för de traditionella genrerna samt essäistik. Vilda förlag som grundades 2015 administreras av Andelslaget Skrivkraftverket. Till övriga nyare och äldre finlandssvenska eller flerspråkiga förlag hör Marginal, Minimal och Litorale. Österbottniska Scriptum lades däremot ned sommaren 2018.¹¹⁶

UPPSLITANDE RÄTTSFALL OM UPPHOVSRÄTT

Millennieskiftet var en tid när författarorganisationerna behövde utveckla sin förståelse för globala och internationella processer kring informationsteknik och digitalisering samt de ideal om öppen tillgång till kunskap och de kommersiella intressen som dessa burit med sig. Det är därför något paradoxalt att den största upphovsrättsfrågan som under 2000-talets första år fick synlighet särskilt i den finlandssvenska pressen var tvisten mellan författaren Tua Forsström och Finlands evangelisk-lutherska kyrka. Det handlade om kyrkans förfarande med en syndabekännelse som Tua Forsström skrivit och erbjudit till den nya kyrkohandbok som var under arbete vid slutet av 1990-talet. Kyrkostyrelsen hävdade kyrkans rätt att bearbeta texten fritt eftersom Forsström varit medlem av den av kyrkomötet tillsatta handbokskommitténs svenska avdelning.¹¹⁷ Forsström själv konstaterade att hon 1997 hade överlåtit syndabekännelsen med det uttryckliga kravet att texten skulle antas i den form hon gett den eller annars förkastas, och detta bekräftades av de två andra författarmedlemmarna i handbokskommitténs svenska avdelning.¹¹⁸

Att kyrkomötet mot författarens uttalade vilja och utan att diskutera saken plockade ut och bearbetade valda delar av Forsströms syndabekännelse och 2000 publicerade den nya texten

i *Gudstjänsthandboken*, som var första delen av *Kyrkohandbok för den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland*, fick Tua Forsström att ta kontakt med författareföreningen. Efter diskussioner med föreningen samt Suomen Kirjailijaliittos verksamhetsledare, juristen Päivi Liedes och en advokatbyrå drog Forsström 2002 Finlands evangelisk-lutherska kyrka inför rätta.¹¹⁹ Författareföreningen stödde Forsström, som var föreningens medlem samt långvarig styrelsemedlem och medlem av den förstärkta styrelsen. Frågan berörde Tua Forsström som enskild medlem, men var också helt central för författareföreningen som författarnas intressebevakande organ och därför beslöt styrelsen att föreningen skulle bidra till rättegångskostnaderna.¹²⁰

Fallet fick stor uppmärksamhet främst i den finlandssvenska tidningspressen. En del skribenter höll med kyrkan och tyckte att det var befängt att en författare kunde kräva att texter som skrevs för kyrkans bruk kunde anses vara litterära verk som underställs normal upphovsrätt.¹²¹ Helsingfors tingsrätt höll däremot med Forsström och författareföreningen; texten hade skrivits och överlåtits som ett verk och borde ha behandlats så.¹²² När kyrkostyrelsen ändå överklagade till hovrätten beslöt Forsström med hänvisning till det ekonomiskt osäkra i fortsatt processande att söka förlikning våren 2006.¹²³

När fallet utmynnade i förlikning blev det mera debatt i pressen. Flera skribenter uppmärksammade David och Goliat-förhållandet mellan Forsström och kyrkan. Författareföreningen, och Tua Forsström själv, ville gärna vända fokus mot frågan om upphovsrätt. Förvecklingarna väckte också diskussioner inom medlemskåren och då John-Erik Jansén i en kolumn i *Västra Nyland* den 15 juni 2006 frågade om inte Finlands svenska författareförening borde ha haft tillräckligt med "ekonomiska muskler" att gå emot kyrkostyrelsen, framstod författareföreningens styrelse i dålig dager. I höstens cirkulärbrev beskrev styrelsen för medlemmarna vad som hade skett och vilka åtgärder som vidtagits. Styrelsen publicerade också ett längre inlägg i *Västra Nyland* och en förkortad version i *Kyrkpressen*.

I inläggen lyfte styrelsen fram betydelsen av att upphovsrätten både i tingsrätten och i pressinlägg hade fått ett brett stöd. I texten i *Västra Nyland* fördes ett längre resonemang om upphovsrätt och saken knöts till de aktuella och större frågorna som handlar om huruvida upphovsrätten hotar den tekniska utvecklingen eller öppnar kunskapsspridningen i samhället.¹²⁴

Ifall frågan om hur Finlands evangeliska kyrka behandlade författares texter var en kollektivt viktig fråga för de finlandssvenska författarna, var frågan om åt vilket håll den politiska och rättsliga synen på upphovsrätt var på väg av ännu större betydelse. Fallet Tua Forsström gav möjlighet att försöka kommunicera författarnas ståndpunkt på ett lättfattligt sätt för allmänheten. ”En lite fyrkantig analogi: Alla människor har rätt till hälsovård. Det är en vacker tanke, och vem kan väl ha något emot den? Men om någon hävdar att denna rätt naturligtvis innebär att en läkare skall arbeta gratis så är det något som inte stämmer längre.”¹²⁵

I diskussionerna om upphovsrätt var Mikaela Sundströms insats viktig. När årsmötet våren därpå skulle ta ställning till ordförandeval föreslogs hon som ny ordförande. Hon var ordförande i sex år till 2013 då hon efterträddes av Peter Sandström. Under sin tid som ordförande hade Mikaela Strömberg (Sundström till 2009) stor nytta av sitt juridiska kunnande. En av hennes viktigaste insatser som ordförande var arbetet som kulminerade i den nya lagstiftningen och ordningen för författarnas pensioner.

Medlemmar och arbetsrum

Om mycket annat har förändrats under det senaste halvsekle har författareföreningens medlemstal däremot varit stabilt från 1970-talets sista år till 2010-talet. År 1979 var medlemmarna 192, år 2015 var de lika många. Regionalismen och den med jämna mellanrum uppblossande konflikten mellan regioner kom att präglade 1970-talet då också kvinnosaken ledde till krav från kvinnliga medlemmar om mera plats och synlighet där beslut fattades, pengar

delades ut och kriterierna för god litteratur definierades. För att svara på behovet av transparens och pluralism började föreningen ge mera information om medlemmarna i årsberättelserna. År 1977 började man dokumentera medlemskårens regionala fördelning, år 1980 också könsfördelning. Den tydliga förändringsprocess som dokumentationen avslöjar gäller könsfördelningen. De kvinnliga medlemmarna har långsamt men säkert blivit fler och 2010 var andelen kvinnor för första gången i föreningens historia större än andelen män. Medlemskåren bestod då av 100 kvinnor och 95 män och den här konstellationen har hållit i sig under de följande åren. Sett till föreningens medlemsregister är den finlandssvenska författaren alltså lite oftare en kvinna än en man.

I den regionala fördelningen har det under de senaste decennierna skett små förskjutningar som i första hand gäller Helsingfors och Österbotten. Helsingfors är fortfarande den vanligaste boningsorten för finlandssvenska författare, men andelen huvudstadsbor har varierat och minskat en aning från 1970-talets slut, medan antalet författare bosatta i Österbotten har varit lite högre än tidigare. I övrigt har siffrorna varit ungefär desamma under hela hundraårsperioden. Centrum-periferidynamiken på det litterära fältet har, som vi sett, varit ett återkommande tema under författarföreningens hela historia. Österbotten har ständigt utgjort en motvikt till Helsingforsdominansen och i början av 2000-talet har regionens betydelse åtminstone inte minskat. Trygve Söderling tar i en kommentar från 2009 fasta på det faktum att förstapristagarna i Arvid Mörne-tävlingen för unga författare elva gånger av tolv kommit från Österbotten (den tolfte från Åbo) under de föregående tolv åren. Speciellt norra Österbotten med Jakobstad, Karleby och Nykarleby dominerade.¹²⁶

PLATS ATT SKRIVA – ARBETSLÄGENHETER,
VILLA BIAUDET, VILLA KIVI

Att skriva är ett fysiskt problem. Det gäller att ha en så kallad
sittriktig stol.

Ryggen är viktigast, korsryggen.

Jörn Donner; JAG, Jörn Johan Donner, 1980

Under 1980-talet ökade författareföreningens möjligheter att tillgängliggöra arbetsrum för medlemmar. Diktarhemmet i Borgå och Villa Biaudet i Lovisa fanns sedan tidigare, men de uppfyllde inte det stora behov som fanns. Villa Biaudet gavs i enlighet med Ulla Bjerne-Biaudets och Léon Biaudets testamente som arbetsbostad åt en författare för tre år i taget. På tolv år hann alltså fyra författare utnyttja villan. Liksom Diktarhemmet i Borgå krävde också Villa Biaudet renovering och upprustning. För att finansiera upprätthållandet av gården och villan sålde författareföreningen en del konst till bland annat Ateneum i Helsingfors och Norrköpings museum. År 1980 såldes också en lägenhet som tillhörde fonden. När paret Biaudets hushållerska Fanny Törnblom avled 1993 blev den lägenhet som hon disponerade över, och som tillhörde fonden, ledig och hyrdes ut.¹²⁷

Regelrätta arbetsrum för författareföreningens medlemmar att ansöka om fanns inte förrän 1986 när föreningen köpte en enrummare på Femte linjen i Helsingfors med pengar från Teresa Gulins fond. Teresa Gulin, som var dotter till mångåriga styrelsemedlemmen Åke Gulin och Vivi Ahlberg, avled i unga år 1966 och författareföreningen erhöll genom testamente behållningen av hennes dödsbo som uppgick till 58 000 mark. Styrelsen beslöt att bilda en fond, Teresa Gulins fond, som blev den näst största fonden inom föreningen och på så sätt kunde man dela ut ett ordentligt stipendium årligen. Genom dödsboet blev föreningen också ägare till en lägenhet på Rosagatan i Tölö i Helsingfors. Från och med hösten 1986 var lägenheten på Rosagatan och den

Curt West (t.h.) med två tidigare ordförande, Johan Bargum och Carl Fredrik Sandelin, utanför Villa Biaudet när West flyttade in 1993.

nyinköpta lägenheten på Femte linjen i Berghäll arbetslägenheter som medlemmarna kunde ansöka om att få disponera hyresfritt under ett år.¹²⁸

Att ha en plats för sitt skrivande är lika viktigt som att ha tid. *A Room of One's Own* (Ett eget rum) heter Virginia Woolfs berömda essä från 1929, där hon tematiserar kvinnors möjligheter att få tid och rum för skrivande. När författareföreningen på 1980-talet inrättade arbetslägenheter i Helsingfors var behovet att få ett arbetsrum för skrivande som var fredat från familj och annat yrkesarbete stort hos både kvinnor och män. ”I den lilla hembostaden har det visat sig omöjligt att få lugn och ro; två livliga tonåringar ser noggrant till att hjärnan och nerverna splittras i så många bitar som möjligt”, motiverade en manlig sökande sin ansökan om arbetsrum 1989.¹²⁹

I brist på arbetsrum på annan plats har författarna arbetat i hemmet. I den enkät som sändes till författareföreningens medlemmar 2017 framkom att av de 64 personer som svarade hade

11 personer tillgång till ett arbetsrum utanför hemmet, medan 24 personer hade ett skilt arbetsrum i sitt hem. De övriga arbetade hemma utan skilt arbetsrum eller meddelade att de skrev på olika ställen.¹³⁰ I ansökningarna till föreningens arbetsbostäder beskriver de sökande ofta utmaningen med att arbeta hemma, bland övriga familjemedlemmar som har andra behov och tidtabeller. Två kvinnliga författare formulerade sina bekymmer så här år 2000:

Nu arbetar jag hemma i vårt vardagsrum eftersom jag inte har ett eget rum med en dörr att stänga bakom mig. Detta innebär att jag blir avbruten med jämna och ojämna mellanrum.¹³¹

Att ha en fredad hörna någonstans i hemmet har hittills fungerat relativt bra. I dag när min 9-åriga son tillsammans med sina kompisar invaderar vardagsrummet, har jag på allvar börjat inse att jag behöver ett skilt arbetsrum.¹³²

Ansökningarna talar om behovet av ”att gå på jobb” och ”skilja arbete och hem”, och om det nödvändiga i att ha en plats ”som mentalt inte är en del av mitt hem” där man kan breda ut sig och sitt skrivande.¹³³

När *Hufvudstadsbladet* vintern 1988 bad sex författare skriva om sina arbetsrum skrev de om betydelsen av platser, föremål, minnen och människor för skrivandet. Tua Forsström berättade om behovet att komma bort och vistelser vid Sigtunastiftelsen i Sverige där gästrummen heter Franciscus, Rosenkammaren, Linné, Östersol, Spiselrummet eller annat fantasieggande. Sigtunastiftelsen beviljade – och beviljar – arbetsrum för författare som är medlemmar i Sveriges författarförbund eller Finlands svenska författareförening. Kjell Westö skrev om arbete på caféer som lämpar sig utmärkt för ”planeringsarbete, skisser, första versioner”. Tomas Mikael Bäck skrev om ett klipp ur *Folktidningen Ny Tid* som hängde på väggen i hans arbetsrum, ”ett memento av Gösta Ågren med den manande rubriken ”Tala””, och Gösta Ågren själv

skrev om porträttet av Pablo Neruda och ett fragment ur en dikt av Walt Whitman som han hade på väggen i sitt arbetsrum: "Fast både Pablo och Walt tillhör min romantiska ungdom och inte har betydelse som poetiska förebilder längre, så får de med åren allt större betydelse som moraliska förebilder." Solveig Emtö skrev om betydelsen av färger, och om bilder och minnen av människor, eller riktiga besökande vänner, som gör det lättare att skriva. Tomas Mikael Bäck kallar föremålen för fetischer: "Genom att känna igen sig i denna organiserade ordning har man rejäl chans att knyta åter någon sliten tråd, spana in en skymt eller rena doften av en aning – det man håglöst måste lämna."¹³⁴

Alla sex författare berättar om skrivmaskinen, Bodil Lindfors är den enda som nämner en dator, eller "ordbehandlingsmaskinen" som fanns i ett delat arbetsrum som hon hade haft tillgång till. Surrande elskrivmaskiner och skrivmaskinsknatter hörde fortfarande ett tag till författararbetsrummets ljudvärld även om de mest framsynta eller teknikintresserade redan 1988 hade skaffat sig ordbehandlingsmaskiner och kanske också deltog i den kurs i textbehandling som föreningen ordnade det året.¹³⁵ Jörn Donner försvarade några år tidigare den elektriska skrivmaskinen och förstod inte varför många av hans författarkolleger valde att skriva för hand eller på gamla små maskiner. "Det kan vara vidskepelse, i varje fall är orsaken inte ekonomisk. Jag har sett författare som använder penna köpa bil."¹³⁶ Liksom övergången till elektrisk skrivmaskin väckte datoriseringen under följande årtionde blandade känslor. "En del författare höjer sitt varnande finger inför ordbehandlingsprogram och datorer", säger Marianne Peltomaa i ett brevsamtal med Kjell Lindblad 1996. "Det är för lätt att skriva, säger de. Det blir för mycket, för mycket ord och text. För slapp. Redaktören i mig säger tvärtom. Det är lätt att gallra och skriva om, säger hon. Låt det flöda, i den takt sexfingersystemet hinner med i flödet. Du kan ta bort sedan. Stryka, flytta, skriva om." Lindblad som fortfarande höll sig med skrivmaskin tänkte annorlunda: "Så här inför det nya året har jag också försett min Triumph med ett nytt

färgband.” Samtidigt misstänkte han att författare som ”fortfarande använder sig av bläckpenna och mekanisk skrivmaskin tillhör en snabbt krympande minoritet i vår (över)datoriserade värld”.¹³⁷

En del författare har haft arbetsrum eller -utrymmen och skrivbord i sina andra yrken, till exempel som professorer och universitetslärare, som tjänstemän, journalister, redaktörer, politiker, läkare och bibliotekarier. ”Av det jag hittills skrivit i fiktionsväg, är en stor del skrivet i rum där jag förutsattes göra något helt annat. Till de arbetsgivare som utsatts för mitt svek hör bl.a. Hbl, De Synskadades Yrkeksskola och Ny Tid”, skrev Kjell Westö gällande arbetsrum i *Hufvudstadsbladets* artikel i december 1988.¹³⁸ Claes Andersson, som mellan 1987 och 1999 var riksdagsledamot, och tidvis också partiordförande och minister, konstaterade i en arbetsrumsansökan till författareföreningen 1989, efter att han suttit i riksdagen i två år: ”Jag har visserligen ett litet arbetsrum på ca 10 kvm i riksdagen, men omgivningen har visat sig mycket stökig och splittrande och föga lämpad för skönlitterärt arbete” och ”Förresten måste jag skriva ’dikt’ för att orka med byråkratspråket i arbetet.”¹³⁹

Behovet att få tillgång till förmånliga arbetsrum för skrivande förenade alla författare, och på 1980-talet agerade undervisningsministeriet och Helsingfors stad efter att både Suomen Kirjailijaliitto och Finlands svenska författareförening i årtal försökt få arbetsrum att hyra ut till författare. I synnerhet Sederholmska huset vid Senatstorget hade varit på förslag. År 1984, på Aleksis Kivis 150-årsdag, gav undervisningsministeriet efter påstötningar från författarföreningarna löfte om medel för att rusta upp den trävilla på Fågelsången 10 som Helsingfors stad köpt samma år. Tomten ägdes av staten. Stiftelsen Villa Kivi grundades 1985 av Suomen Kirjailijaliitto, Finlands svenska författareförening, föreningen Helsingin kirjailijat–Helsingfors författare, Finlands dramatikerförbund och undervisningsministeriet med syftet att förbättra författarnas arbetsförhållanden, underlätta kontakten och samvaron mellan författare och kontakten med läsare.¹⁴⁰ Författareföreningen lyfte ett lån om 25 000 mark för att gå med

i stiftelsen. Lånet efterskänktes tre år senare av Andelsbankernas Centralbank. Essäisten och arkitekten Nils-Erik Wickberg var föreningens första representant i stiftelsen, med Johan Mickwitz som suppleant.¹⁴¹

Men de statliga penningkvarnarna malde långsamt och inte mycket hände under de kommande åren. På Kivi-dagen, den 10 oktober 1986, hade Helsingfors författare–Helsingin kirjailijat sammankallat till presskonferens vid den nedgångna och förfallna villan. ”Författarna tappar tålamodet – Vi vill ha vårt hus nu”, skriver *Hufvudstadsbladet* följande dag. I det här skedet handlade önskemålen inte bara om arbetsrum och övernattningsbostad, utan författarna på presskonferensen målade också upp planer på en restaurang i Villa Kivi som en särskild samlingsplats, en tanke som funnits redan då stiftelsen grundades. ”Betyder det här att författarna helt överger restaurangerna Kosmos, Bulevardia och Elite då författarhuset en dag står färdigt”, frågade Staffan Bruun Sven Willner som deltog i presskonferensen. Idén om krogen som författarens plats framom andra är seglivad. ”Visst, då lämnar vi krogarna och träffas här. På vår egen krog”, svarade Sven Willner enligt artikeln.¹⁴²

Fyra år senare stod Villa Kivi färdigrenoverad och möblerad – dock utan restaurang. Arbetsrum för fjorton författare och ett kontor för Läscentrum (tidigare Författarcentrum) hade inrättats. Av arbetsrummen i Villa Kivi är numera några avsedda för medlemsföreningarnas medlemmar som ska ansöka om rum genom sin egen medlemsförening som betalar hyran. Finlands svenska författareförening disponerar på detta sätt över ett arbetsrum i villan. De övriga arbetsrummen hyr stiftelsen ut till yrkesförfattare. Villan har också en festlokal som används för olika litterära evenemang och hyrs ut för bröllop, doktorsmiddagar m.m.¹⁴³ Helsingfors författare r.f. har två styrelse- och suppleantplatser. Finlands svenska författareförening, Suomen Kirjailijaliitto, Finlands Dramatiker och Manusförfattare har alla en plats och en suppleantplats var i styrelsen för stiftelsen.¹⁴⁴

Författarhuset Villa Kivi vid Tölöviken i Helsingfors, här fotograferat ca 1970 av Risto Sima. Villan var ursprungligen en privat villa som uppfördes 1890 av Nikolaij "Niilo" Michelsson med Selim Lindqvist som arkitekt. Villan inrymmer i dag fjorton arbetsrum för författare.

Under 1990-talets andra hälft blev författareföreningens ekonomi som det framgått bättre i Nokiaboomens kölvatten då stipendiefondernas aktier omplacerades på ett lyckosamt sätt. Möjligheterna för föreningen att investera i lägenheter ökade och 2005 köpte Allmänna stipendiefonden inom författareföreningen en lägenhet i Folkhälsans seniorhus Majblomman på Sanitärgatan i Brunakärr i Helsingfors som stod färdigt 2006. Orsaken var att antalet statliga konstnärspensioner inte såg ut att öka. Föreningen planerade ytterligare inköp av seniorlägenheter under de kommande åren. På 2010-talet har Allmänna stipendiefonden kunnat skaffa seniorlägenheter också i Pargas, Esbo och Vasa.¹⁴⁵ År 2006 köpte föreningen dessutom för Allmänna stipendiefondens medel en tvårummare som arbetslägenhet för en till två författare på Skolhusgatan i Vasa.¹⁴⁶

Lolana Björkman i sitt hem i författareföreningens bostad i Pargas 2014.

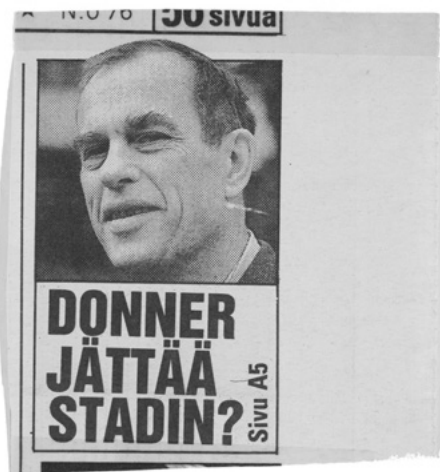
År 1999 lyfte föreningen lån för att investera i ett eget kansli. En lägenhet på Urho Kekkonens gata 8 blev ledig och hösten 1999 kunde verksamhetsledaren Merete Jensen inrätta föreningens kansli i den tvårumslägenhet med kök och badrum som då hade utsikt mot Kampens busstorg, i dag mot Kampens köpcentrum.¹⁴⁷

DIKTARHEMMET – ETT KULTURARV SOM FÅR NY ÄGARE

När Lars Huldén våren 1993 meddelade att han och Bojen Huldén skulle flytta ut ur Diktarhusmet stod författareföreningen efter tjugo år inför situationen att en ny invånare skulle väljas. Det här väckte intresse också i pressen som spekulerade främst om huruvida Christer Kihlman eller Jörn Donner skulle bli Diktarhusmets nya invånare. Till och med kvällstidningarna *Iltaalehti* och *Ilta-Sanomat* deltog i spekulationerna om Donners intresse för Diktarhusmet.¹⁴⁸ Här får man anta att det var Donners medievärde och förmåga

att sälja lösnummer snarare än författareföreningens eller den finlandssvenska diktningens nyhetsvärde som förde nyheten till förstasidesstoff.

Föreningen som skulle utse Huldéns efterträdare måste hur som helst fundera på vad man hade att erbjuda den som flyttade in, och vad det var man förväntade sig av den nya invånaren i Diktarhemmet. I vilken grad skulle Diktarhemmet betraktas som en hedersbostad, arbetsbostad eller en ansvarsbostad? Behovet av en diktarfurste som representerade den svenska diktningens forntid och framtid i Finland var inte på samma sätt som på 1920-talet aktuellt eller riktigt tidsenligt. Vistelserna i en sådan hedersbostad hade varit betungande för en del invånare. Rabbe Enckell var inte den enda som, när han i början av 1970-talet flyttade ut ur Diktarhemmet, var trött på att bli kallad "Svensk-finlands heltidsanställda skald".¹⁴⁹ Stormanskulten och tron på de stora berättelserna hade fått sig många törnar på vägen under de gångna decennierna. Diktarhemmet kunde inte enbart vara en hedersbostad, slog förstärkta styrelsen fast. "Diktarhemmet skall ges som belöning för ett tungt vägande författarskap, men det betonades också att det är viktigt att huset ges till en författare

"Donner lämnar stan?", står det i klippet ur kvällstidningen *Ilta-Sanomat*. Jörn Donner hade uttryckt sitt intresse inför valet av ny invånare till Diktarhemmet och enligt kvällspressen klagat över höga hyror i huvudstaden.

som fortfarande skriver aktivt.” Därtill kom det faktum att den som flyttade in faktiskt skulle ta ansvar för byggnadens och platsens minne, för ett kulturarv.¹⁵⁰ Förstärkta styrelsen beslöt att erbjuda Diktarhemmet till Christer Kihlman som tackade ja och flyttade in i november 1993.¹⁵¹ Åren 1993 och 1994 gjordes en ordentlig inomhusrenovering i alla våningsplan som finansierades med understöd i första hand av fonder och Museiverket. Fond- och fastighetsutskottets ordförande Carl Fredrik Sandelin svarade för en stor del av förhandlingarna med olika parter.¹⁵²

Diktarhemmet krävde under 1990-talet varje år förnyade åtgärder och renoveringar. De bidragsgivande instanserna fortsatte att donera större och mindre summor, men föreningen blev också tvungen att lyfta lån 1995. Efter ett decennium av stora renoveringar och penningbekymmer utformade sig tanken att föreningen borde donera Diktarhemmet till någon som hade vilja och medel att upprätthålla gården. Författareföreningens krafter borde hellre riktas på andra frågor än läckande rör, målande av tak och penningansökningar för ett kulturminne i Borgå. Vid årsmötet den 31 mars 2001 diskuterades Diktarhemmets framtid. Styrelsen föreslog att föreningen skulle donera fastigheten med lösöre till Svenska litteratursällskapet i Finland som under flera år bidragit med medel för renoveringar och med arbetet att bringa samman medel från andra finlandssvenska fonder för ändamålet. Litteratursällskapet förvaltare sedan tidigare kulturhistoriskt viktiga fastigheter som Stor-Sarvlaks gård i Pernå och Stensböle gård i Borgå. Bara några år tidigare, år 1996, hade sällskapet tagit emot Strömma gård i Bjärnå som donation.¹⁵³

Författareföreningens styrelse hade redan i november 2000 vänt sig till styrelsen för Svenska litteratursällskapet med frågan om sällskapet kunde tänka sig att ta över Diktarhemmet eftersom det började bli övermäktigt för författareföreningen att ta hand om gården på ett adekvat sätt. Författareföreningens styrelse stod enig bakom tanken att donera Diktarhemmet, men det var bara årsmötet som kunde fatta beslut om överlåtelse av fast egendom.¹⁵⁴

I sitt svar till författareföreningen konstaterade sällskapets dåvarande ordförande Håkan Andersson: "Sällskapets styrelse har vid sitt möte 13.12.2000 uttalat ett principiellt intresse att ta emot Diktarhemmet. Styrelsen önskade emellertid framhålla att ett villkor för donationen är att det råder stor enhällighet om frågan inom författareföreningen."¹⁵⁵

Åsikterna bland mötesdeltagarna på författareföreningens årsmöte i mars 2001 var blandade och ärendet fick slutligen bordläggas. Bland de mest kritiska fanns Carl Fredrik Sandelin, som varit ordförande för föreningens fond- och fastighetsutskott fram till 2000 och således konkret – samt effektivt och framgångsrikt – hade arbetat med finansieringen av Diktarhemmets löpande och tillfälliga utgifter under en lång tid. Representanter för Svenska litteratursällskapet, Svenska kulturfonden, Svenska Folkskolans Vänner och Arbetets Vänner hade på gemensamma möten med Sandelin enats om fördelningen av utgifter för Diktarhemmet mellan organisationerna.¹⁵⁶ Johan Bargum, som 2001 var ordförande för fond- och fastighetsutskottet, och Thomas Wulff, dåvarande ordförande för föreningen, förklarade styrelsens synpunkt: det viktiga var att bevara institutionen Diktarhemmet i sig, inte att uttryckligen författareföreningen var ägare. Reparationer och stora arbeten måste ständigt göras för att upprätthålla gården och detta upptog mycket av kansliets arbetskaper som hellre borde riktas på andra uppgifter. Målsättningen med det överlåtelsebrev som skulle göras med Svenska litteratursällskapet var att trygga att livet i Diktarhemmet kunde fortgå enligt samma mönster som tidigare. Föreningen skulle också i fortsättningen tillsammans med litteratursällskapet delta i beslutandet om kommande invånare.¹⁵⁷

Diktarhemmet hade varit en del av författareföreningens historia och identitet nästan under föreningens hela historia. Dit hade man tagit utländska gäster under alla decennier, där hade styrelser samlats till möten och samkväm ordnats. Diktarhemmet var en hedersbostad för en ansedd författare som skrev på svenska i Finland, men det hade också varit en hedersbostad och ett arv

som författareföreningen förvaltade. Det här gjorde att ärendet var känsligt, särskilt för dem som hade varit mera involverade i Diktarhemmets olika skeden. Praktiska men också principiella frågor kom upp under det rentav hetsiga årsmötet. Frågan om hur Diktarhemmets författare i framtiden skulle väljas väckte frågor, men särskilt diskuterades frågan om pengar, om huruvida styrelsen gjort tillräckligt mycket för att reda ut möjligheterna att få understöd och vilka slags understöd föreningen skulle ansöka om och acceptera.¹⁵⁸

Under årsmötet våren 2001 väckte frågan om huruvida Diktarhemmet på samma sätt som under tidigare decennier kunde upprätthållas i författareföreningens regi med hjälp av mera understöd från företag, stor diskussion. Under tidigare år hade föreningen fått understöd inte bara av stiftelser, utan också av flera företag. Stiftelserna kom egentligen in som finansiärer först från och med 1970-talet. Carl Fredrik Sandelin, som konsekvent var emot att föreningen skulle överlåta Diktarhemmet, kritiserade styrelsen för att den inte tillräckligt utförligt utrett alla möjligheter till stöd och sponsring. År 2001 väckte tanken på att ha understödjare eller "sponsorer" i företagsvärlden ändå andra associationer än till exempel på 1920-talet då renoveringen och upprustningen av Diktarhemmet i hög grad genomfördes med understöd från företag och företagare. På den tiden talade man inte om sponsorer, ordet i den moderna bemärkelsen kom in i svenska språket på 1950-talet.¹⁵⁹ År 2001 var sponsorer och sponsorkontrakt redan vardag till exempel inom idrotten, men inom kulturlivet var inställningen inte odelat positiv till finansiering av det här slaget. Sponsring är inte välgörenhet, utan marknadsföring, konstaterade Bengt Ahlfors under årsmötet 2001, och Gunilla Hemming menade att trenden att kulturinstitutioner gav storföretag synlighet och utrymme att styra kulturfältet genom stora sponsoravtal inte var något som författareföreningen borde vara med om att understödja.¹⁶⁰

Det var i de här tiderna som idrottsarenor hade börjat få namn efter stora företag som gick in med pengar. Hartwall Arena i

Helsingfors hade öppnat för publik 1997 och LänsiAuto Areena i Esbo stod färdig 1999; den sistnämnda döptes senare om till Barona Areena respektive Espoo Metro Areena. Understöd från företag tedde sig således för mötet inte som (svenska) företags sätt att stödja (svenska) kulturinrättningar i Finland, som det hade varit på 1920-talet och också långt senare, utan som en kommersialisering av kulturen. Under 1920- och 1930-talen hade kulturfältet inte kunnat räkna med stort finansiellt understöd av staten eller kulturfonder, utan behovet av mecenater (förmögna privatpersoner och företag) var stort, men under efterkrigstiden hade statens ansvar för kulturen vuxit samtidigt som de privata mecenaternas roll minskade. Efter 2001 och de diskussioner som då fördes om Diktarhemmet har just den här sidan av kulturlivet

Christer Kihlman bodde i Diktarhemmet när det överläts till Svenska litteratursällskapet. Bilden är tagen i det så kallade gröna rummet där tidigare invånare avporträtterats.

i Finland, i enlighet med globala trender, förändrats så att statens ansvar igen delvis överförts på marknaden och sponsorer.

Carl Fredrik Sandelin ångrade senare att han hade använt ordet sponsring under mötet, då han borde ha sagt att föreningen aktivare borde ansöka om understöd. Viktigare var ju, menade han, det att styrelsen borde anstränga sig att reda ut alla möjliga inkomstkällor, att ett allmänt föreningsmöte skulle få mera information och att ett förslag på donationsbrev skulle upprättas för mötet att ta ställning till.¹⁶¹ Det här var precis vad styrelsen gjorde inför ett nytt föreningsmöte den 22 maj samma år. Många uttalade åsikten att författareföreningens uppgift i första hand borde vara att försvara författarnas rättigheter i samhället, inte att upprätthålla fastigheter. Andra tyckte däremot att Diktarhemmets historiska och symboliska betydelse för föreningen var så stor att man inte borde ge bort fastigheten. Föreningen kanske skulle förlora mer än man trodde genom att ge bort Diktarhemmet, menade till exempel Bo Carpelan. De kritiska rösterna beslöt ändå att foga sig efter majoritetens åsikt och mötet kunde således avslutas med beslutet att författareföreningen skulle överlåta Diktarhemmet till Svenska litteratursällskapet i Finland med det gåvobrev som styrelsen formulerat. För säkerhets skull tillade man att föreningen förutsatte att Christer Kihlman skulle få bo kvar i huset.¹⁶²

Christer Kihlman bodde i Diktarhemmet till våren 2017. På hösten samma år förverkligades första gången val av ny invånare i Diktarhemmet enligt det system som slagits fast i donationsbrevet. En grupp bestående av representanter för Svenska litteratursällskapet och Finlands svenska författareförening utsåg Ulla-Lena Lundberg till Diktarhemmets följande invånare och hon kunde flytta in våren 2018.

Världen växer

Det är viktigt att författare bereds tillfälle att informera sig om alla länder; genom sitt skriftställarskap kan de mer än andra bidra till att öka den mellanfolkliga förståelsen i världen.

Lars Huldén till Tjeckoslovakiens ambassadör i Finland 11.2.1977

Lars Huldéns ord i det ovan citerade brevet till Tjeckoslovakiens ambassadör 1977 hör till en specifik tid och kontext. Det är inte bara Tjeckoslovakien som inte längre finns (sedan 1993), utan också det särskilda språkbruk som utvecklades i Sovjetunionen och öststaterna har ersatts av nya politiska och betydelseladdade honnörsord och uttryck. Samverkan med öststaterna skedde under kalla krigets tid i "den mellanfolkliga förståelsens" tecken, och samarbete och god vilja uttrycktes i termer av vänskap, fred och samförstånd. Samtidigt kan citatet gott stå som ett allmännare motto för författareföreningens internationella samarbete också under decennierna som följde efter kalla krigets slut då ett nytt skede av aktiva kontaktsträvanden trädde in.

FUNDAMENTET: SVERIGE OCH NORDEN

När man talar om föreningens internationella kontakter måste man också för denna period inleda med Sverige. Alltsedan författareföreningen grundades 1919 har Sverige, genom såväl klass- och språkkamper som varma och kalla krig, behållit sin plats som föreningens främsta utländska referens. Ännu på 1970-talet togs det inom föreningen för givet att den finlandssvenska författaren ville "nä publik och kritik också i Sverige och genom översättningar även det finska Finland".¹⁶³ Sverige kom alltså före eller i jämbredd med det finska Finland, samtidigt som man bör komma ihåg att bara ett litet antal finlandssvenska författare hade riktig framgång på den svenska och finska bokmarknaden. Språket var förstås

viktigt, men ekonomiska hänsyn var minst lika viktiga när det gäller hoppet om framgång i Sverige. Siffrorna talar sitt tydliga språk. Om en vanlig upplaga för en finlandssvensk prosabok på 1970-talet växlade mellan 600 och 1 500 exemplar, och en diktsamling mellan 400 och 800, kunde Bibliotekstjänst i Lund beställa upp till 1 000 exemplar av enstaka finlandssvenska böcker. För att inte tala om de kommersiella framgångsböckerna: när Tove Janssons *Solstaden* 1974 valdes till månadens bok i Sverige såldes den i 50 000 exemplar.¹⁶⁴

För att främja utgivningen av svensk litteratur i Sverige samarbetade författareföreningen med svenska och finlandssvenska institutioner, men också tidvis med svenska politiker och riksdagsmän. En motion av tre svenska riksdagsledamöter inlämnades till exempel i slutet av 1970-talet om att genom särskilda stödåtgärder i Sverige underlätta spridningen av finlandssvensk litteratur.¹⁶⁵ Författaren, nordisten och riksdagsledamoten P.O. Sundman, som var en av politikerna bakom förslaget, var i kontakt med författareföreningen angående den planerade motionen.¹⁶⁶ Att det är svårt att lyckas på den svenska bokmarknaden är ett bekymmer som återkommer i författareföreningens diskussioner decennium efter decennium. När de finlandssvenska författarna på inbjudan av teaterchefen Vivica Bandler uppträdde på Klara-scenen på Stockholms stadsteater 1974 vädrades oron över att svenska tidningar så sällan skriver om finlandssvenska böcker, och att böckerna inte säljs på den svenska marknaden.¹⁶⁷ Tio år senare var frågan lika aktuell: "Den finlandssvenska litteraturen – en utopi i Sverige" rubricerades ett seminarium på Hanaholmens kulturcentrum i Esbo 1986, där Birgitta Boucht representerade författareföreningen.¹⁶⁸

Även om svenska böcker från Finland inte har haft det helt lätt att komma in på den svenska bokmarknaden så har de finlandssvenska författarna tack vare den språkliga gemenskapen alltid kunnat delta i seminarier, kurser och annat program i Sverige. Författareföreningen och Sveriges författarförbund har upprätthållit nära kontakt och samarbetat kring olika frågor. Författareföreningens kansli har bistått svenska författare som behövt hjälp i Finland

och på samma sätt har de finlandssvenska författarna fått facklig rådgivning och konkret hjälp i Sverige.¹⁶⁹ Flera av författareföreningens medlemmar har också deltagit i Sveriges författarförbunds fackliga grundkurser som ordnades på 1970- och 1980-talen.¹⁷⁰ De många författarbesöken med uppläsningar och annan utåtriktad verksamhet som ordnades mellan länderna under 1970- och 1980-talen har inte fått fortsättning på 1990- och 2000-talen, men besöken mellan föreningarna har fortgått, liksom också det stöd som styrelserna och de sakkunniga inom Finlands svenska författareförening och Sveriges Författarförbund har gett varandra.¹⁷¹ På 2000-talet har författareföreningens representanter deltagit i seminarier i Sverige som handlat om bland annat digital utgivning och andra konsekvenser av digitalisering.¹⁷²

Det framgångsrika nordiska samarbetet fortsatte också under 1900-talets sista decennier och på 2000-talet. Många av författare-

Biskops Arnö folkhögskola grundades 1956 av Föreningen Norden. Deras författarskola och kurser för författare har varit en viktig bakgrund för många i författareföreningen. På bilden deltagarna i Nordisk Författarskola för Unga sommaren 2018.

föreningens medlemmar har deltagit i författarseminarierna på Nordens folkhögskola Biskops Arnö, som arrangerats sedan 1960. Flera finlandssvenska debutanter har deltagit i debutantseminarierna på Biskops Arnö, under de senaste tjugo åren bland andra Zinaida Lindén, Peter Sandström, Catharina Gripenberg, Ulrika Nielsen, Oscar Rossi, Malin Kivelä, Heidi von Wright, Henrika Andersson, Hannele Mikaela Taivassalo, Philip Teir, Matilda Södergran, Kaj Korkea-aho, Mathias Rosenlund och Lena Frölander-Ulf. År 2018 deltog fyra finlandssvenska debutanter.¹⁷³

Författareföreningen har också sänt flera generationer av författare och en del litteraturkritiker till det återkommande text- och teoriseminarier. Författare som skriver för barn och ungdom har genom författarseminarierna på Biskops Arnö och genom andra nordiska seminarier haft möjlighet att utvecklas och ta intryck av nordiska kolleger. På 1980- och 1990-talen ordnades på Biskops Arnö seminariet "Regional diktning i Norden" som hade många deltagare från Finland. De nordiska nätverken och seminarierna gav också viktiga sammanhang för finlandssvenska kvinnliga författare och för den feministiska organiseringen på finlandssvenskt författarhåll. Det nordiska seminariet för kvinnliga författare på Biskops Arnö 1978 inspirerade till exempel till grundandet av kvinno-skribentgruppen i Österbotten.

Det nordiska författarsamarbetet har sin formella utgångspunkt i Nordiska författarrådet som 1994 blev Nordiska författar- och översättarrådet. Rådets årsmöten och sekretariatmöten har under alla decennier hört till de återkommande programpunkterna i författareföreningens internationella samarbete. År 2011 ordnade författareföreningen och Suomen Kirjailijaliitto Nordiska författar- och översättarrådets årsmöte i Åbo, där man bland annat formulerade ett upprop för de då hotade författarkurserna på Biskops Arnö till Nordiska ministerrådet för kultur.¹⁷⁴ År 2010 ordnade föreningen och Kirjailijaliitto årsmötet för Nordiska författarrådets skönlitterära sektion på Hanaholmens kulturcentrum.¹⁷⁵ I dag är Finlands svenska författareförening, Suomen Kirjailijaliitto samt

Finlands Översättar- och Tolkförbund, Finlands ungdomsförfattare och Finlands facklitterära författare medlemmar i den nordiska paraplyorganisationen.¹⁷⁶

VÄRLDEN UTANFÖR NORDEN

När det gäller de övriga internationella kontakterna fortsatte författareföreningens regionala samarbete under slutet av 1900-talet delvis i nya tecken, med grannländerna i öst, väst och söder. Efterkrigstiden hade präglats av samarbete – resor, möten och konferenser – med Norden och med de sovjetiska författarna och Sovjetunionens författarförbund. Delningen av Östersjöregionen i öst och väst under kalla kriget syns tydligt i författareföreningens internationella kontakter. Å ena sidan fanns det de livliga kontakterna till Sverige och Norden, å andra sidan fanns återkommande resor och seminarier i Sovjetunionen och besökande sovjetiska författare. De här kontakterna byggde på helt olika premisser och praktiker. Till de nordiska länderna reste man utan pass, på egen hand, utan särskild inbjudan från mottagarpart och utan övervakning, medan resandet i Sovjetunionen var reglerat och kontakten till de olika sovjetrepublikernas författarförbund måste gå genom Sovjetiska författarförbundet i Moskva. Kontakterna till de sovjetiska författarna fick därför en ceremoniell prägel. Ofta deltog författareföreningens medlemmar i delegationer tillsammans med Suomen Kirjalijaliittos medlemmar, och det var inte i första hand de två finländska förbunden som betalade resorna, utan för det mesta stod undervisningsministeriet, ibland utrikesministeriet eller Sovjetiska författarförbundet, för kostnaderna. Kai Häggman konstaterar i sin bok om Kirjalijaliittos historia att de finländska delegaterna representerade alla möjliga politiska inriktningar och talen ofta var välvilliga och rätt intetsägande.¹⁷⁷ De årliga finländsk-sovjetiska kulturseminarierna – vartannat år i Finland, vartannat år i Sovjetunionen – ordnades också under 1980-talet och nämns för sista gången i författareföreningens årsberättelse

1987 då seminariet ordnades på Hanaholmens kulturcentrum. År 1988 slöts ett sista, sexårigt samarbetsavtal mellan Finlands svenska författareförening och Sovjetiska författarförbundet.¹⁷⁸

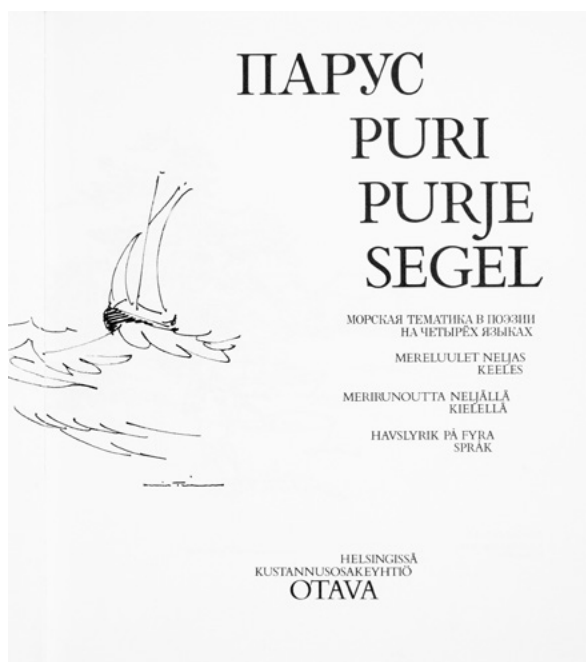
Konsekvenserna av Michail Gorbatsjovs *glasnost* och *perestrojka* och Sovjetunionens upplösning 1991 för författareföreningens internationella kontakter syns särskilt i det Östersjösamarbete som utvecklades på 1990-talet, och i både Kirjalijaliittos och författareföreningens kontakter till Estland som intensifierades redan vid slutet av 1980-talet. Kirjalijaliitto hade estniska gäster på förbundets vårmöten 1989 och 1990, och tidningen *Kirjailija* publicerade 1990 Jaan Kross anförande i vilket han krävde kulturell och nationell självbestämmanderätt för Estland inom Sovjetunionen.¹⁷⁹ År 1988 när de baltiska sovjetrepublikerna var inne i det som kom att kallas den sjungande revolutionen ordnade författareföreningen en resa till Estland. Båttrafiken mellan Helsingfors och Tallinn hade kommit igång redan på 1960-talet efter att president Kekkonen gjort ett uppmärksammat besök i Estland 1964.¹⁸⁰ Det krävdes dock visum och möjligheterna att resa inom Estland var begränsade under Sovjettiden.

Sovjetunionens upplösning skedde inte över en natt. Ronald Reagan och Michail Gorbatsjov hade mötts flera gånger under 1980-talets andra hälft och diskuterat nedrustning. Påven Johannes Paulus II (Karol Wojtyła) besök i Polen 1979 hade ökat trycket på det kommunistiska styret i landet. I Estland hade en växande miljörelse aktualiserat frågor om sovjetrepublikens självbestämmanderätt och medborgarnas rätt att påverka. Den 1–2 april 1988 förde Estlands gemensamma styrelsemöte för kreativa fackföreningar för första gången tydligt den estniska oppositionen mot den rådande sovjetmakten från miljöfrågor till andra politiska frågor. Den 19 april 1988 reste elva finlandssvenska författare från Olympiapaviljongen i Helsingfors över Finska viken till Tallinn, där författarförbundet i den estniska sovjetrepubliken, och dess ordförande, författaren och översättaren Vladimir Beekman tog emot dem. Resan hade ordnats helt privat för att undvika inbland-

ning av sovjetiska författarförbundet och politruker. På kvällen var det uppläsning. De finlandssvenska författarna läste på svenska och värdarna hade översatt texterna till estniska. En dagsutflykt ordnades till den historiska universitetsstaden Dorpat (Tartu).¹⁸¹ Samma höst samlades 300 000 ester i Tallinn till den så kallade sjungande revolutionen, en sångfestival och massdemonstration. Följande år bjöd författareföreningen den estniska översättaren Arnold Ravel till Helsingfors som föreningens gäst under två veckor.

Kontakten till de estniska författarna var inte helt ny, även om intresset för Estland just under 1980-talets sista år tydligt hänger samman med de politiska förändringar som Gorbatsjovs reformer öppnade upp för. Ett tidigare intresse för närregionen på andra sidan om järnridån i söder, i Baltikum, syns i arbetet med den fyrspråkiga antologin *Палыс–Puri–Purje–Segel* med underrubriken ”havslyrik på fyra språk”, som hade initierats 1975 under Lars Huldéns tid som ordförande. Boken kom ut 1980 på förlaget Otava. Redaktörer var samme Vladimir Beekman som tog emot föreningen i Tallinn 1988 samt Michail Dudin, Lars Huldén och Kai Laitinen. ”Vid Finska vikens stränder talas fyra språk: finska, svenska, ryska och estniska”, konstaterar redaktörerna i sitt förord, daterat 1979. Boken består av tio dikter på respektive språk.¹⁸²

År 1979 var det sannolikt av betydelse att estniskan tillmättes vikt och roll som ett av Finska vikens språk. Estland och estniska språket upplevde nämligen en period av mera påtagligt tryck från de sovjetiska myndigheterna under slutet av 1970-talet.¹⁸³ Att antologin *Segel* innehöll tio dikter på estniska, både av författare som flytt 1944 och sådana som levt och levde under sovjetregimen, var möjligen en starkare markering för det estniska språket och kulturen än vad man vid första påseendet kan förstå i dag. Samtidigt präglades samarbetet fortfarande starkt av Moskva. Författareföreningens inbjudan till den estniska redaktören Beekman och till den ryske redaktören Dudin gick via Moskva, och via generalsekreteraren i Sovjetiska författarförbundet Georgi Markov, om vilken Lars Huldén senare skojade att han aldrig kom underfund

Titelsida i antologin *Парус–Puri–Purje–Segel*.

med om Markov verkligen existerade eftersom man aldrig fick träffa generalsekreteraren på riktigt.¹⁸⁴ Förordet till boken *Segel* avslutas också med en formulering som knyter an till den sovjetiska begreppsvärlden: ”Vi önskar en lycklig resa för de fyra diktsviter som nu under samma segel sänds ut på Fredens hav.”¹⁸⁵ ”Fredens hav” var ett sovjetiskt begrepp som användes om hela Östersjön för att argumentera för neutralitet och lugn – under sovjetisk kontroll – i länderna i regionen.¹⁸⁶ Ur sovjetisk synvinkel var det lugnet före stormen. Vid slutet av 1980-talet och under 1990-talet förändrades språkbruket och begreppsvärlden när den europeiska politiska och mentala kartan ritades om i samband med kalla krigets slut. Centraleuropa och Östersjöområdet som hade varit delade av järnridån återskapades på 1990-talet som regioner med gemensamma intressen och möjligheter.

Östersjöregionen påverkades kraftigt av de politiska förändringarna omkring 1990, också ekonomiskt och kulturellt. I de nordiska länderna var intresset för att stödja den demokratiska processen i Östeuropa stort, och särskilt i den egna närregionen Baltikum.¹⁸⁷ I början av 1991 öppnade Nordiska ministerrådet informationskontor i Tallinn, Riga och Vilnius. Också de nordiska författarna och författarföreningarna engagerades och såg möjligheterna i ett Östersjösamarbete. Nio av Finlands svenska författareförenings medlemmar deltog i den Östersjökryssning som ordnades den 25 februari till den 8 mars 1992 – samma år som det mellanstatliga Östersjöstaternas råd grundades. ”Det är det fria ordet manifestationen gäller: rätten till egen kulturell identitet och integritet i ett föränderligt Europa”, deklarerades i broschyren *Östersjöns vågor* inför kryssningen. Eldsjälen och den drivande kraften bakom författarkryssningen 1992 var Peter Curman, som var ordförande i Sveriges Författarförbund 1988–1995. Under sitt första år som ordförande hade Curman under ett besök i DDR kommit på idén att förmedla bekantskaper mellan författarna runt Östersjön under en kryssning, vilket förverkligades 1992 när cirka 300 författare från S:t Petersburg, Estland, Lettland, Litauen, Polen, Tyskland, Danmark, Norge, Finland och Sverige deltog i seminarier, uppläsningar, diskussioner och fritt umgänge ombord på båten Konstantin Simonov på Östersjön mellan Köpenhamn och S:t Petersburg.¹⁸⁸ I en Sista ordet-kolumn i tidningen *Ny Tid* kommenterade Clas Zilliacus samma vår kryssningen som han hade deltagit i:

Strängt taget ska man nog vara både sangviniker och scout för att komma på att arrangera något sådant som Baltic Waves, den första internationella författarkongressen för östersjöområdet, som hölls när vinter blev vår 1992.

Sangviniker för att tro på att gott samtal blommar upp om man bara hittar en skuta för det. Och scout för att göra skutan shipshape. Jag tror kort sagt man måste vara svensk för detta

påhitt, vilket man också var. Idén uppkom hos Peter Curman på Sveriges författarförbund.¹⁸⁹

Kryssningen resulterade i antologin *Narrskeppet. Ombord på Konstantin Simonov* (1993), men framförallt i att Östersjösamarbetet intensifierades över den gamla öst-väst-gränsen, vilket ledde bland annat till att Östersjöns författar- och översättarcentrum grundades i Visby med Östersjöförfattarnas råd som stödorganisation sedan 1994. Finlands svenska författareförening hade i Ingmar Svedberg en internationellt orienterad ordförande som i likhet med Curman i Sverige hade goda kontakter till ryska och östeuropeiska författarkretsar. Svedberg deltog i det första internationella Östersjöförfattarmötet i Leningrad i april 1991 och några år senare, i oktober 1994, representerade han föreningen vid Baltic Writers Councils konstituerande möte i författar- och översättarcentret i Visby.¹⁹⁰ Under Svedbergs ordförandetid 1989 inleddes också en tradition att inbjuda en översättare till Helsingfors för en vecka eller två från vad som snart började kallas ”det forna Östeuropa”. Den här traditionen pågick till 2000. Författareföreningen bjöd översättarna på resan och vistelsen. Den första gästen var Arnold Ravel från Estland. År 1990 besöktes föreningen av de ungerska författarna András Fodor, Sándor Kányadi, Gáspár Nagy, József Tornai och översättaren Béla Jávorsky – senare Ungerns ambassadör i Finland och Estland – med anledning av att en antologi med finlandssvensk 1900-talslyrik utkommit på förlaget Europa i Budapest. Under besöket ordnades bland annat ungersk afton på Suomi-Unkari seura (Sällskapet Finland-Ungern) och författarafton på teaterscenen Pikku-Lillan i Helsingfors.¹⁹¹ Estniska, lettiska och ryska översättare besökte föreningen under de därpå följande åren. År 2000 och 2001 ordnades medlemsresor till S:t Petersburg respektive Riga. Senare åkte man till Visby, Bratislava och Istanbul.¹⁹²

Tiden omedelbart efter Berlinmurens fall 1989 kännetecknades av en påtaglig optimism också när det gäller litteraturens och

Foto på hemvägen från medlemsresa till Riga hösten 2001. Fr. v. Bodil Lindfors, Margaretha Hupa, Merete Jensen, Susanne Ringell och dåvarande ordförande Thomas Wulff.

kulturens roll i gestaltandet av framtiden. Författare deltog på höga poster i det politiska livet, i synnerhet i de från Sovjet lösgjorda staterna där diktare artikulerade folkets förhoppningar och visioner om framtiden. Václav Havel blev Tjeckoslovakien-Tjeckiens president (1989–2003), Lennart Meri tjänade som Estlands utrikesminister (1991–1992) innan han utnämndes till president samma år som Dobrica Ćosić blev president i det återstående Jugoslavien, och i Ungern lämnade Árpád Göncz 1990 sitt ordförandeskap i Ungerns författarförening för att bli landets president. I Finland var Claes Andersson Vänsterförbundets ordförande (1990–1998) och kulturminister (1995–1998).

Ur den kulturella och politiska entusiasmen, som i 1990-talets Europa översattes till en vision om ”enhet genom mångfald”, föddes också andra gränsöverskridande initiativ, som till exempel Three Seas Writers’ and Translators’ Council, med säte i Rhodos. Idén till denna organisation, som uppstod redan under Östersjökrysningen

1992, förverkligades efter en kryssning med omkring 400 författare i Egeiska och Svarta havet på kryssningsskeppet World Renaissance två år senare i november 1994. Mary-Ann Bäcksbäck och Fredrik Lång deltog från Finlands svenska författareförening.¹⁹³ Den ”Delfi deklARATION” som antogs efter kryssningen 1994 påminner oss om den öppna utsikt mot framtiden som deltagarna upplevde när de stod med ryggen mot 1900-talet. Den mellanfolkliga dialogen fortsatte som tidigare på ”fredens hav”, men nu utan det kalla krigets geopolitiska skuggor:

Visiting Odessa, Constanza, Varna, Istanbul, Izmir, and Pireaus, seeing historic sights ranging from the famous stairs of the Eisenstein movie to the marvellous excavation of Ephesus, we all gained a vision of a Europe to come, in which the countries around the Black and Aegean Seas are included and the Eastern European countries take a vital and equal part. [...]

Now, at the end of our voyage, we are assembled here in the spirit of Delphi, the sacred place in the middle of the ancient world, where peace must rule and the future is determined. We believe that our dialogue must be continued in order to give European unification as well as national cultural identity a new dimension. We are convinced that the sad political situation we share, ranging from terrible wars to a multitude of minority problems, must be changed to the better.¹⁹⁴

Finlands svenska författareförening medverkade från början i de regionala nätverken runt Östersjön och östra Medelhavet. Peter Curman från Sverige var en drivande kraft i bägge projekten, och svenska pengar investerades i dem.¹⁹⁵ Också författareföreningens horisont vidgades under den här tiden till samarbeten utanför det nordiska och östeuropeiska, och kontakterna till det övriga Europa gavs högre prioritet genast efter Berlinmurens fall. Föreningens styrelse insåg redan 1989 att det var dags att börja orientera sig mot den europeiska kulturpolitiken: ”Även om vi inte direkt berörs av

det pågående integrationsarbetet inom EG kommer dess normer och beslut att efter hand påverka oss. Vi bör därför ägna större uppmärksamhet åt den europeiska kultur- och litteraturpolitiken. I Europeiska författarkongressen har vi ett bra organ för att få mera information om vad som sker i de olika länderna. Flera östeuropeiska författarförbund kommer sannolikt att ansöka om medlemskap inom en snar framtid.”¹⁹⁶

Mycket riktigt kom den europeiska författarkongressen European Writer's Congress (numera European Writers Council) att bli det viktigaste forumet i författareföreningens internationella verksamhet. Norden hade dessutom en särskild betydelse som ”modell” i 1990-talets europeiska samarbete. Det var allmänt känt att de nordiska länderna hade kommit längst i utvecklandet av sådant som biblioteksförbundsstipendier och regionalt standardiserade förlagskontrakt, och att de dessutom uppnått dessa målsättningar tack vare ett sekellångt gränsöverskridande samarbete inom regionen.¹⁹⁷

Vid sitt första möte i Berlin 1977 samlade den europeiska författarkongressen representanter från nitton länder för att utbyta professionella erfarenheter och ”minska underskottet på intern information i Europa” som inbjudan formulerade det.¹⁹⁸ Kirjailija-liitto deltog, men författareföreningen verkar inte ha sänt någon representant. Första gången författareföreningen sände en delegat till kongressen var 1980 då Thomas Wulff deltog i den fjärde kongressen i Amsterdam.¹⁹⁹ Under de första kongresserna låg fokus i hög grad på behovet att få kunskap om villkor och förhållanden för författare i olika europeiska länder. Även om de östeuropeiska författarna inte var med 1977 var skillnaden mellan systemen i norra, västra och södra Europa stora nog och har präglat arbetet också senare. Särskilt har en syd-nord-skiljelinje ofta varit tydlig, men lika tydligt har det varit att problemen och omständigheterna som författarna påverkats av har haft större räckvidd än det nationella. Mediernas utveckling, kommersialiseringen av kulturlivet, den nya teknologin, den internationella ekonomin och de

multinationella bolagens starka dominans på bokmarknaden sedan 2000-talets början påverkade författare och författarföreningar runtom i Europa.²⁰⁰ Redan på 1970-talet började man arbeta med gemensamma ställningstaganden och på 1980-talet fick kongressen fastare organisatorisk form genom statuter, funktionärer och en verkställande styrelse (Working Party). På 1990-talet kom allt fler författarförbund från tidigare östeuropeiska länder med i verksamheten och kongressen fick ett generalsekretariat med säte i München.²⁰¹

Även om 1990-talet var Europatankens decennium kom också resten av världen allt närmare. Under de tidigare decennierna hade författareföreningens horisont sällan sträckt sig längre än till det nordiska och europeiska rummet. Till exempel har afrikanska länder mera sällan varit en del av författareföreningens internationella kontakter. År 1979 reste Claes Andersson till Afroasiatiska författarunionens kongress i Luanda i Angola, men fler kontakter till Afrika än så kan inte spåras i verksamheten förrän årsberättelsen 1999 berättar att föreningen blivit medlem av Villa Karos vänner, en understödsförening för det finsk-afrikanska kulturcentrum som då instiftades i Grand-Popo i Benin i Västafrika. Villa Karo grundades på initiativ av författaren Juha Vakkuri och ett konstnårsresidens inrättades och invigdes 2000 i en återuppbyggd gammal sjukhusbyggnad från kolonialtiden. Centret finansierades av undervisnings- och kulturministeriet i Finland, men också av de många högskole- och organisationsmedlemmarna, bland annat Suomen Kirjailijaliitto, Finlands svenska författareförening och Finlands dramatiker och manusförfattare. Via medlemskapet i Villa Karos vänner kan författareföreningens medlemmar beviljas stipendium för vistelse vid Villa Karo. Den möjligheten har flera av författareföreningens medlemmar utnyttjat.²⁰² Möjligheter till utlandsvistelser för finlandssvenska författare har också erbjudits genom Skandinaviska Föreningen i Rom (Circolo Scandinavo) och de redan nämnda författarcentren i Rhodos och Visby. Författareföreningens och Kirjailijaliittos medlemmar har också kunnat

ansöka om vistelse i residens i Aten, Oaxaca (Mexiko), S:t Petersburg och Tokyo, tidvis finansierade av Centralen för litteraturfrämjande (Kirjallisuuden edistämiskeskus).

Det tidiga 1990-talets polemik kring författaren Salman Rushdie introducerade Mellanösternproblematiken och ett nytt väst och öst-scenario i samtidens stora frågor som engagerade allmänheten också i Finland. Salman Rushdie hade på grund av sin roman *The Satanic Verses* (1988) i början av 1989 drabbats av den

Suomen Kirjalilialiitto och författareföreningen samarbetar fortsatt kring projekt både i hemlandet och utlandet. Våren 2019 besökte föreningarna centrumbiblioteket Ode i Helsingfors för att diskutera samarbete. På bilden verksamhetsledare Suvi Oinonen och ordförande Sirpa Kähkönen från Kirjalilialiitto med verksamhetsledare Johanna Sandberg och ordförande Peter Sandström från författareföreningen. I mitten bibliotekschef Anna-Maria Soininvaara och informatiker Samu Eeve.

iranska religiösa ledare Ayatollah Khomeinis fatwa, ett offentligt beslut om att boken var blasfemisk och att Rushdie borde straffas med döden. Salman Rushdie var tvungen att gå under jorden och levde så under flera år. Fatwan mot Rushdie väckte internationell uppmärksamhet över hela världen och särskilt i västvärlden. En stor internationell kampanj och solidaritetsrörelse växte snabbt fram för att stödja honom och för att hålla fokus på frågan om yttrandefrihet.²⁰³ Författare, översättare, journalister och förläggare i hela västvärlden engagerade sig, skrev artiklar, ordnade möten, föredrag och uppläsningar till stöd för Rushdie och yttrandefriheten. Författareföreningen diskuterade på årsmötet våren 1989 hur föreningen skulle agera, men lämnade saken vid att föreningens medlemmar skulle få underteckna ett internationellt uttalande som via Finlands PEN fördes till utrikesministeriet. 65 medlemmar undertecknade uttalandet, men föreningsmötet beslutade att man inte skulle göra något i föreningens namn.²⁰⁴ Den europeiska författarkongressen som hade möte i Fribourg i Schweiz i maj 1989 fördömde däremot dödshotet mot Rushdie. Vid samma kongress uttrycktes också offentligt stöd för Václav Havel och övriga dissidenter i Tjeckoslovakien. Samma höst störtades den kommunistiska regimen i Tjeckoslovakien och Havel valdes till president för sitt land, men Salman Rushdie fick vänta till 1998 innan den iranska regeringen deklarerade att de inte längre sökte förverkliga fatwan mot honom.²⁰⁵

Rushdies öde och frågan om yttrandefrihet som hans fall kretsade kring väckte debatt under flera år. I oktober 1992 kom saken upp i den finländska tidningspressen då Rushdie överraskande uppträdde på Nordiska rådets konferens på Hanaholmens kulturcentrum i Esbo. Claes Andersson improviserade där ett tal om yttrandefrihet när det visade sig att den utländska gästen inte var den franska filosofen Bernard-Henri Lévy, utan Salman Rushdie. Det här föranledde Robert Alftan, som på årsmötet 1989 yrkat på att föreningens skulle fördöma fatwan, att i *Helsingin Sanomat* kritisera författareföreningen för dess lama reaktioner då det begav sig. Han fick i

Hufvudstadsbladet medhåll av Märta Tikkanen som själv engagerade sig bland annat genom finländska Rushdie-kommittén.²⁰⁶ Våren därpå, på författareföreningens årsmöte 1993, föreslog Anna-Lisa Sahlström att föreningen som en solidaritetshandling borde kalla Salman Rushdie till hedersmedlem. Årsmötet omfattade förslaget och gick från förslag till beslut, men som i motsvarande fall tidigare i föreningens historia dröjde det inte länge innan författare som var av en annan mening började skriva insändare i *Hufvudstadsbladet*. Den första som gjorde det var Lars Huldén som under rubriken "Ogiltigt beslut om Rushdie" ifrågasatte om ett årsmöte, utan att föreningens medlemmar före mötet meddelats om avsikten att kalla någon till hedersmedlem, kunde fatta ett sådant beslut. En del av dem som deltagit i mötet backade och sade sig ha överraskats av ärendet på årsmötet, medan andra stod fast vid beslutet. Den upprörda debatten pågick i tidningsspalterna under en månad och stämningen inom föreningen var sämre än på länge.²⁰⁷

Debatten kan förefalla lite märklig med tanke på att ingen ansåg att dödshotet mot Salman Rushdie var något man borde stödja. En förklaring är att fatwan mot Rushdie var en både stor och helt ny fråga. Affären väckte starka känslor och reaktioner på flera håll. Bara några år tidigare, 1989, ville en minoritet inom Svenska Akademien att Akademien skulle göra en appell till den svenska regeringen att ingripa i Rushdiefrågan. Då appellen inte fick understöd av de aderton slutade Kerstin Ekman och Lars Gyllensten som protest delta i Akademiens sammankomster. Den svenska Salman Rushdie-affären kan kanske tjäna som jämförelse och visa på hur starka reaktioner och inflammerade debatter som uppstod kring frågan vid denna tid.²⁰⁸ Författareföreningen vände sig våren 1993 till en advokatbyrå för att få rätsida på frågan om årsmötets beslut var giltigt. Den juridiska expertisen konstaterade att årsmötet stadgeenligt borde ha bordlagt ärendet, men att beslutet trots det inte kunde anses ogiltigt. Beslutet kunde bara ogiltigförklaras av en domstol, men som vicehäradshövding Christian Reims konstaterade i sitt foljebrev skulle det både i

Finland och i utlandet med sannolikhet tolkas som ett godkännande av, eller åtminstone en förståelse för dödsdomen.²⁰⁹ En sådan tolkning ville författareföreningens styrelse inte åstadkomma och man beslöt därefter försöka nå Rushdie vars uppehållsort och adress inte var offentliga. Ett brev sändes till Rushdies förläggare, men det kom inget svar.²¹⁰ Således blev Salman Rushdie inte hedersmedlem, men frågan var ändå fortsatt känslig inom författareföreningen under flera år.²¹¹

Man kan jämföra debatten kring Rushdie med processen mot Erkki Vala i Finland 1935 och de judiska författarna i Tyskland på 1930-talet, eller de inhemska yttrandefrihetsprocesserna på 1950- och 1960-talen, och fallet Repo på 1970-talet. Även i fallet Rushdie handlade det om motstridiga åsikter om hur föreningen skulle agera i offentligheten. De här hetsiga debatterna visar dessutom det som alla som någonsin aktiverat sig i en förening vet, föreningsliv engagerar människor på flera plan, också emotionellt.

SKRIVANDETS VILLKOR OCH GEMENSKAP

I DEN HÄR boken har vi ställt Finlands svenska författareförening i relation till några utvecklingslinjer som vi uppfattat som särskilt relevanta med tanke på de finlandssvenska författarnas organisering. En del av de sammanhang som inramat vår berättelse är universella och gäller för de flesta länder där författarorganisationer verkar. En sådan central allmängiltig process är författarnas professionalisering under 1900-talet, och deras distansering i förhållande till politiken och journalistiken som var viktiga arbetsfält för många 1800-talsförfattare. Men professionaliseringen handlar också om att reglera författarnas förhållande till andra konstfält, vilket i Finland ledde till att först de finskspråkiga och sedan de svenskspråkiga författarna grundade sina egna föreningar: Suomen Kirjalijaliitto 1897 och Finlands svenska författareförening 1919. De här organisationerna gjorde från början anspråk på professionalitet. De var föreningar för ”seriösa” författare och inga ”dilettanter”. En bakgrundsfaktor var den tilltagande specialiseringen och tydligare artikulerade gränser mellan konstnärlig och annan verksamhet. När politiken, universiteten och litteraturen blev åtskilda på ett sätt som de inte varit på Victor Hugos eller Zacharias Topelius tid började också författarna utreda vad som var specifikt för just deras verksamhet. Samtidigt avancerade professionaliseringen långsamt och författarna fortsatte, och fortsätter än i dag, att vara representerade också inom de politiska, akademiska och journalistiska verksamheter som man i slutet av 1800-talet började avgränsa sig mot.

Boktitelns första del, skrivandets villkor, syftar på de möjligheter som samhället erbjuder författarna och samtidigt de materiella och

sociala begränsningar som författarna under olika perioder brottats med. Spinozas motto att frihet är att känna sina begränsningar har en särskild relevans för författare som i likhet med andra kulturutövare på gott och ont kan räknas till kategorin ”fria intellektuella”. Fullständigt fria – från politik, marknad, ideologi med mera – är författare aldrig och så fort de uppnått en viss grad av autonomi uppstår nya former av begränsningar och beroendeförhållanden.¹ Författarnas och konstnärernas strävan efter att maximera sin självbestämmanderätt när det handlar om deras uppdrag och deras konstnärliga kriterier har under de två senaste århundradena varit utmärkande för de litterära och konstnärliga fälten i många länder. I boken har vi följt författareföreningens arbete i den här frågan mot bakgrund av den samhällspolitiska och ekonomiska utvecklingen, och i relation till den finska kulturpolitikens konjunkturer. Målsättningen har bland annat varit att fästa uppmärksamhet vid att politik och kulturpolitik ställer mer eller mindre explicita villkor för skrivandet under olika perioder.

Ett exempel på hur samhället och staten format villkoren framgår i avsnittet om 1930-talet då de europeiska staternas totalitära anspråk mellan världskrigen hade uppenbara konsekvenser också för författarnas yttrandefrihet. Avståndet mellan politik och litteratur var på den här tiden särskilt kort i flera delar av Europa, också i Finland, där staten ändå inte övertog samma totala grepp över kulturlivet som i de fascistiska, nationalsocialistiska och kommunistiska regimerna. I jämförelse med 1930-talets statsstyrning var förhållandet mellan stat och kultur mera ambivalent under den välfärdsstatliga perioden från 1960-talet till 1980-talet. Statens roll i utformandet av kulturpolitiken var stor också under denna tid, men konsten och litteraturen var starkt företrädna i den stundtals politiserade kulturbyråkratin, och intresseorganisationernas roll var markerad. Å andra sidan var den välfärdsstatliga kulturpolitikens uttalade målsättning att garantera konstens och litteraturens möjligheter att utvecklas på egna villkor och att konst- och litteraturutövarna själva, genom sina representanter i

statliga konstkommissioner, skulle vara med och definiera de regler och normer som gällde på fältet. Under följande kulturpolitiska regim som började på 1990-talet var det i högre grad "marknaden" och de nya idealen om en kreativ ekonomi som förde med sig nya friheter och begränsningar.

Genom olika konjunkturer har författareföreningens verksamhet styrts av förhållandevis oföränderliga ideal: att medlemskåren ska ges ekonomiska möjligheter att skriva, att bredden i den finlandssvenska litteraturen ska bestå, att centrala stödformer som biblioteksstipendier fortsätter att utvecklas, att konstnärliga och ideologiska målsättningar i mån av möjlighet hålls utanför det författarfackliga arbetet, att respekten för yttrandefrihet ska försvaras, att medlemmarna ska understödjas i upphovsrättsliga och kontraktsfrågor, och att föreningen ska representera den finlandssvenska litteraturen i Finland, Europa och världen.

Det är osannolikt att någon av dessa frågor kommer att förlora sin betydelse inom en överskådlig framtid. Vissa aktuella frågor påminner dessutom mycket om sådant som författareföreningen och författarna har kämpat med redan tidigare. Till de ständigt återkommande ämnena hör evighetsfrågan "Vad är en författare?" Vem har rätt att bestämma vilka som är författare och hur definierar man god litteratur? Den här frågan debatterades med stor intensitet under den utdragna debatten om "folksmak och finsmak" i mitten av 1900-talet, och aktualiserades något senare i den bygdesvenska mobiliseringen kring begreppet "skrivare" i stället för författare. Inom författareföreningen har det funnits röster som talat för en stark demokratisering av kulturbegreppet, litteraturen och författarskapet, och det har funnits röster som lyft fram och försvarat behovet att ställa upp tydliga konstnärliga kriterier. I sin verksamhet rör sig föreningen ständigt i spänningsfältet mellan dessa två poler.

Frågan om vem som kan kalla sig författare ställs på nytt i en tid med ett ökande intresse för och utbud på skrivarkurser och nästan obegränsade möjligheter att publicera sig på webben. Men

om alla kan bli författare, vem är då författare? Kanske frågan är lika missvisande i dag som den var på 1970-talet när författareföreningen ordnade skrivarkurser på Finns folkhögskola. Det demokratiska 1970-talet hade naturligtvis sina statushierarkier och principer för kvalitetsbedömning, på samma sätt som en del online plattformar i dag är mer värda och ger mer prestige än andra. År 2013 ställde Philip Teir i *Hufvudstadsbladet* frågan om vem som kan kallas författare i relation till svårigheten att värna om kvalitetskraven för inval i författarorganisationer i en tid då allt fler uppfyller det kvantitativa kravet att ha gett ut minst två originalverk på svenska.² Om tröskeln att ge ut böcker har blivit lägre än den var under författareföreningens första årtionden är kvalitetsbedömningarna i dag lika kontroversiella som förut. Till detta kommer den gamla frågan om hur författarna avgränsar sig mot facklitteraturens och journalistikens domäner.

Också i andra frågor som har hört till författareföreningens kärnuppgifter är framtiden oviss. Den upphovsrättsliga lagstiftningen i Europa måste på nytt ses över när Europaparlamentet i skrivande stund (2019) diskuterar regler för "den digitala inre marknaden". Författareföreningen, Suomen Kirjailijaliitto och upphovsrättsorganisationen Sanasto har sedan 2016 följt med beredningen av direktivet, i syfte att garantera medlemsländernas rätt att anpassa det till nationella regler, i Finland i synnerhet gällande de lånersättningar som Sanasto delar ut.

Den andra delen av boken knyter an till frågan om gemenskap – vilka gemenskaper har författareföreningen upprätthållit och ingått i? Liksom för sin föregångare Konstnärsgillet var det författareföreningens uppgift att erbjuda sina medlemmar ett socialt rum, en mötesplats för författare som skriver på svenska i Finland. Eftersom skrivandet i många avseenden är en ensam verksamhet lyfter författareföreningens medlemmar fortfarande fram den här sidan som den inte minst viktiga. Möten, fester, gemensamma uppläsningar, kurser och resor har varit verksamhetsformer som samlat författarna och skapat samhörighet.

Å ena sidan visar föreningens historia att det inte alltid är lätt att hålla fast vid och känna gemenskap i en grupp som både kan beskrivas som heterogen och homogen, beroende på med vilket avstånd vi betraktar den. Å andra sidan är det också tydligt att det funnits en stark vilja att upprätthålla och utveckla gemenskapen över ideologiska, regionala och andra avstånd. Den finlandssvenska språkgruppen är som känt begränsad och man har också inom författareföreningen varit mån om att inte låta ideologiska skiljelinjer splittra samarbetet. Det gällde som Johannes Salminen konstaterade 1977 med hänvisning till förlagen att "tillgodogöra sig hela den finlandssvenska begåvningspotentialen, oberoende av parti och trostillhörighet" (se s. 241). Kai Häggmans bok om finska Kirjailijaliitto ger flera exempel på hur de ideologiska striderna där blossat upp med större hetta, för att inte tala om andra länder som Frankrike där politiseringen under den revolutionära våren 1968 ledde till att avantgardet grundade en ny Union des écrivains som förgrenade sig i en fackligt-professionell och en ideologisk sektion.³

Den finlandssvenska litterära gemenskapen omfattar också förhållandet mellan författarna och den läsande publiken. Författarmatinéer, författarkarnevaler och bokturnéer har genom alla hundra år ordnats för att litteraturen ska nå ut och hitta sina läsare. Det började med matinéer och annat program på Konsthallen, Stockmanns restaurang och andra centrala platser i huvudstaden. Senare följde författarturnéer runtom i landet, biblioteksbesök, uppläsningar på teaterscener i Finland och Sverige, men också i fängelser, skolor och åldringshem, bokmässor, och naturligtvis radio- och tv-uppträdanden. Om läsarnas behov att få en personlig kontakt till författarna någon gång upplevts som påträngande, har pendeln på 2000-talet svängt mot uppfattningen att författaren gärna bör och får ställa upp och vara intressant på bokmässor, i sociala medier och i tidningspressen.

Utöver de här rätt så påtagliga och konkreta gemenskaperna tangerar boken också gemenskaper på en lite allmänna nivå, till exempel gemenskap och samarbete över den finsk-svenska språk-

Malin Kivelä (t.v.) och Hannele Mikaela Taivassalo besökte konstnårsresidenset Youkobo i Tokyo i november 2016. Vistelsen skedde inom ramen för Kides (Centret för litteraturfrämjande) residensvistelser för författare i Suomen Kirjailijaliitto och författareföreningen. Bilden är tagen under en utfärd till Kyoto.

gränsen, och de transnationella gemenskaperna mellan författarna och författarorganisationerna i Norden och Europa. Den litterära geografi som författareföreningen rör sig i lever med tiden och de politiska konjunkturerna. Det ”finlandssvenska” stod redan från början i centrum. Finlands svenska författareförening grundades inte bara vid samma tid som republiken Finland föddes, utan också samtidigt som idén om en särskilt finsk-svensk eller finlandssvensk gemenskap och identitet uppkom och började renodlas. Här hade litteraturen och författarna en given roll och författareföreningens historia reflekterar tidvis den allmänna finlandssvenska historien och utvecklingen med sin konsolidering och sina konflikter.

En lika framträdande roll spelade redan från begynnelsen den nordiska referensen och samarbetet med Kirjailijaliitto, även om båda prövades under 1930-talet dels av språkgrälen mellan finskt och svenskt, dels av det faktum att Nazitysklands försök att ge det "nordiska" en ny betydelse och omorganisera hela Europas kulturliv hade större genomslag inom de finländska författarföreningarna än de nordiska systerorganisationerna. Den senare diskussionen och de interna uppgörelserna fortsatte som vi sett efter andra världskriget, då också det officiösa samarbetet med de sovjetiska författarna introducerade en ny dimension i det internationella samarbetet.

Kompletterande transnationella gemenskaper utanför Norden kom alltmera in i bilden efter kalla krigets slut, med det livliga Östersjösamarbetet, det europeiska "tre havs"-samarbetet, och redan tidigare den europeiska författarkongressen som har utvecklats till ett viktigt forum för de europeiska författarna. Det globala medvetande som föddes i synnerhet med avkoloniseringen efter andra världskriget har också satt spår i föreningens arbete och kontakter med världen utanför Europa, med nya författarresidens från Tokyo till Benin (Villa Karo) som föreningen i samarbete med andra kulturorganisationer erbjuder sina medlemmar.

Noter

INLEDNING

- 1 Pressklipp ur Vasabladet med anteckningen "1965?" i FSF:s urklippsbok 1961–67, nr 113, FSF:s arkiv, SLSA 904.70.
- 2 Peter Sandström & Johanna Sandberg, "Författareföreningen kritiserar Odes 'avajaiset' på svenska", *Hufvudstadsbladet* 4.12.2018.
- 3 Bleuel 2000a, s. 1; tabell över medlemsförbunden i European Writers Congress 1999, Bleuel 2000b, s. 58–61. De tyska organisationernas verksamhet upphörde 1933 p.g.a. det nationalsocialistiska maktövertagandet. Efter andra världskriget grundades flera lokala tyska förbund som 1969 gick samman till ett. Om de tyska förbunden, se Török 1994.
- 4 Se Ringdal 1993, Gehlin 1993, Worsøe-Schmidts 1994, Häggman 2017 om de norska, svenska, danska och finska författarorganisationerna.
- 5 Om Suomen Kirjailijaliitto, se Häggman 2017; om Finlands facklitterära förbund, se Leino-Kaukiainen 2003; om Finlands Dramatiker och Manusförfattare, se Kilpinen 1981; Finlands översättar- och tolkförbund, se förbundets webbplats www.sktl.fi.
- 6 Broady 2002, s. 50–52; Thompson 2014, s. 66–67.
- 7 Willner 1979; Söderling 1983; Långbacka 1993.
- 8 FSF:s urklippsböcker (FSF:s arkiv, SLSA 904) innehåller urklipp om föreningens egen verksamhet och om frågor kring bokbranschen, författarrätt, censur, bokens ställning i samhället med mera. På Brages pressarkiv har vi hittat material i urklippssamlingar med rubriken finländsk litteratur samt i samlingar över enskilda författare. För tidningsartiklar från tiden 1990–2014 har vi kunnat göra sökningar med sökordet "Finlands svenska författareförening" i databasen Prestanda och i söktjänsten Press (<https://www.bragespressarkiv.fi/>). Nationalbibliotekets digitaliserade tidningar och tidskrifter är tillgängliga på bibliotekets webbplats (<https://digi.kansalliskirjasto.fi>) och materialet är öppet tillgängligt och sökbart fram till 1929. Under 2018 och 2019 har också senare digitaliserade tidningar och tidskrifter i databasen varit tillgängliga för personal och studerande vid Helsingfors universitets humanistiska fakultet.
- 9 Johan i vimlet, "Som reaktionär estet", *Nya Pressen* 19.3.1960; "Författartyper i 50-årsvimlet", *Österbottningen* 25.3.1969.
- 10 Se t.ex. Elomaa 2011; Lahtinen et al. 2011.

- I.
I STORFURSTENDÖMETS TID
– TIDIGA DEBATTER
- 1 Rein 1862, s. 175–176.
 - 2 Den angloamerikanska common law-traditionen betonar inte i lika hög grad den moraliska sidan och skillnaden mellan egendom och intellektuell egendom.
 - 3 Om upphovsrättens födelser, se Rose 1993; om kulturindustrin, Sassoon 2006.
 - 4 Kalendrar och album utgavs av olika organisationer, sällskap och studentnationer (eller avdelningar som de kallades under en stor del av 1800-talet). De hade titlar som *Biet. Litterär kalender med bidrag af inhemske författare* (1868) eller *Necken. Poetisk kalender*. Nyländska studentavdelningen gav ut *Album utgifvet af nyländeringar* under 1860–1903. Se vidare Hirvonen 2002, s. 437. Om 1800-talets skolreformer, skolväsende och läsande, se Andersson 1999, s. 417–419, 421–423 och Jalava 2011 och Rahikainen 2011.
 - 5 Häggman 2017, s. 26–28.
 - 6 Det första statliga litteraturpriset tilldelades Aleksis Kivi 1865. År 1881 gavs priset till Gustaf von Numers, och ett extra pris på grund av språkbalansen tillföll Pietari Päivärinta. Juhani Aho och K.A. Tavaststjerna prisbelönades 1888, Teuvo Pakkala 1895.
 - 7 Häggman 2017, s. 11–17; Tuomikoski-Leskelä 1977, s. 100.
 - 8 Castrén 1922, s. 272–280; Häggman 2017, s. 13–16.
 - 9 ”Allmänna Besvärskottets betänkande N:o 7 med anledning af tvenne till Borgare- och Bondeståndet inlemnade petitionsförslag om beviljande af årligt understöd åt inhemska skriftställare”, *Handlingar tillkomna vid lantdagen i Helsingfors år 1888*, V 1889. Borgarståndets petitionsförslag undert. av K.J. Höggman.
 - 10 *Protokoll förda hos Finlands ridderskap och adel vid lantdagen år 1888*. Första häftet 1888, s. 465–466.
 - 11 ”Allmänna Besvärskottets betänkande N:o 7 med anledning af tvenne till Borgare- och Bondeståndet inlemnade petitionsförslag om beviljande af årligt understöd åt inhemska skriftställare”, *Handlingar tillkomna vid lantdagen i Helsingfors år 1888*, V 1889. Bondeståndets petitionsförslag, undert. Jonas Castrén.
 - 12 ”Allmänna Besvärskottets betänkande N:o 7...” (K.J. Höggman).
 - 13 ”Allmänna Besvärskottets betänkande N:o 7...” (Jonas Castrén). Tuomikoski-Leskelä 1977, s. 77–80.
 - 14 ”Författareunderstöd”, *Protokoll förda hos Finlands ridderskap och adel vid lantdagen år 1888*. Första häftet, s. 479.
 - 15 Tuomikoski-Leskelä 1977, s. 96.
 - 16 *Protokoll förda hos Finlands ridderskap och adel vid lantdagen år 1888*. Första häftet, s. 468.

- 17 För en närmare diskussion om detta, se Fulsås och Rem 2018.
 - 18 *Protokoll förda hos Finlands ridderskap och adel vid lantdagen år 1888*. Första häftet, s. 468–469.
 - 19 Brev från Hjalmar Neiglick till Ida Aalberg, 1.7.1885, cit. i *Astra* 2/1928, s. 35; Mustelin 1966, s. 122; Castrén 1922, s. 285 ff.
 - 20 Nygård 2011 (b).
 - 21 Koroma 1964.
 - 22 V. L-n, ”En felande länk. En svensk skriftställarförening”, *Hufvudstadsbladet* 14.5.1916; ”Sång- och musikfest i Kuopio”, *Wiborgsbladet* 22.6.1891; Om Suomen Kaunokirjailijaliitto som sedermera blev Suomen Kirjailijaliitto, se Häggman 2017.
 - 23 *Wiborgsbladet* 26.9.1897.
 - 24 Häggman 2017, s. 42–45; 84 ff.
 - 25 Signatur Panoptes [Guss Mattsson], ”Till ovanstående”, *Argus* 1.4.1908, s. 12.
 - 26 Panoptes [Guss Mattsson], ”Panoptikon”, *Argus* 6/1908.
 - 27 Panoptes [Guss Mattsson], ”Panoptikon”, *Argus* 6/1908.
 - 28 Om Guss Mattssons syn på partipolitiken, se P.O. Barck, ”Guss Mattsson och partipolitiken”, *Hufvudstadsbladet* 20.8.1950.
 - 29 P.O. von Törnes genmäle och Guss Mattssons svar under pseudonymen Panoptes: P.O. von Törne, ”Svenska Skriftställarföreningen” och Panoptes, ”Till ovanstående”, i *Argus* 7/1908, s. 12–13.
 - 30 P.O. von Törne, ”Svenska skriftställarföreningen”, *Argus* 7/1908.
 - 31 Guss Mattsson, ”Svenskt kulturarbete i Finland II. Författarkåren”, *Argus* 22/1910, s. 201. Med det tänkta verket *Hästar som jag känt* raljerar Mattsson med Jac. Ahrenbergs biografiska berättelser som har titeln *Människor som jag känt*.
 - 32 Mattsson, *Argus* nr 22/1910, s. 201–202.
 - 33 Om Bergroth, finlandssvenska och språkvården under 1900-talets början, se af Hällström-Reijonen 2012, s. 55; af Hällström-Reijonen 2019.
 - 34 P.O. von Törne, ”Till frågan om en svensk författareförening och dess uppgifter”, *Argus* 24/1910, s. 230.
 - 35 Bargum 1989, s. 18.
 - 36 Häggman 2017, s. 125–128.
 - 37 Jalkanen 1956, s. 142 ff. Ringbom 1969, s. 3–5; Zilliacus 2000, s. 380; Häggman 2017, s. 130.
- I I.
I DEN NORDISKA KRETSEN
— ORGANISERING
OCH SÄLLSKAPSLIV
- 1 Om föreningens tillkomst, jfr Ringbom 1969, s. 5 ff.
 - 2 ”Till våra svenska författare”, *Hufvudstadsbladet* 4.1.1919; ”Samarbete mellan Nordens författare”, *Hufvudstadsbladet* 16.10.1918.
 - 3 W.S. [Werner Söderhjelm], ”Det nordiska författarmötet”, *Nya Argus* 11–12/1919, 16.6.1919, s. 85–88.

- 4 Se Toftegaard Pedersen 2007, s. 36–37 och Söderhjelm 1960.
- 5 *Svenska Tidningen* 10.1.1919.
- 6 Ringbom 1969, s. 5–7.
- 7 Ringbom 1969, s. 10–12; Stadgar för Finlands svenska författareförening 1919, § 7; 1926, § 10, § 12; 1937, § 10, FSF:s kansli.
- 8 Janson 1926, s. 148. Cit. även i Ringbom 1969, s. 7.
- 9 Jalkanen 1956, s. 154–155; Häggman 2017, s. 176. Aino Kallas kom från den fennomanska kultursläkten Krohn och var gift med den estniska diplomaten Oskar Kallas. Paret bodde några år i S:t Petersburg varefter de 1903 bosatte sig i Dorpat (Tartu).
- 10 ”Puolen vuosikymmenen umpio oli lauennut ja ikkunat avautuneet Eurooppaan”. Jalkanen 1956, s. 157.
- 11 W.S. [Werner Söderhjelm], ”Det nordiska författarmötet”, *Nya Argus* 11–12/1919, 16.6.1919, s. 85–88.
- 12 ”... siis lyhyesti sanoen. Runon muuttamista Rahaksi! Kepeällä omallatunnolla jätimme sen toisten, viisaampien ja käytännöllisempien ratkaistavaksi luottaen siihen, että he hoitavat meidänkin etumme.” ”Emmekä olleet saapuneet Tanskaan niin runottomien asiain takia” (”Vi hade inte kommit till Danmark för så opoetiska saker”), lade Aino Kallas till. Cit. i Jalkanen 1956, s. 160.
- 13 W.S. [Werner Söderhjelm], ”Det nordiska författarmötet”, *Nya Argus* 11–12/1919, 16.6.1919, s. 87.
- 14 Kivistö 2016, s. 283–285.
- 15 ”Våra svenska författaress organisation allt starkare”, intervju med Hans Ruin i *Svenska Pressen*, 18.3.1937.
- 16 Lyytinen 1996, s. 101–102.
- 17 ”Författareföreningens arbetsfält är stort men resurserna alltför små”, intervju med R. Malmberg i *Hufvudstadsbladet* 11.11.1937.
- 18 ”Författareföreningens arbetsfält”, *Hufvudstadsbladet* 11.11.1937.
- 19 ”Författaruppläsningen i går”, *Svenska Pressen* 15.11.1937.
- 20 Stadgar för Finlands Svenska författareförening 1919, § 4, Stadgar för Finlands Svenska författareförening 1945, § 4, FSF:s kansli.
- 21 Antalet medlemmar samt antalet invalda, avskrivna och avlidna framkommer i föreningens årsberättelser.
- 22 P.O. von Törne, ”Till frågan om en svensk författarförening”, *Argus* 24/1910, s. 230.
- 23 Se Bennich-Björkman 1970 och SAOB, ”vitterhet” och ”författare”. Enligt SAOB kom ordet skönlitteratur in i svenska språket vid mitten av 1800-talet.
- 24 P.O. von Törne, ”Till frågan om en svensk författarförening”, *Argus* 24/1910, s. 230.
- 25 Ordet författare förekommer i skriften svenska sedan 1700-talet, vid sidan av auktor eller auctor samt diktare, skald, skriftställare. Olika sammansatta ord som författaranlag, författararvode,

- författarbana, författarbegåvning, författarförening och författarhonorar började förekomma i svenskan (i skrift) först på 1800-talet. Se SAOB, ”författare”.
- 26 Franco Moretti beskriver den moderna romanformens genombrott på 1800-talet under rubriken ”Det seriösa århundradet”. Se Moretti 2001.
- 27 Mäkinen 1997, s. 405–406.
- 28 Stadgar för Finlands svenska författareförening 1919, § 2. Formuleringen består i ungefär denna form genom de följande stadgeändringarna och var nästan densamma i 1945 års stadgar. Ändringarna gällde detaljer som att översättningarna skulle vara av hög litterär kvalitet och att arbetena skulle befinnas ha konstnärligt värde. Se Stadgar för Finlands svenska författareförening 1926 och 1945, § 2, FSF:s kansli. Gällande Suomen kaunokirjailijaliitto och Kirjailijaliitto, se Häggman 2017, s. 39 ff.
- 29 Ringbom 1969, s. 6; Zilliacus 2000b, s. 380.
- 30 Leino-Kaukiainen 2003, s. 57. I Finland och Norge finns särskilda föreningar för fackboks-författare, medan Sveriges författarförbund och Dansk Forfatterforening i dag inkluderar sektioner för fackboks-författare.
- 31 Leino-Kaukiainen 2003, s. 58.
- 32 Se biografiska artiklar i *Biografiskt lexikon för Finland*.
- 33 Stadgar för Finlands svenska författareförening 1919, 1926, 1937, 1945, 1960, 1963, 1973, FSF:s kansli. I dag lyder meningen i de rådande stadgarna från 2013 så här: ”Till ordinarie medlem kan också upptas person som på annat sätt gjort en betydande insats för den finlandssvenska litteraturen.”
- 34 Emil Hasselblatt skrev litteratur- och teaterkritik bl.a. i *Aftonposten*, *Nya Pressen* och *Finsk Tidskrift*. År 1918 gavs hans samling *Dikt och diktare. Studier och kritiker* ut på Schildts förlag i Helsingfors och Albert Bonniers förlag i Stockholm. – De två andra skribenterna bakom boken *Herr Corpwiet, gentleman-detektiv* var bibliotekarierna Olaf Homén och Henning Söderhjelm. Boken gavs ut av Schildts förlag, vilket gjorde överbibliotekarien Georg Schauman ursinnig. När de tre herrarnas kollega på universitetsbiblioteket, Holger Nohrström, två år senare gav ut en egen deckarberättelse utkom den privat i endast 25 nummerade exemplar. Se Töftegaard Pedersen 2007, s. 131–135, Sundholm 2000, s. 175–176, Malmio 2000, s. 163. Om Hasselblatt, se Finne 2010, s. 220–221.
- 35 Ringbom 1969, s. 10.
- 36 Gunnar Castrén var docent i estetik och nyare litteratur (1907–1924), därefter professor i inhemsk litteratur (1924–1938) och slutligen professor i svensk litteratur (1938–45) vid Helsingfors universitet. Henrik Hildén blev docent i svensk litteratur 1926. Emil Zilliacus, som var

- klassicist och särskilt känd för sina essäer och sina översättningar av grekiska dramer, var docent i litteraturhistoria sedan 1909. Olof Enckell blev Castréns efterträdare som professor i svensk litteratur vid Helsingfors universitet under åren 1949–1967 och P.O. Barck blev docent i svensk litteratur vid Åbo Akademi 1954, och professor 1964. Se artiklar i *Biografiskt lexikon för Finland*.
- 37 Sandelin 2012.
- 38 Suomen Kirjailijaliitto började redan i slutet av 1950-talet vara mera restriktivt med att acceptera fackboksförfattare som medlemmar och föreningen tog 1959 initiativ till att en särskild förening för fackboksförfattare skulle grundas. Så skedde 1961. År 1972 grundades en förening för läroboksförfattare, Oppikirjatekijöiden yhdistys. År 1983 förenades fackboksförfattarna och läroboksförfattarna i föreningen Finlands facklitterära författare. Se Leino-Kaukiainen 2003, s. 57–63, 101–103, 149.
- 39 Långbacka 1993, s. 27; Willner 1979, s. 119. Lena Långbacka sammanställde uppgifter om författareföreningens medlemskår 1919–1990 för sin pro gradu-avhandling i sociologi vid Åbo Akademi, *Finlandssvenska författare på det litterära fältet* (1993). En något förkortad version av pro gradu-avhandlingen publicerades i Meddelanden nr 19 från Litteraturvetenskapliga institutionen vid Åbo Akademi tillsammans med Benita Alannes pro gradu-avhandling i litteraturvetenskap, *Författarskap i Svensktland*. Vi har här använt de publicerade versionerna av Långbackas och Alannes pro gradu-avhandlingar. Journalisten, litteraturkritikern och författaren Sven Willner gjorde 1979, i essän ”Författarna och den sociala bakgrunden”, en genomgång av de finlandssvenska författarnas sociala härkomst. I Willners definition räknas författare vars fäder var höga ämbetsmän, höga militärer och/eller godsägare till gruppen överklass. Det handlar alltså om barn till senatorer, prokuratorer, hovrättsråd, kollegieassessorer, generaler, professorer, rektorer, statsråd och hovråd o.d. Willner 1979, s. 120.
- 40 Häggman 2017, s. 52.
- 41 Häggman 2017, s. 41–45.
- 42 Willner 1979, s. 113–152, se särskilt s. 117, 124, 131–132. Se även motsvarande argument om kretsen kring tidskrifterna *Euterpe* och *Argus* i Nygård 2011.
- 43 Häggman 2017, s. 54.
- 44 Söderling 1983, s. 29–31. Söderling byggde sin jämförelse på författarmatriklar som hade gjorts vid Finska litteratursällskapet: *Suomen kirjailijat 1917–1944* (1981) och *Suomen kirjailijat 1945–1970* (1977). Han identifierade i matriklarna 522 på svenska skönlitterärt skrivande författare i Finland, och lämnade bort alla rena essäister, litteraturhistoriker, dramatiker och memoärförfattare

- som ingick i matriklarna. För 85% av de valda författarna kunde han få information om social och regional bakgrund. Författareföreningens matriklar gjorde det möjligt att mäta hur många som fanns både i Finska litteratursällskapets författarmatriklar och i föreningens medlemskår. (Söderling 1983, s. 29).
- 45 ”Våra svenska författaress organisation allt starkare”, intervju med Hans Ruin i *Svenska Pressen*, 18.3.1937. Motsvarande hierarkier var kännbara också på finskt håll. Som konstform uppfattades litteraturen i Finland fram till 1960-talet uttryckligen som en del av högkulturen, och författarskap betraktades därför av många i det socialt skiktade samhället som något som inte vem som helst hade tillträde till. Författaren var en expert och konstnär. Se t.ex. Leino-Kaukiainen 2003, s. 34.
- 46 Häggman 2017, s. 108–113, Malmio 2000, s. 169–170.
- 47 Se vidare Malmio 2000, s. 161–172. Malmio räknar bl.a. upp ett antal motsatspar med vilka litteratur och populärlitteratur ofta har bedömts för att svara på frågan om det lästa är konst eller inte: djup/yta, äkta/oäkta, tidlös/tidsbunden, dyrbar/billig, kvalitet/quantitet, unik/massa, sann/falsk, värdefull/värdelös, betydande/betydelselös, ren/smutsig, sund/osund, litterär/ickelitterär. (s. 161).
- 48 ”Sally Salminen skrev sin bok mellan kökssysslorna”, *Hufvud-*
stadsbladet 28.10.1936. Se även *Hufvudstadsbladet* 17.10.1936.
- 49 Stenwall-Ahlbjerg 1995, s. 85–86; Malmio 2000, 171–172; se även *Hufvudstadsbladet* 28.10.1936.
- 50 Thure Svedlin (Holger Schildts förlag) till Hans Ruin 20.2.1937, FSF:s arkiv, SLSA 904.
- 51 Widstrand & Wahlströms och Schildts förlags pris delades ut av en svensk och en finländsk prisnämnd. Sally Salminen placerades på första plats av båda prisnämnderna. Prisenämnden i Finland bestod av professor Gunnar Cast-rén, som var ordförande för författareföreningen 1924–1928, Elmer Diktonius som satt i styrelsen 1932–1951 och Hjalmar Dahl som satt i föreningens förstärkta styr-else 1932–1933 och 1940–1949. Stenwall-Ahlbjerg 1995, s. 89–94; Malmio 2000, s. 171–172.
- 52 Artur Lundkvist, ”Prisbelönta folkromaner”, *Bonniers litterära magasin* nr 9, 1936, s. 724.
- 53 Se Stenwall-Ahlbjerg 1995, s. 89–94 och även Gustafsson 2016, s. 81–85.
- 54 Willner 1979 konstaterar att fem av föreningens medlemmar 1925 hade arbetarbakgrund och fyra kom från lantbrukarhem (s. 118–119).
- 55 Cit. i Backlén 1986, s. 23 och i Ekberg 2013, s. 155.
- 56 E. Diktonius till H. Blomberg 16.8.1925, *Elmer Diktonius brev* 1995, s. 90.
- 57 Genom Golls förmedling utkom Diktonius dikt ”Jaguaren” i den

- internationella antologin *Les Cinq Continents. Anthologie mondiale de poésie contemporaine* (1922), översatt av den ryska spionen Lydia Stahl, och i den i Zagreb utgivna tidskriften *Zenit*. Om Diktonius 1920-tal, se Zilliacus 1997.
- 58 "Och det är nog de gamla jassarna som ånyo får sina åderförkalkningsmedel", fortsätter Diktonius med anledning av en ansökan om stipendium ur Ahlströmska fonden. E. Diktonius till H. Ruin 30.12.1924, *Elmer Diktonius brev* 1995, s. 84.
- 59 E. Diktonius till A. Åhlström 11.1.1927 och till O. Enckell 22.1.1927, *Elmer Diktonius brev* 1995, s. 100–112.
- 60 E. Diktonius till G. Castrén 8.8.1933, *Elmer Diktonius brev* 1995, s. 239.
- 61 Elomaa 2011, s. 288.
- 62 Zilliacus 2000, s. 380.
- 63 Brev av Anni Blomqvist till Otto Anderson 1969, citeras i Zilliacus 2000, s. 383. Se även Leino-Kaukiainen 2003, s. 34.
- 64 Långbacka 1993, s. 36. Iakttagelsen gäller författareföreningens medlemmar år 1990, men är säkert mera allmängiltig än så.
- 65 Långbacka 1993, s. 29–30.
- 66 Henrik Ekman om Bertel Gripenberg i *Biografiskt lexikon för Finland*.
- 67 Långbacka 1993, s. 29–30. Medlemskårens utbildningsgrad 1950: 2% folkskoleutbildning, 16% mellan- eller yrkesskola, läroverk 29%, konststudier 4%, akademisk slutexamen 31%, licentiat- eller doktorsexamen 15%, övrigt 3%.
- 68 Långbacka 1993, s. 27. 7% av medlemskåren 1950 var jordbrukare, 4% arbetare.
- 69 Tarkka 1980, s. 192 f; Jalkanen, s. 254–264.
- 70 Zilliacus 2000, s. 381.
- 71 Långbacka 1993, s. 32. Uppgifter om en medlem saknas.
- 72 Häggman 2017, s. 57.
- 73 Långbacka 1993, s. 32.
- 74 Engman 2016, s. 261–271; Meinander 2016, s. 163.
- 75 Biografiska artiklar i *Biografiskt lexikon för Finland och Uppslagsverket Finland*.
- 76 Om *Euterpe* och *Argus*/Nya *Argus* och kretsarna kring dem, Mustelin 1963 & Nygård 2011.
- 77 Ruin 2009, s. 128–129.
- 78 Långbacka 1993, s. 21.
- 79 Ringdahl 1993, s. 165–169; Gehlin 1993, s. 117; Worsøe-Schmidt 1994, s. 293; Häggman 2017, förteckning över styrelser 1897–2016, s. 533–538.
- 80 Toftegaard Pedersen 2007, s. 223. Toftegaard Pedersens diskussion behandlar i första hand 1910-talets Finland. Att samma tendens fanns också senare bekräftas bl.a. av Domellöf 2001 som i sin undersökning har fokuserat på 1930-talets Sverige.
- 81 "Jag aktar högt dessa båda kvinnor och deras konst, men jag föraktar de manliga drönare, som med sin impotens hjälper till att grundlägga ett andens matriarkat", skrev Diktonius. Witt-Brattström 2011.

- 82 Kolbe 1993, s. 273.
- 83 Severinsson 2016, s. 120–123; Witt-Brattström 2011. Se även Toftegaard Pedersen 2007, s. 202–204.
- 84 Exempel på pseudonymer hos kvinnliga författare i Finland: Fredrika Runeberg publicerade sig som -a -g , Marie Linder använde pseudonymen Stella då hon publicerade noveller i tidskriften veckobibliotek och romanen *En kvinna af vår tid* (1867). Om 1800-talets kvinnliga författare, se t.ex. Forssell 1999; Lappalainen, Grönstrand & Launis (red.) 2001; Grönstrand 2005; Launis 2005; Mazzarella 2007.
- 85 Se t.ex. Melby, Pyllkänen, Rosenbeck & Carlsson Wetterberg 2006, särskilt s. 50–54, 62–63, 112–113. Jallinoja 1983, Ollila 1998.
- 86 Kerstin Söderholms dagbok, maj 1926, Söderholm 1948, s. 256.
- 87 Ringbom 1969, s. 20; Zilliacus 2000, s. 383.
- 88 Årsberättelse 1938, FSF:s kansli. ”Protokoll fört vid konstituerande sammanträde för Finlands Svenska Författareförenings permanenta damkommitté 2.10.1938 hos fil. mag. Fru Ester von Frenckell”, § 2, mapp 4, FSF:s arkiv, SLSA 904.2.
- 89 Årsberättelse 1938, FSF:s kansli.
- 90 ”Finlands svenska författarförenings höstbasar”, *Hufvudstadsbladet* 19.9.1938. Urklipp i mapp 4, FSF:s arkiv, SLSA 904.2.
- 91 ”Antikviteter och nyheter från Paris”, *Hufvudstadsbladet* 25.9.1938 och Protokoll fört vid permanenta damkommitténs möte 11.9.1938, bägge i mapp 4, FSF:s arkiv, SLSA 904.2.
- 92 Årsberättelse 1923, FSF:s kansli; Ringbom 1969, s. 20.
- 93 ”Från författarnas fest”, *Vasabladet* 11.12.1920.
- 94 Årsberättelse 1934, FSF:s kansli.
- 95 Årsberättelse 1934, FSF:s kansli. Författareföreningens festkommitté, möten 2.10.1934 och 23.11.1934, mapp 4, FSF:s arkiv, SLSA 904.2. Mötesprotokollet 2.10.1934 talar också om att man skulle vända sig till ”konstnären Hongell” och be denna stå för de större dekorationerna. Det handlar möjligen om byggmästaren, ritaren och bildkonstläraren Hilda Hongell. En kaffekonsert är enligt Svenska Akademiens ordbok musikalisk underhållning på restaurang eller café vid den tid på dagen då man brukar inta eftermiddagskaffe.
- 96 Jfr Nordlund-Edvinsson 2012, s. 196. Om 1800-talets fruntimmersföreningar i Finland, se Ramsay 1993.
- 97 Permanenta damkommitténs protokoll 4.4.1938, 9.4.1938, 23.4.1938, 5.9.1938, 11.9.1938, 26.9.1938, 27.2.1945, 5.3.1945, 16.3.1945, 12.5.1945, 17.3.1955, 5.10.1955, 16.11.1955, 18.1.1956, 4.4.1957, mapp 4, FSF:s arkiv, SLSA 904.2.
- 98 Om direktörshustrurnas roll och arbete, se Nordlund-Edvinsson 2012. Om professorsfruarnas förening, se Kuujo 1990. Föreningen

- heter sedan 2010 Professorerna vid Helsingfors universitet makor/makar r.f.
- 99 Förteckning över deltagande damer, bilaga till möte 1938, mapp 4, FSF:s arkiv, SLSA 904.2.
- 100 Om "Litterärt familjespektakel" 1977, 1978 och 1979, i mapp 98, FSF:s arkiv, SLSA 904.
- 101 Årsberättelse 2018, FSF:s kansli.
- 102 "Våra svenska författares organisation allt starkare", intervju med Hans Ruin i *Svenska Pressen* 18.3.1937.
- 103 Elsa von Born, "Finlands svenska författarförenings årsfest", *Hufvudstadsbladet* 23.3.1947.
- 104 Styrelsen för Finlands Svenska författareförening, "Finlands svenska författarförenings årsfest", *Hufvudstadsbladet* 24.3.1947.
- 105 Sokrates, "Societet och kultur", *Arbetarbladet* 2.4.1947.
- 106 Sokrates, "Societet och kultur", *Arbetarbladet* 2.4.1947. Elsa von Born (1879–1956) var medlem av författareföreningen sedan 1933, och hade publicerat självbiografiska böcker, bl.a. *Nio syskon på landet* (1931), böcker om släkt och hembygd samt historiker och reseböcker.
- 107 Ringbom 1969, s. 19–20.
- 108 Årsberättelse 1989, FSF:s kansli.
- 109 Muntligt meddelande Merete Jensen 23.6.2016.
- 110 Årsberättelser 2005 och 2015, FSF:s kansli.
- 111 P.O. von Törne, "Till frågan om en svensk författareförening och dess uppgifter", *Argus* 24/1910, s. 230.
- 112 Hietala 1992, s. 41–45; Åström 1956.
- 113 Janson 1926, s. 8, 18.
- 114 Ringbom 1969, s. 7.
- 115 "Föreningens och styrelsens samlingslokal har som förut varit Stenmans konstpalats", meddelar årsberättelserna 1919, 1920 och 1921, FSF:s kansli.
- 116 Hjelm 2009. Stenman var senare verksam i London, och sedermera i Sverige där han avled år 1947. Stenmans konstsamling ingår i dag i samlingarna för Österbottens museum.
- 117 Årsberättelse 1926, FSF:s kansli.
- 118 I dag verkar Helsingfors stadsmuseum i byggnaden.
- 119 Informationen kommer från webbutställningen "Moderni eksotiikka. 1920- ja 1930-luvun helsinkiläisravintoloiden sisustuksia", Hotell och restaurangmuseet, Helsingfors, <http://www.modernieksotiikka.fi/> (hämtad 26.8.2017).
- 120 "Från författarnas fest", *Veckans Krönika* 50/1920, 11.12.1920.
- 121 *Hufvudstadsbladet* 21.11.1920, årsberättelser 1919, 1920, FSF:s kansli.
- 122 Häggman 2017, s. 52–54, 58.
- 123 Kerstin Söderholms dagbok maj 1926, i Söderholm 1948, s. 258.
- 124 Ibid. s. 256–258. Övriga sitsdeltagare – i andra ändan av bordet – var Joel Rundt, Rabbe Enckell och Hans Berndtson, som Kerstin Söderholm bara nämner, men

- inte kommenterar. Mest kritiskt skärskådar hon sig själv: "Av mig själv blir intrycket nästan mest splittrat. Jag hör mig kasta en replik hit och dit, ibland träffande, ibland inte. [...] Helgjutnast blir mitt samtal med Z, men också det synes mig tämligen fladdrande. Jag har icke fullt den behärskning över uttryck och rörelser, som jag skulle vilja." (s. 258).
- 125 Belletriste, "På författarkarneval i Konsthallen", *Astra* 1.3.1933. *Hufvudstadsbladets* reportage talar om en italiensk trattoria och Kina och citerar den prolog som Bertel Gripenberg läste upp i början av karnevalen. Dame-pique, "Författarkarneval", *Hufvudstadsbladet* 4.3.1933.
- 126 Seppä, "Taidekirjailijamme", *Kotimaa* 30.11.1934; Sasu Punanen, "Mitä Sasulle kuuluu", *Suomen sosialidemokraatti* 1.12.1934. Det var tidningens redaktör Yrjö Räisänen som skrev under pseudonymen Sasu Punanen.
- 127 Verksamhetsberättelse 1934, FSF:s kansli; "Kaffekonsert efter författarkarneval", *Hufvudstadsbladet* 3.12.1934.
- 128 I.B., "Parnassparad", *Hufvudstadsbladet* 3.3.1933.
- 129 Engman 2006. Prins Wilhelm var son till Sveriges kung Gustaf V och bror till den blivande kung Gustav VI Adolf. Han var också känd som författare.
- 130 Emil Zilliacus band av gull syftar på den utmärkelse av Svenska Akademien han fått 1930. Arvid Mörnes roman *Den svenska jorden* (1915) känns igen i raderna om honom.
- 131 Jarl Hemmer var medlem i styrelsen, liksom också Tigerstedt, Hornborg och Diktonius. Håkan som ridit på elefanter är Håkan Mörne, känd för sina reseberättelser och utlandsreportage. *Stenkol* hette en diktsamling av Diktonius som hade getts ut 1927.
- 132 Ringbom 1969, s. 12 ff.; handlingar om Diktarhemmet, mapp 96, FSF:s arkiv, SLISA 904.
- 133 Runar Schildt till Emil Zilliacus 3.8.1921, FSF:s kansli.
- 134 Höffdings föreläsningar gavs ut samma år i Stockholm under titeln *Personlighetsprincipen i filosofin. Föreläsningar vid Helsingfors Universitet våren 1911*. Om Jacobsen, se Colding i *Dansk Biografisk Leksikon* 1979–84.
- 135 Runar Schildt till Emil Zilliacus 3.8.1921, FSF:s kansli.
- 136 Meinander 2016, s. 81.
- 137 *Res i Svensk-Finland* 1936 och *ibid.* 1937, s. 3, *Svensk-Finland kallar...* 1938, s. 5.
- 138 Rolf Lagerborg, "När sparven hamnade i tranedans", *Lucifer* 1945. Artikeln är inklistrad i Diktarhemmets första gästbok.
- 139 Louis Sparre, *Det gamla Borgå. Föredrag i lycei solennitetssal söndagen den 3 april 1898*, andra upplagan, Helsingfors: Schildts förlag 1919. Om Sparres engagemang för och tankar om det gamla Borgå, se även Björk 2003–2006, s. 769 och Lehtimäki 2007, s. 15.

- 140 Årsberättelse 1921, FSF:s kansli.
 141 Årsberättelse 1921, FSF:s kansli.
 142 Gustaf Strengell till konsul L. Baumgarten 7.2.1923, kopia, mapp 96, FSF arkiv, SLSA 904.
 143 "Gåvor i material och installationer resp. rabatter (1922)", mapp 96, FSF arkiv, SLSA 904.
 144 Odaterat tryckt tackbrev, mapp 96, FSF arkiv, SLSA 904.
 145 "Gåvor till Diktarhemmet i Borgå", mapp 97, FSF arkiv, SLSA 904.
 146 "Gåvor till Diktarhemmet i Borgå", mapp 97, FSF arkiv, SLSA 904.
 147 Om Wuorio, se Tarjanne 2007, s. 12; om Tirkkonen, se Viljo Rasila i *Suomen Kansallisbiografia* (2007); om Tallberg, se Kai Hoffman i *Biografiskt lexikon för Finland*.
 148 Gustaf Strengell till L. Baumgarten 7.2.1923, kopia, mapp 96, FSF arkiv, SLSA 904.5.4.
 149 Zilliacus 2000a, s. 14; Engman 2016, s. 136.
 150 Meinander 2016, s. 19–37.
 151 Bertel Gripenbergs anteckning i Diktarhemmets gästbok då han och familjen flyttade in den 24 april 1928.
 152 Årsberättelser 1932, 1933, FSF:s kansli; Ringbom 1969, s. 12 ff.; Jarl Hemmers odaterade anteckning i Diktarhemmets gästbok 1933.
 153 Dagbokscitat 3.7.1940, Ruin 1977, s. 58–59.
 154 Ringbom 1969, s. 14.
 155 Ringbom 1969, s. 38–58.
 156 Ref. i *Hufvudstadsbladet*, odaterad artikel "Författaremötet blir uppskjutet?" från våren 1935, FSF:s arkiv, SLSA 904.6.3.; artikeln i *Uusi Suomi* refereras av Häggman 2017, s. 248.
 157 Lars Hertzberg, "Rolf Lagerborg", *Biografiskt lexikon för Finland* 2014; Klinge 1978, s. 143 ff; Häggman 2017, s. 247–248.
 158 Ringbom 1969, s. 11–12, Häggman 2017, s. 140–143.
 159 Söderholm 1948, s. 86.
 160 Ringbom 1969, s. 47; Årsberättelse 1935, FSF:s kansli.
 161 Mertanen 2011, s. 395–403.
 162 Protokoll 2.4.1934 (Författareföreningarnas centralkommitté för det Nordiska Författarmötet) FSF:s kansli.
 163 "Erkki Vala har avtjänat sitt straff", *Svenska Pressen* 21.10.1937.
 164 Hiitonen 1953, s. 316–317.
 165 Sevänen 1994, s. 324–325.
 166 "Erkki Vala har avtjänat sitt straff", *Svenska Pressen* 21.10.1937; "Benådningsskrift för Erkki Vala", *Hufvudstadsbladet* 22.9.1937.
 167 Flauberts försvar kunde mobilisera den distanserade och vetenskapliga tonen i *Madame Bovary* för att framgångsrikt argumentera för att författarens intentioner var "rena". Sapiro 2011, s. 193–199.
 168 Handlingar rörande Nordiska författarmötet i Helsingfors 1935, SLSA 585.
 169 Häggman 2017, s. 250.
 170 Olof Ruin 2009, s. 126.

- 171 Cit. i *Nordisk Forfatter-Tidende* 3/1935 och Ringbom 1969, s. 49.
- 172 Marika Stiernstedts rapport till Finlands svenska författareförening, "Internationella Federationens 2:a kongress ha ägt rum" (10–11 juni 1933), FSF:s arkiv, SLSA 904.6.3. Stiernstedt representerade också den norska föreningen på mötet. Den danska och den finskspråkiga föreningen deltog inte. Se även Marika Stiernstedt, "Rapport från Internationella federationens av professionella författarföreningar kongress i Paris 10–11 juni", *Nordisk forfatter-tidende* nr 3/1933, s. 2–5.
- 173 "Internationella Federationens 2:a kongress har ägt rum", Marika Stiernstedts rapport till Finlands svenska författareförening, FSF:s arkiv, SLSA 904.6.3.
- 174 "Internationella Federationens 2:a kongress har ägt rum", Marika Stiernstedts rapport till Finlands svenska författareförening, FSF:s arkiv, SLSA 904.6.3.
- 175 Sally Salminen återger sina erfarenheter från Amerika vid tiden för hennes litterära genombrott i memoarboken *Min amerikanska saga*, Helsingfors 1968. Samtliga citat av Salminen är hämtade ur bokens sista kapitel.
- 176 Salminen 1968, sista kapitlet; Wiley 2014, "Prologue: The Making of a Masterpiece".
- 177 Sassoon 2006, s. 631.
- 178 Litteraturindustrins representanter insåg och gjorde sitt bästa för att förverkliga den kommersiella potentialen i askungesagan om Sally Salminen och hennes väg från köksa till prisbelönt författare, något som hon själv inte kände sig helt bekväm med. Se också Gustafsson 2016, s. 78.
- 179 Kivistö 2016.
- 180 Häggman 2008, n. 630 för ref. till behandlingen i riksdagen. Se också Jalkanen 1956, s. 254.
- 181 Gunnar Castrén, "Litterär upphovsmannarätt", *Nya Argus* 21/1926.
- 182 Setälä hade också varit hjärnan bakom den finska statens tidigaste kulturbyråkrati 1918 ("Setäläs nämnder"). Den norska lagen diskuterades under det trettionde nordiska juristmötet i Helsingfors 1925. Jalkanen 1956, s. 254–271.
- 183 Kivistö 2016 s. 191, 196. Enligt ett danskt utlåtande från 1951 övergick den tidigare dansk-norska rättsgemenskapen på detta område till en finsk-norsk. Ibid. s. 196–197, n. 161.
- 184 Jalkanen 1956, s. 255 ff.
- 185 Ringbom 1969, s. 28–31.
- 186 Hjalmar Krokfors, "Författarna och bokutlåningen", *Granskaren*, februari 1939.
- 187 Gunnar Castrén, "Litterär upphovsmannarätt", *Nya Argus* 16.12.1926.
- 188 "Upphovsmannalagen", *Hufvudstadsbladet* 30.12.1926; "Staten som litteraturförvaltare", *Hufvudstadsbladet* 12.2.1927.
- 189 Fredriksson 2009, inledningskapitlet.

- 190 "Litterär statsocialism?", *Svenska Pressen* 28.12.1926.
- 191 "Upphovsmannalagen", *Hufvudstadsbladet* 30.12.1926.
- 192 Castrén, *Nya Argus* 21/1926; se också G. Castrén, "Trettio eller femtio år?", *Hufvudstadsbladet* 2.4.1927. Konrad Lehtimäki var författare och socialdemokrat. Han deltog i eller var närvarande under striderna i Tammerfors 1918 och dömdes efter inbördeskriget till döden, men frikändes bland annat tack vare aktivt ingripande av Kirjailijaliittos tidigare ordförande Severi Nuormaa och Juhani Aho. Se Häggman 2017, s. 121–122. Bertel Gripenberg däremot tog motsatt ställning politiskt. Han deltog i inbördeskriget på den vita sidan och i skyddsskårsverksamheten efter kriget. Se vidare Möller-Sibeliuss 2015.
- 193 Förlagsföreningens utlåtande 28.9.1926 och högsta domstolens utlåtande 12.11.1926 refererade i Kivistö 2016, s. 193.
- 194 Ref. i Kivistö 2016, s. 205.
- 195 "Vägen till Bern är röjd", *Hufvudstadsbladet* 24.4.1927.
- 196 "Att man icke på alla håll", *Hufvudstadsbladet* 2.10.1927.
- 197 "Men alldeles uteslutet är inte, att så vore fallet i, skola vi säga, Albanien, de verkliga analfabeternas vildsköna bygd. Och det vore ju alltid en tröst." "Från synfältet", *Nya Argus* 1.1.1927.
- 198 Finland representerades under den internationella upphovsrättskonferensen i Rom 1928 av E.N. Setälä.
- 199 Tuomikoski-Leskelä 1977, s. 181–182; Kivistö 2016, s. 210–213.
- 200 Ringbom 1969, s. 23.
- 201 Orden "blodets djupa sång" förekommer visserligen i dikten från 1915, men enligt Mörne "i den enkla mening de hade, innan de nya lärorna om 'blodet och Jordan' blev uppfunna." A. Mörne, "En protest", *Nordisk Författar-Tidende*, april 1939.
- 202 Hjalmar Krokfors, "Författarna och bokutlåningen", *Granskaren*, februari 1939.
- 203 Kommentar av Marika Stiernstedt, Handlingar rörande Nordiska författarmötet, FSF:s arkiv, SLSA 904.6.3.
- 204 Se Ringbom 1969, s. 33–36.
- 205 Handlingar rörande Nordiska författarmötet, FSF:s arkiv SLSA 904.6.3. Kursivering av SN & HT.
- 206 Örnulf Tigerstedts inlägg, Handlingar rörande Nordiska författarmötet, FSF:s arkiv SLSA 904.6.3.
- 207 Häggman 2017, s. 160–161.
- 208 I den här, liksom i så många andra frågor, hade man "bara att vänta denna kommittés utlåtande, som säkerligen kommer mycket att belysa frågan här i Finland, där ju förhållandena äro nästan identiska." Eino Railos inlägg, Handlingar rörande Nordiska författarmötet, FSF:s arkiv, SLSA 904.6.3.
- 209 Ringbom 1969, s. 31.

- 210 Olof Enckell, "Förslagsrättsliga studier", *Nordisk Forfatter-Tidende*, oktober 1939.
- 211 "Litteraturen och bokförläggarna", *Nordisk Forfatter-Tidende*, juni 1946.
- 212 Diskussionen refereras i *Svenska Pressen* 19.1.1937 ("Olika synpunkter på bokproduktionen"). Se också t.ex. Gudrun Mörne, "Böckerna och vi", *Arbetarbladet* 25.8.1937: "Fortsätter utvecklingen på detta sätt, kommer litteraturen att upphöra att vara ett av kulturens djupaste källsprång, människans andliga fostrare och vägledare. Vad här går förlorat är mer än ord kan uttrycka."
- 213 Ann-Mari Grönvik, "Får inte böcker vara roliga?", *Helsingfors Journalen* 6.2.1937.
- 214 "Litteraturen och allmänheten", *Hufvudstadsbladet* 18.1.1938; Elmer Diktonius, "Böcker och författare", *Arbetarbladet* 4.2.1938.
- 215 Hjalmar Krokfors, "Författarna och bokutlåningen", *Granskaren*, februari 1939. "Borde biblioteken vänta med att utlåna nyutkomna böcker", *Hufvudstadsbladet* 27.12.1937; "Intressekonflikt eller felsyn?", *Åbo Underrättelser* 5.3.1939.
- 216 Om Nordische Gesellschaft och Finland, se Mertanen 2011; Mertanen 2012; Jokisipilä & Könönen 2013; Hiedanniemi 1980. Om Nordische Gesellschaft, "den nordiska tanken" och Alfred Rosenberg, se Almgren & Hecker-Stampehl 2008.
- 217 Thulstrup 1962, s. 148.
- 218 Häggman 2017, s. 253.
- 219 Almgren & Hecker-Stampehl 2008, s. 18–19.
- 220 Mertanen 2011, s. 396–402; Thulstrup 1962, s. 149–150.
- 221 Rajala 2014, s. 192. Paavolainen skildrade sina intryck samma år i boken *Kolmannen valtakunnan vieraana*. Boken utkom också på svenska i översättning av Bertel Gripenberg och Stig Malmström. Se Paavolainen 1936.
- 222 Mertanen 2011, s. 398–399.
- 223 Paavolainen 1936, s. 12–27.
- 224 Elmer Diktonius i *Nya Argus* 16.1.1937.
- 225 T.C. [Tito Colliander], "Det tysk-nordiska författarhemmet i Travemünde", *Nya Argus* 16.2.1935, s. 49–50.
- 226 Mertanen 2011, s. 400.
- 227 Stenius 1937, s. 161.
- 228 Stjernschantz 1991, s. 140–141; Elmer Diktonius, "Tjugo år i vår litteratur", *Arbetarbladet* 4.9.1939.
- 229 Shapin 2012.
- 230 Silvennoinen, Tikka & Roselius 2016, s. 310.
- 231 Mertanen 2011, s. 412.
- 232 Stenius 1937, s. 163–164.
- 233 Mertanen 2011, s. 403.
- 234 Stenius 1937, s. 39–40.
- 235 Om litteratur och censur i den "första republiken", Sevänen 1994.
- 236 E. Diktonius till Ö. Tigerstedt 30.6.1936, *Elmer Diktonius brev* 1995, s. 264.

- 237 Jarl Hemmers brev till Tor
Bonnier 19.4.1933, cit. i Ek 2013,
s. 242.
- 238 Mertanen 2011, s. 413–416.
- 239 Martin 2016, "Introduction";
Waltå 1993, s. 263–266. Commis-
sion internationale de coopéra-
tion intellectuelle ersattes 1946 av
Unesco.
- 240 Martin 2016, s. 4–8, 28–29,
210–212.
- 241 Waltå 1993, s. 122–125.
- 242 "Finlandssvensk litteratur
på tyska", informationsblad
av Svenska Tysklandsvänner
15.12.1942, Brages Pressarkiv,
kategori "litteratur". Joki-
sipilä och Könönen talar om 40
finländska medlemmar varav
15 finlandssvenska, Jokisipilä &
Könönen 2013, s. 339. Tiger-
stedt uppskattade antalet till 53
(i augusti 1942) och efter kriget
estimerade han att föreningen
Svenska Tysklandsvänner i Fin-
land under sommaren 1944 hade
runt 3 500 medlemmar. Se Waltå
1993, s. 138–140 och Hausmann
2008.
- 243 Brev från Örnulf Tigerstedt
till Alrik Hummel-Gumealius
25.8.1942, cit. i Waltå 1993,
s. 138.
- 244 Mertanen 2012; Jokisipilä &
Könönen 2013, s. 334–342.
Hiedanniemi 1980, s. 176–181.
- 245 Den italienska propaganda-
ministern Dino Alfieri uttryckte
på Weimarmötet i mars 1942
sin besvikelse över att Örnulf
Tigerstedt tillsammans med
den rumänska författaren Liviu
Rebreanu tog parti för den tyska
kulturens hegemonisträvanden i
Europa. Martin 2016, s. 239–242,
252; Waltå 1993, s. 138.
- 246 Martin 2016.
- 247 "Är kulturen död i vårt land?' Ett
par Lovisa-uttalanden i anledning
av Hagar Olssons artikel", *Nya
Pressen* 15.11.1945.
- 248 "Denna vecka", P.O. Barck,
Hufvudstadsbladet 7.7.1945.
- 249 Waltå 1993, s. 139.
- 250 "Finlandssvensk litteratur
på tyska", informationsblad
av Svenska Tysklandsvänner
15.12.1942. Brages pressarkiv,
kategori "litteratur".
- 251 Enligt Göran Stenius, "Finländsk
skönlitteratur uppskattad i Tredje
Riket", *Västra Nyland* 1.10.1938.
- 252 "Bok av Ruin förbjuden i
Tyskland", *Hufvudstadsbladet*
16.1.1938.
- 253 "Författarkongressen i Weimar",
Hufvudstadsbladet 11.11.1942.
- 254 Martin 2013, s. 495–496.
- 255 Ruin 1938, s. 60.
- 256 Man hade försökt få till stånd
mötet ännu i september: "Emedan
styrelsen ansåg att samarbetet
med de övriga nordiska författar-
föreningarna just i tider som dessa
så vitt möjligt bör upprätthållas
beslöt den för sin del fasthålla
vid beslutet att förlägga årets
författarrådsmöte till Finland."
Protokoll 19.9.1939, FSF:s kansli.
- 257 "Det nordiske Forfatterråds møte
i Oslo", *Nordisk Forfatter-Tidende*,
mars 1940.

- 258 "Svensk förattardonation till Finland", *Hufvudstadsbladet* 8.11.1939.
- 259 "Diktarnas insats i vårt krig, krigets i vår dikt", *Hufvudstadsbladet* 21.2.1941.
- 260 Årsberättelse 1939, FSF:s kansli; "Svensk diktarmatiné för våra invalider", *Svenska Pressen* 16.12.1940.
- 261 "Tysk dikt i Helsingfors" (om recitatoren Asta Südhaus, bekant för Olavi Paavolainen från Diktarhuset i Travemünde), *Svenska Pressen* 5.5.1941; "Pionjär läser romaner, stridsflygaren åter diktverk. Friedrich Griesse om Tyskland och litteraturen just nu", *Hufvudstadsbladet* 11.5.1941.
- 262 Dagboksanteckning 12.12.1944, Ruin 1977.
- 263 Erik Palmén, "Vetenskapens ekonomiska nödläge i Finland", *Nya Argus* 5/1946; Göran Schildt till Georg Henrik von Wright 22.2.1950, Kruskopf 2007.
- 264 "Bokskörden blir rik trots kriget", *Svenska Pressen* 25.9.1939; "Bokliga bekymmer", *Hufvudstadsbladet* 21.7.1940; "Bokimporten", *Svenska Pressen* 7.8.1940; P.O. Barck, "Litteraturen om vårt krig", *Nyland* 23.11.1940; "Julens bokmarknad har slagit alla rekord", *Hufvudstadsbladet* 23.12.1940; "Vår litterära isolering", *Svenska Pressen* 20.11.1942; "Finlands svenska författare", *Hufvudstadsbladet* 18.3.1945.
- 265 Elmer Diktonius, "På bokens vägar", *Arbetarbladet* 23.12.1940.
- 266 Ringbom 1969, s. 19–20.
- 267 "Ändlig spis i brist på den materiella. Bokhandlarna ha julmarknad året om", *Hufvudstadsbladet* 18.8.1942.
- 268 P.O. Barck, "Denna vecka", *Hufvudstadsbladet* 27.1.1945.
- 269 "Skadlig litteratur bakom lås och bom", *Nya Pressen* 21.8.1945; Ekholm 2000; Häggman 2017, s. 308.
- 270 von Schoultz 1992, s. 92–93.
- 271 Oclay, "Apropå ett jubileum", *Nya Pressen* 21.3.1945.

III.

I VÄLFÄRDSSAMHÄLLET — FÖRFATTARYRKETS PROFESSIONALISERING

- 1 Hagar Olsson, "Onko Suomen ruotsinkielinen kirjallisuus tuomittava keskitysleiriin", *Aamu* nr 4–5, 1.1.1937, se också "Vår svenska dikt och finnarna", *Hufvudstadsbladet* 2.12.1937; Elmer Diktonius, "Böcker och författare", *Arbetarbladet* 4.2.1938.
- 2 Föreningens viceordförande Ragnar Ekelund i *Nya Pressen* (orubr.) 1.2.1945.
- 3 "Förläggarmoral och publiksmak", *Vår Tid* 24.12.1944; "Pegasen och publiken", *Vår Tid* 5.1.1945.
- 4 *Hufvudstadsbladet* 17.3.1968. Författareföreningen hade fått grundplåten till Svenska Akademiens pris vid sitt 40-årsjubileum 1959 och delade 1968 första gången ut detta pris som gavs utan ansökan

- för litteraturhistoriskt författarskap.
- 5 Ringbom 1969, s. 120–121.
 - 6 Willner 1979, s. 47.
 - 7 "Folkens storhet beror på det de skänka kulturen", *Hufvudstadsbladet* 3.2.1945.
 - 8 Årsberättelse 1962, FSF:s kansli.
 - 9 Årberättelser 1962 och 1963, FSF:s kansli. "H:fors författare organiserade sig", *Nya Pressen* 9.10.1968. Se också Hirvikoski 1998 om föreningen Helsingin kirjailijat – Helsingfors författare.
 - 10 Författareföreningens allmänna möte 18.1.1972, sekreteraranteckningar i handskrift, FSF:s arkiv, SLSA 904.8. Handlingar rörande Författarcentrum 1972–1979. Författarcentrum och författareföreningen arrangerade på 1970-talet författarturnéer till Joensuu och Kuopio 1975 och till Uleåborg 1977. Turnéerna rubricerades "Kielimuurin takaa".
 - 11 Se Meinander 2009, s. 370.
 - 12 Henrik Meinander, "J.O. Söderhjelm", *Biografiskt lexikon för Finland*.
 - 13 "Finland i turen", *Nordisk Författer-Tidende*, maj 1949.
 - 14 Specialrevision av Finlands Svenska Författareförenings räkenskaper 1950–1957 & Styrelsens Berättelse över specialrevisionen 1957 vid det allmänna mötet 20 maj 1957. Bilagor till protokollen 1957; Skriftlig uppgift i PM till författarna av Carl Fredrik Sandelin, december 2018, hos författarna och FSF:s kansli.
 - 15 Fredrik Ström, "Inför en ny epok", *Nordisk-Författer-Tidende*, Nov.–Dec. 1945.
 - 16 Gehlin 1993, s. 230.
 - 17 von Schoultz 1992, s. 100.
 - 18 Värdet av Finlands svenska författareförening fonderade medel sjönk från 1937, och kraftigt från 1939 till år 1943. Först i slutet av 1960-talet var värdet uppe på samma nivå som 1937. Se Ringbom 1969, s. 107. Redogörelser för föreningarnas verksamhet under krigsåren i *Nordisk Författer-Tidende*, Nov.–Dec. 1945.
 - 19 Se t.ex. uppgifterna för enskilda länder i bilagan till Bolt & van Zanden 2014, s. 627–651; Piketty 2013.
 - 20 Willner 1979, s. 7.
 - 21 Backlén 1986, s. 23.
 - 22 Siffrorna ur årsberättelserna, FSF:s kansli. År 1960 uppgick statsunderstödet till 300 000 dåvarande mk, medan Kulturfondens och förlagens bidrag uppgick till 350 000 mk.
 - 23 Alasuutari 1999.
 - 24 År 1935 åtnjöt sex svenskspråkiga författare i Finland statliga konstnärspensioner. Ringbom 1969, s. 74.
 - 25 Valtion taidekomitean mietintö 1965: A8; Jokinen 2010, s. 104.
 - 26 Årsberättelse 1946, FSF:s kansli.
 - 27 Årsberättelse 1967, FSF:s kansli. "Pornografinämnden" var en statligt tillsatt nämnd med uppgift att avge utlåtanden till justitieministeriet. Grunden för verksamheten var den 1927 stiftade lagen

- angående undertryckande av osedliga publikationers spridning och nämnden tillkom 1957. På 1960-talet fick författarorganisationerna en representant i nämnden. Lagen angående undertryckande av osedliga publikationers spridning upphävdes 1998. Se Grönqvist 1958; *Uppslagsverket Finland*, "pornografi".
- 28 Se Crafts & Toniolo 2012.
- 29 Ekholm 2000.
- 30 Häggman 2017, s. 310–311, 318–323, 333–339; Rinne 2006, s. 148–151.
- 31 Rinne 2006.
- 32 Ref. i "Schismen sprider sig i finska författarvärlden", *Nya Pressen* 13.10.1945.
- 33 "De finska författarna och nordiska författarmötet", *Nya Pressen* 18.11.1946; "Finland kan inte fritt bestämma över sitt öde". Överland väcker stormig diskussion", *Hufvudstadsbladet* 3.12.1946.
- 34 Häggman 2017, s. 337.
- 35 Häggman 2017, s. 338–340.
- 36 von Bonsdorff 1983, s. 33.
- 37 Rinne 2006, s. 174–175; Bonsdorff 1983, s. 39, n. 1 och s. 47.
- 38 Donner 1976, s. 8–9.
- 39 Se Rinne 2006, s. 174–175 och von Bonsdorff 1983, s. 35–39.
- 40 Häggman 2017, s. 308; von Bonsdorff 1983, s. 50–51.
- 41 Om det palmgrenska programmet, se t.ex. Koivisto 2011; Om Palmgren och den omedelbara efterkrigstidens kultur- och mediefält, Meinander 2009, s. 361 ff.
- 42 Heikkilä 2013, s. 121–122. Se även Heikkilä 2018.
- 43 Barck 1973, s. 203.
- 44 Enckells brev till Torsten Steinby cit. i Tallqvist 1983, s. 182.
- 45 Thomas Warburton, "Apropå författare och politik", 1947. *Litteratur – Konst – Politik*, 1947.
- 46 Mårten Westö intervjuar Bo Carpelan i Fagerholm (red.) 1998, s. 259.
- 47 Årsberättelserna 1944 och 1945, FSF:s kansli.
- 48 Willner 1979, s. 37.
- 49 Diskussionerna refereras av Häggman 2017, s. 355–361.
- 50 "Vad betyder fria bokpriser i praktiken", *Hufvudstadsbladet* 4.5.1968. FSF:s urklippsbok 1968–1971, nr 114, FSF:s arkiv, SLSA 904.10.
- 51 "Den nya bokutredningen i Sverige", *Hufvudstadsbladet* 8.8.1968, FSF:s urklippsbok 1968–1971, FSF:s arkiv, SLSA 904.10.
- 52 Häggman 2017, s. 360–361.
- 53 Om förändringarna på bokmarknaden i Finland, se Häggman 2008, 479 ff.
- 54 Häggman 2008, s. 516.
- 55 Ringbom 1969, s. 33 ff.
- 56 Årsberättelse 1947, FSF:s kansli och Ringbom 1969, s. 60–64.
- 57 Ringbom 1969, s. 31, 33–34, 60.
- 58 Enligt Mårten Ringbom förde Forum efter 1950-talet en tynande tillvaro "trots försök att sammanföra representanter för olika konstområden till gemensamma öl- och korvaftnar". Ringbom 1969, s. 83–84.
- 59 Ringbom 1969, s. 83–84.

- 60 Skyttä 1975, s. 168.
- 61 Årsberättelse 1947, FSF:s kansli; Ringbom 1969, s. 74–76.
- 62 Tiitta 2004, s. 70–72; Heiskanen et al. 2015, s. 238–239.
- 63 Årsberättelse 1947, FSF:s kansli.
- 64 Se Ringbom 1969, s. 20.
- 65 Carl Fredrik Sandeln, ”Konstkommissionerna”, *Hufvudstadsbladet* 1.2.1968.
- 66 Ringbom 1969, s. 85–88.
- 67 von Bonsdorff 1968. Sven Willner utsågs till författarrepresentant i Nyland, enligt Kirjailijaliittos och författareföreningens förslag.
- 68 Kangas 1999, s. 156–179; Mertanen 2009.
- 69 Årsberättelse 1969; Skrivelse ”Till Statens Litteraturkommission”, bilaga till protokoll 19.11.1969, FSF:s kansli.
- 70 Bilaga till Finlands svenska författareförenings styrelseprotokoll 28.5.1969, FSF:s kansli.
- 71 Valtion taidekomitean mietintö 1965: A 8. Opetusministeriö, Helsinki.
- 72 Sapiro 2006, n. 214.
- 73 Häggman 2008, s. 58.
- 74 Begreppet förekommer till exempel i Skrivarna i Jakobstad, en författargrupp som organiserade sig 1965 och också gav ut en antologi med samma namn 1968. Se Anderssén-Wilhelms 2005, s. 20–21 och Furuland 1978.
- 75 ”Kirjallisuus ja Taide”, *Uusi Suomi* 8.4.1960.
- 76 Werner Söderhjelm, ”Det nordiska författarmötet”, *Nya Argus* 16.6.1919, nr 11–12, s. 86.
- 77 Se Häggman 2017 s. 364–365.
- 78 Frågan behandlas utförligt i Häggman 2017, s. 361 ff. Se även Ringbom 1969, s. 76–80.
- 79 Sandelin 1989.
- 80 Ringbom 1969, s. 79.
- 81 Häggman 2017, s. 368.
- 82 Föreningens skrivelse till undervisningsministeriet 19.3.1977, FSF:s arkiv, brev 229 II, SLSA 904.
- 83 Andersson 1989, s. 15; Årsberättelse 1980, FSF:s kansli. 45 % av summan utdelades i stipendier åt författare, 10% åt översättare av böcker, 25% i form av understöd åt ålderstigna författare och översättare, vilka befinna sig i ”beträngda ekonomiska förhållanden”, och resterande 20 % till författare som på grund av sjukdom eller arbetsoförmåga råkat i ekonomiska svårigheter. Avsteg från procentsatserna tilläts. Ringbom 1973; Årsberättelse 1980, FSF:s kansli.
- 84 Zilliacus 2000b; Ringbom 1969, s. 80.
- 85 ”Författarna diskuterar stipendier”, *Vasabladet* 22.3.1981.
- 86 Aurén 1984, s. 18. I början av 1980-talet trycktes i regel en roman på svenska i 1 000 exemplar, en diktsamling i ungefär 500 exemplar. På finska var motsvarande siffror mellan 3 000 och 4 000 för romaner, 1 500–3 000 för diktsamlingar.
- 87 Ur finlandssvensk synvinkel kompletterades den nordiska dimensionen av att författare i

- enstaka fall beviljats stipendier ur Sveriges författarfond. Nordiska rådet inrättade på 1960-talet fyra nordiska resestipendier à 5 000 Skr som ett slags nordisk biblioteksersättning, när strävandena att förenhetliga de olika nationella systemen misslyckades. Wendt 1979, s. 298.
- 88 Heikkinen 1989.
- 89 Häggman 2017, s. 370.
- 90 Leino-Kaukiainen 2003, s. 207–215.
- 91 M. Ringbom: Författarnas ekonomiska villkor, ”Konferens om boken 21–22.1.1977”, Mapp 36, FSF:s arkiv, SLSA 904.
- 92 Jokinen 2010, s. 107.
- 93 År 1984 ansökte 244 författare om konstnärsstipendium, som beviljades 35 författare eller 14 % av sökanden. Samma år var motsvarande siffror för biblioteksersättningsstipendier 889 ansökningar varav 618 eller 70 % beviljades. Heikkinen 1989, s. 18.
- 94 Årsberättelse 1980, FSF:s kansli. I tillägg till biblioteksersättningarna och stipendierna fanns ett anslag för bokutgivning med statligt stöd direkt till förlaget, vilket utdelades genom Delegationen för den svenska litteraturens främjande. Enligt Heikki Hellman tillämpades i Finland författarpolitik mera än bokpolitik i dessa frågor, eftersom det indirekta stödet för bokproduktion var så mycket mindre. Hellman 1984.
- 95 Leino-Kaukiainen 2003, s. 137–145.
- 96 ”Glädjande är också att det s.k. kopieringsavtalet mellan statsmakten och de upphovsrättsliga organisationernas takorganisation Kopioisto roddes i hamn och undertecknades i december 1980”, konstateras det i föreningens årsberättelse 1980, FSF:s kansli.
- 97 Leino-Kaukiainen 2003, s. 217–218. Författarföreningens andel av kopieringsersättningen 1983 var 30 341 mk (ca 11 330 euro 2017). Årsberättelse 1983, FSF:s kansli.
- 98 Ragnar Meinanders hälsningsord till Nordiskt upphovsrätts-symposium, Hanaholmen 9–11 juni 1975, FSF:s arkiv, mapp 89, SLSA 904.4.2.
- 99 ”Upphovsrättens funktion i dagens samhälle. En diskussion kring ifrågasatt omvärdering av de nordiska upphovsrättslagarnas grundprinciper. Bidrag av vice-häradshövding Tom Grönberg”, Nordiskt upphovsrätts-symposium, Hanaholmen 9–11 juni 1975, FSF:s arkiv, mapp 89, SLSA 904.4.2.
- 100 Se t.ex. *Kirjallisuuden tukitoimikunnan mietintö* 1973.
- 101 Häggman 2008, s. 511.
- 102 Ragnar Meinanders hälsningsord till Nordiskt upphovsrätts-symposium, Hanaholmen 9–11 juni 1975, FSF:s arkiv, mapp 89, SLSA 904.4.2.
- 103 Jan Gehlin, ”Upphovsrätten och den tekniska explosionen”, Nordiskt upphovsrätts-symposium,

- Hanaholmen 9–11 juni 1975, FSF:s arkiv, mapp 89, SLSA 904.4.2.
- 104 Örnluf Tigerstedts kommentar till debatten om förlagskontrakt under det nordiska författarmötet i Helsingfors 1935, FSF:s arkiv, Handlingar rörande Nordiska författarmötet, SLSA 904.6.3.
- 105 Årsberättelse 1976, FSF:s kansli.
- 106 Diskussion med Merete Jensen och Mikaela Strömberg 27.10.2017. Häggman 2017, s. 445.
- 107 Ringbom 1969, s. 17–18, 22–23, 30–31; Tallqvist 1983, s. 184–185.
- 108 Häggman 2017, s. 328–329.
- 109 Ringbom 1969, s. 99.
- 110 Barck 1973, s. 206.
- 111 Protokoll 11.11.1960, FSF:s kansli.
- 112 Ringbom 1969, s. 99.
- 113 *Kirja Suomessa*, 2000.
- 114 Sassoon 2006, s. 1147 ff., om påven s. 1155.
- 115 Rabbe Enckell 1961, s. 107. Don Camillo var en katolsk präst och huvudperson i den italienska författaren och journalisten Giovannino Guareschis humoristiska och satiriska berättelser. Den europeiska publiken blev bekant med dem i synnerhet genom de många fransk-italienska filmer som gjordes under 1952–1965. Den första hette *Don Camillo*.
- 116 Handlingar rörande Nordiskt upphovsrättsymposium, Hanaholmen 9–11 juni 1975, FSF:s arkiv, mapp 89, SLSA 904.4.2.
- 117 Sandelin 1989, s. 5.
- 118 Ringbom 1969, s. 100, Sandelin 1989, s. 5, Årsberättelse 1963, FSF:s kansli.
- 119 Årsberättelser 1963–1967, FSF:s kansli. Se även Årsberättelse 1969.
- 120 Årsberättelse 1963, FSF:s kansli.
- 121 ”Sekreterare-kanslist”, annons i *Hufvudstadsbladet* 24.3.1968.
- 122 Viveca Ramstedt, muntligt meddelande 15.2.2017.
- 123 FSF styrelse/Lars Huldén till Åke Gulin 25.4.1977, Korrespondens -77, Mapp 36, FSF:s arkiv, SLSA 904.
- 124 Årsberättelse 1976, FSF:s kansli. Enligt årsberättelsen följande år hade man lyckats hålla ekonomin i ordning genom att vidta sparåtgärder, men samtidigt konstaterades det att ”i längden fortsätta med liknande sparåtgärder kommer dock att bli svårt, om verksamheten ska uppehållas i normal omfattning.”
- 125 Årsberättelser 1969–1979, FSF:s kansli.
- 126 Årsberättelse 1978, FSF:s kansli.
- 127 Årsberättelser 1977–1979, FSF:s kansli.
- 128 Årsberättelse 1992, FSF:s kansli.
- 129 Andersson 1989, s. 15. Ingmar Svedberg, Johan Bargum, Tua Forsström, Lars Huldén, Gurli Lindén, Peter Sandelin, Erik Ågren, Thomas Wulff, Merete Mazzarella, Mauritz Nyqvist, Sven Willner, Karl-Erik Bergman, Solveig von Schoultz, Birgitta Boucht, Anita Wikman, Tomas Mikael Bäck, Merete Jensen, Märta Tikkanen.

- 130 Årsberättelser 1950–1982, FSF:s kansli.
- 131 Årsberättelser 1960–1983, FSF:s kansli.
- 132 Häggman 2017, s. 256–261.
- 133 Sarantola-Weiss 2012.
- 134 Årsberättelse 1969, FSF:s kansli; "Över hundra debutanter sedan 1950", *Hufvudstadsbladet* 22.3.1969; "Det är bara ett urval ...", *Österbottningen* 22.3.1969; "Ruotsalaiskirjailijaimme järjestötyön juhlapäivä", *Helsingin Sanomat* 21.3.1969; "Kirjanäyttely hissien ovella", *Uusi Suomi* 23.3.1969.
- 135 Söderling 2008 I, s. 25. I andra delen av sin doktorsavhandling (Söderling 2008 II) återger och tolkar Söderling debatten, i del I presenterar han det nya och förändringen i 1960-talet. Bland annat studerar han den bok över 1960-talets modeord som *Hufvudstadsbladet* gav ut 1970, *Svenska modeord*. Kommunicera och fungera finns med bland orden som diskuteras i boken, med många andra som 1970 upplevdes som särskilt moderna. Bland de omkring åttio orden finns sådana som: engagemang, jippo, porr, finkultur, diskriminera, happening, elit, frågeställning, dialog, kommunicera, status, tredje världen, struktur, underground, mobba, miljö, exploatera, progressiv och sex. Se Söderling 2008 I, s. 24–25. Se även Möller-Sibeliuss 2017 om Claes Andersson, s. 241–331.
- 136 Årsberättelser 1967, 1968 och 1969, FSF:s kansli. Handlingar gällande Författarcentrum i FSF:s arkiv, SLSA 904.8.
- 137 Representanter från den svenska organisationen besökte Helsingfors hösten 1967. Artiklar om det Författarcentrum som grundades i Sverige och det nya, mera "uppsökande" litterära programmet som diskuterades har sammanställts i författareföreningens urklippsbok nr 114, 1968–73, FSF:s arkiv, SLSA 904.10. Carl Fredrik Sandelin om planerna på författarcentrum i *Hufvudstadsbladet* 21.1.1968.
- 138 Läscentrum beskriver sig i dag som en organisation som främjar läsande och läsförmåga hos barn och ungdomar och också vuxna. Organisationen ordnar och koordinerar fortfarande författarbesök, vilket var dess ursprungliga uppgift. Finlands svenska författareförening har sedan 1972 en eller flera representanter i Läscentrums styrelse och det finns organiserad verksamhet på svenska, vilket var en av de frågor som diskuterades när författareföreningen 1972 på ett allmänt möte diskuterade om föreningen skulle delta i grundandet av ett författarcentrum i Finland. Under 2015 nåddes inom ett projekt kallat En författare till varje skola 2 712 elever i fyrtio skolor. Protokoll, författareföreningens allmänna möte 18.1.1972, Handlingar rörande Författar-

- centrum 1972–1979, FSF:s arkiv, SLSA 904.8. Se även Läscentrums årsberättelse 2015, <http://www.lukukeskus.fi/lukukeskuksen-vuosikertomus-2015-on-julkaistu/> (hämtad 5.8.2017).
- 139 Årsberättelse 1975 och 1977, FSF:s kansli. Även Författarcentrum, cirkulär 1/1975 i FSF:s arkiv, SLSA 904.8.
- 140 Årsberättelser 1974 och 1975, FSF:s kansli. Se även urklipp och program i mapp 98, FSF:s arkiv, SLSA 904. Vivica Bandler skriver om de finlandssvenska författarnas succéartade besök i Stockholm i boken *Adressaten okänd* (Bandler 1992, s. 67–68), men förlägger händelserna till 1979. Det året ordnades informationskampanjen ”Finlands författare möter Sverige” i november. Arrangör från finländsk sida var Informationscentralen för Finlands litteratur. Se årsberättelse 1979. Om Maria Granvik och Erik Jansson, se biografisk artikel om Granvik i *Uppslagsverket Finland*.
- 141 Kontrasten mellan 1960-talets och 1970-talets kulturpolitik kommer tydligt fram i en jämförelse mellan följande kommittébetänkanden: Valtion taidekomitean mietintö 1965: A 8 och Komiteanmietintö 1973:24. Kirjallisuuden tukitoimikunnan mietintö.
- 142 *Hejsan Tampere: rapport om Hejsan Tampere, den finlandssvenska kulturveckan i Tammerfors den 1–10.11.1991*, 1992.
- 143 *Svenska Dagbladet* 5.2.1974.
- 144 Se t.ex. Mikael Reuter, ”Reuters ruta: Är hurrin en hurrare?”, *Hufvudstadsbladet* 8.9.1999.
- 145 Om hurrarna, se vidare: Juhani Niemi om Gösta Ågren i *Biografiskt lexikon för Finland*; Granholm & Ågren 1974; Rönnholm 2000a, s. 248–259, Meinander 2016, s. 253–254.
- 146 Gösta Ågren, ”Inte var vi illiterata hemma, inte”, *Hufvudstadsbladet* 4.1.1980.
- 147 Anna-Lisa Sahlström i *Vasabladet* 7.2.1974 och Åsa Wall i *Svenska Dagbladet* 5.2.1974. Den som uttryckte sig om det allmängiltiga i diskussionerna mellan centrum och periferi var författaren Sebastian Lybeck, till ursprunget finlandssvensk men bosatt på olika orter i Sverige och Norge sedan 1950-talet.
- 148 Författarna i de norska regionerna menade på 1970-talet till exempel att författare utanför de stora städerna snabbt placerades i facket ”folklivsskildrare” (Knut Hauge) och att norska författarföreningens litterära råd i sin stipendiepolitik prioriterade unga män från Oslo (Ingvald Svinsaas). Nordnorsk forfatterlag arbetade också för de samiska författarna tills den samiska författarföreningens grundades. Ringdal 1993, s. 348–350.
- 149 Material om Leve boken-turnén i mapp 98, FSF:s arkiv, SLSA 904.
- 150 Ernest Uljens, ”Tyst protest i Jakobstad mot kulturned-

- skärningar”, *Hufvudstadsbladet* 18.9.1988.
- 151 Nalle Valtiala till FSF kansli, 18.9.1984, mapp 98, FSF:s arkiv, SLSA 904.
- 152 von Schoultz 1992, s. 96.
- 153 Cirkulärmeddelande till medlemmarna 6/72, kopia, FSF:s kansli.
- 154 J.O. Tallqvist 1.10.1960 i Diktarehemmets Gästbok, SLS arkiv, tjänstarkivet.
- 155 Omkring 24 000 kronor inflöt i *Svenska Dagbladets* insamling 1959. Ringbom 1969, s. 14, 106; *Svenska Dagbladet* 19.3.1959, 5.10.1959, 27.10.1959. Vi tackar kanslichef Jonas Lång på SLS som uppmärksammade oss på materialet i *Svenska Dagbladet*.
- 156 *Svenska Dagbladet* 19.3.1959.
- 157 Årsberättelse 1973, FSF:s kansli.
- 158 Lars Huldén till FSF:s styrelse 9.1.1993, mapp 136, FSF:s arkiv, SLSA 904.
- 159 Årsberättelse 1956, FSF:s kansli.
- 160 Årsberättelse 1969, FSF:s kansli.
- 161 Årsberättelse 1975, FSF:s kansli.
- 162 Årsberättelse 1973, FSF:s kansli.
- 163 FSF:s styrelse till styrelsen för Ab Tampella Oy 18.3.1976, kopia, mapp 135, FSF:s arkiv, SLSA 904.
- 164 Ulla Bjerne-Biaudets och Léon Biaudets testamente 27.10.1957, mapp 86, FSF:s arkiv, SLSA 904.
- 165 Forssell i *BLF*; Larsson 2011.
- 166 Forssell i *BLF*.
- 167 von Schoultz 1992, s. 94.
- 168 Ulla Bjerne-Biaudets och Léon Biaudets testamente 27.10.1957, mapp 86, FSF:s arkiv, SLSA 904.
- 169 Ulla Bjerne-Biaudets och Léon Biaudets testamente 27.10.1957, mapp 86, FSF:s arkiv, SLSA 904.
- 170 ”Ulla, lördagen den 11 oktober” [1969], mapp 86, FSF:s arkiv, SLSA 904.
- 171 Årsberättelse 1967, FSF:s kansli.
- 172 Ahlfors 2016, s. 184.
- 173 ”Litteraturen och publiken”, *Nordisk Forfatter-Tidende*, mars 1946.
- 174 *Nordisk Forfatter-Tidende* 1-2/1945.
- 175 Ringbom 1969, s. 93-98.
- 176 Protokoll över styrelsemöte 18.10.1945, FSF:s kansli.
- 177 Warburton 1951, s. 11. Se även Söderling 1983; Långbacka 1990. Medel- och överklassens konturer blev dock allt suddigare. Allardt & Starck, s. 190 ff.
- 178 Elmer Diktonius, ”Böcker och författare”, *Arbetarbladet* 4.2.1938.
- 179 Hagar Olsson, ”Är kulturen död i vårt land?”, *Nya Pressen* 8.11.1945.
- 180 Hagar Olsson, ”Är kulturen död i vårt land?”, *Nya Pressen* 8.11.1945.
- 181 *Nya Pressen* 12.11.1945. Olssons kritik diskuterades också inom FSF:s styrelse, hos Paul Nyberg, se protokollet 20.11.1945, FSF:s kansli.
- 182 Se vidare längre fram i kapitlet (s. 212-223), även Holmström 1995.
- 183 von Bonsdorff 1983, s. 55-56.
- 184 Långbacka 1993, tabell 11, s. 32.
- 185 Se Wikström-Holländer 1984, s. 72.
- 186 Hagar Olsson, ”En vädjan till Österbotten”, *Vasabladet*

- 10.1.1950; Hagar Olsson, "Är kulturen död i vårt land?" *Nya Pressen* 8.11.1945.
- 187 Allardt & Starck 1981, s. 198.
- 188 "Vad är litteratur, och vad nytta och glädje kan man ha av den?", tal av J.J. Huldén i Munsala 6.6.1937, ref. i *Arbetarbladet* 16.6.1937.
- 189 Rönnholm 2000a, s. 253.
- 190 Huldén 1983, s. 4.
- 191 Warburton 1951, s. 11 ff.; citeras och diskuteras i Willner 1979, s. 114. I *Åttio år av finlandssvensk litteratur* (1983) konstaterade Warburton att "en samhälls-demokratisering som tog fart på 1960-talet" ändrade situationen, Warburton 1983, s. 13. Se också Trygve Söderlings kritik av Warburtons begreppsanvändning, t.ex. "medelklass" som ord för en mycket bred grupp av över- och medelklass. Söderling 1983.
- 192 Huldén 1983, s. 3–4.
- 193 Huldén 1983, s. 4.
- 194 Casanova 2008.
- 195 Långbacka 1993, s. 38.
- 196 C.F. Sandelins PM till skribenterna december 2018, kopior finns i skribenternas ägo och på FSF:s kansli.
- 197 Ringbom 1969, s. 95. Frågan om deltagande i möten per fullmakt förföll på grund av bristande understöd.
- 198 Gösta Ågren 1983, s. 42–43.
- 199 Protokoll 9.1.1961, FSF:s kansli.
- 200 Se Koli 2000, s. 234–235.
- 201 Brown & Grover 2012.
- 202 Anna Bondestam, *Arbetarbladet* 22.9.1943.
- 203 P.O. Barck, "De många mästerverken", *Nya Argus* 1–2/1944.
- 204 P.O. Barck, "Bottenskrap i bokfloden", *Hufvudstadsbladet* 3.1.1947; Signaturen "Neger" drog slutsatsen att det knappast lönade sig "för några författare i provinsen att försöka få gehör hos den höglitterära kritiken i huvudstaden". Einar Hagman, "Ur dagboken", *Vasabladet*, 5.1.1947.
- 205 Einar Hagman, "Litteraturkritiken och den kritiska uppgiften", *Hufvudstadsbladet* 19.1.1947.
- 206 Debatten refereras i Wikström-Holländer, 1984, s. 54–57.
- 207 Debatten refereras och fullständiga referenser ges i Wikström-Holländer 1984, s. 42–43.
- 208 Om Anna Bondestam (1907–1995), se Heikkilä 2013, om Bondestam och författareföreningen s. 93–96; *Femtio österbottenska författare om sig själva* 1990, s. 12–14. Om Evert Huldén (1895–1967), se *Uppslagsverket Finland*. Om Richard Malmberg (1877–1944) från Töysä, som var skolråd vid skolstyrelsens svenska avdelning, se *Nordisk familjebok* 1925, s. 411–412.
- 209 Årsberättelse 1956, FSF:s kansli. Mårten Ringbom antyder i 50-årsskriften från 1969 att det redan då funnits ett missnöje inte bara hos unga arga män i Helsingfors, som Jörn Donner, utan också bland de österbottenska författarna, vilket föranledde att

- man ordnade författarmötet i september 1956. Ringbom 1969, s. 95.
- 210 Årsberättelse 1956, FSF:s kansli; Ringbom 1969, s. 95–96.
- 211 På 1960-talet kunde författareföreningen regelmässigt betala resekostnaderna för dem som kom resande från andra orter till gemensamma författarmöten. Ringbom 1969, s. 96–97.
- 212 Huldén 1989, s. 12.
- 213 Årsberättelser 1975, 1976, 1980, FSF:s kansli. Om Granvik, Hagman, Lindén och Ågren, se t.ex. Hoffman et al. (red.) 1990, s. 38–43, 74–75, 129. Lindén också i Sundgren 1985, s. 92–94.
- 214 *Nya Pressen* 29.3.1947.
- 215 Se Söderling 1983, s. 27; Merete Mazzarella i intervju i *Klo* 1986.
- 216 Häggman 2017, s. 411–412.
- 217 Författareföreningens ordinarie styrelsemöte 17.10.1980 med bilagor, FSF:s kansli; *Vasabladet* 18.10.1980; Kvinnoskribentgruppen i Jakobstad till styrelsen för Finlands svenska författareförening 17.9.1980. FSF:s protokoll 1980, FSF:s kansli.
- 218 Huldén 1989, s. 12. I Hoffman et al. (1990), s. 52, skriver Huldén om att han känt sig sårad över av att ”en del österbottniska författarkollegor vill förmena mig rätten att räknas som en av dem”, men han kan känna sig hemma i andra delar av världen också, t.ex. i Nyland. ”Och jag har ingenting till övers för hurrarskrytet. Folk är folk överallt.”
- 219 Tom Karlssons recension av *Ett stycke finlandssvensk litteraturhistoria* 23.1.2002 i Läscentrums tidskrift *Kiiltomato–Lyssmasken*, ”Periferin slår tillbaka”. *Finlands svenska litteraturhistoria* utgavs i två delar av Svenska litteratursällskapet i Finland 2000. Johan Wrede ledde utgivningsprojektet under åren 1996–2000. Rainer Knapas var redaktör för den första delen som behandlade den svenska litteraturen i Finland från medeltiden till 1800-talets slut, Clas Zilliacus var utgivare och Michel Ekman redaktör för del två som behandlade 1900-talet. *Ett stycke finlandssvensk litteraturhistoria* gavs ut av Sahlgrens förlag 2001. Redaktörer var Brita Högnäs-Sahlgren och Karl Sahlgren. Boken gjordes för att komplettera litteratursällskapets tvådelade verk med artiklar om författare, förlag och perspektiv som inte getts plats i den av Zilliacus och Ekman redigerade boken. Särskilt redaktörernas förord (s. 5–6) är ett häftigt angrepp på SLS verk som beskrivs som pompöst och dirigerat av godtyckliga principer.
- 220 Häggman 2017, s. 426–429. Suomen maakuntakirjalijat r.y. på webben: <http://www.smkk.fi/>.
- 221 Häggman 2017, s. 430.
- 222 Okänd tidning, utan datum, urklipp i Urklippsbok 1961–67, Urklippsböcker FSF, SLSA 904.70.
- 223 *Vem och vad* 1966, s. 476.

- 224 Ulla Åkerström i *Svenskt översättarlexikon* 2009-.
- 225 Långbacka 1993, s. 27.
- 226 Informationen om författarna och deras bakgrund har Lena Långbacka fått från föreningens matriklar och blanketter som nya medlemmar fyllt i om sig själva. Det här materialet kompletterades med biografiska handböcker och vid behov med personlig kontakt till författarna. I sin socialgruppsindelning har Långbacka kategoriserat följande attribut, titlar och utbildning som markörer för överklass: akademisk slutexamen, adelskap, agronom, aktuarie, ambassadör, arkitekt, direktör, domare, fabrikör, godsägare, hovrättsråd, övriga högre tjänstemän (t.ex. kommerseråd, borgmästare, landshövding, senator, statsråd), ingenjör, känd konstnär, läkare, tandläkare, militär, prost eller rektor. I hennes grupp av övre medelklass ingår affärsmän, bokhandlare, apotekare, farmaceuter, arkivchefer, baningenjörer, bankokommissarier, bibliotekarier, byggnadsentreprenörer, byggmästare, ekonomer, skolinspektörer, kyrkoherdar, kantorer, järnvägstjänstemän, kamrerer, konstnärer, författare, typografer, litografer, operasångare, lärare, lektorer, redaktörer, journalister, rådmän, sjöfartsråd, hovråd, kansliråd, sjökapten, skeppare, ångbåtsbefälhavare, stationschefer, tjänstemän (t.ex. konsul, länsman, utmätningsbiträde). I kategorin lägre medelklass ingår agrologer, bokförare, disponenter, förmän, försäkringstjänstemän, försäljare, intendent, kontorister och kontorschefer, lantmätare, fältväblar, maskinmästare, målarmästare, barberarmästare o.d., poliser, skogstekniker, tullförvaltare och överkonduktörer. Långbacka konstaterar själv att det var svårt att göra korrekta kategoriseringar enligt klass då både samhället och de sociologiska undersökningarnas klassificeringar har förändrats under 1900-talet. Det framgår inte av hennes pro gradu-avhandling om t.ex. alla med arkitektutbildning eller akademisk slutexamen under perioden 1919 till 1990 har kategoriserats som överklass eller om hon har gjort individuella bedömningar med hjälp av flera faktorer. Av denna anledning har vi här slagit ihop hennes siffror för andelen överklass och övre medelklass eftersom gränsdragningarna är oklara. Se Långbacka 1993, s. 12-13 och redogörelse för hur yrken och positioner har kategoriserats för statistiken i Långbacka 1993, bilaga 1, s. 66-67.
- 227 Willner 1979, s. 131. Willner går dock inte in på vilka kriterier han använt för att kategorisera författarna som överklass eller något annat.
- 228 Ca 5% av de 129 medlemmarna år 1940 var jordbrukare och 4% var arbetare. År 1980, fyrtio år senare, var 12% av 177 med-

- lemmar jordbrukare och 9% var arbetare. Långbacka 1993, s. 27. (I uppgifterna om 1940 saknas information om fyra medlemmar, i uppgifterna för år 1980 saknas information om fem medlemmar).
- 229 Långbacka 1993, s. 31.
- 230 15% år 1920, 28% år 1940, 30% år 1960, 32% år 1980. Se Långbacka 1993, s. 30.
- 231 "Utbildningen i Finland: allt mer för allt fler", Statistikcentralen 13.11.2007, https://www.stat.fi/tup/suomigo/marraskuu_sv.html (senast hämtad 29.3.2019).
- 232 Långbacka 1993, s. 29–30, tabeller 7 och 8.
- 233 Andersson 1981, s. 14.
- 234 Se information om medlemmar i årsberättelsen 1980: 88 av 189 medlemmar i Helsingfors (47%), 24 i övriga Nyland (13%), 29 i Österbotten (15%), 10 i Åboland (5%), 9 på Åland (5%), 2 i övriga Finland (1%), 19 i Sverige (10%) och 8 i övriga länder (4%).
- 235 Enligt Statistikcentralens uppgifter 31.12.2015 finns det i Södra Finlands län 132 760 personer som har registrerats som svensktalande i befolkningsstatistiken, i Österbotten uppgår den svensktalande befolkningen till 96 391 invånare, i Egentliga Finland (Åboland) finns 27 092 svensktalande och på Åland, där de enda helt svenskspråkiga kommunerna finns i dag, finns 25 524 svenskspråkiga. Sammanlagt finns det knappt 300 000 svensktalande personer i Finland.
- Informationen har sammanställts av Kommunförbundet ("Ruotsin- ja kaksikieliset kunnat. taustatietoa 2008–2015") och är tillgänglig på webben: https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/2017-02-ruotsin-ja-kaksikieliset-kunnat_o.pdf. Se även Meinander 2016, s. 160–183. Antalet finlandssvenskar som flyttar till Sverige, permanent och tillfälligt, ser inte ut att minska. Under åren 2000–2015 flyttade ca 17 000 finlandssvenskar till Sverige. Se Kepsu 2016.
- 236 Stencil över de deltagande författarna 1974, mapp 98, FSF:s arkiv, SLISA 904.
- 237 Göran Schildt, "Varken svensk eller finne", *Svenska Dagbladet* 5.2.1973.
- 238 Stencil över de deltagande författarna 1974, mapp 98, FSF:s arkiv, SLISA 904. Deltagarna var: Robert Altan, Christina Andersson, Claes Andersson, Johan Bargum, Karl-Erik Bergman, Christer Boucht, Bo Carpelan, Jörn Donner, Hans Fors, Kaj Hagman, Olof Granholm, Lars Huldén, Tove Jansson, Hjalmar Krokfors, Ralf Nordgren, Mauritz Nylund, Carolus Rein, Viola Renvall, Peter Sandelin, Tom Sandell, Solveig von Schoultz, Nils-Börje Stormbom, Wava Stürmer, Henrik Tikkanen, Märta Tikkanen, Nalle Valtiala, Sven Willner, Barbara Winkelmann, Erik Ågren och Gösta Ågren.

- 239 Åren 1969, 1973 och 1977 invaldes nio personer, år 1975 valdes åtta nya medlemmar och 1982 sju nya medlemmar.
- 240 Stadgar för Finlands svenska författareförening 1973, § 2, FSF:s kansli. I stadgarna 1945 (§ 4) stipulerades: "Inval av medlem verkställs av styrelsen på förslag av två föreningsmedlemmar, som därom äga skriftligen anmäla hos föreningens ordförande." Se årsberättelser 1972 och 1973, FSF:s kansli.
- 241 Stadgar för Finlands svenska författareförening 1973, § 7, FSF:s kansli.
- 242 Stadgar för Finlands svenska författareförening 1945, § 2, FSF:s kansli.
- 243 Kai Häggman, e-postmeddelande till HT 7.3.2017.
- 244 Stadgar för Finlands svenska författareförening 1973, § 6, FSF:s kansli.
- 245 Stadgar för Finlands svenska författareförening 1973, 1945, 1921, FSF:s kansli.
- 246 Zilliacus 2000a, s. 13–14.
- 247 Ågren 1974, s. 94–95. Se Lund 2001, s. 30.
- 248 Willner 1979, s. 38.
- 249 Om debatten, se Koli 2000, s. 234–235.
- 250 Häggman 2003, s. 290–292.
- 251 Årsberättelse för 1970, FSF:s kansli.
- 252 J.O. Tallqvist, "Många är kallade få är utvalda", *Hufvudstadsbladet* 21.3.1969, Författareföreningens urklippsbok 1968–1971, SLSA 904.
- 253 Willner 1979, s. 134–136. Se även Långbacka 1993.
- 254 Anderssén-Wilhelms 2005, cit. s. 58.
- 255 "Skrivarkursen på Finns, vad syftar den till?", odaterat informationsbrev om skrivarkursen 1974, Lars Huldén, i "Skrivardagar på Finns 1974", mapp 93, FSF:s arkiv, SLSA 904.9.1.
- 256 Årsberättelser 1974, 1975, 1977, FSF:s kansli. Materialet "Skrivardagar på Finns 1974", mapp 93, FSF:s arkiv, SLSA 904.9.1. Gurli Lindén, Birgitta Boucht, Tatiana Sundgren och Peter Sandelin var med 1975. Två år senare medverkade också Bengt Ahlfors, Johan Bargum, Ralf Nordgren, Catharina Spåre och Nils-Börje Stormbom.
- 257 "Skrivardagar på Finns" 1975, 1976, 1977, mapp 93, FSF:s arkiv, SLSA 904.9.2.
- 258 Anderssén-Wilhelms 2005, s. 21–22; Rönnholm 2000b, s. 384–385. Om amatörsribbenten i svensk folkbildning och kulturpolitik, se Furuland 1978, s. 13–26.
- 259 Lars Huldén intervjuad 1992 av Wik 2002, s. 155.
- 260 Lund 2001; Lindqvist 2001.
- 261 Cit. i Lund 2001, s. 28.
- 262 Kommentrar av Johannes Salminen, "Konferens om boken 21–22.1.1977", Mapp 36, 223 I, FSF:s arkiv, SLSA 904.

- 263 J. Salminen, "Konferens om boken 21–22.1.1977" & inbjudan till konferensen, Mapp 36, FSF:s arkiv, SLSA 904.
- 264 J. Salminen, "Konferens om boken 21–22.1.1977" & inbjudan till konferensen, Mapp 36, FSF:s arkiv, SLSA 904.
- 265 Lars Huldén i Wik 2002, s. 156–157.
- 266 Årsberättelse 1947, Årsberättelse 1982, FSF:s kansli.
- 267 Långbacka 1993, s. 21. Långbackas siffror inkluderar hedersmedlemmarna i medlemstalet.
- 268 "Femtio författare firade föreningens 49:e fest", av pseudonymen Johan i vimlet i *Nya Pressen* 18.3.1968, Urklippsbok 1968–1973, Urklippsböcker, FSF:s arkiv, SLSA 904.10.
- 269 Johan i vimlet i *Nya Pressen* 18.3.1968. De tre herrarna var diktaren Per-Hakon Påwals, författaren och psykiatern, överläkaren Oscar Parland samt författaren och journalisten Jarno Pennanen som var ordförande för Suomen Kirjailijaliitto 1967–1968.
- 270 Mårten Ringbom 11.5.1965 i *Vasabladet*, citerad i Söderling (del 2) 2008, s. 42, 44.
- 271 *Dagens Nyheter* 31.8.1959, cit. i Söderling 2008, s. 68.
- 272 Lind Palicki & Milles 2015, s. 157–158.
- 273 Författareföreningens stadgar 1984, § 14 och 23, FSF:s kansli.
- 274 Solveig von Schoultz blev invald i förstärkta styrelsen 1945 och satt som ordinarie styrelsemedlem från 1947 till 1968. År 1983 blev hon på nytt invald i förstärkta styrelsen där hon satt i fem år till 1988.
- 275 Muntligt meddelande Merete Jensen.
- 276 Julkunen 2004, s. 180.
- 277 Julkunen 2004, s. 181–182.
- 278 Kronholm i *Biografiskt lexikon för Finland*, 2011.
- 279 Lind Palicki & Milles 2015, s. 155–156.
- 280 Ramnefalk & Westberg (red.), 1981 och Holmquist & Witt-Brattström (red.), 1983. Sundgren (red.) 1985, Mazzarella 1985. Nevala & Ahola (red.), 1989, Jensen (huvudred.), 1993–1998.
- 281 Årsberättelse 1977, FSF:s kansli; Skrivardagar på Finns 1977, FSF:s arkiv, SLSA 904.9.2.
- 282 Kerstin Nyqvist till Wava Stürmer 7.3.1977; Gösta Ågrens brev till styrelsen daterat "Vasa lördag 77", FSF:s arkiv, korrespondens 1977, mapp 36; *Hufvudstadsbladet* 9.3.1977.
- 283 Sundgren 1985, s. 7; Årsberättelse 1978, FSF:s kansli. Gurli Lindén hade varit finländsk representant i arbetsgruppen bakom seminariet. I seminariet deltog Solveig Emtö, Gunnel Högholm, Gurli Lindén, Merete Mazzarella, Ulla Sid, Wava Stürmer, Inga-Britt Wik och Anita Wikman från Finland.
- 284 Kvinnoskribentgruppens i Österbotten mötesprotokoll 1.2.1979,

- protokollbok 1979–2004, Kvinno-skribentgruppen i Österbottens arkiv, SLSA 1218. Målsättningsarna formulerades i protokollet: "Vi vill 1. genom vårt arbete synliggöra kvinnorna, deras problem, villkor och rättigheter. 2. Genom utåtriktad verksamhet nå kvinnor i vårt samhälle. 3. ta till vara och skapa respekt för de traditionella kvinnokunskaperna och -erfarenheterna. 4. arbeta i solidaritet med den internationella kvinnorörelsen. 5. rikta ständig uppmärksamhet på förtrycksmekanismernas olika uttryck i vår värld. 6. arbeta för att förbättra de kvinnliga författarnas villkor."
- 285 Protokoll 18.3.1979, Kvinno-skribentgruppens i Österbotten protokollbok 1979–2004, SLSA 1218.
- 286 Kvinno-skribentgruppens i Österbotten protokollbok 1979–2004, 10–12.8.1979; Lägerdagbok 10–12.1979, SLSA 1218.
- 287 Lördagen den 10 augusti, Kvinno-skribentgruppens i Österbotten Lägerdagbok 10–12.8.1979, SLSA 1218.
- 288 Boucht 1983, s. 463. "Det där med kvinnor och stipendier är en av de stora kampfrågorna", skrev likaledes Inga-Britt Wik i presentationen av sitt författarskap i boken *Finlandssvenska kvinnor skriver* 1985. Wik 1985, s. 168.
- 289 Märta Tikkanen och Ebba Witt-Brattström i samtal med Madeleine Forsén, 8.3.2017, "Krig och kärlek på internationella kvinnodagen", Nordisk kulturkontakt, Helsingfors.
- 290 Boucht 1983, s. 475.
- 291 Hoffinan et al. (red.) 1990.
- 292 Dreyfusaffären var en rättsskandal som pågick i Frankrike 1894–1906. Den utvecklade sig till en politisk fråga som delade landet efter att författaren Émile Zola publicerade en kritisk artikel, "J'Accuse..." (Jag anklagar) 1898 till stöd för den judiske officeren Alfred Dreyfus, som fängslats för högförräderi på falska grunder.
- 293 Om författaren som ämbetsman under tidigmodern tid, se Bennich-Björkman 1970.
- 294 "Våra svenska författaress organisation allt starkare", intervju med Hans Ruin i *Svenska Pressen* 18.3.1937.
- 295 Debatten har analyserats i Söderling 2008 (del II). Om FBT-gruppen, se också Korsström 2013, s. 53 ff.
- 296 Cit. i Korsström 2013, s. 55–57.
- 297 Korsström 2013, s. 55–57.
- 298 Kangas & Pirnes 2015, s. 24–27.
- 299 Se t.ex. Häggman 2008, s. 474–479; Leino-Kaukiainen 2003, s. 49 ff.
- 300 Häggman 2003, s. 254.
- 301 Häggman 2017, s. 383–384.
- 302 Ringbom 1969, s. 111; Protokoll 1.11. och 19.11.1957 och Årsberättelse 1957, FSF:s kansli.
- 303 Årsberättelse 1957, FSF:s kansli.
- 304 Grönqvist 1958; Häggman 2017, s. 379–388; Årsberättelse 1963, FSF:s kansli.
- 305 Häggman 2017, s. 382.

- 306 Ringbom 1969, s. 110–112.
- 307 Tidning utan datum med påskrift ”65–66?”, urklippsbok nr 113, 1961–1967, FSF:s arkiv, SLSA 904.70.
- 308 Häggman 2017, s. 379–380.
- 309 Någon har klippt ut Svedbergs kritik och Cleves svar och limmat in dem i författareföreningens urklippsbok. *Hufvudstadsbladet* 12.9.1968, urklippsbok nr 114, 1968–1973, FSF:s arkiv, SLSA 904.10.
- 310 Årsberättelse 1965, FSF:s kansli; FSF:s styrelseprotokoll 21.1.1965 och 10.9.1965, FSF:s kansli.
- 311 Häggman 2008, s. 477–479.
- 312 ”Bokmässa nr 1 säreget jippo”, *Hufvudstadsbladet* 26.10.1968.
- 313 Häggman 2017, s. 379.
- 314 Häggman 2008, 476; ”Sociolog-attack mot forskningslitteratur”, *Hufvudstadsbladet* 28.10.1968.
- 315 Gisbert Jänicke, ”Bokmarknad och bokkultur”, *Nya Argus* 16.11.1968.
- 316 Jänicke i *Nya Argus* 16.11.1968.
- 317 Ringbom 1969, s. 123.
- 318 Love Records grundades av Atte Blom, Otto Donner och Christian Schwindt. Om skivbolaget, se Rantanen 2005.
- 319 *Nya Pressen* 19.3.1960, Urklippsbok nr 113, 1961–67, FSF:s arkiv, SLSA 904.70.
- 320 Styrelseprotokoll 7.9.1970, FSF:s kansli.
- 321 Kaj Hagman, ”Ljus framtids-teckning för finlandssvensk litteratur”, *Vasabladet* 21.3.1969.
- 322 ”Ett aber att riksgränser avgör bokspridning”, *Österbottningen* 25.3.1969; ”Alice Granfelt-Karlberg” i Sundgren (red.) 1985.
- 323 Protokollet 28.5.1969. Artiklar i *Hufvudstadsbladet* 19.5.1969, 1.6.1969 och *Nya Pressen* 31.5.1969 i urklippsbok nr 114, 1968–1973, FSF:s arkiv, SLSA 904.10.
- 324 Nordgrens brev är daterat 25.4.1960 och Tallqvists svar 28.4.1960. Brevet finns bevarade bland FSF:s protokoll för år 1960, FSF:s kansli.
- 325 Salokangas 1996, s. 282–287.
- 326 Uttalandet hade gjorts av förstärkta styrelsen vid dess möte 3.7.1972 tillsammans med andra författarföreningar. Diskussionerna refereras i styrelseprotokoll 26.8.1972 och bilagor, FSF:s kansli.
- 327 Styrelseprotokoll 26.8.1972 och bilagor, FSF:s kansli.
- 328 Protokoll 26.8.1972, FSF:s kansli.
- 329 Huldén 1989, s. 10.
- 330 Se Häggman 2017, s. 379–388.
- 331 Enligt Carl Fredrik Sandelins till författarna 2018 meddelade uppgifter och Ringbom 1969, s. 112 ff. Se också Häggman 2017, s. 379 ff och 389 ff.
- 332 ”Författarprotest – krav på lagändring”, *Hufvudstadsbladet* 22.1.1965; ”Författare, kritiker väddar till riksdagen”, *Hufvudstadsbladet* 21.2.1965.
- 333 Om 1930- och 1950-talet, se Ringbom 1969, s. 108–110.

- 334 "Fåfångt skydda läsarna genom lag anser Sartre", *Åbo Underrättelser* 17.7.1965.
- 335 "'Författare har det svårt i Finland. Få läsare nog intelligenta att förstå'", *Svenska Dagbladet* 17.11.1965.
- 336 Årsberättelser 1964–1983, FSF:s kansli.
- 337 Styrelsens protokoll 11.5.1965, FSF:s kansli.
- 338 Häggman 2017, s. 395.
- 339 Lars Huldén till Nalle Valtiala, kopia, Korrespondens 1975, mapp 34, FSF:s arkiv, SLSA 904.1.
- 340 *Hufvudstadsbladet* 3.12.1967 och okänd tidning 19.1.1968 i författareföreningens urklippsbok 1968–1973, FSF:s arkiv, SLSA 904.10.
- 341 Se Årsberättelser 1967–1971, FSF:s kansli.
- 342 Årsberättelse 1970, FSF:s kansli.
- 343 Viveca Ramstedt, muntligt meddelande 14.3.2016; om Turtiainen se Kalemaa i *Kansallisbiografia* (2000).
- 344 P.O. Barck, "Denna vecka", *Hufvudstadsbladet* 27.1.1945; "'Folkets storhet beror på det de skänka kulturen'. Leonov och Kemenov tala till finländska konstnärer", *Hufvudstadsbladet* 3.2.1945.
- 345 "Finland en bro mellan öst och väst", *Hufvudstadsbladet* 29.5.1945.
- 346 Donner 1980, s. 21–22.
- 347 Brandes, *Das literarische Echo*, 1.10.1899.
- 348 Hagar Olsson, "Att vara en finlandssvensk författare", *Dagens Nyheter* 14.3.1951.
- 349 Cit. i Willner 1979, 25.
- 350 Dess förordning om förlagsrätt (8/80 28 §) gällde fortfarande.
- 351 Om föreningarna Norden, se Janfelt 2005.
- 352 Häggman 2017, s. 319–320; Styrelsens protokoll 11.12.1944, FSF:s kansli.
- 353 Årsberättelse 1945, FSF:s kansli.
- 354 Styrelsens protokoll 12.4.1945; Årsberättelse 1945, FSF:s kansli.
- 355 Styrelsens protokoll 8.11.1945, FSF:s kansli.
- 356 Willner 1979, s. 47.
- 357 Wendt 1979, s. 308.
- 358 Werner Söderhjelm, "Det nordiska författarmötet", *Nya Argus* 16.6.1919, nr 11–12. I Köpenhamn hade idealister som Ellen Key motsatt sig alla översättningar mellan de skandinaviska språken eftersom alla enligt henne borde lära sig att läsa varandras språk, medan andra författare yrkade på mera översättningar av grannländernas litteratur för att öka kontakten och en nordisk kulturkompetens.
- 359 Wendt 1979, s. 295.
- 360 Cit. i P.O. Barck, "Finland och Ryssland", *Samtid och framtid*, november 1944. Även Barck 1973, s. 193; Årsberättelse 1945, FSF:s kansli.
- 361 "Författarkontakter med Sovjetunionen", protokoll 6, 1969, FSF:s kansli.
- 362 "Personliga kontakter ger mer än diskussioner", *Hufvudstadsbladet* 23.2.73.
- 363 Årsberättelsen 1960, FSF kansli.

- 364 Ruuska 2012, s. 411.
 - 365 Huldén 1989, s. 11.
 - 366 Tarkka 1981, s. 4–6; ”Personliga kontakter ger mer än diskussioner”, *Hufvudstadsbladet* 23.2.1973.
 - 367 Tarkka 1981, 11–12, 15.
 - 368 Styrelsens protokoll 11.5.1965, FSF:s kansli.
 - 369 ”Köpenhamn”, *Hufvudstadsbladet* 18.5.1969.
 - 370 ”Författarkontakter med Sovjetunionen”, protokoll 6, 1969, FSF:s kansli.
 - 371 Lars Huldén i Wik 2002, s. 154.
 - 372 Huldén 1989, s. 11. Boken kom ut på Otava år 1980.
 - 373 Skrivelsen från 15.2.1977 under tecknad av ordf. Lars Huldén och sekr. Kerstin Nyqvist, brev 301 III, FSF:s arkiv, SLSA 904.
- IV.
I DEN KREATIVA EKONOMIN
– KULTURELL AVREGLERING
- 1 Sammanfattande om framstegen, Willner 1979, s. 34 ff.
 - 2 Caryl 2013.
 - 3 Årsberättelse 1980, FSF:s kansli.
 - 4 Om den s.k. Rushdie-affären ur en brittisk kontext, se Weller 2009.
 - 5 Se t.ex. Gerner 1997; Gerner et al. 2002; Klinge 1992; Klinge 1995.
 - 6 *Hufvudstadsbladet* 18.10.1995.
 - 7 Årsberättelse 1987 och 1993, FSF:s kansli.
 - 8 Årsberättelser 1990–2000, FSF:s kansli.
 - 9 Lars Huldén till Jan-Magnus Jansson 31.3.1977, FSF:s arkiv, brev 234 II, SLSA 904.
 - 10 Årsberättelser 1979, 1990, 1991, 1992. Citat årsberättelse 1991, FSF:s kansli.
 - 11 Elsa Boström, ”Författarstrategi för boken”, *Hufvudstadsbladet* 25.3.1990; Kaj Hedman, ”Non-chalerar radion finlandssvensk litteratur?”, *Vasabladet* 2.4.1993.
 - 12 Claes Andersson, insändare, *Hufvudstadsbladet* juli 2016. Se även Lindqvist 2018, s. 11–12, 62–63.
 - 13 Kivistö 2016, s. 226.
 - 14 ”In difficult cases the Union has made use of all the means at its disposal, but the most suitable expedient within Finnish society has been found not to be strikes or street demonstrations but direct contact to the highest executive authority, the Parliament.” Päivi Lienes, ”The Union of Finnish Writers”, FSF:s kansli.
 - 15 Sven Willners brev till Henrika Ringbom 23.9.1996, Fagerholm (red.) 1998.
 - 16 Jonna Kevin, ”Inte ett konstnärligt manifest”, *Klo* 1/1986.
 - 17 Om de litterära tidskrifterna på 1970- och 1980-tal, se Knapas 2000, s. 365 och Londén 2000.
 - 18 Kjell Westö, ”Sektets barnbarnsbarn”, *Klo* 3.4/1986.
 - 19 Ringdal 1993, s. 486.
 - 20 Lars Huldén, ”Sång om Finlands svenska författareförening till dess gäster den 6 april 1984”, FSF:s kansli.

- 21 Donner 1980, s. 32. Om heltidsförfattande medlemmar i Kirjailijaliitto, se Päivi Liedes, "The Union of Finnish Writers", transl. by William Moore. Manuskript på FSF:s kansli, i mapp med handlingar från möte i San Sebastián 1986 för författarorganisationer från små språkområden.
- 22 Se Alanne 1993, s. 103–109.
- 23 Alanne 1993, s. 113–114.
- 24 Lindqvist 2017, s. 52–53. 64 författare svarade på enkäten. 40 % var 50–64 år och en lika stor andel var över 65 år. (s. 54).
- 25 M. Ringbom, "Utkast till utlåtande med anledning av den finländska litteraturstödskommitténs betänkande" (1973:24), FSF:s arkiv, SLSA 904.
- 26 Bourdieu 1992. Se Nygård 2011 för en diskussion om den omvända ekonomins betydelse för den finländska kretsen kring tidskrifterna *Euterpe* och *Argus*.
- 27 Kjell Lindblad till Marianne Peltomaa 17.1.1997, i Fagerholm (red.) 1998.
- 28 "... we will strongly advise against the introduction of a doctrinary competition thinking seeing the authors merely in terms of 'content' providers in a market place." Trond Andreassen, "Opening address", *Authors' rights and the European agenda 2007–2013. Competitiveness & digital challenges & collective action & cultural diversity*, edited and published by the European Writers' Congress, München 2006.
- 29 Bargum 1989, s. 16; Årsberättelse 1985, FSF:s kansli.
- 30 Elsa Boström, "Svedberg vald med rösterna 39–17. 'Storsamling kring stridstuppar'", *Hufvudstadsbladet* 20.3.1988. Valet förrättades genom omröstning mellan Svedberg och Jörn Donner.
- 31 Årsberättelse 1994, FSF:s kansli. Också Suomen Kirjailijaliittos årsberättelser på 1990-talet.
- 32 Staffan Bruun, "Författare valde Ara", *Hufvudstadsbladet* 26.3.1995. Om 1990-talets ekonomiska depression samt ekonomiska och kulturpolitiska förändringar och dess påverkan på förlag, bokhandel och författarna, se Häggman 2017, s. 469–487.
- 33 Se t.ex. Häggman 2017, s. 437.
- 34 Om författarstöd och kulturpolitik i millenieskiftets Finland, se Jokinen 2010. Se även Florida 2006.
- 35 *Hufvudstadsbladet* 26.3.1994.
- 36 Merja-Riitta Stenroos intervjuar Johan Bargum, Fagerholm (red.) 1998.
- 37 Donner 1980, s. 49.
- 38 Intervju med Thomas Wulff 28.5.2018. Om tillkomsten av Finlandiapriset och diskussionerna, se Häggman 2017, s. 463–467. Finlandiapriset kompletterades senare med Fack-Finlandia- (1989) och Finlandia junior-prisen (1997).
- 39 Sjögren 2008, s. 5–7.
- 40 Agneta Ara, "Synlighet och glitter", *Hufvudstadsbladet* 28.11.1996.
- 41 Ara i *Hufvudstadsbladet* 28.11.1996.

- 42 Kjell Lindblad, "Mr. eller Miss Finlandia", *Hufvudstadsbladet* 10.12.1996.
- 43 Agneta Ara, Marianne Backlén, Monika Fagerholm & Pirkko Lindberg, "Ett samtal om att skriva romaner", Fagerholm (red.) 1998, s. 201.
- 44 Artur Lundkvist, "Prisbelönta folkromaner", *Bonniers litterära magasin*, 1936.
- 45 Rosanna Fellman, "Min vecka vid Biskops-Arnö", 17.6.2018, bloggen SFV-vistelse på Biskops Arnö (hämtad 4.8.2018); se även SFV:s information om tävlingarna samt pristagarförteckningar på föreningsens webbplats: <https://www.sfv.fi/sv/tavlingar/> (hämtad 4.8.2018).
- 46 I ett utlåtande om biblioteksstipendiesystemet från 2012 jämför Kirjailijaliitto biblioteksmedlens utveckling under en 20-årsperiod: "I utredningen synliggörs hur förnedrande läget är för det finländska konstunderstödet. Storleken på medlen till biblioteksersättningsstipendierna jämförs med läget för tjugo år sedan, nämligen år 1991, och det framkommer att stipendierna i dag är 25% eller en miljon euro mindre." Kirjastoapurahajärjestelmän kehittämishdotuksista, Lausunto-pyyntö OKM/5/600/2012. Mellan 2001 och 2012 ökade biblioteksstipendierna med 1%. Se Aaltonen & Karttunen 2015, s. 267.
- 47 Årsberättelse 2014, FSF:s kansli.
- 48 Hirvi-Ijäs 2014.
- 49 Lindqvist 2017, s. 57.
- 50 Se Oesch 2010; Fredrik Lång, "Lainauskorvausten korottaminen suosisi menestyskirjailijoita", *Helsingin Sanomat* 30.11.2012. Jfr en diskussion om nyliberalismens konsekvenser på det vetenskapliga fältet, Lave, Mirowski & Randalls 2010, s. 659–675. Om storleken på stipendierna från privata finansierare: i Lindqvists enkätsvar framkommer att hälften av dem som svarade att de fått stipendier av fonder, stiftelser eller föreningar hade beviljats över 8 000 euro, medan de övriga fått stipendier på 1 000–7 000 euro. Lindqvist 2017, s. 57.
- 51 Se t.ex. Rautiainen 2008, s. 86–87: "Taiteilijatukijärjestelmän jähmeyttä voidaan lähestyä muutoskykyisyyden ja muutoshakuisuuden käsitteiden kautta. Käsitteet liittyvät yhteiskunnallisesta ohjauksesta – governancesta – käytyyn teoriakeskusteluun. [...] Taidekentän keskeiset instituutiot ja aivan erityisesti alan järjestökenttä vaikuttavat kehittäneen saavuttamien asemiansa ympärille erityyppisiä puolustusrakenteita, jotka saattavat estää tai hidastaa taiteellisen toiminnan omalakista kehittymistä". ("Det stela konststödsystemet kan studeras med fokus på förmåga och benägenhet till förändring. De här begreppen hänger ihop med den teoretiska diskussion som förts om samhällelig styrning, governance. [...] De centrala institutionerna på konstfältet, och särskilt bransch-

- organisationerna, verkar ha utvecklat olika slag av försvarsmekanismer kring uppnådda fördelar. De här mekanismerna kan göra det svårt för konsten att utvecklas enligt sina egna lagar.”)
- 52 Henry 1993, s. 69.
 - 53 Florida 2002; Hesmondhalgh 2008, s. 555–556, 567.
 - 54 Mikaela Sundström, ”Upphovsrätten – mycket mer än en ekonomisk fråga”, *Kiiltomato – Lysmasken* 7.11.2007, <http://www.kiiltomato.net/upphovsratten-%E2%80%93-myyket-mer-an-en-ekonomisk-fraga/> (hämtad 27.6.2018).
 - 55 ”Do texts grow on trees?”, broschyr om detta i mappen Cirkulär 2006–2009, FSF:s kansli.
 - 56 För en diskussion om kulturbyråkrati och författarroll i Finland, se Jokinen 2010.
 - 57 Merete Mazzarella i ”Ifrågasättande trädgårdsskötsel – litteraturkritiken i en finl. sv. verklighet”, diskussion mellan litteraturkritikerna Viveca Dahl, Barbro Holmberg, Elisabeth Nordgren och Merete Mazzarella, inspelad och transkriberad av Merja-Riitta Stenroos, *Klo* 1/1986, s. 21.
 - 58 Lindqvist 2017, s. 52.
 - 59 Lindqvist 2017, s. 52.
 - 60 ”Litterärt skapande VII – utbildning i författarskap januari 2016 – december 2017”, Centret för livslångt lärande, odaterad webbsida, <http://www.cll.fi/educations/litterart-skapande-vii/> (hämtad 17.7.2018). Många av kursdeltagarna från de gångna kurserna har debuterat och också prisbelönats. Tuomo Karhu, ”Aurinko turkulaisen kirjallisuuden yllä”, *Turun Sanomat* 27.1.2007.
 - 61 Jussi Lehmusvesi, ”Kirjallisuus: vain aniharva kirjailija saa nykyään esikoisteoksensa julkaistuksi ilman kirjoittajakurssia”, *Helsingin Sanomat* 22.10.2017.
 - 62 Om den globala förlagsbranschens förvandlingar, se Thompson 2010, kapitel 3.
 - 63 Waldén 2015, s. 326.
 - 64 Begreppet immaterialrätt har sitt ursprung i den tyskspråkiga juridiska debatten i början av 1900-talet (Immaterialgüterrecht), under vilken man fäste uppmärksamhet vid att den litterära och konstnärliga upphovsrättens objekt var något annat än ett föremål.
 - 65 Statistiken gäller perioden 2009–2012, se Grönlund et al. 2014, s. 18.
 - 66 Se t.ex. Patry 2009.
 - 67 Arbets- och näringsministeriets ”Branschrapport om kreativa branscher” 16.12.2014: http://www.temtoimialapalvelu.fi/files/2287/Luovat_alat_joulukuu_2014.pdf. Statsrådets principbeslut gällande ett utvecklingsprogram för immateriellt värdeskapande 2014–2020, länk på sidan <http://minedu.fi/sv/kreativ-ekonomi>.
 - 68 Se t.ex. Sanastos ställningstagande 15.4.2016: ”Kirjallisuus ja muut luovat alat voivat tuoda Suomeen paljon kaivattua talouskasvua, työtä ja hyvinvointia.”, www.sanasto.fi/

- kannanotto-tekija-on-palkkansa-ansainnut/ (hämtad 21.3.2019).
- 69 Lars Huldén till Tove Jansson 19.10.1977, FSF:s arkiv, brev 134 I, SLSA 904.
- 70 Årsberättelse 1994, FSF:s kansli.
- 71 ”Nu kan pengarna komma till nytta”, Henry Wiklund intervjuad av Lars Sonck, *Hufvudstadsbladet* 21.4.2015.
- 72 Enligt författareföreningens årsberättelser beslöt fond- och fastighetsutskottet köpa industri- och bankaktier och statsobligationer för ca 30 000 mk. 1981 var summan 14 500 mk, 1982 var den 30 241 mk, mellan 1983 och 1985 kring 100 000 mk, och 1986 722 000 mk. År 1990 beslöt styrelsen överföra förvaltningen av egna och förvaltade fonder från Föreningsbanken till Helsingfors Sparbank. Aktieköpen fortsatte under hela 1990-talet genom Aktia Tre Smeders kontor. Årsberättelser 1980–2000, FSF:s kansli.
- 73 Årsberättelser 2000–2018, FSF:s kansli.
- 74 Elsa Boström, ”Författarstrategi för boken”, *Hufvudstadsbladet* 25.3.1990.
- 75 Uppgifterna om de utdelade låneersättningarna genom Sanasto (<https://www.sanasto.fi/>) och biblioteksstipendierna från Centret för konstfrämjande (<http://www.taike.fi/fi/web/kirjallisuus/namnden-for-biblioteksstipendier-at-forfattare-och-oversattare>).
- 76 Merete Jensen, muntlig uppgift.
- 77 Pia Ingström, ”Vilken litteratur har vi råd med?”, *Hufvudstadsbladet* 2.4.2015.
- 78 Jokinen 2002, s. 23–26; Häggman 2017, s. 496.
- 79 Maj-Len Rönkä, ”Jo tack, litteraturen mår bra”, *Vasabladet* 12.10.2003.
- 80 Se ”Pensionsförsäkring för mottagare av arbetsstipendium” på författareföreningens webbplats, 17.9.2012, <https://www.forfattarna.fi/viktigt/article-67568-19801-pensionsforsakring-for-mottagare-av-arbetsstipendium> (hämtad 29.3.2019). Om 1970 års lag om pension för företagare (FöPL) som också omfattade författare fram till 2009, se Häggman 2017, s. 431–435.
- 81 Mikael Böök, ”Questioning the European Public Lending Right”, <http://www.kaapeli.fi/book/plr.html> (hämtad 31.10.2017).
- 82 Diskussion med Merete Jensen 27.10.2017.
- 83 Häggman 2017, s. 490.
- 84 Virpi Hämeen-Anttila, ”Kirja elää vain, jos kirjailija elää”, Sanasto, 8.6.2017, <https://www.sanasto.fi/blog/2017/06/08/virpi-hameen-anttila-kirja-elaa-vain-jos-kirjailija-elaa/> (hämtad 29.3.2019).
- 85 ”Den digitala inre marknaden. Få bort hinder som begränsar möjligheterna på nätet”, Europeiska kommissionen, https://ec.europa.eu/commission/priorities/digital-single-market_sv (hämtad 29.3.2019). Författarna berörs av direktivets 12 artikel,

- se ”Tekijänoikeusdirektiivin äänestyskässä saatiin kirjallisuuden tekijöiden kannalta hyvä tulos”, 25.6.2018, Sanasto, <https://www.sanasto.fi/blog/2018/06/25/tekijanoikeusdirektiivin-aanestyskassa-hyva-tulos/> (hämtad 29.3.1019).
- 86 Diskussion med Mikaela Strömberg 27.10.2017.
- 87 Fredrik Lång, ”Lainauskorvausten korottaminen suosisi menestyskirjailijoita”, *Helsingin Sanomat* 30.11.2012.
- 88 Lindqvist 2018, s. 58.
- 89 ”Termit tutuksi: lainakorvaus”, 20.3.2018, Sanasto, <https://www.sanasto.fi/blog/2018/03/20/termit-tutuksi-lainauskorvaus/> (hämtad 29.3.1019).
- 90 Häggman 2017, s. 406–497.
- 91 ”Kirjastoapurahoja jaettiin 2,5 miljoonaa euroa”, <http://www.taike.fi/fi/uutinen/-/news/1162202> (hämtad 26.10.2017).
- 92 ”Termit tutuksi: lainakorvaus”, 20.3.2018, Sanasto, <https://www.sanasto.fi/blog/2018/03/20/termit-tutuksi-lainauskorvaus/>.
- 93 Waldén 2015.
- 94 ”Tällä hetkellä tekijänoikeuslakiin kohdistuu jälleen muutospaineita. Syy on tekniikan kehitys. Ääni- ja kuvanauhureiden sekä valokopio-koneiden kehitys on tehnyt teosten kopioimisen helpoksi. Kaapeli- ja sateliittitelevisio laajentavat televisiolähetysten näkyvyyssaluetta laajemmalle kuin koskaan olisi kuviteltu. [...] Seuraavaksi lain-säättäjät joutuvat ottamaan kantaa tietokoneiden ja tekijänoikeuslain suhteeseen.” Pekka Gronow, ”Taiteet, uusi teknologia ja tekijänoikeus”, Mitchell 1985, s. 172.
- 95 Ibid., sammanfattning av Ritva Mitchell.
- 96 Se t.ex. European Writers’ Councils strävanden att värna om författarrätt gentemot förlagen i fråga om ersättning för reproduktion av litterära verk. Författaren borde enligt EWC gynnas i betydligt högre grad eftersom förlagen gynnas i den första fasen (p.g.a. produktionskostnader). ECW statement on the Role of Publishers in the Copyright Value Chain, Brussels 15/6/2016.
- 97 För en diskussion, se Ginsburg 2013.
- 98 Styrelsen var oenig i fråga om planerna på den utvidgade statliga förlagsverksamheten överlag, samtidigt som man med tacksamhet noterade den uppmärksamhet som 1973 års litteraturkommitté ägnade den finlandssvenska litteraturen. M. Ringbom, ”Utkast till utlåtande med anledning av den finländska litteraturstödskommitténs betänkande” (1973:24), FSF:s arkiv, SLSA 904.
- 99 Heikkinen 2007.
- 100 Thompson 2010, kapitel 3; Häggman 2008, s. 512.
- 101 Rapport (resolution) från ”Konferens om boken 21–22.1.1977”, Mapp 36, 223 I, FSF:s arkiv, SLSA 904.
- 102 Årsberättelse 1999, FSF:s kansli.
- 103 Årsberättelse 1989, FSF:s kansli.

- 104 Häggman 2008, s. 564–56.
- 105 Jeffrey R. di Leo 2014.
- 106 Om förlagsbranschens utveckling i Finland i slutet av 1900-talet, se Häggman 2008 och Häggman 2017, s. 473–481.
- 107 Sassoon 2006, s. 630.
- 108 ”Jag är trött på det här jävla retoriska kvittersnacket”. Monika Fagerholm intervjuad av Mattias Fagerholm, Svenska Yle 5.11.2014, <https://svenska.yle.fi/artikel/2014/11/05/monika-fagerholm-jag-ar-trott-pa-det-har-javla-retoriska-kvittersnacket> (hämtad 29.3.2019).
- 109 Om författaren som ett bränd på 1960- och 1970-tal, se Vikström 2019 om den populära finska författaren Anni Polva.
- 110 Sassoon 2006, s. xix.
- 111 ”När vi ser på de stora institutionerna i Svenskfinland – Svenska Kulturfonden, Svenska Litteratursällskapet, Svenska Folkskolans vänner – är det nästan som om de skulle ha blivit stora börsbolag med ägare.” ”Jag bär på ett moraliskt ansvar”. Kjell Westö intervjuad av Johannes Tabermann, Svenska Yle 13.11.2014, <https://svenska.yle.fi/artikel/2014/11/13/jag-bar-pa-ett-moraliskt-ansvar> (hämtad 21.3.2019).
- 112 Ibid.
- 113 Citerad i intervjun med Fagerholm ovan, se not 108.
- 114 Kjell Westö intervjuad av Johannes Tabermann, Svenska Yle 13.11.2014, <https://svenska.yle.fi/artikel/2014/11/13/jag-bar-pa-ett-moraliskt-ansvar>.
- 115 Häggman 2017, s. 473–481.
- 116 Filip Stén, ”Bokförlaget Scriptum lägger ner verksamheten”, Svenska Yle, 5.7.2018, <https://svenska.yle.fi/artikel/2018/07/05/bokforlaget-scriptum-laggar-ner-verksamheten> (hämtad 21.3.2019).
- 117 Kyrkorådet Leena Rantanen till advokat Tapio Susiluoto 7.6.2001, kopia, mapp Tua Forsström, FSF:s kansli. Den version som kyrkomötet auktoriserade trycktes i *Kyrkohandbok för den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland 1. Guds-tjänstboken: antagen av kyrkomötet den 12 januari 2000*, s. 291.
- 118 Paul von Martens, ”Försäkran angående författaren Tua Forsströms förslag till synda-bekännelse”, 29.4.2001, kopia; Carina Nynäs, [försäkran], 2.5.2001, kopia, mapp Tua Forsström, FSF:s kansli.
- 119 Tua Forsström till författare-föreningens styrelse 11.6.2006, mapp Tua Forsström, FSF:s kansli; Mary-Anne Bäcksbäck, ”Gäller upphovsrätten Kyrko-handboken? Tua Forsström överväger rättsliga åtgärder mot kyrkan”, *Västra Nyland* 9.2.2001; Stig Kankkonen, ”Upphovs-rättsfrågorna oklara i fråga om Gudstjänstboken. Författare Tua Forsström överväger rättsliga åtgärder”, *Kyrkpressen* 8.4.2001; Stefan Lundberg, ”Tua Forsströms krav i tingsrätten. Förstör

- kyrkohandboken”, *Hufvudstads-bladet* 17.10.2003; Peter Johansson, ”Kyrkan bestrider grunden för Tua Forsströms krav. Syndabekännelsen i hennes tappning jämsställs med beredning av ett kyrkomötesbeslut”, *Västra Nyland* 17.10.2003; Helsingfors tingsrätts dom nr 31488, 6.3.2003, kopia, mapp Tua Forsström, FSF:s kansli.
- 120 Asianajatoimisto Susiluoto, lasku 1.12.2003, kopia, mapp Tua Forsström, FSF:s kansli.
- 121 Se t.ex. Lars Hertzberg, ”Tro och tro”, *Åbo Underrättelser* 29.3.2001; 31.3.2001, Lars Hertzberg, ”Trosbekännelse och litterär text”, 5.4.2001 *Åbo Underrättelser*; insändare i *Kyrkpressen* 4.11.2003.
- 122 Helsingfors tingsrätts dom nr 31488, 6.3.2003, kopia, mapp Tua Forsström, FSF:s kansli.
- 123 Förlikningen innebar att kyrkan kunde fortsätta att använda den omstridda texten och *Gudstjänst-handboken* förblev i användning. Hovrättens beslut nr 1701, 6.6.2006, diarienummer S 04/223, kopia, mapp Tua Forsström, FSF:s kansli. Författareföreningen, som under åren 2003 och 2004 hade reserverat Kopiostomedel för en eventuell process i hovrätten, beslöt att ta på sig advokatbyråns återstående räkning som gick på ungefär 6 000 euro. Se FSF:s styrelsemöte 15.6.2006, § 7, FSF:s kansli.
- 124 Thomas Wulff & Marianne Peltomaa, ”Författarna bistod Tua Forsström”, *Västra Nyland* 28.9.2006; Thomas Wulff & Marianne Peltomaa, ”En förlikning är ingen förlust”, *Kyrkpressen* 5.10.2006.
- 125 Thomas Wulff & Marianne Peltomaa, ”Författarna bistod Tua Forsström”, *Västra Nyland* 28.9.2006.
- 126 Trygve Söderling, ”Dominanta marginaler. I dagens finlands-svenska litteratur är periferin i centrum”, *OOTAL*, 29/2009.
- 127 Årsberättelser 1978–2000, FSF:s kansli. År 1987 katalogiserades Ulla Bjerne-Biaudets efterlämnade papper för Åbo Akademis bibliotek.
- 128 Årsberättelser 1966 och 1986, FSF:s kansli.
- 129 Ansökan till FSF:s styrelse 13.4.1989, bilaga till protokoll april 1989, förstärkta styrelsen, FSF:s kansli.
- 130 Lindqvist 2017, s. 60. 17% hade tillgång till ett arbetsrum utanför hemmet, de övriga hade ett skilt arbetsrum i sitt hem, arbetade hemma, men hade inget skilt arbetsrum eller arbetade på olika ställen.
- 131 Ansökan till FSF:s styrelse, bilaga till protokoll 5/2000, förstärkta styrelsen 23.5.2000, FSF:s kansli.
- 132 Ansökan till FSF:s styrelse, bilaga till protokoll 5/2000, förstärkta styrelsen 23.5.2000, FSF:s kansli.
- 133 Exempler kommer från ansökningarna 1989 och 2000. Se protokoll april 1989, förstärkta styrelsen och protokoll maj 2000,

- förstärkta styrelsen 23.5.2000, FSF:s kansli.
- 134 "Arbetsrummet: 6 versioner" (Gösta Ågren, Solveig Emtö, Tomas Mikael Bäck, Bodil Lindfors, Tua Forsström, Kjell Westö), *Hufvudstadsbladet* 17.12.1988.
- 135 *Hufvudstadsbladet* 17.12.1988 och Årsberättelse 1988, FSF:s kansli.
- 136 Donner 1980, s. 15.
- 137 Brev från Peltomaa till Lindblad 18.11.1996 och Lindblad till Peltomaa 17.1.1997, Fagerholm (red.) 1998.
- 138 "Arbetsrummet: 6 versioner", *Hufvudstadsbladet* 17.12.1988.
- 139 Claes Andersson till FSF:s styrelse 11.4.1989, protokoll, förstärkta styrelsen april 1989, FSF:s kansli.
- 140 Villa Kivi, FSF:s arkiv 904 mapp 138, SLA. Mappen innehåller bland annat ett stort antal tidningsurklipp: *Arbetsrummet* 16.10.1986, *Borgåbladet* 18.3.1983, *Helsingin Sanomat* 15.10.1986, *Hufvudstadsbladet* 19.2.1983, 18.1.1985, 7.8.1985, 21.8.1986, 11.10.1986, 8.11.1986. Se även Wickström & Lintunen 2011, s. 20, 43; Häggman 2017, s. 454–455.
- 141 Årsberättelse 1985, 1988, FSF:s kansli. Om Villa Kivi allmänt, se även Häggman 2017, s. 454–455.
- 142 Staffan Bruun, "Författare tappar tålamodet", *Hufvudstadsbladet* 11.10.1986.
- 143 Wickström & Lintunen 2011, s. 43.
- 144 Villa Kivi, "Hallitus", <http://www.villakivi.com/> (hämtad 10.7.2017).
- 145 Årsberättelse 2005, 2006, FSF:s kansli.
- 146 Årsberättelse 2006, 2008, 2011, 2014, FSF:s kansli.
- 147 Årsberättelse 1999, FSF:s kansli; diskussion med Merete Jensen 27.10.2017.
- 148 *Ilta-lehti* 1.4.1993 och *Ilta-Sanomat* 1.4.1993. Urklipp i mapp 136, FSF:s arkiv, SLA 904.
- 149 Ekelund 1999, s. 200.
- 150 Protokollsutdrag av mötesprotokoll 2.6.1993, mapp 136, FSF:s arkiv, SLA 904.
- 151 Christer Kihlman's första anteckning i Diktarhemmets gästbok 2, SLS tjänstearkiv.
- 152 Årsberättelse 1993, FSF:s kansli. Bidrag för renoveringskostnader beviljades av Svenska litteratursällskapet, Emelie och Rudolf Gesellius fond, Svenska Folkskolans Vänner, Föreningen Konstsamfundet, Stiftelsen Martha och Albin Löfgrens kulturfond och Borgåföretaget Sydfriska Kraft samt 1994 av Museiverket, Borgå stad, Svenska Kulturfonden och Sydfriska kraft.
- 153 Om dessa gårdar, se de av SLS utgivna verken: (red.) Degerman, Edgren & Sirén 2004; Tandefelt 2010; Wassholm & Kuvaja 2013.
- 154 Styrelseprotokoll 13.12.2000 med brev FSF/Thomas Wulff och Merete Jensen till SLS 6.11.2000, Svenska litteratursällskapet, SLS tjänstearkiv III, 0.5.2.2.

- 155 SLS/Håkan Andersson till FSF 19.12.2000, bilaga till styrelseprotokoll 13.12.2000, Svenska litteratursällskapet i Finland, SLS tjänstearkiv III, 0.5.2.2.
- 156 Carl Fredrik Sandelin PM till författarna, december 2018.
- 157 Årsmötesprotokoll 31.3.2001, protokoll 2000–2001, FSF:s kansli.
- 158 Årsmötesprotokoll 31.3.2001, FSF, protokoll 2000–2001, FSF:s kansli.
- 159 Med sponsring avses att någon ger någon annan finansiellt stöd och därigenom får reklam. SAOB, ”sponsor”.
- 160 Årsmötesprotokoll 31.3.2001, FSF, protokoll 2000–2001, FSF:s kansli.
- 161 Carl Fredrik Sandelin till FSF:s styrelse 3.4.2001, bilaga till styrelsemötesprotokoll 24.4.2001, protokoll 2000–2001, FSF:s kansli; även kopia i mapp 136, FSF:s arkiv, SLA 904.
- 162 Protokoll, medlemsmöte 22.5.2001, FSF, Protokoll 2000–2001, kansliet. Gåvobrevet undertecknades den 11 juni 2001. Styrelseprotokoll 20.9.2001 med kopia av gåvobrev, Svenska litteratursällskapet i Finland, SLS tjänstearkiv III, 0.5.2.2; gåvobrev 11.6.2001, FSF:s kansli.
- 163 J.O. Tallqvist: ”Vår finlands-svenska litteratur och dess spridning.” Konferens om boken 21–22.1.1977”, Mapp 36, FSF:s arkiv, SLA 904.
- 164 Ibid.
- 165 Bakom motionen stod P.O. Sundman (c), Ingrid Sundberg (m) och Gunnar Richardson (fp). Kopia av motionen (Centerpartiet, M 1967/77:125, P.O. Sundman m.fl.) i FSF:s arkiv, Korrespondens 1977, 285 a III, SLA 904.
- 166 Årsberättelse 1976, FSF:s kansli. P.O. Sundman, som författare mest känd för *Ingenjör Andréas luftfärd* (1967), var riksdagsledamot för Centerpartiet i Sverige. Han var sedan länge involverad både i författarfackliga frågor och i nordiskt samarbete. Sundman var styrelseledamot i Sveriges författarförbund (till 1971 Sveriges författarförening) 1963–1975. Han var också ledamot av Sveriges författarfond 1965–1985, tillhörde Föreningens Nordens centralstyrelse från 1976 och blev ledamot av styrelsen för Kulturfonden för Sverige och Finland 1978. Se vidare Gondouin i *SBL* 34 (2018), s. 285.
- 167 J.O.T., *Hufvudstadsbladet* 11.11.1973, Åsa Wall, *Svenska Dagbladet* 5.2.1974, Greta Brotherus, *Hufvudstadsbladet* 1.2.1974 och 5.2.1974, Anna-Lisa Sahlström, *Vasabladet* 7.2.1974 i mapp 98, FSF:s arkiv, SLA 904.
- 168 Årsberättelse 1986, FSF:s kansli.
- 169 Merete Jensen, muntligt meddelande 27.10.2017.
- 170 Årsberättelser 1973, 1976–1980, 1983, 1986, FSF:s kansli.
- 171 Diskussion med Mikaela Strömberg och Peter Sandström 27.10.2017.

- 172 År 2009 deltog ordföranden Mikaela Strömberg och verksamhetsledaren Merete Jensen i Sveriges författarförbunds seminarium om upphovsrätten i den digitala miljön och Google Book settlement som ordnades i Stockholm. År 2010 deltog Mikaela Strömberg och Hannele Mikaela Taivassalo i Sveriges författarförbunds seminarium om publiceringstjänsten Déjavu, som förbundet deltagit i att skapa för att föreningens medlemmar ska kunna ge ut sina böcker genom print-on-demand då förlagen inte tar nytryck av böcker. År 2014 deltog ordföranden Peter Sandström och Merete Jensen i konferensen "Digital frontiers – Access to Digital Archives and Libraries through Cross Boarder Collective Rights Management of Copyright" på Kungliga Biblioteket i Stockholm. Årsberättelser 2000–2015, FSF:s kansli.
- 173 Årsberättelser, FSF:s kansli.
- 174 Årsberättelse 2011, FSF:s kansli.
- 175 Årsberättelse 2010, FSF:s kansli.
- 176 Stadgar för Nordiska författar- och översättarrådet: "Vedtægter for Nordisk Forfatter- og Oversættarråd", Dansk forfatterforening, "Nordisk samarbejde", <http://danskforfatterforening.dk/wp-content/uploads/2017/06/NFOR-vedt%C3%A6gter-maj-2017-%C3%A6ndring-i-%C2%A710.pdf> (hämtad 11.7.2017).
- 177 Häggman 2017, s. 419–420.
- 178 Årsberättelser 1980-tal, FSF:s kansli.
- 179 Häggman 2017, s. 474–475. Om Estland och Finland under åren runt Estlands självständighet, se Rausmaa 2013.
- 180 Klinge 1999, s. 335–336.
- 181 Program och korrespondens gällande resan i mapp 98, FSF:s arkiv, SLSA 904. Om Estlands sjungande revolution under åren 1987–1991, se Vogt 2005, s. 21–36.
- 182 *Папыс–Пури–Пури–Сегел* (1980); Årsberättelse 1975, FSF:s kansli.
- 183 Vogt 2006, s. 20–21.
- 184 Rauno Toivanen och Lars Huldén till generalsekreterare Markov 6.3.1975 (kopia på svenska och på ryska); Lars Huldén till generalsekreterare Markov 8.3.1975 (kopia på svenska samt kopia på ryska); telegram Morozova, Sovjetiska författarförbundet till Lars Huldén, Finlands Svenska författareförening, datum oklart, "Dudin Beekman ska komma Helsingfors 27 november taaget 32 vagn 11 Hälsningar Morozova", i korrespondens 1975, mapp 34, FSF:s arkiv, SLSA 904. Huldén 1989, s. 11.
- 185 Beekman, Dudin, Huldén, Laitinen (red.) 1980, s. 7.
- 186 *Nationalencyklopedin*, "Fredens hav", www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/fredens-hav (hämtad 30.6.2017). Att uttrycket inte hamnat i förordet utan styrning visar det PM som skrevs efter redaktörernas

- möte i Helsingfors hösten 1975. "Michail Dudin betonade och understöddes av de övriga delegaterna att materialurvalet kunde göras med bestämd tanke på Finska viken som ett fredens hav", konstateras i punkt fem. "PM angående fyrspråkig lyrisk antologi på temat Finska viken", Korrespondens 1975, mapp 34, FSF:s arkiv, SLSA 904.1.
- 187 Grzechnik 2012, s. 330–332.
- 188 Gehlin 1992, s. 639–640 och broschyren Östersjöns vågor som presenterade kryssningsprojektet, i mapp 152, FSF:s arkiv, SLSA 904. Rutten var Tallinn, Gdansk, Lübeck, Köpenhamn, Visby, Stockholm, Helsingfors, Tallinn.
- 189 Clas Zilliacus, "Rätt skick", *Ny Tid* 19.3.1992.
- 190 Årsberättelser 1991–1994, FSF:s kansli. Program, rapporter och tidningsurklipp om författarkryssningen på Östersjön 1992, mapp 152, FSF:s arkiv, SLSA 904.
- 191 Om besöket i mapp 98, FSF:s arkiv, SLSA 904. Béla Javorsky hade besökt föreningen redan 1978 under en resa i Finland, se årsberättelse 1978, FSF:s kansli.
- 192 Årsberättelser 1989–2000, FSF:s kansli. Diskussion med Merete Jensen 27.10.2017. Under ett antal år under 1990-talet mitt var föreningens ekonomi för svag för att möjliggöra besök. Resorna till Petersburg och Riga var åren 2000 och 2001.
- 193 Mary-Ann Bäcksbäck PM till författareföreningen 30.5.1994 om kryssningen och den påföljande konferensen i Thessaloniki 1995, mapp 151, FSF:s arkiv, SLSA 904. De finländska deltagarna var Aino Ahonen (översättarförbundet), Mary-Ann Bäcksbäck (FSF), Ralf Friberg (Finlands ambassadör i Aten), Johanna Jokipalto (SKL), Torsti Lehtinen (SKL), Fredrik Lång (FSF), Vuokko Niskanen (SKL), Kristiina Seppänen (översättarförbundet).
- 194 The Delphi Declaration 22.4.1994, mapp 151, FSF:s arkiv, SLSA 904.
- 195 Det underskott som kryssningen på Svarta och Egeiska havet ledde till täcktes till exempel i första hand av Sveriges Författarförbund som sedan försökte utverka medel för utgifterna. Brev från Ewa Kumlin som var kryssningskoordinator för kryssningen på Svarta och Egeiska haven till deltagarföreningarna 9.1.1995, mapp 151, FSF:s arkiv SLSA 904. Svenska institutet, Svenska Akademien och svenska utrikesministeriet liksom Tjänstemännens centralorganisation i Sverige bidrog med kännbara summor till kryssningsbudgeten. Budget 3.8.1994 i mapp 151, FSF:s arkiv, SLSA 904.
- 196 Årsberättelsen 1989, FSF:s kansli.
- 197 Bleuel 2000a, s. 1, 5.
- 198 Originalformuleringen på engelska: "reduce Europe's internal information deficit". Deltagare från Belgien, Danmark och Fär-

- öarna, Finland, Frankrike, Grekland, Island, Italien, Luxemburg, Nederländerna, Norge, Portugal, Spanien, Sverige, Schweiz, Turkiet, Storbritannien, Västtyskland (BRD) och Österrike deltog i kongressen som kunde ordnas med ekonomiskt bidrag från Europarådet och staden Berlin. Bleuel 2000a, s. 2.
- 199 Årsberättelser 1977–1980, FSF:s kansli.
- 200 Bleuel 2000a.
- 201 Bleuel 2000a.
- 202 Karila (red.) 2009. Årsberättelser 1978, 1999, 2000, 2001, FSF:s kansli.
- 203 Se t.ex. *The Rushdie Letters* 1993.
- 204 Årsberättelse 1989, FSF:s kansli. Märta Tikkanen, "Debatt: Alftan har rätt!", *Hufvudstadsbladet* 17.10.1992.
- 205 Bleuel 2000a, s. 9.
- 206 Tuva Korsström, "I synfältet: Alftan till storms mot Claes A. och FSF", *Hufvudstadsbladet* 16.10.1992; Märta Tikkanen, "Debatt: Alftan har rätt!", *Hufvudstadsbladet* 17.10.1992.
- 207 Lars Huldén, "Ogiltigt beslut om Rushdie", *Hufvudstadsbladet* 30.3.1993; Gösta Ågren, "Mera om Rushdie: 'Förslaget var styrelsens'; Ingmar Svedberg & Merete Jensen, "Lars Huldéns replik korrekt", *Hufvudstadsbladet* 31.3.1993; Gösta Ågren, "Om stadgarna och döden", *Hufvudstadsbladet* 2.4.1993; Sirkka Sundroos, "En sidoreplik till giganternas dust", *Hufvudstadsbladet* 2.4.1993; 3.4.1993; Carl Fredrik Sandelin, "Fallet Rushdie", Birgitta Boucht, "Förslaget om Rushdie var genialt" och Nalle Valtiala, "Det blev en fars", i *Hufvudstadsbladet* 3.4.1993; Agneta Ara, "Var finns Salman Rushdie?", *Hufvudstadsbladet* 5.4.1993; Anna-Lisa Sahlström, "Det var den fjärde våren" och Barbro Sundback, "Skriv nya stadgar för författarna!", *Hufvudstadsbladet* 6.4.1993; Gösta Ågren, "Besluten är fattade", *Hufvudstadsbladet* 7.4.1993; Carl Fredrik Sandelin, "Rushdie och stadgarna", *Hufvudstadsbladet* 7.4.1993; Gösta Ågren, "Eller var det nu var ...", *Hufvudstadsbladet* 15.4.1993; Lars Sund, "De senaste veckornas gräl på Hufvudstadsbladets kultursidor", *Löntagaren* 16.4.1993; Bengt Ahlfors, Claes Andersson, Johan Bargum, Kristina Björklund, Mary-Ann Bäcksbacka, Agneta Enckell, Monika Fagerholm, Tua Forsström, Kjell Lindblad, Ulla-Lena Lundberg, Fredrik Lång, Merete Mazzarella, Peter Sandelin, Solveig von Schoultz-Bergman, Wava Stürmer, Gungerd Wikholm-Östling, Sven Willner, Barbara Winkelmann, "Sammankalla nytt möte om Rushdie!", *Hufvudstadsbladet* 17.4.1993. Urklippen samlades in och finns i mapp 97, "Rushdieaffären", FSF:s arkiv, SLISA 904.

- 208 Sture Allén, "Akademien är ingen svikare", *Aftonbladet* 19.11.2008, på webben: <http://www.expressen.se/debatt/akademien-ar-ingen-svikare/> (hämtad 10.8.2017).
 - 209 Vicehäradsbörding Christian Reims "Utlåtande angående den juridiska giltigheten av beslut vid föreningsmöte 27.3.1993 under § 17 av protokollet om utseende av hedersmedlem och angående styrelsens rättigheter och skyldigheter till åtgärder i anledning av eventuell ogiltighet" 26.4.1993 samt följebrev till författareföreningen daterat 27.4.1993, mapp 97, "Rushdieaffären", FSF:s arkiv, SLSA 904.
 - 210 FSF till Salman Rushdie 18.10.1993, undertecknat Ingmar Svedberg, mapp 97, "Rushdieaffären", FSF:s arkiv, SLSA 904.
 - 211 På årsmötet 1995 förde Anna-Lisa Sahlström fram åsikten att föreningen borde försöka få kontakt med Salman Rushdie. Staffan Bruun, "Författare valde Ara", *Hufvudstadsbladet* 26.3.1995.
- SKRIVANDETS VILLKOR
OCH GEMENSKAP**
- 1 Det här är den röda tråden i Pierre Bourdieus undersökning om "Konstens regler", se Bourdieu 1992.
 - 2 Philip Teir, "Att bli författare", *Hufvudstadsbladet* 13.5.2013, <http://gamla.hbl.fi/impuls/2013-05-13/449161/philip-teir-att-bli-forfattare> (senast konsulterad 26.3.2019).
 - 3 Häggman 2017; Gobille 2018, kap.4.

Källor och litteratur

OTRYCKTA KÄLLOR

ARKIVMATERIAL

Finlands svenska författareförenings kansli, Helsingfors

Affischer 1977, 1988, 1992

Cirkulär 2006

Grammofonskivor och kassetter 1966, 1976, 1977, 1983, 1994

Korrespondens

Runar Schildt till Emil Zilliacus 3.8.1921

Material om fallet Tua Forsström och kyrkostyrelsen 2001–2006

Protokoll 1919–2019

Medlemsmötesprotokoll

Styrelseprotokoll och förstärkta styrelsens protokoll

Årsmötesprotokoll

Stadgar för Finlands Svenska Författareförening 1919–2013

Årsberättelser 1919–2018

Rapporter och material från internationella kongresser

Svenska litteratursällskapets arkiv, Helsingfors

Finlands svenska författareförenings arkiv, SLSA 904

Diktarhemmet 1993–1997

Författarmatinéer, jippon, resor, årsfester 1979–1990

Handlingar angående Villa Biaudet

Handlingar gällande Salman Rushdie

Handlingar rörande Diktarhemmet

Handlingar rörande Fédération Internationale des Sociétés professionnelles
de Gens de Lettres 1931–1933

Konstitution, stadgar, [damkommitténs] protokoll och verksamhet

Korrespondens 1919–1980

Littera Baltica/Waves of the Black Sea

Skrivardagar på Finns 1975, 1976, 1977

Villa Kivi

Waves of the Baltic/Östersjöns vågor

Urklippsböcker 1961–1971

Handlingar rörande Nordiska författarmötet i Helsingfors 1935, SLSA 585

KÄLLOR OCH LITTERATUR

Kvinnoskribentgruppen i Österbottens arkiv, SLSA 1218

Protokollbok 1979–2004

Lägerdagbok 10–12.8.1979

SLS tjänstearkiv

Diktarhemmets gästbok 1923–1973

Diktarhemmets gästbok 1973–

Styrelseprotokoll 2000, 2001

MUNTliga MEDDELANDEN

Claes Andersson

Johan Bargum

Lars Huldén

Merete Jensen

Viveca Ramstedt

Carl Fredrik Sandelin

Peter Sandström

Mikaela Strömberg

Thomas Wulff

Märta Tikkanen och Ebba Witt-Brattström i samtal med Madeleine Forsén, ”Krig och kärlek på internationella kvinnodagen” 8.3.2017, Nordisk kulturkontakt, Helsingfors.

TRYCKT MATERIAL

TIDNINGAR OCH TIDSKRIFTER

OOTAL 2009

1947. Litteratur – Konst – Politik 1947

Aamu 1937

Aftonbladet 2008

Arbetarbladet 1937–1940, 1943, 1947, 1986

Argus 1908, 1910

Astra 1928, 1933

Bonniers Litterära Magasin 1936

Borgåbladet 1983

Dagens Nyheter 1951, 1968

Das literarische Echo 1899

Granskaren 1939

Helsingfors Journalen 1937

Helsingin Sanomat 1969, 1986, 2017

Hufvudstadsbladet 1916, 1918–1920, 1926, 1927, 1933–1942, 1945–1947, 1950, 1965, 1967–1969, 1973, 1974, 1977, 1980, 1983, 1985, 1986, 1988, 1990, 1992–1996, 1999, 2003, 2012, 2015, 2016, 2018

Ilkalehti 1993

Ilta-Sanomat 1993

Kiiltomato–Lysmasken 2002, 2007

Klo 1986

Kotimaa 1934

Kyrkpressen 2001, 2003, 2006

Lucifer 1945

Löntagaren 1993

Nordisk Forfatter-Tidende 1930, 1935, 1939, 1940, 1945, 1946, 1948, 1949

Nya Argus 1919, 1926, 1927, 1935, 1937, 1946, 1968

Ny Tid 1993

Nya Pressen 1945, 1946, 1968, 1969

Nyland 1940

Samtid och framtid 1944

Suomen sosialidemokraatti 1934

Svenska Dagbladet 1959, 1965, 1973, 1974

Svenska Pressen 1926, 1937, 1939, 1940–1942

Svenska Tidningen 1919

Turun Sanomat 2007

Uusi Suomi 1960, 1969

Vasabladet 1920, 1965, 1969, 1974, 1980, 1981, 1993, 2003
Veckans Krönika 1920
Wiborgsbladet 1891, 1897
Vår Tid 1944, 1945
Västra Nyland 1938, 2001, 2003, 2006
Åbo Underrättelser 1939, 1965, 2001
Österbottningen 1969

TRYCKTA KÄLLOR OCH LITTERATUR

- Aaltonen, Terhi & Sari Karttunen, "Suomalainen taiteilijapolitiikka: apurahatuesta perusoikeuksien toteuttamiseen", *Taiteen ja kulttuurin kentät. Perusrakenteet, hallinta ja lainsäädäntö*, Ilkka Heiskanen, Anita Kangas & Ritva Mitchell (toim.), Helsinki: Tietosanoma 2015.
- Ahlfors, Bengt, *Medan jag ännu minns. Sju brev till mina barnbarn*, Helsingfors: Schildts & Söderströms 2016.
- Alanne, Benita, "Författare i Svenskfinland. Om finlandssvenska författares arbetsvillkor och identitetsuppfattning", *Finlandssvenskt författarskap. Kåren och villkoren*, Litteraturvetenskapliga institutionens Meddelanden nr 19, Åbo: Åbo Akademi 1993.
- Alasuutari, Pertti, "Taidepolitiikka ja kansakuva", Tero Koistinen et al. (red.), *Kaksi tietä nykyisyyteen. Tutkimuksia kirjallisuuden, kansallisuuden ja kansallisten liikkeiden subteista Suomessa ja Virossa*, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 755, Helsinki: SKS 1999.
- Allardt, Erik & Christian Starck, *Språkgränser och samhällsstruktur. Finlandssvenskarna i ett jämförande perspektiv*, Stockholm: Almqvist och Wiksell 1981.
- Almgren, Birgitta & Jan Hecker-Stampehl, "Alfred Rosenberg und die Nordische Gesellschaft", *Nordeuropaforum* 2/2008, <https://doi.org/10.18452/7972> (hämtad 16.7.2018).
- Anderssén-Wilhelms, Gun, *Motrörelse i medvind. Vöråseminariet i det litterära fältet, biämneshandling i litteraturvetenskap*, Litteraturvetenskapliga institutionens Meddelanden 31, Åbo: Åbo Akademi 2005.
- Andersson, Claes, "Om Finlands Svenska Författareförening", *Författaren* 1-2/1981.
- Andersson, Claes, "Ett brytningsskede", *Finlands Svenska Författareförening 70 år*, red. Mary-Ann Bäcksbacka et al., Helsingfors 1989, s. 14-15.
- Andersson, Håkan, "Skolan, modersmålet och litteraturen", *Finlands svenska litteraturhistoria 1. Åren 1400-1900*, utg. Johan Wrede, Helsingfors: SLS 1999, s. 416-423.

- Aurén, Birgitta, *Den finlandssvenska boken. Finlandssvensk bokutgivning och distribution 1979–1982*, Jakobstad: Delegationen för Svenska Kulturfonden 1984.
- Authors' rights and the European agenda 2007–2013. Competitiveness & digital challenges & collective action & cultural diversity*, edited and published by the European Writers' Congress, München 2006.
- Backlén, Marianne, "Min amerikanska saga", *Sallys saga. En minnesbok om Sally Salminen till 50-årsminnet av "Katrina"*, red. Anna Bondestam, Helsingfors: Schildts 1968.
- Bandler, Vivica, i samarbete med Carita Backström, *Adressaten okänd*, Esbo: Schildt 1992.
- Barck, P.O., *Mina oroliga år*, Helsingfors: Söderström 1973.
- Bargum, Johan, "Fortsatt konsolidering", *Finlands Svenska Författareförening 70 år*, red. Mary-Ann Bäcksbacka et al., Helsingfors 1989, s. 16–18.
- Beekman, Vladimir & Michail Dudin, Lars Huldén & Kai Laitinen, (red.), *Папыс – Puri – Purje – Segel. Морская тематика в поэзии на четырёх языках. Merehuulet neljas keeles. Merirunoutta neljällä kielellä. Havsslyrik på fyra språk*, Helsinki: Otava 1980.
- Bennich-Björkman, Bo, *Författaren i ämbetet. Studier i funktion och organisation av författarämbeten vid svenska hovet och kansliet 1550–1850*, Studia litterarum Upsaliensia 5, Uppsala 1970.
- Bleuel, Hans Peter, "A Short History of the EWC. Can Writers be Organised and Creative Simultaneously?", *The European Writer. Authors' Rights. Handbook of the European Writers' Congress EWC*, eds. Hans Peter Bleuel & Lore Schultz-Wild, München: European Writers' Congress 2000a, s. 8–42.
- Bleuel, Hans Peter, "On the Situation of Writers and their Associations", *The European Writer. Authors' Rights. Handbook of the European Writers' Congress EWC*, eds. Hans Peter Bleuel & Lore Schultz-Wild, München: European Writers' Congress 2000b, s. 57–61.
- Bolt, J. & J. L. van Zanden, "The Maddison Project: collaborative research on historical national accounts", *The Economic History Review*, 67 (3) 2014.
- von Bonsdorff, P.E., "Finlands lagstiftning 1967", *Svensk juristtidning*, häfte 1, 1968.
- Boucht, Birgitta, "När litteraturen blir kropp. Om finlandssvenska kvinnors böcker", *Kvinnornas LitteraturHistoria 2. 1900-talet*, Stockholm: Författarförlaget 1983.
- Bourdieu, Pierre, *Les règles de l'art*, Paris: Seuil 1992.
- Broadly, Donald, "Nätverk och fält", *Sociala nätverk och fält*, (red.) Håkan Gunneriusson, Opuscula Historica Upsaliensia 28, Uppsala 2002, s. 49–72.
- Brochmann, Georg, *Den norske Forfatterforening gjennom 50 år*, Oslo: Den norske Forleggerforening 1952.

- Brown, Erica & Mary Grover, "Introduction: Middlebrow matters", *Middlebrow Literary Cultures. The Battle of the Brows: 1920–1960*, eds. Erica Brown & Mary Grover, Palgrave Macmillan 2012.
- Caryl, Christian, *Strange Rebels: 1979 and the Birth of the 21st Century*, New York: Basic Books 2013.
- Casanova, Pascale, *La république mondiale des lettres*, Paris: Seuil 2008 (1999).
- Castrén, Gunnar, *Jubani Aho*. Förra delen, Helsingfors: Schildts 1922.
- Crafts, Nicholas & Gianni Toniolo, "Les Trente Glorieuses": From the Marshall Plan to the Oil Crisis", Dan Stone (ed.), *The Oxford Handbook of Postwar European History*, Oxford: Oxford University Press, 2012.
- Degerman, Henrik, Torsten Edgren & Olle Sirén (red.), *Stensböle i Borgå. En herrgård under 700 år*, Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland (SSLS) 666, Helsingfors: SLS 2004.
- Domellöf, Gunilla, *Mätt med främmande mått. Idéanalys av kvinnliga författares samtidsmottagande och romaner 1930–35*, Hedemora: Gidlunds 2001.
- Donner, Jörn, *Sagt och gjort*, Helsingfors: Söderström 1976.
- Donner, Jörn, *JAG, Jörn Johan Donner, född den 5 februari 1933 i Helsingfors, Finland*, Stockholm: Wahlström & Widstrand 1980.
- Ek, Thomas, *Ljuset har djup. Jarl Hemmer och idyllen*, SSLS 777, Helsingfors: SLS 2013.
- Ekberg, Henrik, *Frisinne och kvalitet. Ett sekel med Schildts*, Helsingfors: Schildts & Söderströms 2013.
- Ekelund, Louise, *Rabbe Enckell. Gräsboppans och Orfeus diktare*, Stockholm: Ordfronts förlag 1999.
- Ekholm, Kai, *Kielletyt kirjat 1944–1946. Yleisten kirjastojen kirjapoistot vuosina 1944–46*, Jyväskylä: Things to come 2000.
- Elmer Diktonius brev, utg. Jörn Donner och Marit Lindqvist, SSLS 595, Helsingfors: SLS 1995.
- Elomaa, Hanna, "Henkilökohtaista ja ammatillista. Ruotsinkielisten modernisti-kirjailijoiden kirjeenvaihtoa 1920-luvun lopulta 1940-luvulle", *Kirjeet ja historian tutkimus*, red. Maarit Leskelä-Kärki, Anu Lahtinen, Kirsi Vainio-Korhonen, Historiallinen Arkisto 134, Helsingfors: SKS 2011, s. 273–297.
- Enckell, Rabbe, *Essayer om livets framfart*, Stockholm: Wahlström & Widstrand 1961.
- Engman, Marja "Kvinnan som inte förfärades. Alma Söderhjelm, arbiter elegantiarum; forskare i fransk historia", *Ennen ja nyt* 1.10.2006.
- Engman, Max, *Språkfrågan. Finlandssvenskhetens uppkomst*, Finlands svenska historia 3, SSLS 702:3, Helsingfors: SLS 2016.
- Fagerholm, Mattias, "Jag är trött på det här jävla retoriska kvittersnacket", intervju med Monika Fagerholm, Svenska Yle 5.11.2014, <https://svenska.yle.fi/>

- artikel/2014/11/05/monika-fagerholm-jag-ar-trott-pa-det-har-javla-retoriska-kvittersnacket (hämtad 29.3.2019).
- Fagerholm, Monika (red.), *Leva skrivande. Finlandssvenska författare samtalar*, Helsingfors: Söderströms 1998.
- Femtio österbottenska författare om sig själva, Vasa: Svenska Österbottens litteraturförening 1990.
- Finne, Bo, *Donatorernas bok. Människorna bakom fonderna i Svenska litteratursällskapet i Finland*, SLS 733, Helsingfors: SLS 2010.
- Florida, Richard, *The rise of the creative class: and how it's transforming work, leisure, community and everyday life*, New York: Basic Books 2002.
- Forssell, Pia, "Inom kvinnorollens gränser", *Finlands svenska litteraturhistoria 1. Åren 1400–1900*, utg. Johan Wrede, Helsingfors & Stockholm: SLS & Atlantis 1999, s. 296–305.
- Fredriksson, Martin, *Skapandets rätt. Ett kulturvetenskapligt perspektiv på den svenska upphovsrättens historia*, Göteborg: Daidalos 2009.
- Fulsås, Narve & Tore Rem, "From Periphery to Center. The Origins and Worlding of Ibsen's Drama", Marja Jalava, Stefan Nygård & Johan Strang (eds.), *Decentering European Intellectual Space*, European Studies, Vol. 35, Leiden & Boston: Brill 2018.
- Furuland, Lars, *Skrivare i Skaraborg. En bok om amatörförfattare*, 2:a, utökade uppl., Vara: Skaraborgs länsbildningsförbund 1978.
- Gehlin, Jan, *Floden och virvlarna. Linjer och episoder ut hundra års författarfacklig historia*, Stockholm: Bonniers 1993.
- Gerner, Kristian, *Centraleuropas historia*, Stockholm: Natur och Kultur 1997.
- Gerner, Kristian, Anders Hammarlund & Klas-Göran Karlsson, *Nordens Medelhav. Östersjöområdet som historia, myt och projekt*, Stockholm: Natur och Kultur 2002.
- Ginsburg, Jane C., "All the world's knowledge", *British Academy Review*, issue 22 (Summer 2013).
- Gobille, Boris, *Le Mai 68 des écrivains. Crise politique et avant-gardes littéraires*, Paris: CNRS Éditions 2018.
- Granhölm, Olof & Gösta Ågren, red., *Hurrarna: En stridsskrift om finlandssvenskarnas nutid*, Jakobstad: Författarnas andelslag 1974.
- Grzechnik, Marta, "Making Use of the Past: The Role of Historians in Baltic Sea Region Building", *Journal of Baltic Studies* 3:43 (2012).
- Grönlund Mikko et al., *Economic Contribution of Copyright-Based Industries in Finland 2009 – 2012*, Finnish Copyright Society, Publications No 32 (2014).
- Grönqvist, Henrik, "Finlands lagstiftning 1957", *Svensk juristtidning* 1958, digitalt tillgänglig: <http://svjt.se/svjt/1958/199> (hämtad 19.6.2016).
- Grönstrand, Heidi, *Naiskirjailija, romaani ja kirjallisuuden merkitys 1840-luvulla*, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1019, Helsinki 2005.

- Gustafsson, Ulrika, "Sally Salminen, författarskapet, kritiken och litteraturhistoriens dåliga minne", *Finsk Tidskrift* 3–4/2016, s. 77–88.
- Handlingar tillkomna vid lantdagen i Helsingfors år 1888*, V, Helsingfors: J. Simelii arvfingars boktryckeri-aktiebolag 1889.
- Harjaluoma, Soili, *Kirjoittajakoulutus nyt ja tulevaisuudessa*, Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja 23, Helsinki 1998.
- Hausmann, Frans-Rutger, "Kollaborierende Intellektuelle in Weimar – Die 'Europäische Schriftsteller-Vereinigung' als 'Anti-P.E.N.-Club'", Hellmut Th. Seemann (Hrsg.), *Europa in Weimar. Visionen eines Kontinents*. Jahrbuch der Klassik Stiftung Weimar 2008. Göttingen: Wallstein Verlag 2008, s. 399–422. (Digitalt tillgänglig: urn:nbn:de:hebis:30-1151954.)
- Heikkilä, Pia, *Anna Bondestam. Det röda Svenskfinlands röst*, Helsingfors: Svenska Folkskolans Vänner 2013.
- Heikkilä, Pia, "År 2018 som en röd tråd genom ett helt författarskap. Anna Bondestam och inbördeskriget", *Historiska och litteraturhistoriska studier* 93, red. Anna Biström & Maren Jonasson, SLS 824, Helsingfors: SLS 2018, s. 229–254.
- Heikkinen, Merja, *Tilannekuva kirjailijoista. Tutkimus kirjailijoiden asemasta Suomessa 1980-luvulla*, Helsinki: Valtion painatuskeskus 1989.
- Heikkinen, Merja, *Valtion taiteilijatuki taiteilijan määrittelijänä: määrittelevyvällän ehto ja ulottuvuuksia pohjoismaisen tukimallin suomalaisessa muunnelmassa*, Helsinki: Taiteen keskustoimikunta 2007.
- Heiskanen, Ilkka & Anita Kangas & Ritva Mitchell (toim.), *Taiteen ja kulttuurin kentät. Perusrakenteet, hallinta ja lainsäädäntö*, 2. uudistettu laitos, Helsinki: Tietosanoma 2015.
- Hejsan Tampere: rapport om Hejsan Tampere, den finlandssvenska kulturveckan i Tammerfors den 1–10.11.1991*, Helsingfors: Svenska kulturfonden 1992.
- Hellman, Heikki, "Kirjan sosiaalityö", *Kirja* 1984, Esko Häkli et al., Porvoo: Werner Söderström 1984.
- Henry, Ian P., *The Politics of Leisure Policy*, London: Macmillan 1993.
- Hesmondhalgh, David, "Cultural and creative industries", Tony Bennet & John Frow (eds.), *The Sage handbook of cultural analysis*, Thousand Oaks (Calif.): Sage 2008.
- Hiedanniemi, Britta, *Kulttuuriin verbottua politiikkaa. Kansallissosialistien Saksan kulttuuripropaganda Suomessa 1933–1940*, Helsinki: Otava 1980.
- Hietala, Marjatta, *Innovaatioiden ja kansainvälistymisen vuosikymmenet. Tietoa, taitoa, asiantuntemusta. Helsinki eurooppalaisessa kehityksessä 1875–1917*, Historiallinen Arkisto 99:1, Helsinki, SHS 1992.
- Hiitonen, Ensio, *Vääryyttä oikeuden valekaavussa*, Hyvinkää: Vapaa Pohjola 1953.

- Hirvi-Ijäs, Maria, ”Ni har ju era fonder”/ ”Vi har ju våra fonder” – hållbar kulturpolitik på svenska i Finland?, *Magma-studie 3*, Helsingfors: Tankesmedjan Magma 2014.
- Hirvikoski, Hannu, *Kirjailijayhdistyksen värikkäät vuosikymmenet. Helsingin kirjailijat – Helsingfors författare 1968–1998*, Helsingfors: Helsingin kirjailijat r.y. 1998.
- Hirvonen, Maija, ”Salanimet ja nimimerkit”, *Suomen kulttuuribistoria 2. Tunne ja tieto*, red. Rainer Knapas & Nils Erik Forsgård, Helsingfors: Tammi 2002.
- Hjelm, Camilla, *Modernismens förespråkare. Gösta Stenman och hans konstsalong*, Helsingfors: Statens konstmuseum 2009.
- Hoffman, Yvonne, Wava Stürmer & Anita Wikman (red.), *Femtiosex österbottenska författare om sig själva*, Vasa: Svenska Österbottens litteraturförening 1990.
- Holmquist, Ingrid & Ebba Witt Brattström (red.), *Kvinnornas LitteraturHistoria 2. 1900-talet*, Stockholm: Författarförlaget 1983.
- Holmström, Roger, *Hagar Olsson och den växande melankolin. Liv och diktning 1945–1978*, Helsingfors: Schildt 1995.
- Huldén, Lars, ”Förord”, i Gösta Ågren, *En man gick genom stormen. Leo Ågrens liv och diktning*, Vasa: Skrivor 1983.
- Huldén, Lars, ”Från katastrof, med älgkliv”, *Finlands Svenska Författarförening 70 år*, red. Mary-Ann Bäcksbacka et al., Helsingfors 1989, s. 10–13.
- Häggman, Kai, *Werner Söderström osakeyhtiö, 1940–2003. Acarammille aloille, väljemmille vesille*, Helsinki: WSOY 2003.
- Häggman, Kai, *Paras tavara maailmassa. Suomalainen kustannustoiminta 1800-luvulta 2000-luvulle*, Helsinki: Otava 2008.
- Häggman, Kai, *Kivelle perustettu. Suomen kirjailijaliitto 1897–2017*, Helsinki: Otava 2017.
- af Hällström-Reijonen, Charlotta, ”Den finlandssvenska språkvården från Bergroths Finlandssvenska 1917 till i dag”, *Finländsk svenska från 1860 till nutid* [utk. 2019, SLS].
- Hökkä, Tuula & Inga-Britt Wik, ”Vardag och samhällsengagemang”, *Nordisk kvinnolitteraturhistoria*, tillgänglig digitalt: <http://www.nordicwomensliterature.net>.
- Ingström, Pia, ”Idyll, pinorum, hedersbostad – Diktarhemmet bjuder på en litteraturhistorisk visit i Borgå”, *Hufvudstadsbladet* 22.6.2017.
- Jalava, Marja, ”Kansanopetuksen suuri murros ja 1860-luvun väittely kansakoulusta”, *Valistus ja koulupenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*, red. Anja Heikkinen ja Pirkko Leino-Kaukiainen, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1266:2, Helsinki 2011, s. 74–94.
- Jalkanen, Huugo, *Kirjallinen kevät. Kuvauksia ja muistelmia Suomen kirjailijaliiton vaiheista*, Porvoo: WSOY 1956.

- Jallinoja, Riitta, *Suomalaisen naisasialiikkeen taistelukaudet. Naisasialiike naisten elämäntilanteen muutoksen ja yhteiskunnallis-aatteellisen murroksen beijastana*, Porvoo: WSOY 1983.
- Janfelt, Monika, *Att leva i den bästa av världar. Föreningarna Nordens syn på Norden 1919–1933*, Stockholm: Carlsson cop. 2005.
- Janson, Ture, *Boken om Helsingfors*, Helsingfors: Schildts 1926.
- Jokinen, Elina, *Kirjastoapurabat ja -avustukset kaunokirjallisuuden tukimuotona*, Työpapereita 40, Helsinki: Taiteen keskustoimikunta 2002.
- Jokinen, Elina, *Vallan kirjailijat. Valtion apurahoituksen merkitys kirjailijoille vuosituhannen vaihteen Suomessa*, Helsinki: Avain 2010.
- Jokisipilä, Markku & Janne Könönen, *Kolmannen valtakunnan vieraat. Suomi Hitlerin Saksan vaikutuspiirissä 1933–1944*, Helsinki: Otava 2013.
- Judt, Tony, *Postwar. A History of Europe Since 1945*, London: Pimlico 2007.
- Julkunen, Raija, ”Hyvinvointivaltio ja sukupuoli”, *Suomen kulttuurihistoria 4. Koti, kylä, kaupunki*, toim. Kirsi Saarikangas, Pasi Mäenpää, Minna Sarantola-Weiss, Helsinki: Tammi 2004.
- Kangas, Anita, ”Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet”, A. Kangas & J. Virkki (toim.), *Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet*, SoPhi 23, Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto 1999.
- Kangas, Anita & Esa Pirnes, ”Kulttuuripoliittinen päätöksenteko, lainsäädäntö ja rahoitus”, *Taiteen ja kulttuurin kentät. Perusrakenteet, ballinta ja lainsäädäntö*, Ilkka Heiskanen, Anita Kangas ja Ritva Mitchell (toim.), Helsinki: Tietosanoma 2002, 2:a uppl. 2015.
- Karila, Matti Juhani (red.), *Huomenta Afrikka! Villa Karo Kymmenen vuotta*, Helsinki: Like 2009.
- Karlsson, Michael, ”Egen forskning ännu ogjord. Clas Zilliacus, professorn i litteraturvetenskap, går i pension”, *Meddelanden från Åbo Akademi* nr 18, 2007.
- Karlsson, Tom, ”Periferin slår tillbaka”, *Kulttomato* 23.1.2002.
- Kepsu, Kaisa, *Hjärnflykt eller inte? En analys av den svenskspråkiga flyttningen mellan Finland och Sverige 2000–2015*, Magma-rapport 2, Magma: Helsingfors 2016.
- Kilpinen, Inkeri, *Suomen näytelmäkirjailijaliitto. Jäsenmatrikkeli 1921–1981 sekä klassikot Pietari Hannikaisesta alkaen; Katsaus liiton historiaan; Suomalaisia näytelmiä vierailta kielillä*, Helsinki: Suomen näytelmäkirjailijaliitto 1981.
- Kirja Suomessa. Tekijöistä lukijaan – kirja-alan tukitoimet ja kehittäminen*, Doris Stockmann, Niklas Bengtsson & Yrjö Repo, Opetusministeriö: Kulttuuripolitiikan osaston julkaisusarja 1/2000.
- Kirjallisuuden tukitoimikunnan mietintö*, Komiteanmietintö 1973:24, Helsinki: Opetusministeriö, 1973.
- Kivistö, Martti, *Tekijänoikeus omaisuutena*, Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja, Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys 2016.

- Kivistö, Martti, ”Tekijänoikeus omaisuutena – näkökulmia tekijänoikeuden yleisiin oppeihin”, *Lakimies* 2/2017.
- Klinge, Matti, *Itsenäisen Suomen ylioppilaat. Ylioppilaskunnan historia IV (1917–1960)*, Helsingin yliopiston ylioppilaskunta, Helsinki: Gaudeamus 1978.
- Klinge, Matti, *Romanus sum. Essäer om Europa*, övers. Jean-Ivar Lindén, Esbo: Schildt 1992.
- Matti Klinge, *Östersjövärlden*, övers. Myrika Ekblom, Rainer Knapas, Helsingfors: Otava 1995.
- Klinge, Matti, ”President Kekkonen i Estland”, i Henrik Meinander, *Finlands historia* 3, Esbo: Schildts 1999.
- Klinge, Matti, *Itämeren maailma*, andra upplagan, Helsinki: Otava 2007.
- Knapas, Rainer, ”Tidskrifterna under 1900-talet”, *Finlands svenska litteraturhistoria* II, utg. Clas Zilliacus, Helsingfors & Stockholm: SLS & Atlantis 2000, s. 362–366.
- Koivisto, Hanne, *Politiikkaa, erotiikkaa ja kulttuuritaistelua – Kirjoituksia suomalaisesta vasemmistoälymyydestä 1930-luvulla*, Helsinki: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura 2011.
- Kolbe, Laura, *Sivistystehtävän rooli. Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunta 1944–1959*, Helsinki: Otava 1993.
- Koli, Mari, ”Folklivsskildringen”, *Finlands svenska litteraturhistoria, andra delen: 1900-talet*, utg. Clas Zilliacus, Helsingfors & Stockholm: SLS & Atlantis 2000a, s. 154–160.
- Koli, Mari, ”Folksmak och finsmak”, *Finlands svenska litteraturhistoria, andra delen: 1900-talet*, utg. Clas Zilliacus, Helsingfors & Stockholm: SLS & Atlantis 2000b, s. 234–235.
- Koroma, Kaarlo, *Suomen Taiteilijaseura 1864–1964*, Helsinki: Suomen Taiteilijaseura 1964.
- Korsström, Tuva, *Från Lexå till Glitterscenen. Finlandssvenska tidsbilder, läsningar, författarporträtt 1960–2013*, Helsingfors: Schildts & Söderströms 2013.
- Kruskopf, Erik, *Apollon i Daphnes famn. Om Göran Schildts konstsyn*, Helsingfors: Söderströms 2007.
- Kruskopf, Erik (red.), *En livslång vänskap. Brevväxlingen mellan Göran Schildt och Georg Henrik von Wright 1937–2001*, Ekenäs: Christine och Göran Schildts stiftelse 2008.
- Kuujo, Aino, *Helsingin yliopiston professorien rouvat ry. – Professorsfruarna vid Helsingfors universitet rf. 40 vuotta: 1950–1990*, Helsingfors 1990.
- Lahtinen, Anu, Maarit Leskelä-Kärki, Kirsi Vainio-Korhonen & Kaisa Vehkalahti, ”Kirjeiden uusi tuleminen”, *Kirjeet ja historiantutkimus*, red. Maarit Leskelä-Kärki, Anu Lahtinen, Kirsi Vainio-Korhonen, Historiallinen Arkisto 134, Helsinki: SKS 2011, s. 9–27.

- Lappalainen, Päivi & Heidi Grönstrand, Kati Launis (red.), *Läbikuvassa nainen. Näköaloja 1800-luvun kirjalliseen kulttuuriin*, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 838, Helsinki: SKS 2001.
- Larsson, Lisbeth, ”Att skriva sitt jag i världen”, *Nordisk kvinnolitteraturhistoria*, tillgänglig digitalt: <https://nordicwomensliterature.net> (hämtad 15.7.2017).
- Launis, Kati, *Kerrotut naiset. Suomen ensimmäiset naisten kirjoittamat romaanit naisuuden määrittelijöinä*, Helsinki: SKS 2005.
- Lave, Rebecca & Philip Mirowski, Samuel Randalls, ”Introduction: STS and Neoliberal Science”, *Social Studies of Science* 40 (5) 2010.
- Lehtimäki, Marianne, ”Vuosisata Vanhan Porvoon vaalimista”, *Rakennettu ympäristö* 3/2007.
- Lehmusvesi, Jussi, ”Kirjallisuus: vain aniharva kirjailija saa nykyään esikoisteoksensa julkaistuksi ilman kirjoittajakurssia”, *Helsingin Sanomat* 22.10.2017.
- Leino-Kaukiainen, Pirkko, *Tiedon taitajat. Suomen tietokirjailijat ry:n historia*, Helsinki: Edita 2003.
- Lemhagen, Ingmar, *Eftertankens följetong. De nordiska författarseminarierna vid Nordens Biskops Arnö 1960–2014*, Stiftelsen Nordens Biskops-Arnö 2015.
- Leo, Jeffrey R. di, ”Neoliberalism in Publishing: A Prolegomenon”, *Capital at the Brink: Overcoming the Destructive Legacies of Neoliberalism*, Jeffrey R. Di Leo and Uppinder Mehan (eds.), University of Michigan: Open Humanities Press 2014.
- Lind Palicki, Lena & Karin Milles, ”Feministisk språkplanering under den andra vågens kvinnorörelse: Exemplet Gruppen 8 och den offentliga språkvärden”, *Könskonstruktioner och språkförändringar, Rapport från den åttonde nordiska konferensen om språk och kön*, red. Jenny Magnusson, Karin Milles, Zoe Nikolaidou, Stockholm: Södertörns högskola 2015.
- Lindqvist, Marit, ”Bilder i huvudet – Boklaget för södra Finland”, *Ett stycke finlandssvensk litteraturhistoria*, red. Brita Högnäs-Sahlgren & Karl Sahlgren, Otalampi: Sahlgrens förlag 2001, s. 37–44.
- Lindqvist, Marit, *Den finlandssvenska boken. Hur ser läsare och författare på finlandssvensk litteratur?*, Magma-studie 1/2017, Helsingfors: Tankesmedjan Magma 2017.
- Londén, Magnus, ”Ett stycke kulturhistoria”, *Hufvudstadsbladet*, kulturstadsbilaga, nr 4, 21.10.2000, även publicerad på Londéns webbsida: https://www.magnuslonden.net/sve/artiklar/tema__historia/article-64643-28397-ett-stycke-kulturhistoria?offset_64643=10 (hämtad 3.8.2018).
- Lund, Solveig, ”Litteratur måste skrivas – Författarnas Andelslag”, *Ett stycke finlandssvensk litteraturhistoria*, Otalampi: Sahlgrens förlag 2001.
- Lyttinen, Eino, ”Perustamisesta talvisotaan”, *Yleisradion historia* 1926–1949, 1. osa, Helsinki: WSOY 1996.

- Långbacka, Lena, "Finlandssvenska författare på det litterära fältet, om författarkåren i Svenskfinland 1920–1990", *Finlandssvenskt författarskap. Kåren och villkoren*, Litteraturvetenskapliga institutionens Meddelanden 19, Åbo: Åbo Akademi 1993.
- Malmio, Kristina, "Populärlitteratur", *Finlands svenska litteraturhistoria andra delen: 1900-talet*, Helsingfors & Stockholm: SLS & Atlantis 2000, s. 161–172.
- Martin, Benjamin George, "European Literature' in the Nazi New Order The Cultural Politics of the European Writers' Union, 1941–3", *Journal of Contemporary History*, Vol. 48, No. 3, July 2013.
- Martin, Benjamin G., *The Nazi-Fascist New Order for European Culture*, Cambridge, Mass. & London: Harvard University Press 2016.
- Mattsson, Per-Olof, *Martin Andersen Nexø. Den nordiska arbetarlitteraturens pionjär*, Lund: Ellerströms 2017.
- Mazzarella, Merete, *Från Fredrika Runeberg till Märta Tikkanen. Frihet och beroende i finlandssvensk kvinnolitteratur*, Helsingfors: Söderström 1985.
- Mazzarella, Merete, *Fredrika Charlotta född Tengström. En nationalskalds bustru*, SSLS 700, Helsingfors: SLS 2007.
- Meinander, Henrik, *Finland 1944. Krig, sambälle, känslolandskap*, Helsingfors & Stockholm: Söderström & Atlantis 2009.
- Meinander, Henrik, *Nationalstaten. Finlands svenskbet 1922–2015*, SSLS 702:4, Helsingfors: SLS 2016.
- Melby, Kari & Anu Pykkänen, Bente Rosenbeck, Christina Carlsson Wetterberg, *Inte ett ord om kärlek. Äktenskap och politik i Norden ca 1850–1930*, Centrum för Danmarksstudier, Makadam förlag 2006.
- Mertanen, Tomi, *Harkinnanvaraisuudesta lakisääteiseen. Suomen valtiollisen taidehallinnon sekä taiteenalojen tukijärjestelmien muotoutuminen 1960–1980-luvulla*, Cuporen julkaisuja 17, Helsinki: Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö Cupore 2009.
- Mertanen, Tomi, "Tredje rikets gäster. Finländska författare och författarhemmet i Travemünde på 1930-talet", *Historisk tidskrift för Finland* 4/2011.
- Mertanen, Tomi, "Maila Talvio ja suomalainen maalaisateria Lyypekkissä", *Tieteessä tapahtuu* 6/2012.
- Mitchell, Ritva (toim.), *Uusi teknologia, taiteet, taidepolitiikka*. Valtion taidehallinnon julkaisuja 28, Helsinki 1985.
- Moretti, Franco, "Il secolo serio", *Il romanzo. Vol. 1: La cultura del romanzo*, Einaudi 2001.
- Mustelin, Olof. *Euterpe. Tidskriften och kretsen kring den*, Helsingfors: Schildts 1963.
- Mustelin, Olof, *Hjalmar Neiglick*, SSLS 414, Helsingfors: SLS 1966.
- Müller, Jan-Werner, *Contesting Democracy. Political Ideas in Twentieth-Century Europe*, New Haven and London: Yale University Press 2011.

- Mäkinen, Ilkka, ”Nödvändighet af LainaKirjasto”. *Modernin lukubalun tulo Suomeen ja lukemisen instituutiot*, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 688, Helsinki: SKS 1997.
- Møller Jensen, Elisabeth (huvudred.), *Nordisk kvinnolitteraturhistoria–Nordisk Kvindelitteraturhistorie* 1–3, 1993–1998, även fritt tillgänglig digitalt: <https://nordicwomensliterature.net>.
- Møller Jensen, Elisabeth, ”Om det tryckta verket”, i *Nordisk kvinnolitteraturhistoria – Nordisk Kvindelitteraturhistorie*, 2012. <https://nordicwomensliterature.net/se/om-det-tryckta-verket/> (hämtad 25.8.2017).
- Möller-Sibeliuss, Anna, *Roll, retorik och modernitet i Bertel Gripenbergs lyrik*, SLS 791, Helsingfors: SLS 2015.
- Möller-Sibeliuss, Anna, *Dikt och ideologi. Gösta Ågrens, Lars Huldéns och Claes Anderssons 1960–70-talspoesi*, SLS 821, Helsingfors och Stockholm: SLS och Appell förlag 2017.
- Mörne, A., ”En protest”, *Nordisk Forfatter-Tidende*, april 1939.
- Nevala, Maria-Liisa & Suvi Ahola (red.), *Sain roolin jobon en mahdu. Suomalaisen naiskirjallisuuden linjoja*, Helsinki: Otava 1989.
- Nordlund-Edvinson, Therese, *En osynlig företagshistoria. Direktörbustrun i svenskt näringsliv*, Lund 2012.
- Nygård, Stefan, ”Från Euterpe till Argus: Kulturkosmopolitism i det tidiga 1900-talets Finland”, *Ögonen upp! Nya Argus första sekel*, Trygve Söderling, (red.), Åbo 2011.
- Nygård, Stefan. ”Kulturradikal internationalism som nationell strategi”, *Historiska och litteraturhistoriska studier*, Stefan Nygård & Julia Tidigs (red.), Helsingfors 2011b.
- Oesch, Pekka, *Yritysten tuki taiteille 2008 ja tuen muutokset 1999–2008*, Tilastotietoa taiteesta n:o 40, Helsinki: Taiteen keskustoimikunta 2010.
- Ollila, Anne, *Jalo velvollisuus. virkanaisena 1800-luvun lopun Suomessa*, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 711, Helsinki 1998.
- Paavolainen, Olavi, *Kolmannen valtakunnan vieraana: rapsodia*, Jyväskylä: Gummerus 1936.
- Paavolainen, Olavi, *Som gäst i tredje riket. En rapsodi*, övers. Bertel Gripenberg och Stig Malmström, Helsingfors: Schildts 1937.
- Patry, William, *Moral Panics and the Copyright Wars*, Oxford University Press 2009.
- Piketty, Thomas, *Le Capital au XXe siècle*, Paris: Seuil 2013.
- Protokoll förda vid Finlands ridderskap och adel vid lantdagen år 1888*. Första häftet. Helsingfors: Hufvudstadsbladets tryckeri 1888.
- Rahikainen, Marjatta, ”Kansakoulun vuosisata 1866–1966 tilastojen valossa”, *Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*,

- red. Anja Heikkinen ja Pirkko Leino-Kaukiainen, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1266:2, Helsinki 2011, s. 370–379.
- Rajala, Panu, *Tulisoibtu pimeään. Olavi Paavolaisen elämä*, Helsinki: WSOY 2014.
- Ramnefalk, Marie Louise & Anna Westberg (red.), *Kvinnornas LitteraturHistoria* 1, Stockholm: Författarförlaget 1981.
- Ramsay, Alexandra, *Huvudstaden hjärta. filantropi och social förändring i Helsingfors: två fruntimmersföreningar 1848–1865*, Bidrag till kännedom av Finlands natur och folk 144, Helsingfors: Finska Vetenskaps-Societeten 1993.
- Rantanen, Miska, *Love Records 1966–1979: tarina, taiteilijat, tuotanto*, Helsingfors: Schildts 2005.
- Rausmaa, Heikki, ”Kyllä kulttuurin nimissä voi barrastella aika paljon”. *Suomen ja Viron poliittiset suhteet keväästä 1988 diplomaattisubteiden solmimiseen elokuussa 1991*, Helsinki: Helsingin yliopisto 2013.
- Rautiainen, Pauli, *Suomalainen taiteilijatuki: Valtion suora ja välillinen taiteilijatuki taidetoimikuntien perustamisesta tähän päivään*, Tutkimusyksikön julkaisuja/ Taiteen keskustoimikunta, Helsinki: Taiteen keskustoimikunta 2008.
- Rein, Gabriel, *Berättelse öfver Storfurstendömet Finlands förvaltning ifrån år 1855 till början af 1862 författad enligt officiella handlingar*, Helsingfors 1862.
- Res i Svensk-Finland*, Helsingfors: Svensk-Finlands Turistförening 1936.
- Res i Svensk-Finland*, Helsingfors: Svensk-Finlands Turistförening 1937.
- Ringbom, Märten, *Finlands Svenska Författareförening 1919–1969*, Helsingfors: Finlands Svenska Författareförening 1969.
- Ringbom, Märten, *Författarens villkor i Norden 1973*, Helsingfors: Finlands Svenska Författareförening 1973.
- Ringdal, Nils Johan, *Ordenes pris. Den norske Forfatterforening 1893–1993*, Oslo: Aschehoug 1993.
- Rinne, Matti, *Kiila 1936–2006. Taidetta ja taistelua*, Helsinki: Tammi 2006.
- Rose, Mark, *Authors and Owners. The Inventions of Copyright*, Cambridge, MA: Harvard University Press 1993.
- Ruin, Hans, *Väl mött, Europa!*, Stockholm: Natur och Kultur 1938.
- Ruin, Hans, *Uppbrott och återkomst. Dagboksblad 1933–1973*, Stockholm: Wahlström & Widstrand 1977.
- Ruin, Olof, *Hans Ruin: En gränsöverskridare*, Stockholm 2009.
- The Rusdie Letters. Freedom to Speak, Freedom to Write*, eds. Steve MacDonogh in association with Article 19, Lincoln: University of Nebraska Press 1993.
- Ruuska, Helena, *Marja-Liisa Vartio – kuin linnun kirkaisu*, Helsinki: WSOY 2012.
- Rönholm, Bror, ”Sprickor genom Svenskfinland” *Finlands svenska litteraturhistoria* 2. 1900-talet, utg. Clas Zilliacus, Helsingfors & Stockholm: SLS & Atlantis 2000a, s. 248–259.

- Rönholm, Bror, "Skrivande som hobby", *Finlands svenska litteraturhistoria 2. 1900-talet*, utg. Clas Zilliacus, Helsingfors & Stockholm: SLS & Atlantis 2000b, s. 384–385.
- Salminen, Sally, *Min amerikanska saga*, Helsingfors: Schildt 1968.
- Salokangas, Raimo, "Politiikan vanki", *Yleisradion historia 1926–1949*, 2. osa, Helsinki: WSOY 1996.
- Sandelin, Carl Fredrik, "En tacksam tid", *Finlands Svenska Författareförening 70 år*, red. Mary-Ann Bäcksbacka et al., Helsingfors: Finlands Svenska Författareförening 1989, s. 5–7.
- Sandelin, Carl Fredrik, "Mårten Ringbom", *Hufvudstadsbladet* 17.6.2012.
- Sapiro, Gisèle, "Les professions intellectuelles entre l'état, l'entrepreneuriat et l'industrie", *Le Mouvement Social* 1/2006, s. 3–18.
- Sapiro, Gisèle, *La responsabilité de l'écrivain: littérature, droit et morale en France, XIXe-XXIe siècle*, Paris: Seuil 2011.
- Sarantola-Weiss, Minna, "Stockis vind", Markku Kuisma, Anna Finnilä, Teemu Keskisarja & Minna Sarantola-Weiss, *Galna dagar, svindlande tider: Stockmann 1862–2012*, Helsingfors 2012.
- Sassoon, Donald, *The Culture of the Europeans. From 1800 to the Present*, London: Harper Press 2006.
- von Schoultz, Solveig, *Längs vattenbrynet*, Helsingfors: Schildts 1992.
- Severinson, Emma, "Korta kjolar och exponerade ben. Om 1920-talets uppstyckade kvinnokropp", *Gränslös. Tidskrift för studier av Öresundsregionens historia, kultur och samhällsliv* 2016.
- Sevänen, Erkki, *Vapauden rajat. Kirjallisuuden tuotannon ja välityksen yhteiskunnallisten sääntely Suomessa vuosina 1918–1939*, Helsinki: SKS 1994.
- Sevänen Erkki & Risto Turunen, "Från Krigstid till ny normalitet", *Finlands svenska litteraturhistoria 2. 1900-talet*, utg. Clas Zilliacus, Helsingfors & Stockholm: SLS & Atlantis 2000.
- Shapin, Steven, "The Ivory Tower. The history of a figure of speech and its cultural uses", *The British Journal for the History of Science* 45(1), 2012, s. 1–27.
- Silvennoinen, Oula, Marko Tikka & Aapo Roselius, *Suomalaiset fasistit. Mustan sarastuksen airuet*, Helsinki: WSOY 2016.
- Sjögren, P. Jonas, "Historik", "... och Augustpriset går till ..." *Svenska Förläggarföreningens Augustpris fyller 20 år. Rapport från Svenska Förläggarföreningen*, Stockholm 2008.
- Skyttä, Kyösti, *Akatemiataistelu 1945–1948*, Porvoo: WSOY 1975.
- Stenius, Göran, *Den femte akten*, Helsingfors: Söderström 1937.
- Stenwall-Ahlbjerg, Åsa, "Utanförskapet hos Sally Salminen", *Fem par. Finlands svenska författare konfronterats*, red. Roger Holmström, SSLS 592, Helsingfors: SLS 1995.

- Stjernschantz, Göran, *Ett förlag och dess författare. Söderström & C:o Förlags Ab 1891–1991*, Helsingfors: Söderström 1991.
- Sundgren, Tatiana, "Förord", *Finlandssvenska kvinnor skriver*, red. Tatiana Sundgren, Helsingfors: Schildts 1985.
- Sundholm, John, "Den klassiska detektivromanen", *Finlands svenska litteraturhistoria 2. 1900-talet*, utg. Clas Zilliacus, Helsingfors & Stockholm: SLS & Atlantis 2000, s. 175–176.
- Svensk-Finland kallar*, Svensk-Finlands Turistförening, Helsingfors 1938.
- Söderhjelm, Henning, *Werner Söderhjelm*, Helsingfors: Schildt 1960.
- Söderling, Trygve, "Mamma, var kommer författarna från? De finlandssvenska debutanternas sociala bakgrund 1917–1982. En kvantitativ studie", *BLÅ – Boklagets Litterära Årsmagasin* 1983.
- Söderling, Trygve, *Drag på parnassen. Två sextiotalsstudier*. Del I: *Medelklass med mänskligt ansikte. Medelklassradikalism i fyra romaner av Christer Kihlman, Jarl Sjöblom, Marianne Alopæus och Ulla-Lena Lundberg*. Del II: *Modernistdebatten. Sak, person och fölt i en finlandssvensk litteraturdebatt år 1965*, Helsingfors: Helsingfors universitet 2008.
- Söderling, Trygve, "Dominanta marginaler. I dagens finlandssvenska litteratur är periferin i centrum", *00TAL* 29/2009.
- Söderholm, Kerstin, *Endast med mig själv 1. 1913–1931*, utg. Karin Allardt Ekelund, Helsingfors: Söderström 1948.
- Tabermann, Johannes Kjell, "Jag bär på ett moraliskt ansvar", intervju med Kjell Westö, Svenska Yle 13.11.2014, <https://svenska.yle.fi/artikel/2014/11/13/jag-bar-pa-ett-moraliskt-ansvar> (hämtad 21.3.2019).
- Tallqvist, J.O., "Kulturliv och debatter i efterkrigstidens början", *Presshistoriska och andra studier tillägnade Torsten Steinby*, SSLS 512, Helsingfors: SLS 1983.
- Tandefelt, Henrika (red.), *Sarvax. Herrgårdshistoria under 600 år*, SSLS 735, Helsingfors: SLS 2010.
- Tarjanne, Hilla (toim.), *Seinät kertovat – Salomo Wuorio 150 vuotta*, Helsinki: Gerda ja Salomo Wuorion säätiö 2007.
- Tarkka, Pekka, *Otavan historia II*, Helsinki: Otava 1980.
- Tarkka, Pekka, *Kansainvälinen kirjailijakokous. Lahti 1963–1979*, Helsinki: Otava 1981.
- Thompson, John B., *Merchants of Culture: The Publishing Business in the Twenty-First Century*, Cambridge: Polity 2010.
- Thulstrup, Åke, *Med lock och pock. Tyska försök att påverka svensk opinion 1933–1945*, Stockholm: Bonniers 1962.
- Tiitta, Allan, *Suomen Akatemian historia I. 1948–1969*, Helsinki: SKS 2004.
- Toftgaard Pedersen, Arne, *Urbana odysseer. Helsingfors, staden och 1910-talets finlandssvenska prosa*, SSLS 694, Helsingfors: SLS 2007.

- Tuomikoski-Leskelä, Paula, *Taide ja politiikka: kansanedustuslaitoksen subtautuminen taiteen edistämisen Suomessa*, Historiallisia tutkimuksia 103, Helsinki: Suomen historiallinen seura 1977.
- Török, Imre, "Geschichte des VS", *Verband Deutsche Schriftstellerinnen und Schriftsteller Bayern*, webbplats, <http://schriftsteller-bayern.de/ueber-uns/geschichte-des-vs/> (hämtad 15.7.2018), 1994.
- "Utbildningen i Finland: allt mer och för allt fler", Statistikcentralen, https://www.stat.fi/tup/suomigo/marraskuu_sv.html.
- Waldén, Jorma, "Vuoden 1961 tekijänoikeuslaki 2000-luvun haasteiden keskellä", *Taiteen ja kulttuurin kentät. Perusrakenteet, hallinta ja lainsäädäntö*, Ilkka Heiskanen, Anita Kangas & Ritva Mitchell (toim.), Helsinki: Tietosanoma 2015.
- Wallén, Bengt, *Enighet ger styrka. En kortfattad historik över den finlandssvenska andelsrörelsens verksamhet från separationen från Pelleruo till "återföreningen" i en värld av genomgripande förändringar 1919–1999*, Helsingfors: Finlands Svenska Andelsförbund 1999.
- Valtion taidekomitean mietintö. Komiteanmietintö 1965 A: 8*, Helsinki: Opetusministeriö 1965.
- Waltä, Göran O:son, *Poet under Black Banners. The Case of Örnulf Tigerstedt and Extreme Right-Wing Swedish Literature in Finland 1918–1944*, Stockholm: Almqvist & Wiksell International 1993.
- Waltä, Göran O:son, "Krisen och litteraturen på trettioalet", *Finlands svenska litteraturhistoria. Andra delen: 1900-talet*, utg. Clas Zilliacus, Helsingfors & Stockholm: SLS & Atlantis 2000, s. 131–139.
- Warburton, Thomas, "Apropå författare och politik", 1947. *Litteratur – Konst – Politik* 1947.
- Warburton, Thomas, *Femtio år finlandssvensk litteratur*, Helsingfors: Schildt 1951.
- Warburton, Thomas, *Åttio år finlandssvensk litteratur*, Helsingfors: Schildt 1983.
- Wassholm, Johanna & Christer Kuvaja, *Gården vid kanalen. Strömma gårds historia*, SSLS 776, Helsingfors: SLS 2013.
- "Vedtægter for Nordisk Forfatter- og Oversætterråd", Dansk forfatterforening, "Nordisk samarbejde", <http://danskforfatterforening.dk/wp-content/uploads/2017/06/NFOR-vedt%C3%A6gter-maj-2017-%C3%A6ndring-i-%C2%A710.pdf> (hämtad 11.7.2017).
- Weller, Paul, *A Mirror For Our Times: 'The Rushdie Affair' and the Future of Multiculturalism*, London & New York: Continuum 2009.
- Wendt, Frantz, *Nordiska råd 1952–1978. Struktur, arbete, resultat*, Stockholm; København; Helsingfors; Oslo: Almqvist & Wiksell international; Rosenkilde og Bagger; Akademiska bokhandeln; Olaf Norlis bokhandel 1979.
- Wickström, Mika & Martti Lintunen, *Villa Kivi. Herrasväen huvilasta kirjailijoiden taloksi – från herrskapsvilla till författarbus*, Helsingfors: Stiftelsen Villa Kivi 2011.

- Wik, Inga-Britt, "Inga-Britt Wik", *Finlandssvenska kvinnor skriver*, red. Tatiana Sundgren, Helsingfors: Schildt 1985.
- Wik, Inga-Britt, *Strövtåg i ordskogen. Lars Huldén om liv och verk*, Helsingfors: SLS 2002.
- Wiklund, Henry, *Uppdraget som växte. Historien om Svenska litteratursällskapet som förvaltare av allmännyttigt kapital*, SSLS 786, Helsingfors: SLS 2015.
- Vikström, Tarja, *Kauppatavarana rakkaus. Anni Polva -brändin rakentuminen 1940–60-luvulla*, diss., Helsinki: Helsingin yliopisto 2019, <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/297671>.
- Wikström-Holländer, Erica, *Förlaget Bro och folksmaken*, Litteraturvetenskapliga institutionen Meddelanden, Åbo: Åbo Akademi 1984.
- Wiley, John Jr., *The Scarlett Letters. The Making of the Film Gone With the Wind*, London: Taylor Trade Publishing 2014.
- Willner, Sven, *Söner av nederlaget och andra essäer*, Ekenäs: Ekenäs Tryckeri Aktiebolags Förlag 1979.
- Witt-Brattström, Ebba, "Det stora könskriget", *Nordisk kvinnolitteraturhistoria – The History of Nordic Women's Literature*, tillgänglig digitalt: <https://nordic.womensliterature.net/se/2011/01/04/det-stora-konskriget/> (hämtad 2.8.2017).
- Witt-Brattström, Ebba, *Stå i bredd. 70-talets kvinnor, män och litteratur*, Stockholm: Nordstedt 2014.
- Vogt, Henri, *Between Utopia and Disillusionment. A Narrative of the Political Transformation in Eastern Europe*, New York & Oxford: Berghahn Books 2006.
- Worsøe-Schmidt, Lisbeth, *Forfatter i Danmark 1894–1994*, København: Dansk forfatterforening 1994.
- Wrede, Johan, "Om politiska ideologier och litteratur i Finland 1917–1948", *Studier i finlandssvensk 1900-talslitteratur 1: Från dagdrivare till feminister*, red. Sven Linnér, SSLS 537, Helsingfors: SLS 1986.
- Zilliacus, Clas, "Sista ordet: Rätt skick", *Ny Tid* 19.3.1992.
- Zilliacus, Clas, "The Roaring Twenties of Elmer Diktonius. A Centenarian as Wonder Boy", *Scandinavian Studies*, Vol. 69, no. 2 (Spring 1997): 171–188.
- Zilliacus, Clas, "Finlandssvensk litteratur", *Finlands svenska litteraturhistoria 2. 1900-talet*, utg. Clas Zilliacus, Helsingfors & Stockholm: SLS & Atlantis 2000a.
- Zilliacus, Clas, "Författarroll och författarorganisering", *Finlands svenska litteraturhistoria 2. 1900-talet*, utg. Clas Zilliacus Helsingfors & Stockholm: SLS & Atlantis 2000b.
- Ågren, Gösta, *En man gick genom stormen. Leo Ågrens liv och diktning*, Vasa: Skrivor 1983.
- Åström, Sven-Erik, "Stadssamhällets omdaning", *Helsingfors stads historia IV:2*, Helsingfors: Centraltryckeriet 1956.

ELEKTRONISKA RESURSER

ORDBÖCKER OCH BIOGRAFISKA LEXIKON

Biografiskt lexikon för Finland (BLF), <http://www.blf.fi/>
Dansk biografisk leksikon, http://denstoredanske.dk/Dansk_Biografisk_Leksikon
Kansallisbiografia, <https://kansallisbiografia.fi/>
Nationalencyklopedin, <https://www.ne.se/uppslagsverk/>
Nordisk familjebok, Ugglesupplagan 1904–1926, <http://runeberg.org/nf/>
Svenska Akademiens Ordbok (SAOB), <https://www.saob.se/>
Svenskt biografiskt lexikon (SBL), <https://sok.riksarkivet.se/sbl/>
Svenskt översättarlexikon, <https://litteraturbanken.se/>
Uppslagsverket Finland, <https://uppslagsverket.fi/sv/start/>
Vem och Vad? Biografisk handbok 1967, Helsingfors: Schildts 1966,
<http://runeberg.org/vemochvad/1967/0476.html> (hämtad 7.8.2017)

ÖVRIGA ELEKTRONISKA RESURSER

Brages Pressarkiv, databaserna Prestanda och Press: <https://www.bragespressarkiv.fi/samlingar/databasen-presstanda/>
”Moderni eksotiikka. 1920- ja 1930-luvun helsinkiläisravintoloiden sisustuksia”,
webbutställning, Hotell och restaurangmuseet, Helsingfors,
<http://www.modernieksotiikka.fi/> (hämtad 26.8.2017).
Nationalbibliotekets digitala samlingar: <https://digi.kansalliskirjasto.fi>
SFV-vistelse på Biskops Arnö blogg, Svenska Folkskolans Vänner,
<http://biskopsarno.ratata.fi/blogg/>.
Statistikcentralen: <https://www.stat.fi/>
Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto r.y. – Finlands översättare och tolkar r.f.:
<https://www.sktl.fi>
Svenska Yle: <https://svenska.yle.fi/>

Bildkällor

Finlands bokstiftelse: s. 298

Finlands svenska författareförenings kansli, Helsingfors:

18 (Asbjørn Grimse), s. 190 (foto Jan Sundholm), s. 196 (foto Olavi Hartikainen), s. 199 (foto Janne Rentola), s. 201, ovan (foto Janne Rentola), s. 233 (© Henrik Tikkanens rättsinnehavare, foto Janne Rentola), s. 259 (foto Janne Rentola), s. 273 (foto okänd), s. 275 (© Ralf Parlands rättsinnehavare, foto Janne Rentola), s. 293 (foto okänd), s. 349 (foto Ingmar Svedberg), s. 353 (foto okänd)

Finska Litteratursällskapet (SKS), Helsingfors: s. 49 (Kyösti Larsons arkiv)

Folkets Arkiv, Helsingfors: s. 161 (foto Yrjö Lintunen)

Helsingfors Stadsmuseum:

s. 87 (foto Eric Sundström), s. 89 (© Kuvasto 2019), s. 331 (foto Rista Simo)

Museiverket

s. 36, s. 45 (foto Elfelt), s. 62 (Uusi Suomi – Iltalehti, JOKA), s. 105 (foto Pietinen), s. 112

Stockholms stadsmuseum: s. 107 (foto Jan de Meyere)

Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors:

28 (foto Janne Rentola), s. 75, s. 77 (SLSA 2010), s. 79 (foto Janne Rentola, SLSA 904), s. 92 (© Moomin

Characters, foto Janne Rentola), s. 97 (© Moomin Characters, foto Janne Rentola), s. 112 (SLSA 1114), s. 117 (SLSA 752), s. 121 (SLSA 314), s. 129 (foto Janne Rentola), s. 141 (foto Janne Rentola, SLS tjänstarkiv), s. 151 (foto Marita Tallqvist, SLSA 1089), s. 159 (SLSA 1036), s. 162 (foto Janne Rentola), s. 166 (SLSA 904), s. 178 (SLSA 904), s. 193 (foto Bert Carpelan, SLSA 904), s. 201 nedan (foto Mats Ekman), SLSA 904), s. 203 (foto Janne Rentola), s. 205 (foto Janne Rentola, SLS tjänstarkiv), s. 207 (SLSA 904), s. 215 (foto Kai Laitinen), s. 221 (ÖTA 112), s. 244 (foto Novofoto, SLSA 1046), s. 247 (foto Janne Rentola), s. 249 (foto Barbro Werkmäster, SLSA 1218), s. 260 (foto Janne Rentola), s. 269 (foto Olavi Hartikainen, SLSA 904), s. 285 (foto okänd, SLS tjänstarkiv), s. 326 (foto Merete Jensen, SLSA 904), s. 333 (foto Janne Rentola, SLSA 904), s. 337 (foto Gugge Wasenius), s. 346 (foto Janne Rentola)

Wikimedia Commons:

s. 126 (*Periodical Zeitschrift des Vereins für Lübeckische Geschichte und Altertumskunde*, Vol. XXVIII. H.G. Rahtgens, Lübeck 1936), s. 319 (foto Anneli Salo)

Åbo Akademis bildsamlingar: s. 72 (foto Sigurd Rasmussen)

Övriga: s. 303 (foto Cata Portin), s. 332 (foto Maud Stolpe/Yle), s. 341 (foto Rakel Helmsdal), s. 362 (foto privat)

Finlands svenska författareförenings styrelse 1919–2019

Skattmästar- eller kassörsuppgiften sköttes till och med 1931 av en styrelsemedlem. Efter detta har uppgiften skötts av en utomstående funktionär. Också föreningens sekreterare valdes fram till år 1968 inom föreningens styrelse. Från och med det året verkade den av föreningen anställda kanslisten som sekreterare. År 1977 övertog kanslisten också skattmästarsysslan. År 1995 omdefinierades kanslistsysslan så att dåvarande kanslisten blev verksamhetsledare. Styrelsen väljs av årsmötet, oftast i mars.

	<i>Ordförande</i>	<i>Vice ordf.</i>	<i>Medlemmar</i>	<i>Suppleanter</i>	<i>Förstärkta styrelsen</i>
1919–1920	Bertel Gripenberg	Emil Hasselblatt	Erik Grotenfelt/ Torsten Helsingius Jarl Hemmer Runar Schildt/ Emil Zilliacus	Ragnar Ekelund Ture Janson	
1920–1921	Arvid Mörne	Emil Hasselblatt	Torsten Helsingius Jarl Hemmer Emil Zilliacus	Ragnar Ekelund Ture Janson	
1921–1922	Arvid Mörne	Emil Hasselblatt	Jarl Hemmer Runar Schildt Emil Zilliacus	Ture Janson Hagar Olsson	
1922–1923	Eirik Hornborg	Emil Hasselblatt	Jarl Hemmer Runar Schildt Emil Zilliacus	Ture Janson Hagar Olsson	
1923–1924	Eirik Hornborg	Emil Hasselblatt	Jarl Hemmer Runar Schildt Emil Zilliacus	Ture Janson Hagar Olsson	
1924–1925	Gunnar Castrén	Emil Hasselblatt	Henrik Hildén Runar Schildt/ Jarl Hemmer Emil Zilliacus	Ture Janson Jarl Hemmer/ Joel Rundt	
1925–1926	Gunnar Castrén	Emil Hasselblatt	Henrik Hildén Jarl Hemmer Emil Zilliacus	Ture Janson/ Rabbe Enckell Joel Rundt	
1926–1927	Gunnar Castrén	Emil Zilliacus	Henrik Hildén Emil Hasselblatt Jarl Hemmer Richard Malmberg Joel Rundt		Ragnar Ekelund Karin Hirn Erik Kihlman Kerstin Söderholm

STYRELSE

	<i>Ordförande</i>	<i>Vice ordf.</i>	<i>Medlemmar</i>	<i>Suppleanter</i>	<i>Förstärkta styrelsen</i>
1927-1928	Gunnar Castrén	Emil Zilliacus	Henrik Hildén Emil Hasselblatt/ Kerstin Söderholm Jarl Hemmer Richard Malmberg Joel Rundt		Ragnar Ekelund Karin Hirn Erik Kihlman Kerstin Söderholm
1928-1929	Gunnar Castrén	Emil Zilliacus	Jarl Hemmer Henrik Hildén Rickard Malmberg Joel Rundt Kerstin Söderholm		Ragnar Ekelund Karin Hirn Erik Kihlman Hans Ruin
1929-1930	Emil Zilliacus	Richard Malmberg	Jarl Hemmer Henrik Hildén Erik Kihlman Joel Rundt Kerstin Söderholm		Ragnar Ekelund Karin Hirn Hans Ruin Örnulf Tigerstedt
1930-1931	Arvid Mörne	Henrik Hildén	Jarl Hemmer Erik Kihlman Richard Malmberg Kerstin Söderholm Emil Zilliacus		Ragnar Ekelund Karin Hirn Hans Ruin Örnulf Tigerstedt
1931-1932	Henrik Hildén	Richard Malmberg	Jarl Hemmer Erik Kihlman Hans Ruin Kerstin Söderholm Emil Zilliacus		Ragnar Ekelund Bertel Hintze Karin Hirn Örnulf Tigerstedt
1932-1933	Eirik Hornborg	Erik Kihlman	Elmer Diktonius Jarl Hemmer Kerstin Söderholm Örnulf Tigerstedt Emil Zilliacus		Karin Allardt Hjalmar Dahl Bertel Hintze Karin Hirn
1933-1934	Emil Zilliacus	Erik Kihlman	Elmer Diktonius Bertel Gripenberg Jarl Hemmer Kerstin Söderholm Örnulf Tigerstedt		Karin Allardt Hjalmar Dahl Bertel Hintze Karin Hirn
1934-1935	Emil Zilliacus	Hans Ruin	Elmer Diktonius Bertel Gripenberg Jarl Hemmer Kerstin Söderholm Örnulf Tigerstedt		Karin Allardt Bertel Hintze Karin Hirn Bertel Kihlman
1935-1936	Emil Zilliacus	Hans Ruin	Elmer Diktonius Bertel Gripenberg/ Bertel Kihlman Jarl Hemmer Kerstin Söderholm Örnulf Tigerstedt		Bertel Hintze Karin Hirn Bertel Kihlman/ Annie Furuhjelm?

STYRELSE

	<i>Ordförande</i>	<i>Vice ordf.</i>	<i>Medlemmar</i>	<i>Suppleanter</i>	<i>Förstärkta styrelsen</i>
1936-1937	Hans Ruin	Jarl Hemmer	Elmer Diktonius Bertel Kihlman Kerstin Söderholm Örnulf Tigerstedt Emil Zilliacus		Ragnar Ekelund Annie Furuhjelm Karin Hirn Bertel Hintze
1937-1938	Richard Malmberg	Elmer Diktonius	Bertel Kihlman Hans Ruin Kerstin Söderholm Örnulf Tigerstedt Emil Zilliacus	Olof Enckell Atos Wirtanen	Erik Ekelund Ragnar Ekelund Bertel Hintze Karin Hirn
1938-1939	Olof Enckell	Elmer Diktonius	Anna Bondestam Hans Ruin Kerstin Söderholm Örnulf Tigerstedt Emil Zilliacus	Richard Malmberg Atos Wirtanen	Erik Ekelund Ragnar Ekelund Bertel Hintze Karin Hirn
1939-1940	Olof Enckell	Elmer Diktonius	Anna Bondestam Hans Ruin Kerstin Söderlund Örnulf Tigerstedt Emil Zilliacus	Richard Malmberg Atos Wirtanen	Erik Ekelund Ragnar Ekelund Bertel Hintze Harald Hornborg
1940-1941	Olof Enckell	Elmer Diktonius	Anna Bondestam Bertel Kihlman Hans Ruin Kerstin Söderlund Emil Zilliacus	Richard Malmberg Atos Wirtanen	Hjalmar Dahl Erik Ekelund Ragnar Ekelund Harald Hornborg
1941-1942	Olof Enckell	Elmer Diktonius	Anna Bondestam Bertel Kihlman Hans Ruin Kerstin Söderlund Emil Zilliacus	Richard Malmberg Atos Wirtanen	Hjalmar Dahl Erik Ekelund Ragnar Ekelund Harald Hornborg
1942-1943	Olof Enckell	Elmer Diktonius	Anna Bondestam Bertel Kihlman Hans Ruin Kerstin Söderlund Emil Zilliacus	Richard Malmberg Atos Wirtanen	Hjalmar Dahl Erik Ekelund Ragnar Ekelund Harald Hornborg
1943-1944	Hans Ruin	Elmer Diktonius	Anna Bondestam Olof Enckell Bertel Kihlman Kerstin Söderholm Emil Zilliacus	Greta Thesleff Atos Wirtanen	Hjalmar Dahl Erik Ekelund Ragnar Ekelund Harald Hornborg
1944-1945	Hans Ruin	Ragnar Ekelund	Anna Bondestam Elmer Diktonius Olof Enckell Bertel Kihlman Emil Zilliacus	Greta Thesleff Atos Wirtanen	Hjalmar Dahl Erik Ekelund Harald Hornborg Thomas Warburton
1945-1946	Ragnar Ekelund	Paul Nyberg	Anna Bondestam Elmer Diktonius Olof Enckell Bertel Kihlman Emil Zilliacus	Greta Thesleff Atos Wirtanen	Hjalmar Dahl Harald Hornborg Solveig von Schultz Thomas Warburton

STYRELSE

	<i>Ordförande</i>	<i>Vice ordf.</i>	<i>Medlemmar</i>	<i>Suppleanter</i>	<i>Förstärkta styrelsen</i>
1946-1947	Ragnar Ekelund	Paul Nyberg	Elmer Diktonius Olof Enckell Ingegerd Lundén Cronström Thomas Warburton Emil Zilliacus	Lorenz von Numers Atos Wirtanen	Hjalmar Dahl Harald Hornborg Bertel Kihlman Solveig von Schoultz
1947-1948	Ragnar Ekelund	Paul Nyberg	Per Olof Barck Elmer Diktonius Ingegerd Lundén Cronström Solveig von Schoultz Thomas Warburton	Olof Enckell Atos Wirtanen	Hjalmar Dahl Harald Hornborg Victor Hoving Bertel Kihlman
1948-1949	Ragnar Ekelund	Paul Nyberg	Per Olof Barck Elmer Diktonius Ingegerd Lundén Cronström Solveig von Schoultz Thomas Warburton	Olof Enckell Atos Wirtanen	Hjalmar Dahl Harald Hornborg Victor Hoving Bertel Kihlman
1949-1950	Ragnar Ekelund	Paul Nyberg	Per Olof Barck Elmer Diktonius Ingegerd Lundén Cronström Solveig von Schoultz Thomas Warburton	Olof Enckell Atos Wirtanen	Hjalmar Dahl Harald Hornborg Victor Hoving Bertel Kihlman
1950-1951	Ragnar Ekelund	Per Olof Barck	Elmer Diktonius Ingegerd Lundén Cronström Paul Nyberg Solveig von Schoultz Thomas Warburton	Olof Enckell Atos Wirtanen	Bo Carpelan Rabbe Enckell Bertel Kihlman Margit Törnudd
1951-1952	Ragnar Ekelund	Per Olof Barck	Elmer Diktonius Ingegerd Lundén Cronström V.V. Järner Solveig von Schoultz Thomas Warburton	Valentin Chorell Paul Nyberg	Bo Carpelan Rabbe Enckell Bertel Kihlman Margit Törnudd

STYRELSE

	<i>Ordförande</i>	<i>Vice ordf.</i>	<i>Medlemmar</i>	<i>Suppleanter</i>	<i>Förstärkta styrelsen</i>
1952-1953	Ragnar Ekelund	Per Olof Barck	Bo Carpelan V.V. Järner Ingegerd Lundén Cronström Solveig von Schoultz Thomas Warburton	Walentin Chorell Paul Nyberg	Rabbe Enckell Eric Olsoni Jarl Olof Tallqvist Margit Törnudd
1953-1954	Per Olof Barck	Ragnar Ekelund	Bo Carpelan Ingegerd Lundén Cronström Carl Fredrik Sandelin Solveig von Schoultz Thomas Warburton	Walentin Chorell Aili Nordgren	Gunnar Björling Rabbe Enckell Eric Olsoni J.O. Tallqvist
1954-1955	Per Olof Barck	Ragnar Ekelund	Bo Carpelan Ingegerd Lundén Cronström Carl Fredrik Sandelin Solveig von Schoultz Thomas Warburton	Walentin Chorell Aili Nordgren	Gunnar Björling Rabbe Enckell Eric Olsoni J.O. Tallqvist
1955-1956	Per Olof Barck	Ragnar Ekelund	Bo Carpelan Ingegerd Lundén Cronström Carl Fredrik Sandelin Solveig von Schoultz Thomas Warburton	Björn Landström Aili Nordgren	Gunnar Björling Rabbe Enckell Eric Olsoni J.O. Tallqvist
1956-1957	J.O. Tallqvist	Ragnar Ekelund	Bo Carpelan Carl Fredrik Sandelin Solveig von Schoultz Göran Stenius Thomas Warburton	Jörn Donner Aili Nordgren	Rabbe Enckell Evert Huldén Eric Olsoni Kurt Reuter
1957-1958	J.O. Tallqvist	Ragnar Ekelund	Bo Carpelan Carl Fredrik Sandelin Solveig von Schoultz Göran Stenius Thomas Warburton	Jörn Donner Aili Nordgren	Evert Huldén Eric Olsoni Kurt Reuter Nils-Börje Storbom

STYRELSE

<i>Ordförande</i>	<i>Vice ordf.</i>	<i>Medlemmar</i>	<i>Suppleanter</i>	<i>Förstärkta styrelsen</i>	
1958–1959	J.O. Tallqvist	Ragnar Ekelund	Bo Carpelan Rabbe Enckell Kurt Reuter Carl Fredrik Sandelin Solveig von Schoultz	Aili Nordgren Gösta Ågren	Evert Huldén Christer Kihlman Eric Olsoni Nils-Börje Stormbom
1959–1960	J.O. Tallqvist	Ragnar Ekelund	Bo Carpelan Rabbe Enckell Kurt Reuter Carl Fredrik Sandelin Solveig von Schoultz	Aili Nordgren Gösta Ågren	Evert Huldén Christer Kihlman Eric Olsoni Nils-Börje Stormbom
1960–1961	J.O. Tallqvist	Carl Fredrik Sandelin	Ragnar Ekelund Rabbe Enckell Kurt Reuter Kurt Sanmark Solveig von Schoultz-Bergman	Walentin Chorell Gösta Ågren	Evert Huldén Eric Olsoni Nils-Börje Stormbom Ole Torvalds
1961–1962	Carl Fredrik Sandelin	Walentin Chorell	Rabbe Enckell Åke Gulin Kurt Reuter Kurt Sanmark Solveig von Schoultz-Bergman	Johannes Salminen Gösta Ågren	Eric Olsoni Nils-Börje Stormbom J.O. Tallqvist Ole Torvalds
1962–1963	Carl Fredrik Sandelin	Walentin Chorell	Bo Carpelan Rabbe Enckell Åke Gulin Kurt Sanmark Solveig von Schoultz-Bergman	Sören Lindgren Helen af Enehjelm	Eric Olsoni Nils-Börje Stormbom J.O. Tallqvist Sven Willner
1963–1964	Carl Fredrik Sandelin	Åke Gulin	Bo Carpelan Rabbe Enckell Mårten Ringbom Kurt Sanmark Solveig von Schoultz-Bergman	Sören Lindgren Helen af Enehjelm	Eric Olsoni Nils-Börje Stormbom J.O. Tallqvist Sven Willner
1964–1965	Carl Fredrik Sandelin	Åke Gulin	Bo Carpelan Rabbe Enckell Helen af Enehjelm Mårten Ringbom Solveig von Schoultz-Bergman	Walentin Chorell Lars Huldén	Evert Huldén Nils-Börje Stormbom J.O. Tallqvist Sven Willner
1965–1966	Carl Fredrik Sandelin	Åke Gulin	Bo Carpelan Rabbe Enckell Helen af Enehjelm Mårten Ringbom Solveig von Schoultz-Bergman	Walentin Chorell Lars Huldén	Evert Huldén Nils-Börje Stormbom J.O. Tallqvist Sven Willner

STYRELSE

	<i>Ordförande</i>	<i>Vice ordf.</i>	<i>Medlemmar</i>	<i>Suppleanter</i>	<i>Förstärkta styrelsen</i>
1966-1967	Carl Fredrik Sandelin	Åke Gulin	Bo Carpelan Helen af Enehjelm Lars Huldén Mårten Ringbom Solveig von Schoultz-Bergman	Claes Andersson Johan Mickwitz	Evert Huldén Nils-Börje Stormbom J.O. Tallqvist Sven Willner
1967-1968	Carl Fredrik Sandelin	Åke Gulin	Bo Carpelan Helen af Enehjelm Lars Huldén Mårten Ringbom Solveig von Schoultz-Bergman	Claes Andersson Ralf Nordgren	Kaj Hagman Mauritz Nylund Kurt Sanmark Sven Willner
1968-1969	Carl Fredrik Sandelin	Mårten Ringbom	Claes Andersson Bo Carpelan Helen af Enehjelm Lars Huldén Solveig von Schoultz-Bergman	Ralf Nordgren Gösta Ågren	Kaj Hagman Mauritz Nylund Kurt Sanmark Sven Willner
1969-1970	Carl Fredrik Sandelin	Mårten Ringbom	Claes Andersson Bo Carpelan Helen af Enehjelm Lars Huldén Inga-Britt Wik-Amnell	Tove Jansson Gösta Ågren	Kaj Hagman Mauritz Nylund Kurt Sanmark Sven Willner
1970-1971	Carl Fredrik Sandelin	Mårten Ringbom	Claes Andersson Bo Carpelan Lars Huldén Tove Jansson Inga-Britt Wik-Amnell	Johan Bargum Gösta Ågren	Kaj Hagman Mauritz Nylund Kurt Sanmark Sven Willner
1971-1972	Carl Fredrik Sandelin	Mårten Ringbom	Bengt Ahlfors Bo Carpelan Lars Huldén Tove Jansson Inga-Britt Wik-Amnell	Johan Bargum Gösta Ågren	Kaj Hagman Mauritz Nylund Kurt Sanmark Sven Willner
1972-1973	Carl Fredrik Sandelin	Mårten Ringbom	Bengt Ahlfors Bo Carpelan Lars Huldén Tove Jansson Inga-Britt Wik-Amnell	Johan Bargum Gösta Ågren	Kaj Hagman Mauritz Nylund Kurt Sanmark Sven Willner
1973-1974	Lars Huldén	Mårten Ringbom	Bengt Ahlfors Tove Jansson Henrik Tikkanen Inga-Britt Wik-Amnell Gösta Ågren	Claes Andersson Peter Sandelin	Kaj Hagman Mauritz Nylund Kurt Sanmark Sven Willner

STYRELSE

	<i>Ordförande</i>	<i>Vice ordf.</i>	<i>Medlemmar</i>	<i>Suppleanter</i>	<i>Förstärkta styrelsen</i>
1974-1975	Lars Huldén	Mårten Ringbom	Bengt Ahlfors Erik Granvik Henrik Tikkanen Inga-Britt Wik-Amnell Gösta Ågren	Claes Andersson Peter Sandelin	Kaj Hagman Mauritz Nylund Kurt Sanmark Sven Willner
1975-1976	Lars Huldén	Mårten Ringbom	Tua Forsström Erik Granvik Peter Sandelin Henrik Tikkanen Gösta Ågren	Claes Andersson Gurli Lindén	Kaj Hagman Mauritz Nylund Ingmar Svedberg Sven Willner
1976-1977	Lars Huldén	Mårten Ringbom	Claes Andersson Tua Forsström Erik Granvik Peter Sandelin Gösta Ågren	Gurli Lindén Thomas Wulff	Kaj Hagman Mauritz Nylund Ingmar Svedberg Sven Willner
1977-1978	Lars Huldén	Claes Andersson	Johan Bargum Tua Forsström Erik Granvik Peter Sandelin Gösta Ågren	Gurli Lindén Thomas Wulff	Kaj Hagman Mauritz Nylund Ingmar Svedberg Sven Willner
1978-1979	Claes Andersson	Ingmar Svedberg	Johan Bargum Tua Forsström Lars Huldén Gurli Lindén Peter Sandelin	Erik Andrén Thomas Wulff	Karl-Erik Bergman Merete Mazzarella Mauritz Nylund Sven Willner
1979-1980	Claes Andersson	Ingmar Svedberg	Johan Bargum Tua Forsström Lars Huldén Gurli Lindén Peter Sandelin	Erik Andrén Thomas Wulff	Karl-Erik Bergman Merete Mazzarella Mauritz Nylund Sven Willner
1980-1981	Claes Andersson	Ingmar Svedberg	Johan Bargum Tua Forsström Lars Huldén Gurli Lindén Peter Sandelin	Märta Tikkanen Thomas Wulff	Karl-Erik Bergman Merete Mazzarella Mauritz Nylund Sven Willner
1981-1982	Claes Andersson	Ingmar Svedberg	Johan Bargum Tua Forsström Lars Huldén Gurli Lindén Peter Sandelin	Märta Tikkanen Thomas Wulff	Karl-Erik Bergman Merete Mazzarella Mauritz Nylund Sven Willner
1982-1983	Claes Andersson	Ingmar Svedberg	Johan Bargum Tua Forsström Peter Sandelin Märta Tikkanen Anita Wikman	Solveig Emtö Thomas Wulff	Karl-Erik Bergman Merete Mazzarella Mauritz Nylund Sven Willner

STYRELSE

	<i>Ordförande</i>	<i>Vice ordf.</i>	<i>Medlemmar</i>	<i>Suppleanter</i>	<i>Förstärkta styrelsen</i>
1983-1984	Johan Bargum	Ingemar Svedberg Märta Tikkanen	Claes Andersson Birgitta Boucht Tua Forsström Anita Wikman	Tomas Mikael Bäck Wava Stürmer	Karl-Erik Bergman Peter Sandelin Solveig von Schoultz Sven Willner
1984-1985	Johan Bargum	Ingemar Svedberg Märta Tikkanen	Claes Andersson Birgitta Boucht Tua Forsström Anita Wikman	Tomas Mikael Bäck Wava Stürmer	Siw Alander Peter Sandelin Solveig von Schoultz Inga-Britt Wik Sven Willner Thomas Wulff
1985-1986	Johan Bargum	Ingemar Svedberg Märta Tikkanen	Birgitta Boucht Tomas Mikael Bäck Wava Stürmer Anita Wikman	Agneta Ara Leif Salmén	Siw Alander Peter Sandelin Solveig von Schoultz Inga-Britt Wik Sven Willner Thomas Wulff
1986-1987	Johan Bargum	Märta Tikkanen	Agneta Ara Birgitta Boucht Tomas Mikael Bäck Carita Nyström Wava Stürmer	Leif Salmén Thomas Wulff	Bo Carpelan Gurli Lindén Peter Sandelin Solveig von Schoultz Sven Willner Barbara Winckelmann
1987-1988	Johan Bargum	Märta Tikkanen	Agneta Ara Mary-Ann Bäcksbäcka Yvonne Hoffman Carita Nyström Clas Zilliacus	Mauritz Nylund Anna-Lisa Sahlström	Bo Carpelan Gurli Lindén Peter Sandelin Solveig von Schoultz Sven Willner Barbara Winckelmann
1988-1989	Ingemar Svedberg	Mary-Ann Bäcksbäcka Clas Zilliacus	Agneta Ara Johan Bargum Yvonne Hoffman Carita Nyström	Mauritz Nylund Anna-Lisa Sahlström	Bo Carpelan Gurli Lindén Peter Sandelin Solveig von Schoultz Märta Tikkanen Sven Willner
1989-1990	Ingemar Svedberg	Mary-Ann Bäcksbäcka Clas Zilliacus	Agneta Ara Yvonne Hoffman Kjell Lindblad Carita Nyström	Tom Paxal Anna-Lisa Sahlström	Bo Carpelan Tua Forsström Gurli Lindén Mauritz Nylund Peter Sandelin Märta Tikkanen

STYRELSE

	<i>Ordförande</i>	<i>Vice ordf.</i>	<i>Medlemmar</i>	<i>Suppleanter</i>	<i>Förstärkta styrelsen</i>
1990-1991	Ingmar Svedberg	Mary-Ann Bäcksbäck Clas Zilliacus	Agneta Ara Yvonne Hoffman Kjell Lindblad Anna-Lisa Sahlström	Fredrik Lång Tom Paxal	Bo Carpelan Tua Forsström Gurli Lindén Mauritz Nylund Peter Sandelin Märta Tikkanen
1991-1992	Ingmar Svedberg	Agneta Ara Mary-Ann Bäcksbäck	Yvonne Hoffman Kjell Lindblad Tom Paxal Anna-Lisa Sahlström	Eva Stina Byggmästar Fredrik Lång	Bo Carpelan Tua Forsström Gurli Lindén Märta Tikkanen Inga-Britt Wik Clas Zilliacus
1992-1993	Ingmar Svedberg	Mary-Ann Bäcksbäck	Marianne Backlén Yvonne Hoffman Kjell Lindblad Tom Paxal Anna-Lisa Sahlström	Eva-Stina Byggmästar Gungerd Wikholm	Johan Bargum Tua Forsström Märta Tikkanen Inga-Britt Wik Clas Zilliacus Erik Ågren
1993-1994	Ingmar Svedberg	Kjell Lindblad Gungerd Wikholm	Marianne Backlén Tom Paxal Anna-Lisa Sahlström Kjell Westö	Eva-Stina Byggmästar Gunnel Högholm	Johan Bargum Tua Forsström Märta Tikkanen Inga-Britt Wik Clas Zilliacus Erik Ågren
1994-1995	Ingmar Svedberg	Kjell Lindblad Gungerd Wikholm	Agneta Enckell Bodil Lindfors Tom Paxal Kjell Westö	Monika Fagerholm Anita Wikman	Agneta Ara Tua Forsström Peter Sandelin Inga-Britt Wik Clas Zilliacus Erik Ågren
1995-1996	Agneta Ara	Agneta Enckell Kjell Lindblad	Gungerd Wikholm Bodil Lindfors Tom Paxal Anita Wikman	Monika Fagerholm Peter Mickwitz	Mary-Ann Bäcksbäck Ralf Nordgren Peter Sandelin Gösta Ågren
1996-1997	Agneta Ara	Agneta Enckell Nalle Valtiala	Bodil Lindfors Tom Paxal Gungerd Wikholm Anita Wikman	Monika Fagerholm Peter Mickwitz	Mary-Ann Bäcksbäck Ralf Nordgren Peter Sandelin Gösta Ågren
1997-1998	Agneta Ara	Monika Fagerholm Nalle Valtiala	Agneta Enckell Bodil Lindfors Gungerd Wikholm Anita Wikman	Bengt Ahlfors Peter Mickwitz	Mary-Ann Bäcksbäck Tua Forsström Peter Sandelin Thomas Wulff
1998-1999	Thomas Wulff	Monika Fagerholm Nalle Valtiala	Agneta Enckell Bodil Lindfors Henrika Ringbom Anita Wikman	Bengt Ahlfors Marita Gleisner	Mary-Ann Bäcksbäck Tua Forsström Peter Sandelin Ingmar Svedberg

STYRELSE

	<i>Ordförande</i>	<i>Vice ordf.</i>	<i>Medlemmar</i>	<i>Suppleanter</i>	<i>Förstärkta styrelsen</i>
1999–2000	Thomas Wulff	Monika Fagerholm Nalle Valtiala	Agneta Enckell Bodil Lindfors Henrika Ringbom Anita Wikman	Bengt Ahlfors Marita Gleisner	Mary-Ann Bäcksbäck Kjell Lindblad Peter Sandelin Ingmar Svedberg
2000–2001	Thomas Wulff	Monika Fagerholm Nalle Valtiala	Bengt Ahlfors Marita Gleisner Henrika Ringbom Anita Wikman	Thomas Brunell Henrik Jansson	Johan Bargum Mary-Ann Bäcksbäck Kjell Lindblad Ingmar Svedberg
2001–2002	Thomas Wulff	Yvonne Hoffman Nalle Valtiala	Bengt Ahlfors Ralf Andtbacka Marita Gleisner Henrika Ringbom	Thomas Brunell Henrik Jansson	Johan Bargum Mary-Ann Bäcksbäck Kjell Lindblad Ingmar Svedberg
2002–2003	Thomas Wulff	Yvonne Hoffman Henrika Ringbom	Bengt Ahlfors Ralf Andtbacka Thomas Brunell Marina Gleisner	Henrik Jansson Marianne Peltomaa	Johan Bargum Tua Forström Kjell Lindblad Ingmar Svedberg
2003–2004	Thomas Wulff	Yvonne Hoffman Henrika Ringbom	Bengt Ahlfors Ralf Andtbacka Thomas Brunell Marina Gleisner	Henrik Jansson Marianne Peltomaa	Johan Bargum Tua Forström Kjell Lindblad Ingmar Svedberg
2004–2005	Thomas Wulff	Yvonne Hoffman Henrika Ringbom	Bengt Ahlfors Ralf Andtbacka Thomas Brunell Marina Gleisner	Henrik Jansson Marianne Peltomaa	Johan Bargum Tua Forström Kjell Lindblad Ingmar Svedberg
2005–2006	Thomas Wulff	Thomas Brunell Yvonne Hoffman	Bengt Ahlfors Ralf Andtbacka Marita Gleisner Mikaela Sundström	Henrik Jansson Marianne Peltomaa	Johan Bargum Tua Forström Kjell Lindblad Ingmar Svedberg
2006–2007	Thomas Wulff	Yvonne Hoffman Marianne Peltomaa	Ralf Andtbacka Henrik Jansson Mikaela Sundström Sanna Tahvanainen	Agneta Enckell Peter Sandström	Monika Fagerholm Tua Forsström Bodil Lindfors Gustaf Widén
2007–2008	Mikaela Sundström	Ann-Helen Attianese Agneta Enckell	Claes Andersson Henrik Jansson Marianne Peltomaa Sanna Tahvanainen	Peter Mickwitz Peter Sandström	Monika Fagerholm Tua Forsström Bodil Lindfors Gustaf Widén
2008–2009	Mikaela Sundström	Ann-Helen Attianese Agneta Enckell	Claes Andersson Annika Luther Peter Sandström Sanna Tahvanainen	Ann-Luise Bertell Mårten Westö	Monika Fagerholm Bodil Lindfors Gustaf Widén Clas Zilliacus

STYRELSE

	<i>Ordförande</i>	<i>Vice ordf.</i>	<i>Medlemmar</i>	<i>Suppleanter</i>	<i>Förstärkta styrelsen</i>
2009–2010	Mikaela Strömberg	Ann-Helen Attianese Mårten Westö	Agneta Enckell Annika Luther Peter Sandström Sanna Tahvanainen	Ann-Luise Bertell Hannele Mikaela Taivassalo	Monika Fagerholm Bodil Lindfors Gustaf Widén Clas Zilliacus
2010–2011	Mikaela Strömberg	Ann-Helen Attianese Mårten Westö	Agneta Enckell Peter Sandström Sanna Tahvanainen Hannele Mikaela Taivassalo	Ralf Antbacka Annika Luther	Monika Fagerholm Bodil Lindfors Gustaf Widén Thomas Wulff
2011–2012	Mikaela Strömberg	Peter Sandström Hannele Mikaela Taivassalo	Berndt Berglund Agneta Enckell Fredrik Lång Sanna Tahvanainen	Ralf Antbacka Erik Wahlström	Michel Ekman Monika Fagerholm Kjell Westö Thomas Wulff
2012–2013	Mikaela Strömberg	Peter Sandström Hannele Mikaela Taivassalo	Berndt Berglund Agneta Enckell Fredrik Lång Heidi von Wright	Ralf Antbacka Erik Wahlström	Michel Ekman Katarina Gäddnäs Kjell Westö Thomas Wulff
2013–2014	Peter Sandström	Peter Mickwitz Hannele Mikaela Taivassalo	Bosse Hellsten Johanna Holmström Maria Turtchaninoff Heidi von Wright	Ann-Luise Bertell Erik Wahlström	Katarina Gäddnäs Henrika Ringbom Kjell Westö Thomas Wulff
2014–2015	Peter Sandström	Peter Mickwitz Hannele Mikaela Taivassalo	Bosse Hellsten Johanna Holmström Maria Turtchaninoff Heidi von Wright	Per-Erik Lönnfors Malin Kivelä	Katarina Gäddnäs Henrika Ringbom Kjell Westö Thomas Wulff
2015–2016	Peter Sandström	Peter Mickwitz Hannele Mikaela Taivassalo	Bosse Hellsten Malin Kivelä Maria Turtchaninoff Heidi von Wright	Per-Erik Lönnfors Gungerd Wikholm	Katarina Gäddnäs Henrika Ringbom Thomas Wulff Clas Zilliacus
2016–2017	Peter Sandström	Malin Kivelä Peter Mickwitz	Bosse Hellsten My Lindelöf Gungerd Wikholm Heidi von Wright	Katarina von Numers-Ekman Metha Skog	Bengt Ahlfors Claes Andersson Henrika Ringbom Clas Zilliacus
2017–2018	Peter Sandström	Malin Kivelä Peter Mickwitz	Bosse Hellsten My Lindelöf Gungerd Wikholm Heidi von Wright	Katarina von Numers-Ekman Metha Skog	Bengt Ahlfors Claes Andersson Henrika Ringbom Clas Zilliacus

STYRELSE

	<i>Ordförande</i>	<i>Vice ordf.</i>	<i>Medlemmar</i>	<i>Suppleanter</i>	<i>Förstärkta styrelsen</i>
2018–2019	Peter Sandström	Malin Kivelä Peter Mickwitz	Ralf Andtbacka Mia Franck My Lindelöf Gungerd Wikholm	Sabine Forsblom Kaj Korkea-aho	Bengt Ahlfors Henrika Ringbom Maria Turtschaninoff Clas Zilliacus

Sekreterare/verksamhetsledare

(från 1968 funktionär)

Erik Grotenfelt/Torsten Helsingius	1919–1920
Torsten Helsingius	1919–1920
Jarl Hemmer	1920–1924
Emil Hasselblatt	1924–1927
Joel Rundt	1927–1929
Joel Rundt/Erik Kihlman	1929–1930
Kerstin Söderholm	1930–1938
Anna Bondestam	1938–1945
Ingegerd Lundén Cronström	1945–1952
I.L.C./N.B. Stormbom	1952–1953
Carl Fredrik Sandelin	1953–1960
Mårten Ringbom	1960–1965
Johan Mickwitz	1965–1966
Ralf Nordgren	1967–1968
Viveca Ramstedt-Bergman	1968–1972
Sickan Park	1972–1973
Sickan Park/Agneta Glad/Kerstin Nyqvist	1973
Kerstin Nyqvist	1973–1979
Merete Jensen	1979–2017
(Helena Varghese, vikarie)	1981–1982)
Johanna Sandberg	2017–

Skattmästare

(från 1931 funktionär, se närmare information ovan)

Runar Schildt/Emil Hasselblatt	1919
Emil Hasselblatt	1920–1924
Henrik Hildén	1924–1932
Johan Otto Söderhjelm	1932–1941
Lorentz Silfverhjelm/J.O.S. som tf	1941–1943
Gunvor Brenner	1943–1946
Olaf A. Fellman/Knut Österberg	1946–1947
Knut Österberg	1947–1950
Bo Erik Berglund	1950–1957
Kurt Reuter	1957–1962
Mårta Kjällman	1962–1974
Birgitta Mariani-Cerati	1974–1977

Finlands svenska författareförenings hedersmedlemmar

Namn	blev hedersmedlem	avlidit
Mikaela Strömberg	2018	
Merete Jensen	2018	
Thomas Wulff	2014	
John Erik Forslund	2005	
Ingmar Svedberg	2006	2015
Märta Tikkanen	2006	
Johan Bargum	1994	
Bo Carpelan	1994	2011
Tove Jansson	1993	2001
Solveig von Schoultz	1992	1996
Njödur P. Njardvik	1992	
Claes Andersson	1987	
Karin Allardt Ekelund	1984	1990
Olof Enckell	1983	1989
Jan Gehlin	1983	2010
Lars Huldén	1982	2016
J.O. Tallqvist	1981	1993
Vivica Bandler	1980	2004
Tora Dahl	1977	1982
Helle Hellberg	1977	1980
Kai Laitinen	1974	2013
Carl Fredrik Sandelin	1974	
Johannes Edfelt	1964	1997
Hagar Olsson	1963	1978
Rabbe Enckell	1963	1974
Bertel Appelberg	1961	1977
Gunnar Björling	1957	1960
Rolf Lagerborg	1949	1959
Amos Andersson	1945	1961
Jacob Tegengren	1945	1956
Gunnar Castrén	1939	1959
Eirik Hornborg	1939	1965
Bertel Gripenberg	1938	1947
Frans Emil Sillanpää	1938	1964
Emil Ziliacus	1938	1961
Arvid Mörne	1936	1946
Yrjö Hirn	1931	1952
Mikael Lybeck	1919	1925
Werner Söderhjelm	1919	1931

Personregister

A

Aalberg, Ida 35
Aaltonen, Wäinö 85
Ahlberg, Vivi 325
Ahlfors, Bengt 195, 209, 210, 285, 336,
393
Ahlfors, familjen 209
Ahlström, Rafael 101
Aho, Juhani 28, 30, 34, 113, 154, 290,
365, 377
Ahonen, Aino 409
Ahrenberg, Jac. 37, 366
Alanne, Benita 290, 369
Alfieri, Dino 379
Alftan, Robert 148, 237, 268, 354, 392
Allardt Ekelund, Karin 56, 155, 166,
205, 194
Alm, Gustav (se Malmberg, Richard) 51
Alopaeus, Marianne 153, 245, 262
Álvarez Cruz, Carlos 264
Andersen Nexø, Martin 271
Anderson, Amos 165, 184
Andersson, Christina 392
Andersson, Claes 21, 180, 192, 194, 195,
210, 221, 223, 229, 230, 233, 238, 252,
258, 267, 277, 281, 284, 285, 292, 294,
314, 329, 349, 352, 354, 392
Andersson, Henrika 342
Andersson, Håkan 335
Andersson, Otto 215, 219, 221
Andreassen, Trond 292
Andtbacka, Ralf 321
Anhava, Tuomas 168, 180
Antikainen, Toivo 104
Apajalahti, Tuula 196
Appelberg, Astrid 75, 79, 81
Appelberg, Bertel 79, 81, 127
Ara, Agneta 243, 293, 296, 297

Aristoteles 57
Arvidson, Stellan 178
Asplund, Allan 161
Asplund, Karl 141

B

Backlén, Marianne 153, 154, 248, 297
Backman, Sigrid 64
Bandler, Vivica 197, 340, 387
Barbusse, Henri 65
Barck, P.O. 56, 70, 71, 103, 127, 134,
140, 145, 156, 163, 164, 170, 184, 185,
220, 236, 263, 272, 274, 275, 369, 379
Bargum, Johan 21, 40, 40, 148, 192, 195,
200, 210, 241, 258, 267, 285, 292, 295,
308, 326, 335, 392, 393
Baudelaire, Charles 104
Beekman, Vladimir 344, 345
Bellman, Carl Michael 204
Bentzon, Inger 106
Bergman, Karl-Erik 192, 230, 392
Bergroth, Elia 30
Bergroth, Hugo 40, 366
Berndtson, Hans 373
Bertelsen, Erik 126
Biaudet, Léon 207–209, 325
Biaudet, paret 208, 209, 325
Bjerne, Ulla 207–210, 325
Björkman, Lolan 332
Björling, Gunnar 65, 117, 119, 142, 159,
166, 202, 212, 215, 295, 320
Bjørnson, Bjørnstjerne 29, 30, 34
Blom, Atte 396
Blomberg, Erik 268, 272
Blomberg, Harry 64, 134

Blomqvist, Anni 66
 Blomstedt, Väinö 28
 Bogatjev, V. 277
 Bondestam, Anna 63, 64, 71, 164, 213,
 219, 220–222
 Bondestam, Kati 247
 Bonnier, Tor 118, 130
 Borges, Jorge Luis 217, 218
 Borgström, Georg 260
 Borg-Sundman, Margit 264
 von Born, Elsa 78, 81–83, 373
 Boucht, Birgitta 192, 246, 249, 340, 393
 Boucht, Christer 278, 392
 Bourdieu, Pierre 14, 291, 411
 Brandes, Georg 34, 48, 269
 Braun, N. 277
 Bremer, Fredrika 53
 Bruun, Staffan 330
 Bäcksbacka, Leonard 57
 Bäcksbacka, Mary-Ann 350, 409
 Bäck, Tomas Mikael 192, 327, 328

C

Caillois, Roger 277
 Carossa, Hans 133, 134
 Carpelan, Bo 162, 166, 178, 195, 231,
 392
 Castrén, Gunnar 34, 36, 56, 65, 70, 71,
 80, 88, 103, 111–114, 368–370
 Castrén, Jonas 31, 32
 Castrén, Thyra 80
 Cedercreutz, Axel 36
 Cederhvarf, Björn 36
 Chamberlain, Arthur Neville 136
 Chorell, Walentin 256, 266
 Cleve, Anders 255, 396
 Colliander, Ina 247
 Colliander, Tito 125–127, 129, 131, 133,
 135, 136, 142
 Ćosić, Dobrica 349
 Curman, Peter 267, 347, 348, 350

D

Dahl, Hjalmar 133, 213, 370
 Dahlström, Svante 57
 Dante Alighieri 90
 von Dardel, Nils 208
 Darío, Rubén 217
 De la Chapelle, Knut Richard 96
 Diktonius, Elmer 64, 65, 66, 72, 91, 93,
 97, 117, 123, 126, 127, 130, 139, 145,
 162, 165, 212, 213, 270, 272, 275, 320,
 370, 371, 378
 Domes, Fred J. 102, 124, 126, 128
 Donner, Jörn 161, 162, 223, 231, 262,
 268, 269, 290, 296, 328, 332, 389, 392
 Donner, Otto 396
 Dreyfus, Alfred 395
 Dudin, Michail 275, 345, 409
 Dührkop, Johannes 63

E

Eeve, Samu 353
 Ekelund, Arvid 151
 Ekelund, Erik 56
 Ekelund, Hilding 203
 Ekelund, Karin Allardt 155
 Ekelund, Ragnar 46, 70, 150–152, 178,
 213
 Ekman, Kerstin 355
 Ekman, Michel 390
 Emtö, Solveig 248, 249, 328, 394
 Enckell, Aina 202, 205
 Enckell, Dagmar 80
 Enckell, Olof 56, 80, 97, 117, 121, 127,
 131, 133, 137, 155, 165, 170, 213, 369
 Enckell, Aina 204
 Enckell, Rabbe 117, 186, 194, 202, 204,
 205, 208, 260, 262, 263, 270, 333, 373
 af Enehjelm, Helene 166, 269
 Englund, Einar 79
 Engström, Anna Lenah 272

PERSONREGISTER

Engström, Östen 239
 Ericsson, Henry 86, 99
 Ericsson, Quita 99
 Eriksson, Lars D. 252, 255
 Eskola, Antti 257

F

Fabritius, J. Ch. 133
 Fagerholm, Monika 297, 299, 305, 318,
 319
 Fischer, Anders 273
 Flaubert, Gustave 104, 375
 Flensburg, Gotthard 94
 Fo, Dario 310
 Fodor, András 348
 Fors, Hans 238, 392
 af Forselles, Sigrid 28
 Forsström, Tua 192, 195, 247, 285,
 321–323, 327
 Franco, Francisco 128
 von Frenckell, Ester-Margaret 75–77,
 81, 167
 Friberg, Gösta 267
 Friberg, Ralf 409
 Fridegård, Jan 272
 Friman, Ingolf 216
 Frosterus, Sigurd 36, 57
 Frölander-Ulf, Lena 342

G

Gallén, Jarl 133
 Garpe, Margareta 245
 Gavrilov, E.P. 187
 Gehlin, Jan 20, 22, 183
 Gesellius, Herman 85
 Getts, Clark H. 110
 Glad, Agneta 189
 Goebbels, Joseph 102, 125
 Goll, Ivan 65, 370

Gorbatjov, Michail 282, 344, 345
 Graf von Finckenstein, Ottfried 126
 Granfelt-Karlberg, Alice 259, 260
 Granholm, Olof 196, 198, 230, 392
 Granit, Ragnar 139
 Granvik, Erik 223
 Granvik, Maja (Brunskärs-Maja) 197
 Grieg, Harald 122
 Grimse, Asbjørn 18
 Gripenberg, Bertel 36, 46, 55, 67, 69, 90,
 99, 114, 117, 128, 133, 134, 136, 371,
 374, 375, 377, 378
 Gripenberg, Catharina 342
 Gripenberg, Erwin 99
 Gripenberg, Hanna 99
 Gripenberg, Hans 99
 Gripenberg, Ulf 99
 Gronow, Pekka 312, 313
 Grotenfelt, Erik 46, 69
 Grönberg, Tom 182
 Grönvall, Sven 160
 Grönvik, Ann-Mari 123
 Guareschi, Giovannino 385
 Gulin, Teresa 325
 Gulin, Åke 155, 191, 325
 Gummerus, E.R. 127, 128, 129, 133
 Gustaf V, kung 374
 Gustav VI Adolf, kung 374
 Gyllensten, Lars 355
 Göncz, Árpád 349
 Göring, Hermann 133

H

Haanpää, Pentti 130
 Haavio-Mannila, Elina 245
 Hackzell, Antti 105
 Hagman, Einar 220
 Hagman, Kaj 223, 258, 392
 Hammarsten-Jansson, Signe (Ham) 76,
 192, 197
 Hamsun, Knut 134

PERSONREGISTER

Hašek, Jaroslav 103
 Hasselblatt, Emil 45, 46, 55, 69, 88, 368
 Hauge, Knut 387
 Havel, Václav 349, 354
 Hayn, Lisa 126
 Hedman, Jerker 307
 Hedvall, Bo 83
 Heiberg, Hans 178
 Heikkinen, Merja 315
 Helke, Fritz 126
 Hellman, Heikki 384
 Hellsten, Bosse 299
 Helsingius, Torsten 46, 69
 Hemmer, Erland 99
 Hemmer, Jarl 46, 47, 55, 69, 79, 91, 95,
 97, 99, 106, 119, 121, 122, 130, 133,
 135, 138, 141, 142, 212, 375
 Hemmer, Marie-Louise 99
 Hemmer, Saga 75, 79, 99
 Hemming, Gunilla 336
 Henderson, Edward M. (se Hornborg,
 Harald)
 Henrikson, Thomas 153
 Hildén, Henrik 56, 368
 Hintze, Bertel 57
 Hirn, Karin 55, 71
 Hirn, Marta 57
 Hirn, Yrjö 103
 Hirvi-Ijäs, Maria 300
 Hitler, Adolf 128, 136
 Hoffman, Yvonne 250
 Holkeri, Harri 301
 Holmberg, Herman 96
 Holmqvist, Bengt 139, 223
 Homén, Olaf 368
 Hongell, Hilda 372
 Honka, Olavi 253
 Hornborg, Eirik 57, 70, 71, 91, 93, 95
 Hornborg, Harald 57, 117, 133, 136, 213
 Hoving, Victor 167
 Hugo, Victor 53, 110, 113, 357
 Huldén, Evert 215–217, 219, 221–223

Huldén, Ingeborg (Bojen) 22, 204, 206,
 332
 Huldén, J.J. 216
 Huldén, Jockum 206
 Huldén, Lars 21, 22, 71, 172, 192, 193,
 195, 204–206, 216, 217, 223–225,
 230, 238, 239, 242, 263, 266, 267, 274,
 275, 278, 284, 285, 288, 306, 332, 333,
 339, 345, 355, 390, 392
 Huldén, Niklas 205, 206
 Hupa, Margaretha 349
 Häggman, Kai 20, 30, 59, 120, 169, 174,
 224, 315, 343, 361
 Hällfors-Sipilä, Greta 89
 Høffding, Harald 94, 374
 Högholm, Gunnel 248, 394
 Högman, K.J. 30, 31, 32
 Högnäs, Kurt 201
 Högnäs-Sahlgren, Brita 390
 Högnäs, Sven-Olof 215

I

Ibsen, Henrik 29, 30, 33, 104, 217, 218
 Inber, Vera 275
 Isohookana-Asunmaa, Tytti 293

J

Jacobsen, J.C. 93
 Jalkanen, Huugo 48, 49, 111
 Jalonen, Olli 298
 James, Henry 317
 Jansén, John-Erik 322
 Janson, Ture 45, 46, 47, 55, 70, 84, 97
 Jansson, Erik (Espö-Jansson) 197
 Jansson, Frans Leonard 70
 Jansson, Henrik 201, 305
 Jansson, Jan-Magnus 157, 284
 Jansson, Tove 153, 231, 306, 320, 340,
 392

PERSONREGISTER

Jávorsky, Béla 348, 409
 Jensen, Merete 22, 189, 190, 192, 283,
 284, 293, 332, 349, 408
 Jensen, Thit 71, 175
 Jermilov, Vladimir 276
 Johannes Paulus II (Karol Wojtyła) 281,
 344
 Johanson, Eyvind 137
 Johansson, Gustaf 259
 Johnson, Eyvind 103, 104, 272, 274
 Jokipalto, Johanna 409
 Jotuni, Maria 40
 Joyce, James 217, 218
 Jung, Valter 86
 Jänicke, Gisbert 257
 Järnefelt, Arvid 154, 290
 Järner, V.V. 166
 Järvelä, Jari 298

K

Kajanus, Robert 28
 Kalim, Eino 47
 Kallas, Aino 47, 48, 49, 367
 Kallas, Oskar 367
 Kányadi, Sándor 348
 Kekkonen, Urho 152, 156, 191, 265,
 275, 281, 344
 Kemenov, Vladimir 147
 Kettu, Katja 298
 Kevin, Jonna 287
 Key, Ellen 397
 Khomeini, Ayatollah 281, 282, 354
 Kihlman, Bertel 80, 213
 Kihlman, Christer 243, 256, 265, 276,
 296, 332, 334, 337, 338
 Kihlman, Erik 88, 99
 Kihlman, Gunnel 99
 Kihlman, Karin 80
 Kissing, George 317
 Kivelä, Malin 299, 342, 362

Kivi, Aleksis 27, 102, 329, 365
 Kivimaa, Arvi 133
 Kjellgren, Josef 103, 271
 Knapas, Rainer 390
 von Konow, Ulf 272
 Korkea-aho, Kaj 299, 342
 Koskenniemi, V.A. 102, 132, 134, 157,
 158, 171
 Krohn, släkten 367
 Krokfors, Hjalmar 112, 118, 256, 392
 Kross, Jaan 344
 Kumlin, Ewa 409
 Kuusinen, Otto Ville 271
 Kuusi, Pekka 153
 Kähkönen, Sirpa 353

L

Lagerborg, Helena 151
 Lagerborg, Rolf 88, 94, 95, 99, 100, 101,
 151, 166, 202, 204, 205, 222
 Lagerlöf, Selma 47, 48
 Laitinen, Kai 146, 277, 345
 Lampenius, Börje 79
 Landström, Björn 166
 Landtman, Gunnar 103
 Larin-Kyösti (Karl Gustav Larson,
 Kyösti Larson) 47, 49
 Laurin, Carl G. 47
 Lehtimäki, Konrad 114, 377
 Lehtinen, Reijo 267
 Lehtinen, Törsti 409
 Lehtonen, Joel 40
 Leino, Eino 40
 Lenin, Vladimir 278
 Leonov, Leonid 147, 268
 Lévy, Bernard-Henri 354
 Liedes, Päivi 183, 285, 309, 311, 322
 Lie, Jonas 34
 Lindberg, Pirkko 298
 Lindblad, Kjell 291, 297, 328

PERSONREGISTER

Lindén, Gurli 192, 223, 224, 248, 249,
393, 394
Lindén, Zinaida 342
Linder, Marie 372
Lindfors, Bodil 201, 328, 349
Lindgren, Armas 85
Lindquist, Marita 201
Lindqvist, Marit 290, 300, 400
Lindqvist, Selim 331
Linna, Väinö 264
Ljungdahl, Arnold 104, 272
L. Onerva (Hilja Onerva Madetoja) 71
Lundberg, Ulla-Lena 338
Lundén Cronström, Ingegerd 71, 272
Lundkvist, Artur 63, 298, 299
Lybeck, Mikael 46
Lybeck, Sebastian 387
Lydecken, Arvid 47
Långbacka, Lena 59, 66, 214, 227, 229,
242, 369, 391
Lång, Fredrik 350, 409

M

Mahlau, Alfred 126
Malmberg, Gustav 51, 222
Malmberg, Richard (Gustav Alm) 222
Malmio, Kristina 370
Malmström, Stig 378
Mandelstam, Karin 167
Mannberg, Elise 215
Mannerheim, Carl Gustaf 86
Markov, Georgi 345, 346
Martinson, Harry 137
Mattsson, Guss 37, 38, 39, 40, 366
Mazzarella, Merete 192, 244, 246, 304,
394
Mehle, Eyvind 126
Meinander, Nils 127, 163
Meinander, Ragnar 181
Meri, Lennart 349
Mertanen, Tomi 128

Mether, S. 96
Meurman, Agathon 30
Michaëlis, Sophus 47, 49
Michelsson Nikolaij ("Niilo") 331
Mickwitz, Camilla 201
Mickwitz, Johan 148, 195, 221, 256, 330
Mickwitz, Peter 309, 310, 320
Mihailov, Mihail 266, 267
Miller, Henry 254, 264
Mitchell, Margaret 109
Moberg, Vilhelm 125, 137, 268, 269, 272
Moren Vesaas, Halldis 152
Moretti, Franco 368
Mukka, Timo K. 225
Munsterhjelm, Ludwig 128
Mussolini, Benito 128
Mykle, Agnar 253, 264
Myrdal, Gunnar 153
Myrdal, Jan 276
Mäkelä, J. Pekka 298
Mörne, Arvid 47, 65, 91, 97, 99, 110,
117, 374, 377
Mörne, Håkan 91

N

Neiglick, Hjalmar 34, 35
Neovius, G.G. 161
Neruda, Pablo 328
Nielsen, Ulrika 342
Nietzsche, Friedrich 48
Niininen, Margit 167
Nikula, Karl Henrik 260, 261
Nilsson, Nils 82
Niskanen, Vuokko 409
Nissen, Ida 75
Nixon, Richard 281
Nohrström, Holger 368
Nordgren, Aili 63, 64, 162, 163, 219, 261
Nordgren, Elisabeth 283
Nordgren, Ralf 189, 195, 267, 392, 393
von Numers, Gustaf 365

PERSONREGISTER

von Numers, Lorenz 127, 131, 133, 147,
167
Nuormaa, Severi 377
Nybergh, Gunnar 121, 122
Nyberg, Paul 134, 155, 213, 388
Nykvist, Ingmar 216
Nylund, Mauritz 147, 196, 392
Nyqvist, Kerstin 189, 206, 247, 278, 284
Nyqvist, Mauritz 192
Nyström, Carita 246, 308

O

Oinonen, Suvi 353
Okkonen, Onni 171
Oksanen, Aulikki 267
Olsoni, Helena 151
Olsson, Hagar 45, 55, 65, 71, 72, 85,
103, 134, 145, 153, 162, 212–214, 216,
218, 270, 388
Osten, Suzanne 245

P

Paavilainen, Matti 225
Paavolainen, Olavi 125, 126, 129, 131,
158, 159, 275, 378, 380
Pakkala, Teuvo 154, 365
Palme, Olof 169
Palmgren, Raoul 157, 160, 163
Palmroth (Hirviseppä), Reino 131
Papini, Giovanni 134
Park, Sickan 189
Parland, Heidi 256
Parland, Oscar 153, 155, 162, 243, 254,
256, 394
Parland, Ralf 163, 167, 275
Parmet, Simon 256
Peltomaa, Marianne 328
Pennanen, Eila 147
Pennanen, Jarno 160, 243, 394

Pipping, Aline 227
Poirot, Jean 36
Poltila, Brita 267
Procopé, Hjalmar 47, 93, 94, 97, 99, 121
Prokofjev, A. 277
Påwals, Per-Hakon 210, 243, 394
Päivärinta, Pietari 290, 365

R

Rageot, Gaston 107
Railo, Eino 103, 120, 377
Ramstedt, Viveca 21, 189, 268
Rauhala, Pauliina 298
Rauschning, Hermann 140
Ravel, Arnold 345, 348
Reagan, Ronald 344
Rebreanu, Liviu 379
Reenpää, Erkki 276
Reims, Christian 155, 355
Rein, Carolus 227, 392
Rein, Henry 97, 121
Renvall, Viola 231, 256, 392
Repo, Eino S. 262, 263, 276
Reuter, Jonathan 37
Richardson, Gunnar 407
Rilke, Rainer Maria 133
Ringbom, Henrika 299
Ringbom, Mårten 20, 57, 106, 111, 146,
147, 148, 155, 170, 172, 180, 184, 188,
189, 195, 243, 254, 256, 257, 264, 265,
266, 267, 382, 389
Ringdal, Nils Johan 20, 287
Ringell, Susanne 349
Ringer, Barbara 187
Rinne, Matti 162
Rintala, Paavo 264
Romberg, Margareta 161
Rosenberg, Alfred 125, 133
Rosenlund, Mathias 342
Rossi, Oscar 342

Ruin, Hans 50, 57, 61, 70, 75, 81, 99,
105, 127, 135–139, 142, 251, 370, 373
Ruin, Olof 70, 105
Rundt, Joel 373
Runeberg, Fredrika 372
Runeberg, J.L. 30, 66, 94, 102, 290
Ruokokoski, Jalmari 85
Rupp, Rupert 126
Rushdie, Salman 282, 353–356
Ruud, Harriet 178
Räisänen, Yrjö (Sasu Punanen) 90, 157,
374
Rönnerberg, Hanna 37

S

Saarikoski, Pentti 254, 264
Saaritsa, Pentti 277
Sahlgren, Karl 390
Sahlström, Anna-Lisa 355, 411
Salama, Hannu 258–260, 264–266, 276
Salazar, António de Oliveira 264
Sallinen, Tyko 85
Salminen, Johannes 223, 240, 241
Salminen, Sally 61–64, 109, 110, 135,
153, 298, 370, 376
Salo, Arvo 267
Salo, Elina 197
Salynskij, Afanasij 275
Sandberg, Johanna 21, 190
Sandelin, Carl Fredrik 21, 22, 57, 149,
151, 155, 156, 162, 168, 172, 174, 176,
188, 218, 264, 269, 276, 277, 308, 326,
334, 335, 336, 338, 353
Sandelin, Peter 192, 195, 232, 392, 393
Sandelin, Singa 151
Sandell, Tom 196, 392
Sandqvist, Rolf 268
Sandström, Peter 22, 305, 342, 353, 408
Sanmark, Kurt 272
Santavuori, Martti 176, 255, 264
Sartre, Jean-Paul 265

Sassoon, Donald 317, 319
Schauman, Georg 368
Schildt, Göran 139, 166, 232
Schildt, Holger 93, 94, 95, 120, 204
Schildt, Mathilda (Mila) 93
Schildt, Mila 75, 79, 81
Schildt, Runar 45, 46, 47, 55, 69, 79, 85,
93, 97, 121
Schjerfbeck, Helene 28, 85
von Schoultz, Solveig 140, 150, 192,
195, 199, 202, 208, 213, 231, 238, 244,
299, 392, 394
Schulman, fru 166
Schweitzer, Albert 254
Schwindt, Christian 396
Schybergson, M.G. 37
Seppänen, Kristiina 409
Seppänen, Unto 131
Seppä (pseudonym) 90
Serlachius, Eric J. 103
Setälä, E.N. 111, 115, 376, 377
Sibelius, Jean 28
Sid, Ulla 394
Sillanpää, E.E. 136
Simberg, Hugo 28
Simo, Rista 331
Simojoki, Martti 264
Simon, Claude 276
Sjöblom, Jarl 237
Skarström, Barbro 285
Skog, Metha 321
Soini, Yrjö 178
Soininvaara, Anna-Maria 353
Sparre, Louis 94, 374
Spåre, Catharina 393
Stalin, Josef 147
Steen, Thorvald 283
Steinbeck, John 109, 269
Stenberg, A.W. 193
Stenius, Göran 102, 125, 127–129, 131,
133, 253, 379
Stenman, Gösta 85, 86, 373

Stiernstedt, Marika 71, 106–108, 118,
376
Stjernschantz, Göran 127
Stolpe, Sven 126
Stormbom, Nils-Börje 155, 184, 195,
392, 393
Strengell, Gustaf 93, 95, 98
Strindberg, August 29, 34
Strömberg, Mikaela 21, 302, 303, 310,
323, 408
Ström, Fredrik 150, 211
Stürmer, Wava 177, 224, 231, 239, 245,
246, 248–250, 392, 394
Suber-Topelius, Margareta 83, 171
Sund, Lars 298
Sundberg, Ingrid 407
Sundgren, Tatiana 248, 393
Sundman, P.O. 22, 340, 407
Sundström, Eric 87
Svedberg, Ingmar 22, 56, 192, 201, 255,
292, 293, 294, 295, 308, 348, 396
Svedberg, Lars 197
Svedlin, Elin 75, 79
Svedlin, Thure 64, 79, 81, 153, 370
Svensson, Georg 122
Svinsaas, Ingvald 387
Südhaus, Asta 380
Södergran, Edith 72, 270, 274, 275, 295,
320
Södergran, Matilda 299, 342
Söderhjelm, Alma 57, 90
Söderhjelm, Henning 368
Söderhjelm, J.O. 50, 116, 117, 148, 170,
264
Söderhjelm, Torsten 36
Söderhjelm, Werner 35, 36, 43–45, 46,
47, 48, 50, 111
Söderholm, Kerstin 71, 74, 75, 88, 101,
125, 142, 373
Söderling, Trygve 21, 60, 61, 194, 324,
369, 386, 389

T

Taivassalo, Hannele Mikaela 299, 342,
362, 408
Tallberg, Julius 98
Tallgren, Anna-Maria 47, 48
Tallqvist, J.O. 56, 70, 146, 151, 167, 169,
203, 237, 258, 261, 275, 284
Tallvist, Cid 65
Talvio, Maila 71, 124, 132
Tanner, Väinö 116
Tarkiainen, Viljo 40, 41
Tarkka, Pekka 276
Taube, Johan Reinhold 33, 34
Tavaststjerna, K.A. 28, 30, 35, 365
Tavaststjerna, W.N. 33
Teir, Philip 342, 360
Thatcher, Margaret 281, 301
Thesleff, Greta 213
Tigerstedt, Anita 75, 79
Tigerstedt, E.N. 139
Tigerstedt, Örnulf 79, 91, 93, 120, 125,
127, 128, 130, 133, 135, 136, 142, 156,
183, 212, 379
Tikkanen, Henrik 153, 233, 239, 278,
296, 392
Tikkanen, Märta 192, 198, 231, 233,
244, 245, 250, 355, 392
Tirkkonen, Nikolai 96, 98
Toftegaard Pedersen, Arne 72, 371
Tolstoj, Leo 274
Topelius, Zacharias 26, 27, 30, 36, 53,
66, 288, 357
Tornai, József 348
Torvalds, Ole 167
Tuomikoski-Leskelä, Paula 33
Turtiainen, Arvo 268
Tuuri, Antti 226
Törnblom, Fanny 325
von Törne, P.O. 38–40, 52, 53, 67, 84

PERSONREGISTER

U

Ulfsson, Birgitta 22
Undset, Sigrid 71, 106

V

Vakkuri, Juha 352
Vala, Erkki 102, 103, 104, 120, 130, 258,
265
Valtiala, Nalle 201, 202, 267, 392
Viljanen, Lauri 126, 129, 158
Vollquartz, Thomas 178
Vuoristo, Liisa 268

W

Wahl, Anders de 86
Wall, Åsa 198
Waltari, Mika 103, 130
Wałęsa, Lech 266
Warburton, Thomas 56, 162, 165, 184,
211, 213, 217, 239, 389
West, Curt 326
Westermarck, Helena 28
Westö, Kjell 287, 318–320, 327, 329
Whitman, Walt 328
Wichman, Eva 160–163, 214, 219
Wickberg, Nils-Erik 330
Widén, Albin 131, 298
Widén, Gustav 295
Wik, Inga-Britt 195, 201, 248, 394, 395
Wiklund, Henry 307
Wikman, Anita 192, 201, 224, 248, 250,
394
Wilén, Agda 83, 172
Wilhelm, prins 90, 374
Williams, Annie Laurie 109, 110
Willner, Sven 59, 147, 192, 198, 227,
236, 249, 272, 286, 330, 369, 370, 383,
391, 392

Winkelmann, Barbara 392
Wirtanen, Atos 64, 142, 159–161, 162,
163, 164, 213
Wirtanen, Olavi 158
Woel, Cai M. 178
Woolf, Virginia 326
Worsø-Schmidt, Lisbeth 20
Wrede, Johan 390
von Wright, Heidi 342
Wulff, Thomas 21, 192, 287, 310, 349, 351
Wuolijoki, Hella 64, 157, 271
Wuorio, Salomo 85, 98

X

Xiaoping, Deng 281

Z

Zachrisson, Bertil 181
Zapatero, José Luis 311
Zilliacus, Clas 56, 68, 347, 390
Zilliacus, Emil 22, 46, 50, 55, 56, 69, 70,
88, 90, 91, 93, 94, 101, 104, 117, 136,
213, 368, 374
Zjdanov, Andrej 140
Zola, Émile 395

Å

Ågren, Erik 192, 201, 230, 392
Ågren, Gösta 148, 177, 195, 198, 199,
216, 217–219, 223, 230, 235, 241, 247,
273, 327, 392
Ågren, Leo 216, 219

Ö

Øverland, Arnulf 158, 159